

**Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет**

НОВА ФІЛОЛОГІЯ

Збірник наукових праць

№ 100

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

**Друкується за рішенням Вченої ради Запорізького національного університету
(Протокол № 7 від 29 грудня 2025 р.).**

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор: **Приходько Ганна Іллівна**, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри англійської філології та лінгводидактики, Запорізький національний університет, Україна.

Члени редакційної колегії:

Вен Сю, професор лінгвістики, професор кафедри англійської мови, декан Коледжу міжнародних досліджень, Південно-західний Університет, Китайська Народна Республіка.

Залужна Марина Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології та лінгводидактики, Запорізький національний університет, Україна.

Капранов Ян Васильович, доктор філологічних наук (Україна) / габілітований доктор (мовознавство) (Польща), професор, Економіко-гуманітарний університет у Варшаві, Республіка Польща, постдокторант, Університет Оулу, Фінляндія.

Козлова Тетяна Олегівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри англійської філології та лінгводидактики, Запорізький національний університет, Україна.

Лазебна Наталія Валеріївна, доктор філологічних наук (Україна) / габілітований доктор (мовознавство) (Німеччина), доцент, доцент центру викладання та навчання, Вюрцбурзький університет імені Юліуса-Максиміліана, Німеччина.

Ланчаріч Даніел, PhD з філології, професор, професор кафедри англійської та американістики, Університет імені Я. Коменського, Словаччина.

Махачашвілі Русудан Кирилівна, доктор філологічних наук професор, професор, завідувач кафедри германської філології, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, Україна.

Осовська Ірина Миколаївна, доктор філологічних наук, професор, професор, проректор з науково-педагогічної роботи, міжнародної та гуманітарної діяльності, Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, Україна.

Тупахіна Олена Володимирівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри німецької філології, перекладу та світової літератури, проректор з науково-педагогічної роботи, міжнародної та проектної діяльності, Запорізький національний університет, Україна.

Уберман Агнешка, PhD з філології, доцент, доцент Коледжу гуманітарних наук, директор Інституту сучасних мов, Університет Жешува, Республіка Польща.

Урбанавічене Йоліта, PhD з філології, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник дослідницького центру літературної мови, Інститут литовської мови, Литва.

Цапів Алла Олексіївна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова, Херсонський державний університет, Україна.

Адреса редакційної колегії: 69002, Запоріжжя, ЗНУ, вул. Університетська, 66а, корп. 2, ауд. 324.

E-mail: editor@novafilolohiia.zp.ua. Веб-сайт збірника: http://novafilolohiia.zp.ua

Н72 Нова філологія. Збірник наукових праць. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2025. № 100. 258 с.

ISSN 2414-1135

DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-100>

До збірника увійшли статті, присвячені актуальним проблемам когнітивного, зіставного мовознавства, дискурсивної лінгвістики, перекладознавства, лінгвосинергетики тощо. Результати досліджень висвітлюються переважно з позицій новітніх наукових підходів, що є характерними для філологічної думки початку XXI століття. Для філологів: науковців, викладачів, аспірантів, магістрантів та студентів старших курсів.

Міжнародна індексація: Index Copernicus, ERIH PLUS.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

На підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. (додаток 1) збірник включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» у галузі філологічних наук (B11 – Філологія).

Періодичність виходу: 4 рази на рік.

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 2607 від 29.08.2024 року. Ідентифікатор медіа: R30-05412

Суб'єкт у сфері друкованих медіа – Запорізький національний університет (вул. Університетська, буд. 66, м. Запоріжжя, 69600, znu@znu.edu.ua, тел. +38 (061) 228-75-08).

УДК 80(082)

ЗМІСТ

Белінська Ю. О. <i>КОНЦЕПТ «УКРАЇНА» ЯК ПРОВІДНИЙ У НАЦІОНАЛЬНІЙ КОНЦЕПТОСФЕРІ ВОЛОДИМИРА ЯВОРІВСЬКОГО</i>	8
Бритвін Д. В. <i>ТИПОЛОГІЧНІ ВІДМІННОСТІ У ВИРАЖЕННІ МОДАЛЬНОСТІ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ</i>	17
Buniyatova I. R. <i>EARLY ANGLO-SAXON HOMILETIC TRADITION: A LINGUISTIC PERSPECTIVE</i>	31
Верман М. О. <i>ФУНКЦІЯ ПАУЗИ, ТИШІ, ШУМУ, МУЗИКИ В РАДІОП'ЄСІ</i>	37
Галицька А. Ю. <i>ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ МОВИ БРЕНДІВ ІСПАНСЬКОМОВНИХ МІСТ</i>	45
Glotov O. L., Zavadskiy Yu. R. <i>EUZEBIUSZ SŁOWACKI: AN INTELLECTUAL PORTRAIT AT THE CROSSROADS OF EPOCHS</i>	56
Dinesh Kumar <i>ENGLISH IN THE 21ST CENTURY: PERSPECTIVES AND EFFECTIVE METHODS OF TEACHING</i>	63
Zapolskykh S. P., Sedchenko O. O., Siedakova M. V. <i>LINGUISTIC CHALLENGES AND TRANSLATION STRATEGIES IN TRANSLATING «MONSTER HIGH» INTO UKRAINIAN</i>	70
Зубець Н. О. <i>СЕМАНТИКА І ПРАВОПИС МІНІМАЛЬНИХ СТІЙКИХ ВИРАЗІВ У «СЛОВАРІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ» Б. ГРІНЧЕНКА</i>	77
Іщенко О. В., Верховцова О. М. <i>ЛЕКСЕМИ БЛАГОДІЙНОГО ДИСКУРСУ: ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТА ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНА АДАПТАЦІЯ</i>	84
Кемська Н. О. <i>ДЕРИВАЦІЙНИЙ І КОНОТАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АМЕРИКАНСЬКОГО СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ТЕРМІНА</i>	90
Кириленко М. О. <i>ОБСЯГ ЗНАЧЕННЯ ЛЕКСЕМ «NEED(S)» І «ПОТРЕБА» В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ЛЕКСИКОГРАФІЇ</i>	96
Kovalenko V. M., Popova S. G. <i>SPEZIFIK DER WORTBILDENDEN TEXTVERFLECHTUNG</i>	106
Коккіна Л. Р. <i>СТАБІЛІЗАЦІЯ ГЛОСАРІЮ <i>SANICULE</i> У ФРАНЦІЇ 2025 Р. ЯК НОВИЙ ВЕКТОР ФОРМУВАННЯ КЛІМАТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ</i>	112
Косовець М. В. <i>КОМУНІКАТИВНІ ТАКТИКИ ЗАХИСТУ «ОБЛИЧЧЯ» (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО ДЕТЕКТИВНОГО КІНОДИСКУРСУ)</i>	119
Кравченко Я. П. <i>ЕТИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС АРІСТОФАНА В ПСИХОАНАЛІТИЧНОМУ АСПЕКТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ</i>	126
Куліш В. С. <i>СЕМІОТИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ МЕДІАНАРАТОРІВ У МЕРЕЖІ INSTAGRAM</i>	134
Ніколова О. О., Каніболоцька М. С. <i>СПЕЦИФІКА МОВНОГО ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ОЦІНКИ В МЕЖАХ СУЧАСНОГО НІМЕЦЬКОМОВНОГО МЕДІАДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ АНАЛІТИЧНИХ СТАТЕЙ «HAMBURGER ABENDBLATT» ЗА 2025 РІК)</i>	142

Піхтовнікова Л. С. <i>ОПОЗИЦІЙНИЙ ДІАЛОГ У НІМЕЦЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ: ЛІНГВОСИНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТ</i>	149
Povoroznyuk R. V., Poduholnikova Z. O. <i>KEY MODELS OF BILATERAL INTERPRETING AND NOTE-TAKING: COGNITIVE, FUNCTIONAL, AND PEDAGOGICAL PERSPECTIVES</i>	157
Пожарицька О. О., Герасіменко О. О. <i>БРИТАНСЬКА МОНАРХІЯ У СИНТАКСИЧНОМУ ДЗЕРКАЛІ ДВОХ ПРИНЦЕС</i>	166
Pradivlianna L. M., Gladjo S. V. <i>LANGUAGE OF CONTROL IN LOIS LOWRY'S NOVEL THE GIVER</i>	173
Prykhodchenko O. O. <i>NARRATIVE AND STYLISTIC REPRESENTATION OF PAIN IN GOTHIC FICTION</i>	182
Prihodko G. I., Zaluzhna M. V. <i>THE INTERRELATIONSHIP BETWEEN LANGUAGE, CULTURE AND SOCIETY</i>	191
Старостенко Т. М. <i>СПЕЦИФІКА ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ТАНАТОЛОГІЧНИХ ТА ОНТОЛОГІЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДИСКУРСІ МЕЖОВОЇ СИТУАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ВІРШІ З БІЙНИЦІ» МАКСИМА КРИВЦОВА)</i>	199
Томчаковська Ю. О., Томчаковський О. Г., Сташук Т. І. <i>СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ПОЛІКОДОВИХ НАВЧАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ</i>	206
Khomuyak L. V., Yudina O. V., Vyazova R. V. <i>SPRACHLICHES WELTBILD UND SPRACHKULTURELLE INTERPRETATION DER WIRKLICHKEIT</i>	212
Чаюн І. О. <i>НАРАТИВНА СЕМІОТИЗАЦІЯ ЯК ФОРМА ВИЯВУ ІНТЕРМЕДІАЛЬНОСТІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОГО РОМАНУ Е.-Е. ШМІТТА «LA PART DE L'AUTRE»)</i>	220
Черник М. В. <i>КОГНІТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ АКТУАЛІЗАЦІЇ ТЕМАТИЧНИХ ВЕКТОРІВ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ДИТЯЧИХ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ВИДАНЬ</i>	226
Шкворченко-Осадца Н. М. <i>ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ КОНЦЕПТУ «ВЛАДА» У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ</i>	234
Юферева О. В. <i>ГЕОКРИТИКА ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ: ДО ПИТАННЯ ПРО МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ СИНТЕЗ В УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ</i>	241
Яценко П. І. <i>НОМІНАТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ СКЛАДНОСУРЯДНОГО РЕЧЕННЯ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ)</i>	249

CONTENTS

Belinska Yu. O.	<i>THE CONCEPT OF «UKRAINE» AS A LEADING CONCEPT IN THE NATIONAL CONCEPTOSPHERE OF VOLODYMYR YAVORIVSKY</i>	8
Brytvin D. V.	<i>TYPOLOGICAL DIFFERENCES IN THE EXPRESSION OF MODALITY IN FRENCH AND UKRAINIAN</i>	17
Buniatova I. R.	<i>EARLY ANGLO-SAXON HOMILETIC TRADITION: A LINGUISTIC PERSPECTIVE</i>	31
Verman M. O.	<i>PAUSE, SILENCE, NOISE, MUSIC FUNCTION IN RADIO PLAY</i>	37
Halytska A. Yu.	<i>LINGUOPRAGMATIC ASPECTS OF THE LANGUAGE OF BRANDS OF SPANISH-SPEAKING CITIES</i>	45
Glotov O. L., Zavadskiy Yu. R.	<i>EUZEBIUSZ SŁOWACKI: AN INTELLECTUAL PORTRAIT AT THE CROSSROADS OF EPOCHS</i>	56
Dinesh Kumar	<i>ENGLISH IN THE 21ST CENTURY: PERSPECTIVES AND EFFECTIVE METHODS OF TEACHING</i>	63
Zapolskykh S. P., Sedchenko O. O., Siedakova M. V.	<i>LINGUISTIC CHALLENGES AND TRANSLATION STRATEGIES IN TRANSLATING «MONSTER HIGH» INTO UKRAINIAN</i>	70
Zubets' N. O.	<i>SEMANTICS AND ORTHOGRAPHY OF MINIMAL STABLE EXPRESSIONS IN B. GRINCHENKO'S «DICTIONARY OF THE UKRAINIAN LANGUAGE»</i>	77
Ishchenko O. V., Verkhovtsova O. M.	<i>LEXEMES OF CHARITABLE DISCOURSE: TRANSLATION FEATURES AND LINGUOSTYLISTIC ADAPTATION</i>	84
Kemska N. O.	<i>DERIVATIONAL AND CONNOTATIVE POTENTIAL OF AMERICAN SOCIO-POLITICAL TERM</i>	90
Kyrylenko M. O.	<i>THE SCOPE OF THE MEANING OF THE LEXEMES «NEED(S)» AND «ПОТРЕБА» IN ENGLISH AND UKRAINIAN LEXICOGRAPHY</i>	96
Kovalenko V. M., Popova S. G.	<i>SPEZIFIK DER WORTBILDENDEN TEXTVERFLECHTUNG</i>	106
Kokkina L. R.	<i>STABILIZATION OF THE CANICULE GLOSSARY IN FRANCE 2025 AS A NEW VECTOR FOR THE FORMATION OF CLIMATIC CULTURE</i>	112
Kosovets M. V.	<i>COMMUNICATIVE TACTICS OF FACE-SAVING IN ENGLISH LANGUAGE DETECTIVE FILM DISCOURSE</i>	119
Kravchenko Ya. P.	<i>ARISTOPHANES' ETHICAL AND PEGAGOGICAL DISCOURSE FROM A PSYCHOANALYTIC INTERPRETIVE PERSPECTIVE</i>	126
Kulich V. S.	<i>SEMIOTIC REPRESENTATION OF MEDIA NARRATORS ON INSTAGRAM</i>	134

Nikolova O. O., Kanibolotska M. S. <i>SPECIFICITY OF THE LINGUISTIC EXPRESSION OF THE EVALUATION CATEGORY WITHIN THE LIMITS OF MODERN GERMAN-LANGUAGE MEDIA DISCOURSE (BASED ON THE MATERIAL OF ANALYTICAL ARTICLES OF «HAMBURGER ABENDBLATT» 2025)</i>	142
Pikhtovnikova L. S. <i>OPPOSITIONAL DIALOGUE IN GERMAN FICTION: LINGUISTIC SYNERGETIC ASPECT</i>	149
Povoroznyuk R. V., Poduholnikova Z. O. <i>KEY MODELS OF BILATERAL INTERPRETING AND NOTE-TAKING: COGNITIVE, FUNCTIONAL, AND PEDAGOGICAL PERSPECTIVES</i>	157
Pozharytska O. O., Herasimenko O. O. <i>BRITISH MONARCHY IN THE SYNTACTIC MIRROR OF TWO PRINCESSES</i>	166
Pradivlianna L. M., Gladio S. V. <i>LANGUAGE OF CONTROL IN LOIS LOWRY'S NOVEL THE GIVER</i>	173
Prykhodchenko O. O. <i>NARRATIVE AND STYLISTIC REPRESENTATION OF PAIN IN GOTHIC FICTION</i>	182
Prihodko G. I., Zaluzhna M. V. <i>THE INTERRELATIONSHIP BETWEEN LANGUAGE, CULTURE AND SOCIETY</i>	191
Starostenko T. M. <i>THE VERBALIZATION SPECIFICITY OF THANATOLOGICAL AND ONTOLOGICAL CONCEPTS IN THE DISCOURSE OF THE LIMINAL STATES (BASED ON «POEMS FROM THE EMBRASURE» BY MAXIM KRYVTSOV)</i>	199
Tomchakovska Yu. O., Tomchakovskiy O. H., Stashuk T. I. <i>STYLISTIC FEATURES OF ENGLISH MULTIMODAL EDUCATIONAL MATERIALS</i>	206
Khomyak L. V., Yudina O. V., Vyazova R. V. <i>SPRACHLICHES WELTBILD UND SPRACHKULTURELLE INTERPRETATION DER WIRKLICHKEIT</i>	212
Chaiun I. O. <i>NARRATIVE SEMIOSIS AS A FORM OF INTERMEDIALITY IN LITERARY TEXT (BASED ON E.-E. SCHMITT'S FRENCH NOVEL «LA PART DE L'AUTRE»</i>	220
Chernyk M. V. <i>COGNITIVE AND PRAGMATIC ASPECTS OF ACTUALISING THEMATIC VECTORS IN ENGLISH CHILDREN'S NONFICTION</i>	226
Shkvorchenko-Osadtza N. M. <i>GENDER ASPECT OF THE CONCEPT OF POWER IN CONTEMPORARY ENGLISH-LANGUAGE POLITICAL MEDIA DISCOURSE</i>	234
Yufereva O. V. <i>GEOCRITICISM AND INTERCULTURAL COMMUNICATION: TOWARDS THE INTERDISCIPLINARY SYNTHESIS IN UKRAINIAN LITERARY STUDIES</i>	241
Yatsenko P. I. <i>NOMINATIVE ORGANISATION OF CONPOUND SENTENCE IN THE MODERN GERMAN LANGUAGE (BASED ON MEDIA DISCOURSE)</i>	249

ВІД ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Шановні читачі, колеги, автори та друзі журналу!

З особливою гордістю й глибокою вдячністю звертаюся до вас з нагоди виходу 100-го ювілейного номера наукового журналу *«Нова філологія»*. Цей номер – не просто кругле число в послідовності випусків, а символ нашої спільної праці, інтелектуального поступу й відданості філологічній науці. Він також присвячений 95-річчю нашого славетного університету, який і був фундатором видання.

Журнал *«Нова філологія»* був заснований у 2000 році як відповідь на нагальну потребу в сучасному, відкритому та якісному академічному майданчику для фахівців у галузі мовознавства, літературознавства, перекладознавства та суміжних дисциплін. Ініціативна група науковців Запорізького національного університету, об'єднана спільною ідеєю – дати нове дихання філології в незалежній Україні, – заклала фундамент видання, яке з часом стало визнаним у професійному середовищі.

З перших номерів журнал декларував відкритість до нового наукового мислення, повагу до різних шкіл і напрямів, підтримку молодих дослідників. Поступово *«Нова філологія»* перетворилася з локального фахового видання на знаного учасника міжнародного академічного простору.

За 100 номерів ми:

- опублікували понад **2000 наукових статей**;
- залучили понад **900 авторів** з різних регіонів України та зарубіжжя;
- стали майданчиком для понад **300 молодих науковців**, які здійснили свої перші публікації саме у *«Новій філології»*;
- пройшли шлях від друкованого видання до сучасної електронної платформи з відкритим доступом.

Журнал неодноразово ставав місцем наукового діалогу між поколіннями, школами та країнами. Завдяки Вашій підтримці ми зберегли академічну якість, наукову чесність та інтелектуальну щирість, ті риси, які вирізняють справжню філологію.

100-й випуск – це не лише привід згадати пройдене, а й момент, щоб окреслити подальші орієнтири. Попереду ще багато викликів: цифровізація гуманітаристики, нові мовні реалії, потреба у переосмисленні літературної спадщини в контексті сучасності, пошук нових форм комунікації між наукою й суспільством.

Ми віримо, що філологія сьогодні – це не лише дослідження слова, тексту чи культури, але й активна участь науковців у формуванні гуманістичного світогляду, критичного мислення та діалогу в суспільстві.

Цей ювілей – результат зусиль великої команди. Я щиро дякую:

- нашим **авторам** – за довіру, фаховість і глибину думки;
- **рецензентам** – за неупередженість і наукову добросовісність;
- **редакторам і технічній команді** – за щоденну кропітку роботу;
- **читачам** – за увагу, конструктивну критику, підтримку й зацікавлення.

Нехай попереду буде ще багато номерів, ще більше ідей, сміливих досліджень і нових відкриттів. Ми не зупиняємося. Ми продовжуємо йти вперед та розвивати українську науку разом із вами.

З глибокою повагою та вдячністю –
головний редактор журналу *«Нова філологія»*
Приходько Г. І.

КОНЦЕПТ «УКРАЇНА» ЯК ПРОВІДНИЙ У НАЦІОНАЛЬНІЙ КОНЦЕПТОСФЕРІ ВОЛОДИМИРА ЯВОРІВСЬКОГО

Белінська Ю. О.

аспірантка

*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна,
викладач кафедри української філології*

Комунальний заклад вищої освіти

«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

вул. Нагірна, 13, Вінниця, Україна

orcid.org/0000-0002-7012-6237

yulianabelinska@gmail.com

Ключові слова: *Володимир Яворівський, концептосфера, концепт, художній концепт, Україна, національна ідентичність, ідіостиль.*

У статті здійснено ґрунтовний аналіз концепту «Україна» як ключового складника індивідуально-авторської концептосфери Володимира Яворівського. Показано, що означений концепт має комплексний і багатовимірний характер, оскільки інтегрує етнокультурні, історіософські, аксіологічні та екзистенційні смисли, які формують цілісну художню модель авторського світу письменника. Варто відзначити, що концепт «Україна» у творчості Володимира Яворівського тісно співвідноситься з ідеєю нескінченної боротьби українців за незалежність, свободу, гідність і право на існування, а також є індикатором внутрішньої сили народу, його здатності до самоідентифікації та збереження власної унікальності в умовах історичних викликів. У прозі митця Україна постає не лише як географічний чи політичний простір, а й як культурно-історичний організм, що акумулює колективну пам'ять, духовну тяглість, ментально-психологічні риси нації та морально-етичні орієнтири. Значне місце відведено художнім засобам реалізації цього концепту: символіці історичних подій, алюзіям на ключові постаті українського культурного канону, а також образам звичайних людей, у яких увиразнюються моральна стійкість, гідність і національна свідомість.

З'ясовано, що концепт «Україна» у творах В. Яворівського наділений виразним екзистенційним виміром, оскільки асоціюється з безперервною боротьбою за незалежність, ідентичність і гідність, а також із духовним самоствердженням особистості у складних історичних обставинах. Автор наголошує, що державність і свобода є не разовим здобутком, а перманентною необхідністю, яка потребує постійного підтвердження з боку кожного покоління українців. Такий підхід дає змогу розглядати концепт «Україна» як динамічну духовну субстанцію, відкриту до оновлення, відродження, культурної рефлексії та глибинного осмислення минулого.

Підкреслено, що ідіостиль В. Яворівського формується на поєднанні поетичної метафоричності, елементів химерності й екзистенційної проблематики. Завдяки цьому досліджуваний концепт набуває багатозарового художнього звучання, поєднуючи у собі національну пам'ять, духовні смисли й універсальні цінності. Отже, концепт «Україна» у творчості В. Яворівського органічно поєднаний із мотивом постійного відстоювання права на незалежність, самобутність, свободу й гідність, що робить цю тему провідною і водночас універсальною у сучасному українському художньому дискурсі.

THE CONCEPT OF «UKRAINE» AS A LEADING CONCEPT IN THE NATIONAL CONCEPTOSPHERE OF VOLODYMYR YAVORIVSKY

Belinska Yu. O.

Postgraduate Student

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

Ohiyenka str., 61, Kamianets-Podilskyi, Khmelnytskyi region, Ukraine,

Lecturer at the Department of Ukrainian Philology

Municipal Institution of Higher Education

«Vinnytsia Humanitarian and Pedagogical College»

Nagirna str., 13, Vinnytsia, Ukraine

orcid.org/0000-0002-7012-6237

yulianabelinska@gmail.com

Key words: *Volodymyr Yavorivsky, conceptsphere, concept, artistic concept, Ukraine, national identity, idiostyle.*

The article presents a comprehensive analysis of the concept of «Ukraine» as a central component of Volodymyr Yavorivsky's authorial conceptsphere (conceptual framework). The study shows that this concept is complex and multidimensional, as it integrates ethnocultural, historiosophical, axiological, and existential meanings that form a holistic artistic model of the writer's creative world. It should be noted that the concept of «Ukraine» in Volodymyr Yavorivsky's work is closely related to the idea of the unceasing struggle of Ukrainians for independence, freedom, dignity, and the right to exist; it also serves as an indicator of the inner strength of the people, their capacity for self-identification, and for preserving their uniqueness in the face of historical challenges. In the writer's prose, Ukraine appears not only as a geographical or political space, but as a cultural and historical organism that embodies collective memory, spiritual continuity, mental traits of the nation, moral and ethical guidelines. Considerable attention is given to the artistic means of expressing this concept: the symbolism of historical events, allusions to key figures of the Ukrainian cultural canon, as well as images of ordinary people who embody moral steadfastness, dignity, and national consciousness.

It has been established that the concept of «Ukraine» in V. Yavorivsky's works has a distinct existential dimension, as it is associated with the continuous struggle for independence, identity, and dignity, as well as with the spiritual self-affirmation of the individual in difficult historical circumstances. The author emphasises that statehood and freedom are not a one-off achievement, but an ongoing necessity that requires constant reaffirmation by each generation of Ukrainians. This approach makes it possible to view the concept of «Ukraine» as a dynamic spiritual substance, open to renewal, revival, cultural reflection, and a deep understanding of the past.

It is emphasised that V. Yavorivsky's idiostyle is based on the combination of poetic metaphor, elements of chimerism, and existential issues. Consequently, the concept under study acquires a multi-layered artistic resonance, combining national memory, spiritual meanings, and universal values. Thus, the concept of «Ukraine» in V. Yavorivsky's work is organically combined with the motif of constantly defending the right to independence, identity, freedom, and dignity, which makes this theme both central and universal in contemporary Ukrainian artistic discourse.

Постановка проблеми. У сучасному літературознавстві спостерігається зростання інтересу до концептологічних студій, зокрема до аналізу художнього тексту крізь призму ключових національно маркованих концептів. Одним із таких

визначальних концептів у творчості Володимира Яворівського постає «Україна», що структурує авторську модель світу, визначає ідейно-тематичні доміанти його художнього мислення та виявляє специфіку індивідуального стилю.

Творчість В. Яворівського була предметом уваги багатьох науковців і літературознавців, серед яких – О. Двурічанська [Двурічанська, 2012], Л. Хавалджи [Хавалджи, 2022], О. Меленчук [Меленчук, 2022] та ін. Дослідники акцентували увагу на жанрово-стилістичних особливостях його прози, історіософських вимірах творчості, україноцентризмі. Водночас концептологічний аналіз його творів залишається недостатньо систематизованим, адже здебільшого вивчалися окремі аспекти без урахування цілісної концептосфери митця. Особливої актуальності набуває дослідження провідного концепту «Україна», який у творчості В. Яворівського функціонує як смисловий і ціннісний стрижень, що об'єднує історичні, політичні та культурні смисли. Попри актуальність проблеми, у науковому дискурсі ще недостатньо досліджено функціонування цього концепту в прозі письменника та його роль у формуванні авторської концептосфери. Така розвідка сприятиме не лише глибшому розумінню ідіостилу письменника, а й виявленню ролі літератури у формуванні національної ідентичності.

Мета статті полягає в аналізі концепту «Україна» як провідного у національній концептосфері В. Яворівського. Завдання статті – визначити семантичне наповнення концепту «Україна», художніх способів його репрезентації та функціональної ролі у формуванні ідіостилу письменника й у ширшому літературному контексті доби.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження виступає національна концептосфера художнього світу В. Яворівського, а предметом – концепт «Україна» як провідний складник концептосфери письменника.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світоглядна парадигма Володимира Яворівського формувалася в умовах суспільно-історичних трансформацій 60–90-х років ХХ ст. – періоду глибоких політичних зрушень, соціально-економічних криз та культурно-національного пробудження. Саме тому його творчість безпосередньо корелює із суспільно-політичними й історичними процесами, філософськими орієнтирами та духовними пошуками української нації. Вагомий внесок митця в національний літературний процес другої половини ХХ – початку ХХІ ст. виявляється у виразному утвердженні ідей національного відродження, формуванні історичної пам'яті та справедливості.

Серед чинників, які визначили ідіостиль та авторську картину світу В. Яворівського, варто розрізняти суб'єктивні й об'єктивні. До суб'єктивних належать особливості його мислення, когнітивно-емоційна сфера, індивідуальний спосіб інтерпретації дійсності. Об'єктивними ж чинниками виступають національно-культурні й су-

спільно-політичні фактори, передусім активна громадська та політична діяльність В. Яворівського, що сприяла виробленню чіткої національної ідентичності та закріпленню у його свідомості стійких концептів, які структурували авторську картину світу. Саме цей синтез чинників зумовив складну систему образів та смислових конструктів, якими оперує письменник.

Концепти творчості письменника тяжіють до передачі духовного кредо, ідейних стрижнів його творчості, життєвого досвіду, вихідних позицій формування світобачення, манери письма, авторського стилю. Письменник-наратор може мати певний домінуючий концепт, який найповніше представлено в одному з творів, натомість в інших проявляється лише побіжно, опосередковано. Такі концепти є визначальними у конкретному тексті. Концептуальний ряд письменника може піддаватися видозмінам: розширюватися, набувати нових ознак та відтінків значень, перетинатися, трансформуватися.

Найвищий вияв серед національних концептів у концептосфері В. Яворівського належить концепту «Україна». Особистість прозаїка репрезентує українську ментальність, спроектовану на українську дійсність, духовні традиції нації, пробудження національної пам'яті українців: «Для мене найголовніший біль – утрата, розмивання, нівеляція національного обличчя України» [Яворівський, 1993, с. 22]. Цілком закономірно, що концепт «Україна» стає домінуючим у його концептосфері, набуваючи багатовимірного змісту – від геокультурного й соціально-політичного до емоційно-екзистенційного та символічного.

Концепт «Україна» має ключове значення у національно-культурному просторі, є константою в українському самоозначувальному дискурсі. Дослідник Х. Петрів, удаючись до аналізу концептосфери національної ідентичності, виокремлює її домінуючим концептом «Україна» з такими психолінгвістичними значеннями: «Жива сутність, європейська країна, роздоріжжя, Україна співвідноситься із поняттям нації, а українське – із національним» [Петрів, 2019, с. 112–115].

У літературному контексті різних епох концепт «Україна» набуває багатовимірних інтерпретацій, що відображають як історичні умови, так і домінуючі індивідуального світобачення митців. Так означений концепт постає у формі сакрально-материнського начала, у вимірі героїко-колективного пафосу, як культурно-пам'яттєва й етично маркована категорія. У В. Яворівського ж цей концепт набуває якісно нового, екзистенційного забарвлення. Його «Україна» – не лише простір національної спадкоємності, а й зона особистісної відповідальності та морального вибору, де незалежність інтерпретується як процес постійного утвердження

свободи, а не завершений стан. Така інтерпретація виокремлює ідіостиль письменника у літературному дискурсі доби, оскільки поєднує традиційні національні символи з модерністсько-екзистенційною проблематикою, формуючи нову якість художнього осмислення буття України.

У художньому світі В. Яворівського наріжним концептом постає Україна-батьківщина, що функціонує не лише як номінація географічного простору, а й як багаторівнева семантико-смилова категорія, яка акумулює ментальні, культурні, історичні та екзистенційні коди національного буття. Цей концепт у творчості митця розгортається у двох вимірах – фізичному та духовному. Перший окреслює територіальність, історичний хронотоп, соціум, культуру й постаті видатних українців, другий – переживання героїв, їхні почуття, пов'язані з любов'ю, відданістю чи втраченою батьківщиною.

В. Яворівський повсякчас намагався поглибити й розвинути сентенцію про те, наскільки важливою й сакральною є думка про усвідомлення власного коріння. Цінність та вагомість такого усвідомлення зумовлює історичний інстинкт письменника, потребу віднайти історичну генезу культури, без чого національна свідомість є незрілою.

Письменник систематично поглиблює ідею сакральності українського коріння, апелюючи до колективної пам'яті та історичного досвіду нації. Усвідомлення національної ідентичності у його прозі постає як фундаментальна передумова зрілої культури. Така позиція зумовлена наявністю своєрідного «історичного інстинкту», що визначає потребу у віднайденні генези культури та збереженні тяглості традиції. У цьому вимірі нарративи письменника виконують функцію культурної реконструкції, що виявляється в актуалізації ідеї національної тяглості та самотності.

Формування україноцентризму письменника має глибоке автобіографічне підґрунтя. Дитячі та юнацькі враження, особисті переживання й досвід національного самоусвідомлення стали підґрунтям для подальшої художньої інтерпретації, що підтверджується спогадами, а також віддзеркаленням автобіографізму у прозі. У такий спосіб індивідуально-авторська картина світу В. Яворівського вибудовується як глибинно національна, зорієнтована на віднаходження і збереження духовного спадку, одночасно інтегрована у ширший світовий літературний дискурс.

Варто відзначити багатовимірність національної концептосфери В. Яворівського, який розглядає Україну як **Україну-матір**: «Тож слава нашій тихій, терплячій матері-Україні [Яворівський, 1993, с. 30]; «...забути про себе, а думати тільки про неї, про Україну. Нічого дорожчого, нічого

прекраснішого у нас із вами немає. Будьмо гідні її. Слава вам, слава народові нашому і слава нашій такій єдиній, такій нещасній, такій горбатій, голодній, передчасно зморщеній, радіоактивній, але єдиній нашій матері – Україні» [Яворівський, 1993, с. 46].

Концепт «Україна-батьківщина» передусім належить до сфери геополітичної та етнокультурної ідентифікації. Він виступає як категорія просторово-часового коду, що позначає територіальну локалізацію, історичну тяглисть та етнонаціональну єдність. У літературному дискурсі цей концепт зазвичай пов'язаний із хронотопом нації, колективною пам'яттю та аксіологічними уявленнями про рідний дім, предковічну землю, сакральність рідної землі. Таким чином, «Україна-батьківщина» виконує функцію етнокультурного маркера, що структурує національно-географічний простір у художньому світі та забезпечує зв'язок індивідуального «Я» з історико-культурним буттям народу.

Натомість концепт «Україна-матір» перебуває у площині архетипної символіки й міфопоетики. Він має персоніфікаційний характер і функціонує як образ-архетип, що виводить категорію «батьківщини» на рівень сакрально-екзистенційної метафори. Якщо «батьківщина» вкорінює героя у національно-географічний хронотоп, то «мати» сакралізує цей зв'язок, переводячи його у площину духовної, емоційної та морально-етичної ідентифікації. У цьому сенсі концепт «Україна-матір» виконує функцію міфологеми, що структурує художню картину світу через категорії родинної спорідненості, материнської жертвності, синівського обов'язку та екзистенційної любові.

Звернемося до роману «Іван Окаянний: найстрашніші дні гетьмана Мазепи», у якому В. Яворівський здійснює складний акт художньої рецепції та інтерпретації національної історії, поєднуючи елементи історіософського дискурсу з психологізованим відтворенням екзистенційного виміру особистості гетьмана. Постать Івана Мазепи у прозовому нарративі письменника постає не лише як історичний персонаж, а й передусім як екзистенційний суб'єкт, чия внутрішня драма і моральний вибір співвідносяться з кризовими моментами української історії. Не випадково саме гетьман І. Мазепа став для В. Яворівського втіленням однієї з найамбівалентніших фігур українського минулого, адже, мабуть, жоден інший історичний діяч не зумовив такого широкого спектра ідейних, політичних і культурних інтерпретацій, не спровокував настільки гострих дискусій у європейському та світовому гуманітарному просторі.

У романі В. Яворівський репрезентує Україну як націю, якій постійно доводиться відстою-

вати та виборювати свою незалежність. Причини цього письменник убачає у тому, що нашій державі просто не пощастило із сусідами: «Однак Господь поселив нас на вселенському роздоріжжі світів і оточив заздрими сусідами. Із полуденного боку – лукавий світ мусульманський – татари і турки. Сотні разів зраджували нас, хоч і ми не давали їм спокою. Із західного – гоноровий лядськокатолицький світ. Пихата шляхта. Галасливі сейми. Танці. Коні. Моді. Вроджена зверхність. Якби не лізли до нас – і ми, і вони мали б добрих спільників проти одного ворога. Дісталось нам від них, а їм від нас. Усе було. Жовті Води, Корсунь, Батіг, але й було Берестечко. І їх, і нас ділили по кілька разів. Та найстрашніше нам із півночі, з похмурого, холодного боку: маємо стадо лютих ведмедів-шатунів, що не залягають у зимову сплячку і тому здатні напасти і розтерзати сусіда не лише в лісі, а й у його власній хаті» [Яворівський, 2020, с. 56].

Образ України у романі подається через контрастне зіставлення з найбільш агресивним і підступним історичним антагоністом – Московщиною. Письменник послідовно підкреслює узурпаційний характер російської історіографії, яка намагається присвоїти спадщину Київської Русі, нівелюючи самотність українського культурного та державотворчого процесу. Задля деміфологізації та десакралізації «імперського міфу» В. Яворівський апелює до альтернативної номінації ворога – «Моксель», що має на меті маргіналізувати й дегероїзувати образ Московії: «...далеку і чужу країну Московію, яку старші люди в Триполлі й досі називали – Моксель» [Яворівський, 2020, с. 9]. Така стратегія номінації передбачає не лише художню, а й історіософсько-полемічну функцію, оскільки апелює до науково-публіцистичних аргументів, зокрема до праці В. Білінського «Країна Моксель, або Московія». Останній, ґрунтуючись на компаративному аналізі етногенезу, обґрунтовує фіно-угорське та тюркське коріння москвитів, заперечуючи їхню причетність до слов'ян.

У романі В. Яворівський підкреслює проблему систематичного привласнення Росією української історії та водночас цілеспрямованого блокування її європейських дипломатичних і культурних зв'язків: «Петро силкується «прорубати вікно у Європу», заграбуючи і глухо забиваючи своїми щитами всі вікна України – п'ятдесят років тому ще могутньої козацької держави, у якій вже починають викрадати пам'ять та історію» [Яворівський, 2020, с. 38]. Письменник наголошує, що вже за доби Івана Мазепи простежується імперська стратегія історичної узурпації, коли московська держава, конструюючи власний міфогенетичний наратив, намагалася викрасти

та інтерпретувати українське минуле як частину своєї ідентичності: «...Темний народ, який своєї пам'яті не має і нашу вбити хоче» [Яворівський, 2020, с. 11]. Окреслений процес «викрадення пам'яті» є не лише актом історичної фальсифікації, а й елементом колоніальної політики культурної апропріації, коли нація-агресор намагається легітимізувати власне існування через узурпацію чужої історико-культурної спадщини. Особливо драматичним у цьому контексті є відчуття незворотної кривди, що постає у романі як екзистенційна травма нації: «Безжально порубані козацькі вольності, гвалтовно змосковщують, крадуть історію і зухвало кидають в обличчя народові її знекровлені рештки. Де ж та межа, за якою цей люд осатаніє і звершить справедливість?» [Яворівський, 2020, с. 70].

У художньому світі твору ворог змальований як архетипно-деструктивна сила, яка діє не з раціональних мотивів ресурсного чи територіального характеру, а з ненаситного прагнення до деструкції, хаосу, смерті й руйнації. У романі Московія постає не лише як геополітичний суперник, а як архетипна втілена загроза, акцентується на жорстокості та варварських практиках: грабунках, пожежах, гвалтуваннях, убивствах, що символізують тотальне знецінення людського життя, культури й духовності. У цьому контексті художній образ ворога функціонує як семіотична репрезентація варварства, що принципово протиставлений цивілізаційній ідентичності України: «Від лютого ворога? Того, що вкрав історію з наших літописів, щоб виліпити свою на болотах і мочалищах московських і петербурзьких? Того, що впустив у наші землі голодних, п'яних потвор, котрі грабують наші хати, палять наші церкви, гвалтують наших жінок і ріжуть дітей наших? Того, що преться на нашу землю, ніби тісно йому на неоглядній кацапській землі? Того, що ненавидить нас усіх, ніби ми їм жити заважаємо...» [Яворівський, 2020, с. 175].

Письменник розгортає різкий контраст між Україною та Московщиною, апелюючи до порівняльно-антропологічних описів та риторичних запитань, що набувають функції не лише художнього, а й ідеологічного маркування. Українська дійсність змальовується як простір упорядкованості, гідності та культурної витонченості, тоді як московська реальність постає як світ дегуманізованих практик, занепаду побуту й дикої маргінальності: «Де б це в Україні жінки спали на прилому з кислим смородом дранті? Хіба б ходили у такому засмальцованому, темному від бруду і старості одязі? А де це таке видано, щоб з-під хустки розпатлані пасма стирчали, і коса позаду теліпалася розхристана і нечесана бо'зна-скільки? Хіба б жили трипольці у хатах, що тонуть у почорнілих

від морозу бур'янах і траві, що закриває вікнам небо?» [Яворівський, 2020, с. 22]; «...Ніхто з нас, українців, не бачив, щоб небіжчиків ховали в подертому, закривавленому одязі та ще й без труни. Без сліз рідних, без відспівування священником, без свічок і тризни. Що це за звичаї? Дикуні» [Яворівський, 2020, с. 176]. У цих порівняльних фрагментах художня стратегія В. Яворівського спрямована на викриття суттєвої відмінності між двома моделями – українською та московською, де перша втілює гуманістичні й культурні цінності, а друга – архетип варварства, дикості та культурної неповноцінності. Письменник викриває усю лицемірну суть нащадків Московії: «Усе тут не таке, як у нас, в Україні, чомусь усе вороже, чужинецьке. Може, тому, що вони самі ненавидять нас. Незрозуміло чому. ...< > москалі нас ненавидять, бо вони нікого любити не вміють, навіть самих себе. Ані любити, ані поважати» [Яворівський, 2020, с. 35].

В. Яворівський яскраво зображує красу української держави, підкреслює багатство її природи: «Чого лишень Господь не надарував нам, українцям: і хліб, і сіль – свої. І степисько перегинається аж ген за обрій, і гори Карпатські небо підпирають. І ріки великі й малі, і море маємо. Є дерево, камінь і глина – будуйся» [Яворівський, 2020, с. 55]. Тож образ України у романі цілком виправдано возвеличений, правдивий та контрастно протилежний образу Московщини.

У художньо-історичному наративі В. Яворівського особливе місце займає апеляція до постатей легендарних та знакових представників українського минулого, які у своїй діяльності заклали засадничі підвалини державності, національної ідентичності та духовної самобутності українського народу. Автор через інтертекстуальне відтворення постатей княгині Ольги, князів Святослава, Володимира Великого, Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха та низки інших історичних постатей конструє історіософську парадигму спадкоємності української державотворчої традиції. Така інтерпретація свідчить про намагання митця окреслити генеалогію української державності як історично закономірний процес, що ґрунтується на автохтонній традиції й колективній історичній пам'яті. Це є яскравим свідченням нашого глибокого коріння та права на державність: «А найголовніше – маємо наших великих предків. Ольга, яка вперше об'їхала новостворену державу, означила кордони древньої України, встановила єдині податки, прийняла християнство у великому Царгороді, вперше вимовила слово «Україна». Її легендарний син Святослав змусив тремтіти наймогутніших володарів світу. Вихований нею внук Володимир охрестив українців у Дніпрі, в українських водах. А після них – світові

велетні середньовіччя – Ярослав Мудрий, Володимир Мономах... А ще – наш дух у Десятинній церкві, Святий Софії, Києво-Печерській лаврі, Олеському замку, Хортиці... А ось недавнечко: Байда-Вишневецький, Сагайдачний, Хмельницький, Виговський, Дорошенко, Сірко, Палій...» [Яворівський, 2020, с. 56].

У фрагменті, де автор висуває гіпотезу щодо первісного вживання княгинею Ольгою назви «Україна», відбувається актуалізація національно-міфологічного дискурсу, що функціонує як художня реконструкція. Попри те що офіційна історіографія датує першу писемну згадку про «Україну» 1187 р. (Київський літопис), подібна авторська інтерпретація не видається хибною, оскільки відображає логіку фольклорно-історичної традиції, у межах якої етнонім міг існувати в усній комунікації задовго до його фіксації у писемних джерелах.

Центральною постаттю у романі є трагедійний образ Івана Мазепи. Авторська репрезентація поєднує героїко-епічні та екзистенційно-драматичні характеристики: гетьман постає як політик-реформатор і стратег, що усвідомлює фатальну залежність України від Московії та прагне геополітичного вирішення у форматі військово-політичного союзу зі Швецією. У цій інтерпретації відчутний геополітичний ракурс, де Україна конституюється не лише як національний суб'єкт, а й як «буферна держава» між європейською цивілізацією та «варварською» Московією: «...гетьманові потрібен цей союз < зі Швецією > для остаточної перемоги над Московією, після чого Україна проситиме державного суверенітету. Карла це влаштувало, бо жодним чином не шкодило величчю Швеції. Навпаки, йому потрібен був буфер між цивілізованою Європою і дикою Московією. Ця забута і зневажена світом, розірвана і розтерзана країна, яка сама протистояла диким московським племенам, тепер стане чинником безпеки Швеції і решти держав. Та й навіщо Швеції вішати собі на шию пограбовану, випечену землю? Тому Карл таки готовий визволити козацьку країну з полону диких нащадків Орди, з чіпких ручиськ моксиелів і великодушно дати їй свободу» [Яворівський, 2020, с. 119].

Водночас художній наратив увиразнює парадигму «історичної трагедії»: крах мазепинського проекту постає наслідком складної комбінації внутрішніх антагонізмів, політичної зради, геополітичних маніпуляцій та воєнної поразки союзників. Отже, трагізм постаті І. Мазепи не зводиться лише до його особистої драми, а стає символом історичного фатуму українського народу, який опинився у вирі чужих геополітичних інтересів та втратив реальний шанс на державний суверенітет. Україна стає жертвою чужих амбіцій і внутрішніх

чвар, а її шанс на суверенітет знову відкладається (Україна на цілі століття потонула у мороці колоніального рабства): «Весною московити знищили Запорозьку Січ і обсіли Чортомлицьку. Та взяти її не могли, якби не зрада колишнього запорожця полковника Гната Галагана... Обеззброєних, їх тоді кілька днів катували московити, здирали шкіру живцем, четвертували, вішали та палили. Січову церкву зруйнували, а козацький цвинтар розрили та повкидали кістки. Багато козаків перейшли на бік московського царя, інших присилували, взявши в заручники їхні родини. Того літа у битві під Полтавою Україна остаточно втратила надії на державність... Поразка союзної Швеції зробила Московію наймогутнішою імперією Європи. Іван Мазепа та Карл XII з рештками своїх військ відступлять у Волощину, а знекровлена і роздерта Україна дивитиметься їм услід, стоячи на узбіччі своєї історії. Гетьман болісно переживав поразку. Восени занедужав і, не доживши місяця до роковин Батуринської трагедії, помер» [Яворівський, 2020, с. 220]. Письменник акцентує на деформації історичної долі України, що «потонула у мороці колоніального рабства», а також на духовному вимірі цього краху, коли український етнос, позбавлений політичної суб'єктності, перетворюється на об'єкт чужих імперських амбіцій.

В. Яворівський уважав Івана Мазепу геніальним політиком, лідером, який прагнув свободи для свого народу, але опинився у складній геополітичній ситуації, яка не дала йому змоги досягти мети. Письменник переконаний, що І. Мазепа повсякчас служив святій справі – своїй Батьківщині, став прикладом боротьби за Україну для наступних поколінь, заповів їм свою ідею і свою мету. У цьому криється його головна заслуга перед Українським народом. Свої міркування письменник вкладає у уста Пилипа Орлика: «Він не вагався зректись усього найдорожчого на землі і віддав власне життя за визволення рідного краю з-під московського ярма» [Яворівський, 2020, с. 220].

Концепт «Україна» постає також в історичному романі Володимира Яворівського «У мене вечеряв Ісус. Княгиня Ольга – велика грішниця, яка стала святою» як ключова ідеологема та історіософська категорія, через яку автор здійснює художньо-наукову реконструкцію витоків національної ідентичності. Митець моделює образ княгині Ольги не лише як реальної історичної постаті, а й як символу становлення державності, персоніфікації шляху «крізь терни до зірок», що веде від владної харизми до духовного самопізнання і релігійного просвітлення. У такий спосіб В. Яворівський пропонує міфопоетичну інтерпретацію жіночої влади, у якій сакральне та політичне синтезуються у єдиний культурно-історичний наратив.

Авторська інтенція полягає у відновленні історичної справедливості й ревізії імперських наративів, які протягом століть піддавалися маніпулятивному переписуванню з боку російської історіографії. На переконання письменника, княгиня Ольга є органічною складовою частиною українського культурного та політичного простору, а будь-які спроби інтегрувати її в російський історичний міф є актами культурної апропріації та історичної фальсифікації. Письменник твердо переконаний, що московська влада, удаючись до переписування української історії, повсякчас видозмінювала її. В. Яворівський зазначає: «Ми маємо унікальну історичну постать. Це – перша жінка, яка очолила патріархальне чоловіче суспільство. Вона випадково стала княгинею, вона ж ніколи не готувала себе до цієї ролі. А найголовніше, що мені вдалося у цьому романі, – усе поставити на свої місця. У нас же – викрадена історія. Адже Петрові Першому для створення держави потрібна була історія. Тож фактично все, що в нас було, забрали собі. Усі наші літописи забирали з наших монастирів та везли до Росії. А потім це все переписували і виходило у «Сводах», документах, які вони переписували і зводили на свій копил» [Яворівський, 2019].

У цьому контексті роман функціонує як інтелектуальний акт культурного спротиву та художньо-публіцистичний жест відновлення національної пам'яті. Автор, утверджуючи постать Ольги як «правдивої українки», водночас здійснює метаісторичну інтерпретацію української самобутності, вибудовуючи ідею органічного зв'язку українців із Богом, їхньої духовної винятковості й права на власну державність. В. Яворівський наголошував, що саме українці повинні осмислювати та репрезентувати власну історію, адже це єдиний шлях уникнути культурних спотворень і політичних узурпацій, до яких систематично вдавалася імперська традиція.

Постать княгині Ольги у романі виводиться з-поза меж звичайного історичного портретування: вона постає як символ культурної тягlosti й державницької самосвідомості. У її образі сконденсовано ідею «Батьківщина – понад усе!» [Яворівський, 2019, с. 218], що артикулюється крізь історіософський дискурс територіальної й культурної суб'єктності. Особливе значення має авторська полеміка з принизливою концепцією «окраїни»: письменник відкидає імперську семантику, за якою українські землі редукувалися до периферії, натомість вибудовує наратив України як «країни» – культурного й політичного центру, спадкоємиці скіфів, сарматів, антів і трипільської цивілізації: «За ним сила нашої землі, яка хоче називатися Країною... Головне, що Країна, а не окраїна. Не окраїна, бо за нами ще Візантія, ціла

Азія. Країна – це північні лісовики-болотяники: залешшя, моксель, чуді там усілякі, мері, навіть людоїди є серед них – мордва, – підкорені нами васали. Оце країна світу, а ми таки Країна, бо перед нами були і скіфи, і сармати, і анти» [Яворівський, 2019, с. 133]. Таким чином, В. Яворівський трансформує дискурс периферійності у дискурс центральності, повертаючи українському простору статус цивілізаційного ядра.

Окремий акцент у романі зроблено на проблемі державних кордонів як ключовому елементі політичної ідентичності. Відсутність означених і захищених меж постає у творі як ознака політичної уразливості, що уможливорює агресію з боку зовнішніх ворогів: «Ми тут запустили глибоке коріння, ми нікуди звідси не підємо. Вижити й бути на цій землі – це створити велику та сильну державу» [Яворівський, 2019, с. 169]; «Нашу державу знають від Варязького моря до моря Руського. Та ми не маємо своїх кордонів. Тому про нас думають, що ми кочівники, хоч сидимо на цій землі не одну сотню літ, давніше за Трипілля, коли приборкали дикого коня, винайшли колесо і плуга. Треба означити кордони, княгине. Треба. А то у Витачеві лягаєш спати до своєї жінки й думаєш: чи не візьмуть тебе серед ночі в рабство, чи не запалять хату печеніги. І на півночі словени, кривичі не мають спокою від фінських болотяників. Треба означити, де наше, а де чуже. І давати по пиці, якщо лізуть. Ще запитаю, княгине: а чи не час такій великій, цивілізованій країні охреститися?» [Яворівський, 2019, с. 177]. Для В. Яворівського кордон – не лише географічний, а й онтологічний маркер, який окреслює простір національної суб'єктності та гарантує безперервність історичного буття. Водночас мотив християнізації набуває у романі амбівалентного значення: крок до цивілізаційної інтеграції з європейським культурним простором і акт остаточного закріплення України як самостійної політичної та духовної цілості. Хрещення мало б допомогти не тільки в релігійному, а й у політичному сенсі – укріпити внутрішню єдність країни та налагодити стосунки із сусідніми християнськими державами: «– Я іду до тебе, Ісусе. Але благаю: дай довгого й мирного віку моїй молодій державі! Сьогодні і прісно! Во ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь!» [Яворівський, 2019, с. 223].

Репрезентація Володимиром Яворівським історичних подій та постатей минулого постає вагомим складником концептосфери його творчості. Залучаючи такі ключові історико-культурні фігури, як княгиня Ольга, князь Ігор, гетьман Іван Мазепа, Богдан Хмельницький та інших державних й військово-політичних діячів, письменник вибудовує історіософський дискурс, у якому інди-

відуальна доля постатей інтегрується у національну парадигму буття. Апеляція до визначних представників української історії виконує функцію своєрідного аксіологічного маркера, адже в художньому світі В. Яворівського вони уособлюють не лише персоналізований досвід, а й ціннісно-смыслову спадкоємність культурно-історичного розвитку. Така історико-літературна стратегія дає змогу простежити кореляцію між літературою та історією, висвітлити значення художнього тексту як альтернативного джерела реконструкції історичних процесів, а також виявити специфіку літератури як носія колективної пам'яті та культурних модифікацій.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Дослідження творчої спадщини В. Яворівського крізь призму національних концептів та їхніх семантичних маркерів засвідчує, що найвищого вияву вони набувають у сакралізованому образі України. У художньому дискурсі письменника цей концепт реалізується через етнокультурні коди, власні назви, історичні алюзії, а також символічне моделювання образів видатних українських державотворців. У такий спосіб формується інтегральне уявлення про Україну як про частину великих цивілізаційних процесів, як про вагомий культурний і геополітичний простір із глибокою історичною тяглістю та багатою спадщиною. Позиція В. Яворівського щодо України полягає у розумінні національної незалежності не як статичної, а як динамічного процесу, що вимагає постійних зусиль, внутрішньої консолідації та готовності народу протистояти зовнішнім викликам. Суверенітет і право на існування постають у його творах як екзистенційна умова національної ідентичності, яка формує колективну свідомість і водночас об'єднує суспільство у спільній боротьбі за свободу й гідність. Майбутнє України у художньо-історіософській візії письменника мислиться як процес постійного «повернення до себе», стоїчного оновлення й готовності знову і знову відроджуватися, утверджуючи власну культурну унікальність та самостійність.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в комплексному аналізі художніх творів В. Яворівського з погляду виокремлення й систематизації національних концептів, осмислення специфіки світоглядних орієнтирів письменника та своєрідності художньої картини світу на основі аналізу національної концептосфери творчості митця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Двучичанська О. А. Проза В. Яворівського: проблематика, жанрово-стильові особливості : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Кіровоград, 2012. 180 с.

2. Меленчук О. В. Постать Володимира Яворівського в оцінці сучасників (на матеріалі спогадів та щоденників О. Гончара і Д. Павличка). *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 26. Т. 2. С. 157–162.
3. Новий роман про княгиню Ольгу поламає московські стереотипи... *DailyLviv*. <https://pressclub.lviv.ua/novu-roman-pro-kniahyniu-ol-hu-polamaie/> (дата звернення: 15.09.2025).
4. Петрів Х. В. Концептосфера національної ідентичності та її мовна об'єктивізація в публіцистичних текстах Оксани Пахльовської : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2019. 312 с.
5. Хавалджи Л. Динаміка концепту Україна в художній публіцистиці В. Яворівського. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Філологія»*. 2022. Вип. 1(47). С. 231–236.
6. Яворівський В. Іван Окаянний. Найстрашніші дні гетьмана Івана Мазепи. Київ : Брайт Букс, 2020. 288 с.
7. Яворівський В. О. І засурмив янгол... Твори в трьох томах. Том перший. Київ : Глобус, 1993. 320 с.
8. Яворівський В. У мене вечеряв Ісус. Княгиня Ольга – велика грішниця, яка стала святою. Київ : Брайт Букс, 2019. 344 с.
- materiali spohadiv ta shchodennykiv O. Honchara i D. Pavlychka) [The figure of Volodymyr Yavorivsky in the assessment of his contemporaries (based on the memoirs and diaries of O. Honchar and D. Pavlychko)]. *Transcarpathian Philological Studies*, 26(2), 157–162.
3. Novyi roman pro kniahyniu Olhu polamaie moskovski stereotypy... [New novel about Princess Olga will break Moscow stereotypes...] Retrieved from: <https://pressclub.lviv.ua/novu-roman-pro-kniahyniu-ol-hu-polamaie/> (accessed: 15.09.2025).
4. Petriv, Kh. V. (2019). Kontseptosfera natsionalnoi identychnosti ta yii movna obiektyvatsiia v publitsystychnykh tekstakh Oksany Pakhlovskoi [The concept sphere of national identity and its linguistic objectification in the journalistic texts of Oksana Pakhlovska. PhD thesis in Philology]. Kyiv. P. 312.
5. Khavaldzhy, L. (2022). Dynamika kontseptu Ukraina v khudozhnii publitsystytsi V. Yavorivskoho [Dynamics of the concept of Ukraine in the artistic journalism of V. Yavorivsky]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Philology*, 1(47), 231–236.
6. Iavorivskiy, V. (2020). Ivan Okaiannyi. Naistrashnishi dni hetmana Ivana Mazepy [Ivan Okaiannyi. The Most Terrible Days of Hetman Ivan Mazepa]. Kyiv: Bright Books, 288.
7. Iavorivskiy, V. O. (1993). I zasurmyv yanhol... [And the angel sounded...] Works in three volumes. Vol. 1. Kyiv: Globus. P. 320.
8. Iavorivskiy, V. (2019). U mene vecheriyav Isus. Kniahynia Olha – velyka hrishnytsia, yaka stala sviatoi [Jesus had dinner at my house. Princess Olga – a great sinner who became a saint]. Kyiv: Bright Books. P. 344.

REFERENCES

1. Dvulychanska, O. A. (2012). Proza V. Yavorivskoho: problematyka, zhanrovo-stylovi osoblyvosti [The prose of V. Yavorivsky: themes, genre and stylistic features. PhD thesis in Philology]. Volodymyr Vynnychenko Kirovohrad State Pedagogical University. Kirovohrad. P. 180.
2. Melenchuk, O. V. (2022). Postat Volodymyra Yavorivskoho v otsyntsi suchasnykiv (na

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 17.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

ТИПОЛОГІЧНІ ВІДМІННОСТІ У ВИРАЖЕННІ МОДАЛЬНОСТІ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Бритвін Д. В.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри романської філології

Навчально-науковий інститут філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

бульвар Тараса Шевченка, 14, Київ, Україна

orcid.org/0009-0007-0811-2014

d.brytvin@knu.ua

Ключові слова: *деонтичність, безособові формули, грамати́калізація, суб'юнктив, науково-технічний дискурс, мовний корпус.*

Метою дослідження було визначити структурно-семантичні закономірності реалізації модальних значень у двох мовах і виявити універсальні та специфічні характеристики їх граматичної організації. Методологія дослідження поєднувала теоретико-описовий, корпусно-емпіричний і типологічно-порівняльний підходи. Матеріал становили корпусні дані та офіційні тексти різних жанрів: науково-технічного, академічного й нормативно-правового. Результати аналізу засвідчили, що у французькій мові модальні значення реалізувалися переважно через аналітичні дієслівні конструкції *devoir, falloir, pouvoir* та безособові формули *il faut, il convient de, il est interdit de*, які передавали значення обов'язку, дозволу й заборони. В українській мові їхніми функціональними відповідниками виступали «мусити/повинен», «треба/слід», «можна», що виявляли ширшу лексико-синтаксичну варіативність, гнучкість контекстуального вживання та можливість передачі модальних відтінків через інтонаційно-граматичні засоби. Порівняльний аналіз показав, що французька система тяжіє до граматичної стабільності, високого рівня аналітичності та формальної стандартизації, тоді як українська характеризується більшою семантичною рухливістю, гнучкістю лексико-синтаксичних засобів і контекстуальною адаптивністю. У технічному й науковому дискурсах обидві мови демонструють прагнення до деперсоналізованого вираження деонтичних значень, тоді як у академічних текстах домінують епістемічні формули припущення (*on peut supposer que* / «можна припустити, що»), що підкреслює аргументативну стриманість. Виявлено функціональну симетрію базових модальних дієслів, спільну тенденцію до грамати́калізації службових конструкцій в офіційних жанрах та прагматичну схожість у реалізації когнітивних і нормативних значень. Практичне значення дослідження полягає у тому, що його результати можуть бути використані для вдосконалення методів контрастивного аналізу, розроблення навчальних програм із лінгвістики та перекладу, укладання двомовних граматичних довідників. Окрім того, зібраний матеріал створює базу для подальшого формування корпусних моделей автоматичного розпізнавання модальності, що має перспективне застосування у сфері машинного перекладу, лінгвістичної експертизи та освітньої аналітики.

TYPOLOGICAL DIFFERENCES IN THE EXPRESSION OF MODALITY IN FRENCH AND UKRAINIAN

Brytvin D. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Romance Philology
Educational and Scientific Institute of Philology
of Taras Shevchenko National University of Kyiv
Taras Shevchenko Boulevard, 14, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0009-0007-0811-2014
d.brytvin@knu.ua*

Key words: *deonticity, impersonal constructions, grammaticalization, subjunctive, scientific-technical discourse, language corpus.*

The aim of the study was to identify the structural and semantic regularities in the realization of modal meanings in two languages and to determine the universal and specific features of their grammatical organization. The research methodology combined theoretical-descriptive, corpus-empirical, and typological-comparative approaches. The material included corpus data and official texts of various genres – scientific, technical, academic, and legal. The results showed that in French, modal meanings were mainly expressed through analytical verb constructions *devoir, falloir, pouvoir* and impersonal formulas *il faut, il convient de, il est interdit de*, conveying obligation, permission, and prohibition. In Ukrainian, their functional counterparts were *мусити / повинен, треба / слід, можна*, which exhibited greater lexico-syntactic variability, contextual flexibility, and the ability to express modal nuances through intonational and grammatical means. Comparative analysis revealed that the French system tends toward grammatical stability, a high level of analyticity, and formal standardization, whereas Ukrainian shows greater semantic mobility and contextual adaptability. In technical and scientific discourse, both languages favor depersonalized expression of deontic meanings, while in academic texts, epistemic formulas of assumption (*on peut supposer que / «можна припустити, що»*) predominate, emphasizing argumentative restraint. A functional symmetry of core modal verbs, a shared tendency toward grammaticalization of auxiliary constructions in official genres, and pragmatic similarity in the realization of cognitive and normative meanings were identified. The practical significance of the study lies in its potential use for refining methods of contrastive linguistics, developing curricula in linguistics and translation, and compiling bilingual grammatical reference works. Furthermore, the collected material provides a foundation for creating corpus-based models of automatic modality recognition, with promising applications in machine translation, linguistic expertise, and educational analytics.

Постановка проблеми. Проблематика модальності в сучасній лінгвістиці залишається складною через її багатовимірний характер, що охоплює граматичний, семантичний і прагматичний рівні. У межах функціонально-когнітивного підходу актуалізується потреба переосмислити механізми вираження модальних значень і встановити типологічні закономірності їх реалізації у різних мовах. Порівняння французької та української мов, попри належність до різних морфологічних типів, дає змогу простежити спільні принципи когнітивного кодування оцінних та ілюкативних значень. Відсутність системного типологічного

аналізу в романській і слов'янській традиціях ускладнює визначення універсальних і специфічних рис модальності, що зумовлює наукову й практичну значущість дослідження, пов'язану з удосконаленням перекладознавчих, педагогічних і корпусно-лінгвістичних підходів до її інтерпретації. Дослідження здійснювалося у змішаній парадигмі, що поєднувала теоретико-описовий, корпусно-емпіричний і типологічно-порівняльний підходи. Роботу виконано у три етапи: концептуалізація категорії модальності; емпіричне кодування прикладів французької та української мов; типологічне зіставлення інвентарів модаль-

них засобів. Параметри аналізу охоплювали тип модальності, граматичний чи лексичний маркер, синтаксичну модель, жанр і ступінь персоналізації висловлення. Матеріалом слугували корпусні, наукові, інструктивні та нормативні джерела. Для вивчення модальних дієслів використано багатомовний корпус *Tatoeba* [Tatoeba, 2025], що забезпечив зібрані приклади типу FR–UKR (*devoir, falloir, pouvoir* / «мусити», «треба», «можна»). Модальність у науково-технічному дискурсі досліджувалася за офіційними документами та інструкціями [Le Dédouanement..., 2021; ДСНС України, 2021; Direction générale..., 2023; МОП України, 2025] і науковими працями [Palasis, 2010; Vuollet, 2024]. Епістемічна модальність проаналізована за академічними текстами [Stoltz, 2011; Локтев, 2019; Dudka, 2017; Корецька, 2020; France. Ministère..., 2025]. Деонтична модальність вивчалася на матеріалі законодавчих актів і нормативних документів [Décret n° 2006–1386 du..., 2006; Закон України «Про...», 1996; Décret n° 2019–1082 du..., 2019; Верховна Рада України..., 2025; Служба освітнього омбудсмена..., 2023; МОН України..., 2025].

Питання модальності розглядалося в українській та франкомовній лінгвістиці з різних позицій. У працях описано суб'єктивну модальність як компонент лінгвопрагматичної структури висловлення, реалізація якої зумовлена комунікативною інтенцією мовця [Pedchenko, 2020]. Виявлено варіативність модальних стратегій у функціональних стилях, де в офіційно-ділових текстах домінують деонтичні конструкції, а в неформальному спілкуванні активізуються емоційно-оцінні засоби [Bondarchuk & Chumachenko, 2021]. Показано, що стандартизація сучасної української мови охоплює і сферу модальних виразів, які змінюються під впливом офіційної комунікації, набуваючи більш уніфікованого характеру [Britsyn et al., 2021]. Дослідження емоційної модальності розкрили її роль у когнітивно-прагматичній організації висловлення, де вигуки та окличні конструкції формують ілюктивну силу повідомлення [Navchuk & Shutak, 2020]. Антропоцентричний вимір модальності визначено як відображення мовної індивідуальності та когнітивної позиції комуніканта, що впливає на стилістичну ідентичність мовця [Radchuk & Tuchyna, 2025]. Міжсеміотичні аспекти категорії описано як універсальний механізм передачі смислу між різними комунікативними кодами, що підтверджує універсальність модальності як категорії мислення [Holubenko, 2022]. У франкомовній традиції модальне поле розглядається як цілісна семантична система, у межах якої співіснують епістемічна, деонтична та алетична модальність [Le Querler, 2022]. Установлено

високий ступінь граматикизації романських мов за збереження прагматичної гнучкості залежно від типу дискурсу [Haßler, 2022]. Модальність також інтерпретується як афективний маркер, що виражає емоційну позицію мовця [Badir, 2021], а також як центральний елемент системи часу та евіденційності, який забезпечує вираження достовірності [Patard, 2023]. Попри напрацьовану теоретичну базу, у дослідженнях відсутній цілісний порівняльний аналіз французької та української систем модальності. Недостатньо описаними залишаються функціональні особливості модальних конструкцій у науковому й технічному дискурсі, що потребує уточнення їхніх граматичних і прагматичних характеристик.

Мета і завдання статті – з'ясування типологічних особливостей функціонування категорії модальності у французькій та українській мовах у межах єдиного функціонально-семантичного поля. Для досягнення цієї мети визначено такі завдання: описати теоретичні засади категорії модальності, її види, функції та семантичну структуру; здійснити корпусно-емпіричний аналіз засобів вираження модальності у французькій та українській мовах, охопивши модальні дієслова, безособові конструкції, епістемічні й деонтичні типи; провести типологічну систематизацію виявлених моделей і сформулювати узагальнення щодо подібностей і розбіжностей у реалізації модальних значень у двох мовах; уточнити роль модальних засобів у забезпеченні когнітивної, комунікативної та прагматичної цілісності тексту.

Об'єкт дослідження – категорія модальності як багаторівнева система вираження відношення між висловленням і дійсністю у французькій та українській мовах.

Предмет дослідження – типологічні особливості засобів вираження модальності: лексичних, граматичних і синтаксичних конструкцій у різних функціональних стилях, насамперед у науковому та технічному дискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Теоретичні основи дослідження категорії модальності

Категорія модальності є однією із центральних універсальї мови, що відображає ставлення між висловленням і дійсністю, між мовцем та змістом повідомлення. У сучасній лінгвістиці вона трактується як багатоаспектне явище, що поєднує логічні, семантичні, граматичні та прагматичні параметри. Семантичний підхід розглядає модальність як вираження можливості, необхідності чи оцінки дії; логічний – як відображення істинності висловлення; функціонально-граматичний – як систему морфологічних і синтаксичних засобів, а прагматичний – як інструмент реалізації комунікативного наміру мовця.

Модальність посідає проміжне місце між граматициними та функціонально-семантичними категоріями й виявляється через взаємодію з часом, способом, аспектом та ілокутивністю. Вона позначає актуальність або потенційність події, виражає можливість, умовність чи бажання, відображає завершеність дії та визначає статус висловлення – твердження, наказу, прохання чи припущення. Таким чином, модальність виступає інтеграційним механізмом когнітивних і комунікативних процесів мовлення [Hammond & Noonan, 2023].

Дослідження засвідчило взаємозв'язок модальності з аспектуальністю й темпоральністю, що утворюють єдину систему вираження суб'єктивної оцінки дії [Boehm, 2020]. Часові й видові параметри визначають межу між актуальною та потенційною подіями. Отримані результати підтверджують наведені спостереження, але уточнюють їх типологічно: у французькій мові взаємодія модальності з аспектом реалізується через допоміжні дієслова, тоді як в українській – через ви́до-часові форми. Це свідчить, що морфологічна організація безпосередньо зумовлює характер функціонування модальних структур.

Система модальності охоплює кілька взаємопов'язаних типів, які відображають різні аспекти мовленнєвої діяльності. Найбільш усталеною у

лінгвістиці є класифікація на деонтичну, епістемічну, динамічну (волітивну) та емоційно-оцінну модальність (табл. 1).

Розмежування цих типів не є абсолютним, оскільки вони часто перетинаються у реальному мовленні. Наприклад, епістемічні конструкції можуть мати емоційно-оцінне забарвлення, а деонтичні формули – виражати волітивність або ступінь упевненості мовця. Таким чином, різновиди модальності утворюють ієрархічну, але взаємопов'язану систему, у межах якої значення модальних компонентів можуть накладатися або взаємно модифікуватися.

Функціональна природа модальності визначається її здатністю виражати ставлення мовця до повідомлення, регулювати процес комунікації та забезпечувати когерентність тексту. У структурі мовлення модальність виконує низку функцій: когнітивну, комунікативну, прагматичну та текстову (табл. 2).

Модальність функціонує у взаємозв'язку з іншими рівнями мовної системи: когнітивна основа визначає її семантичний потенціал, комунікативна – прагматичну релевантність, а текстова – структурну цілісність висловлення. У цій взаємодії вона постає як універсальний механізм організації мовлення, що поєднує знання, інтенцію й форму. Модальність виконує когнітивні,

Таблиця 1

Типологія основних видів модальності та їхні функціональні характеристики

Тип модальності	Семантична суть	Змістові параметри	Засоби вираження	Комунікативна функція
Деонтична	Вираження обов'язку, дозволу чи заборони	Відображає зв'язок між дією та нормативними умовами її реалізації; позначає соціально або логічно зумовлену необхідність	Граматицині та лексичні засоби директивного типу (повинен, треба, заборонено); імперативні конструкції	Регуляція поведінкових актів, встановлення норм і правил комунікації
Епістемічна	Вираження ступеня впевненості або припущення	Формує когнітивний вимір висловлення; відображає рівень достовірності або ймовірності події	Частки (можливо, певно, ймовірно), модальні дієслова, синтаксичні конструкції припущення	Вираження пізнавальної позиції мовця, градація впевненості у висловленому судженні
Динамічна (волітивна)	Вираження можливості, здатності, наміру	Указує на внутрішній потенціал або волю суб'єкта до дії; характеризує фізичну, психічну чи інтелектуальну спроможність	Дієслова можливості та наміру (можу, хочу, здатен), інфінітивні конструкції	Опис суб'єктивних умов виконання дії, вираження потенційності
Емоційно-оцінна (прагматична)	Вираження емоційного ставлення мовця до змісту	Формує суб'єктивну оцінку дійсності, позначає емоційний стан і ставлення до події	Експресивні частки, інтонація, вигуки, оцінні прикметники (добре, жажливо, чудово)	Підкреслення емоційного аспекта висловлення, маркування інтерперсональної позиції мовця

Джерело: складено автором на основі [S. Roca-Royes, 2023].

Таблиця 2

Основні функції модальності та їхні змістові характеристики

Функція	Змістова характеристика	Основні прояви	Комунікативна роль
Когнітивна	Репрезентація знання, переконання, оцінки достовірності висловлення	Відображає інтелектуальну позицію суб'єкта; забезпечує зв'язок між мисленням і мовною формою; фіксує рівень упевненості	Формує концептуальне сприйняття дійсності, структурує знання у висловленні
Комунікативна	Формування ілюктивної сили висловлення та регуляція мовленнєвої взаємодії	Реалізується у твердженнях, наказах, пораді, запитанні; визначає тип акту спілкування	Забезпечує ефективність мовленнєвої дії, встановлює соціальну взаємодію між адресантом і адресатом
Прагматична	Вираження суб'єктивної позиції, наміру або емоційного ставлення мовця	Відображає інтенцію, волю, емоції; може бути експліцитною або імпліцитною; маркує оцінність висловлення	Передає індивідуальну комунікативну стратегію мовця, створює емоційно-оцінну тональність
Текстова	Забезпечення когерентності та логічної цілісності дискурсу	Формує зв'язки між частинами тексту; співвідносить нову інформацію з контекстом; позначає умовність і достовірність	Підтримує логічну послідовність викладу, сприяє узгодженню семантики висловлення в межах тексту

Джерело: складено автором на основі [A. Thomasson, 2020].

комунікативні, прагматичні та текстові функції, забезпечуючи цілісність дискурсу. Її взаємозв'язок із категоріями часу, аспекту й способу зумовлює темпоральну динаміку висловлення [Martins, 2020]. Отримані результати уточнюють попередні підходи, показуючи, що модальність виходить за межі граматики, охоплюючи соціально-прагматичну сферу, де вона регулює рівень офіційності, дистанцію між комунікантами та інтенцію мовця.

Отже, модальність у сучасній лінгвістиці розглядається як багатовимірна категорія, яка інтегрує когнітивний, граматичний і комунікативний рівні мови. Її структура формується через взаємодію типів і функцій, що забезпечують узгодженість між формальними, семантичними та прагматичними властивостями висловлення. Такий підхід дає змогу трактувати модальність не як ізольований граматичний феномен, а як універсальну характеристику мовлення, яка визначає спосіб репрезентації знання та комунікативної позиції суб'єкта у будь-якому типі дискурсу.

Типологічні особливості вираження модальності у французькій та українській мовах

Категорія модальності у природній мові постає не лише як теоретичний конструкт, а й як динамічна система засобів, що реалізуються у конкретних мовленнєвих практиках. Її функціонування відображає спосіб, у який мовець співвідносить висловлену пропозицію з реальністю, знанням або нормою дії. Емпіричний аналіз модальних структур дає змогу простежити, як граматичні, лексичні й синтаксичні засоби виконують когнітивні, комунікативні та прагматичні функції у різних типах дискурсу. Такий підхід забезпечує можливість опису модальності не як абстрактної

категорії, а як системи реальних мовних реалізацій, що фіксують позицію мовця, рівень достовірності тверджень і ступінь нормативності дії. У сучасному функціонуванні мов різних типів модальність репрезентується через поєднання граматичних маркерів, лексичних індикаторів і структурних моделей, які варіюються залежно від стилю, комунікативної мети та контексту. Найпослідовніше модальне значення виражається в дієслівній системі, що формує базову структуру предикації та визначає характер відношення між суб'єктом і дією.

Модальні дієслова становлять основу граматичної реалізації модальності, оскільки безпосередньо виражають відношення між дією та її можливістю, необхідністю або допустимістю. У французькій мові провідними засобами виступають *devoir*, *falloir* та *pouvoir*, які охоплюють діапазон значень від обов'язку до припущення. Дієслово *devoir* формує деонтичну модальність і передає необхідність виконання дії або моральне зобов'язання: *Tu dois respecter les règles*. Його український відповідник «повинен» функціонує в аналогічній семантичній зоні, хоча частіше має прагматичне забарвлення. Дієслово *falloir* використовується переважно у безособових структурах і вказує на об'єктивну потребу чи норму: *Il faut étudier pour réussir*. Йому відповідає українське «треба» або «слід». Інше модальне дієслово *pouvoir* позначає можливість, дозвіл або потенційну здатність суб'єкта: *Je peux venir demain*. В українській мові його еквівалентом виступає «можу» або конструкція «мати змогу». Дані корпусу Tatoeba [Tatoeba..., 2025] підтверджують сталість таких моделей: *Il doit partir à huit heures*,

Nous pouvons comprendre cette idée, Il faut que tu viennes demain. Ці структури демонструють стабільне поєднання модального предиката з інфінітивом або підрядним реченням із суб'юнктивом, що забезпечує гнучкість у вираженні ступеня модальності. Дослідження уточнило механізми семантичної поліфонії дієслів *devoir* і *pouvoir*, що виражають різні рівні зобов'язання та можливості [Kronning, 2024]. *Devoir* поєднує нормативний і прагматичний аспекти, тоді як *pouvoir* охоплює фізичну, правову та епістемічну можливість. У французькій мові поліфонічність граматично формалізована, а в українській – реалізується лексично й синтаксично через дієслова «мусити», «повинен», «можна» та контекстуальні модифікатори.

Паралельно в українській мові функціонують модальні дієслова «мусити», «повинен», «треба», «можна», які утворюють семантичні групи відповідно до зобов'язання, необхідності, дозволу й можливості. Наприклад, «*Студент мусить скласти іспит до кінця сесії*» відтворює той самий тип деонтичного відношення, що і *Il doit passer l'examen avant la fin du semestre*. У синтаксичному плані французька мова тяжіє до аналітичних конструкцій із допоміжним інфінітивом, тоді як українська зберігає предикативну незалежність модальних слів, часто без чіткої морфологічної інфінітивної залежності. Залежно від комунікативного середовища ці дієслівні структури можуть виконувати різні функції – від вираження особистої оцінки до нормативного регулювання дії. Саме характер дискурсу визначає ступінь суб'єктивності або об'єктивності модального висловлення. У французькій мові переважають допоміжні дієслова *devoir*, *falloir*, *pouvoir*, тоді як українська характеризується більшою лексико-синтаксичною варіативністю. Це узгоджується з висновками [Leahy & Carey, 2020], які пов'язують модальність із когнітивною класифікацією можливості й необхідності. Результати показують, що граматична фіксація французької протиставляється контекстуальній гнучкості української, що зумовлено морфологічною структурою мов.

У технічному та науковому стилях модальність набуває форм об'єктивованого вираження, коли позиція мовця мінімізована або нейтралізована. Такі контексти відзначаються використанням безособових конструкцій, що фіксують нормативні вимоги або раціональні висновки. Формули типу *il faut*, *il convient de*, *il est nécessaire de* виконують функцію імперативного маркера без явного суб'єкта дії. У французькому документі *Direction générale des Douanes et Droits indirects* [Direction générale des..., 2023] наведено типову структуру: *Il convient de noter que pour les envois d'une valeur inférieure à 6 000 EUR, une déclaration simplifiée*

peut être utilisée. Вона позначає нормативну рекомендацію, а не особисте судження, і належить до деонтично-об'єктивованого типу. В українській офіційній практиці спостерігається аналогічна тенденція до деперсоналізації. Наприклад, в «Інструкції з охорони праці № 1» ДСНС України [Державна служба України..., 2021] фіксується: «*Евакуаційні шляхи необхідно постійно утримувати вільними*», що формально співвідноситься з французьким *Il faut maintenir les issues de secours dégagées en permanence*. Подібна синтаксична модель характерна для технічного дискурсу, де суб'єкт не персоніфікований, а модальність виражає об'єктивну вимогу. Французькі безособові конструкції (*il faut*, *il est interdit de*) виражають об'єктивність, тоді як українські («слід», «заборонено») зберігають певну суб'єктивність. Це підтверджує, що деонтична модальність відображає когнітивну форму соціальної норми [Cornillie & Hassler, 2022]. Ступінь об'єктивності зумовлений морфологічною структурою: французька нейтралізує персоналізацію граматично, українська – прагматично, що засвідчує вищу формалізацію французької системи.

Така форма реалізації модальності забезпечує прагматичну нейтральність тексту. У технічних настановах вона створює ефект формальної обов'язковості без звертання до адресата. Наприклад, у митній нотатці *Le Dédouanement Des Envois De Faible Valeur* [Le Dédouanement Des..., 2021] зазначено: *Il convient de présenter les documents justificatifs avant la validation du dédouanement*, що має еквівалент у науково-технічних текстах українською – «Перед валідацією митного оформлення слід надати підтвердні документи». Обидві моделі демонструють збіг функцій деонтичної модальності в офіційному стилі та вияв спільної прагматичної мети – узгодження тексту із системою норм. У науково-освітньому дискурсі, за даними Міністерства освіти і науки України [Міністерство освіти і науки..., 2025], ця форма зберігає ту саму структуру: «Перед початком занять необхідно перевірити справність електричного обладнання», що відповідає французькій формулі *Il faut vérifier le matériel avant le début des cours*. Обидві системи демонструють прагнення до об'єктивності й стандартизації висловлення.

У французьких навчальних і методичних текстах подібні модальні формули також використовуються як засіб нейтралізації суб'єктивності. У дисертації *L'alternance codique dans l'enseignement du FLE: Étude quantitative et qualitative de la production orale d'interlocuteurs suédophones en classe de lycée* [Stoltz, 2011] зазначено: *Il faut distinguer entre l'usage communicatif et pédagogique du code-switching*, що відповідає українському варіанту «Слід розрізняти комуніка-

тивне та педагогічне використання перемикачів кодів». Такий синтаксичний тип є показовим для наукових текстів, де автор прагне уникнути персоналізованої форми висловлення. Аналогічну тенденцію відображає український науковий стиль, у якому модальність реалізується через безособові конструкції з нейтральним відтінком нормативності. Як зазначається у праці «Національна академія наук України: історія становлення, успіху, проблем і перспектив» [Локтев, 2019], у працях Національної академії наук України формули на кшталт «слід урахувати взаємозв'язок соціальних і технологічних чинників» замінюють особові вирази, що свідчить про прагнення до об'єктивності в науковому викладі. Ця тенденція узгоджується з висновками [Lee, 2024], що у французькому науковому дискурсі модальні структури нейтралізують авторську присутність, створюючи ефект об'єктивності. Натомість український стиль зберігає індивідуальну оцінність: конструкції «можна припустити», «ймовірно» маркують аргументативну м'якість, що свідчить про культурно зумовлений характер модальності.

У науковому та технічному дискурсі модальність має регулятивну функцію, стандартизує текст і нейтралізує суб'єктивність. В академічному мовленні вона набуває когнітивно-оцінного характеру, позначаючи ступінь упевненості чи гіпотетичності знання. Така реалізація формує епістемічний тип модальності, що відображає рівень переконаності мовця.

У французькому науковому дискурсі типовими є конструкції *on peut supposer que*, *il semble que*, *il est probable que*, що маркують гіпотетичність і аргументативний характер міркування. Так, у дослідженні *Français spontané et français normé: bien plus que deux variétés d'un même français* [K. Palasis, 2010] подано фрагмент: *On peut supposer que cette deuxième grammaire est acquise lors des interactions spontanées*, де модальний вираз фіксує невисоку ступінь упевненості. Його український відповідник «Можна припустити, що друга граматики засвоюється у спонтанних взаємодіях» передає подібний рівень епістемічності через лексичний маркер «можна припустити». Епістемічна шкала варіюється від упевненості (*certainement*, *безумовно*) до сумніву (*peut-être*, *можливо*). У наукових текстах вона використовується для позначення логічного статусу тверджень і обґрунтованості висновків. У статті *Apprentissage et authenticité en français langue étrangère (FLE) – une étude sur l'effet motivationnel d'un échange linguistique* [C. Vuollet, 2024] зустрічається вислів *On peut supposer que l'apprentissage devrait être vécu comme le plus authentique*, який демонструє поєднання епістемічного припущення з модальним дієсловом умовності *devrait*.

В українській науковій традиції подібна структура трапляється, наприклад, у П. С. Корецької (2020): «Можна припустити, що запропонована модель прогнозування демонструє вищу стабільність результатів». У цих прикладах поєднання лексичних і граматичних засобів забезпечує точне вираження інтелектуальної позиції дослідника, зберігаючи баланс між твердженням і припущенням. Епістемічна модальність у науковому дискурсі виконує функцію аргументативної стриманості, яка дає змогу уникати категоричних формулювань. Конструкції на зразок *il semble que les résultats confirment...* або *можливо, отримані дані свідчать...* знижують ступінь суб'єктивності та підтримують об'єктивний стиль наукової аргументації. Аналогічні прийоми епістемічного маркування простежуються й у гуманітарних дослідженнях українського академічного дискурсу. Так, у роботі Е. В. Усікової (2023) «Психологічні особливості стресостійкості особистості в умовах війни» використано конструкції типу «ймовірно, що рівень емоційної стабільності зумовлює ступінь адаптивної поведінки» та «можна припустити, що виявлена тенденція має індивідуально-типологічний характер». Такі висловлення демонструють високий ступінь епістемічної стриманості, оскільки вони не фіксують знання як безумовне, а позначають його як результат спостереження або статистичного узагальнення. Авторка використовує лексеми «ймовірно», «можна припустити», «певною мірою», які виконують роль когнітивних маркерів обережності та підтримують академічну об'єктивність викладу. Ці спостереження узгоджуються з висновками [Diachok, 2021] про гнучкість українських епістемічних маркерів. Порівняння з французькими структурами (*il semble que*, *on peut supposer que*) показало типологічну відмінність: українська передає суб'єктивність лексично, французька – граматично. Це свідчить, що епістемічна шкала культурно зумовлена, а варіативність модальних засобів відображає гнучкість мови.

Епістемічна модальність на відміну від нормативно-описових форм технічного та наукового дискурсу спрямована не на регуляцію поведінки, а на вираження ступеня пізнавальної впевненості мовця. Проте в комунікативній системі вона тісно пов'язана з іншим різновидом – деонтичною модальністю, яка визначає не когнітивний, а нормативний статус висловлення. Якщо епістемічна модальність фіксує межі знання, то деонтична позначає межі дозволеного, необхідного або забороненого. Цей тип модальності переходить від сфери припущення до сфери обов'язку й регулює відносини між суб'єктом дії та соціальною нормою. Деонтична модальність реалізується через засоби вираження наказу, заборони або

дозволу, що встановлюють нормативний статус дії. У французькій юридичній мові основними маркерами є конструкції *il est interdit de, doit, est autorisé à*. У Code de la santé publique [France. Ministère chargé..., 2025] зазначено: *Il est interdit de fumer dans les lieux affectés à un usage collectif*, що фіксує пряму законодавчу заборону. В українському законодавстві аналогічна формула має вигляд «*Забороняється куріння у громадських місцях*» [Верховна Рада України..., 2025]. Обидва висловлення належать до безособового типу і демонструють високий ступінь граматикалізації модальності.

Окрім заборонних структур, французький деонтичний діапазон охоплює моделі обов'язку та дозволу. У Décret n°2019–1082 [Décret n° 2019–1082 du..., 2019] зустрічається фраза *Le conducteur doit porter un casque de protection*, де дієслово *devoir* встановлює нормативний обов'язок. Український еквівалент – «*Водій має бути у захисному шоломі*» – відтворює ту саму модальну категорію через лексему «має». У сфері офіційно-інституційного регулювання такі форми забезпечують юридичну чіткість висловлення, водночас нейтралізуючи суб'єктивний компонент. Варіації деонтичних форм охоплюють персональні й безособові моделі. Безособовість французьких конструкцій (*il est défendu de, il convient de respecter les règles*) корелює з українськими структурами типу «*слід дотримуватися правил*» або «*заборонено порушувати порядок*». У Законі України «Про рекламу» (1996) модальність формалізується через дієслівні вирази з обмежувальним значенням: «*Не допускається використання зображень дітей у рекламі тютюнових виробів*». Ця синтаксична модель виконує ту саму функцію нормативного контролю, що і французьке *Il est interdit d'utiliser des images d'enfants dans la publicité du tabac*.

У розмовному реєстрі французька мова допускає зниження офіційності через часткову редукцію деонтичних маркерів: *Tu dois rentrer avant minuit* або *Tu peux sortir si tu veux*, де модальність набуває міжособистісного характеру. В українському розмовному вжитку спостерігається аналогічна тенденція – «*Ти мусиш прийти вчасно*», «*Можеш залишитися, якщо хочеш*». Такий контраст показує широку адаптивність деонтичних структур залежно від комунікативного контексту. У нормативних, адміністративних і побутових сферах модальність виконує функцію регуляції дії, визначаючи ступінь обов'язковості, дозволеності або заборони. Її граматичні та синтаксичні моделі забезпечують чітке співвідношення між логічною структурою висловлення й соціальною роллю суб'єкта. Унаслідок цього деонтична модальність постає як формальний інструмент упорядкування

мовленнєвої поведінки, що одночасно підтримує комунікативну дисципліну й узгодженість із системою норм.

Типологічна систематизація та порівняльне узагальнення модальності у французькій та українській мовах

Типологічне зіставлення систем модальності у французькій та українській мовах дає змогу окреслити універсальні закономірності формування модальних значень і визначити специфіку їх реалізації у різних граматичних і комунікативних умовах. Обидві мови належать до різних типологічних груп – аналітичної та синтетичної, що зумовлює відмінності у способах граматичного маркування модальності. Водночас спільною для них залишається функціональна структура категорії, яка охоплює когнітивний, деонтичний, епістемічний та прагматичний рівні. Систематизація засобів вираження модальності дає змогу виявити як інваріантні характеристики, властиві європейському мовному простору, так і специфічні риси, зумовлені історією мовного розвитку, стилістичними нормами та жанровими особливостями.

Попри типологічну належність до різних мовних систем, французька та українська мови виявляють подібні принципи організації модального значення. Обидві спираються на багаторівневу систему вираження модальності – від граматичних форм дієслів до аналітичних словосполучень і дискурсивних часток. Спільні риси охоплюють функціональну симетрію модальних дієслів, паралелізм у вираженні епістемічних та деонтичних відношень, а також тенденцію до граматикалізації модальних структур у службових конструкціях (табл. 3).

Подібність у структурі модальної системи французької та української мов свідчить про універсальність когнітивно-комунікативних механізмів формування модальних значень. Незалежно від морфологічної будови обидві мови використовують схожі принципи для позначення знання, обов'язку чи можливості. Це вказує на сталість логіко-семантичної основи категорії модальності у європейському мовному ареалі. У французькій мові модальні структури характеризуються стабільністю й аналітичністю, тоді як українська зберігає морфологічну розмаїтість. Як зазначають [Legallois & Vajnovszki, 2021], синтаксична реалізація модальності залежить від типу мови. Результати цього дослідження підтверджують, що попри структурні відмінності французька й українська системи зберігають функціональну еквівалентність: обов'язок, можливість і припущення передаються різними, але рівноцінними засобами, що свідчить про універсальність когнітивної основи модальності.

Відмінності у вираженні модальності зумовлені морфологічним типом мов і характером синтаксич-

Таблиця 3

Спільні риси французької та української модальності

Аспект порівняння	Французька мова	Українська мова	Узагальнена характеристика
Типи модальності	Епістемічна (<i>il semble que, on peut supposer que</i>), деонтична (<i>il faut, devoir</i>)	Епістемічна (<i>можливо, здається</i>), деонтична (<i>слід, повинен</i>)	Обидві мови мають дві провідні функціональні зони модальності – когнітивну (оцінку достовірності) та нормативну (оцінку обов'язку)
Модальні дієслова	<i>devoir, falloir, pouvoir</i>	мусити, повинен, можна	Наявна функціональна симетрія між основними модальними дієсловами, що позначають обов'язок, можливість або дозвіл
Грамадикалізація	Активна грамадикалізація безособових конструкцій (<i>il faut, il convient de</i>)	Часткова грамадикалізація дієслівно-прислівникових структур (<i>слід, необхідно</i>)	Спільна тенденція до формалізації модальності у службових одиницях офіційного та наукового стилю
Функції модальності	Регулятивна, когнітивна, аргументативна	Регулятивна, когнітивна, експресивна	Ідентичність функціональних рівнів при варіативності засобів вираження

Джерело: складено автором.

ної організації висловлення. Французька мова як аналітична реалізує модальні значення переважно через допоміжні конструкції, тоді як українська, зберігаючи синтетичні риси, частіше використовує лексичні та інтонаційно-синтаксичні засоби. Ступінь суб'єктивності модального висловлення також варіюється залежно від жанру, що відображає відмінності у мовній нормі (табл. 4).

Типологічні відмінності між французькою та українською модальністю визначаються переважно

структурно-граматичними чинниками. Якщо французька мова демонструє тенденцію до формалізованої грамадикалізації, то українська зберігає лексичну гнучкість і прагматичну варіативність. Обидві системи забезпечують рівноцінні можливості вираження модальних відношень, проте реалізують їх різними шляхами – через аналітичну стандартизацію або синтетичну експресивність.

Типологічний аналіз модальності у французькій та українській мовах виявив низку універсальних

Таблиця 4

Типологічні відмінності у вираженні модальності

Аспект порівняння	Французька мова	Українська мова	Коментар
Типологічна основа	Аналітична мова: модальні значення виражаються через допоміжні дієслова й безособові конструкції	Синтетична мова: модальність часто реалізується через морфологічні засоби або самостійні предикати	Аналітичність французької системи протиставляється морфологічній гнучкості української
Грамадикалізація	Високий рівень грамадикалізації (<i>il faut que, il est nécessaire de</i>)	Менш формалізована структура, наявність лексичних і прислівникових еквівалентів (<i>потрібно, слід, варто</i>)	Французька тяжіє до формально-структурного позначення модальності
Лексичні засоби	Обмежене коло модальних дієслів, чітко розмежованих за семантикою (<i>devoir, pouvoir</i>)	Більш широкий діапазон лексем із модальним відтінком (<i>має, може, здатний, припустимо</i>)	Українська система є відкритішою до семантичної варіації
Суб'єктивність	У наукових і технічних жанрах – переважно об'єктивна форма модальності (<i>il convient de, il est interdit de</i>)	У наукових і публіцистичних текстах – поєднання об'єктивних і суб'єктивних форм (<i>можна припустити, ймовірно</i>)	Рівень суб'єктивності у французькій нижчий, аніж в українській, що відображає стильову традицію
Дискурсивна організація	Стабільні синтаксичні моделі, сувора ієрархія частин речення	Вільніші синтаксичні схеми, інтонаційне маркування	Синтаксична організація української мови надає більшої варіативності вираженню модальності

Джерело: складено автором.

і специфічних закономірностей. Універсальною є двокомпонентна структура категорії, що охоплює епістемічну (когнітивну) й деонтичну (нормативну) модальність. Їх співвідношення відображає загальнонародську потребу розмежовувати сферу знання і сферу дії. У французькій мові модальність частіше набуває форм граматикизованих структур, що позначають офіційність і об'єктивність комунікації, тоді як в українській виражається через лексико-синтаксичну варіативність, яка дає змогу передавати як особисту оцінку, так і нормативну вимогу. Семантична кореляція між модальними дієсловами *devoir* – *повинен*, *falloir* – *треба*, *pouvoir* – *можна* підтверджує існування інтермовного паралелізму, а наявність форм типу *il faut*, *il convient de*, *слід*, *необхідно* демонструє спільну тенденцію до безособового формулювання вимог. Водночас французька модальність є більш ієрархічною та однорідною, тоді як українська – поліфункціональною і семантично розмитою, що зумовлює вищий рівень прагматичної гнучкості. Розгляд модальності як системи взаємодіючих смислових категорій узгоджується з підходом, що трактує її як семіотичний простір когнітивних, соціальних і культурних кодів [Badir, 2020].

Отримані результати показали: у французькій мові модальні одиниці формують стабільну граматичну систему, тоді як в українській відзначаються семантичною гнучкістю. Це доводить залежність семіотичної варіативності від рівня граматикизації. Водночас модальність постає багаторівневою системою взаємодії когнітивних, граматичних і прагматичних ознак [Jaweed, 2025], що адаптується до морфологічних і культурно-комунікативних параметрів мови.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. У ході дослідження уточнено теоретичні параметри категорії модальності як багаторівневого явища, що поєднує семантичний, граматичний і прагматичний рівні мовної організації. Модальність розглянуто у взаємодії з категоріями часу, способу, аспекту та ілокутивності, що дало змогу визначити її як функціонально-семантичне поле, у межах якого співіснують деонтична, епістемічна, волітивна та оцінна підсистеми. Емпіричний аналіз французького та українського матеріалу підтвердив наявність спільних механізмів модальної репрезентації: вираження обов'язку, можливості, припущення та оцінності через дієслівні, лексичні й синтаксичні засоби. У французькій мові домінують аналітичні моделі (*devoir*; *falloir*; *pouvoir*; *il faut*, *il convient de*), тоді як українська характеризується лексико-синтаксичною гнучкістю («мусити», «треба», «можна», «слід»). Це свідчить, що обидві системи реалізують спільні когнітивні функції, але різними структурними шляхами – через граматичну стандартизацію

у французькій та варіативну лексико-синтаксичну організацію в українській. У науковому й технічному дискурсі виявлено тенденцію до деперсоналізованого вираження деонтичної модальності, тоді як епістемічна сфера позначається аргументативною обережністю й градацією упевненості. Типологічна систематизація підтвердила функціональну симетрію базових модальних дієслів і тенденцію до граматикизації службових конструкцій у формально-офіційних стилях. Отримані результати дали змогу узгодити теоретичну модель модальності з її реальними мовними реалізаціями, визначити стабільні міжмовні паралелі й типологічно мотивовані розбіжності. Модальність постає універсальною когнітивно-комунікативною категорією, у межах якої формуються соціальні, епістемічні та ілокутивні стратегії мовлення.

Перспектива подальших досліджень полягає у можливості аналізу особливостей модальності у сучасному франкомовному цифровому спілкуванні (наприклад, у соціальних мережах, месенджерах), розширенні типологічного корпусного аналізу за участі інших мов, а також у застосуванні отриманих результатів у перекладознавстві, лінгводидактиці та комп'ютерній лінгвістиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Badir S. La typologie sémiotique des modalités. Une mise au point. *Semiotica*. 2020. № 234. P. 79–101. URL: <https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1515/sem-2018-0123/html>
2. Badir S. Affectivité et modalités langagières. *Espaces Linguistiques*. 2021. № 3. URL: <https://hdl.handle.net/2268/265968>
3. Boehm V. L'interaction et l'intersection sémantique de la temporalité, l'aspectualité et la modalité dans les langues romanes. *Linguistics*. URL: https://www.researchgate.net/publication/n/346059257_L'interaction_et_l'intersection_semantique_de_la_temporalite_l'aspectualite_et_la_modalite_dans_les_langues_romanes
4. Bondarchuk C., Chumachenko O. Features Of Written Language Communication By Means Of The Ukrainian Language (on the example of official-business, epistolary and conversational-functional styles). *Alfred Nobel University Journal of Philology*. 2021. <https://doi.org/10.32342/2523-4463-2021-1-21-15>
5. Britsyn V., Sukalenko T., Ladyniak N., Kaleniuk S., Zhelyazkova V. Modern tendencies of development of norms of Ukrainian language. *Linguistics and Culture Review*. 2021. <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5ns4.1653>
6. Cornillie B., Hassler G. Modalité et évidentialité. 2022. URL: https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1515/9783110551099-025/html?srsltid=AfmBOorQ3QsdWJ_

- Z6jRKRu8tUODY5liUG1Q7QKRIGBAiz_pIqUwzV9H-
7. Décret n° 2019–1082 du 23 octobre 2019 relatif à la réglementation des engins de déplacement personnel. 2019. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000039272656>
 8. Décret n°2006–1386 du 15 novembre 2006 fixant les conditions d’application de l’interdiction de fumer dans les lieux affectés à un usage collectif. 2006. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006054716>
 9. Diachok N. Contextual features for implementing epistemic modality. *Journal «Ukrainian sense»*. 2021. № 1. P. 108–115. <https://doi.org/10.15421/462109>
 10. Direction générale des Douanes et Droits indirects. *Note aux opérateurs: SOPRANO-REX (envois d’une valeur inférieure à 6 000 EUR)*. 2023. URL: <https://www.douane.gouv.fr/sites/default/files/2023-06/23/Note-aux-operateurs-SOPRANO-REX.pdf>
 11. France. Ministère chargé de la Santé. Code de la santé publique. 2025. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006072665/LEGISCTA000033045212/
 12. Hammond M., Noonan M. *Theoretical morphology: Approaches in modern linguistics*. Brill. 2023. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=ivL7EAAAQBAJ&lpg=PR3&ots=DvfeTYm-c&dq=The%20concept%20of%20modality%20in%20modern%20linguistics&lr&hl=ru&pg=PR3#v=onepage&q&f=false>
 13. Haßler G. Les approches fonctionnelles de la modalité. *Manuel des modes et modalités*. 2022. № 29. P. 83. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=N4ZaEAAAQBAJ&lpg=PA83&ots=affzFZF7bW&dq=notion%20linguistique%20de%20la%20modalit%C3%A9%2C%20types%20et%20fonctions%20de%20la%20modalit%C3%A9%20dans%20la%20langue%20contemporaine&lr&hl=ru&pg=PA83#v=onepage&q=notion%20linguistique%20de%20la%20modalit%C3%A9,%20types%20et%20fonctions%20de%20la%20modalit%C3%A9%20dans%20la%20langue%20contemporaine&f=false>
 14. Martins A. Tense, Aspect, Mood and Modality. *Scripta*. 2020. № 24. P. 27–45. URL: https://d1wqtxtslxzle7.cloudfront.net/105780565/17178-libre.pdf?1694981082=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DTense_Aspect_Mood_and_Modality.pdf&Expires=1761618173&Signature=QLKvzTeXzzZ2f-ASIfyG6HEBSnIDjW~JykneZv~Pb2i8rUh0FlAp-I1pEJbpkKrlBFgJ13delDf3j0NccjbYhqwlHTO3MU5XjsfJ5OqZijYpZ~8iAbRsyal6VIvk6cN8Js2Hf82Vq3MeNZl0dvmdS3cfUgTvajcaPk9kwxhfh9ZQ
 15. Holubenko N. Strategies of Explicit and Implicit Realization of Modality in Intersemiotic Translation. *Cogito-Multidisciplinary research Journal*. 2022. № 2. P. 145–159. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1060599>
 16. Jaweed S. H. *Modality in linguistics* (Doctoral dissertation, Ministry of Higher Education). 2025. URL: <https://systems.uomisan.edu.iq/projects/uploads/files/m4fa60e03u9ijdt.pdf>
 17. Kronning H. Les verbes modaux devoir et pouvoir. 2024. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1858109/FULLTEXT01.pdf>
 18. Le Dédouanement Des Envois De Faible Valeur. 2021. URL: https://www.edouane.com/wp-content/uploads/2021/07/20210701_Annexe-revisée-Note-aux-operateurs-Instruction-sur-le-dedouanement-des-envois-de-faible-valeur.pdf
 19. Le Querler N. La notion de «modalité». Types de modalité. *Manuel des modes et modalités*. Berlin: De Gruyter. 2022. P. 23–40. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=N4ZaEAAAQBAJ&lpg=PA23&ots=affzFZF7bW&dq=notion%20linguistique%20de%20la%20modalit%C3%A9%2C%20types%20et%20fonctions%20de%20la%20modalit%C3%A9%20dans%20la%20langue%20contemporaine&lr&hl=ru&pg=PA23#v=twopage&q&f=true>
 20. Leahy B. P., Carey S. E. The acquisition of modal concepts. *Trends in Cognitive Sciences*. 2020. № 24(1). P. 65–78. URL: [https://www.cell.com/trends/cognitive-sciences/abstract/S1364-6613\(19\)30262-1?dgcid=raven_jbs_aip_email](https://www.cell.com/trends/cognitive-sciences/abstract/S1364-6613(19)30262-1?dgcid=raven_jbs_aip_email)
 21. Lee C. *La phraséologie dans le discours scientifique oral en français: formules de prise en compte de l’allocutaire* (Doctoral dissertation, Université Grenoble Alpes [2020-....]). 2024. URL: <https://theses.hal.science/tel-04996629/>
 22. Legallois D., Vajnovszki A. Proposition pour une conception modale des noms dits sous-spécifiés. *Corela. Cognition, représentation, langage*, (HS-34). 2021. <https://doi.org/10.4000/corela.13617>
 23. Navchuk H., Shutak L. The exclamatory sentences in line with the multidimensional research. 2020. URL: https://dspace.bsmu.edu.ua/bitstream/123456789/17508/1/APSN_3_2020_010.pdf
 24. Palasis K. Français spontané et français normé: bien plus que deux variétés d’un même français. Q2zOmo1QOnrbjsukNgCXU03nobMIJPunNzaT-7iQUunjB0ocRHIPYagxJpovBESWkBpOKp37btQUxe0RsZKDydJj0USCbZK8ng~UQVGeWDzeAwXSnW9VZz7fr9IbonyjHKMyEAa8Gz4H0VLlwK84GMmkNoKMhGXaHo6e7G4UJw__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA

- In *Variétés, Variations et Formes du Français*. 2010. URL: <https://hal.science/hal-01360844/>
25. Patard A. *Temp, modalité et évidentialité dans la langue* (Doctoral dissertation, Université Sorbonne Nouvelle – Paris 3). 2023. URL: <https://hal.science/tel-04085821/>
 26. Pedchenko S. O. The subjective modality in modern Ukrainian: the lingual-pragmatic dimension. *Вчені записки*. 2020. 1202098. <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.4-1/19>
 27. Radchuk O., & Tuchyna N. Subjective modality as an anthropocentric attribute of a text and a linguistic personality. *The Journal of VN Karazin Kharkiv National University. Series «Philology»*. 2025. № 96. P. 55–60. URL: <https://periodicals.karazin.ua/philology/article/view/26589>
 28. Roca-Royes S. *Modality*. Cambridge University Press. 2023. URL: <https://www.cambridge.org/core/elements/modality/377A7E6C0D2E13C823B1385EB0B8B98F>
 29. Stoltz J. *L'alternance codiquée dans l'enseignement du FLE: Étude quantitative et qualitative de la production orale d'interlocuteurs suédophones en classe de lycée* (Doctoral dissertation, Linnaeus University Press). 2011. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A424694&dswid=8793>
 30. Tatoeba. 2025. URL: <https://tatoeba.org/fr>
 31. Thomasson A. The Function of Modal Discourse. 2020. P. 52–76. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190098193.003.0003>
 32. Vuollet C. Apprentissage et authenticité en français langue étrangère (FLE) – une étude sur l'effet motivationnel d'un échange linguistique. 2024. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1837257&dswid=9214>
 33. Верховна Рада України. *Закон України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення»*. 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2899-15#Text>
 34. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. *Інструкція з охорони праці № 1: Програма вступного інструктажу*. 2021. С. 12–13. URL: <https://km.dsns.gov.ua/upload/2/3/3/7/8/4/8/1-programa-vstupnogo-instruktazu-gu-dsns-2021.pdf>
 35. Усікова Е. В. Психологічні особливості стресостійкості особистості в умовах війни. 2023. URL: <https://ir.library.knu.ua/entities/publication/c70ac044-e1cb-4b9d-97a3-3e1bbb193b4c>
 36. Закон України «Про рекламу». 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text>
 37. Корецька П. С. Прогнозування часових рядів на основі використання штучних нейронних мереж. 2020. URL: <https://openarchive.nure.ua/entities/publication/7f9c730c-caaf-4f7a-acb4-4cf8c98b9f01>
 38. Локтев В. М. Національна академія наук України: історія становлення, успіху, проблем і перспектив. *Сенсорна електроніка і мікросистемні технології*. 2019. № 16(1). С. 5–23. <https://doi.org/10.18524/1815-7459.2019.1.159484>
 39. Міністерство освіти і науки України. *Інструкція з пожежної безпеки для навчального кабінету фізики*. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний інститут. 2025. URL: <https://kpdi.edu.ua/wp-content/uploads/2025/02/Instruktsiya-z-pozhezhnoyi-bezpeky-v-kabineti-fizyky-2224-rik.pdf>
 40. Служба освітнього омбудсмена України. *Міжнародний досвід щодо (не) використання мобільних телефонів у закладах освіти*. 2023. URL: <https://eo.gov.ua/mizhnarodnyu-dosvid-shchodo-ne-vykorystannia-mobilnykh-telefoniv-u-zakladakh-osvity/>

REFERENCES

1. Badir, S. (2020). La typologie sémiotique des modalités. Une mise au point. *Semiotica*, 2020(234), 79–101. Retrieved from: <https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1515/sem-2018-0123/html>
2. Badir, S. (2021). Affectivité et modalités langagières. *Espaces Linguistiques*, 3. Retrieved from: <https://hdl.handle.net/2268/265968>
3. Boehm, V. L'interaction et l'intersection sémantique de la temporalité, l'aspectualité et la modalité dans les langues romanes. *Linguistics*. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/346059257_L'i_nteraction_et_l'intersection_semantique_de_la_temporalite_l'aspectualite_et_la_modalite_dans_les_langues_romanes
4. Bondarchuk, C., & Chumachenko, O. (2021). Features Of Written Language Communication By Means Of The Ukrainian Language (on the example of official-business, epistolary and conversational-functional styles). *Alfred Nobel University Journal of Philology*. <https://doi.org/10.32342/2523-4463-2021-1-21-15>
5. Britsyn, V., Sukalenko, T., Ladyniak, N., Kaleniuk, S., & Zhelyazkova, V. (2021). Modern tendencies of development of norms of Ukrainian language. *Linguistics and Culture Review*. <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5ns4.1653>
6. Cornillie, B., & Hassler, G. (2022). Modalité et évidentialité. Retrieved from: https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1515/9783110551099-025/html?srsltid=AfmBOorQ3QSDWJ_Z6jRkRu8tUODY5liUG1Q7QKRIGBaiz_pIqUwzV9H-

7. Décret n° 2019–1082 du 23 octobre 2019 relatif à la réglementation des engins de déplacement personnel. (2019). Retrieved from: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000039272656>
8. Décret n°2006–1386 du 15 novembre 2006 fixant les conditions d'application de l'interdiction de fumer dans les lieux affectés à un usage collectif. (2006). Retrieved from: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006054716>
9. Diachok, N. (2021). Contextual features for implementing epistemic modality. *Journal «Ukrainian sense»*, (1), 108–115. <https://doi.org/10.15421/462109>
10. Direction générale des Douanes et Droits indirects. (2023). *Note aux opérateurs: SOPRANO-REX (envois d'une valeur inférieure à 6 000 EUR)*. Retrieved from: <https://www.douane.gouv.fr/sites/default/files/2023-06/23/Note-aux-operateurs-SOPRANO-REX.pdf>
11. France. Ministère chargé de la Santé. (2025). Code de la santé publique. Retrieved from: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_1c/LEGITEXT000006072665/LEGISCTA000033045212/
12. Hammond, M., & Noonan, M. (2023). *Theoretical morphology: Approaches in modern linguistics*. Brill. Retrieved from: <https://books.google.com.ua/books?id=ivL7EAAAQBAJ&lpg=PR3&ots=sDvfeTYm-c&dq=The%20concept%20of%20modality%20in%20modern%20linguistics&lr&hl=ru&pg=PR3#v=onepage&q&f=false>
13. Haßler, G. (2022). Les approches fonctionnelles de la modalité. *Manuel des modes et modalités*, 29, 83. Retrieved from: <https://books.google.com.ua/books?id=N4ZaEAAAQBAJ&lpg=PA83&ots=affzFZF7bW&dq=notion%20linguistique%20de%20la%20modalit%C3%A9%2C%20types%20et%20fonctions%20de%20la%20modalit%C3%A9%20dans%20la%20langue%20contemporaine&lr&hl=ru&pg=PA83#v=onepage&q=notion%20linguistique%20de%20la%20modalit%C3%A9,%20types%20et%20fonctions%20de%20la%20modalit%C3%A9%20dans%20la%20langue%20contemporaine&f=false>
14. Martins, A. (2020). Tense, Aspect, Mood and Modality. *Scripta*, 24, 27–45. Retrieved from: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/105780565/17178-libre.pdf?1694981082=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DTense_Aspect_Mood_and_Modality.pdf&Expires=1761618173&Signature=QLKvzTeXzzZ2f-ASIfyG6HEBSnDjW~JykneZv~Pb2i8rUh0FIAp-I1pEJbpbKrlBFgJ13delDf3j0NccjbYhqwlHTO3MU5XjsfJ5OqZijYpZ~8iAbRsyal6V1vk6cN8Js2Hf82Vq3MeNZl0dvmdS3cfUgTvajcaPk9kwxhfh9ZQQ2zOmo1QOnrbjsukNgCXU03nobMIJPunNzaT-7iQUunjB0ocRHIPYagxJpovBESWkBP0Kp37btQUxe0RsZKDydJj0USCbZK8ng~UQVGeWDzeAwXSnW9VZz7fr9IbonyjHKMyEAa8Gz4H0VLIwk84GMmkNoKMhGXaHo6e7G4UJw__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA
15. Holubenko, N. (2022). Strategies of Explicit and Implicit Realization of Modality in Intersemiotic Translation. *Cogito-Multidisciplinary research Journal*, (2), 145–159. Retrieved from: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1060599>
16. Jaweed, S. H. (2025). *Modality in linguistics* (Doctoral dissertation, Ministry of Higher Education). Retrieved from: <https://systems.uomisan.edu.iq/projects/uploads/files/m4fa60e03u9ijdt.pdf>
17. Kronning, H. (2024). Les verbes modaux devoir et pouvoir. Retrieved from: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1858109/FULLTEXT01.pdf>
18. Le Dédouanement Des Envois De Faible Valeur. (2021). Retrieved from: https://www.edouane.com/wp-content/uploads/2021/07/20210701_Annexe-revisée-Note-aux-operateurs-Instruction-sur-le-dedouanement-des-envois-de-faible-valeur.pdf
19. Le Querler, N. (2022). La notion de «modalité». Types de modalité. *Manuel des modes et modalités*. Berlin: De Gruyter, 23–40. Retrieved from: <https://books.google.com.ua/books?id=N4ZaEAAAQBAJ&lpg=PA23&ots=affzFZF7bW&dq=notion%20linguistique%20de%20la%20modalit%C3%A9%2C%20types%20et%20fonctions%20de%20la%20modalit%C3%A9%20dans%20la%20langue%20contemporaine&lr&hl=ru&pg=PA23#v=twopage&q&f=true>
20. Leahy, B. P., & Carey, S. E. (2020). *The acquisition of modal concepts*. *Trends in Cognitive Sciences*, 24(1), 65–78. Retrieved from: [https://www.cell.com/trends/cognitive-sciences/abstract/S1364-6613\(19\)30262-1?dgcid=raven_jbs_aip_email](https://www.cell.com/trends/cognitive-sciences/abstract/S1364-6613(19)30262-1?dgcid=raven_jbs_aip_email)
21. Lee, C. (2024). *La phraséologie dans le discours scientifique oral en français: formules de prise en compte de l'allocutaire* (Doctoral dissertation, Université Grenoble Alpes [2020-....]). Retrieved from: <https://theses.hal.science/tel-04996629/>
22. Legallois, D., & Vajnovszki, A. (2021). Proposition pour une conception modale des noms dits sous-spécifiés. *Corela. Cognition, représentation, langage*, (HS-34). <https://doi.org/10.4000/corela.13617>
23. Navchuk, H., & Shutak, L. (2020). The exclamatory sentences in line with the multidimensional research. Retrieved from: https://dspace.bsmu.edu.ua/bitstream/123456789/17508/1/APSN_3_2020_010.pdf

24. Palasis, K. (2010). Français spontané et français normé: bien plus que deux variétés d'un même français. In *Variétés, Variations et Formes du Français*. Retrieved from: <https://hal.science/hal-01360844/>
25. Patard, A. (2023). *Temps, modalité et évidentialité dans la langue* (Doctoral dissertation, Université Sorbonne Nouvelle – Paris 3). Retrieved from: <https://hal.science/tel-04085821/>
26. Pedchenko, S. O. (2020). The subjective modality in modern Ukrainian: the lingual-pragmatic dimension. *Вчені записки*, 1202098. <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.4-1/19>
27. Radchuk, O., & Tuchyna, N. (2025). Subjective modality as an anthropocentric attribute of a text and a linguistic personality. *The Journal of VN Karazin Kharkiv National University. Series «Philology»*, (96), 55–60. Retrieved from: <https://periodicals.karazin.ua/philology/article/view/26589>
28. Roca-Royes, S. (2023). *Modality*. Cambridge University Press. Retrieved from: <https://www.cambridge.org/core/elements/modality/377A7E6C0D2E13C823B1385EB0B8B98F>
29. Stoltz, J. (2011). *L'alternance codique dans l'enseignement du FLE: Étude quantitative et qualitative de la production orale d'interlocuteurs suédophones en classe de lycée* (Doctoral dissertation, Linnaeus University Press). Retrieved from: <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A424694&swid=-8793>
30. Tatoeba. (2025). Retrieved from: <https://tatoeba.org/fr>
31. Thomasson, A. (2020). The Function of Modal Discourse, 52–76. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190098193.003.0003>
32. Vuollet, C. (2024). Apprentissage et authenticité en français langue étrangère (FLE) – une étude sur l'effet motivationnel d'un échange linguistique. Retrieved from: <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1837257&swid=9214>
33. Verkhovna Rada Ukrainy. (2025). *Zakon Ukrainy «Pro zakhody shchodo poperedzhennia ta zmenshennia vzhivannia tiutiuunovykh vyrobiv i yikh shkidlyvoho vplyvu na zdorovia naseleattia»*. [Law of Ukraine «On Measures for the Prevention and Reduction of Tobacco Use and Its Harmful Effects on Public Health»]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2899-15#Text>
34. Derzhavna Sluzhba Ukrainy z Nadzvychainykh Sytuatsii. (2021). *Instruktsiia z okhorony pratsi № 1: Prohrama vstupnogo instruktazhu* (pp. 12–13). Kyiv. [Instruction on Labor Protection No. 1: Introductory Briefing Program]. Retrieved from: <https://km.dsns.gov.ua/upload/2/3/3/7/8/4/8/1-programa-vstupnogo-instruktazu-gu-dsns-2021.pdf>
35. Usikova, E. V. (2023). *Psykhologichni osoblyvosti stresostyikosti osobystosti v umovakh viiny* [Psychological Features of Individual Stress Resistance in Wartime Conditions]. Retrieved from: <https://ir.library.knu.ua/entities/publication/c70ac044-e1cb-4b9d-97a3-3e1bbb193b4c>
36. Zakon Ukrainy «Pro reklamu». (1996). *Law of Ukraine «On Advertising»*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text>
37. Koretska, P. S. (2020). *Prohnozuvannia chasovykh riadiv na osnovi vykorystannia shtuchnykh neironnykh merezh* [Forecasting Time Series Based on the Use of Artificial Neural Networks]. Retrieved from: <https://openarchive.nure.ua/entities/publication/7f9c730c-caaf-4f7a-acb4-4cf8c98b9f01>
38. Loktiev, V. M. (2019). *Natsionalna akademiia nauk Ukrainy: istoriia stanovlennia, uspiyku, problem i perspektyv* [National Academy of Sciences of Ukraine: History of Formation, Success, Problems, and Prospects]. *Sensorna elektronika i mikrosystemni tekhnologii*, 16(1), 5–23. <https://doi.org/10.18524/1815-7459.2019.1.159484>
39. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2025). *Instruktsiia z pozhezhnoi bezpeky dlia navchalnoho kabinetu fizyky* [Fire Safety Instruction for the Physics Classroom]. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi State Institute. Retrieved from: <https://kpd.edu.ua/wp-content/uploads/2025/02/Instruktsiya-z-pozhezhnoyi-bezpeky-v-kabineti-fizyky-2224-rik.pdf>
40. Sluzhba osvitnoho ombudsmena Ukrainy. (2023). *Mizhnarodnyi dosvid shchodo (ne) vykorystannia mobilnykh telefoniv u zakladakh osvity* [International Experience on the (Non)Use of Mobile Phones in Educational Institutions] [Official statement]. Retrieved from: <https://eo.gov.ua/mizhnarodnyy-dosvid-shchodone-vykorystannia-mobilnykh-telefoniv-u-zakladakh-osvity/>

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

EARLY ANGLO-SAXON HOMILETIC TRADITION: A LINGUISTIC PERSPECTIVE

Buniatova I. R.

*Doctor of Sciences, Professor,
Professor at the Department of Linguistics and Translation
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
Levko Lukyanenko str., 13B, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4286-6705
i.buniatova@kubg.edu.ua*

Key words: *Old English, homiletic discourse, preaching, grammar, style contrasts, similarities.*

The paper explores style and grammar in the works of two distinguished figures in Early Anglo-Saxon homiletic literature, Ælfric of Eynsham (950–1010), best known for his *Sermones Catholici* (Catholic Homilies), and Wulfstan, Archbishop of York (died 1023) famous for his prodigious sermon *Sermo Lupi ad Anglos* (Sermon of the Wolf to the English). It is maintained that the rhetorical stances of these homiletic figures though largely similar in their strong appeal to the key Christian values, differ in terms of themes and their linguistic techniques. Preaching is regarded herein as an influential and persuasive mass medium of public communication aimed to educate and foster a moral agent, particularly in the urban context. Therefore, the body of preaching texts from the late Old English period is treated in terms of homiletic discourse displaying a typical set of linguistic markers, i.e., formulaic opening addresses, repetitive tautological or contrastive pairings, alliterations, imperative constructions, topicalized word-order, etc. The cross-study of notable homiletic texts will reveal contrastive features in the texts of the aforementioned authors primarily caused by their sociopolitical vision, language situation in England of the tenth throughout twelfth centuries, and, most importantly, by the tradition of homilies written in vernacular. The similarities commonly attributed to King Alfred's cultural renaissance traits will be highlighted in the works of these authors, who largely contributed to the development of the unique writing style of the English kingdom. To conclude the preamble, it is important to emphasize Ælfric and Wulfstan's foundational role as collective precursors in educating and promoting the English vernacular.

РАННЯ АНГЛОСАКСОНСЬКА ГОМІЛІТИЧНА ТРАДИЦІЯ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Буніятова І. Р.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри лінгвістики та перекладу
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
вул. Левка Лук'яненка, 13Б, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-4286-6705
i.buniatova@kubg.edu.ua*

Ключові слова:
*давньоанглійська,
гомілетичний дискурс,*

У статті досліджуються стиль і граматику у творах двох видатних постатей ранньої англосаксонської гомілетичної літератури: Ельфріка Ейншемського (950–1010), найбільш відомого своїми *Sermones Catholici*

проповідь, граматики,
стильові контрасти,
подібності.

(католицькими проповідями), та Вульфстана, архієпископа Йоркського (помер 1023 р.), відомого своєю чудовою проповіддю *Sermo Lupi ad Anglos* («Проповідь вовка англійцям»). Стверджується, що риторичні позиції цих гомілетичних діячів хоча й значною мірою схожі у своєму сильному зверненні до ключових християнських цінностей, відрізняються за темами та лінгвістичними прийомами. Проповідь розглядається тут як впливовий та переконливий засіб масової комунікації, спрямований на навчання та виховання морального агента, особливо в міському контексті. Отже, корпус проповідницьких текстів пізнього давньоанглійського періоду розглядається з погляду гомілетичного дискурсу, що демонструє типовий набір лінгвістичних маркерів, тобто формульні вступні звернення, повторювані тавтологічні або контрастивні пари, алітерації, імперативні конструкції, тематизований порядок слів тощо. Перехресне вивчення відомих гомілетичних текстів виявить контрастні риси в текстах вищезгаданих авторів, зумовлені переважно їхнім соціально-політичним баченням, мовною ситуацією в Англії X–XII ст. і, що найважливіше, традицією проповідей, написаних народною мовою. Подібності, які зазвичай приписуються рисам культурного відродження короля Альфреда, будуть висвітлені в роботах цих авторів, які значною мірою сприяли розвитку унікального стилю письма англійського королівства. На завершення преамбули важливо підкреслити основоположну роль Ельфріка та Вульфстана як колективних попередників у вихованні та просуванні англійської народної мови.

The problem area. The study of medieval homiletic texts abounds in a lavish collection of papers in different fields of humanistic knowledge. Manuscripts compiled in the tenth throughout the twelfth centuries were collected and edited for delivery and clearly attest to a growth in devotional literature [Gatch, 1977; Haas, 1980; Haines, 1998; Kienzle 2000; Swan, 2003; cf. also in the works by Dance, 2004, pp. 29–61; Orchard, 2004, pp. 63–91; Corradini, 2006, pp. 1266–1277; Gayk, 2008, pp. 161–189; Lionarons 2010; Gittos 2014, pp. 231–266].

Our investigation aims to disclose authorship, dating, audience, principles of construction and employment of homiletic texts as well as no less important issue of socio-historical and cultural settings, in which these texts were produced. A cross-study of preaching texts by two distinguished homilists, Ælfric and Wulfstan, is claimed to reveal a set of contrastive features in said texts. A special focus is laid on style and grammar of discursive events under consideration.

Introduction. In late twelfth century Allan de Lille, Doctor Universalis, (c. 1128–1202/1203) defined preaching in his manual *Summa Praedicatoria* «The Art of Preaching» as an *open and public instruction in morals and faith, serving to form men*. Allan de Lille's treatment of the didactic and educational mission of sermon delivery turned a starting point in modern homiletic studies. Among a variety of definitions, B.Y.M. Kienzle's well-adjusted version of this concept, found in her groundbreaking monograph *Sermon*, is the most compelling: *The*

sermon is an oral discourse spoken in the voice of the preacher who addresses an audience [Kienzle, 2000, p. 151]. He follows E. Benvenist's definition of *discours*: «every utterance assuming a speaker and hearer, and in the speaker, the intention of influencing the other in some ways» [ibid.].

The latter well aligns with our interpretation of the term «homily»¹ *as a discursive event that establishes a close link between preacher and congregation, and as such serves as a medium of communication*. The analyzed texts display all the features of traditional homiletic discourse including formulaic openings, parallelisms, alliterations, imperative constructions, etc. The repetition of phrases throughout the homily and especially the final lines are aimed «to remind the congregation that, no matter how harsh the preacher's condemnation of their (imputed) sins or how terrifying the possible punishments, the love of God (and archbishop) is enough to show them the way towards repentance and atonement» [Lionarons, 2010, p. 11]. Furthermore, this category of texts is associated with the concept of performativity, whose origins lie in linguistic work on the effect of speech acts both spoken and written. In medieval preaching, performative speech acts were designed to shape moral agents through an appeal to the audience's already acquired knowledge or the renewal of the existing knowledge [Swan, 2008, p. 178].

Besides, the origin of the Old English word «homily», from the Greek ὁμιλία «a gathering» reflects the idea of a meeting of minds and hearts achieved through the respective roles of the preacher

and the audience in the Anglo-Saxon church. As Old English developed, it took on the meaning of familiar speech encompassing conversation, and a familiar (fatherly) discourse with a group of people. This kind of «fatherly conversation» given by an Anglo-Saxon priest is characterized in terms of instruction, exhortation, reiteration and admonition of Christian church doctrine and precepts. These considerations necessitate the introduction of an important methodological concept of the «*fossilized type of discourse*» we have developed in the course of the investigation. It is worth noting that the spirit and letter of these samples of homiletic discourse were especially relevant in the context of incessant waves of Scandinavian invasion aggravated by the fears of the upcoming Millennium. Given the focus of this paper, we shall analyze the linguistic side of the «preacher-audience cooperation».

The main body of the text. The goal of this paper is to profile two grand figures in Early Medieval England, Ælfric of Eynsham (950–1010), and Wulfstan, Archbishop of York. A large number of well-preserved Old English homilies date back to the tenth century throughout the second half of the twelfth. Among these the most prominent are Ælfric's, monk, mass-priest and abbot of Eynsham² from 1005 to his death about 1010, and Wulfstan's, archbishop of York from 1002 until his unrecorded death in 1023. Ælfric's two series of Catholic Homilies, representing the liturgical cycle, were designed for the use of other preachers in the secular church, teaching laity the Christian doctrine. The prodigious writings of Archbishop Wulfstan comprise secular laws, religious canons, political theory and homilies, which have regrettably received less critical attention than they deserve. Nevertheless, the single homily *Sermo Lupi ad Anglos* is worth many others, given its commentary on the Danish incursions that culminated around 1014.³

Being a more prolific author, Ælfric stands out brighter than Wulfstan for a number of reasons, yet, their shared prominence, elegance of style and sophisticated rhetorical strategies make them close associates, especially in their introduction of the finest examples of vernacular to the public. Mindful of the grandeur of their task, church leaders were engaged in translating Latin texts into the vernacular, which, in effect, was a difficult and energy consuming kind of work. Educational and writing components of this task display two important streamlines in Ælfric and Wulfstan's legacy, i.e., the continuity of King Alfred's writing tradition and the extensive development of their own kind of vernacular, the latter being most typical of Ælfric. At the same time, Wulfstan was more than a writer, his authority stemmed from his socio-cultural and historical position as bishop and archbishop within the Anglo-Saxon church, as well

as from the rhetorical intensity of his texts. Given the primary objective of this paper, i.e., to highlight contrastive features in their homiletic discourse, it would make sense to present the key concepts in their ecclesiastical teaching (*Catholic Homilies* and *Sermo Lupi ad Anglos*) in terms of the dichotomy *grace vs. penance and sin*.

Despite the differences in themes and concepts materialized in discursive homiletic texts, their authors had to comply with the commonly accepted frame. Old English homilies typically begin with the formulaic address to the audience: *Men ða leofeste* «Most beloved men» or *Lēofan men* «beloved men». It positions the preacher as the person who can define the audience or audiences as a uniform discourse community (all loved presumably either by God or by the preacher or by both), with a common set of assumptions and a shared discourse [Swan, 2008, pp. 181–182]. Further on, the preacher affirms his authority: *Lēofan men, ġecnāwað þæt soþ is* «beloved men, know that which truth is». Wulfstan's eschatological theme in *Sermo Lupi ad Anglos* reflects his concerns regarding corruption that enveloped the English society, its inescapable penance and imminent judgement in view of viking incursions and the nearing of the end of the world, e.g.:

(1) *Ðēos worold is on ofste, and hit nēalæcð þām ende, and þy hit is on worolde aa swā leng swā wyrse. And swā hit sceal nýde for folces synnan ær antecristes tōcyme yfelian swyþe, and hūru hit wyrð þænne egeslic and grimlic wīde on worolde* [2–4; *Sermo LA*] – «This world is in haste and nears the end. And therefore things in this world go ever the longer the worse, so it must needs be that things quickly worsen, on account people's sinning from day to day, before the coming of Antichrist».

The homily indicates that the English should heed preacher's warnings, either through persuasion or, if necessary, through legal coercion to adhere to the dictates of a «Holy Society» [Lionarons, 2010]. The performative power of Wulfstan's concept of COERSION (defined here as «making somebody into doing something») is realized by a set of specific linguistic markers, which demonstrates his dominance throughout the text. Guided by preacher's duty to keep the audience together, to ensure their interdependence and solidarity, he urges his fellow Angles to hear the truth, positioning himself as its messenger in the context of forthcoming dramatic events.

The enhanced intensity of message and his involvement in the societal matters as well as the demonstration of his dominance are disclosed in the first and the last lines of the homily. In the opening address, Wulfstan employs personal pronoun singular «I» instead of Ælfric's recurrent «we». E.g.: *sōð is þæt ic secge* – «But what I say is true» [*Sermo LA*,

26, 143]. Cf. in Ælfric: *Witodlice we folgiað Cristes fotswaðum* [CH; DOM. III. POST EPIPHANIA DOMINI, 122] – «Verily we follow Christ's foot-traces». The positional rhetoric of Ælfric's homily in comparison to other Old English ones, is that he usually avoids using the forms of «I» or «you» especially when interprets the correct meaning of the Gospel passage [Swan, 2007, p. 184].

In contrast to Wulfstan, Ælfric delivers his homilies in a «fatherly-talk» way, delicately blurring (Swan's term – *I.B.*) his hierarchical position relative to the recipient. His way of preaching does not in any way weaken the link between them since the exposure of the sacred text and its interpretation throughout the ritual procedure strengthen them as group of the privy with a shared knowledge. Another distinctive feature of Ælfric's preaching discourse is that he prefers indirect performatives of the type *us gedafenað þæt we Godes swingle* – it is befitting us that God's scourge [S. Gregorii Pape Urbis Romane IXCLITL, CH, 124]. The latter implies a basic principle of solidarity attested in constructions with hortative *uton* «let us» emphasizing the necessity of the required action from both the addressor and the addressee, e.g.: *Uton eornostlice flēon to heofunge soðre dædbote* – «Let us earnestly flee to the sighing of true penitence» [S. Gregorii Pape Urbis Romane IXCLITL, CH, 124].

Motivated by his concern and grave apprehensions regarding the inner and outer misfortunes (moral decay, corruption and Viking incursions) afflicting the English people, Wulfstan believes that it is his mission as a preacher, public official and politician to address them in a direct way. His high position in the hierarchy of the English church empowers him to forcefully admonish Angles and warn them, which would avert the threat of Antichrist and eternal damnation. This undeniably explains the imperative tone in Wulfstan's address calling the newly converted for action, and affirming their commitment to Christendom. Cf.: *þonne mōte wē þæs tō Gode earnian bet þonne wē ær þysan dydan* [Sermo LA, 6–7] – «then we must deserve better of God than we have previously done»; *þær Cristene scoldan Godes lage healdan and Godes þēowas griðian* [Sermo LA, 12] – where Christians ought to observe the law of God and protect the servants of God».

Wulfstan and Ælfric's homiletic vocabulary is characterized by a strategic use of performative verbs and pronouns designed to achieve a specific persuasive effect. This includes an ample employment of *verba cogitandi* – verbs with cognitive meaning, such as *understand*, *know*, *witan*, and *believe*. Yet, in Ælfric's fatherly-talk homily, which favors admonition over direct command, which brings in a note of empathy in his delivery, the inclusive pronoun *us* (as seen in 2.1.) acts as a form of **hedging**. This rhetorical

move blurs the differing positions of the preacher and the congregation, thereby solidifying a general atmosphere of solidarity, which is the key feature of a truly accomplished homily.

Ælfric Grammaticus is an acclaimed advocate of the Late West Saxon dialect, as well as a brilliant writer, whose works encompass multiple genres (*Latin grammar, Lives of the Saints, Heptateuch and various treatises*). He is also recognized as a creative author for his «functional approach» to blending grammatical structures of different structural paradigms. In *Catholic Homilies*, for example, he employs non-canonical imperatives – what Aikhenvald terms «imperatives in a broad sense» [2010, p. 17] These imperatives are normally oriented towards a first or a third person and are often co-opted with other forms, specifically with subjunctives and the hortative *uton/utan* (as shown in 2.2. and 2.3.). In doing this, Ælfric intentionally demonstrates the rich inflectional capacities of the West Saxon «standard», at a time when analytical constructions were yet to evolve. His usage also demonstrates «that commands can be directed at non-second persons and that canonical and non-canonical imperatives make up paradigms» [Aikhenvald, 2010; see also van Olmen, 2011, p. 670]. Cf. the examples from The Epiphany of The Lord:

(2.1.) *Us is eac to witenne* – «we are also to know»;

(2.2) *uton nu fōn on þæs godspelles trahtnunge* – let us now resume the exposition of the gospel;

(2.3) *Gewit-e ðis gedwyld fram geleaffullum heortum* – «Let this error depart from believing hearts».

We believe that Ælfric's choice of non-canonical imperatives in the *Catholic Homilies*, specifically his use of *we-forms* and *two-syllable alliteration*, among other features, epitomizes his commitment to King Alfred's literary tradition, whose works he mentions «in terms of respect». This choice also demonstrates his dedication to the advancement of the vernacular, which remained his intensive and tireless undertaking.

In King Alfred's time, the ecclesiastical community and the general congregation were often poorly educated or illiterate. Consequently, the necessity to educate both the clergy and the laity became a central concern of the Anglo-Saxon Church. Ælfric, a Grammarian and distinguished author, together with other men of learning, focused on tutoring these societal categories with a historical and theological perspective. It is widely understood that educating people in Ælfric's time required considerable effort and special rhetorical skills. These skills included maximal solidarization with the audience, close attention to their needs, and the employment of a linguistic politeness strategy. The latter is best represented in Ælfric's opening addresses of his *Catholic Homilies*, as well as in the use of *we-forms*,

which serve as prime examples of vigorous but indirect command.

Divergent from Ælfric's stylistic approach, Wulfstan's signature style is characterized by the second-person imperative construction (the *you*-imperative). It is traced in other pieces of his ecclesiastical and legislative legacy, particularly in *Canons of Edgar* (1004–1018), where he addresses church reform issues, details of pastoral care, and instructions for the general behavior of parish priests, etc. In *Sermo Lupi ad Anglos*, his direct commands are rendered by a set of strong performative verbs (other than *cognitive ones* we refer to in the previous passage): *do, show, believe, repay, repent, examine, protect, warn, save*, etc. An extensive repetitive use of modal verbs, such as *sculan* (>*shall*), *motan* (>*must*), *magan* (>*may*), *durran* (>*dare*) lends an intense emotional coloring to his warnings, effectively threatening Angles with new internal and external sufferings. Furthermore, Wulfstan's choice of Scandinavian loan words of the kind *lagu* (>*law*), *cnawan* (>*know*) *tacan* (>*take*) is likely a speech adaptation to the circumstances of his service as a bishop of York (for more than twenty years), where Old Norse speakers constituted a major element of the York residents.

Conclusion. In Early Anglo-Saxon studies, the homiletic legacy of Wulfstan and Ælfric is commonly regarded in terms of its contribution to fostering English Christian identity and the development of English prose style. Both distinguished authors are also acclaimed for composing and disseminating some of the finest samples of Old English literature to a wide audience.

While conducting a comparative linguistic study of their work, we have focused on the divergent linguistic traits that are of historical interest, primarily their continuity in subsequent periods of English history.

Their legacies differ significantly, reflected in their distinct stylistic approaches, as well as their structural and lexical preferences. Wulfstan, a preacher and a major public authority, a key figure in Royal Courts, is characterized by an adamant, forceful, and coercive tone. In contrast, Ælfric is a well-balanced, dedicated, and committed educator. His gentler stylistic approach creates a special connection between the pastor and the audience, effectively shaping a particular category of devotional agents.

Differing in their general approach to both the delivery and its content, they also contrast in linguistic preferences. This is best explained by Wulfstan's use of eschatological motives, whose language employs direct commands, repetitive tautological pairs, and a set of intensifiers that aggravate the general atmosphere of the impending end of the world. This approach is materialized through direct performative speech acts, whereas Ælfric prefers indirect commands.

BIBLIOGRAPHY

1. Aikhenvald A. Y. *Imperatives and Commands*. Oxford: Oxford University Press, 2010. 500 p.
2. Bethurum D. *The Homilies of Wulfstan*. Oxford: Clarendon Press, 1957.
3. Clemoes P., ed. *Aelfric's Catholic Homilies. The First Series Text*. Oxford University Press, 1997.
4. Corradini E. «Preaching in Old English: Traditions and New Directions». *Literature Compass*. 2006. № 3. P. 1266–1277.
5. Dance R. Sound, Fury, and Signifiers; or Wulfstan's Language. In *Wulfstan, Archbishop of York. The Proceedings of the Second Alcuin Conference* (pp. 29–61). 2004.
6. Gatch M. *Preaching and Theology in Anglo-Saxon England: Aelfric and Wulfstan*. Toronto and Buffalo: University of Toronto Press, 1977.
7. Gayk S. Among Psalms to Fynde a Cleer Sentence: John Lydgate, Eleanor Hull, and the Art of Vernacular Exegesis. *New Medieval Literature*. 2008. № 10. P. 161–189.
8. Gittos H. The Audience of Old English Texts: Ælfric, Rhetoric, and «the Edification of the Simple». *Anglo-Saxon England*. 2014. № 43. P. 231–66. <https://doi.org/10.1017/S0263675114000106>
9. Haas S. J. Three Homilies of Aelfric and Their Revisions by Wulfstan: A Structural Approach. *Honors Papers*. 1980. 669 URL: <https://digitalcommons.oberlin.edu/honors/669>
10. Haines D. I. «Rhetorical Strategies in Old English Prose». PhD diss., University of Toronto, 1998.
11. Kienzle B. M. *The Sermon*. Turnhout-Belgium: Brepols, 2000.
12. Lionarons J. T. *The Homiletic Writings of Archbishop Wulfstan: A Critical Study*. Anglo-Saxon Studies, 14. Woodbridge: Boydell & Brewer, 2010.
13. Olmen van D. Review of Imperatives and Commands. (Ed. by Aikhenvald A.Y.) In *Book Reviews Linguistic Typology*. 2011. № 15(3). P. 670–680.
14. Orchard A. Re-editing Wulfstan: where's the point? In *Wulfstan, Archbishop of York. The Proceedings of the Second Alcuin Conference*, edited by Matthew Townend, pp. 63–91. Turnhout-Belgium: Brepols Publishers, 2004.
15. Pons-Sanz, and Sara M. *Norse-Derived Vocabulary in Late Old English Texts: Wulfstan's Works, a Case Study*. Odense: University Press of Southern Denmark, 2007.
16. Swan M. Old English Homilies (Homily). *The Literary Encyclopedia*. 2003. URL: <https://www.litencyc.com/php/stopics.php?rec=true&UID=1269>
17. Swan M. Constructing Preacher and Audience in Old English Homilies. In *Constructing the*

Medieval Sermon, edited by Roger Andersson, pp. 177–188. Turnhout-Belgium: Brepols, 2008.

18. The Homilies of the Anglo-Saxon Church, by Aelfric. *Project Gutenberg* URL: <https://www.gutenberg.org/files/38334/38334-h/38334-h.htm>
19. *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Anglo-Saxon England*. Second Edition. Edited by Michael Lapidge, John Blair, Simon Keynes & Donald Scragg, 2014.
20. Titterington J. Wulfstan, *Sermo Lupi ad Anglos*. 2025. URL: <https://roep.web.ox.ac.uk/article/wulfstan-sermo-lupi-ad-anglos-by-james-titterington>

REFERENCES

1. Aikhenvald, A. Y. (2010). *Imperatives and Commands*. Oxford: Oxford University Press.
2. Bethurum, D. (1957). *The Homilies of Wulfstan*. Oxford: Clarendon Press.
3. Clemons, P., ed. (1997). *Aelfric's Catholic Homilies. The First Series Text*. Oxford University Press.
4. Corradini, E. (2006). Preaching in Old English: Traditions and New Directions. *Literature Compass*, 3, 1266–1277.
5. Dance, R. (2004). Sound, Fury, and Signifiers; or Wulfstan's Language. In *Wulfstan, Archbishop of York. The Proceedings of the Second Alcuin Conference*, 29–61.
6. Gatch, M. (1977). *Preaching and Theology in Anglo-Saxon England: Aelfric and Wulfstan*. Toronto and Buffalo: University of Toronto Press.
7. Gayk, S. (2008). Among Psalms to Fynde a Cleer Sentence: John Lydgate, Eleanor Hull, and the Art of Vernacular Exegesis. *New Medieval Literature*, 161–189.
8. Gittos, H. (2014). The Audience of Old English Texts: Ælfric, Rhetoric, and «the Edification of the Simple». *Anglo-Saxon England*, 43, 231–266. <https://doi.org/10.1017/S0263675114000106>
9. Haas, S. J. (1980). Three Homilies of Aelfric and Their Revisions by Wulfstan: A Structural Approach. *Honors Papers*, 669. Retrieved from: <https://digitalcommons.oberlin.edu/honors/669>
10. Haines, D. I. (1998). *Rhetorical Strategies in Old English Prose*. PhD diss., University of Toronto.
11. Kienzle, B. M. (2000). *The Sermon*. Turnhout-Belgium: Brepols.
12. Lionarons, J. T. (2010). The Homiletic Writings of Archbishop Wulfstan: A Critical Study. *Anglo-Saxon Studies*, 14. Woodbridge: Boydell & Brewer.
13. Olmen, van D. (2011). Review of Imperatives and Commands. In Book Aikhenvald A. Y. (Ed.) *Reviews Linguistic Typology*, 15(3), 670–680.
14. Orchard, A. (2004). Re-editing Wulfstan: where's the point? In *Wulfstan, Archbishop of York. The Proceedings of the Second Alcuin Conference*, edited by Matthew Townend, pp. 63–91. Turnhout-Belgium: Brepols Publishers.
15. Pons-Sanz, Sara M. (2007). *Norse-Derived Vocabulary in Late Old English Texts: Wulfstan's Works, a Case Study*. Odense: University Press of Southern Denmark.
16. Swan, M. (2003). Old English Homilies (Homily). *The Literary Encyclopedia*. Retrieved from: <https://www.litencyc.com/php/stopics.php?rec=true&UID=1269>
17. Swan, M. (2008). Constructing Preacher and Audience in Old English Homilies. In *Constructing the Medieval Sermon*, edited by Roger Andersson, pp. 177–188. Turnhout-Belgium: Brepols.
18. The Homilies of the Anglo-Saxon Church, by Aelfric. *Project Gutenberg* Retrieved from: <https://www.gutenberg.org/files/38334/38334-h/38334-h.htm>
19. *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Anglo-Saxon England*. (2014). Second Edition. Edited by Michael Lapidge, John Blair, Simon Keynes & Donald Scragg. Blackwell Publishing.
20. Titterington, J. (2025). Wulfstan, «Sermo Lupi ad Anglos» Retrieved from: <https://roep.web.ox.ac.uk/article/wulfstan-sermo-lupi-ad-anglos-by-james-titterington>

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

ФУНКЦІЯ ПАУЗИ, ТИШІ, ШУМУ, МУЗИКИ В РАДІОП'ЄСІ

Верман М. О.

*аспірант кафедри української літератури та журналістики
імені професора Леоніда Ушкалова
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
вул. Алчевських, 29, Харків, Україна
orcid.org/0000-0003-4395-5264
maksym.verman@hnpu.edu.ua*

Ключові слова: *радіоп'єса,
аудіодизайн, радіопостановка,
екстралінгвальні засоби,
звукова драматургія.*

У статті здійснено аналіз аудіодраматичних творів, у яких було використано екстралінгвальні засоби: паузи, тишу, шум та музику, що в контексті цих аудіотворів функціонують як повноправні складники художньої структури. Радіопостановка розглядається як унікальна форма мистецтва, що функціонує виключно у звуковому вимірі, де кожен акустичний елемент несе не лише інформаційне, а й емоційне та семантичне навантаження. На відміну від літературного тексту, який може лише частково відобразити задум автора, повноцінне розкриття значення цих елементів можливе лише під час аналізу безпосередньо звукової презентації твору. Особливу увагу приділено аналізу українських аудіотворів, у яких зазначені засоби не лише підсилюють емоційне сприйняття, а й формують семантичне поле тексту. З'ясовано, що тиша і пауза в радіопостановці виступають не відсутністю звуку, а носієм значення; шум – організує часопростір і структуру сцени; музика – виконує емоційну, ритмічну та символічну функції. У дослідженні підкреслюється, що пауза, тиша, шум і музика виконують як допоміжні, так і самостійні наративні функції. Завдяки цим елементам формується семантичний простір твору, створюється багатопланова атмосфера та керується ритм сприйняття. Зафіксувати тривалість чи інтенсивність пауз, темп звукових повторів, динаміку їх переходу між епізодами можливо лише через прослуховування, а не читання тексту. Завдяки цим елементам формується глибина простору твору, створюється багатопланова атмосфера та керується ритм сприйняття. Наприклад, зафіксувати тривалість чи інтенсивність пауз, темп звукових повторів, динаміку їх переходу між епізодами можливо лише через прослуховування, а не читання тексту. Саме в аудіоформаті відкриваються нові глибини смислів, які залишаються схематичними у сценарії. Зроблено висновок, що акустичний шар твору може нести самостійну смислову інформацію, і тому його аналіз має стати невід'ємною частиною літературознавчого вивчення радіодраматургії.

PAUSE, SILENCE, NOISE, MUSIC FUNCTION IN RADIO PLAY

Verman M. O.

*Postgraduate Student at the Department of Ukrainian Literature and Journalism named after
Professor Leonid Ushkalov
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
Alchevskyyh str., 29, Kharkiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-4395-5264
maksym.verman@hnpu.edu.ua*

Key words: *radio play, audio design, radio performance, extralinguistic means, dramaturgy of sound.*

The article analyzes audio drama works that use extralinguistic means: pauses, silence, noise, and music, which function as full-fledged components of the artistic structure in the context of these audio works. Radio drama is considered a unique art form that functions exclusively in the audio dimension, where each acoustic element carries not only informational but also emotional and semantic meaning. Unlike a literary text, which can only partially reflect the author's intention, the full disclosure of the meaning of these elements is possible only during the analysis of the sound presentation of the work itself. Particular attention is paid to the analysis of Ukrainian audio plays, in which these means not only enhance emotional perception, but also form the semantic field of the text. It has been established that silence and pause in a radio play are not an absence of sound, but a carrier of meaning; noise organizes the time-space and structure of the scene; music performs emotional, rhythmic, and symbolic functions. The study emphasizes that pauses, silence, noise, and music perform both auxiliary and independent narrative functions. Thanks to these elements, the semantic space of the work is formed, a multi-layered atmosphere is created, and the rhythm of perception is controlled. It is only possible to record the duration or intensity of pauses, the tempo of sound repetitions, and the dynamics of their transition between episodes by listening, not by reading the text. These elements shape the depth of the work's space, create a multi-layered atmosphere, and control the rhythm of perception. For example, it is only possible to determine the duration or intensity of pauses, the tempo of sound repetitions, and the dynamics of their transition between episodes by listening, not by reading the text. It is in the audio format that new depths of meaning are revealed, which remain schematic in the script. Therefore, it is concluded that the acoustic layer of a work can carry independent semantic information, and therefore its analysis should become an integral part of the literary study of radio dramaturgy.

Постановка проблеми. У науковій традиції проблема функцій екстралінгвальних засобів у аудіотворах розроблялася фрагментарно. Класичні підходи до радіо як «мистецтва звуку» сформульовано Р. Арнгеймом, який підкреслював рівноправність слова, шуму, тиші та музики в радіопостановці [Arnheim, 1936, с. 113]. Е. Кризелл виокремив чотири базові коди радіо: мову, музику, звук і тишу, що задають структуру комунікації [Crisell, 1986, с. 56–57]. Т. Крук аналізував драматургічні функції акустичних ефектів і музики як знакових елементів, що формують самостійний пласт аудіонаративу [Crook, 1999, с. 5, 62]. Проте у вітчизняному літературознавстві питання аналізу шуму, паузи, музики та тиші у радіоп'єсах не порушувалося. Специфіка радіодрами полягає у тому, що відсутність візуального ряду компенсується складною акустичною композицією, тому це питання вимагає детального вивчення, оскільки ключову роль у формуванні наративної структури відіграють саме екстралінгвальні елементи: пауза, тиша, шум і музика. Вони формують додатковий рівень значення, створюють атмосферу, керують ритмом сприйняття й підсилюють емоційний ефект твору. Таким чином, аналіз радіодрами не може обмежуватися виключно сценарним текстом, необхідно враховувати звукову репрезентп-

цію як рівноправний об'єкт літературознавчого дослідження.

Мета статті – дослідити функції паузи, тиші, шуму та музики як структурних компонентів радіоп'єси, визначити їхні семантичні, емоційні та композиційні ролі, а також окреслити їхнє місце у формуванні художнього простору звукової драми.

Завдання дослідження:

- 1) визначити роль екстралінгвальних елементів у побудові акустичного простору радіоп'єси;
- 2) проаналізувати особливості використання тиші, паузи, шуму та музики в українських аудіотворах;
- 3) виявити наративні та символічні функції цих елементів у процесі аудіосприйняття;
- 4) окреслити методологічні підходи до їх аналізу у сучасному літературознавстві.

Предметом дослідження виступають особливості функціонування екстралінгвальних засобів: паузи, тиші, шуму й музики у процесі формування наративної структури, семантичного поля та емоційного впливу радіодраматичного твору. **Об'єктом дослідження** є художній простір радіопостановки як специфічної форми звукового мистецтва, що реалізується виключно в аудіальному вимірі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Екстралінгвальні засоби розглядаються як ті, що

не належать до вербальної системи мови, але супроводжують або доповнюють її. У випадку радіоп'єси ми маємо справу з особливим звуковим текстом, де шум, пауза, музика, тиша виконують функції не менш значущі, ніж вербальні конструкції.

У радіоп'єсі поряд із вербальною одиницею важливе місце посідають позамовні елементи, що забезпечують створення смислових і емоційних ефектів. До них відносять шум, паузу, тишу та музику, які можна кваліфікувати як екстралінгвальні засоби вираження. Їхня специфіка полягає у тому, що вони не належать безпосередньо до мовного коду, але є невіддільною частиною комунікативного акту та художньої структури твору.

Питання екстралінгвальних засобів має давню традицію в літературознавстві й лінгвістиці. Ще Роман Якобсон у статті «Лінгвістика і поетика» наголошував на існуванні «надмовних» чинників комунікації, які впливають на сприйняття тексту, хоча й не завжди мають вербальне вираження [Jakobson, 1960, с. 351]. Себто мовний акт неможливо відокремити від контексту, дискурсу його використання та від паралінгвальних компонентів.

У театрознавстві та культурології значну увагу приділяють невербальним елементам (паузам, мовчанню, міміці, руху), розцінюючи їх як автономні знакові одиниці, що збагачують драматичну комунікацію. Наприклад, Валерій Пацунов у статті «Філософія «мовчання» в контексті сценічної дії» розглядає зонування мовчання і види пауз (статичні та динамічні) й обґрунтовує їхню роль як продуктивного невербального ресурсу розкриття сенсу персонажів, котрий не зводиться до драматургічного тексту [Пацунов, 2021, с. 157]. Він звертає увагу на те, що саме мовчання, пауза і мізансцена здатні передати «потаємні смисли» подій, відображати психологічну напругу та опиратися на уяву глядача [Пацунов, 2021, с. 154].

У вивченні радіоп'єс важливість невербальних акустичних компонентів, тобто шумів, музики, пауз і тиші, обґрунтована як у класичних, так і в сучасних студіях. Рудольф Арнгейм розглядає радіо як «мистецтво звуку», де слово, музика, акустичні ефекти і тиша функціонують як рівноправні елементи композиції та смислотворення; він аналізує їх просторові й монтажні взаємодії, завдяки яким звук стає самостійним нарративним пластом [Arnheim, 1936, с. 15, 30, 32]. Ендрю Кризелл виділяє чотири базові коди радіо: мову, музику, звук і тишу, тим самим теоретично закріплюючи статус цих засобів як окремих знакових систем поряд із вербальною [Crisell, 1986, с. 5]. Тім Крук показує, що у практиці радіодрами музика може виконувати роль стилізованого звукового ефекту, переходячи з фону у сферу подієвості та символіки, а звуковий

дизайн (ефекти, шумові ландшафти – *soundscape*, перерви, паузи) є інструментом структурування сюжетних переходів і психологічних станів персонажів [Crook, 1999, с. 93–94]. З огляду на це, шум, пауза, тиша і музика у радіоп'єсі можуть бути визначені як екстралінгвальні засоби, які виконують смислотворчу функцію (передають сюжетні деталі, атмосферу, психологічний стан персонажів), структурують ритм і композицію драматургії, створюють ефект присутності та ілюзію реального звукового простору, а також формують символічний вимір твору (наприклад, тиша як знак смерті або внутрішньої напруги).

Таким чином, екстралінгвальні елементи в радіоп'єсі не можна вважати лише технічними прийомами чи акомпанементом до мовного ряду. Вони становлять органічну частину драматургії, беручи участь у конструюванні художнього світу й забезпечуючи глибинний звуковий вимір радіопоетики. Саме тому у дослідженні радіодрами як аудіомистецького жанру принципово важливо звертатися не лише до тексту сценарію, а й до звукової реалізації твору. Особливо це стосується таких невербальних, але семантично навантажених елементів, як шум, пауза і тиша. Їхня функція не зводиться до опису в ремарках чи інтерпретації у вигляді текстових інструкцій, адже їхня естетична, нарративна і психологічна дія реалізується виключно у сфері звучання. Тиша в радіоп'єсі не є абсолютною чи беззмисловою – вона завжди контекстуалізована попередніми і наступними звуками, її тривалість, спектральна якість (наявність фонових звуків, шуму, тиші чи ефекту реверберації) і місце в звуковому ландшафті мають критичне значення для розуміння атмосфери твору та психологічного стану персонажів.

Аналогічно шум як частина акустичного середовища виконує не лише фонову функцію, а й може бути маркером простору, часу доби, емоційної напруги, травматичного досвіду. Шум має тілесну і перцептивну якість: його сила, частотний діапазон, ритміка, повторюваність – усе це сприймається слухачем як аудіодосвід. Жодна ремарка на кшталт «чутно гул міста» або «на тлі шумить вітер» не здатна передати ці параметри в повному обсязі. Тому аналіз художньої функції шуму і тиші в радіоп'єсі є неможливим без звернення до звукової презентації тексту.

У цьому сенсі радіодрама як мистецтво є не виключно текстом, тобто сценарієм, а медіальним феноменом, що функціонує у аудіоформаті та потребує слухової рецепції. Отже, глибокий аналіз звукового матеріалу має виконуватися включно з прослуховуванням, транскрипцією шумів, тиші, музичних вставок і темпоритмічних структур. Це є цілком логічним компонентом дослідницької методології, особливо коли йдеться про елементи,

які не підлягають повноцінному текстовому опису без втрати їхньої художньої суті.

Важливість функцій паузи, тиші, шуму, музики в радіопостановці

Радіопостановка хоча і базується виключно на звуці, може повністю впливати на уяву та емоції слухача. Завдяки правильному використанню паузи, тиші та шуму автори радіопостановок можуть створювати неповторну атмосферу та передавати глибші значення, які часто недосяжні в інших формах аудіовізуального мистецтва. На відміну від кіно чи театру, де зображення та жести доповнюють оповідь, у радіопостановці звук стає ключовим засобом, а тиша та шум – його невід’ємними елементами. Кожен із цих звукових засобів має своє унікальне завдання в структурі оповіді і відіграє важливу роль у створенні акустичного простору, що перекладається на глибше емоційне залучення слухача.

Варто відокремлювати паузу від тиші, бо пауза зазвичай є частиною репліки персонажа, тиша, своєю чергою, може фігурувати як елемент оточення (локації). Пауза в радіопостановці може виконувати подібну до музики чи декламації поезії функцію, тобто це не просто перерва у відтворенні звуку, така пауза потенційно виконує структурну функцію, тобто формує структуру радіопостановки.

Загалом пауза в радіопостановці виконує багато функцій. По-перше, вона є інструментом для зупинки дії та надання слухачеві можливості тимчасово «перепочити». У момент, коли розповідь досягає кульмінації, уведення паузи може посилити сприйняття емоцій, даючи простір для роздумів над тим, що щойно було почуто. Важливою функцією може бути також емоційна фіксація в момент, який у творчій концепції драматурга відіграє важливу роль. Така пауза може бути використана як момент для зупинки, роздумів, обдумування раніше почутого змісту. Пауза створює емоційну напругу, підкреслюючи важливість раніше висловлених реплік або подій, що відбуваються, які є важливими для сюжету.

Пауза також може викликати напругу у слухача і створювати ефект «саспенсу» (англ. *suspense* – невизначеність, неспокій, тривожне очікування – сюжетне напруження в кіно) [Миславський, 2024, с. 159], тобто в контексті сюжету пауза стає ключовим елементом побудови драматургії. Уявімо собі сцену, сповнену емоцій, де герой має ухвалити складне рішення, – пауза між його думками і словами підсилює очікування та напругу. Чим довше триває тиша, тим більше глядач занурюється в емоційний конфлікт героя. Пауза також може вносити елементи невизначеності та таємничості: ми не знаємо, що буде після

неї, що змушує глядача постійно зосереджуватися і намагатися передбачати подальші події.

Рационально використана пауза може будувати драматургію, підсилюючи емоції або сюжетну напругу. Завдяки їй слухачі мають час на обдумування і вживання в дію, що збільшує залученість у сприйняття твору. Це дуже важливий елемент для сприйняття (рецепції) радіоп’єси, тому що у цьому медіа найбільший вплив має лише звукова частина, тобто це може бути одним, а часто навіть єдиним способом зрозуміти контекст.

У фізиці поняття тиші можна визначити як «відсутність звуку», але тиша в радіопостановці є чимось більш значущим, аніж просто відсутність звуку. Це простір, у якому драматург, а пізніше звукорежисер, може стимулювати уяву слухача. За допомогою тиші можна створити настрій, який дасть слухачеві можливість відчутти ефект імерсії (занурення у твір). Ураховуючи наявність лише одного сигналу, тобто звуку, драматург повинен пам’ятати, що аудіальна частина може бути сприйнята неоднозначно різними слухачами через різний досвід. Це зумовлює необхідність однозначності використаної тиші. Варто зазначити, що йдеться не лише про відсутність звуку, а й навіть про зменшення гучності до ледь чутного рівня.

Тиша у радіоп’єсі не є лише фізичною відсутністю звуку, вона може виконувати сценарну роль або фігурувати як інструмент перспективи у радіопостановці. Саме за допомогою тиші звукорежисер створює простір для уяви слухача, де він стає активним учасником твору – майже співавтором, бо від його інтерпретації залежить глибина рецепції.

На відміну від паузи, яка є короткою перервою між звуками, тиша може тривати довше, створюючи простір для інтерпретації та особистого вживання в ситуацію. Тиша може викликати багато різних емоцій залежно від контексту. Вона може означати спокій і заспокоєння, а також загрозу, невизначеність та очікування майбутніх подій. У нарації тиша часто використовується як засіб для створення напруги, особливо в моменти, коли має статися щось важливе, але слухач не знає, що саме. Це вводить його в стан неспокою, але водночас дає змогу глибше проаналізувати ситуацію та персонажів.

У багатьох радіоп’єсах тиша також виконує естетичну функцію – це момент, коли оповідь припиняється, а слухач може «увійти» у світ персонажів, відчуваючи їхні емоції без зайвих слів. Тиша стає, таким чином, простором для медитації, де слухач може відчувати внутрішні монологи героїв або наблизитися до їхнього внутрішнього стану.

Шум у радіопостановці може виконувати різні функції залежно від сюжетного контек-

сту. Він може символізувати повсякденні фонові звуки, такі як вітер, море або дорожній рух, що допомагає створити реалістичний звуковий простір. Однак шум може також символізувати хаос, неспокій або навіть небезпеку. Залежно від інтенсивності та типу шум може бути фоном або ключовим елементом, що створює напругу сюжету. Низькочастотні шуми часто вносять елемент жаху або таємничості, тоді як високі тони можуть викликати дискомфорт або занепокоєння. Шум, тобто сигнал, який зазвичай не містить змісту або вербальної інформації, служить для створення звукового оточення. Шум є важливим елементом, який допомагає створити контекст і полегшує сприйняття твору слухачем.

Функція звуків, які служать для створення простору, в якому відбувається дія, є настільки ж важливою, як і репліки. Мною був проведений експеримент, у якому нарація базувалася виключно на шумах та звукових ефектах, але не використовувалися репліки або вербальні конструкції [Верман, 2025]. Метою цього експерименту була перевірка можливості слухачами інтерпретувати зміст твору навіть без використання в радіопостановці будь-яких реплік. Винятком були лише звуки, які передавали деякі емоції та людські стани, наприклад страх, сонливість, голод. У цій аудіопостановці також лунають звуки типу ембієнс (англ. *ambience* – фоновий шум), тобто акустичні шуми, які служать для визначення місця, де відбувається дія, наприклад звук вітру, кроків по снігу, ходіння по дерев'яній підлозі. Функція шуму полягала навіть у створенні, викликанні почуття страху або тривоги у слухача, наприклад виття вовка, звуки вибуху та пошкодження літака.

Аудіоцентричний підхід до аналізу набуває особливої цінності під час вивчення сучасних українських радіоп'єс, які активно використовують звукові маркери не лише як фонове середовище, а як структурні й нарративні елементи. Яскравим прикладом цього є радіодрама Дмитра Тернового «Палата № 7», у якій шум цокання годинника виконує не просто роль атмосферного тла, а набуває функції своєрідного структурного маркера, що позначає перехід між частинами дії [Терновий, 2018].

У цьому творі годинник звучить двома шарами: на передньому плані – гучне цокання, яке виникає у моменти перемикавання сцени або зміни фокусування розповіді і, таким чином, виконує функцію межового сигналу (аналог монтажного склеювання в кіно), а у фоновому плані – постійне, монотонне, менш виразне цокання, яке заповнює простір радіоп'єси, створюючи відчуття закритого, герметичного часопростору. У цій конструкції цокання заміщує традиційну тишу або паузи, які зазвичай використовуються для створення

драматичної напруги або психологічної рефлексії. Таким чином, відсутність тиші в «Палаті № 7» не є технічною особливістю, а усвідомленим художнім вибором, що відображає безперервність тривоги, дискомфорту, відчуття часу і постійності місця, сцени, що не міняється.

Особливо показовим є фінальний епізод радіоп'єси, коли один із персонажів (лікар) раптово скаржиться на «цей дратівливий годинник». У цей момент відбувається злам ілюзії внутрішнього світу п'єси: репліка персонажа спрямована ніби поза межі сюжету, у бік слухача, і ламає так звану «четверту стіну», виводячи шум у зону рефлексії [Терновий, 2022]. Тут звуковий елемент утрачає статус нейтрального фону і стає об'єктом критичного сприйняття всередині самої драми, демонструючи, що навіть фонові акустика може бути активним учасником художнього процесу. Це приклад метазвукової функції шуму, коли звук у радіоп'єсі виконує не лише функцію декорації, антуражу, а починає використовуватися як більш суб'єктний елемент твору, який стає таким через репліку персонажа.

Такий підхід до функціонування шуму демонструє, що звукове середовище у радіодрамі є не лише пасивним, а й активним – нарративним. Воно формує ритм, структуру, перцептивну якість твору, а також взаємодіє з рецепцією слухача, викликаючи відчуття замкненості, нав'язливості або навіть психологічного тиску. Постійна акустична наявність годинника імітує безперервність внутрішнього часу палати, часу хвороби, часу повторення – часу, що не лікує, а консервує.

Ще одним показовим прикладом функціонального використання шумів у сучасній українській радіоп'єсах є твір «Голос» Ірини Борисюк, який здобув перемогу в британсько-українському конкурсі «Радіодрама UA/UK». [Борисюк, 2019]. Цей твір репрезентує інший, більш натуралістичний і психологічний підхід до побудови звукового ландшафту, де шум не лише конструює простір, а й працює як засіб емоційної інтенсифікації та медіатор інтимного досвіду персонажів.

У перших сценах дії, розташованих у публічному просторі (кафе або ресторані) активно функціонують звуки оточення, які подаються з дотриманням принципу акустичного реалізму: ми чуємо приглушені розмови інших гостей, дзвін келихів, звук столових приборів, притлумлений фоновий гамір. Ці звуки не коментуються персонажами і не позначені в діалогах, однак створюють ефект «присутності», атмосферу звичного соціального середовища, у якому зароджується діалог між головною героїнею та штучним інтелектом. Шум тут виконує не лише дескриптивну, а й психологічну функцію: він підкреслює відстороненість героїні від реального світу, бо її внутрішній фокус

поступово переміщується з оточення до діалогу з нефізичним персонажем, яким виявляється Фауст – віртуальний асистент.

Аналогічно у сценах поза приміщенням (наприклад, на вулиці чи в транспорті) звучать шумові елементи: рух автівок, кроки, відкриття дверей, фонові репліки перехожих. Усі ці шуми ніби позначають перехід між просторами і, таким чином, підтримують орієнтацію слухача у наративному середовищі. Водночас вони не перевантажують звукову палітру, залишаючи простір для емоційної взаємодії персонажів. Звукове середовище не перекриває діалоги, а радше підсилює його внутрішню динаміку, безшовно формуючи фон, на якому розгортається інтимна історія кохання.

Окрему увагу заслуговує музичний елемент – пісня українського гурту «Один в каное», що виконує подвійну функцію. З одного боку, вона з'являється як фоновий звуковий маркер, що позначає перехід між сценами. З іншого боку, ця композиція має наративну значущість: її згадає сам штучний інтелект Фауст, указуючи на те, що ця пісня важлива і для нього, і для героїні [Борисюк, 2019]. Таким чином, музика виконує функцію символічного зв'язку між людиною і штучним розумом, стає медіатором емоційної близькості, водночас залишаючись у площині фонові акустики. Це приклад того, як фоновий звук переходить у сюжетний, утрачаючи статус другорядного компонента і набуваючи семантичної ваги.

Такий підхід до організації шумів та фонових елементів у радіоп'єсі «Голос» свідчить про високий рівень інтеграції акустичних засобів у художню тканину твору. Шум тут не є хаотичним чи випадковим – він структурований, дозваний, функціональний і, що найважливіше, емоційно забарвлений. Без аудіоаналізу неможливо виявити, наскільки точним є баланс між шумовими шарами, як саме звучить, наприклад, пісня або інший акустичний елемент (з якою гучністю, тембром, позиціонуванням у стереопросторі) і як це впливає на сприйняття сцени. Усі ці нюанси лишаються поза зоною доступності літературного тексту, тому звукозапис п'єси є необхідним джерелом для наукового аналізу.

Таким чином, радіодрама «Голос» демонструє інший тип роботи з шумом – не лише функціональний або циклічний (як у «Палаті № 7»), а й емпатійний і сюжетно інкорпорований. Її звуковий світ – це чутлива звукова тканина, у якій шум є частиною психології персонажів, просторової орієнтації слухача і драматургічної логіки. Цей приклад демонструє, що шум у радіодрамі – це не просто фоновий звуковий шар, а повноцінна форма художнього мовлення, яка потребує окремого аналітичного підходу.

Ще один важливий зразок, який дає змогу побачити іншу стратегію роботи зі звуком у радіодрамі, – це експериментальний твір «Самотність» Віталія Анпілогова [Анпілогов, 2021]. На відміну від попередніх прикладів, де шум і тиша виконують функцію фону чи структурних маркерів, тут ми стикаємося з повним перетворенням акустики на основний драматургічний матеріал.

Твір починається з ритмічного повтору: «Тиша, самотність, один. Тиша, самотність, два. Тиша, самотність, три...» – цей звукоряд працює як мантра, акустичний пульс, який визначає ритм подальшого монологу. Водночас це не лише формальний звуковий прийом: повторюваність слова «самотність» створює відчуття замкненості, внутрішнього кола, з якого герой не може вирватися. Поступове нарощування чисел надає цьому повтору характеру лічби – ніби відліку існування чи очікування завершення.

Варто зазначити, що тут тиша виконує специфічну функцію – це не лише відсутність звуку, а звучання як таке, адже сам термін «тиша» вербалізується, стає словом, котре звучить поруч із «самотністю». Це створює парадоксальний ефект «озвученої тиші», у якому лінгвістичний знак вступає у суперечність із його звуковою реалізацією. Таким чином, тиша набуває подвійного статусу: з одного боку, вона означена у слові, з іншого – вона відсутня як акустичний вияв, адже простір твору майже постійно заповнений музикою і повторюваним ритмом, монологом, який змінюється діалогом.

Фонова музика в «Самотності» мінімалістична, але ритмічна і змінна: кожні 20–40 секунд вона трансформується, підкреслюючи внутрішню динаміку монологу [Анпілогов, 2021]. Це перетворює музичний фон на пульсуючий акустичний простір, у якому відбувається внутрішня рефлексія автора. Музика не є прикрасою чи переходом, вона – фундаментальний прийом, інструмент, на якому тримається структура твору. Вона створює відчуття безперервності та циклічності, від якої герой не може втекти.

Перший фрагмент завершується словами «серце – дівчина – чуття», після чого настає музична пауза. Ця пауза особлива: це не тиша у звичному сенсі, а звуковий інтервал, наповнений ритмічною електронною музикою, яка тут виконує функцію розділового знака. У цьому творі музика заміщує мовчання, підкреслюючи невимовлене і водночас уникаючи повної тиші.

У середині драми з'являється діалог із дівчиною, у яку закоханий головний герой. Однак навіть тут звук не поступається слову: на фоні продовжує звучати ритмічне «тиша – самотність», яке формує парадоксальний «контрапункт» до інтимного діалогу. Таким чином, будь-яка можливість

«вийти із самотності» у творі виявляється ілюзорною, адже сама звукова тканина не дає простору для мовчання чи справжньої присутності іншого.

Отже, «Самотність» можна розглядати як приклад експериментальної звукової драматургії, де шум, тиша та музика набувають статусу філософських категорій, вербалізованих і акустично осмислених одночасно. Тут тиша не є браком звуку, а стає концептом, який існує у вигляді слова; шум трансформується у ритмічну повторюваність, а музика перетворюється на структурну основу, що визначає весь темпоритм твору. Саме завдяки аналізу звукової форми стає очевидно ця багаторівнева семантика: у текстовій транскрипції сценарію вона виглядала б лише як вербальний експеримент, проте в акустичному втіленні розкривається як аудіодрама екзистенційного характеру.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Таким чином, на прикладі вищезазначених радіоп'єс чітко простежується як акустичні елементи виходять за межі простого ілюстрування подій і перетворюються на носіїв смислів. Водночас подібні механізми не обмежуються лише цими постановками: у ширшому контексті радіодраматургії вони постають універсальними інструментами створення художнього ефекту. Саме у взаємодії між паузою, тишею, шумом і музикою закладений потенціал для формування багаторівневої семантики, що визначає як ритм, так і емоційний вплив твору. Саме тому ключовим аспектом використання паузи, тиші, шуму і музики в радіопостановці є їх взаємодія. Уведення паузи після шуму може підкреслити драматизм сцени, а тиша між діалогами може посилити значення вимовлених слів. Шум, який зникає, залишаючи слухача в тиші, створює простір для роздумів і викликає емоції, яких сам звук не зміг би передати. А музика, своєю чергою, може бути як носієм сенсу, так і структуруючим елементом.

Взаємодія цих засобів дає змогу створити багатопланову звукову композицію, у якій слухач не лише слідкує за розвитком сюжету за допомогою діалогів, а й відчуває акустичний простір, у якому відбувається дія. Пауза, тиша, шум і музика – це інструменти, які за правильного використання можуть збагатити нарацію, внести додаткові значення і посилити емоційне сприйняття радіоп'єси.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на порівняльний аналіз українських та європейських аудіодрам у контексті звукової семіотики, а також на вивчення ролі акустичних елементів у побудові хронотопу та формуванні слухачької рецепції. Перспективним напрямом є також інтеграція методів аудіоаналізу в літературознавчі студії для розширення понятійного апарату жанру радіоп'єси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анпілогов В. Сам[3.14]отність : збірка радіодрам «13». *Vidlik projects*, 2021. URL: <https://soundcloud.com/vidlikprojects>
2. Борисюк І. Голос. 2019. URL: https://ukr.radio/schedule/play-archive.html?periodItemID=2145475&fbclid=IwAR28tnQBXR2W_cqvkm7tX6xAqOP9W0a7EmQOjAtNRbqHWjQ1oRj1dm2k0QU
3. Верман М. Забутий у снігах. 2025. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=GWZM9warYY4>
4. Миславський В. Н. Західний кінематограф. Концептуально-термінологічний словник. Харків : Точка, 2024. 228 с.
5. Пацунов В. Філософія «мовчання» в контексті сценічної дії. URL: https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD20_Patsunov.pdf
6. Терновий Д. Палата № 7. 2018. URL: <https://ukrdramahub.org.ua/play/palata-n7>
7. Терновий Д. Палата № 7. 2022. URL: <https://ukr.radio/schedule/play-archive.html?periodItemID=3259195>
8. Arnheim R. Composites of Media: The History of an Idea, *Michigan Quarterly Review* 38, 1999. URL: <https://quod.lib.umich.edu/cgi/t/text/text-idx?cc=mqr;c=mqr;c=mqarchive;idno=act2080.0038.412;rgn=main;view=text;xc=1;g=mqrg>
9. Arnheim R. (trans. Margaret Ludwig, Herbert Read) *Radio.: Faber and Faber Limited First Published, London, Printer: R. MacLehose and Company Limited, The University Press Glasgow, 1936. 289 p.* URL: https://monoskop.org/images/c/c7/Arnheim_Rudolf_Radio.pdf
10. Crisell, Andrew. *Understanding Radio.* London, New York, Methuen & Co. Ltd., 1986. 235 p. URL: <https://www.worldradiohistory.com/BOOKSHELF-ARH/Education/Understanding-Radio-Crisell-1986.pdf>
11. Crook Tim *Radio drama : theory and practice* / New York : Routledge, 1999. 296 p. URL: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781134606948_A24507910/preview-9781134606948_A24507910.pdf
12. Jakobson R. *Closing Statement: Linguistics and Poetics.* Style in Language (ed. T. Sebeok), Cambridge: Massachusetts Institute of Technology Press, 1960. P. 350–377.

REFERENCES

1. Anpilohov, V. (2021). Sam[3.14]otnist': zbirka radiodram «13» [Loneli[3.14]ness: Collection of Radio Plays «13»]. Vidlik Projects. Retrieved from <https://soundcloud.com/vidlikprojects> [in Ukrainian].
2. Borysiuk, I. (2019). Holos [Voice]. Ukrainian Radio. Retrieved from <https://ukr.radio/schedule/>

- play-archive.html?periodItemID=2145475 [in Ukrainian].
3. Verman, M. (2025). *Zabutyi v snihakh* [Forgotten in the Snow]. YouTube. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=GWZM9warYY4>
 4. Myslavskiy, V. N. (2024). *Zakhidnyi kinematohraf. Kontseptual'no-terminolohichniy slovnyk* [Western Cinematography: Conceptual and Terminological Dictionary]. Kharkiv: Tochka Publishing. [in Ukrainian].
 5. Patsunov, V. (2025). *Filosofia «movchannia» v konteksti stsenichnoi dii* [The Philosophy of «Silence» in the Context of Stage Action]. Retrieved from https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD20_Patsunov.pdf [in Ukrainian].
 6. Ternovyi, D. (2018). *Palata № 7* [Ward No. 7]. UkrDramaHub. Retrieved from <https://ukrdramahub.org.ua/play/palata-n7> [in Ukrainian].
 7. Ternovyi, D. (2022). *Palata № 7* [Ward No. 7]. Ukrainian Radio. Retrieved from <https://ukr.radio/schedule/play-archive.html?periodItemID=3259195> [in Ukrainian].
 8. Arnheim, R. (1999). *Composites of Media: The History of an Idea*. *Michigan Quarterly Review*, 38. Retrieved from <https://quod.lib.umich.edu/cgi/t/text/text-idx?cc=mqr;c=mqr;c=mqrarchive;idno=act2080.0038.412;rgn=main;view=text;xc=1;g=mqrg>
 9. Arnheim, R. (1936). *Radio* (M. Ludwig & H. Read, Trans.). London: Faber and Faber Limited. Retrieved from https://monoskop.org/images/c/c7/Arnheim_Rudolf_Radio.pdf
 10. Crisell, A. (1986). *Understanding Radio*. London, New York: Methuen & Co. Ltd. Retrieved from <https://www.worldradiohistory.com/BOOKSHELF-ARH/Education/Understanding-Radio-Crisell-1986.pdf>
 11. Crook, T. (1999). *Radio Drama: Theory and Practice*. New York: Routledge. Retrieved from https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781134606948_A24507910/preview-9781134606948_A24507910.pdf
 12. Jakobson, R. (1960). *Closing Statement: Linguistics and Poetics*. In T. Sebeok (Ed.), *Style in Language*. Cambridge, MA: MIT Press, 350–377.

Дата першого надходження рукопису до видання: 16.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 13.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ МОВИ БРЕНДІВ ІСПАНСЬКОМОВНИХ МІСТ

Галицька А. Ю.

аспірантка кафедри романської філології

Навчально-науковий інститут філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

бульвар Тараса Шевченка, 14, Київ, Україна

orcid.org/0009-0004-4038-3496

alinabovs1@gmail.com

Ключові слова:

лінгвістика, прагматика, лінгвопрагматика, комунікація, урбаністична бренд-комунікація, міська ідентичність, топоніми, когнітивна лінгвістика, мультимодальність, комунікативні стратегії, мовні стратегії, комунікативні тактики, мовні засоби, слоган, мовленнєвий вплив, іспанськомовні міста, локуція, ілокуція, перлокуція, рефлексивність.

У статті розглянуто лінгвопрагматичні аспекти мови брендів іспанськомовних міст як важливого складника міської бренд-комунікації. Проаналізовано, яким чином мовні засоби: назви міст, слогани, символіка, логотипи та інші вербальні елементи виконують функції ідентифікації, позиціонування та формування іміджу. Мета дослідження – виявити стратегії мовної маніфестації брендів міст, їх прагматичну спрямованість та вплив на сприйняття аудиторією. Розглянуто прагматичний підхід до аналізу бренд-комунікації міст крізь призму теорії мовленнєвих актів (Дж. Остін, Дж. Серль). Запропоновано авторську модель взаємодії локуційного, ілокуційного та перлокуційного рівнів, що відображає динамічний характер комунікативної системи міського бренду та комплексний характер мовних стратегій у побудові міського бренду. Особливу увагу приділено функціям мовних актів у слоганах, офіційних текстах і рекламних повідомленнях іспансько- та латиноамериканських міст. Розкрито поняття рефлексивності бренд-дискурсу, що зумовлює його адаптивність до соціокультурних змін і реакцій аудиторії. Доведено, що бренд-комунікація функціонує як прагматично замкнена система, у якій мова виконує не лише репрезентативну, а й функцію соціальної взаємодії, забезпечуючи гнучкість та адаптивність міської ідентичності в глобальному контексті.

Методологія базується на комбінованому підході: корпусний аналіз брендових матеріалів (офіційні сайти, рекламні презентації, логотипи та слогани), стилістичний і прагматичний аналіз, порівняння даних між кількома містами Іспанії та Латинської Америки. Дослідження висвітлює такі аспекти: мовні образи, культурно-мовні референти, роль етнокультурного компоненту, мовні засоби виразності (метафора, гіпербола, символіка), а також передача цінностей міста через мовні іконіки. Результати показують, що бренди міст використовують мовні засоби не лише як інформаційні маркери, а й як інструменти створення емоційної та культурної ідентичності. Також виявлено, що успішність бренд-комунікації залежить від збалансованості між унікальністю лінгвальних елементів і легкістю сприйняття для різних аудиторій.

Наукова новизна статті полягає у деталізації лінгвопрагматичних механізмів брендів міст іспанськомовного простору, класифікації цих засобів та виявленні культурно-прагматичних імплікацій мовного оформлення брендів.

LINGUOPRAGMATIC ASPECTS OF THE LANGUAGE OF BRANDS OF SPANISH-SPEAKING CITIES

Halytska A. Yu.

*Postgraduate Student at the Department of Romance Philology
Educational and Scientific Institute of Philology
of Taras Shevchenko National University of Kyiv
Tarasa Shevchenko Boulevard, 14, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0009-0004-4038-3496
alinabovs1@gmail.com*

Key words: *linguistics, pragmatics, linguopragmatics, communication, urban brand communication, urban identity, toponyms, cognitive linguistics, multimodality, communicative strategies, language strategies, communicative tactics, language means, slogan, speech influence, Spanish-speaking cities, locution, illocution, perlocution, reflexivity.*

The article examines the linguo-pragmatic aspects of the brand language of Spanish-speaking cities as an important component of urban brand communication. It analyzes how linguistic means – city names, slogans, symbols, logos and other verbal elements – perform the functions of identification, positioning and image formation. The aim of the study is to identify strategies of linguistic manifestation of city brands, their pragmatic orientation and impact on audience perception. The article considers a pragmatic approach to the analysis of city brand communication in terms of speech act theory (J. Austin, J. Searle). It is proposed an author's model of the interaction of the locutionary, illocutionary, and perlocutionary levels which reflects the dynamic nature of the communicative system of the city brand and the complex nature of language strategies in building a city brand. Special attention is paid to the functions of speech acts in slogans, official texts, and advertising messages of Spanish and Latin American cities. The article also explores the concept of reflexivity of brand discourse, which determines its adaptability to sociocultural changes and audience reactions. It is proved that brand communication functions as a pragmatically closed system, in which language performs not only a representative but also a social interaction function, ensuring the flexibility and adaptability of urban identity in a global context.

The methodology is based on a combined approach: corpus analysis of brand materials (official websites, advertising presentations, logos and slogans), stylistic and pragmatic analysis, and data comparison between several cities in Spain and Latin America. The study highlights the following aspects: linguistic images, cultural and linguistic referents, the role of the ethnocultural component, linguistic means of expression (metaphor, hyperbole, symbolism), as well as the transmission of the city's values through linguistic icons. The results show that city brands use language not only as information markers, but also as tools for creating emotional and cultural identity. It is also found that the success of brand communication depends on the balance between the uniqueness of linguistic elements and the ease of perception for different audiences.

The scientific novelty of the article lies in the detailing of the linguo-pragmatic mechanisms of city brands in the Spanish-speaking world, in the classification of these means, and in the identification of the cultural and pragmatic implications of the linguistic design of brands.

Постановка проблеми. У сучасній лінгвістиці спостерігається зростання інтересу до прагматичного підходу, який дає змогу аналізувати мову не лише як систему знаків, а й як інструмент соціальної дії. Проте у сфері міського брендингу прагматичний вимір мовної комунікації досліджено

недостатньо. Попри активне використання мовних стратегій у створенні брендів міст, бракує системного опису того, як саме локуційні, ілокуційні та перлокуційні акти взаємодіють у процесі формування іміджу міста та впливу на цільову аудиторію.

Проблема полягає у відсутності цілісної моделі, що враховувала б взаємозв'язок між мовною формою, комунікативним наміром і соціальним ефектом у бренд-комунікації. Недостатньо досліджено також механізм рефлексивного зворотного зв'язку, за якого реакція аудиторії стає підґрунтям для оновлення комунікативних стратегій бренду. Тож постає потреба у розробленні лінгвопрагматичної моделі, здатної пояснити динаміку взаємодії мовних рівнів у процесі формування бренду міста як комунікативної системи.

Актуальність роботи зумовлена потребою осмислення мови міського брендингу як складної комунікативної системи, що поєднує когнітивний, емоційний і поведінковий впливи. У глобальному інформаційному просторі саме мовні засоби визначають ефективність бренду міста, його впізнаваність та здатність формувати соціально значущі цінності. Розроблення прагматичної моделі, яка враховує взаємозалежність між рівнями мовленнєвих актів і реакцією аудиторії, сприятиме глибшому розумінню механізмів впливу мови на формування міської ідентичності й конкурентоспроможності у міжнародному дискурсі.

У добу глобалізації та інформаційного перенасичення комунікаційні практики міст набувають особливого значення. Урбаністичний бренд виступає не лише інструментом маркетингу, а й складним комунікативним феноменом, який репрезентує ідентичність міста, його культурну та соціальну специфіку. З огляду на це, аналіз мовних та прагматичних особливостей бренд-комунікації є важливим складником сучасних досліджень у галузі лінгвістики, соціальних комунікацій та урбаністики.

Метою статті є узагальнення наукових підходів до дослідження бренд-комунікації міст з акцентом на лінгвопрагматичний аспект.

Теоретичну основу лінгвопрагматичного аналізу бренд-комунікації міст становлять праці Дж. Л. Остіна та Дж. Сьорла [Austin, 1962; Searle, 1969], які розробили концепцію мовленнєвих актів. Відповідно до неї, будь-яке висловлювання розглядається як дія, що має локуційний, ілокуційний та перлокуційний виміри. Ця теорія дає змогу досліджувати слогани, назви, меседжі та інші мовні елементи брендів міст як інструменти впливу на адресата.

Значну кількість міжнародних робіт присвячено дискурсивному та маркетинговому аналізу бренд-комунікації міст. М. Кавараціс та Д. Медвей [Kavaratzis, 2012; Medway, 2021] розглядають брендінг міст як комплексну комунікативну практику, в якій поєднуються стратегічні повідомлення, емоційні наративи та участь стейкхолдерів. М. Арончук [Aronczyk, 2013] підкреслює політичний вимір

брендінгу, тоді як Л. Жанг та С. Жао [Zhang & Zhao, 2009] досліджують перлокуційні ефекти на прикладі «олімпійського ефекту» у Пекіні.

В Україні дослідження бренд-комунікації міст перебувають на етапі активного формування. Праці В. Кравченка та С. Посохова [Кравченко, Посохов, 2021] зосереджені на урбаністичних ідентичностях, теоретичних і практичних проблемах урбаністики та практиках саморепрезентації міст України в індустріальну та постіндустріальну добу. Праці І. Білюк [Білюк, 2015] розглядають технології створення міських бренд-атрибутів (логотип, слоган, промоцію тощо), що дає практичну базу для аналізу мовних одиниць бренду (слоганів, неймінгу). Аналізу лінгвокомунікативних особливостей сучасної іспаномовної Інтернет-реклами та аналізу мовних засобів, стратегії впливу на аудиторію в іспаномовному рекламному дискурсі присвячено праці Д. Кузьменко та Н. Попової [Кузьменко, Попова, 2022]. Роботи Т. Лещенко та М. Жовнір із мультимодальної семіотики, візуальної мови мультимодальних текстів та розгляду поєднання тексту й зображення в бренд-комунікації дають інструментарій для аналізу, як вербальні (слова, слогани) і невербальні (візуальні, графеми) компоненти створюють комунікативне повідомлення міського бренду [Жовнір, Лещенко, 2022].

Проте системних лінгвопрагматичних досліджень поки що бракує, особливо у сфері перлокуційного аналізу та міжкультурних порівнянь. Виявлено прогалини в українських дослідженнях: 1) немає системних українських досліджень, що спеціально фокусуються саме на лінгвопрагматиці мови брендів іспанськомовних міст: існують розрізнені праці з брендінгу міст, прагматики реклами та іспанськомовної реклами, але спеціалізованої синтезуючої монографії чи циклу статей від українських авторів із цього конкретного поєднання (міський бренд × іспанська мова × прагматика) знайдено мало або немає у відкритих джерелах; 2) багато праць описового або теоретичного характеру; бракує великих корпусів слоганів, рекламних текстів і реакцій цільових аудиторій для кількісно-якісного лінгвопрагматичного аналізу; 3) обмежене використання мультимодального аналізу в дослідженні брендів міст, їх часто не поєднано з емпіричним аналізом іспаномовних урбаністичних комунікацій. Це відкритий простір для міждисциплінарного внеску.

Недостатня теоретична розробленість указаних проблем та їх практична значущість, особливо в іспанськомовному комунікативному просторі, зумовили вибір напряму й теми статті, її мету, завдання, логіку та послідовність дослідження.

Мета і завдання статті. Метою дослідження є розроблення лінгвопрагматичної моделі взаємодії

локуційного, ілокуційного та перлокуційного рівнів у бренд-комунікації міст з урахуванням їхньої рефлексивної взаємозалежності та соціокомунікативної ефективності. Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання: окреслити теоретичні засади прагматичного аналізу мовлення у контексті міського брендингу; визначити лінгвістичні особливості локуційних, ілокуційних та перлокуційних актів у комунікації брендів міст; проаналізувати типи мовленнєвих актів, характерні для іспанськомовного бренд-дискурсу; дослідити прагматичні ефекти (емоційні, когнітивні, поведінкові), що виникають у процесі взаємодії між містом і аудиторією; обґрунтувати рефлексивну модель лінгвопрагматичної взаємодії рівнів бренд-комунікації міст.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є процес бренд-комунікації міст як соціально-комунікативний феномен, що реалізується через мовленнєві акти різних типів і рівнів. Предметом дослідження виступають лінгвопрагматичні особливості реалізації локуційних, ілокуційних та перлокуційних актів у бренд-комунікації міст, а також механізми їхньої рефлексивної взаємодії в межах мовного простору бренду.

Теоретичною основою дослідження є праці сучасних науковців, присвячені вивченню лінгвістичних аспектів мови брендів іспанськомовних міст Іспанії та Латинської Америки. Матеріалами дослідження слугують офіційні слогани, тексти міських рекламних кампаній, топоніми, зразки соціолектного мовлення, а також мультимодальні тексти, що функціонують у межах бренд-комунікації іспанськомовних міст.

Для досягнення мети та виконання завдань дослідження застосовано комплекс методів: описовий метод – для систематизації та класифікації мовленнєвих актів у бренд-комунікації; прагматичний аналіз – для виявлення комунікативних намірів і ефектів мовних стратегій бренду; контекстуально-інтерпретаційний метод – для встановлення зв'язку між лінгвістичними засобами та прагматичним змістом повідомлень; елементи дискурс-аналізу – для дослідження структур і стратегій бренд-дискурсу у публічній комунікації; метод моделювання – для побудови рефлексивної лінгвопрагматичної моделі взаємодії локуційного, ілокуційного та перлокуційного рівнів у бренд-комунікації міст.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній лінгвістиці прагматика розглядається як наука про використання мови у комунікації, про співвідношення мовних форм та їхнього впливу на адресата. Якщо семантика відповідає на питання «що означає висловлювання», то прагматика зосереджується на питанні «що висловлювання робить у конкретному комунікативному контексті». Саме

у цьому полягає ключове значення прагматичного підходу для аналізу брендів міст, адже мова у сфері брендингу не лише репрезентує певну інформацію, а й виконує функцію соціальної дії.

Фундаментальним положенням прагматичного аналізу є теорія мовленнєвих актів (speech act theory), започаткована Дж. Остіном [Austin, 1962] та розвинена Дж. Серлем [Searle, 1969]. Згідно із цією концепцією, кожне висловлювання включає локуційний акт – саму артикуляцію слів і речень, ілокуційний акт – намір мовця впливати на аудиторію та перлокуційний акт – ефект, який висловлювання справляє на слухача. Використання аналізу мовних актів у лінгвопрагматичному дослідженні дає змогу розглядати бренд-комунікацію міст як цілісну систему соціальних дій, де мова виступає інструментом формування позитивного іміджу, стимулювання когнітивної та емоційної реакції цільової аудиторії і позиціонування міста в глобальному урбаністичному дискурсі. Сучасні дослідження прагматики міського брендингу та комунікації підтверджують, що взаємодія між брендом і громадою є динамічною та контекстуально чутливою: бренд не лише транслює інформацію, а й активно породжує соціальні дії та культурні практики через мову [Kavaratzis, 2012; Aronczyk, 2013; Medway та ін., 2021]. Таке розуміння підкреслює, що бренд-комунікація міст є процесом двостороннього впливу, який інтегрує мовні, когнітивні та соціальні компоненти для формування стійкого міського іміджу.

У контексті бренд-комунікації міст локуційний акт репрезентує безпосередню вербальну форму повідомлення, тобто ту матеріальну, лексико-граматичну структуру висловлювання, яка фіксує конкретні мовні одиниці, їх поєднання та синтаксичні конструкції. Локуційний акт є базовим, «фізичним» складником комунікації, яка самою своєю формою передає інформацію про місто, його характерні риси, культурну, історичну або економічну специфіку. На цьому рівні дослідження бренд-комунікації дає змогу аналізувати вибір слів, граматичні структури та стилістичні прийоми, що застосовуються для створення когнітивного та емоційного враження у цільової аудиторії [Austin, 1962; Searle, 1969].

До проявів локуційного акту у бренд-комунікації міст належать:

1. *Слогани та рекламні фрази*, які формують основне повідомлення про місто. Наприклад, слоган *Madrid te espera* [ілюстративний матеріал, 14] безпосередньо інформує про запрошення до відвідування міста, закладаючи основу для подальших прагматичних ефектів. Подібним чином рекламна фраза *Cartagena, ciudad amurallada* [ілюстративний матеріал, 10] формує уявлення про історико-архітектурну специфіку міста, водночас створюючи когнітивну картину його унікальності.

2. *Офіційні тексти вебсайтів та туристичних порталів*, які описують місто, його культурні події або економічні можливості. Наприклад, на офіційному сайті Севільї можна знайти формулювання *Sevilla: la cuna de genios literarios* [ілюстративний матеріал, 22], що лінгвістично передає символічні характеристики міста, апелюючи до культурних атрибутів і створюючи базу для подальших ілокуційних і перлокуційних актів.

3. *Назви культурних подій або міських програм*, які несуть інформаційне навантаження. Наприклад, свято *Feria de las Flores* у місті Медельїн (Колумбія) через вербальну форму назви («Ярмарок квітів») одразу інформує про тематику (квіти, ботанічна культура) та формат проведення (ярмарок/фестиваль). Це формує когнітивну основу для сприйняття міста як культурно активного центру. Подія проводиться щорічно з 1 по 10 серпня. У 2025 р. програма включала понад 200 заходів, зокрема парад «сільетерос» (*Desfile de Silleteros*), фестиваль національної трови, парад класичних автомобілів, велосипедний марш та нічний культурний парк. [ілюстративний матеріал, 16].

4. *Публікації та пресрелізи*, що висвітлюють соціальні чи економічні досягнення міста. Так, текст у ЗМІ *Medellín alcanza un récord histórico de viajeros internacionales* [ілюстративний матеріал, 4] функціонує як локуційний акт, надаючи фактичну інформацію про розвиток міста та його міжнародну привабливість, що створює основу для формування позитивного іміджу в глобальному інформаційному просторі.

Ураховуючи, що локуційний акт формує базову інформаційну та семантичну структуру повідомлення, подальший аналіз зосереджується на ілокуційних актах, які розкривають комунікативні наміри міста та демонструють, які соціальні дії реалізуються через мовні висловлювання. Ілокуційний рівень дає змогу виявити, як місто через свої бренд-комунікації прагне впливати на аудиторію, формуючи бажання відвідати місто, інвестувати в нього або відчувати емоційну та культурну залученість.

Прикладом реалізації ілокуційного акту є слоган міста Мар-дель-Плата *Todo lo que sí* реалізує ілокуційний акт позитивної афірмації, утверджуючи образ міста як простору відкритості, життєвості та безмежних можливостей. Цей слоган виступає мовленнєвим запрошенням до взаємодії, спонукаючи адресата сприймати Мар-дель-Плата як місце, де все можливе і кожен досвід – це позитивна відповідь міста на очікування туриста [ілюстративний матеріал, 15].

Класифікація ілокуційних актів Дж. Серла (1969) надає систематичну основу для аналізу функціональних типів висловлювань у бренд-комунікації міст, даючи досліднику змогу чітко ідентифікувати

комунікативні наміри та соціальні дії, реалізовані через вербальні повідомлення. У контексті урбаністичної бренд-комунікації така класифікація дає змогу виявити, як міста використовують різні типи мовних актів для формування позитивного іміджу, залучення туристів та інвесторів, а також зміцнення локальної ідентичності.

Найбільш активно у бренд-комунікації іспанськомовних міст застосовуються *експресиви*, що підтверджує загальносвітову тенденцію до емоціоналізації туристичного та іміджевого дискурсу. Експресиви відображають емоційне ставлення або оцінку, акцентуючи афективний компонент сприйняття міста. Вони виражають суб'єктивну реакцію мовця на об'єкт і спрямовані на виклик емоційного відгуку у адресата: *Mérida, la ciudad más increíble del mundo* [ілюстративний матеріал, 17], *Cochabamba Sorprendente* [ілюстративний матеріал, 3]. Лінгвістично експресиви реалізуються через використання: 1) прикметників з інтенсивною оцінкою семантикою (*increíble, sorprendente, maravilloso, único*); 2) підсилювальних прислівників (*más, muy, tan*); 3) екскламативних конструкцій (*¡Qué bonita es X!, ¡Increíble ciudad!*). Характерною є наявність суб'єктивної модальності, що виявляється у використанні оціночних епітетів і граматичних засобів для вираження емоційної оцінки. Домінування експресивів зумовлене прагненням міських брендів не просто повідомляти інформацію, а створювати емоційно-ціннісний зв'язок між містом і потенційним відвідувачем. У сучасній парадигмі маркетингових комунікацій ефективність бренду визначається не так раціональним повідомленням, як здатністю викликати позитивні емоції, що підсилюють ідентифікацію адресата з комунікатором.

Другу позицію за частотністю посідають *асертиви*, які забезпечують когнітивно-інформаційний рівень бренд-комунікації. Вони виконують функцію передачі інформації і, відповідно, спрямовані на констатацію фактів, характеристик або особливостей міста. Асертиви закріплюють знання про місто у свідомості адресата, створюючи раціональну основу для подальшого емоційного сприйняття. Наприклад, вирази *Granada, cuna de la Alhambra* [ілюстративний матеріал, 13] та *Quito, Ciudad del Sol* [ілюстративний матеріал, 21] не лише описують конкретну ознаку міста, а й акцентують його унікальність порівняно з іншими урбаністичними центрами. Прагматично такі слогани виконують інформативну функцію, формуючи позитивне та унікальне уявлення про місто, при цьому не змінюючи його соціального або символічного статусу. Саме вони формують когнітивний каркас бренду, на якому вибудовується подальша афективна та поведінкова взаємодія. Така стратегія є типовою для європейської та латиноамериканської бренд-комунікації,

що прагне легітимізувати емоційний образ міста через фактологічно достовірну основу.

Далі за частотністю вживання йдуть *директиви*, які у бренд-комунікації реалізують комунікативну функцію заклик до дії, спрямованого на стимулювання поведінки цільової аудиторії. Лінгвістично директиви виражаються насамперед через імперативні конструкції, що виконують функцію прямого заклик до дії. Найпоширенішою моделлю є [дієслово в імперативі] + [назва міста / об'єкт досвіду]. Слогани *¡Sueña! Vive el vino ¡Ven a Moriles!* [ілюстративний матеріал, 20], *Badalona, vive una experiencia mediterránea* [ілюстративний матеріал, 6] демонструють класичну реалізацію директивного акта: через просту імперативну форму місто активно заохочує туристів відвідати його територію, водночас формуючи відчуття персональної адресованості повідомлення. Із погляду прагматичного аналізу така форма висловлювання поєднує інформаційний аспект із мотивуючим ефектом, що впливає на поведінкову реакцію аудиторії. Директиви поступаються експресивам і асертивам у частотності, оскільки самі по собі не гарантують емоційного чи когнітивного впливу, а лише доповнюють їх. Їхня роль у структурі бренд-дискурсу – активаційна, тобто вони функціонують як механізм переходу від емоційного сприйняття до конкретної поведінкової реакції (від бажання до дії).

Декларації трапляються рідше, однак мають високий символічний потенціал. У бренд-комунікації міст вони виконують репрезентативно-інституційну функцію, проголошуючи офіційно визнані або культурно закріплені атрибути міста. Наприклад, *Valencia, capital de la paella* [ілюстративний матеріал, 25] або *Buenos Aires, la capital del tango* [ілюстративний матеріал, 9] реалізують декларативний акт, формуючи новий статус міста у свідомості громадськості та міжнародної спільноти. Така комунікативна дія не лише повідомляє факт, а й виконує нормативну та символічну функції, закріплюючи престиж і культурну вагу міста. Декларативний акт у таких слоганах підсилює ідентифікаційний ефект бренду міста, оскільки проголошує його ключову характеристику як нормативну реальність для сприйняття аудиторією. Ці висловлювання не так переконують чи закликають, як створюють нову соціальну реальність через сам факт проголошення. Однак через свою стабільність і довготривалу дію декларативи не використовуються масово у динамічних рекламних кампаніях, які передбачають часту зміну комунікаційних меседжів.

Найменш представленими в рекламному дискурсі є *комісиви*. Вони виражають обіцянку або зобов'язання від імені міста, закладаючи соціально-етичний складник комунікації. У мовній формі комісиви реалізуються через: 1) дієслівні конструкції, які передають обіцянку, гарантію або зобов'язання (*prometer*;

garantizar); 2) використання дієслів у майбутньому часі; 3) використання конструкції *ir a + infinitivo*. Наприклад, слогани *¡llora, te va a encantar* [ілюстративний матеріал, 1] та *Trinidad, Te vaj a enamorar* [ілюстративний матеріал, 24] демонструють, як місто бере на себе зобов'язання щодо забезпечення певного рівня туристичного та культурного досвіду. Лінгвопрагматичний аналіз цього акта показує, що обіцянка не лише створює очікування, а й формує імідж міста як надійного і відповідального суб'єкта у сфері туризму та гостинності. Їхня роль у міському дискурсі є обмеженою. Це пояснюється тим, що комісиви передбачають особисту відповідальність мовця за виконання обіцянки, що у разі інституційної комунікації міста є прагматично складним: урбаністичний суб'єкт не може гарантувати індивідуальний досвід кожного адресата. На відміну від комерційної реклами, де обіцянка результату є основою переконання, бренд міста оперує категоріями автентичності, спадщини та культурної вартості, які не допускають надмірної персоналізації.

Отже, систематизація ілокуційних актів у бренд-комунікації міст демонструє, що кожне висловлювання не лише виконує власну функцію (інформативну, директивну, експресивну тощо), а й створює підґрунтя для досягнення конкретних прагматичних результатів. Саме на цьому рівні відкривається простір для аналізу перлокуційних актів, які пов'язані не з намірами мовця, а з ефектом висловлювання на адресата. У випадку урбаністичної бренд-комунікації йдеться про емоційний відгук, когнітивні зрушення чи поведінкові дії аудиторії, що є ключовими показниками ефективності бренду міста.

Перлокуційний акт у цьому контексті можна визначити як вплив, що висловлювання справляє на туриста, мешканця чи інвестора незалежно від того, був він передбачений комунікатором чи ні. Наприклад, слоган *Tacna te espera de brazos abiertos* [ілюстративний матеріал, 2] може породжувати відчуття персональної значущості та емоційного залучення: адресат сприймає місто як гостинний простір, готовий прийняти його у свої межі. Такий ефект виходить за межі суто інформативної чи директивної функції та трансформується у внутрішній мотив до дії.

Перлокуційні акти у бренд-комунікації міст проявляються у трьох ключових вимірах: емоційному, когнітивному та поведінковому, що відповідають різним рівням впливу на адресата та визначають ступінь ефективності комунікативного повідомлення. Вони не є цілком відокремленими категоріями, оскільки кожен вимір передбачає перехід від одного рівня до іншого, утворюючи своєрідний ланцюг впливу: емоційний відгук може стати підґрунтям для когнітивної переорієнтації, яка, своєю чергою, формує поведінкові реакції. Вод-

ночас кожен із них здатен функціонувати автономно, продукуючи ефекти, обмежені емоційною сферою, когнітивними схемами чи конкретними діями.

Емоційний вплив є одним із найпоширеніших проявів перлокційного акту. Використання образних тропів (метафор, епітетів, символів) створює емоційно забарвлений простір сприйняття, у якому місто постає не лише як географічний об'єкт, а й як ціннісний та естетичний феномен. Наприклад, метафоричне означення *Cartagena, joya del Caribe* [ілюстративний матеріал, 10] актуалізує культурні та природні асоціації, апелює до почуття краси й гармонії, а також формує романтизований образ міста. Емоційний ефект у такому разі полягає у виникненні позитивної афективної реакції – відчуття привабливості, чарівності, екзотичності, що є важливим чинником у процесі прийняття рішень туристами чи інвесторами.

Когнітивний ефект перлокційних актів пов'язаний зі зміною або корекцією уявлень адресата про місто та його роль у ширшому культурному чи соціальному просторі. *València, ciudad de la luz* [ілюстративний матеріал, 25] виступає як вторинна назва (apodo) міста, що базується на його природній характеристиці: великій кількості сонячних годин та виразному середземноморському світлі, яке мешканці та відвідувачі вважають однією з його домінуючих рис. Науковці зазначають, що подібні дискурсивні практики функціонують як когнітивні рамки (frames), які структурують сприйняття реципієнта та закріплюють за містом певну ідентичність у глобальному комунікативному просторі. У цьому сенсі когнітивний вплив виходить за межі окремого повідомлення й формує стійкі ментальні образи, які визначають позиціонування міста в міжнародному дискурсі.

Поведінковий результат є найбільш прагматично значущим проявом перлокційного акту, оскільки передбачає перехід від внутрішнього осмислення до конкретних дій із боку адресата. Використання директивних формул, як-от *Descubre Sevilla* [ілюстративний матеріал, 22] чи *Alicante, siente su luz* [ілюстративний матеріал, 5], містить потужний мотиваційний потенціал, що спонукає до активної взаємодії з міським простором. У результаті виникають поведінкові реакції – від пошуку додаткової інформації про туристичні можливості до безпосереднього планування подорожі чи інвестиційних кроків. Таким чином, директивні слогани виконують роль тригера дії, перетворюючи абстрактне повідомлення на реальну соціальну практику.

Бренд-комунікація багатьох іспанських міст акцентується на їхньому культурно-історичному надбанні. Наприклад, у Гранаді центром уваги

є Альгамбра – середньовічна фортеця і палацовий комплекс, який входить до спадщини ЮНЕСКО та уособлює перехід від мусульманської до андалуської архітектури. Аналогічно, музична та будівельна спадщина мудехарської Аргонії (зокрема, Сарагоси) визнається унікальним свідченням мирного співіснування християнської, мусульманської та єврейської культур. У Більбао ж акцент зміщений на сучасне мистецтво і архітектуру, зокрема завдяки музею Гугенгайма, який став символом культурної трансформації міста. Усі ці меседжі пробуджують у реципієнта емоційне захоплення красою міста та його пам'ятками, водночас формуючи когнітивний образ міста як носія європейської культурної спадщини. Таким чином, перлокційний вплив базується на поєднанні емоційної естетики (захоплення спадщиною) з усвідомленням її культурної цінності. Поведінкова мотивація тут слабкіша: рішення туриста відвідати таке місто формується поступово, через накопичення вражень та знань про його значущість, а не за рахунок імпульсивного заклику.

Натомість у слоганах латиноамериканських міст вирізняються виразна емоційність та апелювання до унікальних рис. Кіто, наприклад, позиціюється як *corazón de los Andes*, і не випадково: його історичний центр на висоті 2 818 м є одним із найкраще збережених у Латинській Америці [ілюстративний матеріал, 21]. Цей образ апелює до емоційного враження від гірської природи й водночас закріплює в уяві унікальність географії. Слоган Буенос-Айреса *ciudad de todos los argentinos* [ілюстративний матеріал, 9] акцентує почуття гордості та належності, підкреслюючи місто як найвищий урбаністичний і культурний зразок Аргентини. Бренд Боготи *Bogotá, 2600 metros más cerca de las estrellas* [ілюстративний матеріал, 8] буквально пов'язує висоту міста (2 640 м над рівнем моря) з натхненням і прагненнями. Усі ці вислови використовують метафори і символіку природи й колективності, що одразу викликає у адресата сильний емоційний відгук (захоплення, гордість, відчуття причетності). Водночас вони закріплюють у свідомості реципієнта образ міста як унікального автентичного простору. Особливо важливі тут директивні компоненти: наприклад, імперативні заклики (*Visita la Ciudad de México, la ciudad que lo tiene todo*) [ілюстративний матеріал, 18] безпосередньо мотивують людину до дії – подорожі, участі у фестивалях чи інвестиціях. Таким чином у латиноамериканських стратегіях поєднуються сильна емоційна апеляція, інтелектуальне усвідомлення унікальності та пряма мотивація до поведінки.

В останні роки спостерігається оновлення латиноамериканських брендів, які

активно інтегрують тематику сталого розвитку та постпандемічного туризму. Так, кампанія *Tu historia comienza en Quito* [ілюстративний матеріал, 21] акцентує на ідеї персоналізованого досвіду, де подорож постає як початок нової життєвої історії туриста, підкреслюючи автентичність та емоційний вимір контакту з містом. Слоган *Huéscar, un destino donde la historia y la naturaleza se encuentran* [ілюстративний матеріал, 26] репрезентує гармонійне поєднання історико-культурної спадщини та природного середовища, що відповідає сучасним екоорієнтованим моделям міського брендингу. Усі ці приклади демонструють прагнення міст адаптувати бренд-дискурс до сучасних соціокультурних тенденцій, підсилюючи рефлексивний компонент комунікації.

Загалом різні прояви перлокційних актів засвідчують багаторівневу природу прагматичного впливу у бренд-комунікації міст. Якщо емоційні ефекти формують позитивне ставлення, а когнітивні – структурують уявлення та образ міста, то поведінкові результати стають показником реальної ефективності бренду. Взаємодія цих рівнів дає змогу місту не лише презентувати власну ідентичність, а й активно моделювати сприйняття та поведінку аудиторії у глобальному урбаністичному дискурсі.

У глобальному комунікативному просторі саме перлокційний рівень визначає успішність бренд-стратегії міста, адже навіть найретельніше сконструйовані ілокуційні акти (заклики, обіцянки чи оцінки) залишаються лише потенціалом доти, доки вони не породжують реального ефекту на цільову аудиторію. Отже, дослідження перлокційних актів дає змогу оцінювати не лише семантичний і структурний складники бренд-комунікації, а й її практичну дієвість як інструменту впливу у сфері туризму, культури та урбаністичного розвитку.

Однак не всі бренд-меседжі демонструють однаковий рівень комунікативної ефективності. Незважаючи на загальну тенденцію до емоціоналізації та естетизації міського дискурсу, частина рекламних стратегій виявляє дисбаланс між експресивністю та автентичністю. Надмірна гіперболізація, характерна для деяких експресивних формул, знижує рівень довіри до повідомлення, оскільки викликає ефект надмірного пафосу або нереалістичності очікувань. Такі слогани, як *Mérida, la ciudad más increíble del mundo* [ілюстративний матеріал, 17] або *Chiclana, el mejor lugar de la Galaxia* [ілюстративний матеріал, 11], порушують принципи прагматичної доречності: замість переконливого образу міста вони створюють враження рекламної надмірності, що суперечить автентичному сприйняттю міського простору.

Прагматичний аналіз таких висловлювань свідчить, що надмірне використання інтенсивних оціночних прикметників (*increíble, maravillosa, única, mágica*) призводить до семантичного виснаження епітета – частого явища у туристичному брендингу, коли повторюваність і гіперболізація оцінок знижують емоційний ефект. У результаті формується типова семантична модель без реального змістового наповнення, яка не відображає конкретної ідентичності міста.

Інша проблема пов'язана з дефіцитом ідентифікаційної специфіки. У низці випадків слогани відображають лише загальні позитивні характеристики, не прив'язані до конкретного культурного, географічного чи соціального контексту. Такі вислови, як *Vive la experiencia, Un lugar para soñar* або *Tu destino ideal*, можуть бути застосовані до будь-якого міста, утрачаючи функцію ідентифікатора. Відсутність локальних маркерів (топонімів, історичних алюзій, культурних символів) робить бренд-меседж універсальним, але водночас комунікативно нейтральним, тобто нездатним формувати чітку уяву про специфіку міського простору.

Окрім того, використання культурних символів у бренд-комунікації міст потребує особливої обережності, оскільки воно може призвести до символічної конкуренції між різними урбаністичними суб'єктами. Показовим є приклад множинних претензій на статус «столиці» певного явища: *Valencia, capital de la paella* [ілюстративний матеріал, 25], *Sueca, la capital mundial de la paella* [ілюстративний матеріал, 23], *Cullera, cuna del arroz* [ілюстративний матеріал, 12]. Подібні вислови не лише знижують унікальність кожного бренду, а й створюють прагматичну амбівалентність у сприйнятті адресатом, оскільки виникає сумнів у достовірності такого твердження. Подібна ситуація спостерігається також у латиноамериканському контексті, наприклад слогани *Buenos Aires, la capital del tango* [ілюстративний матеріал, 9] та *Montevideo, cuna del tango* [ілюстративний матеріал, 19] демонструють боротьбу за культурний пріоритет у межах одного семантичного поля.

Такі випадки свідчать про необхідність виваженого використання лінгвістичних стратегій у процесі формування міського бренду. Ефективне брендове висловлювання має досягати балансу між емоційною привабливістю й автентичністю, між оцінністю й фактичністю. Надмірна експресивність або невиправдане узагальнення знижують достовірність повідомлення, тоді як точне поєднання емоційного тону з конкретною культурною маркою сприяє формуванню впізнаваного, сталого та соціально прийнятного іміджу міста.

У традиційному розумінні мовленнєвий акт є лінійним процесом, у якому локуційна форма

породжує ілокуційний намір, що реалізується у перлокуційному ефекті. Водночас у контексті бренд-комунікації міст цей процес набуває зворотного зв'язку, адже кожен комунікативний цикл породжує соціально-лінгвістичну реакцію аудиторії, яка, своєю чергою, модифікує подальшу стратегію бренду. Отже, комунікативна дія бренду не завершується на рівні ефекту, а повертається у систему у вигляді нового прагматичного сигналу.

Таке явище можна позначити як рефлексивність бренд-дискурсу, що передбачає активну взаємодію мовного повідомлення з реакцією адресата. Рефлексивність виступає показником прагматичної адаптивності комунікації, коли мовні засоби (лексика, тропи, синтаксичні структури) перебувають у постійній зміні відповідно до соціокультурного контексту, очікувань та емоційної тональності цільової аудиторії.

У межах авторської моделі лінгвопрагматична взаємодія рівнів відбувається за принципом *замкненого комунікативного кола*:

1. Локуційний рівень формує вербальну оболонку повідомлення – сукупність лексико-семантичних та синтаксичних елементів, що вербалізують концепт міста. Цей рівень забезпечує інформаційний і когнітивний базис для подальшого тлумачення.

2. Ілокуційний рівень визначає інтенційно-прагматичний вектор повідомлення, тобто комунікативну мету (залучення, переконання, емоційне впливання). На цьому рівні лінгвістичні засоби набувають персуазивного потенціалу, перетворюючись на акти запрошення, саморепрезентації або емоційного залучення.

3. Перлокуційний рівень репрезентує результат дії висловлення – його емоційний, когнітивний і поведінковий ефекти у свідомості адресата. У бренд-комунікації міст цей рівень проявляється у формуванні ціннісних асоціацій, емоційної прихильності та поведінкової готовності (відвідання, участь, інвестування).

Однак на відміну від класичного розуміння у міському брендингу перлокуція не є остаточним результатом. Вона трансформується у нову ілокуційну стратегію: відгуки аудиторії, реакції у соціальних мережах, зміни у публічному дискурсі стають джерелом емпіричних даних, на основі яких коригується комунікативна політика бренду.

Таким чином, між рівнями виникає *зворотна лінгвопрагматична залежність*: *локуція* → *ілокуція* → *перлокуція* → *ілокуція* (2), де кожен новий цикл репрезентує адаптацію брендової мови до соціокультурного середовища.

Рефлексивна модель передбачає, що бренд-комунікація функціонує не у форматі «мовець – слухач», а як інтерактивний діалог, у якому адресат

стає співтворцем смислу. У соціолінгвістичному вимірі це проявляється через:

- *перехід від монологічності до діалогічності комунікації* (аудиторія реагує, пародіює, розвиває слогани);

- *медіальну полівекторність* – повідомлення циркулює між офіційними каналами та спонтанними інтерпретаціями (UGC, локальні хештеги, відгуки);

- *семантичну еластичність* – зміст бренду міста не є статичним, а постійно переосмислюється у мовній практиці спільноти.

Із лінгвопрагматичного погляду така інтерактивність забезпечує динамічне узгодження інтенцій мовця й очікувань адресата, тобто реалізує принцип кооперації у нових соціальних умовах. Відповідно, ефективність брендового повідомлення залежить від здатності системи рефлексивно інтерпретувати власні перлокуційні наслідки й перетворювати їх на нові ілокуційні стратегії.

У мовному плані рефлексивність бренд-дискурсу виявляється через:

- *варіативність лексичних засобів*, що адаптуються до емоційних відгуків публіки (заміна раціонально-оцінних прикметників на емоційно-оцінні: *histórica* → *viva, cultural* → *inspiradora*);

- *модифікацію синтаксичних структур*, зокрема перехід від номінативних до імперативних моделей для підвищення залученості (*Quito, corazón de los Andes* → *Quito, toca el cielo*) [ілюстративний матеріал, 27];

- *інтертекстуальне розширення* через появу нових гасел, породжених громадським дискурсом (місцеві ініціативи, соціальні кампанії, неофіційні слогани).

Таким чином, мовна еволюція бренду міста виступає результатом рефлексивного перетворення перлокуційних ефектів у лінгвістичні інновації, що дає змогу підтримувати комунікативну актуальність і впізнаваність у глобальному інформаційному полі.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Запропонована авторська модель є аналітично-описовою, оскільки поєднує структурно-функціональний аналіз мовних рівнів із прагматичним поясненням їх взаємодії, але водночас має прогностичний потенціал для оцінки ефективності міських комунікацій у майбутніх емпіричних дослідженнях. Отже, розроблена авторська модель взаємодії локуційного, ілокуційного та перлокуційного рівнів дає змогу розглядати бренд-комунікацію міст як прагматично замкнену систему, у якій кожен рівень виконує чітко визначену функцію: локуційний – забезпечує мовну репрезентацію бренду, ілокуційний – реалізацію інтенційно-комунікативної спрямованості, а перлокуційний – генерацію соціокультурного ефекту. Завдяки рефлексив-

ному механізму зворотного зв'язку система набуває властивості динамічної рівноваги, у якій результати комунікативного впливу впливають на формування нових ілокуційних стратегій і мовних засобів. Таким чином, бренд-комунікація міста постає не як одноразовий мовленнєвий акт, а як циклічний процес стратегічного самооновлення, що забезпечує адаптацію бренду до змінного соціокультурного контексту. Це, своєю чергою, засвідчує інтердисциплінарну природу бренд-дискурсу, який інтегрує лінгвістичну форму, прагматичну інтенцію та соціальну дію, утворюючи бренд міста як комунікативну систему зі стабільним, але гнучким ідентифікаційним потенціалом.

Подальші дослідження можуть бути зосереджені на вивченні ефективності лексичних стратегій у брендингу міст, а також на розробленні методів аналізу впливу мовних практик на міжнародну репутацію урбаністичних просторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Aronczyk M. Branding the Nation: The Global Business of National Identity. Oxford University Press. New York: Oxford University Press, 2013. 256 p. DOI: <https://doi.org/10.1080/10584609.2014.956035>
2. Austin J. L. How to Do Things with Words. Oxford: Clarendon Press, 1962. 174 p.
3. Kavaratzis M. From «necessary evil» to necessity: Stakeholders' involvement in place branding. *Place Management and Development*, 2012. Vol. 5, № 1. P. 7–19. DOI: <https://doi.org/10.1108/17538331211209013>
4. Medway D., Byrom, J., Warnaby, G. (Eds) A Research Agenda for Place Branding. Edward Elgar, 2021. 352 p.
5. Searle J. R. Speech Acts. Cambridge University Press, 1969. 203 p.
6. Zhang L., Zhao S. X. B. City branding and the Olympic effect: A case study of Beijing. *Cities*, 2009. Vol. 26, № 5. P. 245–254. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cities.2009.05.002>
7. Zhovnir M., Leshchenko T. Visual Language of Multimodal Text: Pragmatics of color (on the Material of the Covers of World Publications, Dedicated to the Russian-Ukrainian War). *Alfred Nobel University Journal of Philology. Series «Philology». Special Issue «Multimodality. Intermediality: Discourse, Communication, Text»*, 2023. Issue 2 (26/2). P. 108–126. DOI: <https://doi.org/10.32342/2523-4463-2023-2-26/2-7>
8. Білюк І. Л. Прагматичні характеристики слоганів міст. Каразінські читання : Людина. Мова. Комунікація : Тези доповідей XIV наукової конференції з міжнародною участю. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. С. 25–27.
9. Кузьменко Д., Попова Н. Лінгвокомунікативні особливості сучасної іспаномовної Інтернет-реклами. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика»*. 2022. Т. 33(72), № 1. Ч. 1. С. 208–213. DOI: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.1-1/36>
10. У пошуках обличчя міста: практики саморепрезентації міст України в індустріальну та постіндустріальну добу / заг. ред. В. Кравченка, С. Посохова. Харків : Точка, 2021. 564 с.

REFERENCES

1. Aronczyk, M. (2013). Branding the Nation: The Global Business of National Identity. Oxford University Press. New York: Oxford University Press, 256 p. DOI: <https://doi.org/10.1080/10584609.2014.956035>
2. Austin, J. L. (1962). How to Do Things with Words. Oxford: Clarendon Press, 174 p.
3. Kavaratzis, M. (2012). From «necessary evil» to necessity: Stakeholders' involvement in place branding. *Place Management and Development*, 5(1), 7–19. DOI: <https://doi.org/10.1108/17538331211209013>
4. Medway, D., Byrom, J., Warnaby, G. (2021). A Research Agenda for Place Branding. Edward Elgar, 352 p.
5. Searle, J. R. (1969). Speech Acts. Cambridge University Press, 203 p.
6. Zhang, L., Zhao, S. X. B. (2009). City branding and the Olympic effect: A case study of Beijing. *Cities*, 26(5), 245–254. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cities.2009.05.002>
7. Zhovnir, M., Leshchenko, T. (2023). Visual Language of Multimodal Text: Pragmatics of color (on the Material of the Covers of World Publications, Dedicated to the Russian-Ukrainian War). *Alfred Nobel University Journal of Philology. Series «Philology». Special Issue «Multimodality. Intermediality: Discourse, Communication, Text»*, 2 (26/2), 108–126. DOI: <https://doi.org/10.32342/2523-4463-2023-2-26/2-7>
8. Biliuk, I. L. (2015). Prahmatychni kharakterystyky slohaniv mist [Pragmatic characteristics of city slogans]. Karazynski chytannia: Liudyna. Mova. Komunikatsiia: Tezy dopovidei XIV naukovoї konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu (pp. 25–27). Kharkiv: Kharkivskiy natsionalnyi universytet im. V. N. Kazarina
9. Kuzmenko, D., Popova, N. (2022). Linhvokomunikatyvni osoblyvosti suchasnoi ispanomovnoi Internet-reklamy [Linguistic-communicative features of modern Spanish-language Internet advertising]. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University*.

Series: Philology. Journalism, 33 (72), No. 1, part 1, 208–213. DOI: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.1-1/36>

10. Kravchenko, V. , Posokhov, S. (eds.). (2021). *U poshukakh oblychchia mista: Praktyky samoreprezentatsii mist Ukrainy v industrialnu ta postindustrialnu dobu*. Kharkiv: Vydavnytstvo Tochka, 352 p.
- ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ**
1. Ayuntamiento de Íllora. (2023, January 18). *Íllora te va a encantar* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=bKFHL4KQXPc>
 2. Cueva, J. (2022). *Campana «Tacna te espera de brazos abiertos» promoverá el turismo* [Online news article]. JC Magazine. <https://jcmagazine.com/campana-tacna-te-espera-de-brazos-abiertos-promovera-el-turismo/>
 3. OPINIÓN Bolivia. (2017, September 14). *«Cochabamba Sorprendente» es la marca ciudad de la Llajta*. <https://www.opinion.com.bo/articulo/cochabamba/ldquo-cochabamba-sorprendente-rdquo-es-marca-ciudad-llajta/20170914190900589913.html>
 4. Presidencia de la República de Colombia. (2025, September 9). *Medellín alcanza récord histórico de viajeros internacionales y Migración* [Press release]. <https://www.presidencia.gov.co/prensa/Paginas/Medellin-alcanza-record-historico-de-viajeros-internacionales-y-Migracion-250909.aspx>
 5. The Official Website of Alicante. Access mode: <https://alicanteturismo.com/>
 6. The Official Website of Bandalona. Access mode: <https://visitabadalona.com/>
 7. The Official Website of Bilbao. Access mode: <https://www.bilbaoturismo.net/>
 8. The Official Website of Bogotá. Access mode: <https://bogota.gov.co/>
 9. The Official Website of Buenos Aires. Access mode: <https://turismo.buenosaires.gob.ar/es>
 10. The Official Website of Cartagena. Access mode: <https://www.cartagena.es/>
 11. The Official Website of Chiclana. Access mode: <https://www.chiclana.es/>
 12. The Official Website of Cullera. Access mode: <https://visit-cullera.es/>
 13. The Official Website of Granada. Access mode: <https://turismo.granada.org/es>
 14. The Official Website of Madrid Convention Bureau. Access mode: <https://www.esmadrid.com/mcb/>
 15. The Official Website of Mar del Plata. Access mode: <https://www.turismomardelplata.gob.ar/>
 16. The Official Website of Medellín. Access mode: <https://www.medellin.travel/>
 17. The Official Website of Mérida. Access mode: <https://merida.es/>
 18. The Official Website of Mexico City. Access mode: <https://www.turismo.cdmx.gob.mx/>
 19. The Official Website of Montevideo. Access mode: <https://www.descubrimontevideo.uy/>
 20. The Official Website of Moriles. Access mode: <https://turismomoriles.com/>
 21. The Official Website of Quito. Access mode: <https://turismo.quito.gob.ec/>
 22. The Official Website of Sevilla. Access mode: <https://visitasevilla.es/>
 23. The Official Website of Sueca. Access mode: <https://suecaturisme.org/es/elementor-1250/>
 24. The Official Website of Trinidad. Access mode: <https://trinidadtevajaenamorar.com.bo/>
 25. The Official Website of Valencia. Access mode: <https://www.visitvalencia.com/>
 26. To Tradicional. (2025, January 25). *Huéscar, un destino donde historia y naturaleza se unen* [Online news article]. To Tradicional. <https://totradicional.es/noticia.php?id=20> (Huéscar, un destino donde la historia y la naturaleza se encuentran)
 27. Visit Quito. (2013, February 2). *Quito, Toca El Cielo* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=cEI2aAShEnc>

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 20.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

**EUZEBIUSZ SŁOWACKI:
AN INTELLECTUAL PORTRAIT AT THE CROSSROADS OF EPOCHS****Glotov O. L.***Doctor of Philology, Professor,
Professor at the Department of Foreign Languages and Learning Methods
Kremenets Taras Shevchenko Regional Academy of Humanities and Pedagogy
Litseyna str., 1, Kremenets, Ternopil region, Ukraine
orcid.org/0000-0003-1394-2817
algall@ukr.net***Zavadskyi Yu. R.***Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages and Learning Methods
Kremenets Taras Shevchenko Regional Academy of Humanities and Pedagogy
Litseyna str., 1, Kremenets, Ternopil region, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3300-0771
dryuryzavadsky@gmail.com*

Key words: *literature of the peoples of Ukraine, history of Polish literature, Euzebiusz Słowacki, aesthetic theory.*

The figure of Euzebiusz Słowacki – father of the Polish literary classic Juliusz Słowacki, a teacher, writer, translator, and theorist of literature – remains ambiguous and not yet fully established in scholarly discourse. Nevertheless, his creative legacy, although not extensive in volume, is profound and multifaceted. In each of his roles, Euzebiusz Słowacki demonstrates both a close alignment with his own era and a forward-looking cultural perspective.

As a translator, he focused primarily on classical antiquity, whose examples set the aesthetic benchmark to which both the artist and the reader should aspire. In his original works written in Polish, Euzebiusz Słowacki, without intending to surpass the existing aesthetic level of Polish literature, sought to construct a genuinely historical Polish cultural context – one that could introduce national literature into the ranks of European literary traditions.

The central idea of his aesthetic theory lies in the need to develop clear criteria for the not yet widely accepted notion of taste, shaped through the assimilation of the finest models of art. It should be remembered that, lacking formal philological and pedagogical training, Słowacki devoted a significant portion of his intellectual efforts to independently mastering the core principles of the scholarly and pedagogical disciplines he taught in Kremenets and Vilnius: poetics and rhetoric.

In his pedagogical reflections, he proceeded from strictly pragmatic considerations, encouraging his students to engage consciously with the process of reading literary texts. Taking into account that Euzebiusz Słowacki historically belongs to the phenomenon of «Polish Literature of Ukraine», an essential prerequisite for the effective reception of his intellectual legacy is the qualified translation of his theoretical writings and didactic essays into Ukrainian, enabling their integration into the broader context of European culture.

ЕВЗЕБІУШ СЛОВАЦЬКИЙ: ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОРТРЕТ НА ПЕРЕТИНІ ЕПОХ

Глотов О. Л.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри іноземних мов та методик їх навчання
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
імені Тараса Шевченка
вул. Ліцейна 1, Кременець, Тернопільська область, Україна
orcid.org/0000-0003-1394-2817
algall@ukr.net*

Завадський Ю. Р.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри іноземних мов та методики їх навчання
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
імені Тараса Шевченка
вул. Ліцейна 1, Кременець, Тернопільська область, Україна
orcid.org/0000-0003-3300-0771
dryuryzavadsky@gmail.com*

Ключові слова: література народів України, історія польської літератури, Евзебіуш Словацький, естетична теорія.

Постать Евзебіуша Словацького, батька класика польської літератури Юліуша Словацького, викладача, письменника, перекладача та теоретика літератури, є двозначною та до кінця не усталеною. Однак його творча спадщина хоча й не відзначається великим обсягом, є глибокою та багатогранною. У кожній зі своїх іпостасей Евзебіуш Словацький демонструє водночас і відповідність своїй епосі, і перспективу на майбутнє.

Як перекладач він орієнтувався перш за все на античну класику, на прикладі якої можна встановлювати естетичну планку, до якої повинен прагнути як митець, так і читач. У своїх оригінальних творах польською мовою Евзебіуш Словацький, не маючи на меті вийти за рамки існуючого естетичного рівня польської літератури, намагався створити саме історичний польський культурний контекст, який адаптував би вітчизняну літературу до рангу європейської.

Натомість головна ідея його естетичної теорії полягає у необхідності вироблення чітких критеріїв не дуже популярної досі ідеї смаку, який формується у процесі засвоєння найкращих зразків мистецтва. Слід пам'ятати, що, не маючи ґрунтовної філологічної та педагогічної освіти, наш автор значну частину своїх творчих зусиль покладав на самостійне засвоєння провідних постулатів тих науково-педагогічних дисциплін, які він вів у Кременці та Вільні: поетика та риторика.

У своїх педагогічних міркуваннях він виходив із суто прагматичних критеріїв, привчаючи вихованців до свідомого процесу читання художньої літератури. Ураховуючи ту обставину, що Евзебіуш Словацький історично належить до феномену «польська література України», україномовним необхідним елементом ефективного засвоєння його творчої спадщини є кваліфікований переклад його теоретичних праць та дидактичної публіцистики на українську мову для подальшого засвоєння у контексті європейської культури.

Introduction. In William Shakespeare's tragedy *Hamlet, Prince of Denmark*, there is a character who sets the entire action in motion, yet about whom we know almost nothing – the father of the title character, also named Hamlet. The peculiarity of this figure lies in his transparency and immateriality, for he appears solely as a ghost.

In the history of Polish literature, one can likewise identify such a markedly transparent figure: the father of the poet-prophet Juliusz Słowacki, **Euzebiusz Tomasz Słowacki**, son of Jakub Słowacki, a nobleman of the distinguished Leliwa coat of arms. This heraldic emblem, borne by more than 800 Polish noble families, also adorns the coats of arms of several contemporary Ukrainian cities, among them Ternopil. The family name *Słowacki* derives, as a modern scholar (Makarski W.) has demonstrated, from the toponym of the Ukrainian village *Słowatyce*, whose population today amounts to merely 378 inhabitants. The estate, together with the name, was acquired by the family's Polish Sarmatian ancestor, Waclaw, most likely by purchase. The inhabitants of this Volhynian village can scarcely suspect that one of the most eminent chapters in Polish literature is linked to their native soil.

Yet, as so often was the case for the residents of the Kresy, fate proved to be arduous. Thus, to his descendants – his son Stefan, grandson Józef, great-grandson Jakub, great-great-grandsons Euzebiusz Tomasz, Erasmus, and Józef, down to his great-great-great-grandson Juliusz and his cousins – the founder bequeathed only a celebrated surname.

The authors of this study regard its **aim** as the restoration of the creative and scholarly legacy of Euzebiusz Słowacki – one of the forerunners of Polish Romanticism, who developed intellectually under the challenging conditions of political occupation and the consequent need to seek both national and broader European sources of inspiration – into active academic and didactic use. Moreover, the very cultural atmosphere of Kremenets, as a scientific and educational centre, created a favourable milieu for the emergence of a distinctive humanistic tradition from which later arose literary groups and movements – unique phenomena that gave rise to significant developments in both Polish and Ukrainian literature and the arts.

From this fact there emerges, with complete clarity, the central **task**: to delineate the range of intellectual and creative domains encompassed by our author's interests – teaching, didactics, translation, original literary production, and theoretical writing. Thus, the **subject** of the present inquiry is the historical and literary context of the existing, primarily Polish, scholarship on literature, while the **object** of analysis is the corpus of texts by Euzebiusz Słowacki together with the problem of the author's status.

1. Background

Thus, returning to the first of the Słowackis to have attained a certain level of public recognition, we may observe that, despite the existence in the district town of Kremenets, Ternopil region, of a Juliusz Słowacki Museum – visited periodically by both Polish and Ukrainian historians and literary scholars – the status of the father of the Polish literary genius within Ukrainian cultural consciousness has remained confined to his purely biological function: he gave life to Juliusz, and thereby fulfilled his role for the universe. A researcher at this very museum, speaking about Euzebiusz Słowacki, poignantly entitled her presentation «In the Shadow of a Genius Son» (Gaskevich). Polish scholars, for the most part, hold a similar view: «Euzebiusz Słowacki left behind a few poetic works, the most eminent of which was Juliusz himself» (according to Janina Kulczycka-Saloni). Some even admit to a certain talent: «His father, too, was a poet; not a genius, but neither an ordinary one» (Hoesick F.).

As for the Ukrainian context – or, more precisely, its absence – the matter is clear. Of the four-volume collected works of Euzebiusz published in Vilnius in 1824–1826 (Słowacki Ew. *Dzieła z pozostałych rękopismów ogłoszone*), nothing exists to this day in Ukrainian: neither his original writings, nor translations, nor theoretical works. It is not easy to find enthusiasts willing to search the websites of Polish incunabula for ancient texts published outside mainland Poland and to grapple with the peculiar Polish of the last king's era.

Moreover, Euzebiusz lives under the shadow of the «curse» of incomplete education, which, for credentialed scholars – Ukrainian as well as Polish – brands him as a second-rate figure: «The talented young man was unable to fulfil his dream of continuing his studies at the university...not even possessing a diploma of higher education» (Gaskevich); «the Volhynian autodidact...a brilliant self-taught scholar...a Volhynian geometer who became a Vilnius professor...a Vilnius professor without proper (formal) education...a self-taught professor» (Czaplewicz E.).

Indeed, if we look at any Polish literary scholars of that period (late eighteenth to nineteenth century), we find, almost without exception, a solid and extensive education (alphabetically): Władysław Bełza (1847–1913) – Kazan Officer School, Main School in Warsaw; Feliks Jan Bentkowski (1781–1852) – University of Halle (Germany); Leon Borowski (1784–1846) – University of Vilnius, Candidate of Philosophy; Franciszek Wężyk (1785–1862) – Jagiellonian University; Michał Wiszniewski (1794–1865) – University of Edinburgh; Filip Neriusz Golański (1753–1824) – Doctor of Theology and Philosophy; Franciszek Zagórski (1770–1806) – Piarist College; Waclaw Maciejowski

(1792–1883) – Kraków Academy, Universities of Breslau, Berlin, Göttingen; Feliks Jan Szczęsny Morawski (1818–1898) – Lviv University; Maurycy Mochnacki (1803–1834) – University of Warsaw; Adam Naruszewicz (1733–1796) – Jesuit College in Lyon; Ludwik Osiński (1775–1838) – Piarist College; Roman Pilat (1846–1906) – Lviv University, later professor and rector of the same institution; Alojzy Feliński (1771–1820) – Piarist College; Ignacy Chodźko (1794–1861) – University of Vilnius.

Among this distinguished cohort of well-educated masters of literary scholarship, only Kazimierz Brodziński (1791–1835), who had completed only secondary school, became a lecturer at the University of Warsaw. Yet, unlike Euzebiusz, most of his works were published during his lifetime, thereby securing him authority.

Thus, the background against which Euzebiusz Tomasz Słowacki appears in the history of Ukrainian and Polish culture rests upon two fundamental factors: 1. Euzebiusz is merely the father of a genius son; 2. Euzebiusz lacked proper (higher) education, which prevented him from attracting the interest of serious scholars of Polish literature.

2. General approaches

Let us briefly recall the life trajectory of our figure. He was born into the family of a not particularly wealthy nobleman, the eldest of five children. At the beginning of his educational period, from the age of eight, the family resided in Kremenets, where he studied until the age of eighteen. Upon entering adulthood, he became aware of the necessity of supporting his large family and thus sought the patent of a royal surveyor. In this position – still sufficiently profitable today – he could have quickly stabilized his financial standing and considered further intellectual development. If not for circumstances. At that very time, before the eyes of all Europe, the Commonwealth of Poland was perishing and disintegrating. The young man was fatally unfortunate, for not only did the state collapse, but the educational system was also destroyed – and by the time it recovered, he was compelled to carry the burden of a provincial surveyor. I wish to emphasize those eight youthful years, squandered for eternity, which no one can ever reclaim. Only at the age of twenty-seven did fortune grant him a more prestigious role – that of private tutor in the household of a nephew of the King of Poland, where he met the future founder of the Kremenets Lyceum, Tadeusz Czacki. Finally, at the age of thirty-three (sic!), he set foot on the path of a scholar, which in Kremenets and Vilnius lasted eight academic years (five and three, respectively).

During these eight years, in the course of teaching subjects such as poetics and rhetoric – that is, the theory of literature and eloquence – the lecturer and professor Słowacki composed several original

literary works: (1) the tragedy *Wanda*, (2) the tragedy *Mindaugas, King of Lithuania*, and (3) a collection of poems; a number of translations from foreign languages: (1) Voltaire's *La Henriade*, (2) Racine's *Andromaque* and *Iphigénie*, (3) Propertius's *Elegies*, (4) fragments of Virgil's works, (5) Roman prose (Cicero, Tacitus), (6) fragments of Horace's works, (7) Ovid's *Elegies*, (8) modern poets (Tasso's *Jerusalem Delivered*, Delille's *On the Imagination*, fables by Dorat); as well as several works of literary scholarship: (1) *The Theory of Taste in the Fine Arts*, (2) *General Remarks on Languages, the Art of Writing, and Linguistic Personae*, (3) inaugural lectures delivered in Kremenets and Vilnius on various issues of the history and theory of language and literature, and (4) scholarly correspondence.

Strictly speaking, it was not an especially remarkable intellectual legacy. In comparison with the output of Słowacki Junior, it amounts to only a handful of texts – sufficient for a qualified expert to analyze in a single evening. Thus, one scholar observes that “his presence in Polish literary and theoretical consciousness appears rather problematic” (Czaplejewicz E.), although another author notes that “among the leading figures of contemporary criticism, Euzebiusz Słowacki possessed the deepest knowledge of literature” (Kleiner J.).

3. Examples

As a writer, Euzebiusz Słowacki found himself situated at a transitional stage of the European literary context. Historians of literature describe his position as that of *post-Stanisławian classicism* – a reference to King Stanisław August Poniatowski, whose reputation was tarnished both in Poland and in the foreign powers that partitioned the country. Romanticism had not yet emerged, for neither Mickiewicz nor the younger Słowacki had entered the literary stage. Thus, the classicist tragedies of Euzebiusz served merely as testimony to the fact that he commanded the material – that is, he knew the rules and was capable of applying them. For in classicism, after all, everything rests upon rules.

For Professor Słowacki, literary practice was indispensable in order to analyze consciously the logic of textual construction and to grasp the inner nature of a play or a narrative. Such an approach was normative within the system of contemporary humanistic education: «At the turn of the eighteenth and nineteenth centuries, as modern Polish literary scholarship was beginning to take shape, the roles of writer and scholar were so closely intertwined that it is hard to say whether universities appointed writers to literature chairs, or whether professors almost inevitably took up the pen» (Markowska).

Moreover, without resorting to mystical speculation, one may nonetheless observe that Euzebiusz Tomasz Słowacki in fact initiated a literary dynasty

which, extended by his brilliant son Juliusz, did not end with him. His younger brother, Erasmus Słowacki (1781–1839), likewise attempted poetic creation (Słowacki Er.), while his nephew, Władysław Słowacki (1825–1858), Erasmus's son, distinguished himself in prose (Słowacki Wł.). Both spent their lives in Ukraine.

Słowacki's translations did not differ substantially in function from his original literary texts within his scholarly and pedagogical practice. He engaged with what, by contemporary criteria, were the highest models, striving to render them into Polish with equivalent dignity: «Słowacki approached literary translation initially from a practical perspective, regarding it as the best possible means of perfecting his own literary skills and craftsmanship (as well as cultivating refined literary taste)» (Nowak). Inevitably, he thus encountered what remains a central issue of translation theory: «The fundamental assumption of Słowacki is the seemingly banal claim that a good translation must above all be faithful» (Nowak). Yet the criterion of «faithfulness», «correctness», or «equivalence» has never been defined in unequivocal terms. From his extensive reflections, scholars have extracted several basic principles that he observed and recommended to others. First: linguistic correctness and clarity of expression appropriate to the target language. Second: to resist the illusion that prose translation is easy – only Molière's Monsieur Jourdain believed that he «spoke in prose». Third: to avoid coarse and vulgar expressions. The aesthetic criterion of taste was, in Słowacki's mentality, unquestionably dominant; furthermore, as a nobleman and professor, he did not forget the pedagogical function of literature. He also offered a number of practical recommendations for presenting phenomena to modern readers that they might otherwise know nothing about. The translator's task, he argued, is to domesticate texts written a thousand years ago so that they are perceived as current. Indeed, from Słowacki's reflections on translation one might well compile a manual for students of translation.

For an early nineteenth-century Polish literary scholar who aspired to create a structurally coherent system of literary life, the task must have been daunting. The epoch of classical Polish literature had not yet arrived; the founding figures of Renaissance and Baroque letters, Mikołaj Rej, Jan Kochanowski, and others, had only begun the process of emancipating the Polish word from Latin. Strategic directions of development still had to be anticipated. This is precisely what Euzebiusz Słowacki sought to accomplish: introducing Polish belles-lettres into the context of the ancient and the European traditions.

The key theoretical text by Euzebiusz Słowacki is the relatively brief treatise *The Theory of Taste in the Fine Arts*, reissued in Kraków in 2003 under

the rubric «Lesser-Known Classics» (*Słowacki Ew. Teoria smaku*). The very idea of a «theory of taste», a purely aesthetic concept, was by origin classicist, insofar as it presupposed the existence of a norm to which authors must conform and which readers must recognize. Yet in terms of worldview, it stood in tension with the widely known and thoroughly democratic maxim *De gustibus non est disputandum* – «There is no disputing about tastes». Certainly, this phrase could not have been unknown to Professor Słowacki. More than that, he was undoubtedly aware that the dictum did not derive from the ancients but rather from medieval scholastic philosophy, which subordinated human authorship to divine providence. Even Horace, whom Słowacki studied meticulously, wrote in one of his epistles:

*Denique non omnes eadem mirantur amantque;
carmine tu gaudes, hic delectatur iambis,
ille Bionis sermonibus et sale nigro.*

Врешті у різних людей-і смаки, й уподобання різні:

Ти замилуєшся піснею, той – вихвалитиме ямби,

Інших-Біоніві бесіди з чорною сіллю привалять. (Goracij)

*As various numbers : thee the softer lyre
Delights : this man approves the tragic strain
That joys in Bion's keen, satiric vein. (Horace)*

But it is also possible that Professor Słowacki was already familiar with Immanuel Kant's doctrine of the categorical imperative and its formula of universal law: «Act only according to that maxim whereby you can at the same time will that it should become a universal law». As a theorist, Słowacki acted as an exemplary teacher. At the Chair of Vilnius University, which he assumed after a competitive process, the subject of poetics had not been taught for several years; therefore, imbued with the idea of shaping a proper literary worldview in his students, the author approached his task with exceptional thoroughness.

Conclusions. The intended objective – the cultivation of a refined aesthetic taste that would become a universal law for future writers and readers – was pursued through the meticulous and systematic elucidation of all stages in the emergence, development, and prospects of genuine art. The treatise was composed of three parts: I. An account of the liberal arts and fine arts, from antiquity to modernity; II. A theory of taste, understood as comprising specific components: beauty, the sense of novelty, the sense of grandeur, the perception of imitation, harmony, grace, communality, and morality; III. The properties of taste: formation, delicacy, appropriateness, sensibility, its relation to criticism, and its influence on customs and emotions.

The professor thus constructed a project of a universe of artistic, imagined reality, in which he

positioned guiding beacons of the highest aesthetic taste and outlined pathways of movement from one to another. The author of this treatise, of course, did not address his fellow scholars but rather a student audience – though students who, in the original, read Roman and French writers. It is doubtful whether all present-day professors would accept the material without resistance. This very combination of demonstrative didacticism with an inexorable conceptualism creates the atmosphere of an integral philosophical worldview.

Any form of human activity, in the course of its development, undergoes refinement. Today's athletes smile at the Olympic records of earlier times; the great dramas and tragedies of the ancient world find it difficult to reach a contemporary theater audience; and the Pythagorean theorem or the wheel, once revolutionary discoveries that transformed the world, are now so familiar that no one would dare to call them «science». *The Theory of Taste* by Euzebiusz Słowacki is, in large measure, a summation of the development both of European literature and of European literary scholarship – as of the first quarter of the nineteenth century. The author did not venture to make predictions: even at that stage, literary studies did not aspire to the status of an exact science. All the extraordinary literary breakthroughs of the coming two centuries never crossed the mind of any contemporary «Thomas More». Słowacki was a rationalist; the laurels of Charles Darwin never haunted his dreams, while he was fully content with the meticulous rigor of Carl Linnaeus.

At this point, the question arises: is the figure of Euzebiusz Słowacki – writer, didactician, and scholar – an innovative and unique phenomenon within those historical circumstances? Contemporary analysts, delving into particular aspects of his activity, arrive at an unequivocal conclusion regarding his achievements and prospects: «*Słowacki's concepts undoubtedly ... played a significant, if not crucial, though still underestimated role in equipping several generations of nineteenth-century Poles with intellectual tools*» (Czaplejewicz, 2005). «*Standing at the intersection of epochs, the Vilnius lecturer created a coherent construct which not only remains within the realm of abstraction but also lends itself to practical application. Moreover, firmly rooted in the legacy bequeathed by the preceding generation – the distinguished representatives of the Enlightenment – he simultaneously projects far into the future, thereby demonstrating his considerable cognitive value*» (Nowak, 2024).

Thus, the figure of Euzebiusz Słowacki – father of the Polish literary classic Juliusz Słowacki, a teacher, writer, translator, and theorist of literature – remains ambiguous and not yet fully established in scholarly discourse. Nevertheless, his creative legacy, although

not extensive in volume, is profound and multifaceted. In each of his roles, Euzebiusz Słowacki demonstrates both a close alignment with his own era and a forward-looking cultural perspective.

As a translator, he focused primarily on classical antiquity, whose examples set the aesthetic benchmark to which both the artist and the reader should aspire. In his original works written in Polish, Euzebiusz Słowacki, without intending to surpass the existing aesthetic level of Polish literature, sought to construct a genuinely historical Polish cultural context – one that could introduce national literature into the ranks of European literary traditions.

The central idea of his aesthetic theory lies in the need to develop clear criteria for the not yet widely accepted notion of *taste*, shaped through the assimilation of the finest models of art. It should be remembered that, lacking formal philological and pedagogical training, Słowacki devoted a significant portion of his intellectual efforts to independently mastering the core principles of the scholarly and pedagogical disciplines he taught in Kremenets and Vilnius: poetics and rhetoric.

In his pedagogical reflections, he proceeded from strictly pragmatic considerations, encouraging his students to engage consciously with the process of reading literary texts. Taking into account that Euzebiusz Słowacki historically belongs to the phenomenon of «Polish Literature of Ukraine», an essential prerequisite for the effective reception of his intellectual legacy is the qualified translation of his theoretical writings and didactic essays into Ukrainian, enabling their integration into the broader context of European culture. Therefore, it is precisely in this direction that one should seek the **prospects** for developing the theme «Euzebiusz Słowacki in the Polish-Ukrainian and European context at the turn of epochs».

BIBLIOGRAPHY

1. Czaplejewicz E. Euzebiusz Słowacki na autostradzie czasu: (szkic do portretu teoretyka i tłumacza). *Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza*. 2005. № 40. S. 33–54.
2. Hoesick F. Euzebiusz Słowacki. *Ferdynand Hoesick. Szkice i opowiadania historyczno-literackie*. Warszawa: Gebethner i Wolff. 1900. S. 77–83. URL: [https://pl.wikisource.org/wiki/Euzebiusz_S%C5%82owacki_\(Hoesick,_1900\)](https://pl.wikisource.org/wiki/Euzebiusz_S%C5%82owacki_(Hoesick,_1900))
3. Horace. *Satires and epistles in Latin and English*. London and New York: Unit Library Limited, 1902. 322 p.
4. Kleiner J. *Sentymentalizm i preromantyzm. Studia inedita z literatury porozbiorowej 1795–1822*, oprac. J. Starnawski, Krakow: Wydawnictwo Literackie, 1975. 236 s.

5. Makarski W. Dwa kresowe nazwiska – Mickiewicz i Słowacki. *Roczniki humanistyczne*. 2011. Tom LIX, zeszyt 6. S. 57–74. URL: <https://ojs.tnkul.pl/index.php/rh/article/view/5776/5570>
6. Markowska H. Euzebiusz Słowacki – literat i literaturoznawca. *Ruch literacki. Dwumiesięcznik*. 2017. Rok LVIII Kraków, styczeń–luty zeszyt 1 (340). S. 1–12.
7. Nowak M. Teorie translatorskie Euzebiusza Słowackiego – w praktyce. *Romantyczność i filologia. Wileńskie kręgi Adama Mickiewicza. Studia*. Białystok–Wilnius. 2024. S. 239–254.
8. Słowacki E. Dzieła z pozostałych rękopismów ogłoszone. T. 1, Wilno 1824; T. 2–4, Wilno 1826. URL: <https://polona.pl/preview/1711917c-6d90-48f8-a323-949a3dffa028>
9. Słowacki Er. Poezje. Białystok: Uniwersytet w Białymstoku, 2020. 220 s.
10. Słowacki Ew. Teoria smaku w dziełach sztuk pięknych. Kraków: UNIWERSITAS, 2003. 124 s.
11. Słowacki Wł. Narracje. Białystok: Wydawnictwo Alter Studio, 2015. 300 s.
12. Zestawienie publikacji prof. dr Janiny Kulczyckiej-Saloni O Euzebiuszu Słowackim, «*Kuźnica*», 1949. nr 13.
13. Гаскевич О. У тіні геніального сина. *Музей Юліуша Словацького*. URL: <https://mjksk.te.ua/uk/dijalnist/publikatsiyi/548-v-tini-genialnogo-sina>
14. Горацій. Твори. Київ : Дніпро, 1982. 254 с.
15. Піяри. *Словопедія*. URL: <http://slovopedia.org.ua/29/53407/18322.html>
3. Horace (1902). *Satires and epistles in Latin and English*. Unit Library Limited, London and New York, 322 p.
4. Kleiner, J. (1975). *Sentymalizm i preromantyzm*. Studia inedita z literatury porozbiorowej 1795–1822, oprac. J. Starnawski, Krakow.
5. Makarski, W. (2011). Dwa kresowe nazwiska – Mickiewicz i Słowacki. *Roczniki humanistyczne*, LIX(6), 57–74. Retrieved from: <https://ojs.tnkul.pl/index.php/rh/article/view/5776/5570>
6. Markowska, H. (2017). Euzebiusz Słowacki – literat i literaturoznawca. *Ruch literacki. Dwumiesięcznik*. Rok LVIII Kraków, styczeń–luty 2017 zeszyt 1 (340).
7. Nowak, M. (2024). Teorie translatorskie Euzebiusza Słowackiego – w praktyce. *Romantyczność i filologia. Wileńskie kręgi Adama Mickiewicza. Studia*, red. tomu Andrzej Baranow, Jarosław Ławski, Białystok–Wilnius 2024, 239–254.
8. Słowacki, E. Dzieła z pozostałych rękopismów ogłoszone t. 1, Wilno 1824; t. 2–4, Wilno 1826; przedr. t. 1: Wilno 1827; zawartość t. 1: Ważniejsze dzieła poz. 17–18; t. 2: Ważniejsze dzieła poz. 6, 10–11; t. 3: Ważniejsze dzieła poz. 2–5, 7–9, 14, 16, Przekłady poz. 6; t. 4: Ważniejsze dzieła poz. 1, 13, 19, Przekłady poz. 4-5, 7–9. Retrieved from: <https://polona.pl/preview/1711917c-6d90-48f8-a323-949a3dffa028>
9. Słowacki, Er. (2020). *Poezje*. Uniwersytet w Białymstoku, Białystok, 220 s.
10. Słowacki, Ew. (2003). *Teoria smaku w dziełach sztuk pięknych*. Kraków, UNIWERSITAS, 124 s.
11. Słowacki, Wł. (2015). *Narracje*. Wydawnictwo Alter Studio, Białystok, 300 s.
12. Według Janiny Kulczyckiej-Saloni O Euzebiuszu Słowackim, «*Kuźnica*», 1949. nr 13.
13. Gaskevich, O. V tini genialnogo syna. *Muzej Yuliusha Slovackogo* Retrieved from: <https://mjksk.te.ua/uk/dijalnist/publikatsiyi/548-v-tini-genialnogo-sina> [in Ukrainian].
14. Sodomora, A. (perekład, prymitki). (1982). *Goracij. Tvory. K.: Dnipro* [in Ukrainian].
15. Piyary. Retrieved from: <http://slovopedia.org.ua/29/53407/18322.html> [in Ukrainian].

REFERENCES

1. Czaplejewicz, E. (2005). Euzebiusz Słowacki na autostradzie czasu: (szkic do portretu teoretyka i tłumacza). *Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza*, 40, 33–54.
2. Hoesick, F. (1900). Euzebiusz Słowacki. Szkice i opowiadania historyczno-literackie. Warszawa Gebethner i Wolff. Retrieved from: [https://pl.wikisource.org/wiki/Euzebiusz_S%C5%82owacki_\(Hoesick,_1900\)](https://pl.wikisource.org/wiki/Euzebiusz_S%C5%82owacki_(Hoesick,_1900))

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 25.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

ENGLISH IN THE 21ST CENTURY: PERSPECTIVES AND EFFECTIVE METHODS OF TEACHING

Dinesh Kumar

Associate Professor of English

Dyal Singh College

Karnal-132001, Haryana, India

orcid.org/0000-0003-0850-6359

dineshkarnal1@gmail.com

Key words: *the English language, lingua franca, target language, teaching methods, language teaching approaches, innovative language teaching strategies.*

English has become a global language connecting people from diverse backgrounds, creating a growing demand for effective teaching methods. Its role as a lingua franca requires regular updating approaches to learning/teaching this language in a globalised society. This paper reviews ten major approaches to language teaching, highlighting their historical roots and pedagogical value. Emphasizing creativity, learner engagement, and evidence-based practice, it argues that no single method is universally best. Instead, effective teaching requires adapting strategies to learners' needs and contexts. The aim is to inspire educators to refine and innovate their English language teaching practices. The status of English as a global lingua franca requires updating approaches to teaching. There are a lot of effective methods of teaching English. The paper specifies such methods as: Grammar-cum-Translation Method, The Direct Method, The Audio-Lingual Method, Suggestopedia, The Silent Way, Total Physical Response, Community Language Learning, The Natural approach, Task-based language teaching (TBLT), Communicative Language Teaching, Lexical Approach, Cooperative Language Learning (CLL).

The article discusses the key points of English teaching methods relevant for effective teaching practice, such as evaluating student requirements, interactive learning, responsive teaching, technology utilization, continuous assessment. The research also reveals such benefits of English learning as multinational communication, academic improvement and learning, work opportunities, availability of information and resources, cultural interaction and self-development.

The article concludes that teaching English in the 21st century should focus on learners' needs rather than rigid curricula. In today's digital age, educators must go beyond information delivery and foster deeper understanding through innovative methods. Approaches like CLT, TBLT, and CLIL work across languages, emphasizing real communication and context. Though each language has unique features, effective teaching principles remain universally adaptable.

АНГЛІЙСЬКА МОВА У XXI СТОЛІТТІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ

Дінеш Кумар

доцент кафедри англійської мови

Коледж Дайал Сінгх

Карнал-132001, Хар'яна, Індія

orcid.org/0000-0003-0850-6359

dineshkarnal1@gmail.com

Ключові слова: англійська мова, лінгва франка, цільова мова, методи навчання, підходи до викладання мови, інноваційні стратегії викладання мови.

Англійська мова стала глобальною мовою, що об'єднує людей із різним досвідом, створюючи зростаючий попит на ефективні методи навчання. Її роль як лінгва франка вимагає постійного оновлення підходів до вивчення/викладання цієї мови в глобалізованому суспільстві. У статті розглядаються десять основних підходів до викладання мов, підкреслюючи їхнє історичне коріння та педагогічну цінність. Підкреслюючи креативність, залучення учнів та практику, засновану на доказах, стверджується, що жоден метод не є універсально найкращим. Натомість ефективне викладання вимагає адаптації стратегій до потреб та контексту учнів. Мета полягає у тому, щоб надихнути педагогів удосконалювати та впроваджувати інновації у своїй практиці викладання англійської мови. Статус англійської мови як глобальної лінгва франка вимагає оновлення підходів до викладання. Існує багато ефективних методів викладання англійської мови. У статті визначаються такі методи, як: граматико-перекладний, прямий, аудіолінгвальний, сугестопедія, тихий метод, повна фізична реакція, спільне вивчення мови, природний підхід, викладання мови на основі завдань (TBLT), комунікативне викладання мови, лексичний підхід, кооперативне навчання мови (CLL). Розглядаються ключові моменти методів викладання англійської мови, що стосуються ефективної педагогічної практики, такі як оцінювання потреб студентів, інтерактивне навчання, адаптивне викладання, використання технологій, безперервне оцінювання. Дослідження також виявляє такі переваги вивчення англійської мови, як багатонаціональне спілкування, академічний розвиток та навчання, можливості працевлаштування, доступність інформації та ресурсів, культурна взаємодія і саморозвиток. Зроблено висновок, що викладання англійської мови у XXI ст. має зосереджуватися на потребах учнів, а не на жорстких навчальних програмах. У сучасну цифрову епоху викладачі повинні виходити за рамки простого надання інформації та сприяти глибшому розумінню за допомогою інноваційних методів. Такі підходи, як CLT, TBLT та CLIL, працюють різними мовами, підкреслюючи реальну комунікацію та контекст. Хоча кожна мова має унікальні особливості, ефективні принципи викладання залишаються універсально адаптованими.

English has acquired the status of universal language as it is spoken worldwide. Both personally and professionally, people from diverse backgrounds – religion, educational, location and qualification – communicate in the English language. It is considered as mandatory as well as a status symbol in the society to talk in English language. To master command and fluency, one needs to improve and practice daily of speaking English which enhance the speaking skills of a person. Besides, one can go for

and pursue some courses from any language academy or any Language Education Institutes. A vast majority of people from different cultures is eager to learn the English language to acquire speaking English skills.

The very best language educators can often be identified by their commitment to creative and innovative language teaching strategies. They're constantly trying new language teaching approaches to engage their students and experimenting with new language learning activities and teaching tools

to improve learning outcomes. This paper therefore summarises ten of the most notable approaches to language teaching. We hope that these methods will support language educators who are looking for some inspiration to improve their teaching practice.

Great language teachers understand that there's no quick fix that they can deploy to help students quickly become fluent in their target language. Instead there are some common, evidence-based language teaching methods which can help make a difference. As our language teaching software tools here designed to allow teachers to use which ever pedagogical method they wish, we thought it would be valuable to have a good overview of different language teaching approaches.

It's worth noting that none of these teaching strategies should be considered "the best" since every language classroom, educator and student is different. In this blog post, we are looking at these teaching approaches mainly from the perspective of traditional face-to-face classroom teaching instead of including also all of the aspects and characteristics of online language teaching.

The main **objective** of this article is to analyze the English language in the 21st century and summarize ten significant approaches to English language teaching, highlighting their principles, advantages, and applicability in modern classrooms. It aims to provide language educators with a clear understanding of diverse teaching methods and to encourage the use of creative, evidence-based strategies to enhance learners' communicative competence and engagement.

Hence, the main **tasks** of the research are:

1. To review the historical development and theoretical background of major language teaching approaches.
2. To describe the core features and pedagogical principles of ten notable English teaching methods.
3. To compare the effectiveness and classroom applicability of these approaches.
4. To identify how innovative and creative practices can improve language learning outcomes.
5. To provide practical insights for educators on adapting these methods to different learning contexts and learner needs.

The **object** of the research is the English language and its teaching methods

The **subject** of the article comprises the most effective approaches, strategies and methods of teaching English in the 21st century.

In the history of teaching languages, there are many teaching approaches and techniques, with some being more well-known and successful than others. Language teaching methods are reliant on and affected by various hypotheses of language learning. The historical backdrop of language teaching advances in multiple ways.

There are a lot of methods of teaching English and we've listed a few that are very famous and active.

1. Grammar-cum-Translation Method

The name itself explains the functionality of the grammar-cum-translation method. This is one of the popular methods of teaching English in grammar orientation. However, it depends on a ton of interpretation. The technique is the conventional or 'old style' language learning method. A few nations approach this teaching style. The fundamental thought behind this strategy is that the students become familiar with all grammar rules to translate various sentences easily.

Yet, many teachers recognise this technique as incapable since it does not include the spoken form of the language and communication skills are ignored. Furthermore, it does not allow the learners to think directly in the target language.

Thus, it hinders the creation of a direct link between thoughts and expression. Consequently, this technique doesn't improve the student's communicative ability in the language but builds strong language writing skills.

The Grammar-cum-Translation Method is a very traditional teaching approach which prioritises translation from the students' mother tongue into the target language and vice versa. To succeed in this approach, students need to memorize long lists of vocabulary and detailed grammar formats and rules.

The approach favours accuracy over fluency and tends to favour the development of reading and writing skills instead of communicative or speaking skills. The downside of this approach is that it does not prepare students with spontaneous communication skills. Classroom activities therefore usually include grammar drills, vocab tests and encouraging students to incorporate new grammar concepts in standardised writing tasks.

2. The Direct Method

The audio method is also known as the direct method, which involves thinking and speaking in English. Here the communication between the teacher and the student is strictly in English, and the student is barred from using their native language. When using the Direct method of language teaching all teaching happens in the target language, forcing the learner to think and speak in that language. The learner does not use their native language in the classroom at all!

This way, the student can get a stronghold on the accent and fluency, the frequency of grammatical errors in this would be less. This method is widely used as it helps the students learn the English language in a way a native English speaker would speak like and not the orthodox textbook way.

The following principles and procedures that guide the natural method are,

- Teachers and students both use the target language in the classroom.
- Students tend to have daily sessions on vocabulary and sentences.
- Grammar is instructed inductively.

As a result, students work out key grammar concepts by practicing the language and by building up their exposure to it. Standard classroom techniques for this approach include Q+As, conversation, reading aloud, writing and student self-correction.

3. The Audio-Lingual Method

This method was developed in response to some of the problems associated with Grammar-Translation. As a result, classes are usually held in the target language as this approach deliberately seeks to prioritise speaking and listening skills. The audio-lingual method is also recognized as the Army Method. During the First World War, the American Armed forces started escalating oral courses known as the 'Military Particular Training Program'. Instructive organisations later received it as an audio-lingual method.

It is among the common methods of teaching English. The striking highlights of the audio-lingual method are,

- Language teaching starts with communication; the material is educated before it is offered in composed structure.
- The objective language is the study hall's main language; the student's primary language isn't utilised.
- The teacher is the role model for the student; student-to-student interaction happens in chain drills.

The army method is identified with the natural method. The most significant difference between the audio-lingual method and the natural method is its focal point of teaching. The natural method focuses on the learning of vocabulary, while the audio-lingual practice focuses on communication.

Activities typically involve students repeating the teacher's words (either face-to-face or through headphones in a language lab) until they get the pronunciations and rhythm right. Good work is rewarded by the educator and mistakes are quickly corrected.

4. Suggestopedia

Suggestopedia is a behaviourist theory developed by Georgi Lozanov, the Bulgarian psychotherapist in the 1970s. It is listed in the methods of teaching English and uses the environment, music, decoratives, etc., for learning the language.

It depends a lot on the atmosphere and the physical environmental factors of the class. When teachers prepare to utilize the Suggestopedia method, there's a great deal of craftsmanship and music included. Each suggestopedia exercise is divided into three unique stages:

- Deciphering
- Concert Session
- Elaboration

5. The Silent Way

It's perhaps hard to imagine a language classroom where the teacher doesn't actually say much, but that's the principle at the heart of this approach. As with CLL above, this approach deliberately shifts the focus from the teacher's teaching to the student's learning. The silent way leans mainly on the student's self-sufficiency. The teacher demonstrates only as a facilitator attempting to urge students to be more efficient in their learning. It is one of the popular ways of methods of teaching English.

The fundamental of these lines of teaching is for the teacher to state practically nothing so that students can assume responsibility for their education. This learning method follows a basic schedule, grammar, vocabulary, and pronunciation continually drilled and reused for support.

Further, the teacher assesses their students through their mistakes, and they may never set a conventional test as students are urged to address their language blunders.

Evidently, the silence way uses silence as a teaching tool. It encourages students to be more independent and to discover the target language for themselves. Teachers need to employ the widest possible range of gestures and facial expressions to communicate. Props might also be useful and of course, make sure that you explain the whole process to the class first!

6. Total Physical Response

It is a way of language teaching in which the teacher presents language objects as instructions and the students have to do exactly what the teacher tells them. Students might therefore be asked to sit down, stand up, point to the clock or walk to the front of the class.

As students improve, such instructions can become more detailed including additional elements for language comprehension, including adverbs (e.g. talk quickly), adjectives (e.g. put on your red jumper) and prepositions (e.g. stand in front of the teacher)

Total Physical Response, also called TPR, is a methodology that follows 'learning by doing. For example, apprentices will learn English through a series of activities, «Close the door», «Stand up», «Open your book», and «Stroll to the window and open it». TPR is regarded as one of the best methods of teaching English.

Most of the class time in TPR lessons involves doing drills in which the teacher commands students using the imperative mood. In the beginning, students learn the meaning of the commands they listen to by direct observation. With TPR, the most significant aptitude is aural perception, and everything else will be regular.

7. Community Language Learning

Community language learning is one of the innovative methods of teaching English. It is a language-teaching approach in which students cooperate to create what parts of a language they might want to learn. It depends on the counselling approach.

CLL is most likely one of the English teaching methods where the student feels the most secure. There's an extraordinary accentuation on the relationship and bond between the student and teacher.

In contrast to a ton of different methods and ways to deal with teaching English as a Second Language, a great deal of the native language is utilized for translation purposes.

8. The Natural approach

Adherents of this approach characterize it as recognizing and highlighting the difference between learning and acquiring a language. For them, learning a language requires structure, textbooks, resources and memorizing grammar rules or vocabulary lists. Whereas acquiring a language only needs teachers to create an environment which immerses students in the repetition, correction and recall of their target language.

Primarily intended to be used with beginner learners, teachers emphasize interesting, comprehensible input (CI) and create low-anxiety situations. As such, lessons delivered using the natural approach focus on understanding messages in the foreign language, and place little or no importance on error correction, drilling or on conscious learning of grammar rules.

9. Task-based language teaching (TBLT)

The focus of TBLT Language Teaching is solely on the completion of a detailed task which interests and engages the learners. Learners use the language skills that they already have to complete the task and work through three distinct phases – a pre-task, the task itself and post-task review.

Students might, for example, be asked to deliver a presentation about an important environmental issue. In order to complete it, they will need to read / listen to source material, conduct internet research, as well as writing and delivering the presentation itself. Research suggests that students in TBLT classes are empowered and motivated because they 'own' the language and can control the nature of the task response

Task-based language teaching is also called task-based instruction is one of the popular methods of teaching English. The principal point of this way to deal with learning is task finishing.

Typically, the teacher sets relevant and exciting tasks. Then, students are required to draw on their information in English to finish the job with as few mistakes as could be expected under the circumstances. Such assignments can incorporate

visiting a specialist, directing a meeting, or calling customer care for help.

10. Communicative Language Teaching

The thought behind this methodology is to assist students with conveying all the more successfully and effectively in sensible circumstances that they may wind up. Therefore, this teaching includes concentrating on important capacities like thanking, complaining, suggesting, inviting, and requesting directions to give some examples.

This approach is probably now the most popular teaching model for English language teaching globally. In part because it aims to put students in a variety of real-life situations, so that they can learn how to use their language skills to communicate in the real world. Educators therefore tend to focus on fluency of communication rather than accuracy and lessons are more hands-on than theoretical.

Communicative Language Teaching which is the most famous methods of teaching English has the following qualities:

- The point is to make the student achieve communicative capability, for example, utilizing language precisely and appropriately.
- Communicative Language Teaching underscores the elements of a language rather than the principles.
- Utilize techniques to energize student cooperation in typical habitats- information gap exercises, role-play, group, and pair work.

Interactive and relevant classroom activities characterize this approach along with the use of authentic source materials. Teachers are encouraged to provide the students with as much opportunity to give and receive meaningful communication as possible. The use of personal experience is also common in CLT classrooms.

11. Lexical Approach

Another significant method of teaching English is the lexical approach. The lexical approach in language teaching looks to create a proposition for a schedule plan and language teaching established on a view of language in which lexis assumes a focal job.

The Lexical approach depends on computer studies that have recently distinguished the most customarily utilized words. This approach in teaching centres around vocabulary is securing and teaching lexical lumps arranged by their recurrence and use. Teachers of the Lexical Approach place an extraordinary accentuation on bona fide materials and practical situations for increasingly important learning.

12. Cooperative Language Learning (CLL)

Cooperative Language Learning or CLL forms part of a wider teaching approach known as Collaborative or Community Language Learning (CLL). CLL seeks to make the maximum use of cooperative activities involving pairs and small groups of learners in the

classroom. As such, it is a student-centered, rather than a teacher-centered, approach to language teaching.

In the CLL classroom, all of the language learning activities are deliberately designed to maximise opportunities for social interactions. Students should accomplish tasks by interacting between themselves and talking / working together. The teacher's role is to act as a facilitator of and a participant in the learning tasks.

Key points of English teaching methods:

1. Evaluating Student Requirements: Teachers must understand the children's backgrounds, interests, and learning styles. This allows them to effectively adjust their teaching approaches to the diverse needs of their students.

2. Interactive Learning: Engaging students in active learning encourages greater comprehension of the themes. Group discussions, hands-on experiments, role-playing, and problem-solving assignments let students actively participate in various learning experiences.

3. Responsive Teaching: Teachers should use unique teaching approaches to help students comprehend the material more quickly and thoroughly. This could include changing the pace of instruction, giving additional support or enrichment opportunities, and implementing different assessment methods.

4. Technology Utilization: Integrating technology into the classroom can improve learning outcomes and engage students in various ways. Educational apps, multimedia resources, interactive whiteboards, and online collaborative tools can enhance traditional teaching techniques and have a good impact on Digital Education Methodology.

5. Continuous Assessment: Regular assessments of student progress by quizzes, assignments, and classroom discussions provide useful feedback to both teachers and students. Formative assessment enables teachers to discover areas of improvement that students should focus on.

Benefits of English Learning:

As of now, you are aware of English teaching methods, we will look at the benefits. English is a crucial language for good communication among people globally. As the universal language, you may effortlessly converse and express yourself to others.

1. Multinational Communication

English is the modern world's common tongue, with millions of people speaking it as their primary or secondary language. Individuals with fluent English can effectively communicate with people from different languages and cultures.

English also makes it easier to converse with people from other countries, conduct business, and share cultures.

2. Academic Improvement and Learning

It counts for academic achievement because many educational institutions worldwide provide English-language courses, programs, and research possibilities. Students pursuing higher education, international study abroad programs, or academic research in various sectors benefit most from their proficiency in English.

3. Work Opportunities

In today's worldwide economy, English language skills are a crucial asset in the employment market. Many multinational corporations and organisations demand staff who can communicate effectively in English to interact with clients and customers and traverse foreign business environments. Proficiency in English opens the door to various job options in technology, finance, tourism, and international relations.

4. Availability of Information and Resources

English is the most common language used in many forms of media, such as books, journals, websites, social media, and other online platforms. Individuals with proficient English skills can access information, knowledge, and instructional materials written in English.

5. Cultural Interaction and Self-Development

The English language promotes cross-cultural communication and a greater knowledge and regard for various cultures, viewpoints, and ideas. Furthermore, learning English can increase confidence, self-esteem, and personal growth by allowing individuals to express themselves effectively and interact with others.

Conclusion. In conclusion we can state that instead of shaping teaching methods solely to fit the curriculum, the primary focus should shift towards tailoring them to meet the unique needs of students. The incorporation of innovative and potentially bold techniques within the classroom is paramount. Today's generation, growing up in the digital era, possesses an extraordinary ability to access vast amounts of information with a few simple clicks. This new reality suggests that students are increasingly capable of learning literature and grammar on their own. Therefore, educators should adapt their roles to become providers of knowledge that goes beyond what the internet can provide. By implementing the strategies outlined above, classroom teaching can realize its fullest potential, thereby enhancing the educational experience for both teachers and students.

While the core principles of effective language teaching apply to teaching any modern language, including English, Spanish, French, German, Italian, Japanese, Arabic or Mandarin, there may be some differences in emphasis or approach depending on the specific language being taught.

However, these differences are generally minor, and the most effective teaching methods can be adapted to suit any language. For example, Communicative Language Teaching (CLT), Task-Based Language Teaching (TBLT), and Content and Language Integrated Learning (CLIL) are all highly effective for teaching any language. These methods prioritize authentic communication, meaningful tasks, and contextual learning, which are essential for successful language acquisition regardless of the target language.

However, certain aspects of a language might require more specific attention or focus. For instance, English has a more complex phonology and a larger vocabulary compared to some other languages, which may require additional emphasis on pronunciation and vocabulary building. Spanish and French have grammatical gender and more verb conjugations than English, which may necessitate a more structured approach to teaching grammar.

Future research should focus on exploring how innovative teaching approaches can be effectively integrated into both traditional and digital learning environments. Comparative studies could examine the impact of different methods – such as CLT, TBLT, and CLIL – on learners’ motivation, fluency, and intercultural competence. Further investigation is also needed into how technology-enhanced tools can support these methods and personalize language learning. Additionally, longitudinal studies could assess how adapting teaching strategies to students’ individual needs influences long-term language proficiency and learner autonomy.

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 14.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

BIBLIOGRAPHY

1. Baker C. Attitudes and language. Clevedon, UK : Multilingual Matters, 1992. 173 p.
2. Dörnyei Z., Ushioda E. Teaching and researching motivation. 2nd ed. Harlow : Longman, 2011. 345 p.
3. Gardner R. C. Motivation and Second Language Acquisition. *Porta Linguarum*. Honolulu, HI : University of Hawai’i Press. 2007. № 8. P. 9–20.
4. Gardner R. C., Lambert W. Attitudes and motivation in second language learning. Rowley, MA: Newbury House Publishers, 1972. 313 p.
5. Goal Concepts in Personality and Social Psychology: A historical introduction. L. A. Pervin (Ed.), *Goal concepts in personality and social psychology*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc. P. 1–17.

REFERENCES

1. Baker, C. (1992). Attitudes and language. Clevedon, UK: Multilingual Matters.
2. Dörnyei, Z., and Ushioda, E. (2011). Teaching and researching motivation (2nd ed.). Harlow: Longman.
3. Gardner, R. C. (2007). Motivation and Second Language Acquisition. Honolulu, HI: University of Hawai’i Press.
4. Gardner, R. C. & Lambert, W. (1972). Attitudes and motivation in second language learning. Rowley, MA: Newbury House Publishers.
5. Pervin, L. A. (Ed.). Goal Concepts in Personality and Social Psychology. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

LINGUISTIC CHALLENGES AND TRANSLATION STRATEGIES IN TRANSLATING «MONSTER HIGH» INTO UKRAINIAN

Zapolskykh S. P.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
 Head of the Department of Theory and Practice of Translation
 from the English Language
 Zaporizhzhia National University
 Universitetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
 orcid.org/0000-0002-8815-6688
 lanazapolskykh@znu.edu.ua*

Sedchenko O. O.

*2nd year Student of the Master's degree Program
 Specialty 035 «Philology»
 Zaporizhzhia National University
 Universitetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
 orcid.org/0009-0002-5975-9938
 sedchenko.2003@gmail.com*

Siedakova M. V.

*Doctor of Philosophy,
 Associate Professor at the Department of Theory and Practice of Translation
 from the English Language
 Zaporizhzhia National University
 Universitetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
 orcid.org/0000-0002-9452-3763
 margaritasedakova@hotmail.com*

Key words: *audiovisual adaptation, dynamic equivalence, humor rendering, cross-cultural communication, linguistic creativity, pun translation, idiomatic transformation, semantic balance, youth media.*

The article examines the linguistic, stylistic, and cultural aspects of translating the animated series *Monster High* into Ukrainian, focusing on the complex interplay between accuracy, creativity, and cultural adaptation. Translating audiovisual content, particularly material intended for young audiences, requires more than linguistic substitution: it involves reconstructing humor, idiomatic expressions, and intertextual references in a form accessible to the target culture.

The research applies several theoretical models, including Eugene Nida's concepts of formal and dynamic equivalence, Gideon Toury's distinction between adequacy and acceptability, and Peter Newmark's differentiation between semantic and communicative translation. These frameworks provide a methodological basis for evaluating translators' decision-making processes and the balance achieved between fidelity to the source text and functional naturalness in the target language.

The analysis demonstrates that the Ukrainian localization of *Monster High* attains a high degree of pragmatic and stylistic adequacy through the use of compensation, contextual adaptation, and lexical innovation. The translators demonstrate creative strategies for preserving wordplay, stylistic nuances, and thematic coherence within the «monster» universe of the series. They effectively convey character individuality and speech patterns through

expressive and culturally resonant Ukrainian equivalents, ensuring both authenticity and accessibility for the target audience.

The findings confirm that successful translation of animated content depends on maintaining the emotional, aesthetic, and humorous dimensions of the original while adhering to target-language norms. The study contributes to the broader discussion of audiovisual translation as a complex intercultural practice, demonstrating how theoretical principles can be pragmatically integrated to achieve both communicative effectiveness and artistic authenticity.

ЛІНГВІСТИЧНІ ТРУДНОЩІ ТА СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ МУЛЬТСЕРІАЛУ «MONSTER HIGH» УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Запольських С. П.

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-8815-6688
lanazapolskykh@znu.edu.ua*

Седченко О. О.

*студентка II курсу ОКР «Магістр»
спеціальності 035 «Філологія»
Запорізький національний університет
orcid.org/0009-0002-5975-9938
sedchenko.2003@gmail.com*

Сєдакова М. В.

*доктор філософії,
доцент кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-9452-3763
margaritasedakova@hotmail.com*

Ключові слова: *аудіовізуальна адаптація, динамічна еквівалентність, передача гумору, міжкультурна комунікація, мовна креативність, переклад каламбурів, ідіоматична трансформація, семантичний баланс, молодіжні медіа.*

У статті розглядаються лінгвістичні, стилістичні та культурні аспекти перекладу мультиплікаційного серіалу «Monster High» («Школа Монстрів») українською мовою з акцентом на складній взаємодії між точністю, креативністю та культурною адаптацією. Переклад аудіовізуального контенту, особливо призначеного для юної аудиторії, вимагає не лише лінгвістичної відповідності: він передбачає реконструкцію гумору, ідіоматичних виразів та інтертекстуальних посилань у спосіб, доступний для цільової культури. У дослідженні застосовуються кілька теоретичних моделей, зокрема концепції формальної та динамічної еквівалентності Юджина Найди, розрізнення між адекватністю та прийнятністю Гідеона Турі та диференціація між семантичним та комунікативним перекладом Пітера Ньюмарка. Ці рамки забезпечують методологічну основу для оцінки процесів прийняття рішень перекладачами та досягнутого балансу між точністю до вихідного тексту та функціональною природністю в мові перекладу.

Аналіз показує, що українська локалізація мультиплікаційного серіалу «Школа Монстрів» досягає високого рівня прагматичної та стилістичної

адекватності завдяки використанню компенсації, контекстуальної адаптації та лексичних інновацій. Перекладачі застосували низку креативних стратегій, спрямованих на збереження гри слів, стилістичних особливостей і тематичної цілісності у межах «монстрового» всесвіту серіалу. Особливу увагу приділено відтворенню індивідуальних мовних характеристик персонажів шляхом добору виразних і культурно релевантних українських еквівалентів, що забезпечило автентичність перекладу та його адекватне сприйняття цільовою аудиторією. Результати дослідження підтверджують, що успішний переклад анімаційного контенту залежить від збереження емоційних, естетичних та гумористичних аспектів оригіналу з дотриманням норм мови перекладу. Дослідження сприяє ширшій дискусії про аудіовізуальний переклад як складну міжкультурну практику, демонструючи, як теоретичні принципи можуть бути прагматично інтегровані для досягнення як комунікативної ефективності, так і художньої автентичності.

Problem Statement. The translation of audiovisual products, especially animated series aimed at younger audiences, poses a number of linguistic, stylistic, and cultural challenges that require special translation strategies. Translators must preserve not only the semantic meaning but also the emotional, humorous, and aesthetic impact of the source text, while adapting it to the norms and expectations of the target culture. The *Monster High* series, based on Mattel's popular franchise, offers an especially rich case for studying such issues, as it combines elements of teenage slang, pop culture references, and distinctive character idiolects within a fantasy setting.

A considerable body of research [Nida, 1964; Newmark, 1988; Toury, 1995; Venuti, 1995; Baker, 2018] has been devoted to issues of equivalence, adequacy, and the translator's role in intercultural mediation. Foundational theories have explored translation as both a communicative and a cultural act, emphasizing the dynamic relationship between source and target texts. Within the field of audiovisual translation, scholars such as Chaume [Chaume, 2012] and Díaz Cintas and Remael [Díaz Cintas, 2021] have significantly contributed to the understanding of dubbing and subtitling processes, highlighting the multimodal nature of meaning-making across languages and media.

Despite these advances, the translation of animated series for children and teenagers remains a relatively understudied area within Ukrainian translation studies. Previous research has primarily addressed dubbing practices or lexical adaptation, often overlooking the complex interplay of linguistic creativity, humor, and cultural coding that characterizes such texts. In this regard, Oittinen [Oittinen, 2000] underscores the importance of audience orientation and cultural sensitivity when translating for young viewers, while Zabalbeascoa [Zabalbeascoa, 1996] points to the specific challenges of rendering humor in audiovisual contexts. Furthermore, the Dictionary of Translation Studies by

Shuttleworth and Cowie [Shuttleworth, 2014] provides a valuable conceptual framework for situating these discussions within broader translation theory.

The present article aims to address this research gap by analyzing both the theoretical and practical aspects of translating the *Monster High* animated series into Ukrainian, focusing on how linguistic creativity and cultural identity are negotiated through translation choices.

The main purpose of this study is to analyze the linguistic difficulties that arise in the process of translating the *Monster High* animated series into Ukrainian and to identify effective strategies that ensure both accuracy and naturalness of the translation. **The objectives of the research include:**

1. Defining the main types of linguistic and cultural challenges characteristic of *Monster High*.
2. Describing the translation strategies used to render humor, wordplay, and character-specific language.
3. Evaluating the Ukrainian translation in terms of equivalence, adequacy, and communicative functionality.
4. Demonstrating how theoretical translation models can be effectively applied to audiovisual material aimed at young audiences.

The article introduces new insights into the practical application of translation theories, highlighting how creative adaptation and cultural localization contribute to maintaining the original's communicative and aesthetic effect.

The **object** of the research is the process of translating the *Monster High* animated series from English into Ukrainian.

The **subject** of the research is the set of linguistic, stylistic, and cultural difficulties encountered during this process, as well as the translation strategies employed to overcome them.

Theoretical Framework. The study is grounded in modern translation theory, drawing upon the princi-

ples of equivalence, functionality, and cultural adaptation. Eugene Nida's distinction between formal and dynamic equivalence provides the basis for analyzing how translators balance literal accuracy with the communicative effect on the target audience. Peter Newmark's concepts of semantic and communicative translation inform the assessment of naturalness and stylistic fluency in the Ukrainian version. Gideon Toury's model of adequacy and acceptability offers a descriptive framework for evaluating the translation's conformity to both the source and target norms.

In addition, the research adopts elements of Skopos theory [Vermeer, 1989], which emphasizes the purpose and function of translation in the target culture, and Venuti's theory of domestication and foreignization, which helps analyze cultural choices and localization strategies.

The theoretical framework thus integrates both linguistic and cultural approaches, allowing for a comprehensive analysis of the translator's decisions and their impact on meaning, humor, and characterization.

This interdisciplinary approach ensures that the study not only evaluates linguistic transformation but also interprets translation as a creative and culturally situated act of mediation between English-speaking and Ukrainian audiences.

Translating cartoons: features and basic rules. Translating cartoons is a difficult task that requires maintaining a balance between accuracy and adaptation to the cultural context. We must adhere to the basic rules of cartoon translation:

1. Localization: adapting the text to the audience. For example, using cultural phenomena, names or slang familiar to the viewer.
2. Reproducing humor: many cartoons are full of puns, wordplay, and jokes. These need to be adapted to preserve the meaning and evoke similar emotions.
3. Matching the sound: the translation must match the characters' lip movements if it is a voice-over.
4. Preserving character personalities: each character's speech should emphasize their personality and communication style.
5. Working with names and terms: special terms, names, song titles or team names may require translation, transcription, or transliteration.

Monster High is a popular cartoon based on a series of dolls by Mattel. The action takes place in a school for the children of legendary monsters: vampires, werewolves, mummies and others. The series is aimed at a teenage audience and addresses themes of friendship, self-expression, and acceptance of oneself and others.

The cartoon is filled with slang, humor, and cultural references, all of which create particular difficulties for translators. The names of the episodes, comical situations, and the characters' speech styles are key challenges.

When translating *Monster High* into Ukrainian, it is necessary to take into account key aspects of translation quality assessment to ensure that it meets the cultural, linguistic, and stylistic expectations of the audience. Taking these criteria into account allows for the creation of a translation that is accurate, natural, and interesting for viewers.

Equivalence in translation. Equivalence is one of the most important criteria in translation. Eugene Nida proposed a concept of two types of equivalence:

- Formal equivalence involves preserving the structure, form, and content of the original text. This approach is often used to translate proper names, such as character names (Cleo de Nile, Lagoon Blue), or in cases where accuracy of terms is important.
- Dynamic equivalence focuses on creating a similar effect for the target audience by adapting the text to its cultural and linguistic characteristics. For *Monster High*, this is important when translating humor, slang, and emotional dialogue.

Adequacy and acceptability. Gideon Toury identified two main criteria for assessing translation quality:

- Adequacy, which means that the translation complies with the norms of the original language.
- Acceptability, which consists of adapting the text to the norms and traditions of the target language.

For the *Monster High* cartoon, this means that the translation must take into account the peculiarities of the Ukrainian language and culture. For example, slang expressions used in the English original can be adapted to the style and vocabulary that are understandable and natural for Ukrainian children and teenagers.

Functionality and genre appropriateness. Functionality: the translation must preserve the function of the original. For *Monster High*, this is primarily an entertainment function, which also includes elements of learning and socialization. Genre appropriateness: the translation must match the style, tone and genre of the original text. For example, the conversational style and vivid dialogue of the characters must sound natural in Ukrainian.

Naturalness and clarity. Peter Newmark emphasized that a high-quality translation should be both understandable and natural for the target audience. To achieve this, he distinguished between two approaches:

- Semantic translation, which focuses on accurately reproducing the content.
- Communicative translation, which prioritizes the ease of perception of the text by the audience.

Translation Quality Criteria and Linguistic Challenges in *Monster High*

Taking into account the key criteria of equivalence, functionality, adequacy, and naturalness remains crucial for achieving a high-quality translation of

the *Monster High* animated series. These principles ensure that the original content is effectively adapted for the Ukrainian audience while maintaining its core meaning, emotional resonance, and cultural identity.

Examples of Linguistic Difficulties and Strategies for Their Resolution

1. Translating Wordplay in Episode Titles

The titles of *Monster High* episodes frequently contain elements of wordplay, posing significant challenges for translators.

(1) «Jaundice Brothers» (S1E1). The title parodies the well-known band Jonas Brothers. The word jaundice refers to a liver disease associated with yellowish skin, fitting the grotesque aesthetic of the series. The Ukrainian version, «Жондіс Бразерс», reproduces the phonetic form but omits the semantic component. This indicates a translation strategy prioritizing recognizability and intertextual reference over semantic adaptation.

(2) «Talon Show» (S1E2). This title fuses talon (meaning «claw») and talent show. The Ukrainian translation, «Шоу талантів», renders the literal meaning while omitting the eerie nuance related to the monsters' claws. Alternative renderings such as «Кігтісте шоу» or «Шоу пазуристих талантів» could preserve both the thematic and stylistic features of the source.

(3) «Fear Squad» (S1E3). This title plays on the expression cheer squad, replacing cheer with fear to reflect the horror theme. The Ukrainian version «Уприлідерки» demonstrates successful creative adaptation: it forms a neologism that mirrors the stylistic playfulness of the original while maintaining cultural and contextual relevance.

These examples illustrate that translators alternate between literal translation and creative adaptation depending on their communicative aim—whether to preserve intertextual recognizability or to convey the intended atmosphere and humor.

2. Slang and Informal Language

The use of slang is another challenge in rendering the speech of teenage characters. In the first episode, Lagoona exclaims «Shaka!» – a gesture and exclamation rooted in surfing culture. The Ukrainian version, «Шака!», remains unchanged, relying on the global recognizability of the expression. This approach demonstrates a foreignization strategy, maintaining cultural authenticity without distorting meaning.

3. Humor and Cultural Realities

(1) In Clawdeen's line «...my clothes aren't the only things that are fierce during the full moon», the adjective fierce carries a double meaning – «wild» and «stylish». The translation «...коли місяць у повні агресивне не тільки моє вбрання» renders the literal meaning but weakens the humorous undertone. A more expressive adaptation – «...на повний місяць скажене не лише моє вбрання» or «...з повним

місяцем дичавіє все, навіть мій гардероб» – would better capture the character's personality and the wordplay.

(2) Cleo's phrase «Good luck! You are so gonna need it». Is translated as «Удачі! Вона тобі знадобиться». The emotional emphasis conveyed by «so gonna need it» is lost. A more dynamic equivalent such as «Тобі це точно знадобиться!» would reproduce the original tone more effectively.

These cases demonstrate that humor and character expressiveness often require compensatory strategies and stylistic modulation to maintain pragmatic equivalence in translation.

4. Conveying Character Individuality

A distinctive feature of the *Monster High* series is the linguistic characterization of its heroines. For instance, Ghoulia communicates exclusively through «zombie moans», which other characters understand. This paradox generates humor and highlights her individuality.

In Frankie's response, «Wow, that was pretty deep, Ghoulia», the humor derives from ironic over-interpretation of unintelligible sounds. The Ukrainian version, «Овва, це було щиро, Гуліє», preserves the ironic tone by substituting «dear» with «щиро», thus creating a more natural and euphonious expression in Ukrainian. Nevertheless, an alternative such as «Отакої, Гуліє, це майже філософія!» might further enhance the comic effect by accentuating situational irony.

This example underscores the importance of stylistic adaptation and functional equivalence when transferring character-specific speech patterns across languages.

5. Wordplay and Cultural Contexts

In episode «Fear Squad» (S1E3), Cleo's line «There is no room on my squad for dead weight». Employs idiomatic wordplay: dead weight refers metaphorically to useless members while resonating literally with the «monster» setting. The Ukrainian version, «У моїй команді немає місця мертвій масі», successfully preserves both metaphorical and literal meanings, maintaining the irony and thematic coherence.

Alternatively, more emotionally charged options such as «У моїй команді немає місця для тих, хто просто валяється!» or «Ніяких ледарів у моїй команді!» could increase the naturalness and appeal for teenage viewers.

This case exemplifies how cultural adaptation and register adjustment can optimize the translation of idiomatic expressions while ensuring pragmatic adequacy.

Conclusion. The Ukrainian translation of the *Monster High* animated series provides a compelling case study of how linguistic, cultural, and pragmatic factors intersect in audiovisual translation. The analysis

demonstrates that translating youth-oriented animation entails far more than lexical substitution or formal equivalence; it requires the deliberate mediation of humor, identity, and cultural specificity to ensure both intelligibility and emotional resonance for the target audience. The Ukrainian adaptation illustrates the translator's dual role as a linguistic mediator and a cultural re-creator who must balance fidelity to the source text with the expectations, norms, and values of Ukrainian viewers.

One of the key findings of this research is that equivalence in animated content should be dynamic rather than formal. The successful reproduction of humor, puns, and slang demands creative adaptation that preserves the communicative function of the original, even at the cost of literal accuracy. In this respect, Nida's theory of dynamic equivalence and Newmark's concept of communicative translation provide effective theoretical frameworks. Likewise, Toury's principles of adequacy and acceptability clarify why certain deviations from the source text are not only justified but essential for achieving cultural and stylistic coherence.

Furthermore, the translation of *Monster High* underscores the significance of genre and audience awareness. Given that the series is targeted at adolescents, the Ukrainian version must align with their speech patterns, humor, and worldview. The translators' use of localized slang, idiomatic expressions, and rhythmically adapted dialogue contributes to the authenticity of the characters while retaining the playful tone of the original. Instances of successful adaptation – such as the inventive rendering of episode titles and monster-related wordplay – illustrate how linguistic creativity can effectively compensate for cultural untranslatability.

Prospects for Further Research. Future studies could compare the Ukrainian version of *Monster High* with translations into other languages to explore cross-cultural adaptation strategies. It would also be valuable to examine audience reception to assess how translation choices affect young viewers. The approach used in this paper can be applied to other animated or multimedia projects, contributing to a deeper understanding of linguistic creativity and cultural localization in audiovisual translation.

BIBLIOGRAPHY

1. Baker M. In *Other Words: A Coursebook on Translation*. 3rd ed. London: Routledge, 2018. 372 p.
2. Chaume F. *Audiovisual Translation: Dubbing*. Manchester: St. Jerome Publishing, 2012. 287 p.
3. Díaz Cintas J., Remael A. *Audiovisual Translation: Subtitling*. 2nd ed. London: Routledge, 2021. 346 p.
4. *Monster High [Animated Series]*. Los Angeles: Mattel Creations; Nickelodeon, 2010–2016. URL: <https://youtu.be/YYq5DkJouSk?feature=shared> (accessed: 20.10.2025).
5. Newmark P. *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall, 1988. 292 p.
6. Nida E. A. *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden: E. J. Brill, 1964. 331 p.
7. Oittinen R. *Translating for Children*. New York: Garland Publishing, 2000. 205 p.
8. Shuttleworth M., Cowie M. *Dictionary of Translation Studies*. Rev. ed. London: Routledge, 2014. 367 p.
9. Toury G. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins, 1995. 311 p.
10. Venuti L. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London: Routledge, 1995. 353 p.
11. Vermeer H. J. Skopos and Commission in Translational Action. Chesterman A. (ed.) *Readings in Translation Theory*. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 1989. P. 173–187.
12. Zabalbeascoa P. *Translating Jokes for Dubbed Television Situation Comedies*. Díaz Cintas J. (ed.) *Teaching Translation and Interpreting 3: New Horizons*. Amsterdam: John Benjamins, 1996. P. 235–246.
13. Мультсеріал «Школа монстрів». URL: <https://uafix.net/serials/shkola-monstriv/>(дата звернення: 20.10.25).

REFERENCES

1. Baker, M. (2018). In other words: A coursebook on translation (3rd ed.). Routledge.
2. Chaume, F. (2012). Audiovisual translation: Dubbing. St. Jerome Publishing.
3. Díaz Cintas, J., & Remael, A. (2021). Audiovisual translation: Subtitling (2nd ed.). Routledge.
4. Mattel Creations & Nickelodeon. (2010–2016). *Monster High [Animated series]*. Los Angeles, CA. Retrieved from: <https://youtu.be/YYq5DkJouSk?feature=shared>
5. Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. Prentice Hall.
6. Nida, E. A. (1964). *Toward a science of translating: With special reference to principles and procedures involved in Bible translating*. E. J. Brill.
7. Oittinen, R. (2000). *Translating for children*. Garland Publishing.
8. Shuttleworth, M., & Cowie, M. (2014). *Dictionary of translation studies (Rev. ed.)*. Routledge.
9. Toury, G. (1995). *Descriptive translation studies and beyond*. John Benjamins.
10. Venuti, L. (1995). *The translator's invisibility: A history of translation*. Routledge.

11. Vermeer, H. J. (1989). Skopos and commission in translational action. In A. Chesterman (Ed.), *Readings in translation theory* (pp. 173–187). Oy Finn Lectura Ab.
12. Zabalbeascoa, P. (1996). Translating jokes for dubbed television situation comedies. In J. Díaz Cintas (Ed.), *Teaching translation and interpreting 3: New horizons* (pp. 235–246). John Benjamins.
13. *Monster High* [Animated series, Ukrainian-dubbed version]. (2025, October 20). Retrieved from: <https://uafix.net/serials/shkola-monstriv/>

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

СЕМАНТИКА І ПРАВОПИС МІНІМАЛЬНИХ СТІЙКИХ ВИРАЗІВ У «СЛОВАРІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ» Б. ГРІНЧЕНКА

Зубець Н. О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-0498-9736
zubetsno@gmail.com*

Ключові слова: *лексикографія,
мінімальні стійкі вирази,
правописна кодифікація,
словник Б. Грінченка,
фразеологія.*

У статті розглянуто роль пам'ятки української лексикографії кінця XIX – початку XX ст. «Словарь української мови» Бориса Грінченка як важливого джерела вивчення лексико-фразеологічної будови української літературної та живої народної мови минулих століть, зокрема фразеологізмів різної семантики, будови, жанрів, які використовують і сучасні мовці. Наголошено, що праця має ознаки фразеологічного різновиду лінгвістичних словників. Предметом аналізу стали понад 500 стійких виразів мінімальної будови (1–2 службове слово та одне повнозначне), що введені до складу фразеології на основі широкого її розуміння, мають цілісне значення, стійкий, відтворюваний за традицією склад компонентів, що втратили лексичну самостійність. Особливу увагу приділено зворотам, які відсутні у сучасних фразеологічних словниках, шляхам їх виникнення і побутування. Розкрито особливості розташування сталих виразів у словникових статтях реєстрових слів. Виокремлено й охарактеризовано тематичні групи цих одиниць, що представляють господарську діяльність, традиції та звичаї, побуту, будівельну, військову сфери, зберігають унікальну мовно-культурну спадщину українців і відображають різні аспекти народного буття. У результаті аналізу фактичного матеріалу встановлено особливості компонентного складу усталених структур – наявність архаїзмів і діалектних слів. Засвідчено здатність стійких виразів мінімальної структури до варіативності та синонімії на рівні внутрішніх зв'язків. Зіставлено правопис досліджуваних одиниць у пам'ятці та сучасних словниках.

SEMANTICS AND ORTHOGRAPHY OF MINIMAL STABLE EXPRESSIONS IN B. GRINCHENKO'S «DICTIONARY OF THE UKRAINIAN LANGUAGE»

Zubets' N. O.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Language
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0003-0498-9736
zubetsno@gmail.com*

Key words: *lexicography,
minimal stable expressions,
orthography codification,*

The article is focused on the role of a monument of Ukrainian lexicography of the late 19th – early 20th centuries – Boris Hrinchenko's «Dictionary of the Ukrainian Language» – as an important source for studying the lexical and

B. Hrinchenko's dictionary, phraseology.

phraseological structure of the Ukrainian literary and living folk language of past centuries, in particular phraseological units of various semantics, structure, and genres that are still used by modern speakers. It is emphasised that the work has the characteristics of a phraseological type of linguistic dictionary. More than 500 stable expressions of minimal structure (1–2 function words and one full-meaning word), which are included in phraseology on the basis of its broad understanding, became the subject of analysis, that have a holistic meaning, a stable, traditionally reproducible composition of components that have lost their lexical independence.

Particular attention is paid to phrases that are absent in modern phraseological dictionaries, the ways in which they arose and are used. The peculiarities of the location of holistic phrases in dictionary entries for registered words are revealed. Thematic groups of these units are identified and characterised, representing economic activity, traditions and customs, everyday life, construction, and the military sphere, preserving the unique linguistic and cultural heritage of Ukrainians and reflecting various aspects of folk life. As a result of the analysis of the factual material, the peculiarities of the component composition of stable expressions have been established – the presence of archaisms and dialect words. The ability of stable expressions of minimal structure to vary and be synonymous at the level of internal connections has been demonstrated. The orthography of the studied units in the monument and modern dictionaries has been compared.

Постановка проблеми. Незважаючи на відсутність сприятливих умов для розвитку і функціонування української мови у другій половині XIX та на початку XX ст., мовознавча наука вже тоді мала високий професійний рівень завдяки працям С. Желехівського, П. Житецького, А. Кримського, К. Михальчука, С. Недільського, О. Огоновського та ін. [Бевзенко, 1991, с. 17–19]. Дослідниця української лексикографії І. Скиба стверджує, що це був один із найбільш продуктивних періодів розвитку українського словникарства, який позначився виходом багатьох словників перекладних, термінологічних, чужомовних слів. Постала потреба у створенні словника, який би містив усе лексичне багатство народної та літературної мови [Скиба, 2009, с. 7]. Незаперечним залишається факт, що вагомий внесок у розбудову українського мовознавства в той час зробив, за словами Ю. Шевельова, «самоук» Б. Грінченко, який редагував, доповнив власним матеріалом знаковий «Словарь української мови» у 4-х томах, дав «неперевершену словникову, а в межах словника і граматичну, і правописну кодифікацію літературної мови та живих народних говорів» [Шевельов, 1998, с. 31]. Унікальний словникарський доробок, підготовлений 120 років тому, був укладений з урахуванням найкращих традицій українського і світового словникарства. Автор дотримався виробленої на той час засадничої традиції української лексикографії – використання джерельної бази попередніх словників, збірників народної творчості, Святого Письма, художніх творів; поєднав кілька типів і різновидів словникових праць (це

словник перекладний з елементами тлумачного, лінгвістичний з елементами енциклопедичного, алфавітний з елементами гніздової системи). Праця стала також невичерпним джерелом фразеологічного багатства української мови, у якому міститься важлива та різноманітна інформація про структуру, походження та функції фразеології минулих століть. Саме тому «Словарь української мови» Б. Грінченка називають вершиною української лексикографії кінця XIX – початку XX ст., а його автора поставлено в один ряд із найвидатнішими європейськими лексикографами [Тараненко, 1997].

У передмові до словника Б. Грінченко висловив тверде переконання, що його праця – перша сходинка на шляху створення найповнішого українського словника, укладеного на наукових засадах, що вона стане точкою опори для подальшої роботи у цьому напрямі [Грінченко, 1909/1997, т. IV, с. XXV]. Відтоді впродовж багатьох десятиліть Словник Грінченка (СГ) залишається в епіцентрі наукових студій як мовна скарбниця нашого народу.

Актуальність дослідження зумовлена системним вивченням розвитку народно-розмовного фонду української мови, зокрема його фразеологічного складника, відображеного у словнику Б. Грінченка.

Мета розвідки – визначити роль словника Б. Грінченка у реконструкції стійких виразів мінімальної структури із цілісним ідіоматичним значенням, сформованим завдяки своєрідному компонентному складові, широкій варіативності та функціонуванню.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Дослідники Словника Грінченка звертали увагу на величезний обсяг фразеологічного матеріалу в ньому: ідіоми, віншування, привітання, прислів'я, приказки. Наше зацікавлення фразеологізмами мінімальної структури, яка включає одно або два службові слова (найчастіше прийменники, частки) та повнозначне, має специфічне ідіоматичне значення, стійкий, відтворюваний за традицією склад компонентів, що втратили лексичну самостійність, на зразок *від Адама, до біса, на безвік, для виду, не лічбою, не до ладу, ні краплі* та ін. засвідчує, що такі вирази привертати увагу мовознавців із другої половини XIX ст. [Зубець, 1997]. На сучасному етапі розвитку мовознавчої науки прихильники широкого розуміння пропонують розглядати в межах фразеології стійкі словесні поєднання різної структури, якщо вони мають ознаки фразеологічності. Питання щодо виокремлення цих зворотів у самостійний структурний різновид у мовознавстві загалом вирішене, однак час від часу дослідники повертають їх у дискусійне поле, періодично з'являються думки про належність їх до лексичної системи чи до дифузної зони. Це спонукало нас звернутися до пам'ятки української лексикографії – «Словаря...» Б. Грінченка [Грінченко], який є важливим джерелом вивчення лексико-фразеологічної, граматичної будови української літературної та живої народної мови XIX – початку XX ст.

О. Гончар писав: «Б. Грінченко із синівською сумлінністю, із дивовижною, як на тодішні можливості, повнотою зібрав усе, що на той час вродило квітчасте поле живої української мови... Тільки любов здатна була завершити цей подвиг, звершити працю всеосяжну, завдяки якій зібране до купи багатство відкрилося ніби своєю новою якістю, глибинною суттю: це ж бо у фантастичній лексичній щедрості, в багатющому духовному спектрі постало саме життя народу, в усій достовірності дум і почуттів» [Гончар, 1979, т. 6, с. 561].

У праці подано різноманітні лексико-семантичні та тематичні групи слів, що охоплюють літературну, живу народну мову разом із діалектами і представляють поняттєву систему навколишнього світу. У гнізді окремих слів укладач подає відповідну фразеологію. Це одиниці різної семантики, жанрів, будови. До окремих слів подано по кілька сталих виразів. Наприклад, словникова стаття лексеми *сила* включає їх 14, сім з яких мають мінімальну структуру, а з них три вирази не фіксує академічний Фразеологічний словник української мови ФС.

Узявши багатий і унікальний ілюстративний матеріал із різних джерел: фольклорних та етнографічних видань (М. Номис, І. Франко, В. Гнатюк, В. Шухевич, І. Верхратський), творів українських

письменників (І. Котляревський, Т. Шевченко, П. Куліш, І. Нечуй-Левицький, Г. Барвінок та ін.), які жили на певній території та використовували у своїх творах рідну говірку, додавши власний матеріал, Б. Грінченкові вдалося репрезентувати лексико-фразеологічні надбання усіх українських земель (35 повітів із восьми губерній). І все-таки в передмові до праці редактор висловив жаль, що, незважаючи на всі старання щодо якнайповнішого подання української фразеології, багато що йому не вдалося ввести в словник [Грінченко, 1909/1997, т. 4, с. XXIV].

У результаті суцільної вибірки фактичного матеріалу зафіксовано до 500 виразів мінімальної будови з тлумаченням значень, указівками щодо походження, точною фіксацією території побутування. Зазначимо, що приблизно половина з них відсутня в сучасних загальномовних фразеологічних словниках із різних причин.

Фразеологізовані вирази мінімальної структури з реєстру словника пов'язані з різними сферами життя українців:

– із господарською діяльністю: *до ґрунту* [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 395], *у Заводи* (виділення наголошених звуків – Н. З.) [Грінченко, 1908 / 1996, т. II, с. 18], *на заріз* [Грінченко, 1908 / 1996, т. II, с. 89], *в одОсталь* [Грінченко, 1909 / 1996, т. III, с. 42], *у строці* [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 218], *у трИконь* [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 283], *у тронІ* [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 286], *ні шерстини* [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 493];

– із будівельною сферою: *до дошки* [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 395], *по обабіч* [Грінченко, 1909 / 1996, т. III, с. 1], *на оцЕпинах* [Грінченко, 1909 / 1996, т. III, с. 84], *у шУли* [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 517];

– з побутом: *на бАкІр* [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 22], *у дОсвіток* [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 428], *в ноги* [Грінченко, 1908 / 1996, т. II, с. 569], *не одНО-десять* [Грінченко, 1909 / 1996, т. III, с. 39], *не подОба-річ* [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 24], *без спину* [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 175], *ні в світочку* [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 109];

– із традиціями та звичаями: *на молодику* [Грінченко, 1908 / 1996, т. II, с. 441], *на літі(бути)* [Грінченко, 1909 / 1996, т. III, с. 372], *навпроти ночі* [Грінченко, 1908 / 1996, т. II, с. 473], *на Петра* [Грінченко, 1908 / 1996, т. II, с. 461], *без пори* [Грінченко, 1909 / 1996, т. III, с. 341], *у світах* [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 109], *на скрУзі* [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 141];

– із військовою сферою: *До брони!* [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 101], *за живота* [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 486], *по одИню* [Грінченко, 1909 / 1996, т. III, с. 39], *на сторожі* [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 210].

Такі одиниці підтверджують, що основою фразотворення були різні аспекти народного буття. Вони зберігають унікальну мовно-культурну спадщину.

Окремі словникові статті фіксують застарілі компоненти (переважно повнозначні) уже на час укладання лексикографічної праці, що сприяють семантичній неподільності виразів. Саме вони ускладнюють з'ясування значення і самостійного вживання таких лексем. У цих випадках Б. Грінченко подав позначку «у виразі», наприклад:

до *праса* – «дуже багато», хоч *прас* – «покарання» [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 395];

до *цуги* – «як треба, як повинно бути», а *цуга* – «частина ткацького верстата» [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 436];

до *шмиги* – «доречно, до діла», хоч *шмига* – «дощечка в деяких ремеслах» [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 506].

Під час тлумачення деяких зворотів Б. Грінченко подає окремі значення зі знаком питання:

до *шнИру* «1) ?». *Треба всякую папіру підвести як раз до шниру, підвести все під закон.* Котл., «2) До тла, до кінця». *Згорів до шниру.* Лохв. у. [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 507];

у *строці* «Ряд?». *Комора на причілку, хата у строці.* Ном. [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 218];

к *строці* «на місце». *Постав чавун к строці, – чого він на дорозі стоїть.* Конст. п. [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 218].

У словнику Б. Грінченка наявні вирази, відсутні в сучасних фразеологічних словниках, з архаїчними повнозначними компонентами-іменниками неповної парадигми у складі, наприклад: до *знос* – «поки не зноситься» [Грінченко, 1908 / 1996, т. II, с. 175], у *мах* – «швидко, відразу» [Грінченко, 1908 / 1996, т. II, с. 412], без *перЕстАнку* – «постійно» [Грінченко, 1909 / 1996, т. III, с. 138], з *пливу* [Грінченко, 1909 / 1996, т. III, с. 195], з *плигу* [Грінченко, 1909 / 1996, т. III, с. 195] – «збити з толку, сплутатися», без *рОспитку* [Білоусенко, 1992, с. 822] – «без розпитувань» [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 72], під *трепетом* – «у страхі» [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 281], не *вподОба* – «не подобається» [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 346]. Дослідник таких субстантивів П. Білоусенко з'ясував, що вони з'явилися в результаті синтаксичної розбудови української мови й відомі ще з давньоруського періоду. Обмеженість синтаксичних функцій іменників неповної парадигми, уважає дослідник, зумовила переважне їх використання у складі стійких сполучень, уживаних здебільшого в розмовному і просторічному мовленні [Білоусенко, 1993]. Семантика таких виразів достатньо прозора, зрозуміла без контексту.

Словник містить цікаві приклади, що побутують у діалектному середовищі, відсутні в літературній мові. Говіркові фразеологізми зберігають у своєму компонентному складі власне лексичні, семантичні, етнографічні, лексико-словотворчі та лексико-фонетичні діалектизми:

бакИр і *бакИрь* – у виразі *на бакир* – «набік». *Не йди, доню, за такого, що на бакир шапка.* Чуб. [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 22];

близ – «близькість» – у виразі *коло близу* – «поблизу». *Коло близу пошукав коня.* Лебедин. п. [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 73];

буддень – «будень, робочий день» – *про буддень* – «для будня, в будень». *Ця спідниця вже нехай про буддень буде.* Харків. г. [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 105];

диБошки – у виразі *на дибошках* – «на кінчиках пальців, навшпиньки». *Підходить на дибошках, щоб не чути було.* Катериносл. п. [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 381];

відгАл і *відгАль* – «зупинка, відпочинок, перерва», *на відгалі* – «на дозвіллі, під час відпочинку». *У вільну годину, на відгалі, як пани роз'їхались у гості, пішов мерцій до панотця.* Ком. [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 208];

сплОха '1. Слабо, в'яло. 2. *Не сплоха* – «не скоро». *Сонце не сплоха зійде* – казав дід Панас. Левиц. [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 180];

файфЕр – у виразі *на файфер* – «згинуло». *Пішла ж моя арендонька на файфер.* Гол. [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 375];

річ – «діло, справа», *не подОба-річ* – «непристойно». *Не подоба-річ мені старому по весіллях гуляти.* М. В. [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 24];

хИря – «хвороба» у виразі *на хирю* – «на біду». *А кайзак на хирю та й на тяжке лихо любенько та тихо і вкрав ту сокиру.* Шевч. [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 398].

У кількох прикладах застарілими є службові компоненти: *к строці* [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 218], *од сили* [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 119]. Семантика діалектних одиниць базується на фонових знаннях мовців та досвіді діалектоносців.

На прикладі окремих лексем можна помітити міждіалектну синонімію – різні назви одних і тих явищ, понять у різних говорах, як-от: «підвищення на місцевості» – *белебень* (південно-східне наріччя) і *буй* (північне наріччя) – у виразі *на белебні* – «на високому відкритому місці». *Тут заверюха б'є, а наші чумаки стали валкою на белебні.* Катериносл. п. [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 49] та у виразі *на буї* – «на відкритому місці, доступному вітрам». *Її хата стоїть на буї.* Черніг. [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 108].

Аналіз прикладів засвідчує здатність до варіативності та синонімії досліджуваних одиниць на

рівні внутрішніх зав'язків, що підтверджує частотність їх використання в народній мові, наприклад:

за живіття=за життя=за живота – «у житті» [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 479–480];
не-до-чмиги=не-до-шмиги – «недоречно» [Грінченко, 1909 / 1996, т. III, с. 546];

до-щЕти=до щенту – «дотла, до кореня, зовсім» [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 439];

до гемона, до злидня, до напасти, до праса – «дуже багато» [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 395];

до щемЕрця – «зовсім, без залишку» [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 524], *до-щериЦЯ* – «до дна, без залишку» [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 439].

Спостережено, що значна кількість мінімальних ідіом виникла на основі внутрішніх ресурсів – у результаті еліпсису-стиснення чи еліпсису-скорочення фразеологізмів, що мали у своєму складі більше одного повнозначного компонента [Зубець, 1997, с. 73]. Прояв цієї закономірності можна простежити, зіставивши одиниці з сучасного Фразеологічного словника української мови (ФС) та Словника Грінченка (СГ):

СГ: *Строциити на дрізки* [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 448],

ФС: *На дрізки* – з сл. розбити, потроцяти, побити [Фразеол. словник укр. м., 1993, с. 269];

СГ: *Піймався, попався в лабети* [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 408],

ФС: *Улабети* – з сл. потрапити, попасти і т. ін. [Фразеол. словник укр. м., 1993, с. 408];

СГ: *Взяти на хрпОк* [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 308],

ФС: *На хрпОк* – перев. з сл. брати [Фразеол. словник укр. м., 1993, с. 934];

СГ: *Ні шерстини (нема в дворі)* [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 208],

ФС: *Ні шерстини* [Фразеол. словник укр. м., 1993, с. 962];

СГ: *До скруту треба* [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 155],

ФС: *До скруту* – з сл. «треба» і т. ін. [Фразеол. словник укр. м., 1993, с. 822].

У результаті еволюційного розвитку мови еліпсису підлягають несуттєві для комунікативного змісту компоненти. Окрім цього, зберігається лексична значущість службових складників.

У часи Б. Грінченка, коли діяли цензурні обмеження для видання українських книг, практичне втілення внеску лексикографа в мовознавчу науку виявилось також в акумуляції правописних надбань попередників і модифікації власної орфографічної системи – «грінченківки» – для якнайточнішого передавання звуків української мови, упізнаваності слів, яка майже 20 років була основним правописом і становить основу сучас-

ного правописного кодексу. Від часу виходу Словника Грінченка написання (оформлення) фразеологізмів, зокрема мінімальних стійких виразів, зазнало змін:

– деякі раніше обов'язкові компоненти втрачені чи перейшли в оточення одиниці – виникли мінімальні стійкі вирази: *до скруту треба* [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 145] – *до скруту*, з сл. треба і т. ін. [Фразеол.словник укр.м., 1993, с. 822], *бути за панібрата* [Грінченко, 1909 / 1996, т. III, с. 92] – *за панібрата* [Фразеол.словник укр. м., 1993, с. 607];

– з'явилися фонетичні варіанти: *безголов'я* [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 38] – *на безголов'я* (рідко *безголів'я*) [Фразеол.словник укр.м., 1993, с. 21], *без соромА* [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 169] – *без сорому* (рідко *без соромА*) [Фразеол.словник укр.м., 1993, с. 844];

– змінено правила написання окремих слів-компонентів: *а ні на оч* [Грінченко, 1909 / 1996, т. III, с. 48] – *ні (ані) на оч* [Фразеол.словник укр.м., 1993, с. 592].

Під час роботи над словником Б. Грінченко звертався до експертів-мовознавців зі своїми сумнівами щодо виокремлення прислівників, тобто окреслювалася проблема співвідношення процесів фразеологізації та адвербіалізації, які не завжди легко розмежувати. У зв'язку із цим у Словнику Грінченка натрапляємо на різнобій у написанні окремих одиниць, як-от:

– у томі 2 подано приклад *на-самоті*, нар. «наодинці», а в реченні-ілюстрації маємо інше написання: *Дівчача натура усюди однаковісінька: проміж людей так і соромиться, нехай же на самоті, так ну!* Кв. [Грінченко, 1908 / 1996, т. II, с. 518]; у томі 4 у словниковій статті до реєстрового слова *самота* подано вираз *на самоті* – «наодинці» (**написано окремо**). *Кобза на самоті, схилившись на стіл, облився гіркими сльозами*. Стор. [Грінченко, 1909 / 1997, т. IV, с. 101];

– у томі 1 на с. 395 подано вираз *до цури* – «до тла, до останнього шматочка». *Усе згоріло до цури*. Харк., а на с. 436 – *до-цури* «до тла, цілком». *Згоріло до-цури*. Харк.;

– частина прикладів у Словнику Грінченка написана через дефіс, тобто вважаються прислівниками, проте на сучасному етапі фразеологічність таких одиниць уже доведена, наприклад:

СГ: *до-гурту, до-діла, до-ладУ, до-пуття, до-решти, до-чмиги* [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 408], *до-цури* [Грінченко, 1907 / 1996, т. I, с. 436];

ФС: *до гурту* [Фразеол. словник укр. м., 1993, с. 202], *до діла* [Фразеол.словник укр. м., 1993, с. 243–244], *до ладУ* [Фразеол. словник укр. м., 1993, с. 410–411], *до пуття* [Фразеол. словник укр. м., 1993, с. 723], *до решти* [Фразеол. словник укр. м., 1993, с. 735], *до цури* [Фразеол.

словник укр. м., 1993, с. 942], до шмиги [Фразеол. словник укр. м., 1993, с. 967].

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Незважаючи на те що «Словарь української мови» Бориса Грінченка не є суто фразеологічним словником, бо це було найповніше зібрання української лексики протягом пів століття, у ньому зосереджена фразеологія літературної та живої народної мови усіх українських земель: ідіоми, прислів'я, приказки, привітання, вітання. Серед цих надбань чільне місце належить стійким виразам мінімальної структури, що завдяки своїй семантиці відображають широку поняттєво-мовну систему навколишнього світу. Праця стала дороговказом для наступників Б. Грінченка, котрі займалися лексикографуванням. Певна частина виразів із компонентами вузькодіалектними, рідковживаними словами, фонетичними варіантами, що в сучасній українській мові не вживаються, проте ці матеріали важливі для вирішення проблемних питань історії мови, історичної діалектології. Словник Грінченка допомагає визначити об'єктивні причини змін у мові, встановити роль позалінгвальних чинників. Реєстрові одиниці відображають динаміку мови впродовж значного відрізка часу та засвідчують внесок Б. Грінченка у формування правописних норм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1991. 231 с.
2. Білоусенко П. З історії творення, фіксації та екземпліфікації деяких іменників неповної парадигми. *Современные проблемы лексикографии*. Харьков, 1992. С. 79–82.
3. Гончар О. Твори : у 6 т. Київ, 1979. Т. 6. 563 с.
4. Грінченко Б. Предисловіе. *Словарь української мови*. Упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко : у 4-х т. НАН України. Ін-т укр. мови. Київ : Наук. думка, 1997. Т. 4. Р–Я. С. I–XXV.
5. Зубець Н. Мінімальні ідіоми в українській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Запоріжжя, 1997. 170 с.
6. Коваленко Н. Діалектна фраземіка у «Словарі української мови» Б. Грінченка. *Лексикографічний бюлетень*. 2013. Вип. 22. С. 14–19.
7. Скиба І. Регіональне та інтеррегіональне в українській лексикографії кінця ХІІ – початку ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луганськ, 2009. 20 с.
8. Словарь української мови. Упорядкував із додатком власного матеріалу Борис Грінченко : у 4-х т. Київ : Наук. думка, 1996. Т. 1. А–Ж. 495 с.
9. Словарь української мови. Упорядкував із додатком власного матеріалу Борис Грінченко : у 4-х т. Київ : Наук. думка, 1996. Т. 2. З–Н. 588 с.
10. Словарь української мови. Упорядкував із додатком власного матеріалу Борис Грінченко : у 4-х т. Київ : Наук. думка, 1996. Т. 3. О–П. 516 с.
11. Словарь української мови. Упорядкував із додатком власного матеріалу Борис Грінченко : у 4-х т. Київ : Наук. думка, 1997. Т. 4. Р–Я. 616 с.
12. Тараненко О. О. «Збирайте, як розумний садівник, достиглий овоч у Грінченка...» (післямова до «Словаря української мови» за редакцією Бориса Грінченка). *Словарь української мови*. Упорядкував із додатком власного матеріалу Борис Грінченко : у 4-х т. Київ : Наук. думка, 1997. Т. 4. Р–Я.
13. Фразеологічний словник української мови : у 2-х кн. / уклад. В. М. Білоноженко та ін. Київ : Наукова думка, 1993. 980 с.
14. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941): стан і статус. Чернівці : Рута, 1998. 208 с.

REFERENCES

1. Bevzenko, S. (1991). Istoriya ukrayinskoho movoznavstva. Istoriya vyvchennya ukrayinskoyi movy : navch. posibnyk [History of Ukrainian language learning. History of Ukrainian language learning]. Kyiv : Vyshcha shkola, 231 p.
2. Bilousenko, P. (1992). Z istoriyi tvorennya, fiksatsiyi ta ekzemplifikatsiyi deyakykh imennykiv nepovnoyi paradyhmy [On the history of the creation, fixation and exemplification of some nouns of the incomplete paradigm]. *Sovremennye problemy leksykohrafiy. Sb. nauch. trudov*. Kharkiv, 79–82.
3. Honchar, O. (1979). Tvory : v 6 t. [Works: in 6 volumes]. Kyiv, T. 6. 563 p.
4. Hrynchenko, B. (1997). Predyslovye [Preface] Slovar ukrayinskoyi movy. Uporyadkuvav z dodatkom vlasnoho materialu Borys Hrinchenko : v 4-kh t. NAN Ukrayiny. In-t ukr. movy. Kyiv : Nauk. dumka. T. 4. R – YA. P. I – XXV.
5. Zubets, N. (1997). Minimalni idiomy v ukrayinskiy movi [Minimal idioms in Ukrainian] : dys. na zdobuttya nauk. stup. kand. filol. nauk : 10.02.01. Zaporizhzhya, 170 p.
6. Kovalenko, N. (2013). Dialektna frazemika u «Slovari ukrayinskoyi movy» B. Hrinchenka [Dialectal phraseology in the «Dictionary of the Ukrainian Language» by B. Grinchenko] *Leksykohrafichnyy byuletyn : Zb. nauk. pr.* Kyiv : In-t ukrayinskoyi movy NAN Ukrayiny, 22, 14–19.

7. Skyba, I. (2009). Rehionalne ta interrehionalne v ukrayinskiy leksykohrafiyi kintsya XIX – pochatku XX st. [Regional and interregional in Ukrainian lexicography of the late 11th – early 20th centuries]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.01. Luhansk : LNU imeni T. H. Shevchenka, 20 p.
8. Slovar ukrayinskoyi movy (1996). [Dictionary of the Ukrainian language. Vol. 1]. Uporyadkuvav z dodatkom vlasnoho materialu Borys Hrinchenko : v 4-kh t. NAN Ukrayiny. In-t ukr. movy. Kyiv : Nauk. dumka, T. 1. A – ZH, 495 p.
9. Slovar ukrayinskoyi movy (1996). [Dictionary of the Ukrainian language. Vol. 2]. Uporyadkuvav z dodatkom vlasnoho materialu Borys Hrinchenko : v 4-kh t. NAN Ukrayiny. In-t ukr. movy. Kyiv : Nauk. dumka, T. 2. Z – N, 588 p.
10. Slovar ukrayinskoyi movy (1996). [Dictionary of the Ukrainian language. Vol. 3]. Uporyadkuvav z dodatkom vlasnoho materialu Borys Hrinchenko : v 4-kh t. NAN Ukrayiny. In-t ukr. movy. Kyiv : Nauk. dumka, T. 3. O – P. 516 p.
11. Slovar ukrayinskoyi movy (1997). [Dictionary of the Ukrainian language. Vol. 4]. Uporyadkuvav z dodatkom vlasnoho materialu Borys Hrinchenko : v 4-kh t. NAN Ukrayiny. In-t ukr. movy. Kyiv : Nauk. dumka, T. 4. R – YA. 616 p.
12. Taranenko, O. O. (1997). «Zbyrayte, yak rozumnyy sadivnyk, dostyhlyy ovoch u Hrinchenka...» (pislyamova do «Slovara ukrayinskoyi movy» za redaktsiyeyu Borysa Hrinchenka) [Collect, like a smart gardener, a ripe vegetable from Grinchenko (afterword to the «Dictionary of the Ukrainian Language» edited by Borys Grinchenko)]. Slovar ukrayinskoyi movy. Uporyadkuvav z dodatkom vlasnoho materialu Borys Hrinchenko : v 4-kh t. NAN Ukrayiny; In-t ukr. movy. Kyiv : Nauk. dumka, T. 4. R – YA.
13. Frazeholohichnyy slovnyk ukrayinskoyi movy (1993). U 2 kn. [Phraseological dictionary of the Ukrainian language: in 2 volumes] / [uklad. V. M. Bilonozhenko ta in.]. Kyiv : Naukova dumka, 980 p.
14. Shevelov, Yu. (1998). Ukrayinska mova v pershiy polovyni dvadtsyatoho stolittya (1900–1941) : Stan i status [The Ukrainian language in the first half of the twentieth century (1900–1941) : State and status]. Chernivtsi : Ruta, 208 p.

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

ЛЕКСЕМИ БЛАГОДІЙНОГО ДИСКУРСУ: ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТА ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНА АДАПТАЦІЯ

Іщенко О. В.

старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Берестейський просп., 37, Київ, Україна

orcid.org/0000-0002-3662-7732

olga.v.ishchenko@gmail.com

Верховцова О. М.

старший викладач кафедри іноземних мов та перекладу

Державний університет «Київський авіаційний інститут»

просп. Любомира Гузара, 1, Київ, Україна

orcid.org/0000-0002-0446-190X

olverks@gmail.com

Ключові слова: *благодійний дискурс, переклад, лексична точність, стилістична адаптація, збереження гуманістичних цінностей.*

Переклад текстів у сфері благодійності став дуже затребуваним сьогодні завдяки стрімкому розвитку гуманітарних рухів та поширенню організацій, що працюють над соціальними, гуманітарними чи релігійними цілями. У взаємопов'язаному світі, де гуманітарні кризи виходять за межі кордонів, співробітництво між учасниками та бенефіціарами вимагає ефективного лінгвістичного посередництва, яке враховує культурні відмінності. Благодійні установи та неурядові організації повинні звертатися до багатомовної та мультикультурної аудиторії, надаючи перекладу фундаментальну роль у передачі послань солідарності, співчуття та взаємодопомоги.

Однак переклад благодійного дискурсу – це не просто питання лексичного чи семантичного перенесення, а глибоко культурний та ідеологічний процес. Лексеми благодійності, які часто передають моральні, духовні та емоційні цінності, потребують стилістичної та прагматичної адаптації, щоб зберегти свій вплив на цільового читача. Тому переклад повинен збалансувати мовну точність та культурну чутливість, поважаючи при цьому етичні та гуманістичні наміри оригінального тексту. У цьому сенсі він стає простором для переговорів між мовами, культурами та цінностями.

Автори роблять спробу зрозуміти, як уявлення про солідарність та людяність конструюється та передається в різних лінгвістичних контекстах. У статті робиться спроба висвітлити сферу відповідальності перекладача, покликаною передати повідомлення, що виражає емоції, співчуття та універсальні цінності, уникаючи при цьому ідеологічних чи культурних спотворень, а також виявити та систематизувати лексико-стилістичні особливості перекладу англійських термінів благодійного та недержавного секторів українською мовою шляхом аналізу їх функціонування у відповідному дискурсі. Переклад благодійного дискурсу постає як привілейована галузь дослідження, де перетинаються лінгвістика, перекладознавство та етика міжкультурної комунікації.

LEXEMES OF CHARITABLE DISCOURSE: TRANSLATION FEATURES AND LINGUOSTYLISTIC ADAPTATION

Ishchenko O. V.

*Senior Lecturer at the Department of Theory, Practice and Translation of English
National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»
Beresteisky Ave., 37, Kyiv Ukraine.
orcid.org/0000-0002-3662-7732
olga.v.ishchenko@gmail.com*

Verkhovtsova O. M.

*Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages and Translation
State University «Kyiv Aviation Institute»
Huzara Lubomyra Ave., 1, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-0446-190X
olverts@gmail.com*

Key words: *charitable discourse, translation, lexical accuracy, stylistic adaptation, preservation of humanistic values.*

Translation of texts in the field of charity has become highly sought after today due to the increasing globalization of humanitarian movements and the proliferation of organizations working on social, humanitarian or religious goals. In an interconnected world where humanitarian crises transcend borders, cooperation between actors and beneficiaries requires effective linguistic mediation that takes into account cultural differences. Charities and NGOs must address multilingual and multicultural audiences, giving translation a fundamental role in conveying messages of solidarity, compassion and mutual aid. However, translating charity discourse is not simply a matter of lexical or semantic transfer: it is a deeply cultural and ideological process. The tokens of charity, which often convey moral, spiritual and emotional values, require stylistic and pragmatic adaptation in order to maintain their impact on the target reader. Therefore, translation must balance linguistic accuracy and cultural sensitivity, while respecting the ethical and humanistic intentions of the original text. In this sense, it becomes a space for negotiations between languages, cultures and values.

The authors attempt to understand how the notion of solidarity and humanity is constructed and transmitted in different linguistic contexts. The article attempts to shed light on the responsibility of the translator, who is called upon to convey a message that expresses emotions, compassion and universal values, while avoiding ideological or cultural distortions, as well as to identify and systematize the lexical and stylistic features of the translation of English-language terms of the charitable and non-governmental sector into Ukrainian by analyzing their functioning in the relevant discourse. The translation of charitable discourse appears as a privileged field of research where linguistics, translation studies and the ethics of intercultural communication intersect.

Постановка проблеми. Терміносистема благодійної діяльності є ключовим складником соціальної комунікації між представниками міжнародних недержавних організацій, донорами, волонтерами та реципієнтами. В умовах поглиблення процесів глобалізації та зростання корпоративної соціальної відповідальності лексика цієї сфери набуває вагомого суспільного значення, відображаючи

специфіку її ціннісних орієнтирів та фандрайзингових методологій.

Благодійний дискурс не обмежується простим передаванням інформації: він передає моральні, соціальні та релігійні цінності (солідарність, співчуття, допомога, людська гідність). У перекладі ці цінності можуть змінювати значення залежно від цільової культури. Таким чином, вивчення пере-

кладу дає змогу спостерігати, як кожне суспільство розуміє та виражає благодійність, а також розкривати ідеології, що лежать в основі мови гуманітарної допомоги. Благодійні тексти використовують високоафективну та емпатичну лексику («страждання», «надія», «допомога», «самопожертва» тощо). Переклад цих слів без втрати їхнього емоційного та гуманістичного тону вимагає точного лінгвостилістичного вибору.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного вивчення лінгвістичних та прагматичних особливостей англomовних термінів благодійного дискурсу, стратегій їх перекладу українською мовою та подальшої культурної адаптації. Це уявляється необхідним для забезпечення термінологічної точності та збереження соціально-культурних конотацій оригінального тексту. Сьогодні проблема термінологічного менеджменту у цій сфері залишається недостатньо розробленою, що створює комунікативні бар'єри та обмежує якість трансферу інформації як у теоретичному перекладознавчому, так і в практичному контексті.

Метою дослідження є виявлення та систематизація лексико-стилістичних особливостей перекладу англomовних термінів благодійного та недержавного секторів українською мовою шляхом аналізу їх функціонування у відповідному дискурсі.

Досягнення сформульованої мети передбачає вирішення таких **дослідницьких завдань**:

1. Проаналізувати теоретико-методологічні засади вивчення благодійного дискурсу та виявити структурно-семантичні та словотвірні особливості англomовних термінів.

2. Дослідити лінгвостилістичні аспекти відтворення термінів у PR-кампаніях та офіційних звітах.

3. Здійснити зіставний аналіз оригінальних та перекладених текстів для оцінки прагматичної еквівалентності.

Об'єкт дослідження – англomовна термінологія сфери благодійності та міжнародних недержавних організацій. **Предмет дослідження** – лінгвостилістичні засоби відтворення цих термінів в українській мові.

Для досягнення поставленої мети та завдань застосовано комплекс загальнонаукових та лінгвістичних **методів**. Метод спостереження використовувався для ідентифікації та фіксації лексико-стилістичних особливостей термінів у контексті. Метод аналізу передбачав розчленування термінологічних одиниць для визначення їхньої семантики та структурних типів. Метод синтезу застосовано для узагальнення отриманих даних і формулювання ключових висновків щодо тенденцій перекладу. Для класифікації термінів

за структурними типами та прийомами перекладу використовуються описовий метод та метод зіставного аналізу. Контекстуально-інтерпретаційний метод застосовується для виявлення особливостей уживання стилістичних засобів (метафора, гіпербола тощо) в PR-кампаніях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Благодійна сфера як галузь людської діяльності вимагає чіткої, зрозумілої та ефективної комунікації. Одним із ключових елементів такої комунікації є спеціалізована термінологія, яка відображає поняття, процеси та явища, притаманні цій галузі.

Лестер Саламон визначає декілька специфічних рис термінології сфери благодійності:

– соціальний характер (терміни часто відображають поняття, пов'язані із взаємодією між людьми, наприклад *philanthropy, advocacy, community outreach*);

– міжкультурний аспект (благодійність є глобальним явищем, а термінологія цієї сфери активно включає запозичення, що ускладнює адаптацію в різних мовах, наприклад термін *fundraiser* часто використовується в українських текстах без перекладу або адаптації);

– динамічність (із розвитком цифрових технологій з'являються нові терміни, наприклад *peer-to-peer fundraising, donor database, blockchain charity*) [Salmon et al., 2013, с. 117].

Українські термінознавці активно працюють над питаннями класифікації термінів благодійної сфери, пропонуючи свої підходи до їх аналізу. Ж. Краснобаєва-Чорна пропонує поглянути на термінологію крізь призму її функціональності в різних історичних епохах. Вона демонструє, як термінологічний інвентар змінювався, відображаючи соціальні зміни, – від жертвовності первісної доби та милостині часів Київської Русі до сучасних, технологічно зумовлених концепцій, таких як краудфандинг та волонтерство [Краснобаєва-Чорна, 2018, с. 167] На міжнародному рівні термінологія благодійності активно вивчається через міждисциплінарний та соціокультурний підходи. Відомий британський лінгвіст Мона Бейкер пропонує класифікувати ці терміни, зважаючи на їхнє місце у глобальному дискурсі, та виділяє три ключові категорії:

1. Глобалізовані терміни. Це інтернаціональні ядра терміносистеми, як-от NGO (недержавна організація) чи *philanthropy (філантропія)*, які слугують основою для формування нових лексичних одиниць у різних мовах.

2. Локалізовані терміни. Їх використання обмежене певними соціокультурними чи регіональними рамками. Прикладом є британський термін *Big Society*, що описує урядову концепцію соціального активізму.

3. Гібридні терміни. Вони виникають на перетині мов і культур унаслідок глобального співробітництва, наприклад *microfinance initiative* (мікрофінансова ініціатива) [Baker, 2018, с. 332].

4. Таким чином, дослідження демонструє, що термінологія благодійності є чутливим індикатором як історичних змін у суспільстві, так і стрімких інновацій у глобальному комунікаційному просторі.

Із морфологічного погляду терміни сфери благодійності можна поділити на такі групи:

– прості: *He acquired a considerable fortune and was known for his philanthropy* [Oxford thesaurus of English, с. 645];

– складні: *A state of complete physical mental and social wellbeing and not merely the absence of disease or infirmity* [Earle, 2007, с. 408];

– складені: *Thorne argues that a person-centered approach has no role in an environment where market forces and behaviour modification dominatr the agenda* [Trevithick, 2007, с. 340].

У процесі дослідження перекладацьких стратегій ключовим етапом є детальний структурний та семантичний аналіз термінологічних одиниць. Такий підхід дає авторам змогу виділити кілька основних семантичних груп у терміносистемі благодійності.

Перша семантична група охоплює терміни, що позначають організаційні форми та суб'єкти діяльності. Ця група характеризується чіткою ієрархічною структурою (від загальних *charity, foundation* до специфічних *grant-making foundation, operating foundation*), що відображає реальну структуру сектору.

Другу семантичну групу формують терміни, що описують види та механізми надання допомоги: *humanitarian aid* (гуманітарна допомога), *financial assistance* (фінансова допомога), *in-kind donation* (негрошова пожертва). Під час перекладу лексики цієї групи критично важливим є збереження точності та однозначності.

Досліджувані терміни демонструють значну різноманітність структурних моделей. Прості однокомпонентні терміни (*grant, fund, aid*) співіснують зі складними композитами (*fundraising, crowdfunding*) та багатоконпонентними термінологічними словосполученнями (*charitable foundation, humanitarian assistance*).

Характерною особливістю є продуктивність словотвору через формування термінологічних гнізд. Наприклад, від базового терміна *grant* утворюється ціла система похідних одиниць: *grantmaker, grantee, grant application, grant management, grant reporting*. Ця здатність до деривації указує на розвиненість терміносистеми та її адаптивність.

Під час перекладу термінів благодійної сфери важливо враховувати не лише їх безпосереднє значення, а й специфіку вживання в різних контекстах. Так, термін *beneficiary* може вимагати різних підходів до перекладу залежно від типу документа та цільової аудиторії. У юридичних документах доречним буде переклад «набувач благодійної допомоги», тоді як в інформаційних матеріалах можна використовувати простіший варіант «отримувач допомоги».

Розглянемо варіанти перекладу полісемічних термінів *charitable, charity*:

1. *She became involved in local charitable activities.* [Oxford thesaurus of English, 126].

У цьому реченні термін *charitable* є синонімом до *philanthropic, humanitarian, humane, altruistic, benevolent, beneficent, non-profit making, non-profit, not-for-profit* і може бути перекладений як *вона долучилася до місцевої благодійної діяльності*.

2. *He was charitable in his judgement, never censorious.* У цьому прикладі *charitable* має значення *liberal, tolerant, moderate, easygoing, indulgent, forgiving, considerate*. [Oxford thesaurus of English, 127]. У перекладі українською вибираємо такий варіант: *Він був поміркованим, у своїх судженнях, ніколи не був суворим*.

3. *We may be poor but we don't need charity.* (*charity=financial assistance*)

Може, ми й бідні, та не потребуємо милостині.

4. *His actions are rooted in self-interest rather than in charity.* (*charity=philanthropy*). *Його дії ґрунтуються радше на егоїзмі, ніж на благодійності*.

5. *He raised money for an AIDS charity.* (*charity=non-profit making*). *Він збирав гроші для благодійної організації боротьби зі СНІДом* [Oxford thesaurus of English, 127].

Особливу увагу слід приділяти перекладу новоутворених термінів, які з'являються у відповідь на розвиток благодійного сектору. Наприклад, термін *impact investment* (соціально-перетворювальні інвестиції) відображає нові підходи до благодійної діяльності. Під час перекладу таких термінів важливо знайти баланс між точністю передачі значення та зрозумілістю для цільової аудиторії.

Лінгвостилістичні особливості перекладу термінів благодійної сфери безпосередньо залежать від критеріїв текстуральності. Збереження когезії та когерентності забезпечується шляхом підтримки системних зв'язків: наприклад, логічна пара *donor* (донор) та *donation* (пожертва) має бути збережена в перекладі.

Ефективність перекладу регулюється кількома основними чинниками, серед яких слід виділити інформативність, відповідність нормам цільової мови, ситуативність (врахування цільової аудиторії), інтертекстуальність (проявляється в інтер-

національному характері багатьох термінів, що спрощує їх розуміння в різних мовних середовищах).

Перекладацькі рішення суттєво залежать від типу документа:

1. Офіційний дискурс. У грантових заявках та звітах переважають формальний стиль та усталені відповідники. Наприклад, *eligible beneficiaries* перекладається як *уповноважені бенефіціари*, що відповідає юридичному контексту.

2. Комунікативний дискурс. У пресрелізах та публікаціях допускається гнучка адаптація для залучення аудиторії. Словосполучення *matching funds* може бути адаптовано як *програма подвоєння внесків*, що є зрозумілішим і привабливішим для донорів.

Ключовим аспектом залишається термінологічна послідовність. Для забезпечення єдності термінології у великих проєктах необхідно створювати глосарії та узгоджувати переклад ключових термінів із зацікавленими сторонами.

У перекладі ці ключові терміни можуть змінювати значення залежно від цільової культури. Таким чином, вивчення перекладу дає змогу спостерігати, як кожне суспільство розуміє та виражає благодійність, а також розкривати ідеології, що лежать в основі мови гуманітарної допомоги.

Благодійні тексти використовують високоафективну та емпатичну лексику («страждання», «надія», «допомога», «самопожертва» тощо). Переклад цих слів без втрати їхнього емоційного та гуманістичного тону вимагає точного лінгвістичного вибору (евфемізація, ампліфікація, переформулювання).

Вивчення перекладу допомагає зрозуміти, як емоції та цінності переносяться в іншу мову без зміни повідомлення. Перекладач не є нейтральним: він бере участь у передачі дискурсу, який несе гуманістичні цінності, а іноді й символічну силу.

Теоретичні знання не завжди можна механічно перенести на практику через низку додаткових чинників, специфічних для галузі благодійності: відсутність загальноприйнятих стандартів перекладу, семантична варіативність термінів, багатшаровість текстів (фінансовий, технічний, юридичний, соціокультурний аспекти тощо).

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. За останні роки сфера спеціальної лексики зазнала великих змін. У зв'язку з появою великої кількості термінів у будь-якій спеціалізованій галузі, і зокрема у сфері благодійності, коректному перекладу цих термінів має приділятися особлива увага. Таким текстам притаманна низка особливостей: мовний стандарт; наявність емоційно-експресивних

мовних засобів; стандартне подання матеріалу; уживання складних речень, що відображають логічне підпорядкування одних фактів іншим; широке використання термінології, кліше, найменування, наявність особливого запасу лексики і фразеології. Критеріями якості перекладу виступають адекватність та еквівалентність вихідного і цільового текстів. Ефективність перекладацької діяльності визначається тим, наскільки перекладач володіє необхідними знаннями у сфері благодійності, має чітке уявлення про особливості цієї справи.

Аналіз перекладів текстів у сфері благодійності дав змогу зробити висновки про прийоми їх передачі з вихідної мови. Так, поряд із калькуванням часто застосовуються транскрипція та/або транслітерація, під якими розуміється пофонеми відтворення вихідної лексичної одиниці засобами перекладної мови та пографемне відтворення вихідної лексичної одиниці засобами перекладної мови відповідно. Під час виконання перекладу текстів благодійного спрямування певні труднощі можуть виникати на лексичному рівні, а саме: неправильне використання основного або контекстуального значення слова, невміння правильно розрізнити відтінки значень синонімів, змішування значень паронімів, незбереження оригінальних чисел, дат, сум та інших цифрових даних.

Таким чином, переклад текстів сфери благодійності потребує глибоких знань не лише мовних особливостей, а й специфічних реалій, що є основним викликом для перекладачів. Наведені нами приклади наочно демонструють складність проблеми, що вимагає крім знання двох мов і знайомства з предметом підготовленості у сфері теорії перекладу й володіння практичними перекладацькими навичками.

Подальша робота у в межах даної тематики може бути спрямована на поглиблення аналізу прагматичного виміру та міжкультурної комунікації, зокрема на систематизацію та стандартизацію перекладу найбільш проблемних неологізмів та гібридних термінів. Таке дослідження матиме практичну цінність для українських благодійних фондів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Особливості проєктування та функційне призначення лінгвістичних баз даних у фразеології, фразеографії та фразеологічній термінографії. *Лінгвістичні студії*. 2018. Вип. 35. С. 164–169. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2018_35_28
2. Baker M. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge, 2018. 332 p.

3. Earle Sara, Lloyd Cathy. Theory and research in promoting public health. UK. Open University Press, 2007. 408 p.
4. Waite M., editor. Oxford thesaurus of English. Oxford University Press, USA, 2009. P. 988.
5. Salamon L. M., Sokolowski S. W., Haddock M. A., Tice H. S. The state of global civil society and volunteering: Latest findings from the implementation of the UN nonprofit handbook. *Center for Civil Society studies working paper*. 2013. 49 p.
6. Trevithick Pamela. Social work skills. UK. Open University Press, 2007. P. 340.

REFERENCES

1. Krasnobaieva-Chorna, Zh. (2018). Osoblyvosti proectuvannia ta funktsiine pryznachennia lingvistychnyh baz dannyh u frazeologiyi, frazeografii ta frazeologichniy terminografii [Design features and functional purpose of linguistic databases in phraseology, phraseography and phraseological terminography]. *Lingvistychni studiyi*, 35, 164–169.
2. Baker, M. (2018). In other words: A coursebook on translation. Routledge.
3. Earle, S., Lloyd, C. (2007). Theory and research in promoting public health. UK. Open University Press, 408 p.
4. Waite, M. (Ed.). (2009). Oxford thesaurus of English. Oxford University Press, USA.
5. Salamon, L. M., Sokolowski, S. W., Haddock, M. A., & Tice, H. S. (2013). The state of global civil society and volunteering: Latest findings from the implementation of the UN nonprofit handbook. *Center for Civil Society studies working paper*, 49.
6. Trevithick, P. (2007). Social work skills. Berkshire: Open University Press.

Дата першого надходження рукопису до видання: 15.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 11.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

ДЕРИВАЦІЙНИЙ І КОНОТАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АМЕРИКАНСЬКОГО СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ТЕРМІНА

Кемська Н. О.

*асистентка кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, Україна
orcid.org/0009-0000-0165-9921
nataliekemaska@hotmail.com*

Ключові слова: *дериватологія, ознака деривації, дериваційно-конотативний процес, термінотворення, семантична структура, когнітивне наповнення, значення, смисли.*

Статтю присвячено аналізу словоцентричної дериватології, що доповнює здобутки сучасного суспільно-політичного термінотворення. Процес семантичної деривації є універсальним джерелом утворення нових слів-термінів та їх позначень, оскільки він призводить до зміни структури і семантики американської суспільно-політичної термінології, які виступають як вихідні, утворюючи нові поняття, смисли, структури та семантичні форми. Деривація є продуктивним способом, який відображає увесь механізм функціонування терміносистеми, оскільки у процесі дериваційного аналізу основних граматичних розрядів слів-термінів підтверджується теза, що ядром будь-якої термінології є терміни-іменники, які виявляють найвищу продуктивність. Основна ознака деривації як процесу термінотворення – це поява нової термінолексеми з новим конотативним смислом. Прикметною ознакою цього явища є те, що відбувається своєрідне переосмислення вихідного значення та його розгляд у вторинному ракурсі. Необхідність аналізу дериваційно-конотативних процесів полягає у тому, що на сучасному етапі це мовне явище, зокрема на рівні сучасної американської суспільно-політичної термінології, розглядається як один із найпродуктивніших засобів експлікації фахового поняття, а розуміння базових дериваційних шляхів може допомогти прояснити важливі питання лексики, семантики термінотворення, висвітлити семантичну структуру суспільно-політичного терміна та його когнітивне наповнення.

З'ясовано, що дериваційний потенціал суспільно-політичних термінологізмів виявляється в їх синтаксичних перетвореннях у внесенні додаткових компонентів у термінні одиниці. Проте поява додаткового компонента в складі термінологізму не призводить до втрати чи переосмислення його семантичного значення. У нашій науковій розвідці під семантичною деривацією розуміємо семантичний процес еволюції терміна як наслідок складної взаємодії зовнішньомовних і внутрішньомовних його чинників.

Як висновок зазначимо, що необхідність аналізу дериваційно-конотативних процесів полягає у тому, що на сучасному етапі це мовне явище, зокрема на рівні сучасної американської суспільно-політичної терміносистеми – АСПТ, розглядається як один із найпродуктивніших засобів експлікації фахового поняття, а розуміння базових дериваційних шляхів може допомогти пояснити важливі питання лексики, семантики термінотворення, висвітлити семантичну структуру СПТ та його когнітивне наповнення.

DERIVATIONAL AND CONNOTATIVE POTENTIAL OF AMERICAN SOCIO-POLITICAL TERM

Kemska N. O.

Assistant at the Department of Foreign Languages for the Humanities

Ivan Franko National University of Lviv

University str., 1, Lviv, Ukraine

orcid.org/0009-0000-0165-9921

nataliekemska@hotmail.com

Key words: *derivatology, derivation sign, derivational and connotative process, term formation, semantic structure, cognitive content, meanings, senses.*

The article is devoted to the analysis of word-centred derivatology, which complements the achievements of modern socio-political term formation. The process of derivation is the most complex linguistic phenomenon, as it leads to changes in the structure and semantics of the American socio-political terminology, which act as the source, forming new concepts, meanings, structures and semantic forms. Derivation is a productive way that reflects the entire mechanism of the functioning of the terminology system, since the derivational analysis of the main grammatical categories of word terms confirms the thesis that the core of any terminology is the noun terms that show the highest productivity. The main feature of derivation as a process of term formation is the emergence of a new term lexeme with a new connotative meaning. A distinctive feature of this phenomenon is that there is a kind of rethinking, a «turn» of the primary meaning of the base word (source word) and its consideration in secondary meaning. The necessity of analysing derivational and connotative processes lies in the fact that at the present stage this linguistic phenomenon, in particular at the level of modern American socio-political terminology, is considered as one of the most productive means of explicating a professional concept, and understanding the basic derivational paths can help explain important issues of lexicon, semantics of term formation, and illuminate the semantic structure of the special terminology and its cognitive content.

It has been established that the derivational potential of socio-political terminology manifests itself in their syntactic transformations, which are manifested in the addition, or rather the insertion, of additional components into terminological units. However, the appearance of an additional component in a terminological unit does not lead to the loss or reinterpretation of its semantic meaning. In our scientific research, we understand semantic derivation as the semantic process of the evolution of a term as a result of the complex interaction of its external and internal linguistic factors.

In conclusion, we note that the need to analyse derivational-connotative processes lies in the fact that at the present stage, this linguistic phenomenon, particularly at the level of the modern (American socio-political terminology system – SPT), is considered one of the most productive means of explicating a professional concept, and understanding the basic derivational paths can help explain important issues of lexicon, semantics of term formation, and highlight the semantic structure of the SPT and its cognitive content.

Постановка проблеми. Суттєві зрушення у суспільно-політичному і культурному житті людства мають вагомий вплив на розвиток релевантного термінового фонду, утворення значної кількості нових термінів у фаховій мові, у тому числі в сучасній американській суспільно-політичній термінології (далі – АСПТ). На сучасному етапі виникає нагальна потреба узагальнити, кодифіку-

вати та стандартизувати новий терміновий фонд, охарактеризувати сучасний стан суспільно-політичної термінової лексики та його дериваційний і конотативний потенціал. АСПТ – це той сегмент фахової мовної системи, що прямо реагує на суспільні процеси та явища і найчіткіше засвідчує тісний зв'язок мови та суспільства, демонструючи дериваційні й конотативні потужності.

Основоцентрична дериватологія, що доповнює здобутки сучасного суспільно-політичного термінотворення, сьогодні має значні наукові доробки. У суспільно-політичному галузевому термінознавстві на основі аналізу словотвірних парадигм актуальним є вивчення продуктивності деривативних й конотативних аспектів термінотворення. Досліджувана АСПТ має чітко визначені деривативний і конотативний потенціал у тій чи іншій галузі суспільно-політичних наук.

Мета та завдання статті – комплексно проаналізувати дериваційний потенціал американського суспільно-політичного терміна (АСПТ), визначити поняття суспільно-політичної терміносистеми як слово чи словосполучення, що позначають суспільно-політичні поняття та у своєму узусі виявляють соціальні, ідеологічні, конотативні та експресивно-емоційні ознаки, з'ясувати механізми та причини її появи, особливості утворення нових сем від вихідного слова терміна та його конотативного наповнення.

Об'єктом дослідження є сучасна американська суспільно-політична термінологія, а **предметом** – деривативний та конотативний потенціал сучасної американської суспільно-політичної термінології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Терміни є надзвичайно мобільним складником фахової мови, яка перманентно еволюціонує, тому з урахуванням змін у суспільстві вони потребують поповнення та уточнення.

Дериваційний потенціал суспільно-політичних термінологізмів виявляється в їх синтаксичних перетвореннях, що виявляються у додаванні, власне вклинюванні додаткових компонентів у термінні одиниці. Проте поява додаткового компонента у складі термінологізму не призводить до втрати чи переосмислення його семантичного значення.

Скажімо, дериваційним є походження терміна від фразеологізму *braintrust*, що утворює складну номінативну лексему *brain-truster*. Додамо, що поява цієї одиниці відбулася в часи правління президента США Ф. Рузвельта (1933–1945), коли в 1932 р. під час чергових виборів журналіст Дж. Ківан назвав Ф. Рузвельта *мозковим тресом* – *the train trust* [Terry Ellmore, 1992].

Зазначимо, що процес деривації є складним лінгвістичним явищем, що вивчає закономірності творення похідних слів та їхніх значень. Це призводить до зміни структури і семантики АСПТ, які виступають як вихідні, утворюючи нові поняття, смисли, структури та семантичні форми. Дериваційна система АСПТ представлена у науковій статті різними способами термінотворення: а) синтаксичним способом (домінувальний); б) запозичення як аспект деривації з його когні-

тивною, гносеологічною і соціально-функціональною особливостями; в) аббревіацією; г) семантичним способом, продуктивним для АСПТ, що базується на англійській когнітивній традиції. Такі термінологічні одиниці здатні бути емоційними, яскравими, виразними і насиченими метафоричністю. Додамо, що новий термін, утворений деривативним способом, володіє парадигмою тієї частини мови, до якої він тепер належить.

Аналіз утворення нових АСПТ здійснено з опертям на загальнотеоретичні питання деривації, «оскільки усі істинні властивості і якості терміна проявляються лише у функціонуванні його в спеціальних текстах або усних формах професійного спілкування» [Сидоренко, 2015]. У процесі утворення СПТ використовуємо ті самі способи, що й у загальноживаній мові з урахуванням їхніх твірних структурно-семантичних характеристик. Водночас для утворення терміна «необхідне смислове розкриття змісту термінологічної номінації, тобто детальний аналіз її дефініції та джерел формування, адже без неї, без визначення меж смислу відповідного поняття, без з'ясування ознак, котрі відокремлювали б дане поняття від іншого, термін не можна вважати повноцінним».

Отже, деривація – це продуктивний спосіб, який відображає весь механізм функціонування терміносистеми, оскільки у процесі дериваційного аналізу основних граматичних розрядів слів-термінів підтверджується теза, що ядром будь-якої термінології є терміни-іменники, які виявляють найвищу продуктивність. Виокремлення спільної семи в різних смислах іменника як узагальненого семантичного компонента (інваріанта) забезпечує взаєморозуміння фахівців. Як приклад, простежимо напрям еволюції терміна-іменника на шляху семантичного трансферу однієї ознаки в іншу, де вона може набувати вже абсолютно «іншого смислу» в найменшій можливій одиниці часу і простору свого узусу у фаховому мовленні: *have seen a wolf* – *язик відняло*; *to fight tooth and nail* – *боротися з усіх сил (до останнього)*; *to plot behind the lines* – *діяти таємно, плести інтриги*; *to turn the hide* – *змінити хід подій* [Collin, 2004].

Доцільно додати, що дериваційний потенціал термінологізмів виявляється у їхній здатності бути вихідними одиницями для складних слів, утворених за допомогою суфікса або без нього. Маркером синтаксичної деривації слугує поява у складі термінологізмів додаткових компонентів, що конкретизують дискурсивний фрагмент, у якому вони вживаються.

Для висвітлення явища семантичної деривації у термінознавстві побутує декілька понять: семантична (лексико-семантична) деривація; семантичний (лексико-семантичний) спосіб творення; оновлення семантики слова-терміна тощо.

Уважаємо за доцільне навести слухне міркування Ж. Колоїза: «Семантичні дериваційні процеси є потужним фактором інноваційних змін у мові, а тому теорію семантичної деривації варто не заперечувати, а розвивати» [Колоїз, 2002, с. 78–83]. Своєю чергою, дослідник Д. Мазурик для позначення семантичної розбудови слова-терміна також уживає поняття «семантична деривація», який пояснює як «формування нових значень у семантичному полі однозначного чи багатозначного слова, тобто відношення семантичної похідності, які виникають між різними значеннями одного слова на рівні синхронної полісемії» [Мазурик, 2017, с. 102–108].

У нашій науковій розвідці під семантичною деривацією розуміємо семантичний процес еволюції терміна як наслідок складної взаємодії зовнішньомовних і внутрішньомовних його чинників.

Також необхідно відзначити, що процес міграції термінів в іншу терміносистему відіграє ключову роль у розвитку мови, глобалізації знань та взаємодії між різними суспільно-політичними галузями наук. Це дає змогу термінам адаптуватися до нових реалій, збагачуватися новими значеннями та утворювати зв'язки між різними СПТ, що сприяє кращому розумінню та обміну інформацією з однієї терміносистеми в іншу. Скажімо, у СПТ часто вживаються медичні терміни в політичних та інших контекстах, так, *color-blind* – «той, хто страждає дальтонізмом, не розрізняє кольори» як елемент суспільно-політичної термінології у СПТ означає «не має расових упереджень», автомобільний термін *spark plug* – «свічка запалювання» став означати «людина, що виступає у ролі ініціатора» [Снісаренко, 2012].

На сучасному етапі боротьби з глобальним тероризмом помітною є «вербокративна», словотвірна діяльність державних і політичних діячів (або їх *speech writers* – *спічрайтерів*). Виокремлюються, насамперед, нові конотативно забарвлені слова і фрази у промовах та виступах президента США, скажімо, Джорджа Буша-молодшого, які одержали назву *bushisms* – *бушизмів* [Terry Ellmore, 1992]. Або вислів *axis of evil*, який уперше використано президентом в одній зі своїх промов (так званої *axis of evil speech*) на початку 2002 р. для позначення певних країн, що, на думку американського президента, є центрами міжнародного тероризму. Цей «бушизм» перетворився на один із найпопулярніших висловів американської суспільно-політичної мови і був запозичений в інші мови.

Термін «вісь зла» (*axis of evil country*) американці відносили до Іраку, Ірану і Північної Кореї. Зазначимо, що відомі державні та політичні діячі у самих США виступили з різкою критикою тер-

міна *axis of evil*. Так, Д. Картер, експрезидент США, уважав його примітивним [Collin, 2004]; також у своєму семантичному векторі розвитку конотативно наповнене словосполучення *evil empire* вживалося для характеристики Радянського Союзу у 80-ті роки ХХ ст. Його автором вважають тодішнього президента США Р. Рейгана. З «антитероризмом» пов'язані й такі «президентські» інновації, як вислів *women of cover*, який президент Джордж Буш почав уживати стосовно жінок-мусульманок (в одязі, що покриває їх від голови до ніг).

Таким чином, дериваційний та конотативний процеси у суспільно-політичному термінотворенні є ключовим за умов семантичної, морфологічної й синтаксичної модифікації. АСПТ як одна із найпоширеніших зазнає на сучасному етапі радикальних змін, що пов'язані з певною низкою соціально-культурних чинників. Однією з особливостей сучасного розвитку АСПТ є її активна дериваційна і конотативна потужність. Варто зазначити, що словники рееструють близько тисячі нових дериваційних терміноодиниць і висловів, які надходять у суспільно-політичну мову з різних сфер суспільного життя [Холявко, 2004].

Нові суспільно-політичні терміноодиниці поповнюють політичну мову також іншими продуктивними способами – від запозичень з інших мов до трансформаційних процесів усередині самої суспільно-політичної мови. Функціонування СПТ та її генеза, головним чином, зумовлені розвитком терміновірної деривативної та конотативної парадигм, зміною наявних її типів, збільшенням або зменшенням їхнього терміновірного потенціалу.

На наше переконання, основна ознака деривації як процесу термінотворення – це поява нової термінолексми з новим конотативним смисловим наповненням. Прикметною ознакою такого феномена є те, що здійснюється своєрідне переосмислення, «поворот» значення слова-основи (вихідне) й розгляд його в іншому ракурсі (вторинне). Однак цікавим є той факт, що термін, який з'явився у процесі деривації, уміщає якусь частину семантичного значення вихідної основи (саме тому більшість дериваційних термінів легко відновити зі змісту й контексту).

Визначальною рисою сучасної термінолінгвістики є значний інтерес дослідників до самого процесу галузевого термінотворення. Семантичний підхід до різних за характером СП термінологічних одиниць вимагає їх аналізу у широкому соціально-культурному контексті. Тісний взаємозв'язок терміна та позначуваного ним поняття зумовлює постійну потребу в уточненні та вдосконаленні СПТ [Graber, 1981, pp. 195–224].

Це дає підстави стверджувати, що утворення нової термінології розвивається трьома основними шляхами: уточнення «старих» термінів та використання їх у системі нової термінології: *political argument; a political prisoner; political differences; political victory*; утворення нових термінів за законами словотворення національної мови: *hermeneutical; inconceivable; predictability; intellection*; запозичення термінів з інших романо-германських мов: *ethnic genocide; holocaust; incarcerate*. Зазначимо, що терміно-творний потенціал полягає у його системності, де системність терміна проявляється у тому, що значення його чітко узгоджується зі значенням інших термінів.

Складні суспільно-політичні терміни. Опис складних СПТ вимагає з'ясування поняття словоскладення, яке має прямий стосунок до досліджуваної наукової проблеми. Під складними суспільно-політичними термінами розуміємо номінативні одиниці, що включають декілька самостійних елементів мови. З урахуванням їх лексичної і семантичної наповненості складні суспільно-політичні терміни виявляють потужний терміно-творний потенціал.

Однак, незважаючи на те що і складні СПТ повністю експлікують своє значення, що впливає з їхніх компонент, значна частина з них усе ж зазнає певної смислової варіативності. Серед них натрапляємо на ті, які виникли спеціально як терміни шляхом словоскладення загальноновживаної лексики і використання їх уже як термінів: *baby kisser – політиканин, який заграє з виборцями; brain-washing – промивання мізків (ідеологічна обробка електорату); lame-duck – політик-невдаха; paper tiger – паперовий тигр, існуючий із вигляду грізний політичний режим; puppet government – маріонетковий уряд* [Terry Ellmore, 1992].

Процес словоскладення СПТ породжує додаткову конотацію, оскільки простий термін поєднується шляхом комбінацій термінологічних і часто нетермінологічних компонентів. Аналіз складних СПТ з урахуванням їхніх термінологічних і нетермінологічних компонентів дає можливість виявити продуктивні шляхи окремих структурно-семантичних типів СПТ. Такі семантичні компоненти, на думку дослідників, взаємодіють з іншими структурно-семантичними типами термінів, а також із словниковим фондом загальнолітературної англійської мови [Ляшук, 2011; Куш, с. 318–324].

У ракурсі дослідження складних термінів так само немає чіткого розмежування між фразеологічними та термінологічними словосполученнями. Зазначимо, що складні СПТ набувають семантичного наповнення, забарвлення завдяки перекладу значень, де термін отримує ознаки

семантичного прирощення до тих уже наявних компонентів.

Варто також зазначити, що на відміну від більшості європейських мов в американському суспільно-політичному мовному просторі явище деривації є активнішим, оскільки її використання викликано необхідністю мовної економії, експлікацією його потужного конотативного потенціалу.

Висновки і перспективи подальших розробок в даному напрямі. Отже, дериваційно-конотативні процеси суспільно-політичної лексики на сучасному етапі розглядаються як продуктивні засоби експлікації фахового поняття. Суспільно-політична термінологія найтісніше пов'язана із загальноновживаною лексикою інших галузей наук. Цікавим було б порівняння СПТ із термінами природничих, точних наук, аби з'ясувати специфіку використання засобів деривації (словотвору), з'ясування принципів відбору термінів та їх функціонування у суспільно-політичному дискурсі.

Розуміння базових дериваційних шляхів допоможе пояснити важливі питання лексики, семантики, терміно-творення, а також висвітлити семантичну структуру СПТ і його когнітивне наповнення. Процес розвитку нового семантичного значення, його конотація найчастіше відбуваються за допомогою метафоричного й метонімічного способів, конкретизації та генералізації терміна досліджуваної сфери.

Можемо стверджувати, що нові термінологічні номінації переважно утворюються та поповнюються у результаті дериваційних і конотативних чинників із подальшою зміною їх семантичного обсягу. Зокрема, конотативний потенціал СПТ надає йому особливої емоційної виразності, більшої експресії, образності, яскравого стилістичного забарвлення, що може бути об'єктом дослідження у подальших наукових розвідках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колоїз Ж. В. До питання про диференціацію основних понять неології. *Вісник Запорізького університету. Філологічні науки.* 2002. № 3. С. 78–83.
2. Куш Е. О. Метафоричне позначення іноземців у дискурсі американських і британських політиків. *Каразінські читання. Людина. Мова. Комунікація*, м. Харків, 7 лютого, 2011 р. 5 с.
3. Ляшук Н. А. Причини багатозначності в лінгвістичній термінології. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету.* 2011. № 6(1). С. 318–324.
4. Мазурик Д. В. Оказіональна деривація як засіб сучасного українського новотворення. *Вісник*

Львівського університету. Серія філологічна. 2017. Вип. 64(1). С. 102–108.

5. Сидоренко О. А. Структура, семантика та лінгвопрагматика суспільно-політичної терміносистеми в англійському масмедійному дискурсі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2015. 234 с.
6. Снісаренко Я. С. Суспільно-політична лексика у структурно-семантичному аспекті : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15. Одеса, 2012. 210 с.
7. Холявко І. В. Суспільно-політична лексика у пресі 90-х років ХХ ст. (семантико-функціональний аналіз) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Кіровоград, 2004. 229 с.
8. Graber D. Handbook of Political Communication, Political Languages. In D. Nimmo, & K. Sanders (Eds.), 1981. Beverly Hills, CA: Sage. P. 195–224.
9. Terry Ellmore R. Corpus of Contemporary American English. MASS MEDIA Dictionary by R. Terry Ellmore / National Textbook Company. N.Y., 1992. 500 p. URL: <https://www.englishcorpora.org/coca/NTC's>
10. Collin P.H. Dictionary of Politics and Government. Third edition, Bloomsbury Publishing, 2004.

REFERENCES

1. Koloiz, Zh. V. (2002). Do pyttannya pro dyferentsiatsiiu osnovnykh poniat neolohii [On the differentiation of basic concepts in neology]. *Visnyk Zaporizkoho un-tu: Filolohichni nauky*, 3, 78–83.
2. Kushch, E. O. (2011). Metaforychne poznachennia inozemtsiv u dyskursi amerykanskykh i brytanskykh politykiv [Metaphorical references to foreigners in the discourse of American and British politicians]. *Karazinski chytannia. Liudyna. Mova. Komunikatsiia*, Kharkiv, KhNU im. Karazina, 7 liutoho, 2011. 5 p.
3. Liashuk, N. A. (2011). Prychyny bahatoznachnosti v lnhvistychnii terminolohii [Reasons for ambiguity in linguistic terminology]. *Filolohichni studii: Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, 6(1), 318–324.
4. Mazuryk, D. V. (2017). Okazionalna deryvatsiia yak zasib suchasnoho ukrainskoho novotvorennia [Occasional derivation as a means of modern Ukrainian neologism]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia filolohichna*, 64(1), 102–108.
5. Sydorenko, O. A. (2015). Struktura, semantyka ta lnhvoprahmatyka suspilno-politychnoi terminosystemy v anhlomovnomu masmediinomu dyskursi [Structure, semantics and linguopragmatics of the socio-political terminology system in English-language mass media discourse]. [Tekst]: dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.04. Lviv, 234 p.
6. Snisarenko, Ya. S. (2012). Suspilno-politychna leksyka u struktarno-semantychnomu aspekti [Socio-political vocabulary in structural and semantic terms]: dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.15 / *Pivdenoukrainskyi nats. ped. un-t im. K. D. Ushynskoho*. Odessa, 210 p.
7. Kholiavko, I. V. (2004). Suspilno-politychna leksyka u presi 90-ykh rokiv XX st. (semantyko-funktsionalnyi analiz) [Socio-political vocabulary in the press of the 1990s (semantic and functional analysis)]: dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. Kirovohrad, 229 p.
8. Graber, D. (1981). Handbook of Political Communication, Political Languages. In D. Nimmo, & K. Sanders (Eds.). *Beverly Hills, CA: Sage*, 195–224.
9. Terry Ellmore, R. (1992). Corpus of Contemporary American English. MASS MEDIA Dictionary by R. Terry Ellmore / National Textbook Company. N.Y., 500 p. Retrieved from: <https://www.englishcorpora.org/coca/NTC's>
10. Collin, P. H. (2004). Dictionary of Politics and Government. Third edition, *Bloomsbury Publishing*.

Дата першого надходження рукопису до видання: 14.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 11.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

ОБСЯГ ЗНАЧЕННЯ ЛЕКСЕМ «NEED(S)» І «ПОТРЕБА» В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ЛЕКСИКОГРАФІЇ

Кириленко М. О.

*аспірант кафедри прикладної лінгвістики, порівняльного мовознавства
та перекладу*

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна,*

асистент кафедри романо-германської філології

*Білоцерківський національний аграрний університет
вул. Соборна площа, 8/11, Біла Церква, Київська область, Україна*

orcid.org/0009-0004-2197-4733

kyrylenko.maxim@gmail.com

Ключові слова: *концепт, потреба, лексикографічний аналіз, лексичний обсяг, етимологія, тлумачні словники, етимологічні словники, лінгвокультура, лексема, лексико-семантичні варіанти, сема, ядро, периферія.*

Статтю присвячено аналізу обсягу значення лексем need(s) в англійській мові та потребі в українській лексикографії зі з'ясуванням їхніх спільних і відмінних семантичних характеристик. Метою дослідження є виявлення особливостей семантичного наповнення цих лексем, а також їхніх лексико-семантичних варіантів, що відображають специфіку культурного та історичного контекстів кожної мови. Представлено результати етимологічного аналізу, який показує, що обидві лексеми розвивалися під впливом соціокультурного та історичного середовища, що зумовило формування їхньої семантичної структури. Проведено аналіз сучасних тлумачних словників англійської та української мов, що дало змогу визначити основні дефініції лексем need(s) та «потреба», виявити їхні спільні та специфічні значення, а також простежити розвиток нових семантичних відтінків. Проаналізувавши дефініції need(s) у п'яти англійських тлумачних словниках, було виділено 19 значень для іменника та 18 – для дієслова. Аналіз п'яти українських словників дав змогу виокремити дев'ять лексико-семантичних варіантів для іменника «потреба». Порівняння показує більш широкий семантичний спектр англійської лексеми, що пояснюється культурними й історичними чинниками, а також відмінностями у вербалізації концептуальних значень у двох лінгвокультурах. Результати дослідження дають змогу зробити висновок про те, що англійська лексема need(s) має ширший функціональний спектр, тоді як українська «потреба» відзначається більш конкретним і нормативно-культурним значенням. Перспектива подальших досліджень включає проведення корпусного аналізу лексем need(s) та «потреба» у різних видах дискурсу, зокрема медіадискурсі та науково-публіцистичному стилі, а також детальне вивчення синонімічних та антонімічних рядів, що дасть змогу глибше розкрити їхню семантичну структуру та функціональні варіанти. Також перспективним є подальше порівняння вербалізації мегаконцепту «NEEDS/ПОТРЕБИ» у різних лінгвокультурних контекстах для кращого розуміння когнітивно-семантичних моделей обох мов. Дослідження має прикладне значення для лексикографії, перекладознавства та порівняльної лінгвістики.

THE SCOPE OF THE MEANING OF THE LEXEMES «NEED(S)» AND «ПОТРЕБА» IN ENGLISH AND UKRAINIAN LEXICOGRAPHY

Kyrylenko M. O.

*Postgraduate Student at the Department of Applied Language Studies, Comparative Linguistics,
and Translation*

Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine

Pirogova str., 9, Kyiv, Ukraine

Assistant at the Department of Romance and Germanic Philology

Bila Tserkva National Agrarian University

Soborna Square str., 8/11, Bila Tserkva, Kyiv region, Ukraine

orcid.org/0009-0004-2197-4733

kyrylenko.maxim@gmail.com

Key words: *concept, need, lexicographic analysis, lexical scope, etymology, explanatory dictionaries, etymological dictionaries, linguistic culture, lexeme, lexical-semantic variants, seme, core, periphery.*

The article is devoted to the analysis of the scope of the meaning of the lexemes need(s) in the English language and потреба in the Ukrainian lexicography, with the clarification of their common and distinctive semantic characteristics. The aim of the study is to identify the features of the semantic content of these lexemes, as well as their lexical-semantic variants, which reflect the specifics of the cultural and historical context of each language. The article presents the results of etymological analysis, which shows that both lexemes developed under the influence of the socio-cultural and historical environment, which led to the formation of their semantic structure. An analysis of modern explanatory dictionaries of the English and Ukrainian languages was conducted, which allowed us to determine the main definitions of the lexemes need(s) and потреба, to identify their common and specific meanings, and to trace the development of new semantic shades. Having analyzed the definitions of need(s) in five English-language explanatory dictionaries, 19 meanings were identified for the noun and 18 for the verb. The analysis of five Ukrainian dictionaries allowed us to identify 9 lexical and semantic variants for the noun потреба. The comparison shows a wider semantic spectrum of the English lexeme, which is explained by cultural and historical factors, as well as differences in the verbalization of conceptual meanings in the two linguistic cultures. The results of the study allow us to conclude that the English lexeme need(s) has a wider functional spectrum, while the Ukrainian need is characterized by a more specific and normative-cultural meaning. Prospects for further research include conducting a corpus analysis of the lexemes need(s) and потреба in different types of discourse, in particular media discourse and scientific and journalistic style, as well as a detailed study of synonymous and antonymic series, which will allow us to more deeply reveal their semantic structure and functional variants. It is also promising to further compare the verbalization of the mega-concept «NEEDS» in different linguocultural contexts for a better understanding of the cognitive-semantic models of both languages. The study has applied significance for lexicography, translation studies, and comparative linguistics.

Постановка проблеми. Попри наявність численних словникових визначень лексем *need(s)* та *потреба*, досі недостатньо досліджено їхню семантичну еволюцію та культурні відмінності в трактуванні. Особливо актуальним є з'ясування, порівняння та зіставлення лексичного обсягу іменників *need(s)* та *потреба* в англійській та українській мовах. Вирішення цієї проблеми

сприятиме ідентифікації спільного та відмінного у концептуалізації потреб людини та їхньої реалізації у національних картинах світу.

Мета статті – з'ясувати обсяг значення лексем *need(s)* і *потреба* в англійській та українській лексикографії з виявленням їхніх спільних та відмінних значень, що зумовило вирішення таких завдань:

– з'ясувати етимологію лексем *need(s)* та *потреба*;

– проаналізувати тлумачні словники з англійської та української мов для визначення дефініцій *need(s)* та *потреба*;

– зіставити семантичне наповнення лексем, визначивши специфіку кожної форми та можливі лексико-семантичні варіанти *need(s)* і *потреба*.

Об'єктом дослідження є словникові статті як базові вербалізатори мегаконцепту NEED(S)/ПОТРЕБА в обох мовах, **предметом** – етимологічні і тлумачні лексикографічні джерела.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження лексичного обсягу будь-якої лексеми доцільно проводити на основі базових методів історичної лексикології, до яких належать етимологічний та дефініційний аналіз. Результати етимологічного аналізу дають змогу реконструювати первинну мотивацію лексеми, встановити її генетичні зв'язки з іншими мовами та простежити еволюцію значення від прамови до сучасного стану. Дефініційний аналіз, своєю чергою, фокусується на сучасному лексичному обсязі слова, а також визначає межі полісемії та омонімії. Комплексне поєднання етимологічного й дефініційного підходів, запропоноване ще В. фон Гумбольдтом і розвинуте в працях Ф. де Соссюра та О.О. Потєбні, дає змогу описати семантичну структуру лексеми в діахронічному та синхронічному вимірах одночасно. Теоретичне обґрунтування й методологію такого двоаспектного аналізу викладено в працях М.М. Паук «Мовна актуалізація дефініції концепту в сучасній лінгвістиці» та І.М. Колегаєвої «Конструювання номінативного поля концепту: етапи та одиниці» [Паук, 2018; Колегаєва, 2021]. Отже, етимолого-дефініційний аналіз залишається невід'ємним складником сучасної лексикологічної та семасіологічної практики й забезпечує наукову обґрунтованість висновків про динаміку лексичного значення лексем *need(s)* та *потреба* в англійській та українській мовах.

Уважаємо за доцільне розпочати наше дослідження з етимологічного аналізу лексем, оскільки це дасть змогу простежити історію лексем *need(s)* в англійській та *потреба* в українській мовах, виявити їхні первісні форми (праформи/етимони) та лексико-семантичні й граматичні зміни, яких вони зазнали протягом свого розвитку.

Згідно з інформацією в етимологічному словнику англійської мови «Etymonline», найдавніші зафіксовані згадки про цю лексему як іменник є в староанглійській мові, прагерманській корінь **nauti-* («death, to be exhausted» – «смерть, бути виснаженим») [https://www.etymonline.com/]. Також указуються інші стародавні мови, які вплинули на формування первинного значення лексеми *need(s)*, зокрема давньоскандинавська –

na, готська – *naus* «corpse», давньоірландська – *naunae* «famine, shortage» давньокорнська – *naun* «corpse», старослов'янська – *navi* «corpse», російська – *nuzda*, польська *nędza* «misery, distress», давньопрусська – *nowis* «corpse», *nautin* «need, distress», *nawe* «death», литовська – *novyti* «to torture, kill», *nove* «death» [https://www.etymonline.com/]. Результати етимологічного аналізу слова *need(s)* перш за все вказують на те, що витокі семантичного значення носять негативні асоціації, оскільки подає потребу як крайній небажаний стан людини, що супроводжується стражданнями і в крайньому випадку несе за собою смерть. Можна зробити висновок, що в давньоанглійській період потреба асоціювалася з такими поняттями, як *нестача*, *виснаженість*, *страждання*, *тортури*, *відчай*, *нещастя*, або навіть із *трупом*. Зважаючи на те, що іменник *need* є засвідченим у кельтських, германських та балтослов'янських мовах, то він також міг увійти у вжиток як лексема певної регіональної субстратної мови. Із XII ст. лексема *need* розширила межі свого значення і трактувалася як «lack of something that is necessary or important; state or condition of needing something», також як «a necessary act, required work or duty». Таким чином, можна говорити про перехід лексеми від негативних відтінків забарвлення до його нейтрального значення, де під *потребою* розумілася будь-яка нестача чогось важливого для людини або сам стан людини, зумовлений цією нестачею, і ця нестача не передбачала обов'язковий характер настання можливих негативних наслідків.

Однак на цьому лексико-семантичний розвиток лексеми *need* не зупинився, і вже на початку XIV ст. як іменник, так і дієслово продовжили розширювати можливі варіанти своєї інтерпретації, надаючи нових відтінків у значеннях, зокрема зосередивши увагу на стані бідності як особливої соціально-економічної потреби всередині суспільства («extreme poverty, destitution, want of means of subsistence» – «крайня бідність, злидні, брак засобів до існування») [https://www.etymonline.com/]. Водночас існувало паралельне слово *dearf* – більш звичне для вираження *потреби/необхідності* як спільної семантичної основи «труднощі, біль». Обидві лексеми об'єднувалися в складних формах, наприклад *nieddearf* («необхідність, обов'язок, річ, що потрібна»). Аналізуючи етимологічні дані про розвиток дієслова *need*, можна стверджувати, що воно походить від староанглійської форми *neodian* «be necessary, be required (for some purpose)», указуючи на необхідність досягнення чогось із певною метою. Походить із того ж кореня, що й іменник *need* (*nied*), тобто Proto-Germanic **nauthiz/*naudiz*, а значення «бути зобов'язаним (щось робити)» з'являється з кінця XIV ст., особливо у негативних чи питаль-

них конструкціях, де підкреслюється необхідність чи обов'язок. У «Etymonline» також подано порівняльний графік частотності використання іменника та дієслова в діахронічному вимірі з початку XIX ст., який показує, що їх використання відзначається різною інтенсивністю та функційним навантаженням. Із XIX ст. використання іменникової форми *need* поступово зростало до середини XX ст., досягнувши піку в 1970-х роках, після чого стабілізувалося, тоді як дієслово *need* від помірної вживання перейшло до стрімкого зростання наприкінці XX – на початку XXI ст. Таким чином, еволюція вживання лексеми *need* відображає загальну прагматизацію сучасної англійської мови – перехід від осмислення «потреби» як абстрактної категорії (іменник) до її реалізації у вигляді дії чи зобов'язання (дієслово). У лінгвокультурному вимірі це свідчить про трансформацію цінних орієнтирів англословного суспільства – від споглядального до дієвого типу мислення.

В «Етимологічному словнику української мови у семи томах» відсутня інформація щодо сучасної лексичної одиниці *потреба*, а тому семантичний аналіз було здійснено на основі її складників, а саме: спільнокореневій лексемі *треба*, яка має таке саме лексико-семантичне значення, але виконує іншу граматичну функцію у сучасній українській мові, та префікса *-но*. Лексема *треба* тлумачиться як присудкове слово в значенні «необхідно, потрібно, слід» та в ролі іменника, що означає «жертвоприношення; релігійний обряд, здійснюваний священиком на замовляння віруючих; плата за виконання такої відправи». Друге визначення не відображає сучасне семантичне значення *потреба* в тлумачних словниках української мови, однак викликає певні негативні асоціації з необхідністю поступатися власними інтересами та навіть нести певні моральні труднощі або матеріальні збитки заради чогось залежно від обставин, які спричиняють необхідність жертвоприношення [Мельничук, 2006, с. 625–626].

Таким чином, можна стверджувати, що як в англійській, так і в українській мові іменники *need(s)* та *потреба* набули негативного значення в ході свого історичного розвитку. Можна зробити висновки про те, що між трактуваннями лексеми *треба* як «необхідності» та «жертвоприношення» простежується логічний закономірний лексико-семантичний зв'язок, оскільки жертва сприймається як певна необхідність заради чогось. Важливими є похідні лексеми, такі як *тріба* – «потреба, спроба», *трібунок* – «спроба», *трібний* – «потрібний, необхідний», *требно* – «потрібно», *требувати* – «вимагати, потребувати, намагатися; дуже просити, пробувати», *требуватися* – «бути потрібним», *трібовати* – «пробувати», *трібувати* – «азнавати, переживати; вима-

гати, потребувати, пробувати», а також лексичні одинці з антонімічним значенням, який виражається через додавання префікса *не-*: *непотреба* – «непотреба», *нетрібняк* – «непотріб».

Далі у цьому ж словнику знаходимо лексеми *потребизна* – «потреба», *потребина* – «потреба, належність, необхідні видатки», *потребник* – «нужник», *потріб* – «потреба», *потрібка* (розм.) – «що-небудь потрібне; потреба», *потрібки* – «все зужите», *потрібен*, *потрібний* – «необхідний», *потрімний* – «потрібний, який потребує; здібний», *потрінно* – «потрібно», *потребувати* – «відчувати необхідність», «мусити», *потребуватися*, *потрібувати* – «потребувати, попробувати», *стріба* – «проба», *стрібок* – «спроба, проба», *стребувати*, *стрібувати* – «спробувати, попросити», *струбувати* – «спробувати», *спотребник* – «споживач», *спотребно* – «потрібно», *спотребити* – «спожити», *спотребувати* – «споживати» [Мельничук, 2006, с. 625–626]. Походження лексичних одиниць *треба/потреба* бере свій початок у сучасній українській мові ще з праслов'янського періоду, а первісною реконструйованою формою можна вважати лексему **terba* в значенні «потреба, необхідність». Важливу роль також відігравало дієслово **terbiti*, що означало «очищати від лущиння, тербити; корчувати; м'яти, смикати; термосити; каструвати», а згодом у ході свого лексико-семантичного розвитку еволюціонувало до нових значень «потребувати, споживати, куштувати», які мають більш схоже семантичне значення із сучасною лексемою *потреба*. Схематично зміну значень можна зобразити так: «чистити, робити придатним, корисним» → «користуватися, споживати» → «мати потребу, вимагати» → «необхідність». Спільне походження лексеми *потреба* в українській мові паралельно з іншими слов'янськими мовами підтверджують подані збережені форми з інших різних мов: болг. *трявам* «бути необхідним»; польсь. *trzeba* «треба», *potrzebować* «мати потребу»; чеськ. *třeba* «треба», *potřebovat* «мати потребу»; слц. *treba*, *potrebovat*; словен. *treba* «потрібно»; стсл. *trъva* «жертвопринесення; потреба».

Також особливо варто відзначити вплив польської мови на формування аналізованої лексеми, оскільки фонетичне звучання *треба* є найбільш приближеним до польського варіанту вимови *trzeba*. У ході порівняльно-історичного аналізу з іншими індоевропейськими мовами, зокрема прусською *enterpen* «корисний», *enterpo* «принести користь», готською *paurba(n)* «відчувати потребу», грецькою *τέρω* «насихую, раду», давньоіндійською *tr̥p̥ati*, *tarpati* «насихується», можна зробити висновок про наявність спільної європейської семантичної лінії, яка показує трансформацію значення лексеми *треба* від «корис-

ності» та «задоволення» до «потреби» та «необхідності» [Мельничук, 2006, с. 625–626].

Для цілісного об'єктивного аналізу результатів етимологічного дослідження лексеми *потреба* необхідно врахувати семантичне наповнення префікса *no-* та його можливий вплив на модифікацію значення лексеми *треба* за його додавання. Префікс *no-* в українській мові має давнє походження і пов'язаний із праслов'янською формою *ro-*, яка виникла внаслідок чергування голосних з *ra-*. У праслов'янській мові він мав основне значення «після, потім, слідом», що відображено, зокрема, у формі *pozdy* «пізній». Схожі форми та значення зустрічаються в балтійських мовах: у литовській *ra-* передає ідею *no-*, а також «під, через, перенасичення», у латвійській (*ra*) – подібне значення. У давньопруській мові відзначено форми *ra-* та *ro-*, які також перекладаються як «*no-*». У латинській мові відомий префікс *ro-* мав трансферне, або перенесене, значення, близьке до українського «*no-*». В авестійській мові існує *ra-* зі значенням «від, геть», а в хеттській – *rē-*, що передає напрямок «туди». Подібні смислові відповідники відомі також у давньогрецькій, де відзначаються форми, пов'язані з напрямком дії, і в давньоіранських мовах (*ara* «геть, назад», *ari* «також; до цього»). Зважаючи на ці дані, можна зробити припущення, що префікс *no-* за додавання до лексеми *треба* може вказувати на *потребу* як те, від чого можна відштовхуватися за певної необхідності, а також на завершеність дії, зокрема це підтверджують значення префікса *no-* як «від» та «після, потім» [Мельничук, 2003, с. 465].

Як бачимо, додавання префікса *no-* до лексеми *треба* і формування сучасної лексеми *потреба* не відображає значних змін у семантичному значенні лексеми *треба*. Таким чином, можна говорити про подібний характер еволюції семантичного значення *треба/потреба* як у слов'янських, так і індоєвропейських мовах.

Отже, порівняльний аналіз етимології слів *need* в англійській та *треба/потреба* в українській мовах дає підстави зробити висновки про спільні та відмінні риси у відтінках значення лексичних одиниць на різних етапах їх лексико-семантичного розвитку. Зокрема, спільним для обох мов є позначення *потреби* як «певної нестачі або нужди в чомусь», що відповідає сучасному значенню цього слова в обох мовах. Також в обох мовах простежується поступова нейтралізація негативних конотацій, де лексеми *need* та *потреба* трактуються як загальна необхідність або брак чогось у край важливого. Істотно відмінними рисами є те, що в українській мові *потреба* носила більш практичний характер, пов'язаний із певним видом діяльності для задоволення нужд, і носить нейтральне або позитивне конотативне

значення через історично сформовані асоціації з користю як результатом задоволення потреб. В англійській мові лексема *need(s)* увібрала в себе багато негативних значень та асоціацій зі смертю, злиднями, бідністю та важким психічно-емоційним чи фізичним станом людини через брак чогось у край важливого та цінного для неї. В українській мові ці конотації є менш вираженими та асоціюються з потребою як «жертвою заради чогось». Це свідчить, що процес нейтралізації значень в англійській мові є менш вираженим порівняно з українською.

Далі здійснимо дефініційний аналіз лексеми *need(s)* в англійській мові. Для дефініційного аналізу лексеми *need* було вибрано п'ять тлумачних англословників, а саме: «Merriam-Webster Dictionary», «Collins Dictionary», «Longman Dictionary of Contemporary English», «Oxford Learner's Dictionary», «YourDictionary».

В англословнику тлумачному словнику «Longman Dictionary of Contemporary English» іменник *need* подається як: 1) ситуація, у якій є щось у край необхідне, особливо те, що є недоступним зараз; 2) сильне почуття або бажання щось мати або переконання, що ти повинен мати це; 3) щось, що є необхідним для нормального здорового комфортного способу життя; 4) відсутність необхідної кількості їжі або грошей. Словник «Longman Dictionary of Contemporary English» надає такі дефініції дієслова *need(s)*: 1) необхідність у чомусь або комусь через неможливість обходитися без цих речей та продовжувати своє існування; 2) відчувати, що ти хочеш чогось дуже сильно. У словнику акцентується увага заперечній формі лексеми *need* у вигляді *needn't*, яка трактується як відсутність необхідності у чомусь або комусь або певних дій на шляху до її задоволення [https://www.ldoceonline.com/].

За словником «Oxford Learner's Dictionary» іменник *need* має такі значення: 1) ситуація, у якій щось є необхідним або обов'язково повинно бути зробленим; 2) сильне почуття, що ти маєш потребу в комусь або чомусь або повинен щось мати; 3) речі, які необхідні для комфортного життя або досягти бажаного; 4) стан, коли в тебе немає достатньо їжі, грошей або підтримки. Дієслово *need* трактується як: 1) мати потребу в чомусь або комусь, тому що вони є необхідними або дуже важливими, а не з тієї причини, що ти хотів би її мати; 2) використовується, щоб показати, що слід або необхідно зробити [https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/].

В американському словнику «Merriam-Webster Dictionary» іменник *need* трактується як: 1) необхідність, обов'язок чи зобов'язання; 2) нестача або відсутність чогось необхідного, бажаного або корисного; 3) фізіологічна або психологічна

вимога для благополуччя організму; 4) стан, що потребує постачання чогось або полегшення; 5) брак засобів для існування, який прирівнюється бідності. Дієслово *need* характеризується як: 1) бути нужденним або необхідним; 2) перебувати в скруті або скрутному становищі; 3) як допоміжне дієслово, що означає зобов'язання або обов'язок щось зробити [<https://www.merriam-webster.com/>].

Аналізуючи дефініції лексеми *need*, які надає «Collins Dictionary», можна зробити висновок, що іменник *need* має такі тлумачення: 1) якщо існує потреба в чомусь, то ця річ покращить ситуацію або ж щось не може відбутися без неї; 2) факт або випадок відчуття нестачі чогось; 3) вимога; 4) необхідність або зобов'язання, що впливають із певної ситуації; 5) скрутне становище або крайня ступінь його виявлення; 6) крайня межа бідності або злидні; 7) стан, за якого існує дефіцит чогось або щось потребує полегшення чи постачання; 8) нагальна потреба, як щось украй необхідне. Дієслово *need* у «Collins Dictionary» подано так: 1) потреба в чомусь або зробити щось для того, аби ви успішно могли досягти того, чого прагнете, або те, без чого ви не можете нормально жити; 2) дії, які слід виконати для покращення певного місця, об'єкта чи конкретної ситуації; 3) бути в нестачі; 4) вимагати або бути зобов'язаним із необхідності (бути або робити щось); 5) використовується як допоміжне дієслово в заперечних та питальних реченнях для вираження необхідності та обов'язку; 6) бути суттєвим або необхідним для чогось [<https://www.collinsdictionary.com/>].

В англomовному тлумачному онлайн-словнику «Your-dictionary» іменник *need(s)* зафіксований у таких дефініціях: 1) необхідність або обов'язок, що виникають унаслідок певної ситуації; 2) щось корисне, необхідне або бажане, чого бракує, бажання, вимога; 3) брак або нестача чогось корисного, бажаного або необхідного; 4) стан, що характеризується труднощами або серйозною недостатністю; 5) стан бідності або крайніх злиднів; 6) вимога до чогось. Дієслово *need* означає: 1) мати необхідність; 2) мати зобов'язання щось зробити; 3) бути в нужді; 4) мати обов'язок щось зробити; 5) мати потребу, бажати чогось або відчувати нестачу чогось, вимагати; 6) бути підпорядкованим дії через зобов'язання; 7) бажати або підпорядковуватися комусь; 8) бути необхідним; 9) мати абсолютну вимогу до чогось або когось; 10) бути зобов'язаним або вимагати щось зробити [<https://www.yourdictionary.com/>].

Отже, проаналізувавши дефініції *need(s)* у п'яти англomовних тлумачних словниках, можна виділити 19 значень лексеми *need* як іменника та 18 – як дієслова. Усі значення наведено в табл. 1 та 2. Наявність лексико-семантичних варіантів у

іменника *need(s)* представлено в табл. 1 «Обсяг значення лексеми *need(s)* в англійських тлумачних словниках».

Здійснивши аналіз п'яти англomовних тлумачних словників, можна виділити такі семи для іменника *need(s)*: *necessity*, *requirement*, *want*, *lack*, *duty*, *obligation*, *poverty*, *deficiency*. Наведені семи вказують на те, що потреба в англomовній лінгвокультурі сприймається як певна необхідність, бажання, нестача або дефіцит чогось бажаного або потрібного, зобов'язання або стан бідності. Зокрема, серед ядерних сем, які зафіксовані в усіх тлумачних англomовних словниках, є *necessity(necessary)*, а також *requirement(require)*, які можуть виражати формальність потреби та її цінність у соціумі. Інші семи: 1) *want* – своїм семантичним значенням указує на необмеженість характеру потреб; 2) *lack* – указує на нестачу чогось, що найбільш точно характеризує базовий набір потреб та розкриває саму суть потреби як певну відсутність чогось важливого для людини та її життєдіяльності. Подібне значення репрезентують лексичні одиниці *absence* та *deficiency* як стан відсутності чогось. Однак лексема *absence* здебільшого носить нейтральний характер, тоді як *lack* та *deficiency* акцентують увагу на нестачі або дефіциті того, що потребує людина або група людей. Виокремлення даних складників стане в нагоді для корпусного дослідження нашої розвідки, оскільки це дасть змогу укласти лексико-семантичне поле, що вербалізує та реалізує мегаконцепт NEEDS в англomовній лінгвокультурі.

Для дієслова *need* виявлено 18 лексико-семантичних варіантів, а саме: 1) необхідність у чомусь або комусь через неможливість обходитися без цих речей та продовжувати своє існування; 2) відчувати, що ти хочеш чогось дуже сильно; 3) мати потребу в чомусь або комусь, тому що вони є необхідними або дуже важливими, а не з тієї причини, що ти хотів би її мати; 4) використовується як допоміжне дієслово в заперечних та питальних реченнях для вираження необхідності та обов'язку; 5) бути нужденним або необхідним; 6) перебувати в скруті або скрутному становищі; 7) потреба в чомусь або зробити щось для того, аби ви успішно могли досягти того, чого прагнете, або те, без чого ви не можете нормально жити; 8) дії, які слід виконати для покращення певного місця, об'єкта чи конкретної ситуації; 9) бути в нестачі або нужді; 10) вимагати або бути зобов'язаним із необхідності (бути або робити щось); 11) бути суттєвим або необхідним для чогось; 12) мати необхідність; 13) мати обов'язок щось зробити; 14) мати потребу, бажати чогось або відчувати нестачу чогось, вимагати; 15) бути підпорядкованим дії через зобов'язання; 16) бажати або

Обсяг значення лексеми *need(s)* в англійських тлумачних словниках

Словник	Longman Dictionary of Contemporary English	Oxford Learner's Dictionary	Merriam-Webster Dictionary	Collins Dictionary	Your-dictionary
Лексико-семантичні варіанти					
1) ситуація, у якій є щось украй необхідним	+	+	-	-	-
2) сильне почуття або бажання щось мати, або переконання, що ти повинен мати це	+	+	-	-	-
3) речі, які необхідні для комфортного життя або досягти бажаного	+	-	-	-	-
4) стан, коли в тебе немає достатньо їжі, грошей або підтримки	+	+	-	-	-
5) відсутність необхідної кількості їжі або грошей	+	+	-	-	-
6) необхідність, обов'язок чи зобов'язання	-	-	+	+	+
7) нестача або відсутність чогось необхідного, бажаного або корисного	-	-	+	-	-
8) фізіологічна або психологічна вимога для благополуччя організму	-	-	+	-	-
9) стан, за якого існує дефіцит чогось або щось потребує полегшення чи постачання	-	-	-	+	-
10) брак засобів для існування, який прирівнюється бідності	-	-	+	-	-
11) якщо існує потреба в чомусь, то ця річ покращить ситуацію, або ж щось не може відбутися без неї	-	-	-	+	-
12) факт або випадок відчуття нестачі чогось	-	-	-	+	-
13) вимога до чогось	-	-	-	+	+
14) крайня межа бідності або злидні	-	-	-	+	+
15) скрутне становище або крайня ступінь його виявлення	-	-	-	+	-
16) стан, що характеризується труднощами або серйозною недостатністю	-	-	-	-	+
17) нагальна потреба, як щось украй необхідне	-	-	-	+	-
18) щось корисне, необхідне або бажане, чого бракує, бажання, вимога	-	-	-	-	+
19) брак або нестача чогось корисного, бажаного або необхідного	-	-	-	-	+

підпорядковуватися комусь; 17) мати абсолютну вимогу до чогось або когось; 18) бути зобов'язаним або вимагати щось зробити.

Тепер здійснимо аналогічний аналіз репрезентації іменника *потреба* в українській мові для подальшого зіставлення та порівняння лексико-семантичного відтворення цієї лексеми в американській та українській лінгвокультурах. Матеріалом нашого дослідження слугуватимуть п'ять тлумачних словників української мови («Великий тлумачний словник української мови», «Словник ГОРОХ», онлайн-словник «SLOVNYK.ME», онлайн-словник «СЛОВНИК.UA», «Словник української мови») та дефініції, які там наведено.

Зокрема, «Великий тлумачний словник української мови» за редакцією В.Т. Бусела подає такі визначення іменника *потреба*: 1) необхідність у кому-, чому-небудь, що вимагає задоволення; 2) потрібність; 3) умови, які змушують до чогось, спричиняють щось; 4) необхідність або бажання робити щось, діяти певним чином; 5) те, без чого не можна обійтися; 6) вимоги, які необхідно задовольнити; 7) заст. бій, битва [Бусел, 2005].

Онлайн-словник «ГОРОХ» дає визначення іменника *потреба*: 1) необхідність у кому-, чому-небудь, що вимагає задоволення; 2) необхідність або бажання робити щось, діяти певним чином; 3) те, без чого не можна або важко обійтися; 4) вимоги, які необхідно задовольнити; 4) фізіологічна необхідність випорожнитися; 5) заст. бій, битва, бойова сутичка [https://goroh.pp.ua/].

Онлайн-словник «SLOVNYK.ME» тлумачить іменник *потреба* через такі дефініції: 1) необхідність у кому-, чому-небудь, що вимагає задоволення; 2) потрібність; 3) умови, які змушують до чогось, спричиняють щось; 4) необхідність або бажання робити щось, діяти певним чином; 5) те, без чого не можна обійтися; 6) вимоги, які необхідно задовольнити; 6) умови, необхідні для когось, чогось; 7) заст. бій, битва [https://slovyk.me/].

В онлайн-словнику «СЛОВНИК.UA» зафіксовано такі визначення лексеми *потреба*: 1) необхідність у кому-, чому-небудь, що вимагає задоволення; 2) потрібність; 3) умови, які змушують до чогось, спричиняють щось; 4) необхідність або бажання робити щось, діяти певним чином; 5) те, без чого не можна обійтися; 6) вимоги, які необхідно задовольнити; 7) заст. бій, битва [https://slovyk.ua/index.php?sword].

У «Словнику української мови» подаються такі дефініції лексеми *потреба*: 1) необхідність у кому-, чому-небудь, що вимагає задоволення; 2) потрібність; 2) умови, які змушують до чогось, спричиняють щось; 3) необхідність або бажання робити щось, діяти певним чином; 4) те, без чого

не можна обійтися; 5) вимоги, які необхідно задовольнити; 6) умови, необхідні для когось, чогось; 7) бій, битва [https://sum11.com.ua/].

Отже, проаналізувавши п'ять тлумачних українських словників, можна виокремити дев'ять лексико-семантичних варіантів для іменника *потреба*, які представлено в табл. 2.

Здійснивши аналіз п'яти українських тлумачних словників, можна виокремити такі семи для іменника *потреба*: *необхідність*, *потрібність*, *умови, що зумовлюють дію, бажання/спонукання до дії, невід'ємність*, *вимога*, *фізіологічна необхідність*, *необхідні життєві умови*, *бій/битва* (застар.). Виявлені семи дають змогу простежити, як у межах української лінгвокультури вербалізується мегаконцепт ПОТРЕБИ, репрезентуючи його як певну необхідність, прагнення, умову, дефіцит, спонукання до дії, а також – у периферійному значенні – як конкретний фізіологічний процес чи навіть застарілу військову дію. До ядерних сем, відображених у всіх словникових джерелах, належать: *необхідність у чомусь*, *невід'ємність та важливість для існування*, *вимоги, що потребують задоволення*, а також *необхідність або бажання діяти певним чином*. Ці значення формують основу семантичного наповнення слова *потреба*, оскільки стабільно фіксуються у 5/5 словниках, що вказує на їх системність, нормативність та культурну значущість.

Сема *потрібність* демонструє загальний характер потреб, не обмежений конкретними життєвими сферами, тоді як *умови, які змушують до дії* підкреслюють причинно-результативну природу потреби як рушійної сили людської поведінки. Важливо, що те, без чого не можна обійтися, конкретизує основу мегаконцепту ПОТРЕБИ, інтерпретуючи потребу як відсутність необхідного ресурсу, що корелює з дефіцитарністю та мотиваційністю. Периферійною є сема *фізіологічна необхідність випорожнення*, оскільки зафіксована лише в одному джерелі, що вказує на її вузьку сферу вживання. Цікавим є також значення *бій, бойова сутичка*, представлене у словниках як застаріле значення, що відображає історичний, архаїчний шар лексеми та демонструє полісемійний розвиток слова за межі екзистенційно-психологічної сфери.

Порівняльний аналіз англійських та українських тлумачних джерел засвідчує часткову семантичну відповідність між лексемами *need* та *потреба*, проте з низкою відмінностей у структурі значень і ступені їх деталізації. В обох мовах ядром семантичного поля є уявлення про необхідність, нестачу та вимогу до задоволення певної потреби, що формує універсальне онтологічне значення. Англійські словники демонструють більш розгалужену систематизацію в

Порівняльна таблиця репрезентації іменника потреба в українських тлумачних словниках

Словник	Словник української мови	Онлайн-словник СЛОВНИК.UA	Онлайн-словник ГОРОХ	Великий тлумачний словник української мови	Онлайн-словник SLOVNYK.ME
Лексико-семантичні варіанти					
1) необхідність у кому-, чому-небудь, що вимагає задоволення	+	+	+	+	+
2) потрібність	+	+	-	+	+
3) умови, які змушують до чогось, спричиняють щось	+	+	-	+	+
4) необхідність або бажання робити щось, діяти певним чином	+	+	+	+	+
5) те, без чого не можна або важко обійтись	+	+	+	+	+
6) вимоги, які необхідно задовольнити	+	+	+	+	+
7) фізіологічна необхідність випорожнитися	-	-	+	-	-
8) умови, необхідні для когось, чогось	+	-	-	-	+
9) заст. бій, битва, бойова сутичка	+	+	+	+	+

кількісному та якісному відношенні, виокремлюючи окремо емоційний аспект (сильне почуття бажання мати щось) і соціально-економічний (брак засобів для існування; бідність), тоді як українські джерела тяжіють до узагальнення значень у межах функціональної необхідності.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Дослідження показало, що лексема *need(s)* в англійській мові має широкий обсяг значення (представлена 19 лексико-семантичними варіантами), охоплюючи фізичну необхідність, соціальні вимоги та психологічні стани. Лексема *потреба* в українській мові демонструє більш вузький (лише дев'ять лексико-семантичних варіантів), концентрований обсяг значення, акцентуючи увагу на практичній та функціональній необхідності. Порівняльний аналіз словникових джерел виявив, що лексична одиниця *need(s)* здатна передавати нюанси дефіциту, обов'язку та бажання, чого майже немає у лексемі *потреба*. Установлено, що різниця в обсязі значення цих лексем відображає культурні та мовні особливості обох мов. Словники демонструють різні стратегії опису значень: англійські джерела пропонують багаторівневу семантичну деталізацію, українські – більш компактне визначення. Аналіз показав, що обсяг значення *need(s)* ширший у

когнітивному та контекстуальному аспектах, а *потреба* точніше окреслює конкретні сфери застосування. Результати аналізу словникових статей указують на тенденцію до розширення значення обох лексем у сучасній мові, зокрема у переносному і метафоричному вживанні. Етимологічні дані підтверджують, що *need(s)* походить від давньоанглійського *nēodian*, що означало «бути необхідним», а українська *потреба* розвинулася від старослов'янського *potrěba*, що мало значення «необхідність, справа».

Перспектива подальших досліджень включає аналіз синонімічних та антонімічних рядів лексем *need(s)* та *потреба* в англійській та українській мовах, що дасть змогу глибше зрозуміти їхню семантичну структуру та функціональні варіанти в різних комунікативних ситуаціях. Окремою перспективою є здійснення корпусного аналізу для виявлення семантичних особливостей лексем *need(s)* та *потреба* у різних видах дискурсу, зокрема медіадискурсі. Корпусний аналіз дасть об'єктивну основу для розуміння, яким чином вербалізується мега-концепт «NEEDS/ПОТРЕБА» в американській та українській лінгвокультурах, а також дасть змогу здійснити порівняльний аналіз частотності, колокативних зв'язків та контекстуальних відтінків значень лексем у різних типах дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бусел В. Т. (ред.). Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ; Ірпінь : Перун. 2005. URL: <https://1531.slovaronline.com/>
2. Горох – онлайн-бібліотека словників української мови. URL: <https://goroh.pp.ua/>
3. Мельничук О. С. Етимологічний словник української мови: у 7 т. Т. 4. Київ: Наукова думка. 2003. 657 с.
4. Мельничук О. С. Етимологічний словник української мови: у 7 т. Т. 5. Київ: Наукова думка. 2006. 705 с.
5. Slovnyk.ua. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd>
6. Словник української мови. URL: <https://sum11.com.ua/>
7. Slovnyk.me. URL: <https://slovnyk.me/>
8. Колегаєва І. М. Конструювання номінативного поля концепту: етапи та одиниці. *Записки з романо-германської філології*. 2018. Вип. 1(40). С. 121–130.
9. Паук М. М. Мовна актуалізація дефініції концепту в сучасній лінгвістиці. *Записки з романо-германської філології*. 2018. Вип. 1(40). С. 285–291.
10. Collins English Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/>
11. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <https://www.ldoceonline.com/>
12. Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/>
13. Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/>
14. Oxford Learner's Dictionaries. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
15. YourDictionary. URL: <https://www.yourdictionary.com/>
2. Horokh – online-biblioteka slovnykiv ukrainiskoi movy [Electronic resource]. Retrieved from: <https://goroh.pp.ua/>
3. Melnychuk, O. S. (2003). Etymolohichniy slovnyk ukrainiskoi movy: u 7 t. Tom 4, Kyiv: Naukova Dumka, 657 p.
4. Melnychuk, O. S. (2006). Etymolohichniy slovnyk ukrainiskoi movy: u 7 t. Tom 5, Kyiv: Naukova Dumka, 705 p.
5. Slovnyk [Electronic resource]. Slovnyk.ua. Retrieved from: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd>
6. Slovnyk ukrainiskoi movy [Electronic resource]. Retrieved from: <https://sum11.com.ua/>
7. Slovnyk.me. Slovnyky i entsyklopedii [Electronic resource]. Retrieved from: <https://slovnyk.me/>
8. Kolegaeva, I. M. (2018). Konstruvannia nominatyvnoho polia kontseptu: etapy ta odyntysi. *Zapysky z romano-hermanskoï filolohii*, 1(40), 121–130.
9. Pauk, M. M. (2018). Movna aktualizatsiya defynitsii kontseptu v suchasniy linhvistytsi. *Zapysky z romano-hermanskoï filolohii*, 1(40), 285–291.
10. Collins English Dictionary [Electronic dictionary]. Retrieved from: <https://www.collinsdictionary.com/>
11. Longman Dictionary of Contemporary English [Electronic resource]. Retrieved from: <https://www.ldoceonline.com/>
12. Merriam-Webster [Electronic resource]. Retrieved from: <https://www.merriam-webster.com/>
13. Online Etymology Dictionary [Electronic resource]. Retrieved from: <https://www.etymonline.com/>
14. Oxford Learner's Dictionaries [Electronic resource]. Retrieved from: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
15. YourDictionary [Electronic dictionary]. Retrieved from: <https://www.yourdictionary.com/>

REFERENCES

1. Busel, V. T. (ed. & chief ed.). (2005). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainiskoi movy. Kyiv; Irpin. Retrieved from: <https://1531.slovaronline.com/>

Дата першого надходження рукопису до видання: 27.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 25.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

SPEZIFIK DER WORTBILDENDEN TEXTVERFLECHTUNG**Kovalenko V. M.**

*Kandidat der philologischen Wissenschaften (PhD), Associate Professor,
Associate Professor des Lehrstuhls für Germanistik
Borys Grintschenko Metropolitan Universität Kyiv
Levko Lukjanenko Straße, 13B, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-7343-3734
vm.kovalenko@kubg.edu.ua*

Popova S. G.

*Hochschullehrerin des Lehrstuhls für Germanistik
Borys Grintschenko Metropolitan Universität Kyiv
Levko Lukjanenko Straße, 13B, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3111-572X
s.popova@kubg.edu.ua*

Schlüsselwörter:

*Wortbildungsbeziehungen,
Wortbildungsmodell, abgeleitete
Nomen, Textstruktur, Textebenen.*

Der Artikel untersucht die Merkmale der Implementierung der Kohärenzkategorie in deutschsprachigen wissenschaftlichen Texten. Besonderes Augenmerk wird auf Wortbildungszusammenhänge gelegt. Die Korrelation von Beziehungen zwischen Objekten, Phänomenen der objektiven Realität und Verbindungen zwischen Strukturelementen im Text wird hervorgehoben. Die Spezifik von Wortbildungszusammenhängen manifestiert sich nicht nur in der oberflächlichen Wiederholung einzelner Spracheinheiten im Text (Kohäsion), sondern auch in der Interaktion semantischer Komponenten von Wortbildungsmodellen. Solche Zusammenhänge sind tiefgreifender Natur und bestimmen die thematische und semantische Komponente im Text (Kohärenz). Das Korpus der abgeleiteten Substantive der Suffixbildung wird analysiert und anhand kategorischer Merkmale in drei Klassen eingeteilt: grammatische, lexikogrammatische und semantische Wortbildung. Es wird festgestellt, dass abgeleitete Substantive mit semantisch verwandten Suffixen textverbindendes und textbildendes Potenzial besitzen. Es zeigte sich, dass sich alle textuellen Wortbildungsverbindungen je nach Strukturtyp der Suffixableitung in drei Typen unterteilen lassen: solche, die bei der Wiederholung 1) desselben Wortes, 2) von Wörtern mit gleichem Suffix, aber unterschiedlicher Basis und 3) von Ableitungen mit semantisch verwandten Suffixen entstehen. Es zeigte sich, dass Textverbindungen des ersten und zweiten Typs expliziter Natur sind, während die des dritten Typs implizit sind, was die Bildung der Oberflächen- und Tiefenstruktur des Textes gewährleistet.

Das Wesen der Wortbildungskohärenz in einem wissenschaftlichen Text wird auf der Oberflächenebene durch die Semantik des Suffixes und auf der Tiefenebene durch die Semantik des Wortbildungsmodells bestimmt. Das Netzwerk der Wortbildungsverbindungen bildet (zusammen mit anderen Mitteln) ein kohärentes Textfeld und prägt den semantischen Inhalt des Textes. Die Klärung der Spezifika der Wortbildungskohärenz ermöglicht die Weiterentwicklung dieser Fragestellung und trägt auch zur Berücksichtigung anderer Textkategorien bei. Schlüsselwörter: Wortbildungsverbindungen, Wortbildungsmodell, abgeleitete Substantive, Textstruktur, Textebenen.

СПЕЦИФІКА СЛОВОТВІРНОЇ ЗВ'ЯЗНОСТІ ТЕКСТУ

Коваленко В. М.

*кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри германської філології
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
вул. Левка Лук'яненка, 13Б, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-7343-3734
vm.kovalenko@kubg.edu.ua*

Попова С. Г.

*старша викладачка кафедри германської філології
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
вул. Левка Лук'яненка, 13Б, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-3111-572Xs
popova@kubg.edu.ua*

Ключові слова: *словотвірні зв'язки, словотвірна модель, похідні іменники, структура тексту, текстовий рівень.*

У статті досліджено способи реалізації категорії зв'язності в німецькомовних наукових текстах. Особливу увагу приділено словотвірним зв'язкам. Наголошено, що відносини між предметами, явищами об'єктивної реальності мають мовне вираження та корелюють зі зв'язками в текстовому полі. Специфіка словотвірних зв'язків проявляється не лише як поверхневий повтор окремих мовних одиниць у тексті (когезія), а й як взаємодія семантичних компонентів словотвірних моделей. Такі зв'язки мають глибинний характер і зумовлюють тематико-смісловий складник тексту (когерентність). Проаналізовано корпус похідних іменників суфіксального способу творення, які на основі категоріальних ознак діляться на три класи: граматичні, лексико-граматичні та семантико-словотвірні. Установлено, що похідні іменники із семантично спорідненими суфіксами мають текстозв'язуючий та текстоутворюючий потенціал. З'ясовано, що всі текстові словотвірні зв'язки діляться на три типи відповідно до типу структури суфіксального похідного: ті, що виникають під час повтору 1) одного і того ж слова; 2) слів з одним і тим самим суфіксом, але з різними основами; 3) похідних із семантично близькими суфіксами.

Простежено закономірність, що текстові зв'язки першого та другого типів мають експліцитний характер, а третього типу – імпліцитний, що забезпечує формування поверхневої та глибинної структури тексту.

Визначено сутність словотвірної зв'язності в науковому тексті, яка на поверхневому рівні зумовлена семантикою суфіксу, а на глибинному – семантикою словотвірної моделі. Сітка словотвірних зв'язків утворює (разом з іншими засобами) цілісне текстове поле та формує смислове наповнення тексту. З'ясування специфіки словотвірної зв'язності уможливує подальше розроблення цієї проблематики, а також сприяє розгляду інших категорій тексту.

Problemstellung. Kohärenz ist die grundlegende, konstituierende Eigenschaft des Textes. Sie tritt in Erscheinung zwischen den Phrasen, die den Text verflechten und seine Sinn Ganzheit garantieren [Roelcke, 2019; Rjabova, 2020; Musan, 2022; Busch, Stenschke, 2025]. Das Wesen der Textverflechtung besteht darin, daß die Textbeziehungen die real existierenden Relationen zwischen den Objekten und

Erscheinungen der Wirklichkeit widerspiegeln. Vom Standpunkt der Philosophie und Linguistik aus existieren solche Relationen nicht immanent, sondern haben ihre sprachliche Realisation und werden durch die Sprachmittel adäquat repräsentiert. Die Vielfältigkeit der Relationen zwischen den Gegenständen der objektiven Realität widerspiegelt sich im Text als Komplex der Textbeziehungen, die mit Hilfe der

Sprachmittel verschiedener Ebenen zum Ausdruck kommen. Dazu gehören Sachbeziehungen, grammatische und lexikalische Beziehungen, die im Text strukturell zusammenwirken und einander ergänzen «Textualität oder Texthaftigkeit kommt erst durch eine Reihe von Eigenschaften zustande, die von Texttyp zu Texttyp etwas unterschiedlich sein können» [Musan, 2022, S. 577].

Abgesehen von den schon erwähnten Beziehungen, sind dem Text auch die durch Wortbildungsercheinungen bedingten Relationen eigen. Die Erforschung der Relationen solcher Art bildet **das Ziel** dieses Artikels. Entsprechend dem Ziel wurden folgende **Aufgaben** definiert: die Analyse des Korpus abgeleiteter Substantive mit den Suffixen -ung und -tion; die Systematisierung und Kategorisierung von Wortbildungsverbindungen in einem wissenschaftlichen Text; die Bestimmung des Wesens textueller Wortbildungsverbindungen; die Untersuchung der textverflechtenden Rolle abgeleiteter, suffigierter Substantive.

Das Objekt der Untersuchung ist die Realisierung der Kategorie von Kohärenz in deutschsprachigen wissenschaftlichen Texten, und als **Gegenstand** dienen die Wortbildungsverbindungen, die zwischen den abgeleiteten Substantiven mit den Suffixen -ung und -tion entstehen.

Das Spezifikum der wortbildenden Textverflechtung besteht darin, daß die Beziehungen im Textfeld nicht direkt, mittels der lexikalischen Bedeutungen der Wörter, sondern indirekt, mittels Korrelationen zwischen gemeinsamen verallgemeinerten semantischen Komponenten der Wortbildungsmodelle zum Vorschein kommen.

Präsentation des Hauptmaterials. Zur wortbildenden Textkohärenz gehört die mehrfache Wiederaufnahme im Text von Ableitungen mit denselben bzw. sinnverwandten Suffixen -ung und -tion. Solche Ableitungen haben Anteil an der Explizierung von Textbeziehungen im Bereich der Wortbildung. Bei der Analyse verschiedener suffigierter Substantive kann ermittelt werden, daß sie einige kategoriale Merkmale von unterschiedlichem Verallgemeinerungsgrad im Derivationsprozes bekommen. Anhand dieser kategorialen Merkmale können alle suffigierten Substantive in bestimmten Wortklassen vereinigt werden. Im Bereich der Ableitungen mit -ung und -tion lassen sich grammatische Klassen (Kategorie der Wortart, des Geschlechts, des Numerus), lexisch-grammatische Klassen (Kategorie der konkreten und abstrakten Substantive) und semantisch-wortbildende Klassen (nomina actionis, nomina acti u.a.) ermitteln.

Unter Berücksichtigung dieser Faktoren kann darauf hingewiesen werden, daß die Wortbildungsmittel eine gewisse Textverflechtungspotenz besitzen und einige Textverflechtungsarten aufweisen können. Bei der von uns vorgenommenen Analyse eines typischen

Fachtextes (Petöfi 1983; er untersucht vor allem die Texteigenschaft «Kohärenz» und ihre Merkmale; Umfang etwa 1000 Wörter) wurde festgestellt, daß in diesem Text 42 Substantive mit -ung und -tion vorkommen und daß sie zur Herstellung gewisser textverflechtender Beziehungen dienen. Es hat sich weiter erwiesen, daß diese Beziehungen sich in drei Gruppen klassifizieren lassen und auf zwei Textebenen angesiedelt sind.

Die erste Gruppe dieser Beziehungen bilden Relationen, die auf Grund mehrfacher Wiederaufnahme desselben Wortes mit gleichem Suffix entstehen. Bei solcher Wiederholung schwächt sich die textverflechtende Potenz des Wortbildungssuffixes ab, weil die Identität des Suffixbestandes der rekurrenten Lexeme und nicht nur der Suffixe von Bedeutung ist. So wird z.B. im untersuchten Fachtext das Wort «*Interpretation*» achtmal, das Wort «*Explikation*» fünfmal und «*Intention*» achtmal wiederholt. Diese Lexeme nehmen auf denselben Gegenstand der objektiven Realität Bezug. Zugleich verweisen alle weiteren Wiederaufnahmen auf die Ersterwähnungen zurück. Wiederholungen solcher Art bringen keine neue Information in den Textinhalt, aber sie fördern die exakte Explizierung des Textthemas. Jedes wiederholte Wort präzisiert und ergänzt den Beschreibungsgegenstand und fungiert als explizites Zeichen der Textverflechtung. Das ist eine rein lexikalische Wiederaufnahme, die zur Herstellung textlexikalischer Kohärenz beiträgt.

Im engen Zusammenhang mit der obengenannten Gruppe steht die zweite Gruppe der wortbildenden Textbeziehungen. Sie kommen dadurch zustande, daß Ableitungen mit gleichem Suffix, aber verschiedenen Stämmen (z.B. *Untersuchung*, *Bezeichnung*, *Verwendung*) auftreten. Die einfache Wiederholung des Suffixes bildet schon Textverbindungen zwischen den Ableitungen. Aber diese Verbindungen existieren nur an der Textoberfläche, weil die Wortbildungsbedeutung der rekurrenten, äußerlich gleichen Suffixe verschieden sein kann. Deshalb kommen die Besonderheiten von Textkorrelationen zwischen solchen Lexemen erst auf Grund der Komponentenanalyse entsprechender Ableitungen zum Ausdruck. Die konkrete Textverflechtungsart ist in diesem Fall von der Besonderheit der Wortbildungsstruktur abhängig.

Es sei zu betonen, daß z.B. die nomina actionis *Beschreibung*, *Erklärung*, *Paraphrasierung*, *Vermittlung* verfügen über die gleiche Wortbildungsstruktur (sie werden nach demselben Modell «Handlungsverb + -ung» gebildet), und sie enthalten einen ganzen Komplex von wortbildenden kategorialen semantischen Komponenten (Seme), die für alle genannten Ableitungen gemeinsam sind. Diese Seme («*Gegenständlichkeit*», «*Femininum*», «*Abstraktum*», «*Dynamik*», «*Handlung*», «*Iterativum*», «*Agens*», «*Inform*

mation») verbinden im Text Wörter mit gleicher Struktur und tragen somit zur Textverflechtung bei.

Die weitere Analyse von Wörtern mit -ung zeigt, daß es unter diesen Wörtern auch solche gibt, die nicht nur die oben erwähnten, sondern auch andere Seme enthalten. So enthält z.B. die Gruppe von Substantiven: Verfügung, Beziehung, Folgerung, Bedeutung (die nach dem Modell «Zustandsverb + -ung» gebildet sind) die Seme «Gegenständlichkeit», «Femininum», «Abstraktum», «Statik», «Ergebnis». Wie sich zeigt, sind drei Seme («Gegenständlichkeit», «Femininum» und «Abstraktum») für nomina acti und nomina actionis gemeinsam. Diese Seme verbinden zwei Gruppen von Ableitungen im Textfeld und bilden Textrelationen zwischen ihnen. Die anderen Seme «Sfatic», «Ergebnis», die für nomina acti relevant sind, und «Dynamik», «Handlung», «Iterativum», «Agens», «Information», die die Semantik von nomina actionis bestimmen, unterscheiden die semantische Struktur von Ableitungen verschiedener Wortbildungsmodelle und somit die Arten der Textverflechtung.

Die dritte Gruppe wortbildender Textbeziehungen wird durch Lexeme mit unterschiedlichen, aber semantisch verwandten Suffixen ausgedrückt. Solche Textkorrelationen entstehen zwischen Substantiven mit den semantisch verwandten Suffixen -ung und -tion.

Eine Reihe von nomina actionis mit -tion (Perzeption, Interpretation, Explikation, Deskription) enthalten folgende Seme: «Gegenständlichkeit», «Femininum», «Abstraktum», «Dynamik», «Handlung», «Iterativum», «Agens», «Information». Der Vergleich des Semebestandes von Substantiven mit -ung und -tion erlaubt es, ihre gemeinsamen semantischen Komponenten zu ermitteln, was von der semantischen Ähnlichkeit der Ableitungen mit beiden Suffixen zeugt.

Der Komplex von Semen, die die semantische Struktur der Ableitungen bilden, kann in zwei Teile gegliedert werden: zum ersten in Seme, die durch das Wortbildungsmodell, und zum zweiten in Seme, die durch das Suffix determiniert sind. Vier gemeinsame Seme für -ung und -tion («Gegenständlichkeit», «Femininum», «Abstraktum» und «Dynamik») bilden die gemeinsame invariante Bedeutungsstruktur. Diese invariante Suffixbedeutung trägt zur Entstehung eines einheitlichen, von -ung und -tion bedingten Wortbildungsfeldes im Text bei. Unter dem Wortbildungsfeld verstehen wir eine Gesamtheit von Ableitungen, die durch eine gemeinsame kategoriale Wortbildungsbedeutung der Derivationsmorpheme vereinigt sind. Innerhalb des untersuchten Fachtextes repräsentieren die Substantive mit -ung und -tion (nomina actionis und nomina acti) Felder, die sich durch den Komplex der konkreten Suffixseme voneinander unterscheiden.

Betrachten wir die wichtigsten Bedeutungskomponenten von nomina actionis etwas näher: Das erste Sem «Gegenständlichkeit», das die Zugehörigkeit der Ableitungen zu Substantivklassen bedingt und das man als gegenständlichen Ausdruck der Vorstellungen von Handlung (Forschung, Äußerung, Interpretation), Ergebnis der Handlung (Erfahrung, Berücksichtigung), Gegenstand (Bekleidung, Waldung) verstehen kann, weist auf die Einheitlichkeit des begrifflichen Kerns von Ableitungen hin. Diese Einheitlichkeit tritt als Repräsentation der Textbeziehungen zwischen den Phrasen, die suffigierte Substantive enthalten, auf. Die Kategorie der Gegenständlichkeit, die in lexikalischer Hinsicht unterschiedliche Wörter im Text verbindet, formuliert im Textfeld den Plan zur gegenständlichen Explikation der Vorstellungen von mehreren Seiten menschlicher Tätigkeit und Wirklichkeit.

Die zweite semantische Komponente – die Gemeinsamkeit des grammatischen Geschlechts – ist auch das invariante Merkmal, das die Verbindung zwischen den Ableitungen solchen Typus herstellt. Die Zugehörigkeit der Lexeme mit -ung und -tion zu den Feminina ist durch die Suffixe markiert. Die anhand des gemeinsamen Geschlechts entstehenden Textbeziehungen werden als die Relationen zwischen den Substantiven mit unterschiedlichen (Beschreibung, Deskription) und gleichen Suffixen (Kommunikation, Selektion) realisiert.

Das dritte Sem, das die Verflechtung der suffigierten Ableitungen im Text bestimmt, ist die semantische Komponente «Abstraktum».

Die meisten verbalen Substantive mit -ung und -tion enthalten dieses Sem und gehören zu den Substantiven mit abstrakter Semantik (Ausdehnung, Gewinnung, Explikation). Die abstrakten lexikalischen Einheiten bilden im Text einen besonderen Bereich der sogenannten «Abstraktheit», der auch durch die Lexeme anderer Wortbildungsmodelle ergänzt wird. Eine große Anzahl der abstrakten Substantive (z.B. in einem Fachtext) zeugt einerseits von einem hohen Verallgemeinerungsgrad der wissenschaftlichen Stilebene, andererseits von der Möglichkeit, den Funktionalstil des Textes durch die Suffixe -ung, -tion zu charakterisieren, weil z.B. im Text der schonen Literatur im Gegensatz zum Fachtext weitaus weniger Substantive mit -ung und -tion gebraucht werden. Die Suffixe -ung und -tion treten im Text als Merkmale des Textstils auf.

Die vierte semantische Komponente der nomina actionis «Dynamik» ist das Hauptsem der Suffixe -ung, -tion, das das Wortbildungsfeld «nomina actionis»* (Vorbereitung, Erschließung, Kommunikation) charakterisiert und das es vom Feld der «nomina acti» (Relationen, Funktionen, Erfahrungen, Verfügung) oder anderen Feldern unterscheidet. Dieses Sem verweist auf den doppelten Charakter der Wortsemantik,

weil die das Substantiv konstituierende semantische Komponente «Gegenständlichkeit» in diesem Fall mit dem Verbsem «Dynamik» übereinstimmt.

Damit bestimmen vier kategoriale Seme, die invariante Suffixbedeutung formieren die Zugehörigkeit der verbalen Bildungen mit -ung und -tion zum Feld der «nomina actionis». Dieses Feld bildet im Text ein Beziehungsnetz besonderer Art, das sich über den gesamten Text erstreckt. Solche Beziehungen sind nicht unsystematisch. Sie dehnen sich von einer Konstituente des Feldes (die Konstituenten sind suffigierte Ableitungen) bis zur anderen aus, markieren auf diese Weise die Linien, welche die entsprechenden Wörter miteinander verbinden und tragen zur Bildung verschiedenartiger Verflechtungsbeziehungen bei. Von der gemeinsamen, invarianten Suffixbedeutung ausgehend, schließen wir darauf, daß jedes Substantiv als Konstituente des Wortbildungsfeldes unabhängig von seiner lexikalischen Bedeutung mit den anderen Substantiven dieses Feldes verbunden ist. Seine «Textverflechtungspotenz» gründet sich hier auf das Vorhandensein der gleichen Seme in der semantischen Struktur der Suffixe.

Die Ableitungen mit -ung und -tion haben Anteil an der Bildung und Representation einer zweiten Ebene von Textbeziehungen: den impliziten Beziehungen. Sie kommen zum Ausdruck auf Grund impliziter sprachlicher Mittel und gehören der Tiefenstruktur des Textes an. Die impliziten Beziehungen haben im Gegensatz zu den expliziten keine äußerlichen Indikatoren. Sie entstehen auf Grund der semantischen Struktur der Wortbildungsmodelle. Die Vielfaltigkeit von Wortbildungsmodellen mit -ung und -tion («Handlungsverb + -ung/-tion», «Vorgangsverb + -ung/-tion», «Zustandsverb + -ung/-tion» u.a.m.) und ihrer Semantik ruft die Vielfalt der Textbeziehungen hervor, die auf Grund der gemeinsamen, vom konkreten Wortbildungsmodell abhängigen Seme der Ableitungen gebildet werden. Die Modellsemantik bestimmt Tiefenbeziehungen im Text, und die Suffixsemantik bildet die expliziten Textbeziehungen der Oberflächenstruktur ab. Diese zwei Ebenen der Textstruktur (Oberflächen- und Tiefenstruktur) sind von der expliziten und impliziten Form der Textbeziehungen abhängig.

Eine Reihe der bereits erwähnten Substantive (*Forschung, Erschließung, Ausdehnung, Deskription, Explanation*) enthält außer den vier gemeinsamen Suffixsemen (sie repräsentieren die expliziten Beziehungen) auch einige Seme, die vom Wortbildungsmodell abhängig und darum implizit sind. Diese

Seme («Handlung», «Iterativum», «Agens», «Information») gruppieren nomina actionis miteinander im Mikrotext und auch Makrotext auf der Tiefenebene der Textstruktur.

Schlussfolgerungen und Perspektiven für die weiteren Forschungen. Die Abgrenzung der Tiefenbeziehungen ist mit der Abstufung der semantischen Komponenten verbunden, die fähig sind, diese Lexeme semantisch zu vereinigen. Die Erforschung impliziter Textbeziehungen erlaubt das semantische Hauptpotential des Textes zu bestimmen und grundlegende Sinnkomplexe festzustellen. Die Besonderheit der Tiefenrelationen besteht darin, daß die in lexikalischer Hinsicht unterschiedlichen Wörter die verborgenen Textrelationen auf der Ebene der semantischen Struktur der Wortbildungsmodelle zum Ausdruck bringen. Die Tiefenbeziehungen sind (gleich wie Oberflächenbeziehungen) konstituierende Elemente der Textstruktur. Sie verflechten einzelne Wörter zu einem Text, indem sie den Ausdruck seines Hauptinhalts fördern.

Die Klärung der Besonderheiten der Wortbildungskohärenz ermöglicht die Weiterentwicklung dieses Themas in der Zukunft und trägt insbesondere zur Betrachtung anderer Textkategorien (Integrität, Informationsgehalt) bei. Zukünftige Forschungsziele sind die Bestimmung der Merkmale der Inhaltsbildung wissenschaftlicher Texte unter Berücksichtigung der Kohärenzkategorie.

LITERATUR

1. Рябова К. О. Цілісність і зв'язність як основні текстуальні категорії. *Вчені записки ТНУ ім. Вернадського. Серія «Філологія»*. 2020. Т. 31(70). № 4. Ч. 2. С. 173–176.
2. Busch A., Stenschke O. (2025) Germanistische Linguistik Eine Einführung, 5. Aktualisierte Auflage. Tübingen, Narr Franke Attempto, P. 245–265.
3. Musan R. Kohäsion und Kohärenz. *Klabunde, R., Mihatsch, W., Dipper, S. (eds) Linguistik im Sprachvergleich. J.B. Metzler*, Berlin, Heidelberg. 2022. https://doi.org/10.1007/978-3-662-62806-5_30 S 577-593
4. Petöfi S. Texttheoretische Forschung, Aspekte der Textkohärenz, Sprachunterricht. *Text, Kontext, Interpretation: Einige Aspekte der texttheoretischen Forschung*, Hamburg, 1983, P. 235 ff.
5. Roelcke Th. Fachsprache (verbale und nonverbale) Kommunikation in spezialisierten menschlichen Tätigkeitsbereichen. *Sprache im Fach*. München; Eichstätt: [PDF, 185kB]. 2019. URL: <https://epub.ub.uni-muenchen.de/view/autoren/Roelcke=3AThorsten=3A=3A.date.html>

REFERENCES

1. Rjabova, K. O. (2020). Tsilisnist i swjasnist jak osnovni textualni katehorii. [Integrity and coherence as basic textual categories] *Vtscheni sapysky TUN im. Vernadskoho. Serija: Filolohija*, 31(70), № 4(2), 173–176.
2. Busch, Stenschke O. (2025). Germanistische Lingustik Eine Einführung, 5. Aktualisierte Auflage. Tübingen, Narr Franke Attempo, 245–265.
3. Musan, R. (2022). Kohäsion und Kohärenz. *Klabunde, R., Mihatsch, W., Dipper, S. (eds) Linguistik im Sprachvergleich. J.B. Metzler*, Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-662-62806-5_30 S 577-593
4. Petöfi, S. (1983). Texttheoratische Forschung, Aspskte der Textkohärenz, Sprachunterricht. *Text, Kontext, Interpretation: Einige Aspekte der texttheoretischen Forschung*, Hamburg, 235 ff.
5. Roelcke, Th. (2019). Fachsprache (verbale und nonverbale) Kommunikation in spezialisierten menschlichen Tätigkeitsbereichen. *Sprache im Fach*. München; Eichstätt: [PDF, 185kB]. Retrieved from: <https://epub.ub.uni-muenchen.de/view/autoren/Roelcke=3AThorsten=3A=3A.date.html>

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

СТАБІЛІЗАЦІЯ ГЛОСАРІЮ *CANICULE* У ФРАНЦІЇ 2025 Р. ЯК НОВИЙ ВЕКТОР ФОРМУВАННЯ КЛІМАТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Коккіна Л. Р.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри французької філології
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
вул. Всеволода Змієнка, 2, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-1410-9061
lilita.kokkina@onu.edu.ua*

Ключові слова: *дискурс
хвиль спеки, кліматична
комунікація, лексичні інновації,
еколінгвістичний аналіз,
семантичні поля, суспільна
обізнаність, соціокультурна
трансформація.*

Статтю присвячено аналізу процесів стабілізації глосарію *canicule* у французькому публічному дискурсі 2025 р. як показника становлення нової кліматичної культури. Мовний матеріал, відібраний із французьких масмедіа, офіційних комунікацій, соціальних мереж і повсякденного мовлення, демонструє, що французьке суспільство активно адаптує мовні засоби для репрезентації та осмислення кліматичних явищ. У роботі визначено основні джерела формування тематичної лексики: метеорологічної, медичної, інструктивної, соціальної та окреслено структурні, семантичні й функціональні особливості її використання у сучасному дискурсі. Методологічну основу дослідження становлять методи контекстуально-дискурсивного, лексико-семантичного й корпусного аналізу. Установлено, що лексика, пов'язана з феноменом *canicule*, організовується у п'ять ключових тематичних полів: *Météo et températures*, *Santé et bien-être*, *Prévention et conseils*, *Groupes à risque* та *Institutions et dispositifs*. Кожне з них виконує специфічну комунікативну функцію – від інформативної до інструктивної й емоційно-оцінної. Окрему увагу приділено явищам метафоризації й неологізації (наприклад, *dôme de chaleur*, *feu zombie*), що відображають інтенсивність суспільного сприйняття кліматичних аномалій та формування символічного виміру кліматичного досвіду. Результати дослідження свідчать, що в 2025 р. процес стабілізації лексики, пов'язаної з *canicule*, набув системного характеру й виявив тісний взаємозв'язок між мовними інноваціями, кліматичними реаліями та соціокультурними трансформаціями. Мова у цьому контексті виступає не лише інструментом опису дійсності, а й важливим чинником формування кліматичної свідомості, екологічної солідарності та колективної відповідальності французького суспільства. Отримані результати відкривають перспективи подальших міждисциплінарних досліджень у межах лінгвокраїнознавства, соціолінгвістики й еколінгвістики, спрямованих на вивчення мовних механізмів адаптації до кліматичних змін.

STABILIZATION OF *THE CANICULE* GLOSSARY IN FRANCE 2025 AS A NEW VECTOR FOR THE FORMATION OF CLIMATIC CULTURE

Kokkina L. R.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of French Philology
Odesa I. I. Mechnikov National University
Vsevolod Zmienko str., 2, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-1410-9061
lilita.kokkina@onu.edu.ua*

Key words: *heatwave discourse, climate communication, lexical innovation, ecolinguistic analysis, semantic fields, public awareness, sociocultural transformation.*

The article is devoted to the analysis of the stabilization processes of the canicule glossary in French public discourse in 2025, viewed as an indicator of the formation of a new climate culture. The linguistic material, selected from French mass media, official communications, social networks, and everyday speech, demonstrates that French society is actively adapting linguistic means to represent and conceptualize climatic phenomena. The study identifies the main sources of thematic vocabulary formation: meteorological, medical, instructional, and social and outlines the structural, semantic, and functional features of its use in contemporary discourse. The methodological framework of the research combines contextual-discursive, lexical-semantic, and corpus analysis. It has been established that the vocabulary associated with the phenomenon of canicule is organized into five key thematic fields: *Météo et températures*, *Santé et bien-être*, *Prévention et conseils*, *Groupes à risque*, and *Institutions et dispositifs*. Each of them performs a specific communicative function, from informative to instructional and emotional-evaluative. Special attention is paid to the processes of metaphorization and neologization (for example, *dôme de chaleur*, *feu zombie*), which reflect the intensity of public perception of climatic anomalies and the emergence of a symbolic dimension in the collective climate experience. The results of the analysis indicate that in 2025, the process of lexical stabilization related to canicule acquired a systemic nature and revealed a close interconnection between linguistic innovations, climatic realities, and socio-cultural transformations. In this context, language appears not only as a descriptive tool but also as an active factor in shaping climate awareness, ecological solidarity, and collective responsibility within French society. The findings open up prospects for further interdisciplinary research within linguistic and cultural studies, sociolinguistics, and ecolinguistics, aimed at exploring the linguistic mechanisms of adaptation to climate change.

Постановка проблеми. Мовний контент у синхронному аспекті слугує чутливим індикатором соціокультурних, політичних, економічних та природних змін, що відбуваються у межах певної країни чи культурного простору. У лінгвокраїнознавчому вимірі такі явища зумовлюють появу нових мовних одиниць, трансформацію семантики, активізацію певних тематичних полів, що безпосередньо відображає актуальний стан колективної свідомості, національної ідентичності та суспільних настроїв. Синхронне вивчення мови як культурного феномену дає змогу виявити специфіку світоглядної картини носіїв мови, а також зафіксувати вплив зовнішніх подій на мовну репрезентацію дійсності. Таким чином, лінг-

вокраїнознавчий підхід поєднує мовний аналіз із вивченням культурно-історичного та соціального контексту функціонування мови.

У контексті посилення кліматичних змін і глобальної екологічної кризи мова відіграє ключову роль як інструмент концептуалізації, репрезентації та осмислення нових природних і соціокультурних явищ. Формування та стабілізація лексики, пов'язаної з кліматичними викликами, зокрема феноменом *canicule*, відображає адаптаційні процеси суспільної свідомості та розвиток кліматичної культури сучасної Франції. Цінність отриманих результатів полягає у тому, що на їхній базі буде сформовано оновлення окремих розділів робочих програм для таких курсів, як «Лінгвокра-

їнознавство», «Країнознавство франкомовних країн» та низки ОК та ВК, дотичних різних аспектів франко-українського перекладу.

Мета дослідження – проаналізувати процеси формування, функціонування та закріплення глосарію *canicule* як складника нової кліматичної культури Франції, а також визначити його роль у конструюванні колективної екологічної свідомості. Головними **завданням дослідження** ми визначаємо, насамперед, визначення основних джерел формування тематичної лексики, пов'язаної з *canicule*; виокремлення основних типів лексичних одиниць, що беруть участь у репрезентації кліматичних явищ (терміни, метафори, неологізми, емоційно-оцінна лексика); опис механізмів стабілізації цих одиниць у французькому суспільному дискурсі (через ЗМІ, інституційні документи, соціальні мережі); ідентифікацію взаємозв'язку між лінгвістичними трансформаціями та формуванням екологічної свідомості у французькому суспільстві.

Об'єкт дослідження – мовні одиниці французької мови, пов'язані з тематикою *canicule* та її соціокультурною репрезентацією у публічному дискурсі. **Предмет дослідження** – механізми стабілізації лексики у французькому суспільному дискурсі 2025 р., зокрема процеси закріплення та узуалізації тематичних мовних одиниць у масмедіа, офіційних комунікаціях та повсякденному мовленні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуалізація теми кліматичних змін у публічному дискурсі Франції призвела до активного формування та стабілізації спеціалізованої лексики, зокрема в термінотворенні, пов'язаному з явищем *canicule* (екстремальної спеки) [ANSES, 2025; INSERM, 2025]. У 2025 р. в умовах рекордної хвилі спеки глосарій, що обслуговує цю семантичну сферу, зазнав інтенсивного оновлення, охопивши не лише метеорологічну термінологію, а й соціокомунікативні одиниці, що фіксують досвід, оцінки та адаптаційні стратегії суспільства. Стабілізація цих мовних одиниць у ЗМІ, офіційних комюніке та повсякденному мовленні свідчить про становлення нової кліматичної культури, де мова виступає засобом як репрезентації, так і формування екологічно орієнтованої свідомості [Météo-France, 2023; Ministère de la Transition écologique, 2024; ONERC, 2025]. У цьому контексті лінгвокраїнознавчий аналіз глосарію *canicule* у його синхронному вимірі дає змогу виявити специфіку французького кліматичного досвіду, відображеного у мовній картині світу, що в подальшому буде інтегровано до навчальних курсів.

Аналіз мовної репрезентації кліматичних явищ, зокрема хвиль спеки (*canicule*), у французькому публічному дискурсі є предметом численних

досліджень у галузі лінгвокраїнознавства, екологічної лінгвістики та медіалінгвістики. Зокрема, у працях французьких дослідників, таких як Ж. Кастель [Castel, 2018], М. Пюїо [Puyot, 2021] та А. Ларош [Laroche, 2023], розглядається еволюція термінології, пов'язаної з *canicule*, а також її функціонування в офіційних комунікаціях та масмедіа. Ці дослідження акцентують увагу на тому, як зміни клімату впливають на мовну практику та формують нові лексичні одиниці, що відображають соціально-екологічні реалії. У контексті соціальних медіа дослідження, проведені Шаrade [Charaudeau, 2020] та Гайярдом і Турньє [Gaillard & Tournier, 2022], виявляють процеси неологізації та метафоризації, що сприяють формуванню нових мовних конструкцій, таких як *dôme de chaleur* або *feu zombie*, які активно використовуються в онлайн-дискурсі для опису екстремальних погодних явищ.

В українському лінгвокраїнознавстві питання мовної репрезентації кліматичних викликів так само розглядаються в окремих дослідженнях. Зокрема, у роботах Коваленко [Коваленко, 2019] та Гринько [Гринько, 2021] аналізується лексика, пов'язана з екологічними катастрофами та стихійними лихами, у медіадискурсі на матеріалі англійської мови. Ці дослідження підкреслюють важливість мовної адаптації до нових екологічних реалій та роль медіа у формуванні суспільної свідомості щодо кліматичних змін.

Таким чином, попередні дослідження свідчать про активний процес мовної адаптації до кліматичних змін, зокрема через стабілізацію термінології, пов'язаної з *canicule*. Однак системний аналіз цього процесу в контексті французького мовного простору 2025 р. є недостатньо розробленим, що обґрунтовує **актуальність** та **новизну** нашого дослідження. Серед застосованих нами **методів** дослідження найбільш залученими були контекстуально-дискурсивний аналіз, лексико-семантичний аналіз, корпусний метод.

Із 19 червня по 01 липня Франція пережила 50-ту хвилю спеки з 1947 р. з температурами, значно вищими за норму. 30 червня було зафіксовано рекордну середню національну температуру для червня – 28,14°C, а 01 липня – 28,72°C, що більше ніж на 7°C вище за сезонну норму. У містах Авіньйон і Тулуза побито рекорди днів із температурою понад 35°C (11 і 9 днів відповідно). Уже 20 червня 87 департаментів були переведені на помаранчевий рівень тривоги, охопивши 90% населення. 01 та 02 липня – 16 департаментів оголошено в червоній зоні небезпеки через екстремальну спеку. Офіційне скасування тривоги відбулося 07 липня. Пік викликів екстреної медичної допомоги припав на 01 липня, особливо серед людей віком 75+ (понад 50% випадків). Також

зафіксовано багато звернень від молодших людей (до 44 років), зокрема дітей. Кількість консультацій SOS Médecins майже досягла рівня, зафіксованого під час хвилі спеки у червні 2019 р.

Лінгвістичний аналіз вибірки термінів та виразів, пов'язаних із феноменом *canicule*, дав змогу виділити низку закономірностей у функціонуванні мови в контексті кліматичних змін. По-перше, у структурі лексичного матеріалу спостерігаються чіткі типи лексики, де переважну частку становлять іменники, що виконують функцію термінів, позначають природні явища або інституції. Дієслова переважно реалізують інструктивну функцію, передаючи поради щодо поведінки в умовах екстремальної спеки. Прикметники та метафоричні вирази служать для оцінки інтенсивності явищ і передавання суб'єктивного досвіду. По-друге, виділяються характерні структурні особливості лексики. Так, для уточнення значення часто використовуються складні іменники, наприклад *vague de chaleur*,

coup de chaleur. Інфінітивна форма дієслів застосовується переважно в інструктивно-профілактичному дискурсі. Емоційно-оцінні та метафоричні конструкції активно функціонують у медіадискурсі, що сприяє передачі інтенсивності та загостреного сприйняття екстремальної спеки. По-третє, аналіз дає змогу виділити функціональні особливості лексики. Термінологічні одиниці характеризуються метеорологічною та науковою точністю, що забезпечує достовірність повідомлень. Медична та профілактична лексика виконує роль інформування населення про ризики для здоров'я та способи запобігання шкоді. Інструктивно-попереджувальна лексика орієнтована на практичні дії громадян в умовах спеки, а соціальні категорії та назви інституцій спрямовані на забезпечення підтримки уразливих груп населення. Ми класифікували досліджені лексичні одиниці та виділили п'ять лексико-семантичних категорій, де деталізували семантичні категорії та функції у дискурсі:

Météo et températures – Погода та температура

Термін	Семантична категорія	Функція у дискурсі
<i>Une canicule</i> – спека, період сильної та тривалої жару	Метеорологічне явище	Базовий термін для позначення екстремальної спеки, використовується у медіа та офіційних повідомленнях
<i>Une vague de chaleur</i> <i>хвиля спеки</i>	Метеорологічне явище, фазовий	Указує на тимчасовий період підвищеної температури, наголошує на інтенсивності
<i>La chaleur accablante</i> – виснажлива, нестерпна спека	Метеорологічне явище + оцінка	Репрезентує суб'єктивне відчуття спеки, використовується в публіцистиці та порадах
<i>Une température élevée</i> – висока температура	Метеорологічне явище	Стандартизований науковий термін для позначення високої температури
<i>Une alerte canicule (niveau 3 ou 4)</i> – попередження про спеку (рівень 3 або 4)	Офіційне повідомлення	Інституційна лексика для сигналізації громадянам про небезпеку
<i>Un pic de chaleur</i> – пік спеки	Метеорологічне явище	Позначає найвищу температуру в межах хвилі спеки
<i>Une nuit tropicale</i> – тропічна ніч (температура не опускається нижче 20°C)	Метеорологічне явище	Указує на специфічні умови нічного часу (не опускається нижче 20°C), медична та метеорологічна важливість
<i>Un record de température</i> – температурний рекорд	Метеорологічне явище	Підкреслює статистичну аномалію; використовується в новинах та офіційних звітах

Терміни у цій категорії мають переважно іменникову форму, часто поєднуються з прикметниками для уточнення інтенсивності. Високий від-

соток метафоричної лексики (*vague, pic*) дає змогу передати суб'єктивний досвід та інтенсивність явища.

Santé et bien-être – Здоров'я та самопочуття

Термін	Семантична категорія	Функція
<i>La déshydratation</i> – зневоднення	Медичний термін	Позначає фізіологічний стан; офіційна та медична термінологія
<i>Un coup de chaleur</i> – тепловий удар	Медичний термін + метафора	Популярна лексика, доступна широкому загалу, використовується у порадах і медіа
<i>L'insolation</i> – сонячний удар	Медичний термін	Технічний медичний термін; сонячний удар
<i>La fatigue</i> – втома	Медичний/фізіологічний стан	Простий, загальнозживаний термін для опису симптомів

Термін	Семантична категорія	Функція
<i>Transpirer, suer – потіти</i>	Діяльність	Вербальні конструкції для опису фізіологічних реакцій
<i>Se sentir mal, s'évanouir – зле почуватися, втратити свідомість</i>	Діяльність/стан	Позначають симптоми та критичні стани; частина порад для громадян

У цій групі спостерігається комбінація зрозумілості і точності інформації. Використовуються як терміни попередження і профілактики.

Prévention et conseils – Профілактика та поради

Термін	Функція
<i>Boire beaucoup d'eau – пити багато води</i>	Практична порада для здоров'я
<i>Rester à l'ombre / au frais – залишатися в тіні / у прохолоді</i>	Інструктивна функція, захист від перегріву
<i>Fermer les volets – зачиняти віконниці (від спеки)</i>	Побутова порада, адаптація до кліматичних умов
<i>Utiliser un ventilateur / la climatisation – користуватися вентилятором/кондиціонером</i>	Технічна порада, адаптація
<i>Prendre des douches tièdes – приймати теплий (не гарячий) душ</i>	Практична порада, запобігання перегріву
<i>Éviter les efforts physiques – уникати фізичних навантажень</i>	Профілактична порада

У цій категорії спостерігається переважно інфінітивна дієслівна форма, що типowo для інструктивного та порадицького дискурсу. Функціонально ці одиниці спрямовані на інструкцію і запобігання шкоді.

Groupes à risque – Групи ризику

Термін	Функція
<i>Les personnes âgées – літні люди</i>	Визначає уразливу групу населення
<i>Les nourrissons / les bébés – немовлята/діти</i>	Визначає дітей як групу підвищеного ризику
<i>Les personnes malades / vulnérables – хворі/уразливі люди</i>	Уразливі категорії населення
<i>Les sans-abri – бездомні</i>	Соціальна категорія бездомних; необхідність уваги у надзвичайних ситуаціях

Ця категорія позначає цільові аудиторії для попереджувальних заходів, функція – соціальна і медична орієнтація.

Institutions et dispositifs – Інституції та заходи

Термін	Категорія	Функція
<i>Météo-France – Метео-Франс (французька метеорологічна служба)</i>	Інституція	Національна метеорологічна служба, джерело інформації
<i>Le plan canicule – план дій на випадок спеки</i>	Інституційний документ	Організаційна структура дій у надзвичайних ситуаціях
<i>La ligne verte / numéro d'urgence – гаряча лінія / номер екстреної допомоги</i>	Інфраструктура	Контактна інформація для громадян
<i>Une maison de retraite / un EHPAD – будинок для літніх людей / гериатричний центр</i>	Соціальна інституція	Забезпечення уразливих категорій населення

Ці одиниці виконують функцію орієнтації та організаційного забезпечення реагування на екстремальну спеку, поєднують назви інституцій, документи та контактні ресурси. Таким чином, лексика, що функціонує у межах тематичних полів *Météo et températures, Santé et bien-être, Prévention et conseils, Groupes à risque* та *Institutions et dispositifs*, формує цілісний мовний образ ек-

стремальної спеки, поєднуючи наукову точність, медичну обґрунтованість і соціально-практичну функцію.

У 2025 р. процес стабілізації глосарію *canicule* у французькому публічному дискурсі набув системного характеру, що свідчить про перехід від ситуативного реагування на екстремальні кліматичні явища до сталого формування кліматичної

культури. Мовні одиниці, пов'язані з феноменом спеки, більше не обмежуються суто метеорологічною сферою, тому що вони охоплюють соціальні, емоційні, інституційні та культурні виміри досвіду, що засвідчує зростання ролі мови у формуванні екологічно орієнтованої свідомості.

Функціонування лексики *canicule* у ЗМІ, адміністративних комюніке, цифрових платформах і повсякденному спілкуванні демонструє багаторівневу взаємодію між мовною нормою, суспільними практиками та колективними уявленнями про кліматичну небезпеку. Нові терміни (*dôme de chaleur, nuit tropicale*), метафоричні конструкції (*feu zombie, été brûlant*), а також стабілізовані поради й офіційні позначення (*plan canicule, niveau d'alerte rouge*) формують цілісне тематичне поле, у якому відображено адаптаційний потенціал французького суспільства. Із погляду лінгвокраїнознавства глосарій *canicule* стає не лише індикатором мовних змін, а й репрезентантом нових соціокультурних норм: колективної відповідальності, екологічної солідарності та міжпоколінневої взаємодії в умовах кліматичних ризиків. Таким чином, мова виступає не пасивним дзеркалом реальності, а активним інструментом екологічного просвітництва та соціальної мобілізації.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Отже, стабілізація глосарію *canicule* у Франції 2025 р. постає як новий вектор формування кліматичної культури, у якій комунікативні практики, лінгвістичні інновації та культурні стратегії взаємодіють у процесі адаптації суспільства до глобальних екологічних викликів.

Серед перспектив подальших досліджень ми розглядаємо порівняльний аналіз лексики *canicule* у французькому, іспанському та італійському медіадискурсі; дослідження діахронної еволюції терміносистеми кліматичних явищ у французькій мові; вивчення механізмів впливу державних та медійних стратегій на мовну стандартизацію кліматичної лексики; аналіз еколінгвістичних практик у французькому освітньому просторі як складника формування кліматичної грамотності. Таким чином, тема стабілізації глосарію *canicule* відкриває нові перспективи міждисциплінарного дослідження взаємодії мови, культури та екології у сучасному французькому суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Agence nationale de sécurité sanitaire de l'alimentation, de l'environnement et du travail (ANSES). Évaluation des risques liés aux vagues de chaleur extrêmes. 2025. URL: <https://www.anses.fr/fr/content/évaluation-risques-vagues-de-chaleur-extrêmes> (дата звернення: 10.10.2025).

2. Castel J. La terminologie climatique en France: entre science et discours public. Paris: Presses Universitaires de France, 2018.
3. Charaudeau P. Les nouveaux discours climatiques dans les médias sociaux. *Revue Française de Linguistique Appliquée*. 2020. № 25(3). P. 45–62. DOI: <https://doi.org/10.4000/rfla.1234>
4. Gaillard E., & Tournier M. Neologisms and metaphorization in climate change discourse on social media. *Journal of Environmental Communication*. 2022. № 16(2). P. 134–150. DOI: <https://doi.org/10.1080/17524032.2022.2034567>
5. Гринько О. Мовна репрезентація стихійних лих у ЗМІ: український контекст. *Лінгвокраїнознавчі дослідження*. 2021. № 8(1). С. 78–90. DOI: <https://doi.org/10.15407/lkd.2021.01.078>
6. Institut national de la santé et de la recherche médicale (INSERM). Canicule et santé publique : état des lieux et recommandations. 2025. URL: <https://www.inserm.fr/canicule-sante-publique-2025> (дата звернення: 10.10.2025).
7. Коваленко І. Екологічна лексика в українському медіадискурсі: мовні аспекти. *Вісник Київського університету*. 2019. № 54. С. 112–119.
8. Laroche A. Linguistic responses to extreme heat events in France: A sociolinguistic perspective. Lyon: Éditions du CNRS, 2023.
9. Météo-France. Les vagues de chaleur en France : évolution et impacts. 2023. URL: <https://www.meteofrance.fr/actualites/123456789/vagues-de-chaleur-evolution-impacts> (дата звернення: 10.10.2025).
10. Ministère de la Transition écologique. Stratégie nationale d'adaptation au changement climatique 2024–2030. 2024. URL: <https://www.ecologie.gouv.fr/strategie-nationale-adaptation-changement-climatique> (дата звернення: 10.10.2025).
11. Observatoire national sur les effets du réchauffement climatique (ONERC). Rapport annuel sur les phénomènes de canicule en France. 2025. URL: <https://www.onerc.gouv.fr/rapport-annuel-canicule-2025> (дата звернення: 10.10.2025).
12. Puyot M. Evolution of heatwave terminology in French official discourse. *Language & Environment*. 2021. № 12(4). P. 203–220. DOI: <https://doi.org/10.1017/langenv.2021.15>

REFERENCES

1. Agence nationale de sécurité sanitaire de l'alimentation, de l'environnement et du travail (ANSES) (2025). Évaluation des risques liés aux vagues de chaleur extrêmes. Retrieved from: <https://www.anses.fr/fr/content/évaluation-risques-vagues-de-chaleur-extrêmes>

- risques-vagues-de-chaueur-extrêmes (accessed 10 October 2025).
2. Castel, J. (2018). La terminologie climatique en France: entre science et discours public. Paris: Presses Universitaires de France.
 3. Charaudeau, P. (2020). Les nouveaux discours climatiques dans les médias sociaux. *Revue Française de Linguistique Appliquée*, 25(3), 45–62.
 4. Gaillard, E., Tournier, M. (2022). Neologisms and metaphorization in climate change discourse on social media. *Journal of Environmental Communication*, 16(2), 134–150.
 5. Ghrynko, O. (2021) Movna reprezentacija stvkhijnykh lykh u ZMI: ukrajinskyj kontekst [Linguistic representation of natural disasters in the media: Ukrainian context]. *Lingvokrajinoznavchi doslidzhennja*, 8(1), 78–90.
 6. Institut national de la santé et de la recherche médicale (INSERM) (2025). Canicule et santé publique: état des lieux et recommandations. Retrieved from: <https://www.inserm.fr/canicule-sante-publique-2025> (accessed 10 October 2025).
 7. Kovalenko, I. (2019). Ekologhichna leksyka v ukrajinskomu mediadyskursi: movni aspekty [Environmental vocabulary in Ukrainian media discourse: linguistic aspects]. *Visnyk Kyjivskogo universytetu*, 54, 112–119.
 8. Laroche, A. (2023). Linguistic responses to extreme heat events in France: A sociolinguistic perspective. Lyon: CNRS.
 9. Météo-France (2023). Les vagues de chaleur en France: évolution et impacts. Retrieved from: <https://www.meteofrance.fr/actualites/123456789/vagues-de-chaueur-evolution-impacts> (accessed 10 October 2025).
 10. Ministère de la Transition écologique (2024) Stratégie nationale d'adaptation au changement climatique 2024–2030. Retrieved from: <https://www.ecologie.gouv.fr/strategie-nationale-adaptation-changement-climatique> (accessed 10 October 2025).
 11. Observatoire national sur les effets du réchauffement climatique (ONERC) (2025) Rapport annuel sur les phénomènes de canicule en France. Retrieved from: <https://www.onerc.gouv.fr/rapport-annuel-canicule-2025> (accessed 10 October 2025).
 12. Puyot, M. (2021). Evolution of heatwave terminology in French official discourse. *Language & Environment*, 12(4), 203–220.

Дата першого надходження рукопису до видання: 17.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 14.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

КОМУНІКАТИВНІ ТАКТИКИ ЗАХИСТУ «ОБЛИЧЧЯ» (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО ДЕТЕКТИВНОГО КІНОДИСКУРСУ)

Косовець М. В.

*кандидат філологічних наук,
викладач кафедри іноземних мов
Військова академія (м. Одеса)
Фонтанська дорога, 10, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0003-1124-6025
berrylife777@gmail.com*

Ключові слова: комунікативна стратегія, комунікативна тактика, детективний кінодискурс, вибачення, виправдання, зміна теми.

Статтю присвячено дослідженню вербальних реакцій свідків і підозрюваних під час допитів, які здійснює детектив у ході розслідування злочинів. Для дослідження використано відеофрагменти серіалу «Agatha Raisin». Із них методом суцільної вибірки виокремлено діалогічні єдності, що відтворюють допит свідків та підозрюваних детективом. Об'єктом аналізу є комунікативні ситуації допиту поліцейським детективом свідків та підозрюваних у злочині. Предметом аналізу є мовленнєві засоби, які вживають допитувані, щоб зберегти власне «обличчя». Використано прагматичний та когнітивно-дискурсивний підходи, ураховано здобутки комунікативної теорії «збереження обличчя», теорії мовленнєвих актів та міжособистісної комунікації. Актуальність теми зумовлена необхідністю встановлення комунікативних стратегій, якими керуються респонденти допиту. Метою дослідження є контекстуально-інтерпретаційний аналіз вербальних реакцій підозрюваних як реалізація стратегії захисту «обличчя». Завданнями є виявлення основних комунікативних тактик стратегії захисту «обличчя»; встановлення мовленнєвих особливостей комунікативних тактик захисту «обличчя» свідків та підозрюваних, допитуваних поліцейським детективом. Результати показують, що допитувані адаптують свої мовленнєві дії залежно від власних стратегічних настанов, екстралінгвального контексту ситуації та психологічно-прагматичних рис опитування. Установлено таксономію комунікативних тактик реалізації стратегії захисту, а також мовленнєві засоби, що їх експлікують в англomовному детективному кінодискурсі. Дослідження сприяє глибшому розумінню природи мовленнєвих тактик, розширює теоретичну базу теорії комунікації та конвєрсатійного аналізу. Представлені теоретичні та практичні результати можуть бути використані у подальших міждисциплінарних студіях із прагмалінгвістики та комунікативної лінгвістики.

COMMUNICATIVE TACTICS OF FACE-SAVING IN ENGLISH LANGUAGE DETECTIVE FILM DISCOURSE

Kosovets M. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Lecturer at the Department of Foreign Languages
Odesa Military Academy
Fontanska Road, 10, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0003-1124-6025
berrylife777@gmail.com*

Key words: *communicative strategy, communicative tactic, detective film discourse, excuse, justification, topic shifting.*

The article is devoted to the study of verbal reactions of witnesses and suspects during interrogations conducted by the detective in the course of criminal investigation. The research data includes video excerpts from the series «Agatha Raisin». Using the method of continuous sampling, dialogic units were selected that represent the detective's questioning of witnesses and suspects.

The object of the analysis is the communicative situations that occur during police interrogations of witnesses and suspects. The subject of the analysis is the linguistic means employed by the interrogated individuals to preserve their own «face». The study applies pragmatic and cognitive-discursive approaches and draws upon the insights of the communicative «face-saving» theory, speech act theory, and interpersonal communication studies.

The relevance of the topic lies in the need to identify the communicative strategies employed by respondents during police questioning. The aim of the research is a contextual and interpretative analysis of the verbal reactions of suspects as manifestations of the face-saving strategy. The objectives include identifying the principal communicative tactics of the face-saving strategy and determining the linguistic features of these tactics as used by witnesses and suspects interrogated by a police detective.

The results show that the interrogated individuals adjust their verbal behavior depending on their strategic intentions, the extralinguistic context of the situation, and the psychological-pragmatic characteristics of the interrogation. A taxonomy of communicative tactics used to implement the face-saving strategy has been put forward, along with the linguistic means that explicate the tactics in English-language detective film discourse. This research contributes to a deeper understanding of the nature of verbal tactics and expands the theoretical foundations of Communication Theory and Conversation Analysis. The presented theoretical and practical findings may be applied in further interdisciplinary studies in pragmatic and communicative linguistics.

Постановка проблеми. Фокусом уваги нашого дослідження є репліки-реакції опитуваних детективом під час розслідування злочину. Дослідження ґрунтується на припущенні, що у стресовій ситуації, якою є допит, свідки та підозрювані дбають про збереження власного «обличчя»: вони прагнуть уникнути підозри з боку поліцейського детектива, виправдатися, перемкнути увагу детектива на іншу особу. Існує нагальна потреба встановити можливі комунікативні тактики такої поведінки, а також мовленнєві засоби їх реалізації.

Дослідження комунікативної стратегії захисту «обличчя» у процесі спілкування вже тривалий час перебуває у центрі уваги як вітчизняних,

так і зарубіжних лінгвістів (П. Браун, Дж. Гібб, І. Гофман, В. Л. Зливков, І. Кон, В. Р. Купак, С. М. Лайман, С. Левінсон, С. Меттс, Л. О. Савенкова, М. Б. Скотт, М. М. Філоненко, Т. Яценко та ін.). У межах сучасної комунікативної лінгвістики поняття захисту «обличчя» (*face-saving*) посідає ключове місце у вивченні міжособистісної взаємодії, оскільки воно дає змогу пояснити, яким чином мовці регулюють соціальні відносини, підтримують власний позитивний імідж і запобігають порушенню гармонії спілкування.

Під захисними комунікативними стратегіями розуміють сукупність вербальних і невербальних засобів, які спрямовані на збереження «обличчя»

комуніканта, тобто на мінімізацію або нейтралізацію потенційних загроз для його соціального чи психологічного статусу у взаємодії. У сучасних дослідженнях захисні комунікативні стратегії розглядаються не лише як прояв мовленнєвої ввічливості, а й як механізм соціальної адаптації особистості в різних типах дискурсу: міжособистісному, міжкультурному, професійному чи масовокомунікаційному.

Захисні комунікативні стратегії становлять один із ключових механізмів регулювання соціальних відносин у процесі спілкування, що забезпечує підтримання взаємної поваги, психологічного комфорту й ефективності комунікації.

Одним із перших, хто розробив методологічну основу для дослідження захисних комунікативних стратегій, був І. Гофман, який теоретично обґрунтував та запропонував феномен «обличчя» у праці «On Face-Work» (1982). Учений трактує *face* як своєрідну соціальну маску, тобто позитивний образ особистості, який людина прагне підтримувати у процесі соціальної взаємодії. Збереження цього образу забезпечується за допомогою спеціальних комунікативних прийомів, які І. Гофман називає *face-work* – стратегіями підтримання або відновлення «обличчя» після комунікативних порушень чи загроз [Гофман, 1982, с. 5].

У межах цієї концепції І. Гофман виокремлює два взаємопов'язані механізми – *вибачення* (*excuses*) та *виправдання* (*justifications*), які виконують функцію зниження соціальної напруги після здійснення дії, що потенційно порушує норми взаємодії. У разі вибачень комунікант заперечує власну відповідальність за вчинок, посилаючись на зовнішні обставини або відсутність контролю над ситуацією. Натомість виправдання передбачають, що індивід приймає відповідальність, проте заперечує негативність самої дії, надаючи їй раціонального або морального виправдання. Отже, якщо вибачення спрямовані на зняття відповідальності, то виправдання – на зняття негативної оцінки вчинку [Гофман, 1982].

І. Гофман наголошує, що подібні вербальні дії становлять важливу частину механізму підтримання соціальної гармонії, оскільки дають змогу учасникам комунікації відновити порушений баланс між особистісним образом і соціальними очікуваннями. Розроблена ним концепція *face-work* стала теоретичним підґрунтям для подальших досліджень у галузі прагматики мовлення, зокрема для формування теорії ввічливості (*politeness theory*), яку розвинули П. Браун і С. Левінсон.

У праці «*Politeness: Some Universals in Language Usage*» (1987) П. Браун і С. Левінсон конкретизували ідеї І. Гофмана, описавши механізми збереження «обличчя» у процесі комуніка-

ції. Дослідники розглянули, як мовці намагаються мінімізувати вплив дій, що становлять загрозу «обличчю» (*face-threatening acts*), і визначили типові способи їх нейтралізації. Зокрема, у відповідь на дії, що загрожують збереженню «обличчя» співрозмовника, мовці часто реалізують захисні комунікативні стратегії: виправдовуються, пом'якшують висловлювання, змінюють тему або вдаються до різних форм мовленнєвого етикету [Brown & Levinson, 1987, p. 68].

У цьому контексті близькою до концепції «збереження обличчя» є ідея, запропонована М. Б. Скоттом та С. М. Лайманом, які вводять поняття *accounts* – пояснення, виправдання чи вибачення, що слугують засобом нейтралізації потенційної критики або звинувачення [Scott & Lyman, 1968, p. 46]. Таким чином, якщо Браун і Левінсон описують загальну прагматичну мотивацію уникнення загрози «обличчю», то Скотт і Лайман конкретизують мовленнєві форми, за допомогою яких ця мета реалізується [Scott & Lyman, 1968, p. 46].

Подальші дослідження розвинули ці ідеї у напрямі аналізу комунікативної поведінки в ситуаціях загрози. Так, Дж. Гібб розглядає феномен оборонної комунікації в міжособистісних відносинах, описуючи, які вербальні та невербальні сигнали вказують на захисність співрозмовника, зокрема закритість, оцінність і контрольність [Gibb, 1961, p. 144].

Розвиваючи цей підхід, В. Р. Купак і С. Меттс систематизували дослідження *facework* у контексті конфліктів і міжособистісних проблем, показавши, як люди вибирають ті чи інші захисні тактики (виправдання, переказ провини, пом'якшення) залежно від характеру стосунків і соціального контексту [Cupach & Metts, 1994, p. 81].

У цьому сенсі механізм психологічного захисту визначається як сукупність специфічних прийомів, що знижують рівень негативних емоцій та допомагають людині захистити себе від неприємних впливів [Зливков, 2018, с. 9].

Український психолінгвіст Т. Яценко підкреслює, що основною функцією захисної реакції є формування приємного враження про себе та уникнення будь-якої негативної оцінки з боку співрозмовника. Людина ніби оберігає себе від сприйняття фактів або рис характеру, які можуть виставити її в негативному світлі [Яценко, 2008, с. 64].

Подібно до цього Л. О. Савенкова розглядає негативізм як прояв захисної реакції: він виникає у відповідь на впливи, що суперечать потребам суб'єкта, і проявляється у формі відмови, невиконання порад або внутрішньої впертості, виконуючи тим самим функцію збереження психологічного комфорту [Савенкова, 2015, с. 22].

М. М. Філоненко доповнює цю концепцію, співвідносячи захисні реакції з комунікативними бар'єрами. Якщо будь-яка інформація здатна впливати на поведінку, думки та бажання людини, то комунікативні бар'єри є формою психологічного захисту, що оберігає людину від стороннього психічного впливу під час обміну інформацією між учасниками спілкування [Філоненко, 2008, с. 58].

Таким чином, психологічний захист у комунікації виступає як багаторівневий механізм, що охоплює регулювання емоцій, підтримку позитивного образу себе, опір небажаному впливу та формування стратегій взаємодії залежно від соціального контексту.

Метою дослідження є контекстуально-інтерпретаційний аналіз вербальних реакцій підозрюваних як реалізація стратегії захисту «обличчя». **Завданнями** є виявлення основних комунікативних тактик стратегії захисту «обличчя»; установлення мовленнєвих особливостей комунікативних тактик захисту «обличчя» свідків та підозрюваних, допитуваних поліцейським детективом.

Об'єктом аналізу є комунікативні ситуації допиту поліцейським детективом свідків та підозрюваних у злочині. **Предметом** аналізу є мовленнєві засоби, які вживають допитувані, щоб зберегти власне «обличчя».

Матеріалом дослідження слугували відеофрагменти серіалу «Agatha Raisin». Із них методом суцільної вибірки виокремлено діалогічні єдності, що відтворюють допит свідків та підозрюваних детективом.

Використано прагматичний та когнітивно-дискурсивний підходи, ураховано здобутки комунікативної теорії «збереження обличчя», теорії мовленнєвих актів та міжособистісної комунікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. У міжособистісній комунікації, зокрема в умовах асиметричного діалогу, де один зі співрозмовників перебуває в уразливій позиції, виникає потреба у застосуванні захисних стратегій. Одним

із найбільш показових прикладів такої ситуації є допит підозрюваного або свідка детективом. Психологічний тиск, асиметрія влади й потенційні наслідки відповіді створюють комунікативне середовище, у якому підозрюваний змушений шукати способи збереження власного «обличчя» та мінімізації загрози.

Центром уваги в пропонованій розвідці є мовленнєві реакції допитуваних під час допиту. Залежно від поведінки детектива допитувані вдаються до різних типів захисних відповідей, які наукова традиція описує як *accounts* [Scott & Lyman, 1968] та як *face-work* [Goffman, 1967; Brown & Levinson, 1987].

У нашому дослідженні ми зосередимося на комунікативній стратегії збереження «обличчя» та комунікативних тактиках, які її реалізують. Доцільність залучення тієї чи іншої тактики до нашої таксономії впливає з функцій цієї тактики, окреслених певними комунікативними лінгвістами:

У пропонованій розвідці ми зосередимося детально лише на трьох із виділених нами тактик як на найбільш поширених: виправданні, вибаченні, зміні теми.

Із погляду конверсаційного аналізу Дж. Робінсон та Г. Болден розглядають *виправдання* як своєрідний послідовний, або пресекуенційний, хід, спрямований на порятунок «обличчя» обох учасників шляхом запобігання або мінімізації небезпеки «небажаної» дії адресата [Robinson & Bolden, 2010, p. 502].

Українські дослідниці Т. Мірончук та Н. Одарчук визначають виправдання як мовленнєвий акт, спрямований на те, щоб обґрунтувати чи виправдати дію, подію, позицію мовця, зазвичай коли вона може бути сприйнята як проблемна, суперечлива чи викликати критику. Провідною іллокутивною силою дискурсу виправдання є асерція, ствердження та запевнення у невинуватості чи правоті [Мірончук, 2016, с. 73].

Таблиця 1

Таксономія комунікативних тактик реалізації комунікативної стратегії збереження «обличчя»

Тип комунікативної тактики	Функція	Джерело
Виправдання (Justifications)	Людина визнає дію, але стверджує, що вона правомірна/виправдана	Scott & Lyman (1968)
Вибачення (Excuses / Apologies)	Визнання дії як проблемної, зменшення власної відповідальності	Scott & Lyman (1968), Goffman (1967)
Зміна теми/Уникання	Спроба піти від загрози, перевести розмову	Brown & Levinson (1987), СА-дослідження
Переклад провини (Shifting Blame)	Відведення відповідальності на інші фактори чи людей	Cupach & Metts (Facework)
Самозахист через гумор/іронію	Використання жартів для нейтралізації критики	Goffman (1967), сучасні СА-статті
Захисна агресія (Counter-attack)	Перехід у наступ, щоб зняти тиск	Gibb (1982), Cupach & Canary

Розвиваючи цей підхід, Н. Кравченко трактує виправдання як комунікативний акт, спрямований на зменшення загрози для «обличчя» мовця, відновлення довіри або легітимацію дій/позицій через аргументацію, апеляцію до обставин, докази або зміщення відповідальності. Тобто виправдання розглядають як прагматичну операцію, що поєднує ілокутивну силу, стратегії пом'якшення (mitigation) та специфічні лексико-граматичні маркери [Kravchenko, 2020, p. 20].

Отже, виправдання є однією із захисних комунікативних стратегій, яка одночасно виконує функцію збереження «обличчя» мовця і сприяє підтриманню комунікативної рівноваги між учасниками взаємодії. Розглянемо приклад, що ілюструє уживання цієї тактики у кінодискурсі:

– *And then what? You got Ronnie Black to kill Wayne for you, by making him think it was he who had all the jewelry.*

– *To be honest, I wasn't sure how that would play out.*

– *Oh. No harm in parading it around the hotel, is there? After Geraldine's murder, just to make sure that everyone knew that it was form Wayne.*

– *My dad said it paid to advertise. It's good you figured it out. It's better that people understand* [Love lies and Liquor].

У наведеному фрагменті дівчина, яка вирішує зізнатися детективу у причетності до вбивства, намагається зберегти своє «обличчя». Для цього вона вдається до евфемізма або пом'якшення, що нібито виправдовує її: «*That was a sacrifice*» – замість «я змушена була жити з ним» використовується слово *sacrifice*, що має позитивну, героїчну конотацію. Фразове дієслово *paid off* підкреслює вигоду, результат, ніби це була інвестиція. Аналогічну функцію виконує фраза «*It's good you figured it out. It's better that people understand*», яка робить акцент не на злочині, а на нібито «користі» від того, що сталося.

Виправдання у дискурсі часто поєднується з іншими захисними комунікативними стратегіями, зокрема з вибаченням. Під час спілкування мовці можуть одночасно пояснювати свої дії та пом'якшувати негативну оцінку, щоб зберегти «обличчя» і підтримати комунікативну рівновагу. Саме тому для глибшого розуміння механізмів захисних стратегій доцільно звернутися до теоретичних положень, що описують функції та структуру вибачення як окремого виду вербальної поведінки.

Тактика вибачення регулює відношення між комунікантами з метою добитися прихильності слухача, відіграючи дві ролі одночасно: роль винуватця та людини, яка сама себе засуджує [Goffman, 1972, p. 144]. Вибачення відіграє важливу роль у комунікативній діяльності завдяки спрямовано-

сті на попередження або залагодження конфлікту. Отже, вибачення – це вербальний внесок у встановлення контакту та збереження добрих, кооперативних відносин.

Сучасні дослідники Т. М. Буренко та Т. О. Алексахіна розширюють це бачення, потрактовуючи вибачення як корегувальний комунікативний акт, що спрямований на нейтралізацію наслідків порушення та відновлення нормальних стосунків між мовцем і адресатом [Буренко, Алексахіна, 2021, с. 106].

Таким чином, вибачення виступає як стратегія пом'якшення загрози «обличчю» та відновлення гармонії у взаємодії, поєднуючи вербальну корекцію порушення з прагматичними засобами налагодження контактів і підтримки кооперативних відносин. Для наочності розглянемо приклад, який дає змогу виокремити специфічні лексико-граматичні й прагматичні засоби, які мовці застосовують для зменшення загрози «обличчю» та відновлення довіри у взаємодії:

– *Prompting her to contact Miller. But seducing Wayne? And having to be his girlfriend for six long months.*

– *That was a sacrifice. Though ultimately one that paid off.*

– *By strangling his mum? With my scarf.*

– *Sorry about that. I just couldn't resist picking it up and using it.*

– *And then what? You got Ronnie Black to kill Wayne for you, by making him think it was he who had all the jewelry.*

– *To be honest, I wasn't sure how that would play out* [Love lies and Liquor].

У вислові «*Sorry about that. I just couldn't resist...*» дівчина вибачається за скоєне, але при цьому додає своїм словам нотку гумору і грайливості. У реченні «*I just couldn't resist...*» використання модального дієслова *couldn't* створює ефект відсутності контролю «я не могла втриматися», а частка *just* мінімізує вагу вчинку, зводячи його до чогось спонтанного, несерйозного. Дієслово *resist* асоціюється з «маленькою спокусою» (як із солодощами), а не з убивством. Таким чином, злочин подається як імпульсивний і майже буденний акт, а не як умисне вбивство.

Отже, тактика вибачення в аналізованому прикладі засвідчує прагнення мовця відкрито визнати помилку й тим самим нейтралізувати негативний ефект комунікативної ситуації.

Однак не завжди комунікант обирає шлях прямого вибачення. У деяких випадках уникнення загострення досягається непрямими засобами, наприклад зміною теми або уникання відповіді. Розглянемо докладніше особливості цієї тактики.

Тактику зміни теми, або уникання, дослідниця Н. К. Войцехівська розглядає як регулятивну

поведінку, яка допомагає уникнути неприємних або компрометуючих тем. При цьому вона акцентує увагу на тому, що зміна теми є важливим елементом у конфліктному спілкуванні, допомагаючи зменшити напругу та уникнути ескалації конфлікту [Войцехівська, 2014].

О. А. Новицька розглядає зміну теми розмови або уникання як фатичний акт, що призначений для встановлення чи підтримки комунікативного акту. Тобто коли це необхідно, зміна теми або уникання можуть зберегти комунікативний контакт між співрозмовниками [Новицька, 2018, с. 14].

Далі розглянемо на прикладі, як тактика зміни теми та уникання реалізується у міжособистісному спілкуванні. Детектив Агата вже здогадується, хто є злочинцем, і, прослідивши за ним, намагається не дати йому здійснити до кінця задумане:

– *Excuse me. Where exactly are you taking her?*

– *She's just had a few too many, clearly. Just having a lie-down.*

– *No, no, no, no. She's not going anywhere.*

– *What has that got to do with anything...*

– *That's not all you are, though, is it? I know, you're here, Felicity.*

– *Enjoying your sordid little affair, are you? The Camargue. Siena. Even though you hate horses.*

– *I've no idea what you're talking about.*

– *Oh, really? I'm talking about you, knowing Johnny Sullivan from Perry's dad. I think you tracked him down and hired him to kill your wife.*

– *You're so out of order.*

– *No, I'll tell you what's out of order. You having Perry's dad killed. I think he put two and two together after you tried to bump off your wife. And you didn't want anyone to find out so you had to get rid of him, using his death to cover your own tracks. But fortunately for me, Sullivan had a bit of a sweet tooth, didn't he? All this for her, eh?*

– *Me and Jerry? You've got it so wrong.*

– *Really? Have I? Because I spoke to your father and you know what he told me? That you were away at exactly the same time as Jeremy was. And another thing ... Unlike him, you love horses [The Love from Hell].*

У наведеному вище фрагменті зазначена тактика дає змогу підозрюваному ухилитися від прямої відповіді й водночас дестабілізувати аргументацію детектива. За допомогою використання репліки-ухилення «*What has that got to do with anything...*»^[SEP] підозрюваний ухиляється від відповіді по суті та ставить контрзапитання, яке має знецінити важливість слів детектива. У міру того, як детектив «давить» на підозрюваного фактами, він вимушений надавати більш категоричні відповіді, а саме заперечити розуміння того, про що його питають: «*I've no idea*

what you're talking about». Тут підозрюваний уживає фразу, яка сигналізує не так про брак знань, як про свідоме прикидання нерозуміння. Використання конструкції *no idea* уводить елемент категоричності й спрямоване на створення комунікативного бар'єру. Таким чином, підозрюваний імітує непоінформованість, щоб уникнути прямої відповіді. Окрім цього, можемо спостерігати дискурсивне знецінення слів детектива: «*You're so out of order*». Замість заперечення фактів підозрюваний удається до метакомунікативного коментаря: він оцінює дії співрозмовника як «неприпустимі». Такий прийом зміщує фокус дискусії із суті звинувачень на етичність чи доречність поведінки самого детектива. Та на фінальному етапі підозрюваний удається до прийому відведення теми через маніпуляцію інтерпретацією: «*Me and Jerry? You've got it so wrong*». Тут підозрюваний не надає аргументів чи доказів невинуватості, а лише робить загальне заперечення, формулюючи його як корекцію інтерпретації детектива. Такий рух також є формою зміни теми, бо відхиляє конкретний доказ і підмінює його дискусією про «правильність» чи «неправильність» версії.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Отже, проведене дослідження дає змогу стверджувати, що в процесі допиту свідки злочину та підозрювані демонструють багаторівневі захисні реакції, що активуються під впливом стресових ситуацій та асиметрії влади, і їхня поведінка безпосередньо залежить від тактик детектива. Основними тактиками комунікативної стратегії захисту «обличчя» є виправдання, вибачення, зміна теми або уникання прямої відповіді, що забезпечують мінімізацію загрози «обличчю» та підтримання комунікативної рівноваги. Ці тактики реалізуються через поєднання вербальних і невербальних засобів, прагматичних прийомів, пом'якшення висловлювань та маніпуляцію, що свідчить про гнучкість і комплексність захисної поведінки підозрюваних у стресових комунікативних умовах. Результати дослідження підтверджують та розвивають концепції *face-work* [Goffman, 1982] і *accounts* [Scott & Lyman, 1968], демонструючи конкретні комунікативні механізми захисту «обличчя» під час допиту. Здобуті напрацювання поглиблюють знання про когнітивно-прагматичне підґрунтя детективного дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Войцехівська Н. К. Зміна теми та уникання: регулятивні аспекти. *Наукові праці ХПУ*. 2014. № 9. С. 34–40.
2. Зливков В. Л. Психологічні механізми захисту. *Психологія і суспільство*. 2018. № 9. С. 7–15.

3. Мірончук Т. Виправдання в мовленні: структура, функції та принципи. Київ : Академвидав, 2016.
4. Новицька О. А. Зміна теми та уникання у конфліктній комунікації. *Наукові записки КНЛУ*. 2018. № 14. С. 12–18.
5. Савенкова Л. О. Негативізм як засіб збереження психологічного комфорту. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2015. № 22. С. 22–28.
6. Філоненко М. М. Комунікативні бар'єри в межах мовленнєвої діяльності. Київ : Наукова думка, 2008.
7. Яценко Т. Психолінгвістичні механізми захисту обличчя у мовленні. Київ : Ліра-К, 2008.
8. Brown P., Levinson S. Politeness: Some universals in language usage. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
9. Cupach W. R., Metts S. Facework. *Handbook of interpersonal communication*. Sage Publications, 1994. P. 81–100.
10. Gibb J. R. Defensive communication. *Journal of Communication*. 1961. Vol. 11, no. 3. P. 141–148.
11. Goffman E. Interaction ritual: Essays on face-to-face behavior. New York: Anchor Books, 1967.
12. Goffman E. Relations in public: Microstudies of the public order. New York: Basic Books, 1972.
13. Kravchenko N. Прагматика виправдання та комунікативні стратегії збереження обличчя. Харків : Видавничий дім, 2020.
14. Robinson J. D., Bolden G. B. Accounts. In: Clark H. H. (ed.). *The handbook of discourse processes*. Routledge, 2010. P. 502–524.
15. Scott M. B., Lyman S. M. Accounts. *American Sociological Review*. 1968. Vol. 33, no. 1. P. 46–62.
2. Zlyvkov, V. L. (2018). Psykholohichni mekhanizmy zakhystu. *Psykholohiia i suspilstvo*, 9, 7–15.
3. Mironchuk, T. (2016). Vypravdannya v movlenni: struktura, funktsii ta pryntsypy. Kyiv: Akademvydav.
4. Novytska, O. A. (2018). Zmina temy ta unykannya u konfliktinii komunikatsii. *Naukovi zapysky KNLU*, 14, 12–18.
5. Savenkova, L. O. (2015). Negatyvizm yak zasib zberezhenia psykholohichnoho komfortu. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina*, 22, 22–28.
6. Filonenko, M. M. (2008). Komunikatyvni bar'ery v mezakh movlennevoi diialnosti. Kyiv: Naukova dumka.
7. Yatsenko, T. (2008). Psykholinhvistychi mekhanizmy zakhystu oblychchia u movlenni. Kyiv: Lira-K.
8. Brown, P. & Levinson, S. (1987). Politeness: Some universals in language usage. Cambridge: Cambridge University Press.
9. Cupach, W. R. & Metts, S. (1994). Facework. *Handbook of interpersonal communication*. Sage Publications, 81–100.
10. Gibb, J. R. (1961). Defensive communication. *Journal of Communication*, 11(3), 141–148.
11. Goffman, E. (1967). Interaction ritual: Essays on face-to-face behavior. New York: Anchor Books.
12. Goffman, E. (1972). Relations in public: Microstudies of the public order. New York: Basic Books.
13. Kravchenko, N. (2020). Prahmatyka vypravdannya ta komunikatyvni stratehii zberezhenia oblychchia. Kharkiv: Vydavnyehyi dim.
14. Robinson, J. D. & Bolden, G. B. (2010). Accounts. In: Clark, H. H. (ed.) *The handbook of discourse processes*. Routledge, 502–524.
15. Scott, M. B. & Lyman, S. M. (1968). Accounts. *American Sociological Review*, 33(1), 46–62.

REFERENCES

1. Voitsekhovska, N. K. (2014). Zmina temy ta unykannya: rehuliatyvni aspekty. *Naukovi pratsi KhPU*, 9, 34–40.

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 21.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

ЕТИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС АРІСТОФАНА В ПСИХОАНАЛІТИЧНОМУ АСПЕКТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Кравченко Я. П.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри німецької філології, перекладу
та світової літератури
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-1219-4688
yana_kr@yahoo.com*

Ключові слова: психоаналіз,
проєкція, перенесення,
сублімація, Его (Я), Ід (Воно),
несвідоме, едіпальність,
патріархат, фарс, травестія.

У статті здійснено спробу інтерпретації комедії Арістофана «Хмари» з використанням інструментарію класичного психоаналітичного методу. Такий підхід дає змогу розглядати твір не лише як сатиру на софістів та нову освіту Афін, а й як вияв глибинних психологічних конфліктів – як індивідуальних, так і суспільних. Передусім аналізується розгортання основного сюжетотворчого мотиву – протистояння між батьком і сином, що має виразний едіпівський підтекст: син бореться із символом авторитету і влади, намагаючись посісти його місце. Символічне «вбивство батька» трансформується в боротьбу за владу, мову і мораль. Стрепсіад при цьому уособлює застарілу, але все ще панівну афінську мораль (Суперего), Фідіппід символізує Ід (Воно) – несвідомі бажання, що вивільняються через нову філософію, яка розмиває моральні межі. Літературознавчий психоаналіз дає змогу встановити глибинні механізми авторського моделювання етико-педагогічної концепції. Пародійно-фарсове зображення нових педагогічних ідей філософів-софістів можна трактувати як проєкцію небезпеки переходу від авторитарного способу виховання, що забезпечує психологічну стабільність і ясність, до більш вільних і неструктурованих методів, які можуть призвести до психологічних криз. Образ Сократа як небезпечного софіста, що розбещує молодь і заперечує традиційних богів, утілює колективний страх афінян перед руйнуванням звичних моральних норм, витісненням батьківського авторитету, зміною системи цінностей, появою нової, інтелектуальної влади замість традиційної. Через призму психоаналітичних концепцій розглянуто ідеологічне протистояння Правого і Неправого, що втілює конфлікт між несвідомими бажаннями і соціальними нормами. Старе покоління символізує стабільність і моральні принципи, а нові ідеї, представлені в образі Сократа, обіцяють більше свободи, але водночас є деструктивними і загрожують моральним основам суспільства. Психоаналітичної семантики сповнені й образи нових божеств – Хмар, що постають як уособлення ірраціонального, хаотичного, жіночого начала, що вступає у конфлікт із патріархальною, логіко-центричною структурою мислення. Психоаналітичний аналіз «Хмар» виявляє глибоке розуміння Арістофаном конфліктів, що стосуються моральності та етики в освіті. Через критику нових педагогічних ідей він показує психологічні ризики, які виникають за порушення традиційних моральних норм.

ARISTOPHANES' ETHICAL AND PEGAGOGICAL DISCOURSE FROM A PSYCHOANALYTIC INTERPRETIVE PERSPECTIVE

Kravchenko Ya. P.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of German Philology, Translation
and World Literature
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-1219-4688
yana_kr@yahoo.com*

Key words: *psychoanalysis, projection, transition, sublimation, Ego (Self), Id (It), unconscious, Oedipal complex, patriarchy, farce, travesty.*

The article makes an attempt to interpret Aristophanes' comedy «The Clouds» by using the techniques of the classical psychoanalytical method. This approach allows viewing the work not only as a satire on the Sophists and the new Athenian education but also as manifestation of deep psychological conflicts – both individual and social. Firstly, the work analyzes the development of the main plot-forming motif – a confrontation between the father and the son, which has a distinctive Oedipal subtext: the son fights with the symbol of authority and power trying to take over his place. The symbolic «murder of the father» transforms in the struggle for power, language, and morality. Strepsiades, in this case, embodies the outdated but still dominant Athenian morality (Superego) whereas Pheidippides symbolizes the Id (It) – unconscious desires released through the new philosophy which blurs moral boundaries. The literary psychoanalysis makes it possible to define the underlying mechanisms of the author's modeling of the ethical and pedagogical concept. The parodic and farcical depiction of the Sophist philosophers' new pedagogical ideas can be interpreted as a projected danger of transition from an authoritarian method of education, which provides psychological stability and clarity, to more liberal and unstructured methods, which may lead to psychological crises. The image of Socrates as a dangerous sophist who corrupts the youth and denies the traditional gods represents the Athenians' collective fear regarding the destruction of conventional moral norms, the displacement of parental authority, the change of the value system, and the emergence of a new intellectual power instead of the traditional one. Through the prism of psychoanalytical concepts, the ideological confrontation between Right and Wrong is examined, which embodied the conflict between unconscious desires and social norms. The old generation symbolizes stability and moral principles while new ideas, represented by the image of Socrates, promise more freedom, but at the same time are destructive and threaten the moral foundations of society. The psychoanalytical semantics are also present in the images of new deities – the Clouds, which appear as the personification of the irrational, chaotic, feminine principle that comes into conflict with the patriarchal, logic-centered structure of thinking. The psychoanalytical analysis of «The Clouds» reveals Aristophanes' deep understanding of conflicts related to morality and ethics in education. Through his criticism of new pedagogical ideas, he shows the psychological risks that arise when traditional moral norms are violated.

Постановка проблеми. Давньогрецька сміхова культура, зокрема комедійна спадщина Арістофана, є невичерпним смислотворчим джерелом для представників літературознавства, культурології, театрознавства, антропології, філософії. Творчість «батька комедії» є об'єктом осмислення у контексті різноманітних методологічних під-

ходів і практик інтерпретації. Численні наукові розвідки присвячено світоглядним і суспільно-історичним передумовам творчості Арістофана, ідейному спрямуванню його комедій, особливостям проблематики, характерів, засобам комічного, стилістиці та поезиї творів [Parageorgiou, 2004; Larson, 2014]. Комедія «Хмари», постав-

лена 423 р. до н. е., чи не найбільше привертає увагу дослідників, оскільки має актуальну в усі часи проблематику – виховання й освіти молоді. Найчастіше предметом розгляду науковців стає аристофанівський комізм у зображенні софістики і пародійне висвітлення постаті філософа Сократа [Адо, 2014; Moore, 2015; Еліан, 2020]. Не менше уваги приділяється світоглядному конфлікту, що лежить в основі сюжету, – зіткненню патріархально-полісної моралі і релігійної традиції з ідеалами демократії доби Перікла [Kastely, 1997; Bromberg, 2012].

Комедія «Хмари» постає у різних прочитаннях, однак досі не ставала предметом розгляду з використанням інструментарію психоаналізу. На нашу думку, цей підхід є досить плідним у розумінні способів вираження аристофанівських ідей, зокрема етико-педагогічних.

Мета даної розвідки – установлення психоаналітичних моделей, що лежать в основі вираження аристофанівської концепції освіти і виховання в комедії «Хмари». Досягнення мети передбачає вирішення таких **завдань**: проаналізувати морально-виховні уявлення доби Перікла, що відображені в комедії Аристофана «Хмари», визначити їхню роль у формуванні етико-педагогічного дискурсу твору; ідентифікувати психоаналітичні моделі та механізми, що актуалізуються у взаємодії персонажів та в розвитку конфліктів, пов'язаних з освітою і вихованням; дослідити особливості репрезентації аристофанівської концепції виховання через призму психоаналітичних підходів (зокрема, механізмів сублимації, перенесення, проєкції, конфлікту поколінь, едіпальності тощо).

Об'єктом дослідження є загальна система морально-виховних уявлень античності, що виявляється у структурі, конфліктах, персонажах та художніх прийомах твору; **предметом** безпосереднього аналізу – психоаналітичні моделі та механізми, які зумовлюють специфіку вираження аристофанівської концепції освіти й виховання у «Хмарах».

Виклад основного матеріалу дослідження. Психоаналітична критика використовує низку категорій фрейдівського аналітичного методу. Зокрема, сублимація – трансформування витіснених бажань; перенесення – перенаправлення ворожості на постать іншого; проєкція – невизнання негативного уявлення про себе як про частину себе. Як стверджує П. Баррі, «фрейдівська інтерпретація завжди становила значний інтерес для літературних критиків переважно тому, що несвідоме не може говорити прямо, експліцитно, а робить це через образи, символи, емблеми й метафори» [Баррі, 2008, с. 122]. Літературознавчий психоаналіз, таким чином, уможливує вияв-

лення законів творчого процесу, теоретизацію психологічного впливу літератури на читача.

Ідейну основу конфлікту «Хмар» становлять взаємини батька і сина як представників різних поколінь, носіїв протилежних ціннісних і світоглядних орієнтирів. Суть окресленого протиріччя в тому, що старовинні чесноти предків і патріотичні переконання колись єдиного афінського полісу, втілені у постаті батька Стрепсіада, тепер не відповідали прогресивним поглядам молодого покоління, що не бажало наслідувати патріархальні традиції старших. Аристофан робить предметом критики і висміювання нову софістичну філософію, виступає ворогом нової системи виховання й освіти юнацтва.

Конфлікт батька і сина – традиційний аспект психоаналітичної критики, крізь призму якого пояснюються механізми формування людської психіки. Виявом цього конфлікту є Едіпів комплекс. Сутність його – у прихованому прагненні сина подолати владу батька, змістити його як суперника (здійснити символічне «вбивство батька»). Останнє породжує відчуття провини перед батьком. Через глибинну едіпальність З. Фрейд розкриває не лише роботу психіки індивідуума, а й висвітлює виникнення культури, релігії, художньої творчості, моралі. На думку Н. Зборовської, «Едіпів комплекс може бути представлений як психоаналітичний код для розуміння розвитку індивіда; ... як психоаналітичний код для пояснення духовності, феномену творчої особистості і культури загалом» [Зборовська, 2003, с. 38].

Аристофанівські персонажі, батько Стрепсіад і син Фідіппід, – суперники, оскільки є представниками протилежних ціннісних позицій і моральних кодексів. Вони змагаються за утвердження своєї правоти і, з рештою, за володарювання і домінування в родині й ширше – за авторитет у суспільстві. Уже у пролозі комедії актуалізується напружене протистояння-суперництво батька і сина. Лейтмотив прологу – батьківське розчарування, невдоволення поведінкою і способом життя сина. Зауважимо, що загострення цього конфлікту розпочинається з розгортання мотиву сну і сновидіння. Сон у психоаналізі – важливий механізм трансформації справжніх подій і бажань. Уві сні відбувається трансляція неусвідомлених ідей у конкретні образи. Замасковані фантазії-бажання формують зміст сновидіння, а підсвідомі імпульси, що знаходять своє задоволення у цих замаскованих формах, є латентним, прихованим змістом.

У пролозі «Хмар» Аристофан удається до мотиву раптового пробудження Стрепсіада, переходу його від стану спокою до емоційного збудження. Роздуми батька про сина розпочи-

наються на межі сну і реальності: «Стрепсіад і Фідіппід удосвіта дрімають на ганку Стрепсіадового дому. Стрепсіад прокидається. Стрепсіад: Ой-ой, ой-ой! / О Зевсе-царю, що за ночі стали в нас! / Без краю ніч! Коли ж то вже розвидниться? / Давно я чув, як проспівали півні десь. / Раби хропуть. ... (Показуючи на сина, що спить поруч). А цей моторний парубок без просипу / Вилежує тут нічку...» [Арістофан, 1980, с. 85]. Батькове безсоння, сповнене тривоги і важких переживань, протиставлене синовому спокійному сну. Тут бере початок сюжетний антагонізм, котрий у подальшому переросте у серйозний конфлікт. «Гризуть мене / Витрати всякі, ясла та борги мої. / А все через синочка...» [Арістофан, 1980, с. 85]. Причина батьківського невдоволення – синове захоплення кінними перегонами, що тлумачиться як найгірше з можливих нещастя: «Чубом вихрячи, / Гасає верхи, править колісницею, / Лиш кіньми й снить» [Арістофан, 1980, с. 85]. Фідіппід, судячи з батькових реплік, продовжує бачити сновидіння: «Фідіппід (крізь сон) Не химеруй, Філоне! Навпростець прямуй! / Стрепсіад Ну, от оте нещастя, що загубить нас! / Йому й у снах лиш гони все ввижаються» [Арістофан, 1980, с. 86]. «Фідіппід (крізь сон) Остигнуть дай і в стайню зажені коня» [Арістофан, 1980, с. 86]. Сон у фрейдистській теорії – явище багатозначне і часто ключове у процесі породження смислів. Образ коня сповнений глибинної символічної семантики і можливості психоаналітичного тлумачення.

У класичному психоаналізі З. Фрейда кінь символізує лібідо, тобто сексуальну енергію або несвідомий потяг до життя. Інстинктивні імпульси, особливо агресивні чи сексуальні, які людина намагається контролювати за допомогою розуму (Его). В описаному Фрейдом випадку п'ятирічного хлопчика Ганса страх перед конем символізував страх перед батьком і був проявом Едіпового комплексу: «Кінь у сновидіннях і фобіях Ганса репрезентував фігуру батька, великого і небезпечного» [Фрейд, 1998, с. 217]. Юнгівська інтерпретація заснована на розумінні коня як архетипного образу: він символізує життєву енергію, інстинкт, підсвідоме або тваринну частину людської психіки. У сновидіннях кінь може виступати провідником у несвідоме, символом переходу або трансформації (наприклад, подібно до коня, що несе героя у подорож). Білий кінь – духовна чистота, піднесення; чорний кінь – тіньовий бік особистості, пригнічені бажання. «Кінь може означати волю, силу, пристрасть, свободу – усе, що виходить за межі контролю раціонального «Я». Якщо кінь дикий або некерований – це може вказувати на внутрішній конфлікт між свідомими намірами та несвідомими потягами. Якщо, навпаки, кінь слухняний, сильний, гармонійний –

це знак узгодження інстинктів і свідомості» [Юнг, 2018, с. 186].

Зауважимо, що конфлікт, намічений у пролозі комедії «Хмари», надалі ускладнюється введенням мотиву ворожості батька до матері, адже винуватицею морального розбещення сина Стрепсіад вважає свою дружину. Утворюється певний родинний трикутник, у якому батько і мати є суперниками у методах виховання, а отже, й у силі впливу на сина. Актуалізується мотив відвертої ворожості чоловіка до дружини, адже Стрепсіад вважає помилкою свій шлюб із представницею міського соціального середовища: «Бодай би навіть сваха та загинула, / Що шлюб з твоею матір'ю нараяла» [Арістофан, 1980, с. 86]. Далі пояснюються причини чоловікового невдоволення. Головний аргумент Стрепсіада: «Розкішне в мене на селі життя було – / Я безтурботним лежнем на дозвіллі жив, / Серед овець, олив і медоносних бджіл. / Сам селянин, побрався я з небогою / Мегакла, мов сама Кесіра гордою, / Заможною, значною городянкою» [Арістофан, 1980, с. 86–87]. Зауважимо, що традиційно сільський спосіб життя характеризується такими ознаками, як простота існування, поміркованість, близькість до природи, відданість хліборобській праці. У системі цінностей городянина, навпаки, схильність до надмірностей, розваг, розбещеність, лінощі, жадоба до влади, матеріальних цінностей тощо. Таке протистояння так само може бути інтерпретоване в психоаналітичному аспекті, особливо якщо звернутися до ідей З. Фрейда про родинні стосунки, Батько (Стрепсіад), син (Фідіппід) і мати – це класична едіпова тріада, у якій між батьком і сином розгортається боротьба за владу та моральну перевагу, а мати стає символічним об'єктом бажання – носієм витонченої культури і аристократичних звичок, які Стрепсіад зневажає.

Психоаналітично це можна трактувати як перенесення батьківської агресії на матір, адже саме вона, на думку героя, «зіпсувала» сина – тобто зробила його чужим, віддаленим від батька і традиційних поведінкових норм. Таким чином, звинувачення дружини – проекція страху Стрепсіада втратити владу у сім'ї. Батько не усвідомлює власної відповідальності за виховання сина, тому витісняє почуття провини, звинувачуючи матір. Це класичний механізм проекції: він переносить власну слабкість (нездатність виховати Фідіппіда) на іншого. Така проекція слугує психологічним захистом, що дає змогу зберегти образ себе як простого, чесного селянина, тоді як винною стає розбещена жінка з вищого кола.

Зауважимо, що мати Фідіппіда у «Хмарах» не є активною героїнею, але у свідомості Стрепсіада вона набуває архетипного значення джерела розбещення, тобто жіночого начала, що загро-

жує патріархальному порядку. У фрейдівській термінології це пов'язано зі страхом перед жіночим вторгненням, що руйнує чоловічу ієрархію. Фідіппід, який надалі під впливом Сократа і софістів починає сперечатися з батьком і навіть б'є його, може розглядатися як реалізація несвідомого бунту проти батьківської влади, тобто реалізується фаза едіпового конфлікту, коли син прагне утвердити власне «Я» шляхом заперечення авторитету батька. Це також і символ культурного конфлікту старого аграрного світу (традиційного батька) проти нової софістичної освіти, що уособлює розум, нову риторику, міські цінності.

У психоаналітичній парадигмі батько Стрепсіад виступає як Суперого, син – як Ід. За З. Фрейдом, Ід (або «Воно») – це примітивний, несвідомий компонент особистості, який містить інстинктивні потяги, імпульси та сексуальну енергію, що діє на основі принципу задоволення і прагне негайного задоволення потреб без урахування реальності чи моралі. Ід є джерелом психічної енергії для всіх бажань і мотивації, але його неможливо задовольнити в природній формі через соціальні обмеження, тому воно взаємодіє з Его (Я) та Суперого (Над-Я). Стрепсіад уособлює застарілу, але все ще панівну мораль (Суперого). Фідіппід символізує Ід – несвідомі бажання, що вивільняються через нову філософію, яка розмиває моральні межі. Софістика ж стає засобом, який дозволяє Ід подолати Суперого, легалізуючи потаємні імпульси. Стрепсіад намагається змусити сина навчитися софістичних хитрощів, щоб уникнути боргів. Урешті-решт, Фідіппід, навчившись суперечити традиційній моралі, починає бити батька й виправдовує це логікою. Цей конфлікт є ілюстрацією Едіпового комплексу у класичному фрейдівському сенсі: син бореться із символом авторитету, намагаючись зайняти його місце. Але замість прямої боротьби за матір тут бачимо боротьбу за владу, мову й мораль, тобто за символічний порядок.

Однією з проблем сучасності, що потребує вирішення, Арістофан уважав проблему виховання молодого покоління в умовах періклівської демократії. У «Хмарах» увага автора прикута до системи освіти в умовах демократичного ладу, осмислюються релігійні реформи і вчення софістів як світоглядна основа доби Перікла. Учення софістів відповідало ідеологічним потребам часу. Софісти, або «вчителі мудрості», вважаються засновниками європейської гуманістичної філософії, оскільки вони сприяли трансформації традиційної міфологічної свідомості в бік людини і природи. Про суспільне значення і визнання софістики ідеологічною базою демократії свідчить факт особистої належності філософа Протагора до кола Перікла. Софісти утверджували значення

риторики, що було зумовлено політичною необхідністю укріплення демократії.

Один з основних педагогічних мотивів у «Хмарах» – це вибір між традиційним вихованням, яке дає чіткі моральні орієнтири, і більш модерними підходами, котрі прагнуть порушити ці норми. Вибір цього типу освіти може бути трактований як прояв вищих та нижчих психологічних процесів: наявність глибинних, часто несвідомих страхів і бажань, що є в основі педагогічного вибору. Арістофан дає оцінку нової системи освіти і виховання, критикує софістику як безбожну науку, що суперечить традиційній патріархальній релігії. Драматург сприймав софістику як засіб маніпуляції свідомістю і поведінкою людини, у цьому й полягала сутність демократичних реформ у релігійній сфері. Арістофан створює образ Сократа як небезпечного софіста, що «розбещує молодь» і заперечує традиційних богів. У психоаналітичній інтерпретації це можна сприймати як проєкцію колективного страху афінян перед руйнуванням звичних моральних норм і символічне витіснення батьківського авторитету; зміною системи цінностей (страх кастрації – втрата «батька-полісу»); появою нової, інтелектуальної влади замість традиційної. Таким чином, Сократ у комедії – це символ витісненого «іншого», який загрожує стабільності суспільного «Я». Постать Сократа також може бути інтерпретована як символічна фігура «батька» і об'єкт підсвідомого бажання. Якщо застосувати фрейдівську модель, то конфлікт між традиційними афінянами і Сократом можна розглядати як зіткнення між Над-Я (суспільна мораль) і Воно (бажання руйнування табу).

Сократ – уособлення несвідомого потягу до сумніву, до руйнування старих ідей. Арістофан через висміювання прагне нейтралізувати цю загрозу, висміяти батька, щоб приборкати страх перед ним. У цьому контексті сміх – це захисний механізм психіки (за Фрейдом, гумор часто знімає напруження, пов'язане з витісненими страхами). У юнганській інтерпретації Сократ – архетип мудреця, який з'являється, коли суспільство перебуває у кризі цінностей. Проте в комедії Арістофана цей мудрець показаний як карикатурна «тінь» – темний бік афінської душі, яку суспільство не хоче визнавати. Таким чином, висміювання – це спосіб витіснення архетипу, спроба зберегти психологічну рівновагу полісу. Згідно з ідеями Фрейда, комедія Арістофана – приклад того, як сміх дає змогу виразити заборонені бажання: глузування з філософа дає змогу публіці безкарно критикувати інтелектуальну еліту. Глядачі відчують емоційне полегшення, переживаючи сміховий катарсис у пародійно-травестійних епізодах перебування Стрепсіада в думальні Сократа.

Арістофан високо цінує і звеличує демократію минулого, яка колись відбила навалу персів, відбудувала наново Афіни, заклала основу їхньої політичної й культурної могутності, об'єднала всі прогресивні сили тодішнього еллінського світу. Вона вмiла виховувати молодь за правилами суворої моралі і чесності. Головний агон у комедії «Хмари» – це суперечка Правого й Неправого (Правди і Кривди). Правий, звертаючись до юнака, кличе його на той шлях, на якому виростало колись плем'я героїв. Якщо ти підеш за мною, каже Правий, то «І, здоровий, квітучий, міцний, ти свій час / у гімнасіях будеш проводиш, / А не в дотехах пишних, як люблять тепер, / на міському вправлятишся майдані, / Чи у позвах крутійських, нікчемних, дрібних / по судах цілоденно тягатиш. / Ти в гаях Академії, в тиші олів / плодови-тих гулятимеш скромно / Із розумним ровесником, в світлих вінках / з очеретяних білих листочків. / Аромати дзвіночків вчуватимеш там / і тополі сріблястої шелест, / На дозвіллі радіючи в час весняний, / коли ясен з платаном шепоче. / Як моїх ти послушаєш добрих порад / І всією душею приста-неш на них, / будеш завжди міцний, / Будуть груди могутні, обличчя ясне, / Плечі сильні, кремезні...» [Арістофан, 1980, с. 135]. Але це мрія, якій уже не відповідає дійсність часів Арістофана. У педагогіці, як і у філософії його часу, головне місце посіли софісти, які проповідували відносність усякої моралі, як і всякого пізнання. Це протистояння можна розглядати через призму психоаналітичних концепцій, зокрема теорії конфлікту між несвідомими бажаннями і соціальними нормами. Старе покоління символізує стабільність і моральні принципи, а нові ідеї, представлені в образі Сократа, обіцяють більше свободи, але водночас є деструктивними і загрожують моральним основам суспільства.

Правий розповідає про суворість колишнього виховання, що сформувало воїнів Марафону. Заперечуючи Правому, Неправий говорить, що ніде і ніколи моральна чистота не приносила користі. Нехай Фідіппід подумає про невігідність скромності; вона позбавляє нас усіх задовольень: жінок, ігор, святкувань, вина і веселощів. Якщо, приміром, юнак вступив у зв'язок із чужою дружиною і був викритий, він загине, якщо не зуміє захистити себе. Інша справа, якщо він буде слідувати настановам Неправого: він буде переко-нувати чоловіка, що ніскільки не винний, він звалить провину на Зевса, скаже, що і Зевс піддається любові до жінок, а чи може смертний бути сильнішим за бога?

Від теоретичних запитань сатира переходить у сферу практичної моралі. Правий вихваляє старе суворе виховання і його благі результати для фізичного та морального здоров'я громадян.

Неправий захищає свободу прагнень хтивості. Кривда перемагає. Освічений Арістофан при цьому не є ворогом науки. У софістиці його лякає відрив від полісної етики, адже нове виховання не закладає основ для громадських доблестей. Як зазначає І. Тронський, «вибір Сократа за представника нових течій не був художньою помилкою. Якими б великими не були розходження між Сократом і софістами в низці питань, його об'єднувало з ними критичне ставлення до традиційної моралі поліса, яку Арістофан захищає у своїй комедії» [Тронський, 1954, с. 199].

Арістофан демонструє неприйняття нових педагогічних ідей, які пропонує Сократ, і через фарсове й травестійне зображення критикує їх небезпеку. Вона полягає у тому, що ці методи порушують етичні принципи та знищують моральні основи суспільства. Кульмінаційним вираженням цього є епізод логічного обґрунтування побиття батька. Психоаналітично це можна трактувати як перехід від авторитарного способу виховання, що забезпечує психологічну стабільність і ясність, до більш вільних і неструктурованих методів, які можуть призвести до психологічних криз. Сократ і його школа – образ витісненого несвідомого. Філософ не випадково гротескно висить у повітрі, підвішений до стелі у кошику, він при цьому втілює відрив від матеріального світу, занурення в абстрактне мислення – тобто символ несвідомого, яке відривається від тілесного, повсякденного, соціального. Сократівська школа-думальня – це місце витіснення, де реальність підмінюється абсурдними логічними трюками, такими як вимірювання довжини стрибка блохи, дослідження властивостей комариного гузна тощо.

Не меншого символічного значення набувають у комедії образи нових божеств, пропагованих Сократом і софістами. Хмари – це божества нової релігії, які приймають різні форми. У психоаналітичному ключі їх можна трактувати як проєкцію підсвідомості персонажів – мінливих, непостійних і оманливих. Вони постають як уособлення ірраціонального, хаотичного, жіночого начала, що вступає у конфлікт із патріархальною, логіко-центричною структурою.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Отже, з погляду психоаналізу комедія Арістофана «Хмари» може бути інтерпретована як фіксація витіснення традиційних цінностей та конфлікту між поколіннями, де авторитетна фігура батька втрачає свою силу, а індивід роздвоюється між свідомою мораллю і підсвідомими бажаннями. Комедія побудована на численних механізмах захисту, зокрема зміщення, коли індивідуальні й суспільні проблеми (борги, лінощі, складні родинні взаємини, занепад моралі) переносяться на провину

софістів, і проєкція, адже Стрепсіад звинувачує інших у бажанні обдурювати, хоча ініціатором навчання софістичній псевдомудрості є він сам. Таким чином, актуалізується мотив підсвідомої боротьби Стрепсіада-батька за владу та ідентичність. Він проєктує власні страхи й невдачі на тих, хто втілює загрозу патріархальній стабільності. Цей мотив перегукується з архетипними структурами Едіпового конфлікту, що Фройд уважав основою формування людської психіки. Висміювання філософа Сократа у «Хмарах» можна тлумачити як колективну захисну реакцію афінського суспільства на загрозу нових ідей. Символічне знищення архетипу мудреця через сміх стає формою сублімації страхів і конфліктів. У цілому психоаналітичний аналіз «Хмар» виявляє глибоке розуміння Арістофаном конфліктів, що стосуються моральності та етики в освіті. Через критику нових педагогічних ідей він показує психологічні ризики, які виникають за порушення традиційних моральних норм. Цей конфлікт, виражений через гумор, сатиру і фарсово-травестійні прийоми, є важливим елементом психоаналітичного підходу до розуміння етико-педагогічних поглядів Арістофана.

Перспективою подальшого дослідження даної теми може бути актуалізація арістофанівських педагогічних моделей у контексті сучасних дебатів про освіту, мораль і соціалізацію крізь призму психоаналітичної теорії.

ЛІТЕРАТУРА

- Адо П. Постаць Сократа. *Адо П. Що таке антична філософія* / переклад С. Йосипенко. Київ : Культурна асоціація «Новий Акрополь», 2014. С. 32–53. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Ado_Pier/Scho_take_antychna_filosofia7/
- Арістофан. Хмари. *Комедії* / пер. зі старогр. Б. Тена. Київ : Дніпро, 1980. С. 83–159.
- Барі П. Вступ до теорії: літературознавство та культурологія / пер. з англ. О. Погинайко. Київ : Смолоскип, 2008. 360 с.
- Еліан К. Про Сократа, висміяного в комедії Арістофана. *Строкати історії* / пер. з давньогр. Д. Коваль. Львів : Апріорі, 2020. С. 46–48.
- Зборовська Н. В. Психоаналіз і літературознавство : посібник. Київ : Академвидав, 2003. 392 с.
- Тронський І. М. Історія античної літератури. Київ : Радянська школа, 1954. 584 с.
- Фройд З. Вступ до психоаналізу / пер. з нім. П. Тарашук. Київ : Основи, 1998. 709 с.
- Юнг К. Г. Архетипи і колективне несвідоме. Київ : Астролябія, 2018. 608 с.
- Bromberg J. A. Academic disciplines in Aristophanes' *Clouds*. *The Classical Quarterly*. 2012. № 62.1. P. 81–91.
- Kastely J. L. «The Clouds»: Aristophanic Comedy and Democratic Education. *Rhetoric Society Quarterly*. 1997. № 27.4. P. 25–46.
- Larson S. W. Rhetorical Ethics in the Comedy of Aristophanes. Minnesota, 2014. 211 p.
- Moore C. Socrates and self-knowledge in Aristophanes' «Clouds». *The Classical Quarterly*. 2015. № 65.2. P. 534–551.
- Papageorgiou N. Prodicus and the Agon of the Logoi in Aristophanes' «Clouds». *Quaderni Urbinate di Cultura Classica*. 2004. № 78.3. P. 61–69.
- Raymond K. The Relevance of Aristophanes A New Look at «Clouds». *Greece & Rome*. 1988. Vol. 35, № 1. P. 23–28.

REFERENCES

- Ado, P. (2014). Postat Sokrata [The figure of Socrates]. Ado P. Scho take antychna filosofia [What is ancient philosophy] / trans. by S. Yosypenko. Kyiv : Cultural Association «Novyi Akropol», 32–53.
- Aristophanes. (1980). Khmary [The clouds]. Aristophanes. Komedii [Comedies] / trans. from Ancient Greek by B. Tena. Kyiv : Dnipro, 83–159.
- Bari, P. (2008). Vstup do teorii: literaturoznavstvo ta kulturologiia [Introduction to theory: Literary studies and cultural studies] / trans. from English by O. Pokhinaiko. Kyiv : Smoloskyp, 360 p.
- Elian, K. (2020). Pro Sokrata vysmiyanoho v komedii Aristofana [On Socrates mocked in Aristophanes' comedy]. Strokati istorii [Colourful stories] / trans. from Ancient Greek by Dzvinky Koval. Lviv: Apriori, 46–48.
- Zborovska, N. V. (2003). Psykhoanaliz i literaturoznavstvo [Psychoanalysis and literary studies]. Kyiv : Akademydav, 392 p.
- Tronskyi, I. M. (1954). Istoriia antychnoii literatury [History of ancient literature]. Kyiv : Radianska shkola, 584 p.
- Freud, S. (1998). Vstup do psykhoanalizu [Introduction to psychoanalysis] / trans. from German by P. Tarashchuk. Kyiv : Osnovy, 709 p.
- Jung, C. G. (2018). Arkhetypy i kolektyvne nesvidome [Archetypes and the collective

- unconscious]. Kyiv : Astroliabia, 608 p.
9. Bromberg, J.A. (2012). Academic disciplines in Aristophanes' *Clouds*. *The Classical Quarterly*, 62.1, 81–91.
 10. Kastely, J. L. (1997). «The Clouds»: Aristophanic Comedy and Democratic Education. *Rhetoric Society Quarterly*, 27. 4, 25–46.
 11. Larson, S. W. (2014). Rhetorical Ethics in the Comedy of Aristophanes. Minnesota, 211 p.
 12. Moore, C. (2015). Socrates and self-knowledge in Aristophanes' «Clouds». *The Classical Quarterly*, 65.2, 534–551.
 13. Papageorgiou, N. (2004). Prodicus and the Agon of the Logoi in Aristophanes' «Clouds». *Quaderni Urbinati di Cultura Classica*, 78.3, 61–69.
 14. Raymond, K. (1988). The Relevance of Aristophanes A New Look at «Clouds». *Greece & Rome*, 35(1), 23–28.

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 13.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

СЕМІОТИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ МЕДІАНАРАТОРІВ У МЕРЕЖІ INSTAGRAM

Куліш В. С.

*кандидат філологічних наук, доцент,
старший викладач кафедри германської філології
Сумський державний університет
вул. Харківська, 116, Суми, Україна
orcid.org/0000-0002-8283-7431
v.kulish@gf.sumdu.edu.ua*

Ключові слова: *семіотична репрезентація, медіанаратор, мультимодальний наратив, онлайн-ідентичність, психологічний медіадискурс.*

У статті здійснено комплексний аналіз семіотичної репрезентації медіанараторів у мережі INSTAGRAM як специфічному цифровому середовищі мультимодального наративотворення. Обґрунтовано, що Instagram функціонує не лише як соціальна мережа, а як повноцінна медіаплатформа, здатна інтегрувати вербальні, візуальні, аудіальні та інтерактивні семіотичні ресурси в межах єдиної комунікативної системи. Така інтеграція створює умови для формування складних психологічних медіанаративів, орієнтованих на тривалу взаємодію з аудиторією.

Дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, що поєднує медіалінгвістику, когнітивну наратологію, соціосеміотику та теорії ідентичності. Увагу зосереджено на аналізі онлайн-ідентичності медіанараторів, яка розглядається не як проста проєкція офлайн-ідентичності, а як окремий, контекстуально зумовлений вимір соціальної суб'єктності, що реалізується через семіотичну поведінку в цифровому просторі. Виокремлено особистісний, соціальний та семіотичний компоненти ідентичності з особливим наголосом на ролі семіотичної ідентичності як механізму самопрезентації, легітимації експертності та впливу на реципієнта.

Проаналізовано інтерфейсні елементи Instagram-профілів (номінація акаунту, аватар, біографічний опис, візуальна стилістика, кольорова гама, жанрова організація контенту) як знакові ресурси, що формують когнітивні фрейми сприйняття та інтерпретаційні очікування аудиторії. Доведено, що сукупність цих елементів конструює цілісний медіанаратив, у межах якого автор постає як психологічний наставник, експерт або терапевтична фігура.

Зроблено висновок, що Instagram є ефективним інструментом семіотичного моделювання психологічних медіанаративів, у яких поєднання мультимодальних ресурсів забезпечує не лише інформування, а й емоційно-когнітивний вплив, спрямований на підтримку, саморефлексію та особистісне зростання аудиторії.

SEMIOTIC REPRESENTATION OF MEDIA NARRATORS ON INSTAGRAM

Kulish V. S.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of Germanic Philology*

Sumy State University

Kharkivska str., 116, Sumy, Ukraine

orcid.org/0000-0002-8283-7431

v.kulish@gf.sumdu.edu.ua

Key words: *semiotic representation, media narrator, multimodal narrative, online identity, psychological media discourse.*

The article provides a comprehensive analysis of the semiotic representation of media narrators on Instagram as a specific digital environment for multimodal narrative creation. It is argued that Instagram functions not only as a social network, but also as a full-fledged media platform capable of integrating verbal, visual, auditory, and interactive semiotic resources within a single communicative system. Such integration creates conditions for the formation of complex psychological media narratives focused on long-term interaction with the audience.

The study is based on an interdisciplinary approach that combines media linguistics, cognitive narratology, sociosemiotics, and identity theories. The focus is on analysing the online identity of media narrators, which is considered not as a simple projection of offline identity, but as a separate, contextually determined dimension of social subjectivity, realised through semiotic behaviour in digital space. The personal, social and semiotic components of identity are highlighted, with particular emphasis on the role of semiotic identity as a mechanism of self-presentation, legitimisation of expertise and influence on the recipient.

The interface elements of Instagram profiles (account name, avatar, biographical description, visual style, colour scheme, genre organisation of content) are analysed as symbolic resources that shape the cognitive frames of perception and interpretative expectations of the audience. It is proven that the combination of these elements constructs a coherent media narrative, within which the author appears as a psychological mentor, expert, or therapeutic figure.

It is concluded that Instagram is an effective tool for semiotic modeling of psychological media narratives, in which the combination of multimodal resources provides not only information but also emotional and cognitive influence aimed at supporting self-reflection and personal growth among the audience.

Постановка проблеми. Соціальні мережі суттєво змінили роботу і структуру сучасних ЗМІ, адже таким чином з'явилася можливість не лише транслювати інформацію цілодобово, а й отримувати оперативні коментарі та відгуки [Кіца, 2018]. Інтерфейс Instagram виступає потужним інструментом для створення, структурування та поширення англомовних візуально-медійних нарративів, поєднуючи текст, зображення, відео та інтерактивні елементи.

Ресурс Instagram – це «розумна соцмережа», що відслідковує кожну дію усіх користувачів. Це позитивний аспект для налаштування таргетингової реклами, яка дає можливість рекламувати медіа чи контент безпосередньо тим користу-

вачам, яким це буде цікаво [Семен, 2022], тобто Instagram дає змогу комбінувати фото, відео, текстові підписи, Stories, Reels, що забезпечує багаторівневу нарративність і гнучкість у подачі історій. Це створює умови для розвитку складних, довготривалих нарративів, які не поступаються літературі чи кіно за складністю структури. Інтеграція психологічного нарративу у візуальні медіа відбувається через декілька взаємопов'язаних механізмів: екранні адаптації, що нарративізують психологічні ідеї та роблять їх доступними масовому споживачеві; цитування та інтертекстуальні відсилання, які забезпечують упізнаваність авторитетних джерел і формують інтелектуальний контекст медіатору; візуалізацію психологіч-

них концептів у формі інфографіки, ілюстрацій, мемів, анімацій та інтерактивних елементів, що підвищують зрозумілість і засвоюваність інформації; створення нових форматів комунікації, зокрема інтерактивних курсів, мультимедійних лекцій, які поєднують текстовий і візуальний контент у єдину семіотичну систему.

Хоча становлення наративних студій традиційно пов'язувалося з аналізом письмових та усних текстів, а згодом – кінематографа, упродовж останніх десятиліть дослідницький фокус змістився на механізми наративотворення у цифрових медіа. Марі-Лор Райан [Ryan, 2007] запропонувала концепт «крос-медійної наратології», систематизувавши наративні можливості п'яти типів медіа: усного дискурсу, статичних візуальних образів, рухомих зображень, музики та цифрових середовищ. У межах ігрових студій питання наративності також набуло значної актуальності: Еспен Аарсет [Aarseth, 2012] одним із перших розробив наративну теорію для відеоігор, яка інтегрує риси традиційного наративу з інтерактивними властивостями ігрових середовищ.

Наявні публікації тяжіють до парадигми досліджень культури знаменитостей: вони аналізують стратегії здобуття популярності [Vorner et al., 2016], формування особистого бренду [Liu, 2017] та особливості самопрезентації в окремих сегментах блогінгу [Smith, 2015]. Соціологія та кіберпсихологія зосереджуються переважно на мотиваційних та соціально-психологічних аспектах використання Instagram, а також на формуванні онлайн-спільнот [Lee et al., 2015]. Окремі дослідники розглядають Instagram як нову форму візуального медіа [Lim, 2020] або аналізують його використання специфічними субкультурними групами [Leaver, 2020].

Така дослідницька перспектива демонструє зростаючу актуальність системного наратологічного підходу до аналізу Instagram як повноцінного медіального середовища з унікальними властивостями мультимодального наративотворення.

Мета та завдання статті. Дослідження семіотичних особливостей репрезентації медіанараторів на платформі INSTAGRAM. Зазначена мета передбачає вирішення таких завдань: 1) визначити особливості та функції зазначеної медіа платформи; 2) визначити та проаналізувати поняття онлайн-особистості; 3) проаналізувати інтерфейс зазначеної медіаплатформи; 4) виокремити та дослідити основні семіотичні особливості репрезентації медіанараторів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначальною характеристикою Instagram у сучасному медіасередовищі є його підвищена мультимодальність, що передбачає інституціалізовану можливість одночасного залучення різних семі-

отичних ресурсів: вербального тексту, статичних зображень, аудіальних компонентів та відеоряду у межах єдиної комунікативної платформи. На противагу цьому інші соціальні медіа демонструють структурну медіаспеціалізацію: текстуальна домінанта характерна для Facebook, відеоорієнтованість – для YouTube та TikTok, статично-візуальна репрезентація – для Pinterest, тоді як Clubhouse функціонує переважно в аудіальному режимі.

Важливо наголосити, що мультимодальний потенціал Instagram не детермінує обов'язкове використання усієї палітри доступних форматів кожним користувачем. Окремі акаунти можуть бути репрезентовані виключно статичними зображеннями, без залучення відео, аудіо або розгорнутих текстових підписів; окремі публікації можуть містити мінімалістичні або фрагментарні текстові супроводи, які не формують повноцінної наративної структури [Rogers, 2021].

Оскільки матеріалом дослідження виступають акаунти провідних медіанараторів у галузі психології, то доцільно проаналізувати інтерфейс їхніх сторінок на предмет відтворення та презентації англомовних психологічних медіанаративів. Онлайн-ідентичність є ключовим елементом для аналізу профілів визначних медіанараторів. Онлайн-ідентичність зазвичай трактується як «електронна проєкція» офлайн-ідентичності, тобто форма цифрової присутності соціальних суб'єктів, що матеріалізується у вигляді метаданих, користувацького контенту та мережевих зв'язків. Проте для адекватного розуміння трансформаційного потенціалу інформаційно-комунікаційних технологій онлайн-ідентичність доцільно розглядати не як просте відтворення або продовження «реальної» ідентичності, а як окремий, контекстуально зумовлений вимір ідентичності або точніше як специфічну форму соціальної суб'єктності, що проявляється через спостережувану семіотичну поведінку та комунікативну активність у цифровому середовищі. [Baltezarević, 2023].

Особиста ідентичність визначається як сукупність унікальних характеристик, що індивідуалізують особу та забезпечують її однозначну ідентифікацію. До таких характеристик належать офіційні атрибути, зокрема ім'я, дата й місце народження, контактні дані, паспортна інформація, номери банківських карток та інші персональні реєстраційні відомості. Ця сукупність також може охоплювати соціально-демографічні параметри, такі як стать, рівень освіти чи професійний статус. Попри свою ідентифікаційну функцію, зазначені атрибути репрезентують лише формалізований аспект ідентичності й не відображають її повної соціальної, культурної та контекстуальної багатимірності, притаманної соціальній ідентичності.

Соціальна ідентичність є концептом, що використовується для пояснення механізмів соціального відчуження, нерівності та культурної інтеграції. У межах соціально-конструктивістської парадигми ідентичності розглядаються як такі, що формуються та підтримуються на рівні соціальної взаємодії. Первинна та вторинна соціальні ідентичності виникають у різних інституційних контекстах: первинна – у межах сімейного середовища, тоді як вторинна вибудовується у процесі навчання, професійної діяльності та інших соціальних практик [Gee, 2003]. Ключовим компонентом соціальної ідентичності є відчуття належності до певної соціальної групи та одночасне відмежування від Інших. Соціальна ідентичність передбачає спільність норм і цінностей групи, колективних спогадів, досвіду та спільних проєктів [Jenkins, 1996]. Соціальні ідентичності не є спадковими утвореннями; вони конструюються соціально, характеризуються контекстуальною зумовленістю та динамічністю, змінюючись відповідно до соціальних умов та дискурсивних практик.

Окрім унікальних індивідуальних атрибутів (особиста ідентичність) та характеристик, пов'язаних із належністю до соціальних груп (соціальна ідентичність), суб'єкти також вирізняються здатністю до рефлексивності та агентності [Bourdieu, 1990], яка концептуалізується через призму семіотичної та комунікативної діяльності суб'єкта. Таким чином, семіотичний вимір ідентичності охоплює атрибути, що характеризують соціальних акторів як виробників і реципієнтів символічних форм, тобто як мовців, письменників, читачів, глядачів, інтерпретаторів чи шукачів інформації. Саме через ці практики здійснюється конструювання, вираження й розпізнавання соціальної суб'єктності у комунікативному просторі.

У цьому контексті семіотична ідентичність постає як ключовий компонент багатовимірної структури ідентичності, що визначається здатністю суб'єкта використовувати, інтерпретувати та переосмислювати знакові ресурси у процесах соціальної взаємодії. На відміну від особистісної та соціальної ідентичностей, які ґрунтуються відповідно на унікальних персональних атрибутах та належності до групи, семіотична ідентичність формується у просторі символічної діяльності, де суб'єкт реалізує себе передусім як учасник знаково-комунікативних практик та проявляється через вибір мовних і візуальних репрезентацій, стилістичних стратегій, жанрових моделей, дискурсивних позицій та способів інтерпретації інформації.

Семіотична ідентичність включає два взаємопов'язані виміри – нерелексивний та релексивний. Нерелексивний вимір ґрунтується на інструментальному використанні мови та інших

знакових систем відповідно до усталених соціальних норм і моделей, характерних для певних соціально-демографічних чи професійних груп. У цьому разі знакові практики відтворюють домінуючі дискурсивні структури, не ставлячи під сумнів їхню природу або джерело легітимації. Натомість релексивний вимір передбачає усвідомлене, критичне та творчо орієнтоване використання знакових ресурсів. Він ґрунтується на розумінні мови як соціально-культурної традиції, що опосередковує відношення між суб'єктом і світом [Селіванова, 2008]. Релексивна семіотична поведінка проявляється у створенні й переосмисленні дискурсивних значень, у продуктивній роботі з мовою, текстами й візуальними репрезентаціями – від естетичних практик до наукової чи ідеологічної діяльності. У сучасному цифровому середовищі релексивна семіотична активність є також механізмом конструювання індивідуальної суб'єктності, що дає змогу співвідносити себе з певними режимами знання, влади й істини [Fairclough, 1992].

З огляду на це, семіотична ідентичність є особливо релевантною для аналізу Інстаграм-акаунтів медіанараторів, оскільки цифрове середовище активізує як нерелексивні, так і релексивні моделі знакового самопредставлення. Візуальні елементи профілю, стиль мовлення в підписах, вибір жанрів, структурні особливості постів, емодзі, хештеги, кольорові та композиційні рішення – усе це функціонує як семіотичний ресурс, що формує онлайн-версію суб'єктності та впливає на ідентифікацію автора у межах психологічного медіанаративу. Таким чином, семіотична ідентичність стає не лише способом самопрезентації, а й механізмом впливу, інтерпретації та смислотворення у цифровому дискурсі.

Instagram-сторінка (профіль) має чітко визначену структуру, яка забезпечує швидку ідентифікацію власника, зручну навігацію та ефективну взаємодію з контентом. Дизайн інтерфейсу орієнтований на візуальність, простоту та інтуїтивність для користувача [Subarna, 2020]. Верхня частина профілю містить аватар (кругле фото профілю), ім'я користувача, коротку біографію (bio), кількість публікацій, підписників і підписок.

Аналізуючи профілі провідних медіанараторів, релевантних до психологічного та психотерапевтичного дискурсу, було виявлено низку структурних параметрів, що визначають специфіку репрезентації та рецепції інформації користувачами. Одним із ключових елементів, який відіграє суттєву роль у формуванні первинного враження та когнітивного налаштування аудиторії, є стратегія номінації профілю.

Здебільшого застосовується антропонімічна модель, коли в назві профілю використовується

власне ім'я фахівця, що виконує функцію маркера автентичності, професійної ідентичності та персонального бренду. До таких належать, зокрема, [@annamathur, n. d.], [@vexking, n. d.], [@realterryreal, n. d.], nedratawwad. Використання власного імені забезпечує ефект персоналізованої експертності та підсилює довіру аудиторії, активуючи механізми ідентифікації та міжособистісної близькості у цифровому середовищі.

Інша поширена стратегія номінації передбачає інтеграцію власного імені з ключовим елементом професійного бренду або найменуванням авторського проекту. Така комбінована форма є характерною, наприклад, для профілю [@drbeckyatgoodinside, n. d.], де власне ім'я фахівця поєднано з назвою відомої книжки та освітньо-терапевтичної платформи. Це створює ефект нарративної консолідації: ім'я експерта тематично поєднується у ширший контекст його інтелектуального продукту, що сприяє зміцненню авторитетності та підвищенню пізнаваності в межах медіапростору.

Структура номінації профілю у провідних медіанараторів функціонує не лише як технічний ідентифікатор, а й як важливий інструмент медіа-семіотичної організації, що впливає на інтерпретаційні схеми, очікування та модель сприйняття контенту аудиторією.

Ще одним важливим компонентом, що впливає на сприйняття та репрезентацію профілю, є використання фотографії, або аватару. Аналіз ілюстративного матеріалу демонструє, що застосування власного фото безпосередньо корелює з рівнем довіри з боку аудиторії. Наявність профільного зображення з доброзичливою усмішкою [@annamathur, n. d.; @vexking, n. d.; @realterryreal, n. d.; @nedratawwad, n. d.; @drbeckyatgoodinside,

n. d.] формує образ доступного психолога, який сприяє емоційній відкритості та позитивній взаємодії з користувачами.

Використання кольорової гами на фотографіях додатково впливає на емоційне сприйняття та стиль бренду. Так, теплі кольори [@annamathur, n. d.; @realterryreal, n. d.; @nedratawwad, n. d.; @drbeckyatgoodinside, n. d.] асоціюються з безпекою, надійністю та стабільністю, тоді як яскраві кольори [@vexking, n. d.] підкреслюють динамічність, сучасність і енергетику контенту. Окрім того, розміщення профільного фото в затишній кімнатній атмосфері [@realterryreal, n. d.] створює відчуття інтелектуального та професійного середовища, що підсилює сприйняття авторитетності та компетентності медіанаратора.

Композиційні та візуальні елементи профільних фотографій виступають значущими семіотичними ресурсами, які формують як емоційний тон комунікації, так і репрезентативний стиль онлайн-ідентичності психологічних медіанараторів. Вербальні компоненти профілю також відіграють важливу роль у процесі репрезентації та сприйняття медіанаратора. Лінійна структура біографічного опису, яка зазвичай будується за схемою «професійна роль → досягнення → контакти → посилання», дає змогу користувачам швидко ідентифікувати професійні здобутки та компетенції медіанаратора. Наприклад, [@annamathur, n. d.] зазначає: psychotherapist, speaker, bestsellers, Google, BBC; [@nedratawwad, n. d.]: therapist, author, speaker; realterryreal: therapist, NYT bestselling author. Водночас короткі, афористичні описи, як у [@vexking, n. d.] awareness flowing through words, kindness, positivity, evolution, підкреслюють філософсько-літературну спрямованість самопрезентації, а використання емодзі

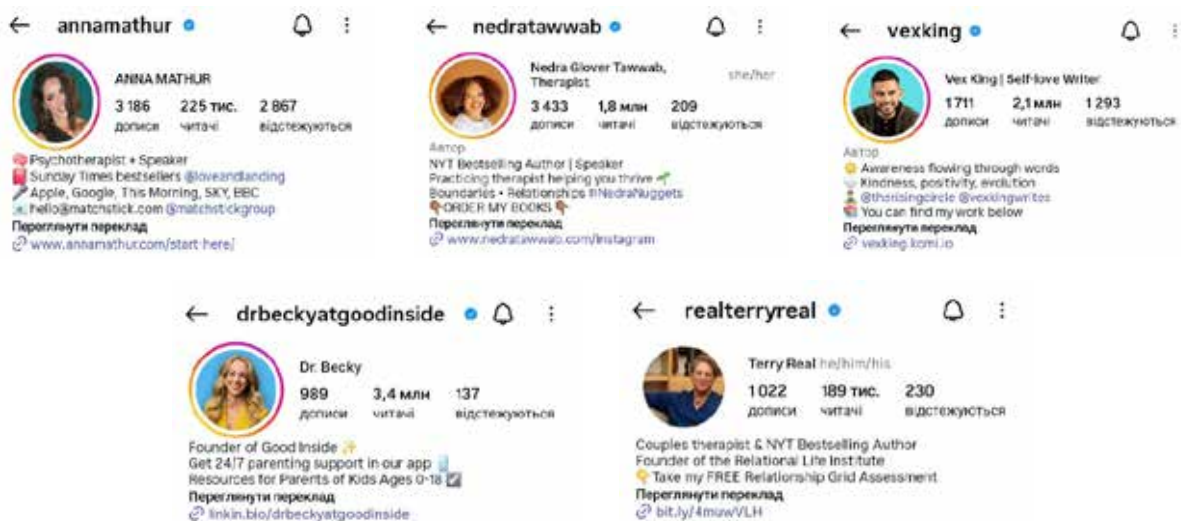

Рис. 1.

сонця символізує просвітлення та позитивний наратив. Образ експертності формується через зазначення співпраці з відомими медіаплатформами, наприклад [@annamathur, n. d.]: apple, google, this morning, SKY, BBC, наявність хештегів як елементів бренду, наприклад #NedraNuggets, що одночасно виступає як медійна стратегія персоналізованого контенту, а також через конкретне формулювання ролей та практичної діяльності, як у [@drbeckyatgoodinside, n. d.]: support for parents.

Ще одним семіотичним компонентом, що впливає на сприйняття профілю, є використання емодзі. Так, [@annamathur, n. d.] застосовує емодзі-категорії (книги, листи, мікрофон), що формують семіотичні кластери: публічність, експертність, літературність; [@nedratawwad, n. d.] використовує піктограми рук, спрямовані вниз, які функціонують як маркери взаємодії (call-to-action); [@realterryreal, n. d.] застосовує віньєтку з емодзі-вказівником униз для акцентування дії, тоді як відсутність зайвих емоційних маркерів в оформленні цього ж профілю створює образ строгого та професійного експерта. Тобто вербальні та візуальні елементи профільних описів функціонують як комплексні семіотичні ресурси, що сприяють формуванню образу професійності, експертності та стилю особистого бренду медіанаратора.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Дослідження семіотичної репрезентації онлайн-ідентичності медіанараторів у мережі Instagram демонструє, що ця платформа виступає ефективним інструментом конструювання, структуризації та поширення англомовних психологічних медіанаративів. Instagram забезпечує інтеграцію вербальних, візуальних та інтерактивних ресурсів у межах єдиної мультимодальної комунікативної системи, що сприяє формуванню складних і багаторівневих наративів, порівняних за структурною складністю з традиційними текстовими або кінематографічними медіа.

Онлайн-ідентичність медіанараторів розглядається не лише як «електронна проєкція» офлайн-ідентичності, а й як специфічний, контекстуально зумовлений вимір соціальної суб'єктності, що реалізується через семіотичні та комунікативні практики. Вона включає особисті атрибути (особиста ідентичність), групову належність (соціальна ідентичність) та здатність до рефлексивного та критично орієнтованого використання знакових ресурсів (семіотична ідентичність).

Instagram виступає не лише каналом поширення контенту, а й складною семіотичною платформою, на якій конструюються, виражаються та інтерпретуються психологічні медіанаративи. Семіотична ідентичність медіанараторів у цифровому середовищі забезпечує взаємодію між

автором та аудиторією, сприяє легітимізації професійного статусу та формує специфічну модель соціальної суб'єктності в мережевому дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кіца М. Роль соціальних мереж у сучасній журналістиці. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Журналістські науки»*. 2018. № 896. С. 98–105.
2. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
3. Семен Н. Роль соціальної мережі Instagram у популяризації журналістського контенту. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Журналістика*. 2022. № 1. С. 74–79.
4. Aarseth E. A narrative theory of games. *Proceedings of the International Conference on the Foundations of Digital Games (FDG '12)*. 2012. P. 129–133. DOI: <https://doi.org/10.1145/2282338.2282365>.
5. Abidin C. Visibility labour: Engaging with influencers, fashion brands and #OOTD advertorial campaigns on Instagram. *Media International Australia*. 2016. Vol. 161, no. 1. P. 86–100.
6. Annamathur : [Instagram page]. URL: <https://www.instagram.com/annamathur> (дата звернення: 22.12.2025).
7. Baltezarević B. Decoding identity and representation in the age of AI. *Megatrend revija*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.5937/megrev2302141b>
8. Borner K., Polley D. E. *Visual Insights: A Practical Guide to Making Sense of Data*. Cambridge, MA : MIT Press, 2014.
9. Bourdieu P. *The Logic of Practice*. Stanford, CA : Stanford University Press, 1990.
10. Drbeckyatgoodinside : [Instagram page]. URL: <https://www.instagram.com/drbeckyatgoodinside> (дата звернення: 22.12.2025).
11. Fairclough N. *Discourse and Social Change*. London : Polity Press, 1992.
12. Gee J. P. *Power Up: What Video Games Have to Teach Us About Learning and Literacy*. London : Palgrave Macmillan, 2003.
13. Jenkins R. *Social Identity*. London ; New York : Routledge, 1996.
14. Leaver T., Highfield T., Abidin C. *Instagram: Visual Social Media Cultures*. Cambridge : Polity Press, 2020.
15. Lim H., Childs M. Visual storytelling on Instagram: Branded photo narrative and the role of telepresence. *Journal of Research in Interactive Marketing*. 2020. Vol. 14. P. 33–50. DOI: <https://doi.org/10.1108/JRIM-09-2018-0115>

16. Liu R., Suh A. Self-branding on social media: An analysis of style bloggers on Instagram. *Procedia Computer Science*. 2017. Vol. 124. P. 12–20. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.procs.2017.12.124>
17. Nedratawwab : [Instagram page]. URL: <https://www.instagram.com/nedratawwab> (дата звернення: 22.12.2025).
18. Realterryreal : [Instagram page]. URL: <https://www.instagram.com/realterryreal> (дата звернення: 22.12.2025).
19. Reichart Smith L., Sanderson J. I'm going to Instagram it! An analysis of athlete self-presentation on Instagram. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*. 2015. Vol. 59, no. 2. P. 342–358. DOI: <https://doi.org/10.1080/08838151.2015.1029125>
20. Rogers R. Visual media analysis for Instagram and other online platforms. *Big Data & Society*. 2021. Vol. 8. DOI: <https://doi.org/10.1177/205395172111022370>
21. Ryan M.-L. Toward a definition of narrative. *The Cambridge Companion to Narrative* / ed. by D. Herman. Cambridge : Cambridge University Press, 2007. P. 22–36. DOI: <https://doi.org/10.1017/CCOL0521856965>
22. Subarna A., Arianti A. Analysis on user interfaces readability: A case study of Instagram. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*. 2020. Vol. 879. DOI: <https://doi.org/10.1088/1757-899X/879/1/012118>
23. Vexking : [Instagram page]. URL: <https://www.instagram.com/vexking> (дата звернення: 22.12.2025)
4. Aarseth, E. (2012). A narrative theory of games. *Proceedings of the International Conference on the Foundations of Digital Games (FDG '12)*, 129–133. <https://doi.org/10.1145/2282338.2282365>
5. Abidin, C. (2016). Visibility labour: Engaging with influencers, fashion brands and #OOTD advertorial campaigns on Instagram. *Media International Australia*, 161(1), 86–100.
6. Annamathur [@annamathur]. (n.d.). *Posts* [Instagram profile]. Instagram. Retrieved December 22, 2025, from <https://www.instagram.com/annamathur>
7. Baltezarević, B. (2023). Decoding identity and representation in the age of AI. *Megatrend revija*. <https://doi.org/10.5937/megrev2302141b>
8. Borner, K., & Polley, D. E. (2014). *Visual insights: A practical guide to making sense of data*. MIT Press.
9. Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice*. Stanford University Press.
10. Becky at Good Inside [@drbeckyatgoodinside]. (n.d.). *Posts* [Instagram profile]. Instagram. Retrieved December 22, 2025. <https://www.instagram.com/drbeckyatgoodinside>
11. Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Polity Press.
12. Gee, J. P. (2003). *Power up: What video games have to teach us about learning and literacy*. Palgrave Macmillan.
13. Jenkins, R. (1996). *Social identity*. Routledge.
14. Leaver, T., Highfield, T., & Abidin, C. (2020). *Instagram: Visual social media cultures*. Polity Press.
15. Lim, H., & Childs, M. (2020). Visual storytelling on Instagram: Branded photo narrative and the role of telepresence. *Journal of Research in Interactive Marketing*, 14, 33–50. <https://doi.org/10.1108/JRIM-09-2018-0115>
16. Liu, R., & Suh, A. (2017). Self-branding on social media: An analysis of style bloggers on Instagram. *Procedia Computer Science*, 124, 12–20. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2017.12.124>
17. Nedra Tawwab [@nedratawwab]. (n.d.). *Posts* [Instagram profile]. Instagram. Retrieved December 22, 2025. <https://www.instagram.com/nedratawwab>
18. Real Terry Real [@realterryreal]. (n.d.). *Posts* [Instagram profile]. Instagram. Retrieved December 22, 2025, from <https://www.instagram.com/realterryreal>
19. Reichart Smith, L., & Sanderson, J. (2015). I'm going to Instagram it! An analysis of

REFERENCES

1. Kitsa, M. (2018). Rol sotsialnykh merezh u suchasnoi zhurnalistyki [The role of social networks in modern journalism]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika»*. Seriya: Zhurnalistytski nauky, (896), 98–105. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpjn_2018_896_16
2. Selivanova, O. O. (2008). Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy [Modern linguistics: directions and problems]. Dovkillia-K.
3. Semen, N. (2022). Rol sotsialnoi merezhi Instagram u populyaryzatsii zhurnalistytskoho kontentu [The role of the Instagram social network in the popularization of journalistic content]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika»*. Zhurnalistytska, (1), 74–79. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpjn_2022_1_11

- athlete self-presentation on Instagram. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 59(2), 342–358. <https://doi.org/10.1080/08838151.2015.1029125>
20. Rogers, R. (2021). Visual media analysis for Instagram and other online platforms. *Big Data & Society*, 8. <https://doi.org/10.1177/20539517211022370>
21. Ryan, M.-L. (2007). Toward a definition of narrative. In D. Herman (Ed.), *The Cambridge companion to narrative* (pp. 22–36). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CCOL0521856965>
22. Subarna, A., & Arianti, A. (2020). Analysis on user interfaces readability: A case study of Instagram. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 879. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/879/1/012118>
23. Vex King [@vexking]. (n.d.). *Posts* [Instagram profile]. Instagram. Retrieved December 22, 2025, from <https://www.instagram.com/vexking>

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 20.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

**СПЕЦИФІКА МОВНОГО ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ОЦІНКИ В МЕЖАХ
СУЧАСНОГО НІМЕЦЬКОМОВНОГО МЕДІАДИСКУРСУ
(НА МАТЕРІАЛІ АНАЛІТИЧНИХ СТАТЕЙ «HAMBURGER ABENDBLATT»
ЗА 2025 РІК)**

Ніколова О. О.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри німецької філології, перекладу та світової літератури
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-2327-1941
anikolova@ukr.net*

Каніболоцька М. С.

*студентка магістратури факультету іноземної філології
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-3608-3958
mariakanib@gmail.com*

Ключові слова: *інформативно-масовий дискурс, медіадискурс, масмедійний текст, мовна оцінка, теорія апрайзменту.*

У статті розглядається специфіка мовного вираження категорії оцінки в межах сучасного німецькомовного медіадискурсу на матеріалі аналітичних статей німецького видання «Hamburger Abendblatt» за 2025 р. Медіадискурс німецьких ЗМІ трактується як складне соціально-комунікативне явище, що формується під впливом різноманітних платформ масової інформації: друкованих, цифрових, науково-популярних, спеціалізованих та онлайн-ресурсів. Такий дискурс відзначається високим ступенем мовної насиченості, постійною змінюваністю та адаптивністю до актуального соціального контексту. Його ключовою функцією є не лише оперативне інформування, а й оцінювання подій, тенденцій і явищ сучасності. Зазначається, що зміна ролі традиційних ЗМІ у цифрову добу зумовлює трансформацію способів подачі інформації та активізує функцію оцінювання як ключовий складник журналістського мовлення. Особлива увага у статті приділяється мовним засобам вираження оцінки – важливій категорії, яка репрезентує суб'єктивне ставлення автора до певного явища, події чи особи. Автори висвітлюють теоретичний аспект проблеми: характеризують ключові поняття (інформативно-масовий дискурс, медіадискурс, теорія апрайзменту тощо), репрезентують різні підходи до вивчення мовних засобів оцінки, відзначають, що мовна оцінка може бути позитивною чи негативною, прямою або імпліцитною, виражатися через лексичні одиниці, граматичні конструкції, синтаксичні структури, метафори, іронію, стилістичні фігури. На матеріалі «Hamburger Abendblatt» за 2025 р. автори статті виділяють основні тенденції, притаманні для вираження мовної оцінки: виділяють основні лексичні ресурси, стилістичні засоби, які використовуються для визначення оцінки, тощо. Указано, що результати дослідження сприяють глибшому розумінню механізмів оцінного мовлення в межах сучасного німецького інформаційного простору та окреслюють перспективи подальших лінгвістичних студій у цій галузі.

**SPECIFICITY OF THE LINGUISTIC EXPRESSION OF THE EVALUATION
CATEGORY WITHIN THE LIMITS OF MODERN GERMAN-LANGUAGE MEDIA
DISCOURSE (BASED ON THE MATERIAL OF ANALYTICAL ARTICLES
OF «HAMBURGER ABENDBLATT» 2025)**

Nikolova O. O.

*Doctor of Philological Sciences, Professor,
Professor at the Department of German Philology, Translation
and World Literature
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-2327-1941
anikolova@ukr.net*

Kanibolotska M. S.

*Master's Degree Student, Faculty of Foreign Philology
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3608-3958
mariakanib@gmail.com*

Key words: *informational and mass discourse, media discourse, mass media text, linguistic evaluation, appraisal theory.*

The article examines the specifics of linguistic expression of the category of evaluation within contemporary German-language media discourse, based on analytical articles from the German newspaper «Hamburger Abendblatt» published in 2025. The media discourse of the German mass media is interpreted as a complex socio-communicative phenomenon shaped by the influence of various information platforms – print, digital, popular science, specialized, and online sources. This type of discourse is characterized by a high degree of linguistic density, constant variability, and adaptability to the current social context. Its key function is not only the prompt dissemination of information but also the evaluation of contemporary events, trends, and phenomena. It is noted that the transformation of traditional media in the digital era determines changes in the ways information is presented and activates the evaluative function as a key component of journalistic language. Particular attention in this study is paid to linguistic means of expressing evaluation – a significant category that represents the author's subjective attitude toward a specific phenomenon, event, or person. The authors outline the theoretical framework of the problem, defining key concepts such as informational and mass discourse, media discourse, and appraisal theory. They present various approaches to the study of evaluative linguistic means, noting that linguistic evaluation can be positive or negative, explicit or implicit, and expressed through lexical units, grammatical constructions, syntactic structures, metaphors, irony, and stylistic figures. Based on the 2025 Hamburger Abendblatt materials, the authors identify the main tendencies characteristic of evaluative expression in language, including predominant lexical resources and stylistic devices used to convey evaluation. The findings contribute to a deeper understanding of evaluative mechanisms within modern German informational space and outline prospects for further linguistic research in this field.

Постановка проблеми. У сучасному інформаційному суспільстві, де провідну роль відіграють засоби масової комунікації, особливої актуальності набуває вивчення інформативно-масового

дискурсу. Це пояснюється тим, що стрімкий розвиток цифрових технологій, глобальної мережі та процес медіаконвергенції, який передбачає інтеграцію традиційних і новітніх медіа, зумо-

вили істотну трансформацію ролі засобів масової інформації. Відповідні зміни безпосередньо позначилися на характеристиках медіадискурсу й розширили можливості його лінгвістичного аналізу.

З огляду на зростаючий вплив ЗМІ на формування суспільної свідомості, науковий інтерес дедалі частіше зосереджується на дослідженні мовних особливостей медіатекстів, що відображають як внутрішні (лінгвістичні), так і зовнішні (екстралінгвістичні) параметри комунікації. У цьому контексті важливим є явище медіаконвергенції, яке, поєднуючи традиційні медіа із цифровими технологіями, визначає якісні зміни структури, форм і змісту медіадискурсу. Наслідком таких процесів стає не лише зміна способів подання інформації, а й модифікація характеру її сприйняття аудиторією.

Це, своєю чергою, впливає на добір мовних стратегій у масмедійних текстах: зростає роль оцінних висловлювань, посилюється експресивність, спостерігається тенденція до лаконізму й стандартизації викладу.

У сучасному медійному просторі особливого значення набувають *оціночні характеристики та мовні засоби вираження оцінки* [Федорова, 2013, с. 218]. Як слушно підкреслює Л. Дейна, «важливою ознакою оцінки як дискурсивної категорії є те, що вона органічно взаємодіє не лише з інтра-, а й з екстралінгвальними параметрами дискурсу, оскільки занурює потенційного реципієнта або в інтимно-особистий простір автора, або в культурний, соціально-політичний контекст доби» [Дейна, 2016, с. 2].

Таким чином, актуальності набуває комплексний лінгвістичний аналіз, що враховує як інтралінгвістичні, так і екстралінгвістичні чинники впливу на структуру й функціонування сучасного німецькомовного медіадискурсу. Це передбачає наукове осмислення трансформацій, зумовлених медіаконвергенцією, а також потребує системного дослідження мовних особливостей вираження оцінки у масмедійних німецькомовних текстах сучасності.

Актуальність наших розвідок зумовлена відсутністю цілісного системного висвітлення проблеми специфіки та провідних тенденцій використання мовних засобів оцінки у сучасному німецькомовному інформаційно-масовому дискурсі у цілому та в німецькомовних газетах зокрема.

Метою дослідження є визначення провідних тенденцій мовного вираження категорії оцінки на матеріалі аналітичних статей німецькомовної газети «Hamburger Abendblatt» за 2025 р.

Завдання дослідження: висвітлити теоретичний аспект проблеми (розкрити сутність понять «медіадискурс», «теорія оцінки» тощо); визна-

чити, яким є співвідношення різних частин мови, що використовуються для вираження оцінки у статтях німецькомовної газети «Hamburger Abendblatt» за 2025 р.; виділити основні лексичні та стилістичні засоби вираження оцінки у статтях даного видання.

Об'єкт дослідження – статті німецькомовної газети «Hamburger Abendblatt» за 2025 р. **Предмет дослідження** – мовні засоби вираження категорії оцінки в публікаціях «Hamburger Abendblatt» за 2025 р.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку соціуму інформація є найважливішим чинником функціонування суспільства. Отже, публіцистичний дискурс є своєрідним інструментом впливу на масову свідомість [Микитюк, 2012, с. 93]. Потреба отримання нових знань задовольняється за допомогою засобів масової інформації (ЗМІ) – друкованих та електронних. Через неабияку популярність та впливовість ЗМІ деякі вчені (Т. ван Дейк, Н. Феаклоу) вважають доречним виокремити інформативно-масовий дискурс як різновид інституційного дискурсу або з позиції критичного дискурсивного аналізу [Fairclough, 1995, с. 66; T. van Dijk, 1998, с. 45]. Термін «інформативно-масовий дискурс» сьогодні тлумачиться неоднозначно. Ним позначають щонайменше три явища: процес передачі інформації масовій аудиторії, власне інформативні тексти, засоби масової комунікації. Публіцистичні тексти переважно є моносемантичними та виконують, передусім, функцію комунікативного впливу на людину.

Проаналізувавши роботи провідних учених сьогодення, можна зробити висновок, що до інформативно-масового дискурсу відносять як газетні статті та заголовки, так і онлайн-новини, ток-шоу, рецензії, інтерв'ю, публіцистичні нариси, блоги, медіатексти у соціальних мережах тощо. Оскільки засоби масової інформації жваво реагують на будь-які соціально-культурні зміни у суспільстві, їхні тексти слугують унікальним джерелом інформації про суспільство. На перший план у публіцистиці сучасного інформаційного суспільства виходить цінність споживання, яка переводить читача у сферу цінносних орієнтацій, формуючи відповідний стиль життя.

Поруч із поняттям інформативно-масового дискурсу використовується також термін «масмедійний дискурс». Так, зокрема, Т. ван Дейк характеризує медіадискурс як складне комунікативне явище, що включає соціальний контекст, інформацію про учасників комунікації, знання процесу виробництва і сприйняття текстів [T. van Dijk, 1998, с. 50].

Масмедійні тексти характеризуються використанням різних мовленнєвих засобів, дослі-

дження яких присвячено численні праці вітчизняних та закордонних фахівців. Так, наприклад, відзначається, що для газетних статей характерне використання великої кількості власних імен: топонімів, антропонімів, назв установ і організацій, вищий порівняно з іншими стилями відсоток числівників і слів. Як слушно вказує Г. Приходько, «розглядаючи лексику масмедійних текстів у денотативному плані, більшість авторів підкреслює значний відсоток абстрактних слів, хоча інформація, яку вони подають, як правило, є дуже конкретною. У плані конотацій відзначається превалювання не так емоційної, як оцінної та експресивної лексики. Оцінність – це категорійна ознака стилю засобів масової комунікації» [Приходько, 2021, с. 27].

Оцінювання починає відігравати свою роль уже на початковій стадії створення тексту і виявляється у відборі та класифікуванні фактів та явищ оточуючої дійсності, у їх описі під певним кутом зору, у специфічному відборі лінгвістичних засобів експліцитного та імпліцитного типів тощо.

Категорія оцінки є однією з базових у прагматичній та когнітивній лінгвістиці. У межах системно-функціональної парадигми розроблено теорію оцінювання, або, як її ще називають, теорію апрайзменту [Martin & White, 2005]. Ця теорія описує мовні засоби вираження оцінки через три підсистеми: *attitude* («ставлення»), *engagement* («залучення»), *graduation* («градація»). У першому випадку йдеться про емоційне ставлення, судження, афект, у другому – про залучення або дистанціювання від альтернативних позицій, у третьому – про ступінь інтенсивності оцінки. У масмедійному дискурсі ці ресурси реалізуються на рівні лексики, синтаксису, стилістики та текстової організації.

У контексті ідей критичного дискурс-аналізу [Fairclough, 2013, с. 70; van Dijk, 1998, с. 63] оцінка трактується як інструмент ідеологічного впливу та легітимації певних позицій автора та читача. Лексичні засоби оцінки сприяють створенню рамок (*frames*) інтерпретації, що визначають сприйняття фактів аудиторією.

Категорія оцінки посідає важливе місце у дослідженнях сучасних українських лінгвістів (Н. Бігунової, Г. Приходько, О. Селіванової та ін.). Так, на думку Г. Приходько, сучасна лінгвістика та дискурсологія трактує цю категорію як особливе ставлення мовця до висловлюваного, що виконує функцію комунікативної стратегії мовної особистості. Категорія оцінки, на думку дослідниці, має зв'язок із категоріями стану, емотивності, експресивності, модальності [Приходько, 2019, с. 130]. Таке розуміння дає змогу визначити категорію оцінки як комунікативну, що значно розширює

дослідницький апарат і підвищує пояснювальний потенціал лінгвістичної теорії.

Мовна оцінка, представлена у масмедійному тексті, може бути позитивною чи негативною, прямою або імпліцитною, репрезентованою за допомогою конкретних лексичних ресурсів, певних граматичних конструкцій, синтаксичних структур. Звичайно ж, оцінка може бути передана через тропи та стилістичні фігури: метафори, епітети, іронію тощо.

Усе вищезазначене спонукає до студій засобів вираження категорії оцінки в контексті сучасного німецькомовного медіадискурсу. Вибравши як матеріал дослідження сучасне німецькомовне видання «Hamburger Abendblatt», ми спробували визначити основні тенденції та засоби вираження оцінки у його статтях. Аналіз публікацій дав підстави для таких тверджень.

По-перше, для вираження об'єкта оцінки в аналітичних статтях видання використовуються різні частини мови, але в різному співвідношенні: майже половину корпусу лексичних одиниць оцінки об'єкта становлять іменники (45% від загального числа використаних лексичних одиниць оцінки об'єкта в нашій вибірці), майже одну чверть – дієслова (21%) та одну третину – прикметники (34%).

Розглянемо деякі приклади іменників і прикметників, які мають оцінну конотацію. «*Ein kurioser Start ins Immobilienjahr*» містить оцінне судження, через прикметник «*kurioser*» (дивний, незвичний) передається нетиповість ситуації, що вже створює певне ставлення до описуваної теми. «*Ein vermeintlich hasserfüllter Satz...*», *de* «*vermeintlich*» (так званий/удаваний/гаданий) виражає сумнів у правдивості або точності, натяк на те, що оцінка могла бути хибною; «*hasserfüllt*» (сповнений ненависті) – явне оцінне судження, дуже емоційне, негативне. Слово, що зазвичай використовується для опису мови ворожнечі. «*...ob der US-Konzern Meta... verpflichtet ist...*», *de* іменник «*US-Konzern*» у німецьких медіа часто має негативний підтекст – натяк на глобального гіганта, що нехтує локальними законами [Hamburger Abendblatt, № 42, с. 31]. У прикладі «*Schnelligkeit am Markt ist zurück*» іменник «*Schnelligkeit*» являє собою позитивно оцінене судження, яке вказує на активність і конкурентність на ринку [Hamburger Abendblatt, № 42, с. 6]. Наступна низка лексичних одиниць містить також елемент оцінності: «*Die Lasten wie Wohnungsnot, Lehrermangel, Lohndumping, Ärzte und Kitamangel tragen ja jetzt schon die Abgehängten in den benachteiligten Stadtteilen wie Billstedt, Jenfeld...*»; «*Tödliches Familiendrama in Hoheluft-West*»; «*Demokratische Themen haben gerade keine Konjunktur*» [Hamburger Abendblatt, № 42, с. 31].

Приклади, що ми розглянемо далі, ілюструють уже оцінне ставлення за допомогою дієслів: «*Wir sind gewarnt. Wir werden gewinnen*». У цьому прикладі саме дієслово передає упевненість у перемозі – позитивна оцінка себе. «*Falsch zitiert bei Facebook – BGH entscheidet*». У цьому прикладі фраза «*Falsch zitiert*» містить оцінне судження про неправдиву інформацію, можливу маніпуляцію [Hamburger Abendblatt, № 42, с. 2]. «*Renate Künast sieht ihre Persönlichkeitsrechte verletzt*». Дієслово «*verletzt*» (порушено, зневажено) має емоційне забарвлення, підкреслює жертву суб'єкта [Hamburger Abendblatt, № 2, с. 31]. У прикладі «*taumeln die Demokraten ins Abseits*» дієслово «*taumeln*» створює образ нестабільності, невпевненості; «*ins Abseits*» – метафоричне оцінне судження про політичну ізоляцію чи невдачу; «*explodieren die Mieten*» *explodieren* – емоційно забарвлене дієслово, яке підкреслює драматизм ситуації з орендними цінами.

У наступних прикладах оцінність передається також за допомогою дієслів: «*Weil St. Paulis Cheftrainer Alexander Blessin nach vier Gelben Karten beim Auswärtsspiel am Sonnabend in Mainz gesperrt ist, muss Assistent Peter Nemeth die ungeliebte Rolle übernehmen*»; «*Der Konflikt eskalierte im September 2024 und entwickelte sich zu einem blutigen Krieg...*»; «*Der «politische Raufbold» prägte die Stadt in den letzten beiden Jahrzehnten wie wenige andere Grünen-Politiker*» [Hamburger Abendblatt, № 141, 6].

У реченні «*Normalerweise herrscht die ersten Monate Flaute, doch derzeit ist ungewöhnlich viel Bewegung im Markt*» оцінка передається через дієслово та порівняння з нормою, виділення аномалії; «*...alles scheint sich zu sortieren. Geschäft mit Häusern und Wohnen gerät jetzt schon ordentlich in den Dellen*», «*scheint sich zu sortieren*» – натяк на впорядкування (позитивна оцінка). «*Es herrscht gerade eine richtige «Jahresstartrallye», richtige + Rallye* – порівняння з динамічним стартом у спорті/фінансах, емоційно позитивна оцінка активності. «*Menschen tun sich schwer, stärker nach Kaufwohnungen zu suchen*», цей приклад містить негативну оцінку труднощів покупців. «*Ein Beleg dafür ist beispielsweise, dass sich die Angebotsdauer von Immobilien deutlich verkürzt hat*» – оцінне твердження про підвищення активності/привабливості ринку, що передається завдяки дієслову «*deutlich verkürzt*». «*Zinsen sind gefallen*» містить позитивне значення для покупців, негативне – для продавців [Hamburger Abendblatt, № 42, с. 6].

По-друге, із погляду класифікації лексичних одиниць за підґрунтям оцінки в аналітичних статтях домінують лексичні засоби абсолютної (за критерієм «абсолютність – порівняльність»), раціональної (за критерієм «раціональ-

ність – емоційність») та негативної (за знаком +/-) оцінки. Сенсорна, естетична та теологічна оцінки об'єкта майже не використовуються, що відповідає прагматичній спрямованості газетних статей. Експресивно-оцінні засоби домінують над раціонально-оцінними (у співвідношенні 5:1), засоби негативної оцінки об'єкта домінують над позитивною (у співвідношенні 3:2), абсолютна оцінка об'єкта – над порівняльною (у співвідношенні 11:1). Наприклад: «*Schlechte Nachrichten für die Beschäftigten des Hamburger Onlinehändlers Otto*»; «*Das Unternehmen reagiert mit drastischen Sparmaßnahmen auf die aktuelle Geschäftsentwicklung. Zudem will der Onlinehändler, der unter der Konsumflaute und der Konkurrenz durch Amazon und aggressive asiatische Billiganbieter wie Temu leidet...*»; «*Beenden sie den Krieg?*» [Hamburger Abendblatt, № 42, с. 9]. «*... ob Meta sämtliche Fundstellen löschen muss?*», де «*sämtliche*» (усі) підкреслює абсолютність вимоги, указує на категоричну оцінку ситуації, мовляв, або все – або нічого, також присутня емоційна насиченість. Ці фрагменти демонструють яскраве емоційне забарвлення, усі вони мають негативне спрямування і віддзеркалюють актуальну соціально-політичну ситуацію на місцевому та глобальному рівнях.

По-третє, вид об'єкта певною мірою впливає на вибір частин мови (об'єкт у цілому оцінюється за допомогою іменників, властивості – за допомогою прикметників та іменників), на знак оцінки (+/-) (об'єкт у цілому та його якості оцінюються як із позитивного, так і з негативного боку, під час оцінки дій та поведінки об'єкта суб'єкт використовує негативну оцінку), на раціональний або емоційний характер оцінки (дії та поведінка об'єкта відзначені більшою емоційністю порівняно з оцінкою об'єкта у цілому та його властивостями) та на абсолютний або порівняльний характер оцінки (під час оцінки об'єкта у цілому та його дій використовується лише абсолютна оцінка, властивості об'єкта можуть бути оцінені як за допомогою абсолютної, так і порівняльної оцінки).

Оцінка може виражатися за допомогою стилістичних засобів мовлення, наприклад за допомогою іронії, у якій імпліцитно прихована критика: «*Wie die Steuererklärung auf die Pappe kam*» або «*Ein automatisierter Hinweis: Der Kontext fehlt*». Іронія у формулюванні «*automatisierter Hinweis*» створює відчуття байдужості системи, знеособлення, що знецінює серйозність проблеми, латентно критична; «*Das soziale Netzwerk löscht den Beitrag nicht – weil...*», таке формулювання натякає на абсурдність/нелогічність дій Facebook. Оцінність засобом іронічної критики контрастних порівнянь простежується у таких прикладах: «*Er*

ist ein kluger Strategie – aber sein Einfluss ist geringer geworden»; метафор: «*Ein Machtmensch auf dem Rückzug*»; граматичними засобами, наприклад через риторичне питання з критикою або сарказмом: «*Ein Rat oder wenige Kriegserklärungen?*»; гіпербола: «*...hat sich tausendfach auf Facebook verbreitet*», де «*tausendfach*» (тисячі разів) – гіпербола, що підкреслює масштаб проблеми, викликає тривогу, апелює до емоцій читача [Hamburger Abendblatt, № 2, с. 31] тощо. У наступних прикладах використано риторичне питання та різні метафори: «*Spüren Sie das?*» / «*diese leichte Vorwärtsbewegung, den Rückwind, den Aufwärtstrend?*», «*Jahresanfang ist eigentlich immer Grippe ohne Medizin*»; «*ordentlich in den Dellen geraten*» – іронічне використання метафори, що може свідчити про критичну оцінку, «потрапити в ями». «*...wie ein Frühlingserwachen*» – метафора «*Frühlingserwachen*» (пробудження весни) має емоційну позитивну образність, що натякає на оновлення, активізацію. «*Wohin diese ganze Bewegung führt? Am Ende vermutlich zu wieder steigenden Preisen. Je nach Höhe der Welle*». Метафора «*Höhe der Welle*» – образна оцінка ринкової динаміки як хвиль, натяк на потенційний ризик (іронічно-застережливий тон) [Hamburger Abendblatt, № 42, с. 6].

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Проведене дослідження засвідчило, що категорія оцінки є багатовимірним феноменом, який виконує ключову роль у створенні прагматичного та ідеологічного потенціалу медіадискурсу. Емпіричний аналіз показав, що оцінні смисли формуються на всіх мовних рівнях: лексичному, синтаксичному та стилістичному і відображають імпліцитно та експліцитно ставлення автора, його соціальну позицію та прагнення впливати на читача.

Виявлено, що найбільш продуктивними засобами вираження оцінки є такі частини мови, як іменники, прикметники та дієслова, причому останні часто посилюють емоційно-експресивний ефект оцінювання. У структурі оцінності домінують лексеми з негативною конотацією, що відображає критичну настанову сучасного німецького медіадискурсу до соціально-політичних явищ. На особливу увагу заслуговують тропи та стилістичні фігури як засоби вираження оціночного ставлення: метафори, гіпербола, іронія. Виявлені засоби градації дають змогу простежити варіювання інтенсивності оцінки – від припущення до категоричного ствердження.

Перспективою подальших наукових пошуків є розширення багажу досліджуваних текстів за рахунок матеріалу інших німецькомовних друкованих та електронних видань, що дасть змогу глибше простежити тенденції вираження оцінки у

різних жанрах масмедійного дискурсу. Доцільним видається також порівняльний аналіз функціонування мовних засобів оцінки у текстах традиційних та цифрових медіа, оскільки процес медіаконвергенції зумовлює суттєві зрушення у способах представлення інформації, комунікативних стратегіях і рівнях експресивності. Особливої уваги потребує вивчення впливу мультимедійності та інтерактивності на формування оцінних смислів у сучасних Інтернет-публікаціях, блогах і соціальних мережах, де межа між автором і реципієнтом стає дедалі розмитішою.

Окрім зазначеного, наукові пошуки можуть бути спрямовані на порівняння оцінних моделей німецькомовного та україномовного медійного дискурсу з метою виявлення спільних і відмінних прагматичних та когнітивних стратегій. Не менш важливим було б залучення інструментарію лінгвістики для кількісного підрахунку частотності вживання лексико-семантичних і синтаксичних засобів оцінки, які забезпечують об'єктивність результатів та підвищують їх репрезентативність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грипас О. Ю. Поняття «категорія» в науково-лінгвальному дискурсі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2013. № 10. С. 139–142.
2. Дейна Л. В. Суб'єктивна та об'єктивна оцінка в українському щоденниковому дискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Запоріжжя, 2016. 24 с.
3. Микитюк А. Функції дискурсивних маркерів. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*. 2012. № 1. С. 93–100.
4. Федорова Л. М. Особливості формування оцінки в ад'єктивних метафорах газетно-журнальної періодики. *Лінгвістичні дослідження*. 2013. № 36. С. 218–222.
5. Приходько Г. І. Полістатусність категорії оцінки. *Львівський філологічний часопис*. 2019. № 5. С. 128–133.
6. Приходько Г. Когнітивні виміри категорії оцінки. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2021. № 1(19). С. 143–152.
7. Fairclough, N. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. 2nd ed. London: Routledge, 2013. 590 p.
8. Martin, J. R., White, P. R. R. *The Language of Evaluation: Appraisal in English*. London: Palgrave Macmillan, 2005. 99 p.
9. van Dijk, T. A. *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. London: Sage, 1998. 390 p.
10. *Hamburger Abendblatt*. 2025. Februar, № 42–47.
11. *Hamburger Abendblatt*. 2025. Juni, № 141.

REFERENCES

1. Hrypas, O. Yu. (2013). Poniattia «katehoriia» v naukovu-linhvalnomu dyskursi [The concept of «category» in scientific-linguistic discourse]. *Naukovyi chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova*, (10), 139–142.
2. Deina, L. V. (2016). Subiektyvna ta obiektyvna otsinka v ukrainskomu shchodennykovomu dyskursi [Subjective and objective evaluation in Ukrainian diary discourse] (Author's abstract of PhD thesis in Philology: 10.02.01). *Zaporizhzhia*.
3. Mykytiuk, A. (2012). Funktsii dyskursyvnykh markeriv [Functions of discourse markers]. *Aktual'ni problemy romanohermans'koi filolohii ta prykladnoi linhvistyky*, (1), 93–100.
4. Fedorova, L. M. (2013). Osoblyvosti formuvannia otsinky v adiektyvnykh metaforakh hazetno-zhurnalnoi periodyky [Peculiarities of evaluation formation in adjectival metaphors of press periodicals]. *Linhvistychni doslidzhennia*, (36), 218–222.
5. Prykhodko, H. I. (2019). Polistatusnist katehorii otsinky [Polystatus nature of the category of evaluation]. *Lvivskyi filolohichnyi chasopys*, (5), 128–133.
6. Prykhodko, H. (2021). Kohnityvni vymiry katehorii otsinky [Cognitive dimensions of the category of evaluation]. *Suchasni doslidzhennia z inozemnoi filolohii*, 1(19), 143–152.
7. Fairclough, N. (2013). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language* (2nd ed.). London: Routledge.
8. Martin, J. R., & White, P. R. R. (2005). *The Language of Evaluation: Appraisal in English*. London: Palgrave Macmillan.
9. van Dijk, T. A. (1998). *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. London: Sage.
10. *Hamburger Abendblatt*. (2025, February). № 42–47.
11. *Hamburger Abendblatt*. (2025, June). № 141.

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 21.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

ОПОЗИЦІЙНИЙ ДІАЛОГ У НІМЕЦЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ: ЛІНГВОСИНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Піхтовнікова Л. С.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри романо-германської філології,
професор кафедри східних мов та міжкультурної комунікації
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, Харків, Україна
orcid.org/0000-0003-1830-0653
lpichtov@gmail.com*

Ключові слова: *атрактор, біфуркація, комплексний, моделювання поведінки, опозиція, опозиційний діалог, репелер, самоорганізація, синергетика, синергетична модель, тригер, художній текст.*

У статті досліджено явище опозиційного діалогу в художніх творах різних жанрів. Описано сутність опозиційного діалогу, його типи, а також комплексну взаємодію типів, які поступово змінюють один одного. Виокремлено критерії опозиційності діалогу: 1. В опозиційному діалозі предмет спільної розмови та напрями його обговорення позначаються в темі діалогу, а в ремі деталізація змісту розмови призводить до значного ускладнення, розгалуження реми. 2. Умовами опозиційності діалогу є розбіжності цілей комунікантів і/або їх незгода у трактуванні предмету обговорення. 3. Якщо комуніканти мають спільну ціль розмови, протилежні тлумачення предмету розмови відображаються експліцитно, якщо ж цілі розмови у комунікантів протилежні, вони набувають імпліцитного або експліцитного вираження. Пояснено сутність самоорганізації опозиційних діалогів, для цього залучені поняття синергетики: цілі-атрактори, репелери, точка біфуркації. Уведено постулат синергетики про те, що в самоорганізованих системах їхні частини здатні взаємно моделювати одна одну і навколишнє середовище. Цей постулат в опозиційному діалозі проявляється у взаємному моделюванні персонажами поведінки і цілей супротивника. Точками біфуркації (розгалуження) є моменти переходу в комплексному діалозі від одного типу діалогу до наступного. У мовленні персонажів такі переходи позначаються емотивними тригерами. Як правило, вживання емотивного тригера свідчить про перехід від реми попереднього етапу діалогу до теми наступного етапу. Започатковано схематичне зображення опозиційного діалогу, зокрема комплексного. Схема відображає механізми реалізації опозиційних відносин персонажів, при цьому враховується аспект самоорганізації, реалізації понять синергетики та їх зв'язок із моделюванням, плануванням кожним персонажем його поведінки і цілей опонента. Описано характерні риси тактики впливу опонентів один на одного (тактика наслідування, тактика рефлексивного керування). Мовленнєва реалізація тактик у роботі позначена як застосування тригерів переходу від однієї частини комплексного опозиційного діалогу до наступної. Продовження цієї роботи є перспективою подальших досліджень зі створенням універсальної інформаційно-синергетичної моделі комплексного опозиційного діалогу, вивченням мовностилістичного аспекту опозицій із його характерною синергією.

OPPOSITIONAL DIALOGUE IN GERMAN FICTION: LINGUISTIC SYNERGETIC ASPECT

Pikhtovnikova L. S.

Doctor of Science (Philology),

Professor at the Department of Romance and German Philology,

Professor at the Department of Oriental Languages and Intercultural Communication

V. N. Karasin Kharkiv National University

Svobody Square, 4, Kharkiv, Ukraine

orcid.org/0000-0003-1830-0653

lpichtov@gmail.com

Key words: *attractor, bifurcation, complex, behavior modeling, opposition, oppositional dialogue, repeller, self-organization, synergetic, synergistic model, trigger, literary text.*

The article investigates the phenomenon of oppositional dialogue in works of art of various genres. The essence of oppositional dialogue, its types, as well as the complex interaction of types that gradually replace each other are described. The criteria for oppositional dialogue are identified: 1. In oppositional dialogue, the subject of a joint conversation and the directions of its discussion are indicated in the topic of the dialogue – the theme, and in the rheme, the detailing of the content of the conversation leads to significant complication, branching of the rheme. 2. The conditions for oppositional dialogue are the differences in the goals of the communicants and/or their disagreement in interpreting the subject of discussion. 3. If the communicants have a common goal of the conversation, opposing interpretations of the subject of the conversation are reflected explicitly, but if the goals of the conversation of the communicants are opposite, they acquire implicit or explicit expression. The essence of self-organization of oppositional dialogues is explained, for this purpose the concepts of synergetics are involved: target attractors, repellers, bifurcation point. The postulate of synergetics is introduced that in self-organized systems their parts are able to mutually model each other and the environment. This postulate in oppositional dialogue is manifested in the mutual modeling by characters of the behavior and goals of the opponent. Bifurcation points (branching) are the moments of transition in a complex dialogue from one type of dialogue to the next. In the speech of characters, such transitions are indicated by emotional triggers. As a rule, the use of an emotional trigger indicates a transition from the rheme of the previous stage of the dialogue to the topic, the theme, of the next stage. A schematic depiction of oppositional dialogue, in particular a complex one, has been initiated. The scheme reflects the mechanisms for implementing oppositional relations between characters, taking into account the aspect of self-organization, implementation of the concepts of synergism and their connection with modeling, planning by each character of his behavior and the goals of the opponent. The characteristic features of the tactics of influencing opponents on each other (tactics of imitation, tactics of reflexive control) are described. The speech implementation of tactics in the work is designated as the use of triggers for transition from one part of a complex oppositional dialogue to the next. The continuation of this work is a prospect for further research with the creation of a universal information-synergistic model of a complex oppositional dialogue, the study of the linguistic-stylistic aspect of oppositions with its characteristic synergy.

Постановка проблеми. У художніх текстах різних жанрів однією з основних одиниць структури композиції є діалог між персонажами, інколи між автором та персонажем. Згода між комунікантами виражається у неопозиційному діалозі,

протистояння – в опозиційному [Піхтовнікова, 1992, с. 85]. Опозиційний діалог є розповсюдженим явищем у різних жанрах художньої літератури, оскільки він є одним із найкращих і економічних засобів вираження конфліктів, протиріч

буття, які передаються персонажами художнього твору. Удало створений опозиційний діалог акумулює багато інформації про такі протиріччя, про характери персонажів.

Дослідження опозиційного діалогу в художніх текстах спирається на роботи Л.С. Піхтовнікової, Г.В. Лещенко, Л.В. Цапенко, Т.В. Пастушенко, І.Є. Фролової [Піхтовнікова, 1992; Пастушенко, 2009; Pichtownikowa, 2009; Фролова, 2015; Лещенко, 2018; Цапенко, 2019; Піхтовнікова, 2021; 2024], у яких розглядалась сутність опозиційності, напруженості в художніх дискурсах різних жанрів, її ознаки і характеристики. Синергетичний аспект опозиційного діалогу у цій статті вивчається вперше, це перший крок до подальшого розроблення універсальної інформаційно-синергетичної моделі опозиційного діалогу.

Сьогодні наукові дослідження опозиційного діалогу в різних художніх жанрах існують переважно в літературознавчому аспекті. Його подальше вивчення в лінгвістичному, зокрема лінгвосинергетичному, світли є актуальним, зважаючи на популярність такого діалогу в художній літературі та недостатність розробок цього напрямку.

Мета статті полягає у спробі залучення лінгвосинергетичних понять для вивчення самоорганізації опозиційного діалогу. **Завданнями** статті є виявлення сутності самоорганізації діалогу, її ілюстрація на прикладах німецькомовної байки та детективу.

Об'єкт дослідження – тексти байок німецьких авторів та детективна розповідь Е.Т. Гофмана «Панна Скюдері». **Предмет** дослідження – сутність опозиційного діалогу та прояв у ньому самоорганізації через взаємне моделювання цілей і поведінки опонента.

Матеріалом дослідження слугували тексти байок німецьких авторів Й.В.Л. Глейма і Г.К. Пфедфеля та детективне оповідання Е.Т. Гофмана «Панна Скюдері».

Виклад основного матеріалу дослідження.

Аналіз опозиційних діалогів у лінгвосинергетичному аспекті (на матеріалі німецьких текстів байок та детективу)

Критерії опозиційності діалогу виражено в таких положеннях:

1. В опозиційному діалозі предмет спільної розмови та напрями його обговорення позначаються в темі діалогу, а в ремі деталізація змісту розмови призводить до значного ускладнення, розгалуження реми.

2. Умовами опозиційності діалогу є розбіжності цілей комунікантів і/або їх незгода у трактуванні предмету обговорення.

3. Якщо цілі розмови у комунікантів протилежні, вони набувають експліцитного, а частіше – імпліцитного вираження [Цапенко, 2019, с. 87].

Опозиція персонажів у художньому тексті може бути виражена у різному ступені і з різною інтенсивністю. Відповідно до характеру та інтенсивності розвитку опозиції, виокремлено три основні типи опозиційного діалогу [Піхтовнікова, 1992, с. 85–99; Цапенко 2019, с. 88]:

1) Діалог зі швидким зростанням непримиренності, що відображає відкриту полярність персонажів. Такий тип діалогу часто зустрічається в байці, анекдоті, а також у тій частині детективу, де зароджується його інтрига.

2) Діалог із поступовим зростанням непримиренності, що виражає зародження і прояв полярності персонажів. Такий тип діалогу зустрічається в байці, притчі, художній прозі романів, новел.

3) Діалог, що виражає приховану опозицію, яка не добігає до конфлікту. Такий тип діалогу зустрічається в байках, гуморесках, художніх текстах, що відображають політичні дебати.

Новий погляд, який веде до поглибленого аналізу опозиційного діалогу, дає змогу схематично виразити його сутність, ознаки і динаміку, надає синергетика – наука про самоорганізацію і функціонування складних систем [Піхтовнікова, 2021, с. 489–497; Pichtownikowa, 2008, s. 13–51]. Самоорганізованою складною системою опозиційний діалог є у тому сенсі, що в ньому кожен крок, репліка опонента залежать від попередніх кроків, реплік другого опонента. У такому процесі є багато непередбаченого, динаміка такої системи є нестійкою, з несподіванками, а результат діалогу також неможливо визначити заздалегідь. Отже, система функціонує за власним режимом, на який опоненти не можуть впливати одноосібно, оскільки мають протилежні цілі.

Базовими поняттями синергетики є «атрактор» (тимчасова або постійна ціль, до якої прямує система), «репелер» (обмеження на стан чи дію системи), «параметр порядку» (головний двигун системи, що вибирає її оптимальний рух до цілей-атракторів і допомагає позбавитися пасток репелерів). Важливим є також поняття «точка біфуркації». Це такий стан системи, з якого вона далі може рухатися у різних напрямках, а це лежить у точці біфуркації від легкого підштовхування системи до певного напрямку. Нестійкість і непередбачуваність поведінки системи проявляється саме в точках біфуркації, а також у відкритості системи до впливу зовнішнього середовища. Ще один важливий постулат синергетики полягає у тому, що різні частини складної самоорганізованої системи можуть моделювати одна одну і зовнішнє оточення [Pichtownikowa, 2008, s. 35–36]. Саме це взаємне моделювання поведінки частин системи є ключовим для розроблення моделей опозиційного діалогу, адже в ньому кожен опонент

моделює цілі, поведінку, тактику іншого опонента з метою використати свою модель собі на користь.

Поняття «бути моделлю» означає створення ідеалізованого знакового образу, що спрощено відображає оригінал. Кожен опонент в опозиційному діалозі в міру своїх здібностей створює модель поведінки іншого опонента, його цілей, тактики їх досягнення, і все це намагається використати на свою користь. Він у перебігу діалогу відзначає знакові характеристики поведінки свого опонента і використовує їх для побудови своєї тактики. Залежно від ступеню непримиренності в опозиційному діалозі знаки моделей виникають поступово або одразу. Це залежить значною мірою від мовленнєвої та просодичної поведінки опонентів, а в мовленні ключовими стають так звані тригери [Лещенко, 2018].

На думку Г.В. Лещенко, наративна напруженість у текстах художніх творів реалізується за допомогою тригерів та інтенсифікаторів – дескрипцій, що присутні у вербальній тканині наративу. Серед таких тригерів є когнітивні та емотивні. Перші активують, насамперед, інтелективну реакцію читача (у формі запитань, інференцій і припущень стосовно сюжетного розвитку подій), що супроводжена емоцією. Емотивні тригери активують, насамперед, емоційну реакцію читача (зацікавленість, збентеженість та ін.), супроводжувану інтелективною реакцією. Інтелективно-емоційні реакції читача на наративний текст посилюються інтенсифікаторами наративної напруженості. Когнітивні й емотивні тригери та інтенсифікатори є системою стандартних наративних засобів [там само, с. 8].

Використання поняття тригера та інтенсифікатора під час аналізу складного, комплексного діалогу персонажів дає змогу знаходити в тексті вербальні вирази цих понять і, таким чином, структурувати складники діалогу. Тригери є інтенсифікаторами для сприйняття інформації читачем та посилення його оцінок. Наявність тригерів дає змогу досить чітко виявити комплексну структуру діалогу (типи опозиції у ньому, перехід між типами). Окрім того, маркування тексту тригерами конкретизує спостереження тактик персонажів у діалозі для досягнення їхніх цілей. Ці тактики зводяться до двох типів: намагання підкорювати співбесідника (іншого персонажа) за допомогою адаптивного керування з використанням, наслідуванням його поведінки та уявлень; за допомогою рефлексивного керування. Перший спосіб використовує актуальні висловлення або уявлення опозиційного співбесідника в інтересах першого персонажа. Другий спосіб базується на спробах нав'язати, нав'язати опоненту певні дані та уявлення про першого опонента, які вигідні йому

і стимулюють бажану поведінку супротивника. Усі ці загальні спостереження наочно конкретизуються в аналізі опозиційних діалогів у текстах різних жанрів. Маркування тексту опозиційного діалогу тригером також указує на перехід у діалозі від теми до реми.

У моделюванні поведінки кожного опонента стають зрозумілими цілі-атрактори його супротивника, його репелери, а тактику досягнення цілей виражає параметр порядку цієї гнучкої, непередбачуваної складної системи протистояння.

Прикладом опозиційного діалогу першого типу може слугувати байка Г.К. Пфєффеля (G.K. Pfeffel) «Der Scorpion» [Pfeffel, 1861]. Непримиренний діалог між Скорпіоном і Вівчарем розвивається миттєво. Вівчар готовий розчавити Скорпіона, але той встигає вигукнути: я – корисний, із моєї отрути виготовляють протиотруту: «Halt' ein!» rief das Insekt: «ist dies der Lohn / Für meine Nützlichkeit?» ... «Wer kennet nicht mein Oel? – / Es wehrt dem schnellen Gifte, / Wenn euch mein Stachel ritzt». На це Вівчар відповідає: якби тебе не було, так і протиотрута не потрібна: «gäb' es keine Scorpionen, / So brauchte man ihr Oel auch nicht». [Піхтовнікова, 2011, с. 42; Pfeffel, 1861]. Цей короткий діалог прямо відображає вороже ставлення персонажів один до одного та їхні протилежні цілі: знищити ворога; запобігти своєму знищенню.

У цьому прикладі взаємне моделювання поведінки персонажів дуже просте. Ціль-атрактор Скорпіона – вижити. Для цього він вибирає аргумент – свою корисність для приготування протиотрути. Ціль Вівчара – знищити Скорпіона, тому він легко знаходить заперечення корисності опонента і перемагає. Протилежність цілей-атракторів опонентів у цьому тексті є також протилежністю їх репелерів. Точка біфуркації діалогу настає після репліки Скорпіона перед відповіддю Вівчара. Вона вказує перехід від теми діалогу (Я – корисний) до реми (із твоїм зникненням не буде потрібною і твоя корисність).

Другий тип діалогу, як і перший, також характеризується непримиренністю персонажів, але прояв опозиції інший. Тут опозиція також задана спочатку, але зіткнення персонажів відбувається не одразу: напруженіший момент зіткнення відтягується, не зрідка завдяки розлогу монологу негативного персонажа. Прикладом опозиційного діалогу другого типу може слугувати байка Й.В.Д. Глейма (J.W.L. Gleim) «Die Elster. Der Uhu» («Сорока і Пугач») [Піхтовнікова, 2011, с. 39; Gleim, 1775]. У розлогу монолозі Сорока стрекоче про численні недоліки співу різних птахів, їхні лінощі і резюмує: «Ach, wie könnt ich so faul doch seyn» (Я б не змогла бути такою ледацею). На це Пугач відповідає короткою реплікою: «Ach,

hielt die Elster doch das Maul!//Ach, wäre sie doch faul!» (От якби Сорока замовчала, от якби вона була ледацею). У цій байці конфлікт інтересів зростає з набридливим стрекотінням одного персонажа (довгий монолог), а кульмінація настає у короткій репліці другого персонажа. Отже, характерний вираз опозиції у діалозі другого типу посилюється контрастом між розлогим та стислим мовленням персонажів.

У цьому діалозі взаємне моделювання цілей і поведінки персонажів також дуже просте. Цілі вони вимовляють експліцитно, і одразу зрозуміла їх протилежність. Фактор лінощів для Сороки є несприйнятливим, а для Пугача – бажаним для його опонентки. Репелери для опонентів також зрозумілі. Тема діалогу виражена в репліці Сороки, а рема – у відповіді Пугача. Поступовість нарощення непримиренності персонажів тут виражено імпліцитно – у їхніх уявленнях, а далі в репліках її експліцитна реалізація.

У діалозі третього типу опозиція персонажів, прихована у підтексті, існує імпліцитно. Протиріччя не доводяться до конфлікту, це надає діалогу іронічного забарвлення. Ілюстрацією такого типу діалогу може слугувати байка Г.К. Пфєффеля «*Der Krebs*» («Рак») [Pfeffel, 1861]. У ній одну сторону представляє Рак, якого Фея зварила до столу гостям, а далі – їм на втіху – його оживила і в такому вигляді знов пустила у струмок. Інші Раки у струмку зраділи поверненню, але не змогли приховати свою заздрість до червоного «мундиру» першого Рака. На репліки одного зі своїх братів-Раків червоний Рак відповів іронічно: «*Dazu gelangt man leicht*». ... – «*Man lässt sich nur lebendig siedeln*» (щоб отримати красиве вбрання, достатньо дати себе зварити живцем). Такий діалог містить приховану опозицію і створює атмосферу іронії.

Моделювання цілей та поведінки опозитивних персонажів (зварений Рак, інші Раки у струмку) у цьому типі діалогу є дещо складніше, ніж у попередніх типах. Автор спочатку описує попередні події (Чарівниця зварила Рака, а далі оживила і випустила у струмок). Опозиція розгортається на основі цих попередніх подій. Ціль Раків у струмку – виглядати так красиво, як їхній брат. У звареного Рака, може здатися, немає ніякої цілі, але після заздрості інших вона у нього з'являється: провчити інших, які йому заздять. Цьому і присвячено його фінальну репліку.

У розглянутому прикладі є характерна ознака діалогів із прихованою опозицією: ціль одного або обох опонентів з'являється не одразу, а поступово як реакція на поведінку супротивника. У таких діалогах особливо наочно помітна точка біфуркації сюжету – несподіваний поворот подій після появи цілі одного з опонентів.

Цілком зрозуміло, що межа між опозиційним і неопозиційним діалогом не є абсолютно чіткою. Значну роль тут відіграє контекст розповіді. Саме він сприяє розумінню імпліцитного складника незгоди комунікантів, змушеності їх опозиції попри взаємному співчуттю, виражає у собі приховану розвідку можливості скоїти злочин тощо. Але у будь-якому разі подані вище критерії опозиційності діалогу можуть слугувати орієнтиром для пошуку в тексті опозицій комунікантів [Цапенко, 2019, с. 87].

Зазначимо також, що у складних художніх текстах, наприклад у детективі, діалоги персонажів часто мають комплексну форму: діалог починається, наприклад, із позицій ворожнечі, потім настає вимушена згода комунікантів, а далі – їх прихована опозиція. Для аналізу таких комплексних діалогів ефективним є використання поняття перемикача (тригера). У таких діалогах найбільше проявляється їх самоорганізація, отже, своєчасно для аналізу застосувати апарат понять синергетики.

Для прикладу розглянемо структуру комплексного опозиційного діалогу у детективі Е.Т.А. Гофмана «*Das Fräulein von Scuderi*» («Панна Скюдєрі») [Hoffman, 2017; Гофман, 1990].

Перший опозиційний діалог цього оповідання є комплексним. У першій частині-зав'язці опозиції персонажів ще немає, але є настороженість персонажа покоївки Мартінєр: серед ночі лагідний голос із вулиці благає: «*So macht doch nur auf um Christus willen, so macht doch nur auf!*» (Відчиніть заради Христа-Бога!). Покоївка припускає, що грабіжник не може просити так жалібно; мабуть, це якийсь постраждалий. Але, відчиняючи йому, Мартінєр змінює свій голос на чоловічий для безпеки [Hoffman, 2017, с. 1; Гофман, 1990].

У цій частині діалогу моделювання цілей і поведінки персонажів цілком спирається на припущення, які далі виявляються невірними.

У другій частині діалогу відбувається поступова реалізація опозиції – покоївка Мартінєр не дозволяє юнаку з вулиці зустріч із пані Скюдєрі серед ночі, а той наполягає, наголошуючи, що це порятунок нещасного від загибелі, а доля не вибирає час і годину, коли нещастя влучає, ніби блискавка.

Тут уже визначеною є прихована опозиція цілей комунікантів, яка стає їм одразу зрозумілою. Те, що є ціллю-атрактором для одного, стає репелером для іншого. Але події ще не добігають конфлікту, і моделювання подальшої поведінки опонентів ще припускає мирне завершення цього нічного візиту, хоча обом очевидна протилежність їхніх цілей.

Третя частина діалогу є вираженням крайньої загостреної непримиренності персонажів. Юнак

із вулиці, якого впустила в дім покоївка, показав їй кинджал і крикнув несамовито: «*Führt mich zu Eurem Fräulein!*». Покоївка стояла на смерть біля дверей пані, щоб не впустити туди юнака. Він зреагував: «*Entsetzliches Weib, du willst mein Verderben – nun ist alles aus, alles aus! – nimm! – nimm; gib das dem Fräulein heute noch – morgen wenn du willst*», «*Um deiner Seligkeit willen, gib das Kästchen dem Fräulein*» («Недобра жінко! Ти хочеш занапастити мене. Тепер все пропало. На! Віддай це своїй господині сьогодні або завтра» ... «Заради всього святого, віддай їй цей коробок» – і вибіг на вулицю) [Hoffman, 2017, S. 4; Гофман, 1990].

У третій частині діалогу вкрай загострена непримиренність персонажів усе ж не закінчується трагічно, а переходить у стан прихованої опозиції. Момент переходу є точкою біфуркації діалогу, розгалуженням можливостей подальшого руху подій. Покоївка не могла змодельовати, що її опонент дасть задній хід, і наполягатиме далі тільки на передачі його листа до панни Скюдери. Але юнак прийняв таке рішення, і система гострих відносин опонентів перейшла до прихованої ворожнечі. Емотивним тригером переходу в точці біфуркації є вигук юнака: «*Entsetzliches Weib, du willst mein Verderben – nun ist alles aus, alles aus!*» (Недобра жінко! Ти хочеш занапастити мене. Тепер все пропало).

Отже, на протязі всього цього комплексного опозиційного діалогу опоненти тричі змінювали моделі своїх припущень щодо цілей супротивника, що схематично можна відобразити так:

1. Покоївка: із вулиці благає постраждалих – Юнак: потрапити в дім.

2. Юнак: зустрітись із панною Скюдери, для цього навіть погрожує ножем. – Покоївка: не допустити цього будь-якою ціною.

3. Покоївка: стояти на смерть біля дверей хазяйки. – Юнак: хоча б передати пані його листа.

Слід зазначити тактику персонажів для підкорення опонента на різних етапах комплексного діалогу.

На початку діалогу обидва персонажі використовують адаптивну тактику з наслідуванням у своїх інтонаціях. Лагідний голос юнака і його

прохання відчинити двері заради Христа-Бога нав'язують покоївці уявлення, що грабіжник так не може говорити, ймовірно, це проситься якийсь постраждалий. Своєю чергою, покоївка ще не вільна від підозри, тому у своїй відповіді надає своєму голосу чоловічі інтонації, щоб чужинець утік, якщо в нього недобрі наміри.

У другій частині діалогу юнак також використовує для своєї цілі адаптивну тактику з механізмом наслідування: жалібно пояснює покоївці, щоб її розчулити, чому йому необхідно серед ночі поговорити з мадемуазель Скюдері: «*Ich beschwöre Euch, Frau Martiniere, habt die Barmherzigkeit und öffnet mir die Türe. Wißt, daß es darauf ankommt, einen Unglücklichen vom Verderben zu retten, wißt, daß Ehre, Freiheit, ja das Leben eines Menschen abhängt von dem Augenblick, in dem ich Euer Fräulein sprechen muß.*

Kehrt sich denn das Schicksal, wenn es verderbend wie der tötende Blitz einschlägt, an Zeit und Stunde?» [Hoffman, 2017, s. 2].

У третій частині діалогу найбільшого загострення персонаж використовує тактику рефлексивного керування (демонструє поведінку злодія, щоб залякати покоївку). Але та не поступається, і ціль опозитивного персонажа не досягається, а змінюється пом'якшеним прагненням – лише передати пакунок Скюдері.

Графічну схему розглянутого комплексного опозиційного діалогу можна представити в наочній, табличній моделі.

Окремі типи власне опозиційного діалогу зустрічаються переважно в художніх творах малих жанрів. Комплексний діалог спостерігається у розлогіх текстах художніх творів і являє собою найбільший науковий інтерес для дослідника. У комплексних опозиційних діалогах органічно поєднані його синергетичний, комунікативний, мовленнєвий рівні, тому дослідження такого типу діалогу є цікавою науковою перспективою подальших досліджень.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Опозиційний діалог у художніх творах є розповсюдженим явищем, оскільки він найкраще передає настрої, цілі, прагнення персонажів. Існує три основні типи цього

Етапи комплексного діалогу	Тригери переходів	Тактики персонажів для підкорення опонента	Персонажі
Неопозиційний початок діалогу	Позначені в текстовому аналізі прикладу	Адаптивна тактика з механізмом наслідування	Покоївка, юнак
Поступова реалізація опозицій	Позначені в текстовому аналізі прикладу	Адаптивна тактика з механізмом наслідування	Покоївка, юнак
Прихована опозиція персонажів		Тактика рефлексивного керування	Покоївка, юнак

Рис. 1. Схема опозиційного діалогу

діалогу з їхніми характерними ознаками. На основі цих типів в об'ємних художніх творах (роман, детектив, розповідь та ін.) спостерігаються комплексні опозиційні діалоги, у яких один тип поступово переходить в інший. Самоорганізація опозиційного діалогу, особливо комплексного, полягає у тому, що результат неможливо визначити і навіть передбачити, оскільки опоненти не можуть впливати на нього одноосібно, маючи протилежні цілі. Діалог як система функціонує за власним режимом, що відображає непередбачувану поведінку опонентів. Цілі й поведінка персонажів проявляються динамічно, моделюються кожним із них залежно один від одного. При цьому з погляду синергетики в комплексному опозиційному діалозі перехід від одного типу діалогу до наступного маркується в тексті емотивними тригерами (часто – висловленням персонажа), і є точкою біфуркації, розгалуженням та еволюцією цілей опонентів.

Перспективою подальшого дослідження у вибраному напрямі є створення універсальної інформаційно-синергетичної моделі опозиційного діалогу в художніх творах різних жанрів, зокрема публіцистиці, юриспруденції, політичних дебатах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лещенко Г. В. Категорія напруженості в англomовному гостросюжетному оповіданні: лінгвокогнітивний аспект : автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2018. 36 с.
2. Пастушенко Т. В. Опозиція у мові та мисленні: еволюція чи деградація? *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна*. 2009. № 838. С. 7–14.
3. Піхтовнікова Л. С. Еволюція німецької віршованої байки (XIII–XXI століття): стилістико-синергетичний та зіставний аспекти : монографія. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. 505 с.
4. Піхтовнікова Л. С. Композиційно-стилістичні особливості віршованої байки (на матеріалі німецьких віршованих байок XVIII століття) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 1992. 338 с.
5. Піхтовнікова Л. С. Опозиційний діалог у німецькому художньому тексті. *Тези доповідей XXIII наукової конференції «Каразінське читання: Людина. Мова. Комунікація»*. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2024. С. 84–87.
6. Піхтовнікова Л. С. Тексти малих форм: Лінгвостилістична інтерпретація. Дидактизація. Переклад. Монографія : навчальний посібник. Ч. 1. Маріуполь : ПДТУ, 2011. 160 с.
7. Цапенко Л. В. Англomовна детективна розповідь: прагматилістичний та лінгвосинергетичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2019. 256 с.

8. Фролова І. Є. Регулятивний потенціал стратегії конфронтації в англomовному дискурсі : автореф. дис. ... докт. філол. наук. Харків, 2015. 36 с.
9. Pichtownikowa L. Synergie des Fabelstils: Die deutsche Versfabel vom 13-21 Jahrhundert. Monographie. Ukrainische Beiträge zur Germanistik. Band 5. Aachen: ShakerVerlag, 2008. 322 s.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

10. Gleim J.W.L. (1775). *Sämtliche Schriften. Neue und verbesserte Auflage. Zweyter Theil. Fabeln, Romanzen*. Leipzig. 96 s.
11. Hoffmann E.T.A. (2017). *Das Fräulein von Scuderi. Eine Erzählung aus dem Zeitalter Ludwigs XIV*. Stuttgart: Reclam.
12. Pfeffel G. K. (1861). *Fabeln und Erzählungen*. 1. Bd. Hrsg. v. H. Hauff. Stuttgart und Tübingen. 308 s.
13. Гофман Е.Т. (1990). Панна Скюдери / пер. Є. Поповича. ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=720/

REFERENCES

1. Leschenko, H. V. (2018). *Katehoriia napruzhenosti v anhlomovnomu hostrosiuzhetnomu opovidanni: lnhvokohnityvnyj aspekt [The category of tension in English-language action narrative: a linguocognitive aspect]*. Abstract of the dissertation... Doctor of Philology /10.02.04. Germanic languages. Kharkiv: KhNU imeni V.N. Karazina, 36 p.
2. Pastushenko, T. V. (2009). *Opozytsiia u movi ta myslenni: evoliutsiia chy dehradatsiia? [Opposition in language and thought: evolution or degradation?]*. *Collection of scientific works of V.N. Karazin Kharkiv National University*, 838, 7–14.
3. Pikhovnikova, L. S. (2021). *Evoliutsiia nimetskoi virshovanoi bajky (XIII–XXI stolittia): stylistyko-synerhetychnyj ta zistavnyj aspekty: monohrafiia [The Evolution of the German Verse Fable (13th–21st Centuries): Stylistic-Synergetic and Comparative Aspects: Monograph]*. Kharkiv : KhNU imeni V.N. Karazina, 505 p.
4. Pikhovnikova, L. S. (1992). *Kompozytsijno-stylistychni osoblyvosti virshovanoi bajky (na materialii nimets'kykh virshovanykh bajok KhVIII stolittia): dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.04 Hermanski movy [Compositional and stylistic features of a poetic fable (based on the material of German poetic fables of the 18th century)]*. Dissertation ... candidate of philological sciences: 10.02.04 Germanic languages. Kyiv: Kyivskyj derzhavnyj pedahohichnyj instytut inozemnykh mov, 338 p.

5. Pikhtovnikova, L. S. (2024). Opozytsijnyj dialoh u nimets'komu khudozhn'omu teksti. Tezy dopovidej KhXIII naukovoï konferentsii «Karazins'ki chytannia: Liudyna. Mova. Komunikatsiia» [Oppositional Dialogue in German Fiction]. Abstracts of the 23rd Scientific Conference «Karazin Readings: Human. Language. Communication». Kharkiv: KhNU imeni V.N Karazina, pp. 84–87.
6. Pikhtovnikova, L. S. (2011). Teksty malykh form: Linhvostylistychna interpretatsiia. Dydaktyzatsiia. Pereklad. Monohrafiia / Navchalnyj posibnyk. Chastyna 1. [Small-form texts: Linguistic-stylistic interpretation. Didactization. Translation. Monograph / Textbook. Part 1.]. Mariupol: PDTU. 160 p.
7. Tsapenko, L. V. (2019). Anhlomovna detektyvna rozpovid': prahmastylistychnyj ta linhvosynerhetychnyj aspekty. Dys. ... kand. filol.nauk / 10.02.04. Hermans'ki movy. [English-language detective story: pragmatic stylistic and linguosynergetic aspects]. Dissertation ...candidate of philological sciences / 10.02.04. Germanic languages. Zaporizhzhia, 256 p.
8. Frolova, I. Ye. (2015). Rehuliatyvnyj potentsial stratehii konfrontatsii v anhlomovnomu dyskursi. Avtoreferat dys... dokt. filol.. nauk. [The regulatory potential of the confrontation strategy in English-language discourse]. Abstract of the dissertation... Doctor of Philology Sciences, Kharkiv, 36 p.
9. Pichtownikova, L. (2008). Synergie des Fabelstils: Die deutsche Versfabel vom 13–21 Jahrhundert. Monographie. Ukrainische Beiträge zur Germanistik. Band 5. Aachen: ShakerVerlag, 322 p.

ILLUSTRATIVE MATERIAL

10. Gleim J.W.L. (1775). Sämtliche Schriften. Neue und verbesserte Auflage. Zweyter Theil. Fabeln, Romanzen. Leipzig, 96 s.
11. Hoffmann E.T.A. (2017). Das Fräulein von Scuderi. Eine Erzählung aus dem Zeitalter Ludwigs XIV. Stuttgart: Reclam.
12. Pfeffel G. K. (1861). Fabeln und Erzählungen. 1. Bd. Hrsg. v. H. Hauff. Stuttgart und Tübingen, 308 s.
13. Hofman E.T. Panna Skiuderi. Pereklad Yevhena Popovycha. [Miss Scuderi. Translated by Yevhen Popovich]. 1990. ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=720/

Дата першого надходження рукопису до видання: 30.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 27.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

KEY MODELS OF BILATERAL INTERPRETING AND NOTE-TAKING: COGNITIVE, FUNCTIONAL, AND PEDAGOGICAL PERSPECTIVES

Povoroznyuk R. V.

*Doctor of Science in Philology, Professor,
Professor at the Department of Theory and Practice of Translation from English
Educational-Scientific Institute of Philology
of Taras Shevchenko National University of Kyiv
Shevchenko Boulevard, 14, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3418-6651
r.povorozniuk@knu.ua*

Poduholnikova Z. O.

*Assistant Professor at the Department of Translation from English
Educational-Scientific Institute of Philology
of Taras Shevchenko National University of Kyiv
Shevchenko Boulevard, 14, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0009-0009-3616-5492
zlata.poduholnikova@knu.ua*

Key words: *bilateral interpreter's cognition, gravitational pull effect, deverbalization strategies, functional-pragmatic competence, semiotic mediation.*

The article explores the cognitive and functional mechanisms underlying bilateral interpreting, focusing on the integration of note-taking strategies within a unified theoretical and pedagogical framework. Drawing on D. Gile's Effort Model and his hypotheses of Tightrope, Linguistic Envelope, and Gravitational Pull, the study conceptualizes interpreting as a process of continuous effort coordination, where listening, memory, and production interact dynamically under cognitive constraints. Complementing this, D. Seleskovitch and M. Lederer's Theory of Sense elucidates the phases of comprehension, deverbalization, and reformulation, emphasizing that interpreting aims to communicate meaning rather than reproduce linguistic form. J.-F. Rozan's principles of note-taking are revisited as a system of symbolic externalization that visually represents sense and reduces cognitive load. The model is further enriched by B. Moser-Mercer's research on automaticity, A. Seeber and Š. Timarová's findings on executive control, and E.-A. Gutt's relevance-theoretic approach, which accounts for pragmatic adaptation and communicative inference. Through the synthesis of these models, the research proposes an Integrated Cognitive-Functional Model of Bilateral Interpreting (ICFMBI), in which interpreting is understood as a multimodal process linking cognitive, linguistic, and semiotic operations. The model identifies note-taking as a visual bridge between comprehension and production, enabling interpreters to externalize mental representations, resist source-language interference, and achieve communicative adequacy. By incorporating psycholinguistic, neuropedagogical, and sociocultural perspectives, the study provides an updated conceptual basis for interpreter education, demonstrating how cognitive awareness, emotional regulation, and functional reasoning jointly contribute to expert performance. The findings advance interpreting theory by redefining competence as an integrated system of attention management, symbolic mediation, and pragmatic flexibility. Pedagogically, it offers a framework for designing exercises that strengthen automaticity, note-taking coherence, and sense-based reformulation. The article concludes by outlining directions for empirical validation of the ICFMBI

model through experimental and corpus-based research, emphasizing its potential to inform curriculum innovation and enhance professional standards in interpreter training worldwide.

ЗАСАДНИЧІ МОДЕЛІ УСНОГО ДВОСТОРОННЬОГО ПЕРЕКЛАДУ Й НОТУВАННЯ: КОГНІТИВНИЙ, ФУНКЦІЙНИЙ І ПЕДАГОГІЧНИЙ ВИМІРИ

Поворознюк Р. В.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри теорії та практики перекладу
з англійської мови*

*Навчально-науковий інститут філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
бульвар Шевченка, 14, Київ, Україна
orcid.org/0000-0003-3418-6651
r.povorozniuk@knu.ua*

Подугольнікова З. О.

*асистентка кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Навчально-науковий інститут філології*

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка
бульвар Шевченка, 14, Київ, Україна
orcid.org/0009-0009-3616-5492
zlata.poduholnikova@knu.ua*

Ключові слова: *когніція усного двостороннього перекладача, ефект гравітаційного тяжіння, стратегії девербалізації, функційно-прагматична компетентність, семіотичне посередництво.*

У статті досліджуються когнітивні та функційні механізми, що лежать в основі усного двостороннього перекладу, у центрі уваги знаходиться інтеграція стратегії перекладацького нотування в єдину теоретичну та педагогічну систему. Спираючись на модель зусиль Д. Жилія та його гіпотези перекладача-канатоходця, лінгвістичної оболонки та гравітаційного тяжіння, дослідження концептуалізує переклад як процес безперервної координації зусиль, де слухання, пам'ять та відтворення динамічно взаємодіють під впливом когнітивних обмежень. На додачу теорія сенсу Д. Селескович та М. Ледерер інтерпретує фази розуміння, девербалізації та переформулювання, підкреслюючи, що переклад спрямований на передачу сенсу, а не на відтворення лінгвістичної форми. Принципи ведення нотаток Ж.-Ф. Розана переглянуті як система символічної екстерналізації, яка візуально інкорпорує сенс та зменшує когнітивне навантаження. Модель додатково збагачена дослідженням Б. Мозер-Мерсер щодо автоматизму, висновками А. Зеєбера та Ш. Тімарової щодо виконавчого контролю, а також теоретично-релевантним підходом Е.-А. Гутта, який ураховує прагматичну адаптацію та комунікативну інференцію. Шляхом синтезу цих моделей дослідження пропонує Інтегровану когнітивно-функційну модель двостороннього перекладу (ІКФМДП), у якій переклад розуміється як мультимодальний процес, що пов'язує когнітивні, лінгвістичні та семіотичні операції. Модель визначає ведення нотаток як візуальний місток між розумінням та відтворенням сенсу, що дає змогу перекладачам екстерналізувати ментальні репрезентації, протистояти втручання мови оригіналу та досягати комунікативної адекватності. Завдяки включенню психолінгвістичних, нейропедагогічних та соціокультурних вимірів дослідження забезпечує оновлені концептуальні засади для підготовки

перекладачів, демонструючи, як усвідомлення, емоційна регуляція та функційне мислення спільно сприяють експертній діяльності. Результати дослідження розвивають теорію перекладу, переосмислюючи компетентність як інтегровану систему керування увагою, символічного посередництва та прагматичної гнучкості. Із педагогічного погляду воно пропонує основу для розроблення вправ, що зміцнюють автоматизм, когерентність ведення нотаток та переформулювання на основі сенсу. Стаття завершується окресленням напрямів емпіричної перевірки моделі КФМДП за допомогою експериментальних та корпусних досліджень, підкреслюючи її потенціал стимулювати оновлення навчальних програм та підвищувати професійні стандарти підготовки перекладачів у всьому світі.

Problem statement and analysis of recent studies.

In the modern context of intensified intercultural interaction, bilateral interpreting plays a key role in ensuring effective communication across linguistic and cultural boundaries. As a spoken mode of translation that requires mediating between two interlocutors in real time, bilateral interpreting demands a high level of cognitive flexibility, communicative competence, and strategic control of discourse. The problem under study lies in determining how existing theoretical models: cognitive, functional, and pedagogical, can be integrated to optimize interpreter training, especially in the domain of note-taking and real-time meaning reconstruction. The need for such integration is motivated by the growing complexity of communicative environments, where interpreters operate not only as language mediators but also as facilitators of pragmatic and cultural equivalence.

The issue of interpreting has been explored in numerous theoretical frameworks that seek to explain the cognitive and linguistic mechanisms underlying its process. Among the most influential are Daniel Gile's *Effort model* [Gile, 2009, p. 157–190], which conceptualize interpreting as a multi-component cognitive process that involves simultaneous efforts of listening, analysis, memory, and production. D. Gile's *Tightrope hypothesis* [Gile, 2009, p. 182] highlights the interpreter's work «on the edge» of processing capacity, while his concepts of the *Linguistic envelope* [Gile, 2009, p. 58] and *Gravitational pull* [Gile, 2009, p. 178–182, 204–217] describe the influence of source-language structures on target-language output. Complementing D. Gile's cognitive approach, Danica Seleskovitch and Marianne Lederer's *Theory of sense* [Seleskovitch, Lederer, 1984] emphasizes comprehension and deverbilization as the foundation of meaning-oriented interpreting. Their Paris School model interprets the act of interpreting as a communicative process of understanding and reformulation, rather than mere linguistic substitution.

Equally significant are the contributions of Jean-François Rozan, whose *Note-taking in Consecutive Interpreting* introduced the first systematic method

for recording meaning through symbols and logical structure [Rozan, 1959], and Barbara Moser-Mercer, who investigated the role of automaticity and cognitive load management in expert interpreting performance [Moser-Mercer, 1997, p. 148–161]. Later research by David Gerver [Gerver, 1976] and Henri Barik [Barik, 1975] established a psycholinguistic foundation for interpreting as an information-processing activity, while Cecilia Wadensjö [Wadensjö, 1998] and Franz Pöchhacker [Pöchhacker, 2004] advanced a sociocultural view, positioning interpreters as co-participants in mediated communication.

In the Ukrainian academic context, scholars [Onyshchak, Koval, Vazhenina, Bakhov, Povoroznyuk, Devitska, 2021, p. 224–237; Onyshchak, Liutko, Yarova, Povoroznyuk, Kolomiiets, Gontsa, 2023, p. 376–399; Povoroznyuk, Pocheniuk, Gaidash, Rybakova, Ostropalchenko, Saifutdinova, 2024, p. 185–209] have significantly contributed to the development of translation pedagogy by integrating cognitive and neuropedagogical insights into interpreter training. Their studies emphasize the importance of perception, attention, and emotional regulation in translation and interpreting processes, providing an empirical foundation for teaching methods that account for cognitive constraints and intercultural factors.

Despite the substantial theoretical groundwork, several aspects of bilateral interpreting remain underexplored. First, existing research predominantly focuses on simultaneous and consecutive interpreting, while bilateral interpreting where the interpreter must alternate directions and manage dialogic interaction receives comparatively less systematic attention. Second, note-taking techniques are often taught as isolated skills rather than as integrated components of a broader cognitive strategy that includes comprehension, memory, and reformulation. Third, few studies have examined how functional and cognitive models can be jointly applied to develop adaptive bilingual mediation skills in dynamic, interactive settings. Finally, empirical evidence on the pedagogical effectiveness of these models

in interpreter training, particularly in multilingual environments, remains insufficient.

Accordingly, this study seeks to fill these gaps by synthesizing key theoretical models: D. Gile's cognitive-effort framework [Gile, 2009, p. 157–190], D. Seleskovitch and M. Lederer's interpretive theory of sense [Seleskovitch, Lederer, 1984], and J.-F. Rozan's note-taking methodology [Rozan, 1959], into a unified communicative-functional paradigm of bilateral interpreting.

Aim and objectives of the study. The purpose of this article is to conceptualize and systematize the key models of bilateral interpreting and note-taking within a unified communicative-functional and cognitive framework, thereby expanding and refining existing theories of interpreting. Unlike traditional approaches that treat interpreting and note-taking as separate mechanical skills, this study presents them as interconnected cognitive and communicative processes governed by purpose, discourse function, and real-time decision-making. The research advances the idea that interpreting competence should be viewed not only as linguistic proficiency but as a dynamic interaction between cognitive effort, sense reconstruction, and functional adaptation to communicative context.

The central idea of the article differs from conventional conceptions of interpreting by proposing that note-taking is not a secondary mnemonic tool but a cognitive interface, a visual and symbolic representation of the interpreter's mental processing of meaning. By integrating Daniel Gile's *Effort model* [Gile, 2009, p. 157–190] and *Tightrope hypothesis* [Gile, 2009, p. 182] with D. Seleskovitch and M. Lederer's *Theory of sense* [Seleskovitch, Lederer, 1984] and J.-F. Rozan's *Note-taking model* [Rozan, 1959], the study aims to reveal how interpreters manage working memory, anticipate meaning, and reformulate discourse under cognitive constraints. This synthesis contributes to the functional-cognitive paradigm of interpreting, where comprehension, deverbilization, and reformulation are viewed as stages of a single communicative continuum rather than discrete acts.

The research also introduces new analytical and pedagogical insights into the training of bilateral interpreters. It identifies how note-taking symbols and structural mapping can support deverbilization and memory retention, and how controlled interaction between source and target discourse enhances accuracy and fluency. The proposed approach deepens current theoretical understanding by demonstrating that effective interpreting depends on the interpreter's ability to resist the gravitational pull of the source language, restructure the linguistic envelope, and reconstitute meaning in accordance with functional and pragmatic norms of the target language.

To achieve this aim, the study sets forth the following objectives:

To examine the theoretical and methodological foundations of cognitive and functional models of interpreting, particularly those developed by D. Gile [Gile, 2009, p. 157–190], D. Seleskovitch, M. Lederer [Seleskovitch, Lederer, 1984], and J.-F. Rozan [Rozan, 1959].

To identify the cognitive, linguistic, and pragmatic mechanisms that underlie bilateral interpreting and distinguish it from simultaneous and consecutive modes.

To analyze the role of note-taking as an integral cognitive process that supports sense retention, information structuring, and reformulation during interpreter performance.

To develop an integrative model that combines functionalist and cognitive principles for teaching bilateral interpreting, emphasizing real-time comprehension, memory optimization, and communicative adequacy.

To propose methodological recommendations for interpreter training programs, focusing on exercises that enhance cognitive control, meaning reconstruction, and strategic note-taking skills.

The scientific novelty of this study lies in the reconceptualization of bilateral interpreting as a multi-layered communicative act supported by cognitive and symbolic mediation. The research enriches the theoretical discourse on interpreting by clarifying how cognitive load, linguistic interference, and note-taking strategies interact within the same process. It also introduces a functional-pedagogical model that may serve as a foundation for further empirical investigations and curriculum design in interpreter education.

The object and subject of the study. The object of the study is the process of bilateral interpreting as a complex type of interpreting that integrates linguistic, cognitive, and communicative operations in real-time interaction between participants speaking different languages. Bilateral interpreting is viewed as a form of dialogic mediation that requires the interpreter to perform simultaneous comprehension, deverbilization, and reformulation while managing dynamic role shifts between the two communicative directions.

The subject of the study is the theoretical and methodological models that explain the mechanisms of bilateral interpreting and note-taking within the cognitive and functional paradigms of translation studies. Specifically, the research focuses on how cognitive load, attention distribution, and information processing described in D. Gile's *Effort model* [Gile, 2009, p. 157–190] and *Tightrope hypothesis* [Gile, 2009, p. 182] interact with the meaning-oriented mechanisms of D. Seleskovitch and M. Lederer's

Theory of sense [Seleskovitch, Lederer, 1984] and the symbolic system of J.-F. Rozan's *Note-taking model* [Rozan, 1959].

The study examines how these models complement one another in explaining the interpreter's strategic decision-making, management of working memory, and capacity for meaning reconstruction under time pressure. It also explores the pedagogical dimension of these models: how they can be applied in interpreter training to develop note-taking skills, enhance cognitive resilience, and promote communicative adequacy in both professional and educational settings.

In this way, the object and subject of the study together determine the article's dual focus: on the one hand, the cognitive-communicative nature of bilateral interpreting as a speech activity, and on the other, the systematization and pedagogical adaptation of theoretical models that account for its mechanisms and training methodologies.

The main material of the study with justification of the scientific results. The present research develops an integrative framework for understanding bilateral interpreting and note-taking through the synthesis of cognitive, functional, and pedagogical paradigms. Building on the foundational theories of Daniel Gile [Gile, 2009, p. 157–190], Danica Seleskovitch [Seleskovitch, Lederer, 1984], and Jean-François Rozan [Rozan, 1959], the study seeks to explain how cognitive processing, meaning reconstruction, and symbolic representation converge in real-time interpreting performance. This approach allows for a deeper comprehension of the interpreter's mental mechanisms and provides a theoretical basis for improving professional training practices.

Within this framework, D. Gile's cognitive model of interpreting serves as the cornerstone for understanding the distribution of mental resources. His *Effort model* [Gile, 2009, p. 157–190] defines interpreting as a set of simultaneous and interdependent efforts: listening and analysis, memory, production, and coordination, each competing for limited cognitive capacity. The interpreter's success depends on maintaining equilibrium among these efforts. When processing demands exceed available capacity, performance breaks down, as described in D. Gile's *Tightrope hypothesis*, which captures the precarious balance between comprehension and production in real time [Gile, 2009, p. 182]. These theoretical insights are crucial for interpreter training, where the development of attentional control and stress management helps sustain optimal performance under pressure.

D. Gile's later theoretical developments, particularly the *Gravitational pull hypothesis* [Gile, 2009, p. 178–182, 204–217] and the concept of the *Linguistic envelope* [Gile, 2009, p. 58], offer

even deeper cognitive explanations for linguistic interference in interpreting. The *Gravitational pull hypothesis* [Gile, 2009, p. 178–182, 204–217] proposes that during translation or interpreting, the source language exerts a strong cognitive attraction on the interpreter's mental processing. The lexical, syntactic, and semantic structures of the source text remain highly active in working memory, effectively «pulling» the interpreter's output toward source-language patterns. Because attention and memory are limited, the interpreter may fail to fully delexicalize the message or reconstruct meaning independently. As a result, the target-language production exhibits interference, calques, or non-idiomatic phrasing, especially under time pressure or when cognitive load is high.

The *Linguistic envelope* functions as the cognitive representation of this effect: it is the temporary structure in which the source language remains mentally encoded during comprehension [Gile, 2009, p. 58]. If the interpreter does not consciously restructure this envelope, it constrains reformulation and leads to syntactic mirroring. This process parallels cross-linguistic priming in psycholinguistics, where activation of one language automatically influences output in another.

Applied to different interpreting modes, D. Gile's hypothesis becomes highly revealing. In simultaneous interpreting, the gravitational pull manifests through syntactic mirroring and word order interference, i.e. interpreters often reproduce the linear structure of the source rather than reformulating idiomatically. In consecutive interpreting, where the interpreter first listens and takes notes before producing the target text, the gravitational pull may surface both during note-taking and delivery: the notes may too closely follow source-language syntax, and subsequent reformulation reproduces source collocations rather than natural equivalents.

In bilateral interpreting, where interpreters constantly shift between linguistic directions, this pull becomes even stronger (Fig. 1). The study confirms that systematic training in delexicalization and reformulation can significantly reduce such interference, promoting idiomatic fluency and communicative naturalness in the target language.

While D. Gile's theory clarifies the cognitive mechanics of interpreting, D. Seleskovitch and M. Lederer's *Theory of sense* [Seleskovitch, Lederer, 1984] explains the process of meaning mediation. According to this interpretive model, interpreting involves three interconnected phases: comprehension, delexicalization, and reformulation [Seleskovitch, Lederer, 1984, p. 45–57]. The interpreter's task is not to reproduce linguistic form but to convey communicative intent [Seleskovitch, Lederer, 1984, p. 57–66], adapting it to the pragmatic

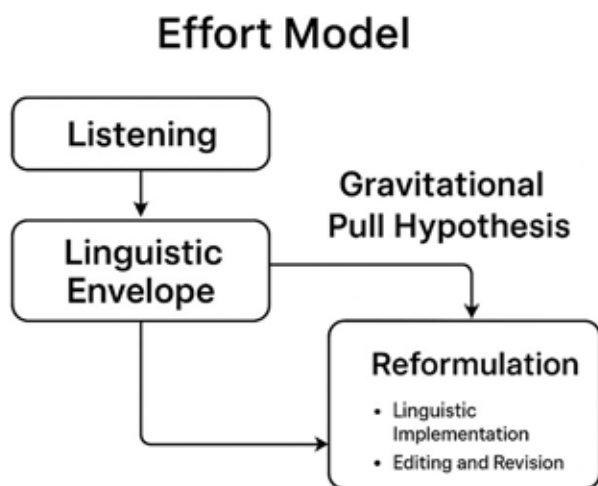

Fig. 1. Gravitational pull mechanism in the bilateral interpreting

and cultural expectations of the target audience [Seleskovitch, Lederer, 1984, p. 79–86]. This theory aligns closely with functionalist translation principles, which prioritize purpose (*skopos*) and communicative adequacy over literal equivalence. The study's findings indicate that interpreters who internalize the sense-based approach demonstrate greater fluency, coherence, and pragmatic appropriateness, especially in dialogic, high-interaction settings typical of bilateral interpreting. This model also supports Christiane Nord's principle of loyalty, which demands that interpreters maintain ethical and communicative fidelity to both interlocutors while ensuring clarity and precision of expression [Nord, 2018, p. 115].

A vital component of the research lies in the application of Jean-François Rozan's *Note-Taking Model* [Rozan, 1959], which revolutionized interpreting pedagogy by establishing note-taking as a structured system for representing meaning. J.-F. Rozan's seven principles: abbreviation, omission of redundancies, logical sequencing, indication of structure, use of connectors and negation signs, and vertical alignment, demonstrate that effective note-taking is not a mechanical transcription but a visual and symbolic encoding of sense [Rozan, 1959, p. 9–33]. This study interprets note-taking as an act of *cognitive externalization*, allowing interpreters to offload mental processing into symbolic form and thus preserve cognitive resources for comprehension and reformulation [Rozan, 1959, p. 41–43]. The empirical observations conducted within interpreter training contexts confirm that structured note-taking reduces processing load, enhances retention, and minimizes source-language interference.

The cognitive dimension of expertise is further illuminated by Barbara Moser-Mercer's [Moser-Mercer, 1997, p. 148–161] studies on automaticity and cognitive load. Her research shows that

professional interpreters achieve high-level performance by automatizing sub-skills such as anticipation, note-taking, reformulation, and error monitoring. Expert interpreters manage working memory more efficiently and can reallocate cognitive resources dynamically. In this study, B. Moser-Mercer's findings complement D. Gile's model: automaticity serves as a countermeasure against the gravitational pull by freeing mental capacity for contextual adaptation and communicative reasoning. Pedagogically, this underscores the need for task repetition and incremental automatization during training.

The relevance of cognitive control and split attention has been elaborated in recent cognitive-pragmatic models [Seeber, 2011; Timarová, 2011], which expand D. Gile's framework through empirical studies on executive functioning. These models demonstrate that interpreters employ executive attention and task-switching mechanisms to coordinate comprehension and production under time constraints. The present research integrates these findings to highlight that bilateral interpreting, which requires rapid alternation between communicative roles, places even greater demands on cognitive flexibility and inhibitory control.

Adding a pragmatic layer, Ernst-August Gutt's *Relevance-theoretic approach* [Gutt, 2000] redefines interpreting as a process of communicative inference. Interpreters constantly select meanings that maximize relevance for the listener by balancing contextual effects and processing effort. This relevance-driven adaptation explains why successful interpreting often involves paraphrasing, implicature adjustment, and modulation rather than literal equivalence. Within the integrated framework proposed here, E.-A. Gutt's model complements both D. Gile's cognitive mechanics and D. Seleskovitch's functionalist principles by emphasizing contextual optimization as the ultimate goal of interpretation.

The psycholinguistic perspective provided by David Gerver [Gerver, 1976] and Henri Barik [Barik, 1975] complements this cognitive-functional synthesis. Their research modeled interpreting as an information-processing activity constrained by short-term memory and attentional capacity. The frequent occurrence of omissions, substitutions, and self-corrections in interpreters' speech is not merely a matter of linguistic error but a reflection of cognitive adaptation to temporal limitations. This empirical evidence supports D. Gile's view of interpreting as a «tightrope walk» [Gile, 2009, p. 182] across processing demands and reinforces the pedagogical need to cultivate flexibility and automaticity in trainees.

From the sociocultural perspective, Cecilia Wadensjö [Wadensjö, 1998] and Franz Pöchhacker

[Pöchhacker, 2004] advanced an interactional understanding of interpreting, viewing the interpreter as an active participant in dialogue rather than a neutral linguistic conduit. In bilateral interpreting, this role becomes particularly salient: interpreters must manage turn-taking, adjust register, and mediate between differing pragmatic norms while preserving communicative balance. Incorporating this interactional dimension into the cognitive-functional model broadens its explanatory power, situating interpreting within the real dynamics of intercultural communication.

Recent Ukrainian contributions have expanded this theoretical synthesis through neuropedagogical and cognitive-semantic research [Onyshchak, Koval, Vazhenina, Bakhov, Povoroznyuk, Devitska, 2021, p. 224–237; Onyshchak, Liutko, Yarova, Povoroznyuk, Kolomiiets, Gontsa, 2023, p. 376–399; Povoroznyuk, Pocheniuk, Gaidash, Rybakova, Ostropalchenko, Saifutdinova, 2024, p. 185–209]. These studies demonstrate that cognitive-emotional regulation, perception, and attention directly influence the interpreter's decision-making and ability to manage processing load. Integrating these insights into interpreter training provides a holistic framework for developing self-regulation, resilience, and reflective competence. The present study aligns with these findings, emphasizing that cognitive awareness

and emotional stability are not peripheral skills but essential components of interpreting mastery.

Synthesizing these theoretical and empirical strands, the research proposes an Integrated Cognitive-Functional Model of Bilateral Interpreting (ICFMBI) (Fig. 2). Within this framework, interpreting is viewed as a continuous loop: comprehension activates the sense-making phase, note-taking externalizes and stabilizes memory traces, and reformulation reconstitutes meaning according to communicative goals. The model thus redefines note-taking as a semiotic bridge between cognitive and linguistic operations – a visible trace of thought that links mental processing with target-language production.

Conclusions and prospects for further studies.

The results of the study substantiate that bilateral interpreting is a multimodal cognitive-communicative process integrating internal (mental) and external (symbolic) representations. Interpreting competence emerges from the interplay of cognitive control, meaning reconstruction, and semiotic visualization. The research extends existing functionalist frameworks by incorporating psycholinguistic and neuropedagogical findings that explain how attention, memory, and affective regulation shape performance outcomes. Its pedagogical implications are equally significant: exercises focusing on sense-based note-taking, functional reformulation, and cognitive-

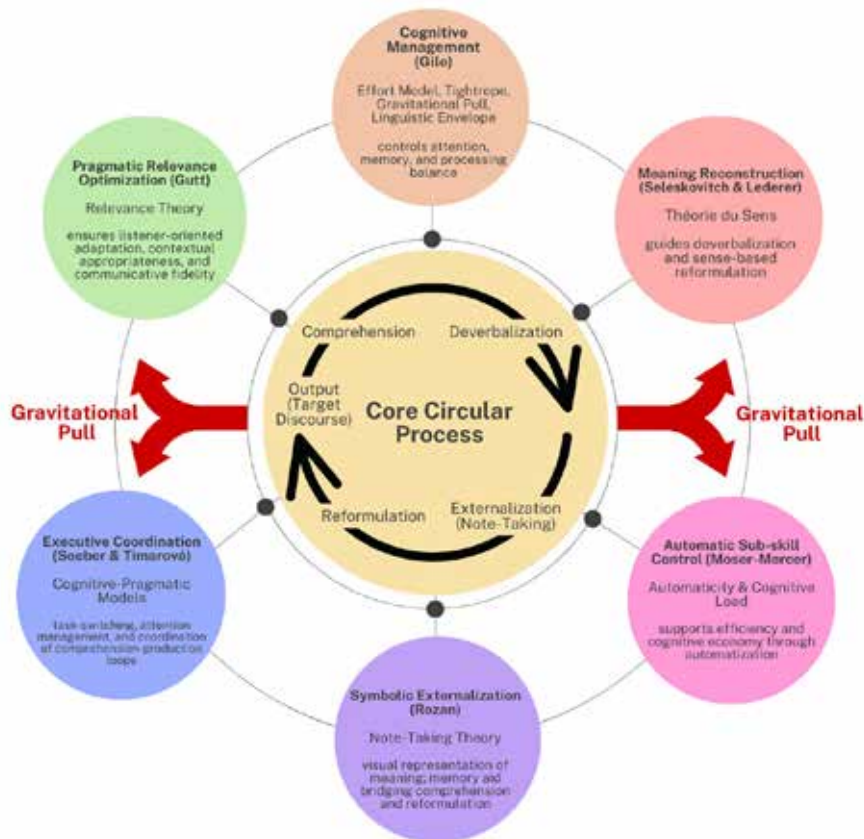

Fig. 2. Integrated Cognitive-Functional Model of Bilateral Interpreting (ICFMBI)

load management demonstrably improve accuracy, fluency, and communicative coherence.

The findings justify the view that the integration of cognitive and functional paradigms provides a comprehensive understanding of bilateral interpreting as both a mental and communicative activity. By connecting theories of effort, sense, and symbolic mediation within a single interpretive continuum, this research establishes a new conceptual foundation for interpreter education. It contributes to translation studies by revealing the deep interdependence between cognition, function, and pedagogy, while offering practical recommendations for curriculum design, interpreter assessment, and future empirical research on bilingual mediation.

Further studies should aim to empirically validate the ICFMBI model through experimental and corpus-based research that measures cognitive load, accuracy, and processing time in bilateral interpreting tasks. Future work could employ neurocognitive and eye-tracking methodologies to analyze how interpreters coordinate listening, memory, and production, and to identify neural correlates of the gravitational pull effect and deverbalization. Moreover, comparative studies involving interpreters of different language pairs would help to explore how linguistic typology influences note-taking structure, reformulation strategies, and susceptibility to source-language interference.

Another promising line of research involves pedagogical testing of training modules derived from the ICFMBI framework, including simulation-based exercises that integrate sense reconstruction, note-taking, and cognitive load management. Such experiments could establish evidence-based guidelines for optimizing interpreter curricula. Additionally, future investigations might extend the model to remote and hybrid interpreting contexts, where technological mediation introduces new cognitive and communicative variables.

Finally, longitudinal studies tracing the development of automaticity and executive control in interpreter trainees would further refine understanding of how expertise evolves. By connecting functionalist translation theory with cognitive and neuropragmatic findings, future research can continue to enhance the theoretical precision and practical effectiveness of interpreter education, ensuring that the next generation of professionals is equipped to manage the complex demands of multilingual communication in global contexts.

BIBLIOGRAPHY

1. Barik H. C. *Simultaneous interpretation: A psycholinguistic study*: Ph.D. diss., University of North Carolina. Chapel Hill, 1975. 206 p.
2. Gerver D. *Empirical studies of the simultaneous interpretation: A review and a model*. NY: Plenum Press, 1976. 142 p.

3. Giles D. *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*: Revised edition. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2009. 252 p.
4. Gutt E.-A. *Translation and Relevance: Cognition and Context*. 2nd ed. Manchester: St. Jerome Publishing, 2000. 284 p.
5. Moser-Mercer B. Process models in simultaneous interpretation. *Machine Translation and Translation Theory* / editors: Hauenschild Ch., Heizmann S. Berlin, NY: Mouton de Gruyter, 1997. P. 148–161.
6. Nord C. *Translating As a Purposeful Activity*. 2nd ed.: Functionalist Approaches Explained. Taylor & Francis Group, 2018. 154 p.
7. Onyshchak H., Koval L., Vazhenina O., Bakhov I., Povoroznyuk R., Devitska A. Cognitive and Neurolinguistic Aspects of Interpreting. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 2021. Vol. 12, No 4. P. 224–237. DOI: <https://doi.org/10.18662/brain/12.4/246>
8. Onyshchak H., Liutko N., Yarova A., Povoroznyuk R., Kolomiets I., Gontsa I. Pragmatic Competence in Political Discourse Interpreting. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2023. Vol. 15, No 3. P. 376–399. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/15.3/772>
9. Pöchhacker F. *Introducing Interpreting Studies*. London, NY: Routledge, 2004. 252 p.
10. Povoroznyuk R., Pocheniuk I., Gaidash A., Rybakova K., Ostropolchenko Y., Saifutdinova O. Neuropedagogical Guidelines for Translation Studies: Perceiving the Linguistic-Cultural Markers of the Other (Foreign) in Translation. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2024. Vol. 16, No 4. P. 185–209. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/16.4/912>
11. Rozan J.-F. *Note-taking in Consecutive Interpreting*. Washington, D.C.: The U.S. Office of Interpreter Services, 1959. 47 p.
12. Seeber A. *Cognitive modeling of simultaneous interpreting: A corpus-based study*: Ph.D. diss., University of Geneva. Geneva, 2011. 271 p.
13. Seleskovitch D., Lederer M. *Interpréter pour traduire*. Paris: Didier Érudition, 1984. 311 p.
14. Timarová Š. *Cognitive effort management in simultaneous interpreting*: Ph.D. diss., University of Geneva. Geneva, 2011. 201 p.
15. Wadensjö C. *Interpreting as Interaction*. London, NY: Routledge, 1998. 334 p.

REFERENCES

1. Barik, H. C. (1975). *Simultaneous interpretation: A psycholinguistic study* [Doctoral dissertation, University of North Carolina]. ProQuest Dissertations and Theses.

2. Gerver, D. (1976). *Empirical studies of the simultaneous interpretation: A review and a model*. Plenum Press.
3. Gile, D. (2009). *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training* (Rev. ed.). John Benjamins Publishing Company.
4. Gutt, E.-A. (2000). *Translation and Relevance: Cognition and Context* (2nd ed.). St. Jerome Publishing.
5. Moser-Mercer, B. (1997). Process models in simultaneous interpretation. In Ch. Hauenschild & S. Heizmann (Eds.), *Machine Translation and Translation Theory* (pp. 148–161). Mouton de Gruyter.
6. Nord, C. (2018). *Translating As a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained* (2nd ed.). Taylor & Francis Group.
7. Onyshchak, H., Koval, L., Vazhenina, O., Bakhov, I., Povoroznyuk, R., & Devitska, A. (2021). Cognitive and Neurolinguistic Aspects of Interpreting. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 12(4), 224–237. <https://doi.org/10.18662/brain/12.4/246>
8. Onyshchak, H., Liutko, N., Yarova, A., Povoroznyuk, R., Kolomiets, I., & Gontsa, I. (2023). Pragmatic Competence in Political Discourse Interpreting. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 15(3), 376–399. <https://doi.org/10.18662/rrem/15.3/772>
9. Pöchhacker, F. (2004). *Introducing Interpreting Studies*. Routledge.
10. Povoroznyuk, R., Pocheniuk, I., Gaidash, A., Rybakova, K., Ostropalchenko, Y., & Saifutdinova, O. (2024). Neuropedagogical Guidelines for Translation Studies: Perceiving the Linguistic-Cultural Markers of the Other (Foreign) in Translation. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 16(4), 185–209. <https://doi.org/10.18662/rrem/16.4/912>
11. Rozan, J.-F. (1959). *Note-taking in Consecutive Interpreting*. The U.S. Office of Interpreter Services.
12. Seeber, A. (2011). *Cognitive modeling of simultaneous interpreting: A corpus-based study* [Doctoral dissertation, University of Geneva].
13. Seleskovitch, D., & Lederer, M. (1984). *Interpréter pour traduire*. Didier Érudition.
14. Timarová, Š. (2011). *Cognitive effort management in simultaneous interpreting* [Doctoral dissertation, University of Geneva].
15. Wadensjö, C. (1998). *Interpreting as Interaction*. Routledge.

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 14.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

БРИТАНСЬКА МОНАРХІЯ У СИНТАКСИЧНОМУ ДЗЕРКАЛІ ДВОХ ПРИНЦЕС**Пожарицька О. О.**

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри граматики англійської мови
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Французький бульвар 24/26, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0003-4820-8129
grammarlena@onu.edu.ua*

Герасіменко О. О.

*студент IV курсу факультету романо-германської філології
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Французький бульвар 24/26, Одеса, Україна
orcid.org/0009-0009-9428-7906
alekseigerasimenko@stud.onu.edu.ua*

Ключові слова: *монархія,
імідж, принцеса Уельська,
мовленнєвий портрет,
мовленнєва особистість,
комунікативна стратегія,
речення, концепт.*

Представлене дослідження присвячене порівняльному аналізу мовленнєвих портретів та поведінки принцес Уельських крізь призму тематичної різноманітності та комунікативної репрезентації їхніх публічних виступів. Незважаючи на те що проблема мовленнєвої особистості була у центрі уваги багатьох досліджень у галузі лінгвістики, аналіз еволюційних змін у мовленні принцеси Уельської як символу королівської родини та монархії досі не проводився. Цей факт, а також сама роль королівської родини у формуванні іміджу країни у цілому свідчать про актуальність даної роботи. Отже, наше дослідження спрямоване на порівняння мовленнєвих стратегій двох принцес, тематичної розгалуженості їхніх промов та комунікативних типів висловлювань, які вони використовують. Корпус дослідження становлять 543 речення з публічних промов принцеси Кетрін та 527 речень із публічних промов принцеси Діани. У процесі аналізу ми зафіксували значне зміщення інтересу принцес зі світових проблем на внутрішні проблеми громадян Великої Британії. Таким чином, тоді як принцеса Діана зосереджувалася на гуманітарних ініціативах (40% промов), соціальній (не)справедливості (20% промов) та охороні здоров'я (20% промов), принцеса Кетрін концентрується на психологічному здоров'ї нації (40% промов) та проблемах дітей та освіти (40% промов). Окрім того, Кетрін пропагує роль мистецтва для розвитку дітей (20% промов). У плані вибору комунікативних типів речень промови принцеси Діани набагато емоційніші (10% питальних речень та 8% наказових), тоді як висловлювання принцеси Кетрін більш логічно структуровані та вдвічі рідше містять питання (4%). Зроблено висновок про загальну зміну іміджу британської монархії, що відображається у промовах принцес. Промови Діани сповнені пафосу, емпатії та риторичних звернень, утілюючи концепт «Королівського серця». Своєю чергою, принцеса Кетрін зосереджується на логіці викладу, чіткості структури та інституційній актуальності, представляючи «Королівський розум». Зміни в тематичному фокусі їхніх промов відображають зміни у політичному контексті, соціальних пріоритетах та загалом у ролі самої монархії, яка також змінюється. Емоційний стиль Діани сприяв глобальній гуманітарній діяльності, тоді як логічний підхід Кетрін підтримує місцеві ініціативи та соціальну стабільність. Можна сказати, що разом

їхні промови демонструють перехід монархії від емпатичної емоційності до інституційних дій. Перспектива дослідження полягає у подальшому дослідженні структурних та лексичних особливостей промов принцеси із метою кращого розуміння та опису змін в іміджі принцеси Уельської як королівської особи.

BRITISH MONARCHY IN THE SYNTACTIC MIRROR OF TWO PRINCESSES

Pozharytska O. O.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Grammar
Odesa I. I. Mechnikov National University
Frantsuzkyi bulvar, 24/26, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0003-4820-8129
grammarlena@onu.edu.ua*

Herasimenko O. O.

*Fourth-year Student at the Faculty of Romance and Germanic Philology
Odesa I. I. Mechnikov National University
Frantsuzkyi bulvar, 24/26, Odesa, Ukraine
orcid.org/0009-0009-9428-7906
alekseigerasimenko@stud.onu.edu.ua*

Key words: *monarchy, image, princess of Wales, speech portrait, speech personality, communicative strategy, sentence, concept.*

The present investigation is dedicated to a comparative analysis of Princesses of Wales' speech portraits and behaviour through the prism of the thematic versatility and communicative representation of their public speeches. While the problem of speech personality has been in the focus of different research in the field of linguistics, an analysis of the evolutionary changes in the speech of Princess of Wales as a symbol of royal family and monarchy hasn't been carried out. This and the role the royal family plays in forming the image of the country as a whole prove the topicality of the paper. Thus, our research aims at comparing the speech strategies of both princesses, the thematic representation of their speeches, and the communicative types of utterances employed by them. The corpus of the study counts 543 sentences from Princess Catherine's public speeches and 527 sentences from those of Princess Diana. In the process of analysis, we have registered a considerable shift of the princesses' interest from the world problems to the inner domestic problems of the citizens of the UK. Thus, while Princess Diana concentrated on humanitarian initiatives (40% of speeches), social (in)justice (20%) and healthcare (20%), Princess Catherine focuses on the nation's psychological health (40%) and problems of children & education (40%). Besides, Catherine promotes the role of arts for children's development. In terms of their choice of communicative sentence types, Princess Diana's speeches are by far more emotional, employing 10% of interrogatives and 8% of imperatives), while Princess Catherine's utterances are more logically structured and rarely contain questions (4%). A conclusion has been made about a general change in the image of the British monarchy reflected in the princesses' speeches. While Diana's speeches emphasize pathos, empathy, and rhetorical appeals, embodying the concept of «Royal Heart», Catherine focuses on logic, structure, and institutional relevance, representing the concept of «Royal Mind». Changes in their thematic focus reflect political context, social priorities, and the evolving role of the monarchy altogether. Diana's emotional style promoted global humanitarian engagement, whereas Catherine's logical approach supports local initiatives and social stability. Together, their speeches show the monarchy's shift from emotional expression

to institutional action. The perspectives of our investigation lie in further research of the structural and lexical peculiarities of the princesses' speeches with an aim to better understand and describe the changes in the image of the Princess of Wales as a royal figure.

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі, де дедалі більшого значення набувають м'яка сила та культурна дипломатія, імідж держави на міжнародній арені значною мірою формується не лише через офіційну політику, а й завдяки символам національної ідентичності, які викликають широкий суспільний інтерес. Одним із таких символів для Великої Британії є британська королівська родина – інституція з багатовіковою історією, що виконує не лише церемоніальні, а й соціокультурні функції. Її присутність у медіапросторі, участь у благодійних, дипломатичних і культурних ініціативах, а також стійкий міжнародний інтерес до монархії роблять її потужним інструментом формування позитивного іміджу держави.

Представлене дослідження спрямоване на аналіз особливостей мовленнєвої поведінки та мовленнєвого портрету двох представниць британської королівської родини – принцеси Діани Спенсер та Кетрін Міддлтон (принцеса Уельська).

Попри те що загальному розгляду проблем мовленнєвого портрету та мовленнєвої поведінки особистості приділяли увагу такі видатні вчені, як О. Бондар, Т. Космеда [Космеда, 2023], І. Морозова [Морозова, 2021], Л. Паламарчук, О. Пожарицька [Пожарицька, 2015], Т. Садова, О. Селіванова [Селіванова, 2012] та ін., порівняння саме тематичної наповненості та комунікативної спрямованості висловлювань у публічних промовах принцес Уельських в аспекті їхніх еволюційних змін не проводилося, що підкреслює актуальність нашої роботи. Своєчасність проведеної розвідки також підсилюється тим, що аналіз публічних промов представниць королівської родини сприяє кращому розумінню еволюції соціальних питань, що порушуються британськими принцесами, та допомагає простежити зміни в риторичних стратегіях королівської родини, що відображають нові соціальні виклики в контексті розвитку сучасного британського суспільства. Окрім того, проведене дослідження забезпечує глибше розуміння того, як публічні виступи членів монархії можуть формувати соціальну політику, впливати на громадські настрої та підтримувати культурні та гуманітарні ініціативи, що вказує на його його наріжність.

Мета і завдання статті. Отже, метою даної розвідки є порівняння загальних мовленнєвих стратегій, тематичної розгалуженості та комунікативних типів висловлювань, до яких тяжіють принцеси Уельські Діана Спенсер та Кейт Міддлтон. Досягнення даної мети передбачало

розв'язання таких завдань дослідження: схарактеризувати Діану Спенсер та Кетрін Міддлтон як історичних постатей британської монархії, проаналізувати тематичну спрямованість публічних промов кожної з принцес, дослідити питому вагу різних комунікативних типів речень, представлених у їхніх публічних промовах, та зробити компаративний аналіз типових рис мовленнєвої поведінки принцес Уельських крізь призму історичного розвитку іміджу британської монархії.

Предмет та об'єкт дослідження. Предметом дослідження є публічні промови Діани Спенсер та Кетрін Міддлтон як принцес Уельських, а об'єктом – комунікативні характеристики та тематика їхнього мовлення. Дослідження здійснюється на основі комунікативних та тематичних параметрів публічних промов принцес.

Матеріал роботи складається з дев'яти промов принцеси Кетрін (загальний обсяг – 543 речень) та семи промов принцеси Діани (загальний обсяг – 527 речень). Для поглибленого вивчення комунікативних особливостей мовленнєвих портретів принцес було відібрано та детально проаналізовано 110 речень із промов Кетрін і 110 речень із промов Діани.

Робота виконана із залученням як загальнонаукових, так і суто лінгвістичних методів дослідження, як-то: компонентний, дескриптивний, контрастивний та дистрибутивний аналіз із залученням квантитативного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку О. Селіванової, мовна особистість є невід'ємним складником розмовно-мовних і комунікативних здібностей людини, ці здібності характеризуються реалізацією її мовних і комунікативних навичок у породженні, сприйнятті, розумінні та інтерпретації усних повідомлень, а також під час інтерактивного обговорення думок [Селіванова, 2012, с. 204].

У «Короткому тлумачному словнику лінгвістичних термінів» за редакцією С. І. Єрмоленка мовна індивідуальність розглядається як поєднання мовних здібностей мовця, його прагнення до творчого самовираження, вільного, автоматичного застосування різнобічної мовної діяльності [Короткий тлумачний словник, 2001, с. 102]. Мовний індивід дбає про свою мовну практику, має відбиток соціального, політичного середовища, традицій виховання в національній культурі й залежить від свого середовища для виживання. Зрозуміло, що, окрім індивідуальних специфічних, психологічних рис особистості, на її мовлен-

несу поведінку та мовленнєвий портрет будуть впливати і національна культура, і соціальна роль, яку ця особистість відіграє у соціумі. Із цього погляду мовленнєві портрети представниць королівської родини Діани Спенсер та Кетрін Міддлтон являють собою унікальне явище, адже віддзеркалюють як власні схильності риторів, так і традиції не лише британського світогляду, а й інституту монархії як такого. Розглянемо, які лінгвальні риси є характерними для кожної з них та як саме це може впливати на образ інституту монархії у Великій Британії.

Принцеси Уельські Діана Спенсер та Кетрін Міддлтон є улюбленицями британського народу та символами британської монархії. Образи обох принцес, однак, репрезентують різні часові періоди: Діана асоціюється з емоційно насиченим гуманізмом та критичною рефлексією щодо монархічних традицій, характерних для 1980–1990-х років, тоді як Кетрін утілює структуровану, соціально орієнтовану комунікативну модель, притаманну 2010–2020-м рокам.

Діана народилася у відомій аристократичній родині Спенсер-Черчилль. Її батьком був віконт Джон Спенсер, а матір'ю – віконтеса Френсіс Шанд Кідд. Обидва батьки належали до давніх королівських династій у Сполученому Королівстві. У 1981 р. Діана уклала шлюб із принцом Чарльзом, старшим сином королеви Єлизавети II, і отримала титул принцеси Уельської [Calhoun, 2020, p. 237–241].

Під час своєї діяльності принцеса Діана зосередилася на глобальних гуманітарних проблемах, таких як ВІЛ/СНІД, заміновані території та захист дітей [Beharrell, 2003, p. 214; Kaldas, 2024]. За нашими спостереженнями, її риторична стратегія ґрунтувалася на апеляції до моральних концептів, часто порушуючи традиційну протокольну формальність із метою встановлення контакту із соціально незахищеними верствами суспільства. Як показують результати проведеного аналізу, із погляду тематичної розгалуженості промови принцеси Діани охоплювали здебільшого гуманітарні ініціативи (40%), проблеми охорони здоров'я (20%) (здебільшого йшлося про тих, хто страждає на ВІЛ/СНІД), дитинства та освіти (20%) і боротьбу за подолання громадської несправедливості (20%). В останньому випадку особлива увага приділялася протистоянню насильству та соціальним відторгненням. Промови принцеси Діани завжди були емоційними та спрямованими на подолання соціальних стигм.

Базуючись на класичному підході у граматиці до комунікативного розподілу речень на декларативні, інтерогативні та імперативні за метою висловлювання [Morozova & Pozharytska 2024, p. 52], ми дослідили комунікативні особливості

риторики обох принцес. Так, комунікативний стиль принцеси Діани, за нашими розрахунками, спирався на декларативні конструкції (82% загального корпусу висловлювань), підкріплені інтерогативними та імперативними реченнями (близько 10% та 8% відповідно).

Наприклад:

- «*HIV does not make people dangerous to know*» – декларативне речення. У цьому реченні принцеса Діана Уельська наголошує на темі охорони здоров'я.

- «*When you say indifferent, what do you mean?*» – інтерогативне речення. Поставивши це питання, Діана підіймає тему соціального відторгнення у своєму інтерв'ю та підкреслює неможливість та неправильність позиції триматися осторонь від проблем тих, хто нас оточує.

- «*Only do what your heart tells you*» – імперативне речення, прямий наказ, що заохочує персональне переконання людини робити те, що є справедливим за законами серця.

Зауважимо, що велика частка питань у промовах принцеси Діани – це риторичні запитання, здебільшого структурно оформлені у вигляді простих речень типу: «*Where do we begin?*», «*But why not risk it anyway?*». Такі питання робили її промови водночас простішими для сприйняття та набагато емоційнішими, такими, що зверталися безпосередньо до публіки. Можна сказати, що завдяки простоті та емоційному тону Діана гуманізувала монархію, переосмисливши її зв'язок зі звичайними громадянами.

Принцеса Кетрін народилася 9 січня 1982 р., і вона також має королівське походження, адже походить безпосередньо від лінії короля Едуарда IV. Фактично принцеса Кетрін і принц Вільям є далекими родичами (п'ятнадцятими двоюрідними братами). 29 квітня 2011 р. Кетрін Міддлтон вийшла заміж за принца Уельського Вільяма. Весільна церемонія відбулася у Вестмінстерському абатстві в Лондоні, а королева Великої Британії Єлизавета II посвятила молоду пару в титул герцога і герцогині Кембриджських.

Змінюються часи, і змінюється тематика королівських промов принцес. Кетрін на відміну від Діани демонструє більш формалізований, аналітичний підхід до лінгвальної побудови своїх виступів [Morozova, 2021]. Як показують результати нашого дослідження, тематично її риторика на відміну від принцеси Діани концентрується на багаторівневих соціальних проектах (табл. 1).

Отже, принцеса Уельська Кейт більше концентрується на промовах, що ставлять своєю метою висвітлити психологічну підтримку громадян (40%), темі раннього дитинства (40%) та проблемі ролі мистецтва у розвитку дітей (20%). Фактично з конкретних проблем фізичного здоров'я та його

Тематична розгалуженість промов принцес Уельських Діани та Кетрін: компаративний аналіз

Тема	Діана Спенсер (%)	Кейт Міддлтон (%)
Психічне здоров'я	0%	40%
Дитинство та освіта	20%	40%
Гуманітарні ініціативи	40%	0%
Соціальна справедливість	20%	0%
Охорона здоров'я (ВІЛ/СНІД)	20%	0%
Роль мистецтва у розвитку дітей	0%	20%

охорони ракурс змістився до психічного здоров'я людей, і навіть питання соціальної несправедливості, якщо і розглядаються, то лише у цьому аспекті. На відміну від Діани Кетрін не приділяє великої уваги гуманітарним ініціативам, концентруючись більше власне на проблемах мешканців Британії. Такі зміни ми пов'язуємо як із загальною зміною політичної ситуації, так і з трансформацією суспільних цінностей, а також зі зміною фокусу уваги Великої Британії у політиці, продиктованою у тому числі Брекзітом, коли мешканці країни фактично показали свою більшу орієнтованість на внутрішні проблеми та ресурси, а не на розвиток світової економіки.

У роботі встановлено, що комунікативно, виступи принцеси Кетрін складаються на 92% із декларативних речень, 4% інтерогативних та 4% імперативних конструкцій, що підкреслює її більшу орієнтацію на інформативність свого власного повідомлення та його точність, а не на його емоційне навантаження.

Наприклад:

- «*We know that mental health is an issue for us all*» – декларативне речення, у якому Кейт Міддлтон підіймає проблему ментального здоров'я.
- «*How can we support parents who are struggling to prioritise their own wellbeing?*» – інтерогативне речення, де обговорюється тема психологічної підтримки для батьків.
- «*Just give them a ring, send them a text or knock on the door*» – імперативне речення, яке спонукає до психологічної підтримки близьких.

Цікаво, що лексичний репертуар принцеси Кетрін включає такі доволі складні та професійні терміни, як «*early intervention*», «*mental wellbeing*», «*community cohesion*» та ін., що яскраво контрастує з емоційно забарвленою лексикою Діани: «*Family is the most important thing in the world*», «*A mother's arms are more comforting than anyone else's*».

Загалом мовленнєва поведінка принцеси Кетрін відображає саму специфіку сучасного королівського спілкування – збалансований симбіоз прагматичного соціального цілепокладання та класичної формальної академічної риторики.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Таким чином, порівняльний аналіз публічних промов двох принцес уможливило зробити висновок про еволюцію узагальненого іміджу принцеси Уельської як представниці королівської родини – від емоційної душевної комунікантки до більш логічного спікера, орієнтованого на конкретні дії. Суттєві відмінності між публічними промовами Діани, принцеси Уельської, та Кетрін, принцеси Уельської, при цьому зумовлені не лише їхніми особистими стилями комунікації, а й соціально-культурним контекстом їхньої діяльності. Незважаючи на спільну приналежність до британської королівської родини, вони зосереджують увагу на різних темах, адаптуючи свої висловлювання до актуальних суспільних викликів.

Тоді як мовленнєва практика Діани характеризується пафосом, емпатією, риторичними запитаннями та закликами і повторами, комунікативна стратегія Кетрін зосереджується на логічній аргументації, чіткій структурованості, збалансованості та інституційній релевантності. Можна сказати, що у своїх промовах Діана об'єктивує концепцію «Королівського серця», поєднуючи монархію та народ через теплоту, а Кетрін – «Королівського розуму», базуючись на логіці та розсудливості.

Окрім власних природних схильностей, відмінності в риторичних особливостях публічних промов принцес, на нашу думку, відображають суспільні трансформації іміджу британської монархії – від такої, що заснована на особистому стражданні, до інституції, яка мобілізує системні реформи. Обидва образи показують, що будь-який представник монархії – це комунікативний інструмент побудови її загального іміджу. І якщо у випадку з принцесою Діаною історична ситуація та її природні риси самої принцеси апелювали до маніфестації негайного гуманітарного відгуку, то принцеса Кетрін символізує поступовий системний розвиток та превентивні механізми, які пропагує тепершня Британія.

Отже, порівняльне дослідження промов принцес Уельських показує, як королівська комунікація адаптується до історичного контексту. Зміни тема-

тичного фокусу та комунікативних особливостей промов принцес можна пояснити комбінацією політичного контексту, соціальних пріоритетів і трансформації ролі монархії. Емоційно відкритий стиль Діани ламає бар'єри страху та упереджень, тоді як політично керований дискурс Кетрін сприяє суспільній стійкості та усвідомленню.

Таким чином, аналіз публічних виступів принцес Діани та Кетрін демонструє не просто перехід від емоційного, глобального гуманітарного активізму Діани до стратегії локальної підтримки та розвитку психологічного та культурного потенціалу населення. Разом вони ілюструють трансформацію королівського співчуття – від емоційного вираження до інституційних дій, – формуючи постійну соціальну актуальність монархії як інституту влади.

Перспективу нашої роботи вбачаємо у дослідженні структурних типів речень у межах публічних промов принцес Діани та Кетрін, а також у більш детальному аналізі їх лексичного наповнення, що разом надасть більш глибоке розуміння еволюції узагальненого іміджу принцеси Вельської як однієї з ключових символів британської монархії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Космеда Т. А. Українська Я-лінгвістика: мовна особистість Л. А. Лисиченко в персональному дискурсі (на матеріалі мемуарів «І на тім рушникові...»). *Лінгвістичні дослідження*. 2023. Вип. 58. С. 53–78. <https://doi.org/10.34142/23127546.2023.58.05>
2. Морозова І. Б. Формування лінгвальної поведінки англомовної елітної особистості (на матеріалі промов герцогині Кембриджської Кейт Міддлтон). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика»*. 2021. Т. 32(71). № 1. Ч. 1. С. 157–164.
3. Пожарицька О. О. Упізнати хорошу людину за словами: лінгвопрагматичні характеристики мовлення головного героя в романах жанру «вестерн». *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія «Філологічні науки»*. 2015. № 4(305). С. 311–317.
4. Селіванова О. О. Мовленнєвий вплив в комунікативній взаємодії. *Психолінгвістика*. 2012. Вип. 10. С. 223–229.
5. Beharrell P. AIDS and the British press. In: *Getting the message*. Routledge, 2003. P. 202–238. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203397404-21/aids-british-press-peter-beharrell>
6. Calhoun A. J. & Gold J. A. «I feel like I knew them»: The positive effect of celebrity self-disclosure of mental illness. *Academic Psychiatry*. 2020. Vol. 44(2). P. 237–241. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40596-020-01200-5>
7. Kaldas M. S. F. A Critical Discourse Analysis of Diana: In Her Own Words. *CDELT Occasional Papers in the Development of English Education*. 2024. Vol. 87, Iss. 1 (July). P. 293–316. <https://doi.org/10.21608/opde.2024.384372>
8. Morozova I., Pozharytska O. Alisa in a Futuristic Wonderland: Traveling Through Time and Space with a Girl from Tomorrow. In: *Time Travel in World Literature and Cinema / Ed. Bernard Montoneri*. Ldn–NY: Palgrave Macmillan, 2024. P. 43–66. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-52315-1>
9. Короткий глумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С. І. Єрмоленко. Київ : Довіра, 2001. 245 с.

REFERENCES

1. Kosmeda, T. A. (2023). Ukrainiska Ya-linhvistyka: movna osobystist L. A. Lysychenko v personalnomu dyskursi (na materialy memuariv «I na tim rushnykovi...») [Ukrainian I-linguistics: the linguistic personality of L. A. Lysichenko in personal discourse (based on the memoir «And on that rushnyk...»)]. *Linhvistychni doslidzhennia*, 58, 53–78. <https://doi.org/10.34142/23127546.2023.58.05>
2. Morozova, I. B. (2021). Formuvannia linhvalnoi povedinky anhlomovnoi elitnoi osobystosti (na materialy promov hertsoghyni kembridzhskoi Keit Middleton) [Formation of linguistic behaviour of the English-speaking elite personality (based on the speeches of the Duchess of Cambridge, Kate Middleton)]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka*, 32 (71), no. 1, part 1, 157–164.
3. Pozharytska, O. O. (2015). Upiznaty khoroshu liudynu za slovamy: linhvo-prahmatychni kharakterystyky movlennia holovnoho heroia v romanakh zhanru “vestern” [Recognizing a good person by words: linguistic and pragmatic characteristics of the protagonist's speech in western novels]. *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu im. Lesi Ukrainky. Serii: Filolohichni nauky*, 4 (305), 311–317.
4. Selivanova, O. O. (2012). Movlennievyy vplyv v komunikativnii vzaiemodii [Speech influence in communicative interaction]. *Psykholinhvistyka*, 10, 223–229.
5. Beharrell, P. (2003). AIDS and the British press. In: *Getting the Message*. Routledge, 202–238. Retrieved from: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203397404-21/aids-british-press-peter-beharrell>

6. Calhoun, A. J., & Gold, J. A. (2020). «I feel like I knew them»: The positive effect of celebrity self-disclosure of mental illness. *Academic Psychiatry*, 44(2), 237–241. Retrieved from: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40596-020-01200-5>
7. Kaldas, M. S. F. (2024). A Critical Discourse Analysis of «Diana: In Her Own Words». *CDELT Occasional Papers in the Development of English Education*, 87(1), 293–316. <https://doi.org/10.21608/opde.2024.384372>
8. Morozova, I., & Pozharytska, O. (2024). Alisa in a Futuristic Wonderland: Traveling Through Time and Space with a Girl from Tomorrow. In: *Montoneri, B. (ed.) Time Travel in World Literature and Cinema*. London–New York: Palgrave Macmillan, 43–66. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-52315-1>
9. Yermolenko, S. I. (ed.) (2001). *Kороткий тлумачний словник лінгвістичних термінів [Short explanatory dictionary of linguistic terms]*. Kyiv: Dovira.

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 25.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

LANGUAGE OF CONTROL IN LOIS LOWRY'S NOVEL *THE GIVER*

Pradivlianna L. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English Language
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
Ostrozko str., 32, Vinnytsia, Ukraine
orcid.org/0000-0003-1752-8613
lpradivlianna@vspu.edu.ua*

Gladio S. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English Language
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
Ostrozko str., 32, Vinnytsia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-6698-524X
Svitlana.Gladio@vspu.edu.ua*

Key words: *dystopia, young adult literature, linguistic manipulation, euphemisms, Lius Lowry, The Giver.*

The article explores the phenomenon of linguistic manipulation and control in Lois Lowry's young adult dystopian novel *The Giver* (1993). The narration presents a society founded on the principles of «Sameness», a social order originally designed to eliminate hunger, pain and inequality, yet achieved at the cost of freedom and individuality. Lowry's fictional community is governed by surveillance, strict social rules, and, most decisively, through the «precision of language» – a system of linguistic restrictions.

The aim of the paper is to examine how the suppression and regulation of language in the novel function as mechanisms of cognitive control. The analysis focuses on two interrelated aspects of the novel's linguistic organization: the language within the fictional community, which serves as an instrument of suppression; and the language of the narrative itself, which mirrors the protagonist's cognitive and emotional evolution.

The study employs tools of semantics, cognitive linguistics, and stylistic analysis to trace the shifts in lexical density, metaphorical expressiveness, and syntactic complexity that accompany the protagonist's growth as an individual. The results of the study demonstrate that in Lowry's novel, language as the mechanism of social control is employed by the community authorities as a means of ideological manipulation: imposed vocabulary, pre-formulated linguistic patterns, lexical restrictions, and euphemistic substitutions prevent citizens' development as free individuals capable of moral choices. At the stylistic level, the author employs linguistic simplification followed by linguistic enrichment to dramatize the protagonist's mental liberation: gradual transformation of narrative style reflects his growing linguistic and cognitive awareness. By choosing the perspective of a child, Lowry illustrates how the community members are trained into obedience, how they learn from childhood to voluntarily relinquish their freedom of choice. Ultimately, the novel illustrates how language becomes a perfect instrument for teaching conformity and compliance.

МОВА КОНТРОЛЮ В РОМАНІ ЛОЇС ЛОУРІ «ХРАНИТЕЛЬ»

Прадівлянна Л. М.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32, Вінниця, Україна
orcid.org/0000-0003-1752-8613
lpradivlianna@vspu.edu.ua*

Гладь С. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32, Вінниця, Україна
orcid.org/0000-0002-6698-524X
Svitlana.Gladio@vspu.edu.ua*

Ключові слова: антиутопія, підліткова література, мовні маніпуляції, евфемізм, Лоїс Лоурі, «Хранитель».

У статті досліджується явище мовної маніпуляції та контролю в антиутопічному романі Лоїс Лоурі «Хранитель» (The Giver, 1993), який зображує спільноту майбутнього, що побудована на принципі «однаковості» – соціальному устрої, створеному з метою усунення голоду, болю та нерівності, але досягнутому ціною втрати свободи та індивідуальності. Усі аспекти життя громадян регулюються за допомогою нагляду, генетичного добору, суворих соціальних правил і, найголовніше, через «точність мови» – систему мовних обмежень, що формує мислення та поведінку людей.

Мета статті полягає в аналізі мовної організації роману: по-перше, розглянуто мову в межах художнього світу твору, де вона виконує функцію соціального контролю та когнітивного обмеження громадян; по-друге, досліджується мова самого наративу, що віддзеркалює поступову інтелектуальну й мовну еволюцію головного героя. У фокусі аналізу – способи, за допомогою яких мовні обмеження, нав'язані мовні моделі, евфемізми та семантичні підміни створюють у спільноті систему значень, що позбавляє персонажів здатності усвідомлювати власні емоції, індивідуальність чи моральний вибір, а також допомагає приховати брехню, на якій побудоване все суспільство. Паралельно простежується, як зміна стилю нарації – від лексично спрощеного до емоційно насиченого й образного – відображає розширення когнітивних можливостей головного героя.

Методологічно дослідження спирається на поєднання інструментарію семантики, когнітивної лінгвістики та стилістичного аналізу, що дає змогу простежити зміни в лексичній насиченості, метафоричній виразності та синтаксичній складності тексту, які супроводжують становлення героя як самостійної особистості.

Результати засвідчують, що на рівні зображеного світу роману мова стає засобом ідеологічної та емоційної маніпуляції, тоді як на рівні художнього стилю – індикатором внутрішнього визволення героя. Роман Лоурі демонструє, як маніпуляція мовою не лише забезпечує соціальну конформність, а й визначає межі людської свідомості, що робить твір цінним матеріалом для дослідження когнітивних та ідеологічних аспектів мовного контролю.

Introduction. Lois Lowry's 1993 novel *The Giver*, awarded the prestigious Newbery Medal for «the most distinguished contribution to American literature for children», has been praised by *The New Yorker* as «perhaps the best children's novel ever written» [Waldman, 2021]. At the same time, it has been among the most frequently challenged books, often removed from school curricula because of its unsettling themes. This paradoxical reception makes *The Giver* a particularly compelling subject for scholarly research.

The narration is set in a territorially isolated community founded on the principle of «Sameness», a social order originally designed to eliminate hunger, pain and inequality among people. While all citizens thrive in «blissful» happiness, the protagonist of the story, twelve-year-old Jonas, a well-bred and obedient member of this utopian world, is chosen to become a new Receiver of Memories. His assignment is to learn and preserve in his head all memories, pleasant and excruciatingly painful, of humanity's past. The knowledge he receives from his predecessor, The Giver, makes him question the foundations of their life and recognize dystopia behind the perfectly happy utopian world of his community. Life in their society is regulated by surveillance, genetic regulation, strict social rules, and, probably most decisively – by what its leaders call «precision of language», a restriction on the use of words. Communication is only possible through strictly conventionalized expressions.

Such focus on knowledge and language as a tool of manipulation sets this novel within the broader dystopian tradition, alongside works such as Orwell's *Nineteen Eighty-Four* and Bradbury's *Fahrenheit 451*. Yet Lowry addresses these issues to young adult readers, merging elements of science fiction, fantasy, and speculative fiction into a hybrid narrative that warns and provokes.

Aim of the Research. In this paper, we aim to examine how the suppression and regulation of language in the novel function as mechanisms of social control and to demonstrate how the narrative's style reflects the protagonist's expanding awareness. Language in *The Giver* is not merely a neutral medium of communication but an instrument of cognitive and emotional manipulation. Through depiction of linguistic restrictions, the novel exposes the paradox of a society that achieves stability by sacrificing essentially human freedoms of choice and individuality.

Object of the Research is the linguistic organization of Lowry's novel, including both the narrative's linguistic form and the depiction of the use of language within the depicted community.

Subject of the Research is the system of linguistic strategies and stylistic devices that shape and convey the protagonist's perception of reality in *The Giver*.

Research Objectives include: 1) to examine the stylistic organization of the narration to see how it reflects the protagonist's cognitive and emotional development; 2) to identify linguistic rules imposed on the citizens of the fictional community and analyze how these mechanisms function as instruments of cognitive and ideological control; 3) to attempt to interpret the author's ideas about the relationship between language, thought, and social conformity within totalitarian systems.

Analysis of Recent Publications. Lowry's work has already attracted a great deal of attention, receiving both high praise and, as S.L. Steward puts it, «its share of resistance» [Steward, 2007, p. 21] for the depiction of infanticide, euthanasia, and «puberty-driven sexual awakening» [ibid.]. The majority of critical studies deal with «utopian vs dystopian» characteristics in the novel. The authors examine the representation of «abuse exercised by a totalitarian power over its citizens in order to transform them into a mass of pliable material» [Toma, 2017, p. 227], the community's collective commitment to preserving idyllic life, and the reasons why the citizens «surrender to the Committee complete agency over their lives and esteem them with indiscriminate faith» [Roozeboom, 2017, p. 24]. The scholars emphasize that «a world where memories are controlled, suppressed, or erased, leads to a disruption in the formation of individual and group identities» [Jaithallia, 2023, p. 282]. Many interpret the novel as a warning that «the manipulation of memory serves as a tool for maintaining dominance and shaping collective consciousness, ultimately distorting individual and communal identities» [ibid.], thus offering young adult readers a way to «political and social awakening» [Hintz, 2002, p. 254].

One of the mechanisms of the memory restriction and cognitive control, as Lois Lowry demonstrates, is through limiting the language available to the community. According to N. Jaithallia, «deliberate limitation of vocabulary stifles the ability to convey complex emotions, experiences, and memories accurately», thus turning them into «diluted, simplified and diminished» recollections [Jaithallia, 2023, p. 285]. Without memories, people fail to develop wisdom, critical thinking, responsibility. Toma develops similar ideas and argues that «language reinforces the power of the Committee, benefiting its totalitarian agenda of creating numb, robot-like citizens, with childlike level of awareness, which never think for themselves or question authority» [Toma, 2017, p. 231].

Although the role of language as a tool of manipulation in Lowry's novel has not yet been thoroughly examined, it has been addressed in part by scholars such as Roozeboom, Jaithallia, Toma and others who regard it as an ideological weapon,

«a principal method that the existing power structure engages to control the residents» [Roozeboom, 2017, p. 25]. However, these discussions focus primarily on the effects of linguistic control, revealing how restricted language and memory, going hand in hand, produce «a society where the richness of human experience is sacrificed in the name of conformity and control» [Jaithallia, 2023, p. 285].

In this paper, we are interested in **linguistic strategies** of control and take a more comprehensive approach to the study of language in Lowry's novel. The analysis will combine approaches from cognitive linguistics, semantics, and stylistics. Cognitive linguistics provides a theoretical framework for understanding how restricted vocabulary shapes perception and thought. Semantic analysis will focus on euphemisms, lexical substitutions, and the manipulation of denotation and connotation, while stylistic analysis will reveal how Lowry's narrative strategies reinforce the theme of linguistic control. Together, these methods allow for a comprehensive examination of how language functions as a tool of manipulation in *The Giver*.

Findings and Discussion. As a Young Adult dystopia, the novel is narrated through the limited perspective of a teenager, Jonas, who lives in his «family unit» with a sister and, temporarily, a small child Gabriel, who is in danger of being «released» (euphemism used for «euthanasia/infanticide»), because of his «annoying» restlessness at night which interferes with adults' sleep. Jonas's point of view, though quite reliable because of his complete inability to lie, is still an outlook of a child. At the beginning of the novel, he is a contented young teenager who accepts his life «here and now» unquestioningly and who can't imagine «*How could someone not fit in? The community was so meticulously ordered, the choices so carefully made*» [Lowry, 2004, p. 48]. So, the reader, accustomed to classical dystopias, does not encounter overt criticism of the totalitarian control, explicit satire, nor the depictions of horrors of the all-powerful regime or state terror. All possible adult questions are completely neglected: who is in power, how can community run so smoothly without the horrors of punishment for disobedience, why community members are so content to be so ignorant.

Instead, by choosing the perspective of a child, Lowry illustrates firsthand how the community members are trained into obedience, how they learn from childhood to voluntarily relinquish their freedom of choice and entrust all decisions – significant ones (like, choosing a spouse or a future job) and minor (for example, which medicine to take) to the Elders. The citizens never feel any doubts, pain, or responsibility connected with choice-making because they believe that the Elders are never wrong. Everyone is happy – either with the choices done for them by the Elders

or because they themselves don't have to make the choice. And language seems to be a perfect instrument for teaching such compliance.

From early childhood, all citizens are instructed in the «precision of language» and are chastised, even punished corporally, for misuse of words. This equally applies to a tree-year-old child's simple act of confusing similar-sounding words like «smack» and «snack», and to more serious violations of the established linguistic norms like using strong adjectives or the word «release» playfully.

In the community, the language is as an important tool that helps to shape human thought, perception, behavior. Jonas learns that their society is built on rules and lies, and language itself becomes the very mechanism which conceals those lies and teaches the citizens to accept them as truth. Readers easily follow his revelations because the narration itself, Lowry's style, mirrors Jonas's linguistic and cognitive awakening.

Thus, in the opening chapters, the language is deliberately plain and repetitive, reflecting Jonas's limited worldview of a boy who has mastered «precision of language» and is happy with all the community rules which he finds logical. Lowry's text at this point is written in «routinist» language, her style is simple and straightforward, her descriptions – clear and exact, demonstrating that «precision of language» limits what the people can conceive of. As Ludwig Wittgenstein said, «the limits of my language mean the limits of my world» [Wittgenstein, 2021, p. 155]. Community members are taught the language that limits their cognitive awareness and emotional growth. They are tamed to live without feelings and emotions in the world devoid of art, sport, music, literature, as well as of colors, climate, animals or natural diversity, all of which are sacrificed in the name of Sameness. Their limited language leads to limited consciousness.

And Lowry's narration of opening chapters, too, is «precise»: short declarative sentences, minimal figurative language: «*Jonas hurried through the door and found himself in a comfortably furnished living area. It was not unlike his own family unit's dwelling. Furniture was standard throughout the community: practical, sturdy, the function of each piece clearly defined. A bed for sleeping. A table for eating. A desk for studying*» [Lowry, 2004, p. 74]. Simple style, neutral vocabulary, short sentences and terminology which is conventional in their community – «family unit», «dwelling», «living area» – make the description matter-of-fact and impersonal.

As Jonas receives more memories, Lowry's language subtly shifts, becoming more sensory, metaphorical, emotional. It gradually expands in imagery, becomes more vivid: «*a brisk sail on a blue-green lake; a meadow dotted with yellow wildflowers;*

an orange sunset behind mountains» [Lowry, 2004, p. 110]. Jonas learns to recognize the colors and enjoy the beauty of the natural world expressed in the text through a number of epithets – *brisk, blue-green, dotted, yellow, orange*.

When he experiences the memory of snow, the narration becomes lyrical and evocative: «*The ground was thick with the furry snow*» [Lowry, 2004, p. 81]. When he experiences first pain, the text becomes emotional and metaphorical: «*Then, the first wave of pain. He gasped. It was as if a hatchet lay lodged in his leg, slicing through each nerve with a hot blade. In his agony he perceived the word «fire» and felt flames licking at the torn bone and flesh*» [Lowry, 2004, p. 109]. The report-like narration of the early chapters transforms into sensory language and manifests Jonas's awakening to life with feeling and emotions.

The more experiences of humanity's life outside their community he obtains in the memories, the more complex the language of the book becomes. Probably it's natural that the strongest emotions that Jonas experiences are in the memories of the war: «*He was in a confused, noisy, foul-smelling place. It was daylight, early morning, and the air was thick with smoke that hung, yellow and brown, above the ground. Around him, everywhere, far across the expanse of what seemed to be a field, lay groaning men. A wild-eyed horse, its bridle torn and dangling, trotted frantically through the mounds of men, tossing its head, whinnying in panic. It stumbled, finally, then fell, and did not rise <...>*

The colors of the carnage were grotesquely bright: the crimson wetness on the rough and dusty fabric, the ripped shreds of grass, startlingly green, in the boy's yellow hair» [Lowry, 2004, p. 119].

Jonas who lived all his life in a placid emotions-and-feelings-proof community, fills these descriptions with particularly strong images of different perceptions. Now the range of feelings he experiences is huge. He sees colors: *yellow, brown, crimson, green* and what he calls *the colors of the carnage* for how else can they be defined? He recognizes the shades of light: *dim daylight* of the early morning through the *yellow smoke*, grotesquely *bright colors* of things around. He feels the smells: *foul-smelling* place. He hears sounds: *noisy* place, *groaning* men, *dangling bridle* of a horse *trotting, whinnying, falling*. Words of tactile semantics: *thick* with smoke air, *crimson wetness*. But mostly – lexemes of strong emotional semantics which render the horror that Jonas witnesses – starting with a rather neutral *confused* and rising through the images of a *wild-eyed* horse, *trotted frantically*, *whinnying in panic* to a complex image of a soldier with *the ripped shreds of grass, startlingly green, in the boy's yellow hair*.

Even the syntax reflects Jonas's emotional state. Most of the sentences are not very long, but they are broken into smaller chunks, the word order is violated, different punctuation marks. The sentences imitate an emotional flow of thought, as if the boy cannot speak and needs time to regain breath.

The knowledge of war and death will make Jonas think about the value of human life and will be crucial in his growth as a personality. The second part of the book is written in a complicated language as Jonas not only receives the memories but acquires the skill to see the world differently. As a result of his training, his life acquires richness, his perception of the world changes completely and he is now full of emotions forbidden and unknown in the community, expressed in equally forbidden words.

All in all, the theme of Jonas's awakening to new life is reinforced through the transformation of the plain narration into the text with vivid imagery, repetitions, strong epithets, complex sentences. Lowry as an author crafts linguistic manipulation to affect the readers, who, while reading closely, notice that Jonas's recognition of the limitations of his community is accompanied by his newly-acquired ability to perceive language and to express himself in a more complex and linguistically diverse way. Stylistic shifts in narration itself mirror Jonas's cognitive and emotional liberation.

Not less interesting, however, is Lowry's focus on the language as a mechanism of manipulation and control. The principle of Sameness in the community manifests in fake equality and similar conditions of life. Citizens' limited spectrum of experiences results in limited possibilities of individual growth and self-expression, which is even further diminished because of a strict linguistic censorship.

Use of «precise language» ensures the community's sense of order and happiness as they assume that for success they need to follow rules and to avoid speaking about forbidden things. Jonas's mother explains: «*Our community can't function smoothly if people don't use precise language*» [Lowry, 2004, p. 127]. «Precision of language» actually implies several things.

1. Natural limitations. Scarcity of vocabulary.

The language in the community is scarce and lexical choices are limited, because their whole world is conceptually limited, deprived of such phenomena as art, literature, religion, travels, history which could contradict and disrupt the idea of Sameness. The collective memory of the past is erased. It is preserved only in the mind of the Receiver of Memories. Many concepts are deliberately lost. Words for the things that could endanger the secure order of the community, inflict pain and ruin the stability have become obsolete. Out of use are not only such words as «warfare» or «starvation», but also «red», «blue», «hills», «snow», «grandparents», «love» and a lot of

others. There's no room for imagination, storytelling, or books in this community. As Toma says: «Many concepts have lost their meaning for the inhabitants and language is too deficient to express real emotions and experiences» [Toma, 2017, p. 230]. They operate with a limited vocabulary stock and, although they know the meaning of stronger words, they avoid using them, thus keeping up with the illusion of happiness, stability, and success.

2. Shifts in word semantics.

Many common words lost their original semantics. A number of words from the «old times» are still in use but they have shifts in meanings. For example, being deprived of animals or pets in their world, they use the word *animal* only to speak about bad people.

«I don't know. They acted like... like...»

«Animals?» Jonas suggested. He laughed.

«That's right», Lily said, laughing too. «Like animals». Neither child knew what the word meant, exactly, but it was often used to describe someone uneducated or clumsy, someone who didn't fit in» [Lowry, 2004, p. 5].

Although semantically it's a proper use (one of its senses is «a person who behaves in a cruel or unpleasant way, or who is very dirty» [Oxford]), but the lexeme lost its most common meaning. They still have such words as «hippo» or «elephant», but they are used as names for «a comfort object» – a soft toy-animal given to a child to sleep at night with until the age of eight. These words changed semantics: «Lily giggled at the strange word. «Hippo», she repeated» [Lowry, 2004, p. 21] and now mean only «a toy».

3. Ready-to-use language.

People are given clichés for everyday use. Among the most common expressions – apologies. Community members are required to apologize for the tiniest inconvenience, and they have to use the same language, as do the people responding to their apology. As a result of using the clichés, these conversational formulae turned into linguistic signs with zero meaning. «I apology» and «I except your apology» are the phrases that are pronounced automatically, mechanically without thinking or actually apologizing. It makes language empty.

Other «semiotic zeroes» include:

Family unit – a concept which is completely void of traditional semantic features: parents, grandparents, siblings, family bonds, family responsibilities and represents an artificial group of two selected adults and two selected children, who feel certain duty towards each other, but no warmth or connection. Family unit is dismissed as soon as the children become adults, all its members shift completely apart and never show any interest in each other's life or death. They live in a **dwelling** – another conceptually meaningless word (a house, flat, etc. where a person lives [Oxford])

which is never referred to as *home* (the place where a person feels they belong [Cambridge]). And they never feel *love* to each other. Jonas learns about *love* in one of the memories («it was a word and a concept new to him» [Lowry, 2004, p. 125]), but for his parents, love was «a very generalized word, so meaningless that it's become almost obsolete» [Lowry, 2004, p. 127]. They «meaningfully» substituted it with *enjoy*, *take pride* – both states are much easier controlled than love.

Probably, that's the reason also for the use of such over-general gender terms as *male* and *female*. Both of them describe biological species, whereas *man* and *woman* are words specifically used for people. Referring to human beings as *male* or *female*, especially when used as a noun instead of an adjective, produces a dehumanizing effect.

Thus, «precise words» in this community is a language in which the meanings of words are intentionally unclear: they are so general and imprecise that the true meaning can be easily overlooked.

4. Restrictions on the use of strong words.

The most ruthless rules are applied to the words of emotions and feelings. The children from early age are taught to avoid strong emotional words. The novel starts with Jonas very carefully trying to pick up a correct word for his anxiety before the Ceremony of Twelve where he would be given his final assignment.

*«...he realized that **frightened** was the wrong word to describe his feelings, now that December was almost here. It was too strong an adjective.*

<...> he wasn't frightened, but he was . . . eager, he decided. He was eager for it to come. And he was excited, certainly. All of the Elevens were excited about the event that would be coming so soon.

<...> Apprehensive, Jonas decided. That's what I am» [Lowry, 2004, p. 4].

In similar situations, Jonas's friend Asher was chastised for the use of «strong» adjective *distraught* instead of *distracted*, and Jonas was scolded for the use of strong word *starving* instead of a neutral *hungry*.

Suppression of strong vocabulary resulted in a world of shallow emotions and artificial (if any) instincts. It restricted the chances of the development of individuality with a broad range of feelings and emotions. «Feelings are not part of the life she's learned» [Lowry, 2004, p. 153] – says the Giver about Jonas's «sweet friend» Fiona. After experiencing, in the memories, injustice and cruelty, and reacting «with rage that welled up so passionately inside him» [Lowry, 2004, p. 132], Jonas recognizes that people in his community are incapable of strong feelings. When his sister Lily tries to speak angrily, he sees the shallowness of her reality:

«I felt angry because someone broke the play area rules», Lily had said once, making a fist with her small hand to indicate her fury. <...>

But Lily had not felt anger, Jonas realized now. Shallow impatience and exasperation, that was all Lily had felt» [Lowry, 2004, p. 131].

Jaithallia describes this language as «being stripped of emotional nuances and ambiguities, designed to avoid any discomfort or conflict» [Jaithallia, 2023, p. 286]. We would add, that restriction of emotional vocabulary leads to suppression of undesirable emotions and ideas.

Jonas himself starts using much stronger words by the end of the novel signifying his increased freedom of thought and freedom of self-expression: «*He thought of the rules he had broken so far: enough that if he were caught, now, he would be **condemned***» [Lowry, 2004, p. 165]. «*If he had stayed, he would have **starved** in other ways. He would have lived a life hungry for feelings, for color, for love*» [Lowry, 2004, p. 174].

5. Lexical substitutions

Precision of language serves as cognitive control. People use the language that was approved by the Elders. In the course of his training, Jonas learns that linguistic chunks that people are taught to use actually allow them to lie. This is one of the most distressing revelations about his utopian world that Jonas receives. «*He had been trained since earliest childhood, since his earliest learning of language, never to lie. It was an integral part of the learning of precise speech*» [Lowry, 2004, p. 70]. And yet, the community is built on lies with the harsh realities of life being hidden behind the **euphemisms** – «a pleasant replacement for an objectionable word that has pejorative connotations» [Routledge, 2006, p. 388].

People's thoughts are easily manipulated and controlled without them ever realizing it. The language of lies creates an illusion of caring. Thus, they use the euphemism **release** («to let somebody come out of a place where they have been kept or stuck and unable to leave or move» [Oxford]; «to give freedom or free movement to someone» [Cambridge]) for euthanasia, which «camouflages» the true meaning and blinds people's perception of manipulation: «*It says so in the rules. If you don't fit in, you can apply for Elsewhere and be released. My mother says that once, about ten years ago, someone applied and was gone the next day*». Then he chuckled. «*She told me that because I was driving her crazy. She threatened to apply for Elsewhere*» [Lowry, 2004, p. 48].

The term «**Elsewhere**», which Jonas initially understands as lands beyond their community, stands for the same concept of being euthanized, which is usually applied to senior citizens, new-born twins and babies that don't fit, as well as those who committed serious transgressions against the community. But the act of violence is softened by a positive word and

everyone is happy to be blind to the real meaning of what is happening.

Similarly, the euphemism **stirring** is used as a substitution for teenagers' first sexual awareness, which is strictly forbidden in the community and is regarded as an illness that requires treatment. The use of such euphemism prevents the citizens from questioning or challenging the authorities. In early chapters, Jonas happily wipes down with a pill the pleasant feeling he has towards Fiona without realizing that he is manipulated by the community Elders who don't want to encourage love among young people.

Other examples of «comfortable language» include such concepts as **committee of the Elders**, where the Elders («an older person, especially one with a respected position in society» [Cambridge]) in reality stand for the governing and all-powerful authorities. **Volunteer hours** – a term which, ironically, conceals «obligatory work» done by the community children, presented as purposeful and needed for the recognition of their skills, talents and inclinations, but in reality, a perfect excuse to observe and control. Jonas's father's job is called **Nurturer** – he takes care of the newborn children, but he also kills them if they don't fit.

6. Reticence or manipulation by silence.

One more way of manipulating human minds is by silence. There are many things nobody is supposed to speak about or they are even forbidden. These include differences in appearance – Jonas feels awkward about his light (blue) eyes, which are very rare in the community of dark-eyed people. People are not supposed to speak about achievements – their own or someone else's, as this will be qualified as bragging and punished by chastisement. It feels awkward to be different and it's impolite to be better than the others.

Manipulation by silence is applied to citizens who broke the rules and thus disgraced themselves. Their names are never mentioned and are never used for newborn children: «*A name designated Not-to-Be-Spoken indicated the highest degree of disgrace*» [Lowry, 2004, p. 67]; «*No one ever mentioned it; the disgrace was unspeakable. It was hard to imagine*» [Lowry, 2004, p. 9]. Manipulation by silence goes hand in hand with manipulation by shame.

Conclusions and Further Research. Due to a limited young teenager's perspective, it is still difficult to speculate on the actual role of language in Lowry's world. Is it possible that the totalitarian society in the novel functions under the totalitarian power of the language? Readers have no proof that the Elders are more emotional, power-thirsty or that they enjoy the control they exercise over the population. They are certainly uncomfortable with the memories. The banning of the name of Rosemary, the former Receiver of Memories who committed suicide and disrupted placid life of the whole community that

received the unwanted chaotic memories, actually suggests even certain fear of such consequences. Even the Elders seem to be afraid of the memories.

The same is true about the language. They know the words «love» or «starvation», for they react appropriately when asked – they don't show the ignorance of the terms themselves. Yet, they feel uncomfortable and call these words «imprecise». As if they instinctively feel the potential of the language to violate their world, their comfort zone, the laws they had once approved, the limitations of choices and freedoms they eagerly accepted, the satisfaction with «not-my-responsibility» way of life.

Lowry's novel, ambiguous at times and disturbing, offers much food for thought. And one of the most interesting ones is the intimate connection between linguistic complexity and the expansion of consciousness as seen in the example of the protagonist of the novel and his rise into awareness. The language influences our ability to critically perceive the world. Eradication of linguistic richness, concealment of truth behind meaningless words, use of clichés or set patterns, restrictions on the use of strong words, lexical substitutions, euphemisms, banning of the words – all these, as Lowry shows, kill individualities, suppress freedom of thought, bring up law-abiding citizens – not only incapable of protest but also genuinely happy to be controlled and manipulated.

The present study can be further expanded through the examination of the interplay between memory, emotion, and linguistic competence in *The Giver*, particularly with regard to how the restoration of memory reintroduces metaphor, imagery, and evaluative vocabulary. Future studies may also undertake a comparative analysis of linguistic control across young adult dystopias (such as *The Hunger Games*, *Divergent*, or *Matched*), revealing broader genre-specific patterns in how language is used to regulate cognition and social behavior.

BIBLIOGRAPHY

1. Cambridge Dictionary Online. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/> (retrieved 29.10.2025).
2. Hintz, Carrie. Monica Hughes, Lois Lowry, and Young Adult Dystopias. *The Lion and the Unicorn*, 2002. 26, 254–264. <https://doi.org/10.1353/uni.2002.0022>
3. Jaithalia, N. Exploring the Nexus of Memory, Power, and Identity in Lois Lowry's *The Giver* and Yoko Ogawa's *The Memory Police*. *International Journal of English Literature and Social Sciences*, 8(5), 282–287. <https://dx.doi.org/10.22161/ijels.85.44>
4. Lowry, Lois (2004). *The Giver*. Houghton Mifflin Company. Boston, 226 p.
5. Oxford Advanced Learner's Dictionary Online. Retrieved from: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/> (retrieved 29.10.2025).
6. Roozeboom, Alison Nicole (2017). Lois Lowry's *The Giver* and Political Consciousness in Youth, *Articulāte*, 16, article 3. Retrieved from: <http://digitalcommons.denison.edu/articulate/vol16/iss1/3>
7. Routledge Dictionary of Language and Linguistics. Ed. by Bussmann Hadumod. London and New York, 2006. 1304 p.
8. Stewart, Susan Louise. A Return to Normal: Lois Lowry's *The Giver*. *The Lion and the Unicorn*, 2007. 31(1), 21–35. <https://dx.doi.org/10.1353/uni.2007.0009>
9. Toma, Monica Alina. Dystopian Community in Lois Lowry's Novel *The Giver*. *Universitatea Babeş-Bolyai*, 2017. 32, 227–235. <https://doi.org/10.24193/cechinox.2017.32.18>
10. Waldman, Katy. New Yorker Interview. What Lois Lowry Remembers. 2021. URL: <https://is.gd/dfG4Jp> (retrieved 29.10.2025).
11. Wittgenstein, Ludwig. *Tractatus Logico-Philosophicus: Centenary Edition*. Anthem Press, 2021. 250 p.

REFERENCES

1. Cambridge Dictionary Online. Retrieved from: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/> (retrieved 29.10.2025).
2. Hintz, Carrie (2002). Monica Hughes, Lois Lowry, and Young Adult Dystopias. *The Lion and the Unicorn*, 26, 254–264. <https://doi.org/10.1353/uni.2002.0022>
3. Jaithalia, N. (2023). Exploring the Nexus of Memory, Power, and Identity in Lois Lowry's *The Giver* and Yoko Ogawa's *The Memory Police*. *International Journal of English Literature and Social Sciences*, 8(5), 282–287. <https://dx.doi.org/10.22161/ijels.85.44>
4. Lowry, Lois (2004). *The Giver*. Houghton Mifflin Company. Boston, 226 p.
5. Oxford Advanced Learner's Dictionary Online. Retrieved from: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/> (retrieved 29.10.2025).
6. Roozeboom, Alison Nicole (2017). Lois Lowry's *The Giver* and Political Consciousness in Youth, *Articulāte*, 16, article 3. Retrieved from: <http://digitalcommons.denison.edu/articulate/vol16/iss1/3>

7. Routledge Dictionary of Language and Linguistics (2006). Ed. by Bussmann Hadumod. London and New York, 1304 p.
8. Stewart, Susan Louise (2007). A Return to Normal: Lois Lowry's *The Giver*. *The Lion and the Unicorn*, 31(1), 21–35. <https://dx.doi.org/10.1353/uni.2007.0009>
9. Toma, Monica Alina (2017). Dystopian Community in Lois Lowry's Novel the *Giver*. *Universitatea Babeş-Bolyai*, 32, 227–235. <https://doi.org/10.24193/cechinox.2017.32.18>
10. Waldman, Katy (2021). New Yorker Interview. What Lois Lowry Remembers. Retrieved from: <https://is.gd/dfG4Jp> (retrieved 29.10.2025).
11. Wittgenstein, Ludwig (2021). *Tractatus Logico-Philosophicus: Centenary Edition*. Anthem Press, 250 p.

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 17.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

NARRATIVE AND STYLISTIC REPRESENTATION OF PAIN IN GOTHIC FICTION

Prykhodchenko O. O.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
for Specific Purposes
Zaporizhzhia National University
Universitetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8468-2453
prihodchenkoaleksandra@gmail.com*

Key words: *emotion, pain, positive, negative, stylistic devices, concept, conceptual metaphor, gothic.*

The article is dedicated to investigating the palette of stylistic devices used to describe the emotion of pain in Gothic novels. A person's life is accompanied by a significant amount of both positive and negative emotions. Pain is one of the negative emotions that plays a substantial part in existence. Taking into account the situation in which a person can occur, pain can be distinguished as physical or emotional. The methodology of studying the realization of emotions includes a complex approach, which combines traditional linguistic and conceptual approaches to studying language units. Based on the analysis of Gothic novels and thrillers, it was identified that the emotion «PAIN» is frequent for Gothic novels. The assumption was made that this fact is specified by the double nature of the main characters of the analysed novels – supernatural creatures, mainly vampires, who were once people (meaning that they felt all the emotions peculiar to ordinary people). Now they have turned into another kind of creatures, characterized by the hyperbolized feelings and understanding of reality (since all their feelings were intensified after transformation into a vampire). Pain is depicted as a reasonable creature that can be superior to a person, be more powerful, and even trick her. Efforts of different creatures (both mortal and immortal) to hide themselves from the creature-pain make it in such a way that it would be difficult to find them, which seems logical, as each creature tries to avoid damaging and painful emotions. As it was found out, the most productive way of describing pain is through epithets, as they demonstrate not only different characteristics of the pain itself but also describe the attitude of others to it and depict its peculiarities and features. The representation of pain is implemented due to the great range of stylistic devices, the dominant among which are personification, epithets, antithesis, comparison, and metaphor. All of these give an opportunity not only to implement the physical and emotional intensity of feelings but also to form the deep psychological portrait of the character.

НАРАТИВНЕ ТА СТИЛІСТИЧНЕ ЗОБРАЖЕННЯ БОЛЮ В ГОТИЧНІЙ ПРОЗІ

Приходченко О. О.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування

Запорізький національний університет

вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна

orcid.org/0000-0002-8468-2453

prihodchenkoaleksandra@gmail.com

Ключові слова: емоція, біль, позитивний, негативний, стилістичні засоби, концепт, концептуальна метафора, готичний.

Статтю присвячено дослідженню палітри стилістичних засобів, що використовуються для зображення емоції болю у готичних романах. Життя людини супроводжується великою кількістю як позитивних, так і негативних емоцій. Однією з негативних емоцій, яка відіграє важливу роль в існуванні, є біль. Зважаючи на ситуацію, у якій опиняється людина, біль може бути фізичним або емоційним. Методика студіювання реалізації емоцій передбачає використання комплексного підходу, що поєднує традиційний лінгвістичний і концептуальний підходи до вивчення мовних одиниць. Базуючись на аналізі готичних романів та романів-трилерів, нами було встановлено, що емоція «PAIN» (біль) є частотною для готичних романів. Зроблено припущення, що це зумовлено двоїтим характером основних діючих осіб досліджуваних романів – надприродних істот, здебільшого вампірів, які колись були людьми (тобто відчували всі емоції, які притаманні звичайним смертним), а тепер перетворилися на інших істот, для яких характерними є гіпертрофовані відчуття та сприйняття реальності (через посилення всіх чуттів після перетворення на вампіра). Біль схарактеризовано як розумну істоту, яка може взяти гору над людиною, бути сильнішою за неї, перехитрити її. Намагання істот (як смертних, так і надприродних) сховатися від істоти-болю, зробити так, щоб їх було важко знайти, є досить логічним, оскільки будь-яке створіння намагається уникнути негативних та болючих емоцій. Найпродуктивнішим способом опису болю виявилось використання епітетів, оскільки саме вони демонструють не лише різні характеристики власне болю, а й вказують на ставлення оточуючих до нього, описують його властивості та особливості. Репрезентація болю реалізується завдяки широкому спектру стилістичних засобів, серед яких домінують персоніфікація, епітети, антитеза, порівняння, метафора, що дають змогу не лише передати фізичну та емоційну інтенсивність переживань, а й сформувати глибокий психологічний портрет персонажа.

Introduction. The emotional conceptosphere is the set of emotional concepts that exists in the person's or the collective language/cultural consciousness. It depicts a person's **emotionally-evaluative attitude** to the world, other things, and the person him/herself [Langacker, 1991].

A person's life is accompanied by an incredible amount of both positive and negative emotions. One of the emotions which plays a dramatic role in humans' existence is pain. Depending on the situation, pain can be distinguished as physical or emotional. According to the definition of pain, which was given by the International Association for the Study of Pain (IASP) in 2020, pain was determined as «a feeling, which combines unpleasant sensory

and emotional aspects and may be directly associated or understood as connected with real or possible damage to tissues» [Цимбалістова, Примоленна, 2024].

Research Goal: is to identify the main stylistic devices used to describe the emotion of pain in the Gothic novels.

The object of the research is the emotion of pain in the Gothic novels.

The subject of the research. Stylistic devices and ways of describing pain in Gothic novels.

The methodology is defined by the aim, material, and applied character of the study. The methodology of studying the implementation of emotions presupposes the use of a complex approach, which includes

traditional linguistic and conceptual ones used in studying language units.

The material of investigation consisted of 157 fragments, which contain stylistic devices of representation of pain, selected by the continuous sample method from the Gothic novels.

Results and Findings. Based on the analysis of the Gothic novels and thrillers, it was found that the emotion «PAIN» is frequent for Gothic novels. The assumption was made that this fact is specified by the double nature of the main characters of the analyzed novels – supernatural creatures, mainly vampires, who were once people (meaning that they felt all the emotions peculiar to ordinary people). Now they have turned into another kind of creatures, characterized by the hyperbolized feelings and understanding of reality (since all their feelings were intensified after transformation into a vampire).

In Gothic novels PAIN is usually described as an **alive creature** which has taken over the main heroine's whole life. This fact is described with the phrasal verb «to take over» («to get into one's hands, control, or possession» [https://www.thefreedictionary.com/]) and the adjective «whole» («constituting the full amount, extent, or duration» [The Free Dictionary]), which is used together with the lexeme «life»: «*At the pain and horror and helplessness that have taken over my whole life*» [Wolff, p. 17]. The connection of «pain» and «horror» is frequently used to describe heroes' emotional state. This proves the hypothesis that mentioned above concepts are the components of one conceptsphere in the frame of Gothic novels.

PAIN is also characterized as an **intelligent creature** which can be superior to the person, be stronger, and smarter. It is described with the verb «to overmaster» («to overpower by superior force; overcome» [The Free Dictionary]): «...but the *pain overmastered her...*» [Dracula, p. 277].

It seems logical, that creatures (both mortal and immortal) struggle to hide themselves from the **creature-pain**, create difficulties for her to find them, as any creature strives to avoid negative and painful emotions. The usage of the negative form of the modal verb «might» – «might not» («express absence of possibility or probability» [The Free Dictionary]) and the verb «to find» («discover; come upon by chance; obtain by search or effort» [The Free Dictionary]) emphasizes the desire to eliminate any possibility of creature-pain's successful search: «... where the *pain might not find me*» [Kristoff, p. 590].

Creature-pain is described as a **predator**, or **hunter**, that likes to affect a particular part of an alive creature's body. Firstly, pain attacks the **brain**, turning it into a malleable substance, which is characterized by the lexeme «putty» («a doughlike cement made by mixing whiting and linseed oil» [The Free Dictionary]). Such influence results in the inability

to move or take any decisions, which is emphasized with the help of an epithet «silly» («semiconscious; dazed» [The Free Dictionary]): «*Her pain, her rage, turning my brain into silly putty*» [Hamilton, p. 157]. The usage of lexemes «pain» and «rage» for the representation of influence on a person proves the hypothesis that concept RAGE is the component of the conceptsphere PAIN in Gothic novels.

The biggest influence creature-pain has on the **hands** of living creatures as that these parts can defend or create some resistance. So, the creature-pain can enlarge its impact by intensifying («to shoot up» – «to increase dramatically in amount» [The Free Dictionary]) and expanding its sphere of interference, capturing the whole hand («to come up»), and preventing any type of acting in such a way: «...*the pain that shoots up my arm at the movement*» [Wolff, p. 253]; «*The pain seemed to be coming up his arm...*» [King, p. 143]. One more action, which appears to be painful is cutting, which is described with the phrasal verb «to cut over» («to divide or cut (something) into parts or slices» [The Free Dictionary]): «*Pain sliced over his palm*» [Roberts, p. 19].

But usually, for the creature-pain, it is not enough to capture only some separate parts of the human body. On the contrary, pain, described with the help of personification, strives to capture other creature's **whole body**. Creature-pain is depicted as such, which has two arms («like two arms»), with which she can surround («to enclose» – «to surround on all sides» [The Free Dictionary]) and bring some damage. The level of pain is determined with the help of the epithet «searing» («burning, intense» [The Free Dictionary]), showing its painfulness and power: «...*the pain searing through my arm, something enclosing my chest like two arms...*» [Rice, p. 230].

The usage of the metaphorical comparison of pain with the **lance** («pain lanced») indicates the preciseness, sharpness and reasonability, with which creature-pain acts and affects vital parts of human body, such as head («head»), back («back»), chest («chest»), stomach («stomach»), shins («shin»), thanks to which the creature can move and escape both pain and danger: «*Pain lanced his back, then his head, then his chest and stomach and shins...*» [King, p. 244]. At the same way, some other body parts, for example thigh («thigh») and hands («hands»), can be affected by pain, especially by the electric current («electric trails of pain»), which is depicted with the help of the lexeme «trail» («a mark, trace, course, or path left by a moving body» [The Free Dictionary]), meaning that, it leaves the distinctive mark: «...*tore electric trails of pain into his chest, his thigh, his hands*» [Rollins, p. 103].

Sometimes creature-pain can appear **nice** and such, which **helps**. For example, with the help of the verb «to beg» («to ask for (something) in an urgent

or *humble manner*» [The Free Dictionary]) the author indicates the fact that the hero begs the pain to help him not to lose touch with the present and with reality: «...*begging the pain to keep him present*» [Rollins, p. 139].

To sum up, with the help of personification, creature-pain in the Gothic novels is described as one which can think and has all the necessary limbs (hands in particular) for performing actions. Also, due to the comparison with a scalpel, this creature appears to be extremely precise in striking that place, which will be the worst. The creature-pain can worsen other creatures' lives, preventing them from thinking or performing necessary actions. This creature is also characterized with enough intelligence to attack vital parts of the human body, such as the throat, stomach and back. But, due to some specific situations, creature-pain can help or just disappear. All of the above-mentioned factors, in general, show the negative character of pain, its all-encompassing character, and its influence on the heroes' emotional state.

Another stylistic device that is used to describe pain is antithesis. With its help, pain is opposed to different **states** in which the living creature can appear. For example, «*pain*» as a negative emotion is equated to the person's state, which is characterized by the high temperature («*fever*») and is contrasted to such positive phenomena as strength («*strength*») and attention («*sight*»): «*Cool his fever, ease his pain so that strength and sight remain*» [Roberts, p. 27].

The opposition is also represented on the level of **quantity** of experience gained by the heroes of the novel. The author indicates that at first pain («*pain*») took the same amount of place as defiance («*defiance*»). The epithet «*equal*» used in this word combination underlines their similarity and equivalency («*having the same quantity, measure, or value as another*» [The Free Dictionary]) – «*equal parts*». Nevertheless, the pain became stronger and rose to one and the only point, which is described with an adjective «*single*» («*consisting of one part, aspect, or section*» [The Free Dictionary]), representing its single and overwhelming character: «*A gasp escaped him, equal parts pain and defiance <...> His pain drew to a single point, centering him*» [Rollins, p. 195].

The presence of emotions is the peculiar characteristic of any alive and active person. But after death, the person stops feeling, meaning all the emotions disappear. The antithesis of pain («*pain*») and («*nothing*») shows this fact – the absence of all possible emotions. The usage of epithets «*soul-crushing*» («*completely devastating or demoralizing*» [The Free Dictionary]) and «*fiery*» («*being in an inflamed, usually painful condition*» [The Free Dictionary]) for description of pain as devastating, emptying and extremely strong underline the desire to get rid

of it, which is shown with the adverb «*finally*» («*in the end; at last; eventually*» [The Free Dictionary]): «*And then the soul-crushing, fiery pain until, finally, nothing*» [Armentrout, p. 209].

Similar antithesis is represented in the given example. The usage of the metaphorical comparison of difficult **pain** with something **valuable** – something, which can be **exchanged** – «*wealth of pain*» («*wealth*» – «*goods and resources having value in terms of exchange or use*» [The Free Dictionary]), is opposed to complete **absence** of any **emotions**, with the help of the adverb «*devoid*» («*completely lacking; destitute or empty*» [The Free Dictionary]), emphasized with the adjective «*completely*» («*absolute; thorough*» [The Free Dictionary]) – «*completely devoid of emotions*», showing the fullness of heroes' life with pain, its priority and inevitability: «*There's a wealth of pain in those four words, even though the tone Jaxon uses is completely devoid of emotion*» [Wolff, p. 201].

So, with the help of an antithesis, pain is opposed to different states, which characterize a creature's existence. Pain as a negative phenomenon is usually opposed to positive ones, such as strength («*strength*»), attention («*sight*»), reward («*reward*»), passion («*bliss*»), and salvation («*salvation*»). In our opinion, all of this shows not only the change in attitude to the surroundings, but also the evolution of understanding of heroes' emotional states according to their development.

Epithets appeared to be the most productive way of describing pain as they not only represent different characteristics of pain itself, but also indicate other people's attitude to it, explain its peculiarities and distinctive features.

Pain is also characterized with the help of **different levels of fear**, as the concept PAIN is a part of conceptsphere FEAR. For describing different levels of fear while feeling pain, various epithets were used, such as: «*terrible*» («*causing great fear or alarm; dreadful*» [The Free Dictionary]), «*dreadful*» («*inspiring dread; terrible*» [The Free Dictionary]), «*awful*» («*extremely bad or unpleasant; terrible*» [The Free Dictionary]). All of them show the **intensity** of pain, its peculiarities due to the circumstances. The usage of the phrasal verb «*to struggle alone*» («*to continue to cope or manage with one's current situation or condition, especially when it is difficult, inconvenient, or require strenuous effort*» [The Free Dictionary]) together with the epithet «*terrible*» depict pain as some specific state, which should be conquered and fought against: «... instead of struggling along in **terrible pain**» [Wolff, p. 85]. The verb «*to lodge*» («*to place, leave, or deposit*» [The Free Dictionary]) accompanied by the epithet «*awful*», represents pain, which is described as unbearable, awful power and is situated in the

throat, in particular in the vocal cords, preventing a person from talking: «... and an **awful pain** lodged in his vocal cords like a sliver of bone» [King, p. 265]. In general pain is characterized as horrible with the help of an epithet «*dreadful*»: «*The pain was dreadful...*» [King, p. 195]. The usage of the lexemes «*terrible*» and *dreadful*, as variants of the key names of the concepts TERROR and DREAD, confirms their status as constituents of the conceptosphere PAIN in the Gothic novels.

It was identified that in most cases, pain is characterized from the negative side. With the help of epithets pain, most frequently, was described as **searing** («*searing*» – «*extreme*» [Cambridge Dictionary]), **scorching** («*scorching*» – «*capable of causing burns*» [The Free Dictionary]), **unrelenting** («*unrelenting*» – «*having or exhibiting uncompromising determination*» [The Free Dictionary]), **crushing** («*crushing*» – «*devastating; overwhelming*» [The Free Dictionary]), **miserable** («*miserable*» – «*causing or accompanied by great discomfort or distress*» [https://www.thefreedictionary.com/]), **constant** («*constant*» – «*continually occurring; persistent*» [The Free Dictionary]). The achieved emotional effect of **misery**, **suffering**, **permanence** and **intolerability** of pain is intensified with the help of lexemes which identify specific parts of the human body («*scalp*», «*skull*», «*limbs*», «*veins*», «*stomach*»): «... **the searing pain in my scalp...**» [Wolff, p. 241]; «... **scorching pain** <...> **my stomach...**» [Armentrout, p. 414]; «... **unrelenting pain**» [Roberts, p. 22]; «... **crushing pain in my skull...**» [Kristoff, p. 590]. «... **miserable pain** ... **through all my limbs...**» [Kostova, p. 427]; «... **constant pain in her veins, dull but always there...**» [Rollins, p. 65].

In most cases, pain is described as being situated **inside**. The following example illustrates that pain also exists inside the person, with the help of the adverb «*inside*» («*into or in the interior; within*» [The Free Dictionary]). The usage of the verb «*to explode*» («*to burst violently as a result of internal pressure*» [The Free Dictionary]) shows its unexpected development and explosion, comparing pain with something non-stable, dangerous and something which can be well calculated and precise, as **explosive** with the time mechanism – «*explodes inside of me*». Such comparison is underlined with the help of epithets, with the meaning **painful** and **excruciating** – «*excruciating*» («*intensely painful; agonizing*» [The Free Dictionary]), «*overwhelming*» («*overpowering in effect or strength*» [The Free Dictionary]), **unbearable**, **maddening** – «*maddening*» («*driving to madness or frenzy; exasperating*» [The Free Dictionary]), which were used for intensification of emotions from the anticipation of the ending of such pain: «**Pain – excruciating, overwhelming, maddening – explodes inside of me...**» [Wolff, p. 240].

The results of pain, described with the help of the lexeme «*sharp*», amplified with the epithet «*unbearably*» («*so unpleasant, distasteful, or painful as to be intolerable*» [The Free Dictionary]), which is used to denote something, **which cannot be handled**, are shown with the help of another emotion – fury («*fury*» – «*violent anger; rage*» [The Free Dictionary]). The combination of these two emotions proves the fact that they are constituent parts of one conceptosphere – PAIN and that one emotional state («*pain*») can be transformed into another («*fury*»): «*The pain was unbearably sharp, and I jerked my arm back in fury*» [Kostova, p. 116].

One of the characteristics of pain is its comparison to the **fire**. So, it was found out that the pain can be **burning**, which is described with the epithet «*stinging*» («*a sudden burning pain in your eyes, on your skin*» [Cambridge Dictionary]) and can spread itself everywhere, in all directions, which is distinguished with the verb «*to radiate*» («*to spread out in all directions from a central point*» [Cambridge Dictionary]), underlining the fact that the pain is formed in one particular place and moves to other parts of the body: «*A sharp, stinging pain radiated out from where my nails dug into my palms*» [Armentrout, p. 82].

Metaphorical comparison of pain with the **river of fire**, which seems to flow along the skin, is achieved with the usage of an epithet «*fiery*» («*consisting of or containing fire*» [The Free Dictionary]) and of the verbs «*to ripple*» («*to form or display little undulations or waves on the surface, as disturbed water does*» [The Free Dictionary]), underlining an **uncontrollable character** of the emotion pain, its power and restlessness: «*My entire body jerked as fiery pain rippled across my skin*» [Armentrout, p. 172].

In the novels under studying the pain is conditionally divided into **physical** («*physical*»), **mental** («*mental*»), and **emotional** («*emotional*») ones, which is described with the help of corresponding epithets: «...**they felt physical pain...**» [Armentrout, p. 33]; «...**going on based on the mental pain...**» [Armentrout, p. 59]. It also indicates the absence of any kind of pain with the help of the negative particle «*no*»: «**No pain, physical or emotional**» [Armentrout, p. 15]. Taking into account the peculiarities of the novels under investigation, pain is shown as **mortal** («*mortal*» – «*liable or subject to death; not immortal*» [The Free Dictionary]) and is used as an antithesis to emotions, which are peculiar to **immortal** creatures: «*There is no mortal pain that can touch me*» [Kristoff, p. 319]. In the same way, pain is correspondent to **blood**, which is represented with the help of metonymic epithet «*bright red pain*», as blood is usually associated with red color: «*My throat seized tight as bright red pain lanced through my belly*» [Kristoff, p. 374]. The curse which exists in the blood of immortal creatures – vampires, is metaphorically

described with the help of the lexeme «*constant*» («*unchanging in nature, value, or extent; invariable*» [The Free Dictionary]). With its help the stable character of pain is denoted, as well as the inability to change it or get rid of it. In addition, it describes pain, which is brought to the life together with this curse: «...**constant pain** in her veins, dull but always there...» [Rollins, p. 65].

The depiction of pain with the help of the epithet «*delirious*» («*of, suffering from, or characteristic of delirium*» [The Free Dictionary]) shows its temporary effect: «...*I was near delirious with pain*» [Krisroff, p. 483]. Such description indicates the fact, that a pain can be sometimes gotten rid of, which is underlined with the verb «*to obliterate*» («*to remove or destroy completely so as to leave no trace*» [The Free Dictionary]), even if it means the possibility of losing yourself – «*make me utterly forget ever! myself*»: «...**obliterate pain** and make me utterly forget ever! myself» [Rice, p. 248].

The specificity of the novels under investigation assumes the definition of pain as of something **positive**, something that can bring **pleasure**. It is known that the vampire's bite can be not only painful but also can be delightful for both vampires and their pray. The usage of the metaphor «*sharp fangs*» to indicate the bite and the epithet – «*sweet*» («*pleasing to the mind or feelings*» [The Free Dictionary]) shows the pleasure and delight, which is received by person during this process: «*The sweet, sharp pain of fangs...*» [Hamilton, p. 11]. At the same time, such bites are characterized by the author with the help of the epithet «*bearable*» («*capable of being endured*» [The Free Dictionary]) and «*different*» («*dissimilar; unlike; separate and distinct*» [The Free Dictionary]), as to receive the pleasure people are ready to do almost everything, even accepting the fate of becoming vampire's slaves: «...**but the pain** was different, **bearable**» [Hamilton, p. 33].

So, with the help of epithets pain can be conditionally divided into positive and negative. Negative characteristics of pain include different stages and intensity of pain, such as «*terrible*», («*dreadful*») and others. The description of pain as of «*searing*» and «*scorching*» is rather frequent, which is intensified with the comparison to the volcanic eruption («*eruption*») and fire («*fiery*»), deepening an uncontrollable, explosive and stable («*constant*») character of pain. The division of pain into physical («*physical*»), mental («*mental*») and emotional («*emotional*») together with the opposition of mortal pain («*mortal*») to emotion of an immortal creature presents a particular interest. From the positive perspective, pain is characterized as such, which brings pleasure («*sweet*»), which is the consequence of the vampires' bites and can be indicated as bearable («*bearable*») on conditions of pleasant feelings.

Metaphor is one of the brightest ways of depicting the impression from the gained experience. In such a way, the characteristics of pain with the help of the noun «*explosion*» («*a release of mechanical, chemical, or nuclear energy in a sudden and often violent manner with the generation of high temperature and usually with the release of gases*» [The Free Dictionary]) to determine the **explosion** or the character of things which happen, together with the epithet «*paralyzing*» as such, create the metaphorical image of pain as of something **unexpected, sudden and overwhelming**. The repetition of the lexeme «*pain*» once more emphasizes the reader's attention on the importance of this phenomenon for the heroine, on the role pain plays in her life: «*An explosion of pain. <...> The pain in his arm was paralyzing*» [King, p. 43]. In the same way, using of the lexeme «*volcano*» creates the metaphorical comparison with the sound, which was made by a hero, with something extremely **powerful, burning and unexpected**, as «*sound was a volcano of fury and pain*». The further comparison features pain as something which can get deep inside, which is described with the phrase «*deep inside*» («*near the middle of something*» [Cambridge Dictionary]), indicating the desire of pain to appear as deep, as near to the centre of the human's organism as possible. This fact is underlined with the verb «*to cut*», indicating the attempts to get inside something («*to go directly and often hastily*» [The Free Dictionary]). The result of such penetration was the positioning of the pain inside the hero, which was not impossible to change. It is described with the word combination «*irrevocably fissured*» («*impossible to retract or revoke*» [The Free Dictionary]): «*The sound that tore from me was a volcano of fury and pain that cut so deep, it irrevocably fissured something inside of me*» [Armentrout, p. 314].

The specificity of the novels under investigation presupposes two more metaphors: the depiction of the main characters if the Gothic novels – vampires. On the one hand, the metaphor «*the pain of silver*» represents the fear of silver as such and of everything which is made from this metal, as it brings **suffering**. On the other hand, the usage of the adjective «*first-hand*» («*received from the original source*» [The Free Dictionary]) shows the fact, that pain from silver was experienced by the main hero and he knows about it from his own practice: «*Rhun knew firsthand the pain of silver*» [Rollins, p. 135].

Another object the consequences from which were depicted metaphorically («*the pain of the cross*»), is the crucifix. As it is widely known, the crucifix is an object, which vampires are afraid of. They try to avoid it as it causes enormous pain. The given example shows the crucifix («*cross*») as the **source** of pain, which helps the hero to **concentrate on something else** to beat the enemy: «...*he fought to focus on*

the woods, **on the pain of the cross in his burning palm...**» [Rollins, p. 139].

On the other hand, pain can bring particular **pleasure** or can be a reward for good deeds. In the given example, the metaphor «*silver of pain*» receives the positive meaning. The tattoo with particles of silver was made to the main hero as a **reward** for good service, which is confirmed with the verb «*to reward*» («*to give (something) to (someone), esp in gratitude for a service rendered*» [The Free Dictionary]). Traditions of order, where the main hero serves, presuppose such tattoos as the reminders about the mixed nature of those who serve there (as they all are half-people, half-vampires), and stand against the powers of evil – vampires: «... *I was rewarded with a sliver of pain and a thin line of red across my skin*» [Kristoff, p. 67].

The usage of the metaphor with the meaning, described with the epithet – «**sharp**» («*having a thin edge or a fine point suitable for or capable of cutting or piercing*» [The Free Dictionary] for description of pain, is underlined with the lexeme «*slice*», which has the meaning of part from something whole («*a thin broad piece cut from a larger object*» [The Free Dictionary]), and the name of some sharp knife, which is used to cut the food («*a knife with a broad, thin, flexible blade, used for cutting and serving food*» [The Free Dictionary]). The phrasal verb «*to cut through*» («*travel across or pass over*» [The Free Dictionary]) used to denote the penetrating action, together with the lexeme «*chest*» («*the part of the body between the neck and the abdomen, enclosed by the ribs and the breastbone; the thorax*» [The Free Dictionary]), prove the fact, that the pain can suddenly penetrate into the most important parts of the human's body. The anaphora «**No sorrow. No dread**» used to depict the negation of «*sorrow*» and «*dread*» with the help of the negative particle «*no*», and the adjective «*just*» («*no more than; merely; only*» [The Free Dictionary]) together with lexemes «*pain*» and «*anger*», indicate the opposition of the emotions, the fact of their relatedness and the possibility of interchange between different emotions, usually with stronger ones. Such effect is reached with the help of the idiomatic phrase «*so much*» («*an amount that you do not know or state exactly*» [Cambridge Dictionary]) to represent the indefinite level of anger: «**A sharp slice of pain that cut through my chest. No sorrow. No dread. Just pain and anger...so much anger**» [Armentrout, p. 316]. The usage of key names of the abovementioned concepts for denoting emotions («*sorrow*», «*dread*», «*anger*») shows their interrelation and proves their combination in the frames of the conceptosphere PAIN.

The metaphor of pain as a **well** («*well*» – «*a deep hole or shaft sunk into the earth to obtain water*» [The Free Dictionary]) means the existing negative experience, memories and hidden deep inside feel-

ings, which characterise a person's emotional state. Usually, a person tries to hide such state, which is described with the help of the verb «*to hide*» and the preposition «*behind*». As well, this state can be concealed either with the help of some positive («*charming*» – «*fascinating or delightful; very likeable*» [The Free Dictionary]) traits of character, which are shown to all people around, or, on the contrary, with the help of the daring behaviour, which is depicted with the adjective «*teasing*» («*annoying or making fun of someone persistently*» [The Free Dictionary]), to hide the real emotional state: «**A well of pain hidden behind a teasing and charming personality**» [Armentrout, p. 159].

So, the pain is metaphorically described as an explosion («*explosion*»), which proves the stated earlier explosive, non-static and unstable character of the emotion pain. The definition of pain as of something sharp, cutting, which comes from different things as «*cross*» or «*silver*» metaphorically shows its deep nature, underlining the emotional colouring of all actions and feelings which are peculiar to heroes. The metaphor of the «*well*» represents the presence of a great number of feelings which are hidden inside.

The usage of the **anaphora** for the intensification of the effect from some emotions, pain in particular, shows the heroes' state in certain situations. Parallel constructions and repetitions in the given example help to **escalate the atmosphere of pain**, in which the heroine appears after all the events in her life. The comparative construction «*as ... as*», which describes the same level of knowledge («*know*») about different peoples' pain, make them **related**, similar to one another. The anaphora «*that pain*» indicates the type of pain, which causes particular emotions, for example, worrying («*worry*» – «*to feel uneasy or concerned about something; be troubled*» [The Free Dictionary]): «...**that he knows as much about pain as I do. It's that pain I think of most as I sit here in the dark. That pain that makes me worry...**» [Wolff, p. 31].

Parallel constructions, with the use of the lexeme «*pain*», indicate the heroes' attempt to underline the **analogy of silver** («*silver*»), which is the inner enemy for vampires, and **real enemies** («*enemy*»): «**Pain was for the enemy. Pain and silver**» [Kristoff, p. 522].

The repetition of the lexeme «*pain*», the key name of the concept PAIN, denotes the frequency of usage of the abovementioned emotion. There are two different antitheses in the given example: 1) «*will be pain – will not be all pain*» and 2) «*will be pain – nor will this pain be the last*» which are used to emphasize the level of pain which the main heroes experienced. On the one hand, the usage of the affirmative form of the future tense «*will be*» demonstrates the fact, that in the future heroes will perceive painful

emotions, but the usage of the negative form «*will not be*» together with the pronoun «*all*» («*the entire or total number, amount, or quantity; totality*» [The Free Dictionary]) underlines the fact that the experienced pain won't have a continuation and won't be painful for everybody. The second antithesis indicates the fact that pain, which heroes will experience in the future, won't be the last in their journey and this fact is underlined with the adjective «*the last*» («*being, coming, or placed after all others; final*» [The Free Dictionary]): «*There will be pain for us all, but it will not be all pain, nor will this pain be the last*» [Stoker, p. 160].

The usage of an **anadiplosis** in the given example represents the necessity of clarification and specification of the hero's attitude to pain. The probability of pain is described with the construction of the third type of conditional sentences («*would have been better*»), and is understood as a better situation than the absence of pain, due to the fact of its **real** character. This feature is described with the corresponding adjective («*real*»). It is underlined with the idiomatic phrase «*at least*», which demonstrates the positive characteristic of experience in comparison to the negative one, which was gained earlier («*used to emphasize a somewhat positive aspect following a negative one*»): «*It would have been better if there had been pain. Pain was at least real*» [King, p. 254]. In such a way, the pain in the past could be a better option than some new, fictional emotions which would appear in the future.

The usage of anaphora and other types of repetition contributes to the creation of a description of pain as such, which can be compared with different emotions peculiar to living creatures («*worry*»). The frequent usage of the lexeme «*pain*» with particular adjectives indicates the established characteristics of perception of pain as «*terrible*» («*terrible*»), «*nauseating*» («*nauseating*»), which is connected with negative experience, but still real («*real*») and better than the previous one.

The comparison characterises an object or phenomenon from different sides, indicating the parallels which may be possible between other objects and phenomena. Pain, as an emotion, is unstable and changing and frequently compared with different weather conditions, such as those that are unexpected, uncontrolled, and difficult to predict. In such a way, pain is metaphorically compared with an **avalanche** («*a fall or slide of a large mass of material, especially of snow, down a mountainside*» [The Free Dictionary]), which is unpredictable, fast and dangerous. Such comparison becomes even more picturesque with the help of the verb «*to hit*» («*to come into contact with forcefully; strike*» [The Free Dictionary]) to intensify this similarity. In the same way, the usage of the noun «*loneliness*» («*the state of being alone in*

solitary isolation» [The Free Dictionary]) describes the single character of something, insularity which is similar to an avalanche, which usually don't go down in enormous quantities and in crowded places: «*The pain, the loneliness, of his existence hits me like an avalanche*» [Wolff, p. 204].

Another natural phenomenon, with which pain is compared, is lightning («*a brilliant electric discharge in the sky*» [The Free Dictionary]), which appears unexpectedly, is inevitable and has unpredictable consequences: «*A bolt of pain, like lightning...*» [King, p. 83].

The comparison of a painful scream («*a scream full of blood and pain*») with an **extremely sharp object**, like a knife, is achieved with the help of an epithet «*sharp*» («*having a thin edge or a fine point suitable for or capable of cutting or piercing*» [The Free Dictionary]) and an adverb «*enough*» («*to a satisfactory amount or degree; sufficiently*» [The Free Dictionary]), as well as with the description «*to stab deep into his head*» for indication of the fact, that the object can penetrate inside the human's head and cause painful emotions and feelings: «*... a scream burst forth, full of blood and pain, sharp enough to stab deep into his head*» [Rollins, p. 42].

The tattoo, which was made with paint with the parts of silver, brings the feeling of throbbing pain («*throbbing with pain*») and suffering to the creature, which is vulnerable to silver. The comparison «*burning like fire*» shows the burning pain caused by it and the negative emotions accompanying such pain: «*I looked down at the new tattoo in my palm. Throbbing with pain. Burning like fire*» [Kristoff, p. 85].

The fact that the pain can be eternal and last throughout life is expressed with hyperbole, which prologues the time of endurance of pain. The usage of the noun «*lifetime*» («*the period of time during which an individual is alive*» [The Free Dictionary]) shows the whole life, which was lived in slavery and pain («*servitude*» – «*lack of personal freedom as to act as one chooses*» [The Free Dictionary]): «*... was sentenced to a lifetime of pain and servitude*» [Rollins, p. 188]. The same long-lasting sufferings are also proved with the identification of duration of pain, which endured for such a long period of time («*lived so long with pain*»), that without pain it was barely noticeable («*barely noticed*»). This fact is intensified with an adverb «*barely*» («*hardly; only just; almost not*» [The Free Dictionary]): «*She had lived so long with pain she barely noticed it [absence of pain]...*» [Rollins, p. 192].

To sum it up, comparison helps to achieve the description of pain as such, which easily correlates with different natural phenomena, mainly with those which are unstable and cannot be controlled, such as an avalanche («*avalanche*»), a lightning («*lightning*»), showing the unexpected and unstable character of

pain, its inevitability and ruinous character. Frequent is comparing pain to a sharp object, such as a knife or scalpel, which can be precise, but penetrates deep inside the human»s organism or its specific parts.

Conclusion. The representation of pain is actualised due to the vast palette of stylistic devices, the dominant among which are personification, epithets, antithesis, comparison and metaphor, which enables not only the representation of the physical and emotional intensity of feelings, but also forms the deep psychological portrait of the character. The perspective of the investigation is to study the emotion of pain in other genres of literary texts.

This publication is created within the Erasmus+ Jean Monnet Module Project EUROPEACE («Peace and Solution Journalism for European Integration of Ukraine during War and Post-war Times») funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

BIBLIOGRAPHY

1. Цимбалістова О. А., Примолєнна Ю.Г. Психологічні аспекти болю. *Proceedings of the 6th International Scientific and Practical Conference «Scientific Goals and Purposes in XXI Century»* (March 19–20, 2024. Seattle, USA). 2024. № 193. С. 172–177. URL: https://www.researchgate.net/publication/379277720_Psihofiziologicni_aspekti_bolu (дата звернення: 24.10.2025).
2. Armentrout J. *From Bloom and Ash*. St. Augustine, USA : Blue Box Press, 2020. 490 p.
3. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary> (дата звернення: 24.10.2025)
4. Hamilton L. *Guilty pleasures*. New York, USA : Jove, 2007. 194 p.
5. King S. *Salem»s Lot*. New York, USA : Anchor, 2011. 288 p.
6. Kostova E. *The Historian*. New York, USA: Little, Brown and Company/Hachette, 2005. 484 p.
7. Kristoff J. *Empire of the Vampire*. New York, USA : St. Martin»s Press, 2021. 757 p.
8. Langacker R. W. *Concept, Image and Symbol: The Cognitive Bases of Grammar*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 1991. 395 p.
9. Rice A. *Interview with the vampire*. New York, USA : Sphere, 2008. 266 p.
10. Roberts N. *Morrigan»s Cross*. New York, USA : Jove, 2006. 427 p.
11. Rollins J. *The Blood Gospel*. New York, USA : Harper, 2013. 242 p.
12. Stoker B. *Dracula*. England : Penguin books, 1994. 353 p.
13. The Free Dictionary by Farlex. URL: <https://www.thefreedictionary.com/> (дата звернення: 24.10.2025).
14. Wolff T. *Crave. Entangled*, UK : Teen., 2020. 295 p.

REFERENCES

1. Tsymbalistova, O. A., Primolenna, Y. G. (2024). Psykhofiziologichni aspekty bolu [Psychophysiological aspects of pain]. *Proceedings of the 6th International Scientific and Practical Conference «Scientific Goals and Purposes in XXI Century»* (March 19–20, 2024. Seattle, USA). №193. pp. 172–177. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/379277720_Psihofiziologicni_aspekti_bolu
2. Armentrout, J. (2020). *From Bloom and Ash*. St. Augustine, USA : Blue Box Press, 490 p.
3. Cambridge Dictionary. Retrieved from: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary>
4. Hamilton, L. (2007). *Guilty pleasures*. New York, USA : Jove, 194 p.
5. King, S. (2011). *Salem»s Lot*. New York, USA : Anchor, 288 p.
6. Kostova, E. (2005). *The Historian*. New York, USA : Little, Brown and Company/Hachette, 484 p.
7. Kristoff, J. (2021). *Empire of the Vampire*. New York, USA : St. Martin»s Press, 757 p.
8. Langacker, R. W. (1991) *Concept, Image and Symbol: The Cognitive Bases of Grammar*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 395 p.
9. Rice, A. (2008). *Interview with the vampire*. New York, USA: Sphere, 266 p.
10. Roberts, N. (2006). *Morrigan»s Cross*. New York, USA : Jove, 427 p.
11. Rollins, J. (2013). *The Blood Gospel*. New York, USA : Harper, 242 p.
12. Stoker, B. (1994). *Dracula*. England : Penguin books. 353 p.
13. The Free Dictionary by Farlex. Retrieved from: <https://www.thefreedictionary.com/> (date of application 24.10.2025).
14. Wolff, T. (2020). *Crave. Entangled*, UK : Teen, 295 p.

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

THE INTERRELATIONSHIP BETWEEN LANGUAGE, CULTURE AND SOCIETY

Prihodko G. I.

*Doctor of Philological Sciences, Professor,
 Professor at the Department of English Philology
 and Linguistics
 Zaporizhzhia National University
 Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6220-5333
anna.prihodko.55@gmail.com*

Zaluzhna M. V.

*Candidate of Philological Sciences,
 Associate Professor at the Department of English Philology
 and Linguistics
 Zaporizhzhia National University
 Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-9316-452X
zaluzhna_mari@ukr.net*

Key words: *language, culture, society, identity, multilingualism, linguistic diversity, language policy, communication, sociocultural.*

This article offers a comprehensive analysis of the complex and interdependent relationship between language, culture, and society. Language is presented not only as a tool for communication but also as a powerful medium through which cultural values are expressed, identities are formed, and social structures are maintained. The article begins by examining the nature of language, referencing theories such as the Sapir-Whorf Hypothesis, which suggests that language influences how people perceive and think about the world.

Culture is discussed as a system of shared meanings transmitted primarily through language, while society is positioned as the framework in which both language and culture evolve. The article explores how language reflects cultural values, social hierarchies, and collective knowledge, drawing on examples from Japanese honorifics, African multilingualism, and Indigenous oral traditions. It highlights the role of language in shaping identity, particularly in bilingual and post-colonial contexts, where language choice can signal belonging, resistance, or marginalization.

Additionally, the article analyzes how social dynamics and institutions – such as education, media, and governance – influence language policy, usage, and change. It discusses linguistic discrimination, power relations, and the political significance of language in nation-building and social justice movements.

Through real-world case studies, the article illustrates how language serves as both a mirror and a tool of cultural and societal transformation. The conclusion emphasizes the need to preserve linguistic diversity and promote inclusive language practices in our globalized, multicultural world.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МОВИ, КУЛЬТУРИ ТА СУСПІЛЬСТВА

Приходько Г. І.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри англійської філології та лінгводидактики
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0001-6220-5333
anna.prikhodko.55@gmail.com*

Залужна М. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології та лінгводидактики
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0001-9316-452X
zaluzhna_mari@ukr.net*

Ключові слова: мова, культура, суспільство, ідентичність, багатомовність, мовна політика, лінгвістична різноманітність, комунікація, соціокультурні.

У статті здійснено глибокий аналіз складного взаємозв'язку між мовою, культурою та суспільством. Мова розглядається не лише як інструмент комунікації, а й як носій культурних цінностей, засіб формування ідентичності та підтримки соціального порядку. Автори звертаються до гіпотези Сепіра – Ворфа, що демонструє вплив мови на світосприйняття та мислення.

Культура трактується як система спільних смислів, що передається здебільшого через мову. Суспільство, своєю чергою, є контекстом, у якому мова та культура розвиваються. Стаття наводить приклади того, як мова відображає культурні цінності, соціальні ієрархії та колективну пам'ять, зокрема в японській мові, багатомовності в Африці та усній спадщині корінних народів.

Особливу увагу приділено ролі мови у формуванні культурної ідентичності, особливо в умовах двомовності, постколоніальних реалій і міграції. Мовний вибір може відображати належність, протест або асиміляцію.

Окремо проаналізовано вплив соціальних інституцій: освіти, медіа, державної політики на мовне середовище. Розглянуто питання лінгвістичної дискримінації, нерівності та мови як інструменту влади й спротиву.

Подано приклади з реального життя, що демонструють роль мови як дзеркала і рушія культурних та соціальних змін. У висновку наголошено на необхідності збереження мовного різноманіття та підтримки інклюзивної мовної політики у глобалізованому світі.

Problem statement. Language, culture, and society are deeply intertwined concepts that collectively shape human experience. Language is not merely a tool for communication; it is a fundamental mechanism through which cultural meanings are transmitted and social identities are constructed. Culture, in turn, encompasses the shared beliefs, practices, customs, and values of a group of people, all of which are expressed and preserved through language. Society provides the structural framework

within which both language and culture evolve, influencing how individuals relate to one another and to the world around them.

The aim of this article is to explore the dynamic and multifaceted relationship between language, culture, and society. Beginning with an examination of the nature of language, we then delve into the cultural systems that give language context and meaning.

The object of the research is the study of the interplay between language, culture, and society.

The subject of the research. We explore how societal structures influence both language and culture and investigate how language functions as a vessel of cultural identity. Topics such as linguistic diversity, power dynamics, intercultural communication, and the role of language in education are analyzed to provide a holistic understanding of the subject. Through case studies and theoretical insights, we aim to demonstrate that language is not an isolated phenomenon but is deeply rooted in the cultural and societal fabric of human life.

Understanding their interconnection helps us comprehend how communities form, how power dynamics manifest through language use, and how cultural values persist or shift over time. Language not only reflects the culture of a society but also plays a significant role in shaping cultural thought patterns. Similarly, society influences which languages or dialects are promoted, marginalized, or transformed.

Discussion.

1. The Nature of Language

Language is a uniquely human system of communication that allows individuals to convey thoughts, emotions, and intentions. It is a structured, rule-governed system of symbols, primarily spoken or written, that enables humans to interact and build communities. Beyond its communicative function, language also serves a cognitive and social purpose—it shapes how individuals perceive the world and how societies are organized.

A key theory illustrating this concept is the Sapir-Whorf Hypothesis [Sapir, 2008; Whorf, 1956, p. 220–232], or linguistic relativity. This hypothesis suggests that the structure of a language affects its speakers' worldview and cognition. For instance, languages that have many words for snow, like Inuit, are thought to enable speakers to perceive distinctions in snow types that speakers of other languages might not notice. While the strong version of this theory – that language determines thought – has been largely discredited, the weaker form – that language influences thought – has gained wide acceptance.

Language also functions as a repository of cultural knowledge. Every word carries with it layers of cultural meaning. For example, honorifics in Japanese reflect social hierarchies and relationships, while the use of specific tenses and pronouns in various languages can reveal cultural attitudes toward time, respect, or collectivism [Triandis, 2018]. Therefore, to understand a language is not merely to understand its vocabulary and grammar, but also to grasp the cultural worldview embedded within it.

Moreover, language is dynamic. It evolves over time through interaction with other languages and in response to changes in society and culture. Slang, loanwords, and neologisms demonstrate how living languages adapt to meet the communicative needs of

their users. These changes often reflect social shifts and respond to social challenges, such as the adoption of new technologies or evolving gender roles.

In summary, language is far more than a set of linguistic rules. It is a flexible, living, evolving system deeply embedded in the cultural and social contexts of its speakers. Understanding language requires a comprehension and appreciation of its cultural meanings, and its role in shaping human thought and interaction.

2. Culture as a System of Shared Meaning

Culture can be understood as a complex system of shared symbols, beliefs, values, customs, and behaviors that members of a social group use to make sense of their world. It shapes how people interact, what they value, and how they perceive reality. Culture is not inherited biologically; it is learned and transmitted through communication – primarily through language.

Language is the primary medium through which cultural knowledge is passed down from one generation to the next. As Duranti puts it, «to speak of language as a mediating activity means to speak of language as tool for doing things in the world, for reproducing as much as changing reality» [Duranti, 1997, p. 42]. Through storytelling, rituals, religious texts, education, and everyday conversation, individuals absorb cultural norms and worldviews. From a young age, people are socialized into their culture by learning the culturally appropriate ways to speak, behave, and interpret social cues. This process – called *enculturation* – demonstrates the role of language as both a tool and product of culture.

For example, the collectivist values in many East Asian societies are reflected in their languages. In Korean, for instance, there are numerous speech levels and honorific forms that communicate respect, hierarchy, and group harmony. This linguistic structure reinforces cultural norms that emphasize social roles, respect for elders, and group cohesion. Conversely, many Western languages, such as English, emphasize individuality and directness, reflecting more individualistic cultural values.

Moreover, culture determines what is considered meaningful or valuable in communication. Some cultures prioritize high-context communication – where much is implied rather than stated directly – while others prefer low-context communication, where clarity and explicitness are valued. These differences are embedded in language use and can lead to misunderstandings in intercultural interactions if not understood properly [Language, Culture, and Society, 2025].

Cultural artifacts such as myths, poetry, proverbs, and idioms encapsulate and express collective knowledge, moral codes, and historical experience. These forms of cultural expression often lose their meaning when translated, revealing the deep link

between language and culture. As such, studying a language in isolation from its culture can lead to incomplete or inaccurate understanding.

In conclusion, culture is fundamentally about shared meanings, and language is the primary vehicle through which these meanings are constructed, conveyed, and preserved. Without language, culture cannot be sustained or transmitted.

3. Society and Its Role in Shaping Language and Culture

Society refers to a structured group of individuals bound together by shared institutions, norms, and practices. It is within society that language and culture take root, develop, and transform. The social environment exerts a significant influence on both the forms of language used and the cultural norms that are practiced.

Social structures – such as class, ethnicity, gender, and age – play a key role in shaping linguistic behavior. Language use often varies across different social groups, resulting in the development of sociolects (social dialects). For example, African American Vernacular English (AAVE) in the United States is a distinct dialect with its own grammatical rules, vocabulary, and pronunciation patterns, reflecting both the history and the cultural identity of the African American community.

Institutions such as the family, education system, religion, and media are crucial in the transmission of both language and culture. Schools, for example, are not just places for academic learning, but also form the environment for cultural socialization. Through language, children learn societal norms, moral values, and expected behaviors. Similarly, the media plays a powerful role in shaping cultural perceptions and spreading dominant language forms and ideologies.

Society also plays a role in standardizing language. Certain dialects or accents are often privileged over others, gaining status as the «standard» or «prestigious» form. This can result in linguistic discrimination or «*linguicism*», where speakers of non-standard dialects are marginalized or deemed less educated [Larsen-Freeman, 2012, p. 28–38]. Such social attitudes reflect and reinforce existing power dynamics within a society.

Moreover, societies influence language policy and planning. Governments often decide which languages are taught in schools, used in official documents, or promoted in public spaces. These decisions can either support linguistic diversity or contribute to language loss and homogenization. For example, many indigenous languages have been suppressed by dominant societal forces, leading to the erosion of cultural knowledge and identity. The status of a certain language can become the subject of the hottest political debates and the reason for social calamities.

In essence, society provides the context in which language and culture are produced, shaped, and reproduced. It serves as both the backdrop and the active force behind the ongoing evolution of linguistic and cultural practices.

4. Language as a Carrier of Culture

Language is not only a means of communication, but also a repository of cultural knowledge. It carries within it the beliefs, customs, and values of the people who use it. Every culture has unique expressions, idioms, metaphors, and oral traditions that reveal how its members understand the world. As such, language is often considered the vehicle through which culture is expressed and preserved.

One clear example of this is found in proverbs and idioms. These linguistic elements encapsulate cultural wisdom and reflect a society's shared values. For instance, the English proverb «time is money» conveys a cultural attitude that values productivity and efficiency, while the Swahili saying «haraka haraka haina baraka» (hurry hurry has no blessing) reflects a more relaxed, community-centered perspective on time. These expressions are deeply embedded in cultural attitudes and lose their full meaning when translated literally.

Metaphors also offer insights into cultural perspectives. George Lakoff and Mark Johnson's work on conceptual metaphor theory shows how people understand abstract concepts through culturally shaped metaphors. In English, we often say we're «falling in love» or «wasting time» – metaphors that reflect how we conceptualize emotions and time [Lakoff, Johnson, 2003]. Other cultures may use different metaphors, indicating different cultural frames of reference.

Language also reflects the environment and way of life of its speakers. Many Indigenous languages have highly specific vocabulary for local flora, fauna, or natural phenomena. The Hawaiian language, for example, contains dozens of words to describe the ocean and its various states. When these languages become endangered or extinct, the cultural knowledge encoded in them often disappears as well.

Furthermore, oral traditions – songs, folktales, and rituals – are often performed in native languages, carrying the soul of the culture. These oral genres transmit moral values, communal history, and spiritual beliefs, strengthening cultural identity and continuity.

Thus, language is more than a system of signs. It is a cultural archive, a vessel that holds and transmits the collective memory and identity of a people. The loss of a language often signifies the erosion of cultural heritage, making language preservation a cultural imperative.

5. Language and Cultural Identity

Language plays a central role in the formation and expression of cultural identity. It is through

language that individuals locate themselves within a community and differentiate themselves from others. Whether spoken at home, in schools, or in public spaces, language signals belonging, heritage, and social alignment.

One of the most vivid illustrations of the link between language and identity is seen in bilingual and multilingual communities. Speakers often engage in **code-switching**, alternating between languages depending on the context or audience. This practice is not simply about convenience but is deeply tied to identity expression. A bilingual person might use one language to express intimacy and cultural belonging at home and another to navigate formal or public environments.

In post-colonial societies, language often carries the weight of historical and political identity. For instance, in many African countries, colonial languages like English, French, or Portuguese are still used in education and government, while indigenous languages are spoken in homes and local communities. This linguistic division often mirrors broader cultural tensions between tradition and modernity, or between local and global identities.

Language also becomes a powerful symbol in nationalist movements. Countries emerging from colonial rule or foreign occupation often promote native languages as part of efforts to reclaim cultural autonomy. Hebrew in Israel, Irish in Ireland, and Swahili in Tanzania have all been revitalized or elevated as national symbols, demonstrating the deep connection between language and collective identity.

Additionally, heritage language maintenance among immigrant communities highlights the role of language in preserving cultural roots [Durst-Andersen, 2011]. Many diaspora communities struggle with language attrition across generations, leading to identity shifts. For some, the loss of a heritage language can feel like the loss of a piece of their cultural self. Language policies and attitudes can either support or hinder this connection. Inclusive language education that values multilingualism reinforces positive cultural identity, while policies that stigmatize non-dominant languages can lead to cultural alienation and assimilation pressures.

Ultimately, language is both a personal and collective marker of who we are. It is central to cultural pride, continuity, and resilience.

6. Social Dynamics and Language Change

Language is not static; it evolves in response to changing social, political, and cultural dynamics. The transformation of language over time reflects broader shifts in society, including the emergence of new technologies, movements for social justice, and interactions across cultures.

One key driver of language change is **social innovation**. New words, phrases, and grammatical

constructions frequently emerge from youth culture, technology, and subcultures. Slang, for example, often originates in marginalized communities and later enters mainstream usage. Terms like «woke», «ghosting», or «flex» began as informal expressions and now convey widely recognized social meanings. These linguistic innovations can shape, and be shaped by, changing cultural norms and values.

Social movements also influence language. The feminist movement, for instance, has advocated for gender-inclusive language, leading to the adoption of terms like «chairperson» instead of «chairman» or the use of singular «they» as a gender-neutral pronoun. Similarly, the LGBTQ+ movement has introduced new vocabulary – such as «non-binary», «genderqueer», and «cisgender» – which has reshaped how society talks about and understands gender and identity [Krajewski, 2011, p.1 37–153].

Technology and globalization have accelerated the pace of linguistic change. The internet has created new forms of written language, from emojis to abbreviations like «LOL», «POV» and «BRB». Social media platforms promote language creativity, as users invent hashtags, memes, and trends that often cross linguistic and cultural boundaries. English, in particular, has become a dominant language in digital communication, influencing how people around the world use their own languages.

However, language change is not always embraced. New forms of language often face resistance from purists or older generations. Prescriptive grammar rules, for instance, may conflict with the natural evolution of usage. Nevertheless, descriptive linguistics recognizes that all language forms – including non-standard varieties – are legitimate and meaningful. Language change reflects the needs, values, and dynamics of the society in which it occurs. As such, it is a mirror of human adaptation, creativity, and resilience.

7. Multilingualism and Cross-Cultural Communication

In an increasingly globalized world, multilingualism and cross-cultural communication have become central to social, political, and economic life. Multilingual societies are those where two or more languages coexist, either through the presence of different linguistic communities or the use of multiple languages by individuals. This linguistic diversity presents both opportunities and challenges for cultural exchange and social integration.

Multilingualism offers significant cognitive and social benefits. Research shows that bilingual individuals often exhibit greater cognitive flexibility, problem-solving skills, and cultural empathy [Nuri, 2024]. On a societal level, multilingualism fosters inclusivity, intercultural understanding, and access to broader networks of knowledge and communication.

For example, in countries like Switzerland, Canada, and India, multilingual policies have been instrumental in maintaining national unity while respecting linguistic diversity.

However, effective cross-cultural communication requires more than the ability to speak multiple languages – it demands an understanding of the cultural norms, values, and communication styles that underpin language use. Intercultural communication theory, as developed by scholars such as Edward Hall and Geert Hofstede, explores how differences in time orientation, power distance, individualism vs. collectivism, and communication context (high vs. low) affect interaction across cultures. Misunderstandings often occur not because of language barriers alone but because of differing cultural expectations about politeness, formality, or turn-taking in conversation.

English has emerged as a global *lingua franca* – a common language for communication between speakers of different native languages. While this facilitates international exchange, it also raises concerns about linguistic imperialism and the marginalization of local languages and identities [Combs, Penfield, 2012, p. 461–474]. The dominance of English in business, academia, and the internet can create hierarchies of access and privilege, especially for those who are less proficient in it.

Moreover, multilingual societies must navigate issues of language policy, education, and identity. Debates often arise over which languages should be official, taught in schools, or used in government and media. If handled inclusively, such policies can promote linguistic justice and cultural harmony. If not, they can deepen divisions and reinforce inequality.

In essence, multilingualism and intercultural communication are not merely linguistic issues – they are deeply connected to identity, power, and cultural belonging in the modern world.

8. Language and Power

Language is a powerful social instrument. It not only reflects existing power structures but also reinforces and reproduces them. The ways in which language is used, regulated, and valued in society often reveal underlying social hierarchies and systems of control.

One of the most evident manifestations of power in language is the concept of **standard language ideology** – the belief that one variety of a language (usually spoken by the dominant social group) is inherently superior to others. This ideology legitimizes certain accents, dialects, or grammatical forms while stigmatizing others as «incorrect», «slang», or «broken». For example, speakers of non-standard English varieties, such as African American Vernacular English (AAVE) or Chicano English, often face discrimination in education, employment,

and public life. Such linguistic prejudice is a form of **linguicism** – discrimination based on language.

Language is also used to establish and maintain authority [Norton, Toohey, 2011, p. 412–446]. In political discourse, legal documents, or academic writing, formal language and technical jargon can create a sense of expertise or legitimacy, but can also obscure meaning and exclude those without access to specialized knowledge. Politicians, for instance, often use rhetorical strategies – such as repetition, metaphor, or ambiguity – to shape public opinion and assert control.

Media and technology play a key role in amplifying or silencing voices. Dominant groups often control the narratives, terms, and discourses that define public conversation. The framing of migrants as «illegals» or protestors as «rioters», for example, reflects how language can be weaponized to shape perception and justify action. On the other hand, marginalized communities have increasingly reclaimed language to resist oppression – using terms like «Black Lives Matter», «Pride», or «decolonize» as rallying cries for justice.

Language also intersects with gender and sexuality. Feminist linguistics has highlighted how many languages reflect patriarchal assumptions – for instance, the use of «he» as a generic pronoun or the feminization of job titles. Inclusive language efforts aim to challenge these norms and make language more reflective of gender diversity and equality.

Ultimately, language is not neutral. It is a site of struggle, resistance, and empowerment. Recognizing the power embedded in language is essential for understanding how culture and society function – and for imagining more equitable ways of communicating.

Education is one of the primary sites where language and culture are transmitted, reinforced, and contested. Schools not only teach academic subjects but also serve as cultural institutions where linguistic norms, social behaviors, and national identities are cultivated. As such, the language of education plays a pivotal role in shaping how individuals understand themselves and their place in society.

Language policies in education often reflect broader political and cultural priorities. In many post-colonial societies, colonial languages such as English, French, or Spanish remain the primary languages of instruction, even though they are not the native languages of most students. While these languages may provide global access and economic mobility, they can also alienate learners from their cultural roots and hinder academic performance in early education. Research consistently shows that students learn best in their first language, especially in the foundational years of schooling.

In multilingual societies, the question of which language to use in schools is deeply contested. Some

advocate for **mother-tongue-based multilingual education**, which promotes literacy and learning in a child's native language before transitioning to a second or third language [Krajewski, 2011, p. 137–153]. This approach not only improves educational outcomes but also affirms cultural identity and linguistic rights. However, implementing such policies requires significant resources, teacher training, and political will.

The content of education – what is taught and how – is equally important. Textbooks, curricula, and classroom discourse often reflect dominant cultural narratives while excluding or marginalizing minority perspectives. For example, history lessons may focus on national triumphs while ignoring colonial violence or indigenous contributions. Language can reinforce these biases through euphemisms, omissions, or framing choices. Moreover, the classroom is a space where social norms and power dynamics are reproduced through language. Teachers may unconsciously favor students who speak in more «standard» or formal registers, disadvantaging those from different linguistic backgrounds. Classroom language also shapes how students view authority, knowledge, and participation.

Education, therefore, is not a neutral process – it is a cultural and linguistic negotiation. By fostering inclusive, multilingual, and culturally responsive education, societies can promote equity, belonging, and social cohesion.

Conclusion. The interrelationship between language, culture, and society is dynamic, complex, and deeply embedded in the human experience. Language is more than a communication tool; it is a medium through which cultural values are expressed and transmitted, and social structures are maintained. Culture, in turn, gives meaning to language, shaping how people speak, what they value and verbalize, and how they interact. Society provides the broader context in which both language and culture evolve, influencing language policy, power relations, and access to cultural capital.

As we have seen, language carries the weight of identity, history, and social belonging. It can include or exclude, liberate or oppress. It evolves with technological innovation, social movements, and shifting norms, yet also serves as a reservoir of tradition and continuity. In education, law, media, and daily life, language reflects and constructs the environment we live in.

In our increasingly globalized and multilingual world, understanding the intricate ties between language, culture, and society is more important than ever. It encourages tolerance, supports equity, and enables more meaningful cross-cultural communication. It also highlights the urgent need to safeguard linguistic diversity, support endangered

languages, and promote inclusive language policies that respect cultural differences. To study language in isolation is to miss the full picture. Language lives through culture and breathes within society. Recognizing this interdependence helps us appreciate the richness of human expression and the shared, yet diverse, nature of our global community.

Further research should investigate how language shapes and reflects cultural values, social identities, and power relations in globalized digitally mediated societies. The problems to consider include linguistic adaptation in virtual and AI-driven communication, the role of language in sustainability and social justice discourses, and the emergence of hybrid cultural-linguistic identities in online spaces.

This publication is created within the Erasmus+ Jean Monnet Module Project EUROPEACE («Peace and Solution Journalism for European Integration of Ukraine during War and Post-war Times») funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

BIBLIOGRAPHY

1. Combs M. C., Penfield S. D. Language Activism and Language Policy. *The Cambridge Handbook of Language Policy*, edited by B. Spolsky. Cambridge: Cambridge University Press. 2012. P. 461–474. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10993-011-9230-7>
2. Duranti A. *Linguistic Anthropology*. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge : Cambridge University Press, 1997. 422 p.
3. Durst-Andersen P. *Linguistic Supertypes. A Cognitive-Semiotic Theory of Human Communication*. Berlin/New York: De Gruyter Mouton, 2011. 307 p. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110253153>
4. Krajewski S. Developing Intercultural Competence in Multilingual and Multicultural Student Groups. *Journal of Research in International Education*. 2011. № 10 (2). P. 137–153. DOI: <https://doi.org/10.1177/1475240911408563>.
5. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. New York : University of Chicago Press, 2003. 277 p.
6. *Language, Culture, and Society*. New York: Routledge, 2025. 522 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003330400>
7. Larsen-Freeman D. From Unity to Diversity: Twenty-five Years of Language Teaching Methodology. *Language Teaching Forum*. 2012. № 2. P. 28–38.

8. Norton B. and Toohey K. Identity, Language Learning, and Social Change. *Language Teaching*. 2011. № 44 (4). P. 412–446. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0261444811000309>
9. Nuri A. Exploring Bilingualism: Cognitive Benefits and Cultural Challenges. *Acta Globalis Humanitatis et Linguarum*. 2024. № 1. P. 71–81. DOI: <https://doi.org/10.69760/aghel.024053>
10. Sapir E. Conceptual categories in primitive languages. *The Collected Works of Edward Sapir. Vol. 1. General Linguistics*; edited by P. Swiggers. Berlin : Mouton de Gruyter, 2008. 498 p.
11. Triandis H. C. (2018). Individualism and collectivism. New York and London: Routledge, 2018. 259 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780429499845>
12. Whorf B. L. Linguistics as an exact science. *Language, thought and reality : selected writings*. Cambridge, MA: MIT Press, 1956. P. 220–232.

REFERENCES

1. Combs, M. C., Penfield, S. D. (2012). Language Activism and Language Policy. *The Cambridge Handbook of Language Policy*, edited by B. Spolsky, 461–474. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10993-011-9230-7>
2. Duranti, A. (1997). Linguistic Anthropology. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge : Cambridge University Press, 422 p.
3. Durst-Andersen, P. (2011). Linguistic Supertypes. A Cognitive-Semiotic Theory of Human Communication. Berlin/New York: De Gruyter Mouton, 307 p. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110253153>
4. Krajewski, S. (2011). Developing Intercultural Competence in Multilingual and Multicultural Student Groups. *Journal of Research in International Education*, 10(2), 137–153. DOI: <https://doi.org/10.1177/1475240911408563>.
5. Lakoff, G., Johnson, M. (2003). *Metaphors We Live By*. New York : University of Chicago Press, 277 p.
6. Language, Culture, and Society. (2025). New York: Routledge, 522 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003330400>
7. Larsen-Freeman, D. (2012). From Unity to Diversity: Twenty-five Years of Language Teaching Methodology. *Language Teaching Forum*, 2, 28–38.
8. Norton, B., Toohey, K. (2011). Identity, Language Learning, and Social Change. *Language Teaching*, 44(4), 412–446. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0261444811000309>
9. Nuri, A. (2024). Exploring Bilingualism: Cognitive Benefits and Cultural Challenges. *Acta Globalis Humanitatis et Linguarum*, 1, 71–81. DOI: <https://doi.org/10.69760/aghel.024053>
10. Sapir, E. (2008). Conceptual categories in primitive languages. *The Collected Works of Edward Sapir. Vol. 1. General Linguistics*; edited by P. Swiggers. Berlin : Mouton de Gruyter, 498 p.
11. Triandis, H. C. (2018). Individualism and collectivism. New York and London: Routledge, 259 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780429499845>
12. Whorf, B. L. (1956). Linguistics as an exact science. *Language, thought and reality : selected writings*. Cambridge, MA : MIT Press, 220–232.

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 18.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

СПЕЦИФІКА ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ТАНАТОЛОГІЧНИХ ТА ОНТОЛОГІЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДИСКУРСІ МЕЖОВОЇ СИТУАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ВІРШІ З БІЙНИЦІ» МАКСИМА КРИВЦОВА)

Старостенко Т. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології,*

*докторантка кафедри української літератури та журналістики
імені професора Леоніда Ушкалова*

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

вул. Алчевських, 29, Харків, Україна

orcid.org/0000-0003-2343-105X

Tinatroickaja@gmail.com

Ключові слова: *межова ситуація, танатологічний дискурс, екзистенційний досвід, естетичне осмислення травми, поетика фрагментарності, сакралізація буденного, мовна репрезентація буття.*

У статті здійснено комплексний лінгвопоетичний аналіз специфіки вербалізації танатологічних та онтологічних уявлень у дискурсі межової ситуації на матеріалі збірки «Вірші з бійниці» Максима Кривцова. Мета дослідження полягає у виявленні механізмів мовної репрезентації екзистенційного досвіду війни як простору перетину життя і смерті. Методологічну основу становить інтегративний підхід, що поєднує екзистенційну філософію К. Ясперса, онтологічну парадигму М. Гайдеггера, танатологічні студії Г. Файфела та Р. Кастенбаума, а також методи лінгвопоетичного аналізу. Установлено, що поетичний дискурс Кривцова функціонує як свідчення межового досвіду, де смерть постає не як абстрактна філософема, а як безпосередня реальність, що визначає семантику тексту та моделює його аксіологічний простір. Концептосфера ЖИТТЯ і СМЕРТІ у збірці має дуалістичну структуру, в якій відбувається постійне взаємопроникнення полярних смислів, а межа між ними стає зоною естетичного напруження. Поетична мова набуває рис документальної автентичності, використовуючи елементи військового жаргону, медичної термінології, радіообміну, що поєднуються з біблійними та міфологічними алюзіями. Виявлено провідні метафоричні моделі, що структурують танатологічний та онтологічний простори: тілесну дезінтеграцію, натуралізацію смерті, сакралізацію буденного досвіду, десакралізацію трансцендентного. Естетичне осмислення травми здійснюється через поетику фрагментарності, метонімічну деталізацію та синестезійність, які моделюють процес переходу від переживання до вербалізації. Збірка Кривцова постає як лінгвопоетична парадигма межового існування, у якій слово виконує терапевтичну, сакралізуючу та свідчильну функції. Доведено, що танатологічний і онтологічний дискурси воєнної лірики утворюють цілісну екзистенційну систему, у якій мова стає формою духовного спротиву небуттю й засобом утвердження людської суб'єктності.

**THE VERBALIZATION SPECIFICITY OF THANATOLOGICAL
AND ONTOLOGICAL CONCEPTS IN THE DISCOURSE OF THE LIMINAL STATES
(BASED ON «*POEMS FROM THE EMBRASURE*» BY MAXIM KRYVTSOV)**

Starostenko T. M.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the English Philology Department,
Doctoral Student at the Department of Ukrainian Literature and Journalism
named after Professor Leonid Ushkalov*

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

Alchevskykh str., 29, Kharkiv, Ukraine

orcid.org/0000-0003-2343-105X

Tinatroickaja@gmail.com

Key words: *liminal state,
thanatological discourse,
existential experience, aesthetic
comprehension of trauma,
poetics of fragmentation,
sacralization of the everyday,
linguistic representation of being.*

The article presents a comprehensive linguopoetic analysis of the specificity of verbalization of thanatological and ontological concepts within the discourse of the liminal states, based on the poetry collection «Poems from the Embrasure» by Maksym Kryvtsov. The aim of the investigation is to identify the mechanisms of linguistic representation of the existential experience of war as a space where life and death intersect. The methodological framework combines an integrative approach that unites Karl Jaspers' existential philosophy, Martin Heidegger's ontological paradigm, the thanatological studies of Herman Feifel and Robert Kastenbaum, as well as methods of linguopoetic analysis. It has been established that Kryvtsov's poetic discourse functions as testimony of a boundary experience, where death appears not as an abstract philosophical notion but as an immediate reality that determines the semantics of the text and shapes its axiological dimension. The conceptual sphere of LIFE and DEATH in the collection has a dualistic structure, within which a constant interpenetration of polar meanings occurs, and the boundary between them becomes a zone of aesthetic tension. The poetic language acquires features of documentary authenticity, employing elements of military jargon, medical terminology, and radio communication intertwined with biblical and mythological allusions. The study identifies the key metaphorical models structuring the thanatological and ontological spaces: bodily disintegration, naturalization of death, sacralization of everyday experience, and desacralization of the transcendent. The aesthetic comprehension of trauma is manifested through the poetics of fragmentation, metonymic detail, and synesthetic imagery, which model the transition from experience to verbalization. Kryvtsov's poetry collection emerges as a linguopoetic paradigm of boundary existence, in which the word performs therapeutic, sacralizing, and testimonial functions. The article demonstrates that the thanatological and ontological discourses of war poetry form an integral existential system, in which language becomes a means of spiritual resistance to nonbeing and an instrument for affirming human subjectivity.

Постановка проблеми. Слово як структурний елемент кодування дійсності сягає корінням біблійних наративів: «Споконвіку було Слово, і з Богом було Слово, і Слово було – Бог» [Від Івана 1:1–18]. Онтологічна парадигма, що визначає слово як первинну субстанцію існування, набуває особливої актуальності у контексті дослідження поетичного дискурсу межових станів. Сьогоднішня реальність не лише відтворюється авторським тестом, а й вибудовується через конкретні

знакові системи, проходить крізь призму індивідуальної свідомості митця, який балансує між тим, щоб продовжити бути фізично чи залишитися спогадом, маніфестованим у деталях, речах, які його колись ідентифікували (наприклад, номерний жетон), як ретроспективних гачках.

Межова ситуація, за К. Ясперсом, є тим екзистенційним досвідом, що не може бути подоланим засобами раціонального осмислення й змушує людину зіткнутися з фундаментальними

питаннями існування [Jaspers, 1969]. Актуальність дослідження зумовлена кількома чинниками. По-перше, травматичний досвід війни в Україні ставить перед філологічною наукою одночасно етичний і дослідницький виклики: осмислити екзистенційний досвід людини, що опинилася в межовому вимірі, – між спогадами про мирне минуле й жорстокою реальністю сьогодення, між безпекою тилу і смертельною загрозою передової, між буттям і небуттям, сном і реальністю, між «своїми» і «чужими». Відбувається фіксація *тут-і-тепер*, відбивається момент екзистенційної зустрічі Автора-Митця з Автором-Творцем (який мислиться у контексті заступництва), де поетичне слово постає останнім bastionом людяності в дегуманізованому просторі війни.

По-друге, у збірці «Вірші з бійниці» спостерігаємо напружену взаємодію макрокосму й мікркосму: глобальні онтологічні питання про сенс буття, природу добра і зла, любові і зради, Бога і смерті проєктуються на інтимний досвід конкретної людини в окопі. Ця діалектика універсального й індивідуального, метафізичного й тілесного створює особливу поетичну оптику, що потребує комплексного філологічного аналізу з урахуванням екзистенціалістської традиції осмислення станів «між» (К. Ясперс, Ж.-П. Сартр, А. Камю) та сучасних танатологічних студій.

Спроба мистецької інтерпретації трагічного досвіду шляхом упорядкування «хаосу довколишнього буття» через конструювання «впорядкованого внутрішнього космосу персональної рецепції та оцінки» втілена Галиною Матусяк у дослідженні «Міфологічні сценарії у збірці Максима Кривцова «Вірші з бійниці» (2024). Авторка, апелюючи до категорії «міфологічного сценарію» та спираючись на концепцію Ю. Вишницької, здійснює детальний аналіз інтертекстуальних кодів і міфологічних доміант поетового корпусу, переважно зосереджуючись на імплікації біблійних сюжетів і образів («Марія», «Магдалина», «Голгофа», «Хесус») та «розумінні Бога» [Матусяк, 2024, с. 69–74]. Таким чином, «міфологізм» виявляється сконцентрованим переважно в межах біблійної парадигми й не розгортається у ширший дискурс.

У статті О. С. Деркачової «Homo viator у поезії Максима «Далі» Кривцова (на матеріалі збірки «Вірші з бійниці»)» (2025) простежується інша тематична координата, а саме мотив дороги як архетипічна матриця воєнного досвіду; дослідниця демонструє процес реактуалізації християнських образів і символів як акту сакралізації простору, що забезпечує ліричному суб'єкту ілюзорну опору в мандрівці, «з якої повернення важке і майже нереальне» [Деркачова, 2025, с. 85–97]. Таким чином, окреслене нами питання залишається невивченим.

Мета і завдання статті. Мета дослідження – комплексний лінгвопоетичний аналіз специфіки вербалізації танатологічних та онтологічних уявлень у дискурсі межової ситуації на матеріалі збірки «Вірші з бійниці» Максима Кривцова. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: 1) окреслити теоретико-методологічні засади дослідження дискурсу межової ситуації та визначити специфіку функціонування танатологічних і онтологічних концептів у ліриці межових станів; 2) проаналізувати лексико-семантичні поля танатологічної та онтологічної проблематики у збірці Максима Кривцова, виявити домінантні мовні засоби репрезентації смерті, життя, буття й небуття; 3) дослідити метафоричні моделі, що структурують танатологічний та онтологічний простір поезій Максим Кривцова, з'ясувати їх функціональне навантаження; 4) охарактеризувати аксіологічний вимір поетичного дискурсу межової ситуації та специфіку взаємодії макрокосму й мікркосму в образній системі збірки «Вірші з бійниці».

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єкт дослідження – танатологічний та онтологічний дискурс у сучасній українській воєнній ліриці (на матеріалі збірки «Вірші з бійниці» Максима Кривцова). Предмет дослідження – лексико-семантичні, метафоричні та інтертекстуальні засоби вербалізації танатологічних та онтологічних уявлень у поетичних текстах, створених у межовій ситуації.

Вклад основного матеріалу дослідження. Методологічну основу дослідження становить інтегративний підхід, що синтезує концепцію межової ситуації К. Ясперса [Jaspers, 1969], яка визначає екзистенційний досвід зіткнення з непереборними обставинами, танатологічні студії Г. Файфела [Feifel, 2017] та Р. Кастенбаума [Kastenbaum, 2018], що досліджують культурні коди смерті в художньому тексті, онтологічну парадигму М. Гайдеггера [Heidegger, 2021], де поетичне слово розглядається як механізм творення реальності, з акцентом на біблійну концепцію Слова-Логосу (Від Івана 1:1–18), а також методи лінгвопоетичного аналізу [Кагановіч, 2003; Белехова, 2002]. Специфіка функціонування танатологічних і онтологічних концептів у воєнній ліриці полягає у синхронності їх актуалізації у модусі *тут-і-тепер*, де смерть постає не абстрактним філософським концептом, а безпосередньою екзистенційною реальністю, що трансформує семантику поетичного висловлювання та зумовлює особливий модус автентичності тексту, створеного на межі буття й небуття.

Концептосфера життя та смерті у «Віршах з бійниці» Максима Кривцова конституюється як складна семантична система, що артикулює травматичний досвід через діалектику буден-

ного й екстремального, індивідуального й колективного, мовленого й невимовного. Поетична мова функціонує як медіатор між безпосереднім досвідом межової ситуації та його естетичною трансформацією, зберігаючи баланс між документальністю свідчення та рефлексивною глибиною осмислення. Концепти ЖИТТЯ і СМЕРТЬ не протиставляються механістично, а перебувають у стані складної взаємодії, де життя осмислюється через досвід близькості смерті, а смерть – через спротив життя знеособленню та забуттю.

Концептосфера життя та смерті конститує дуалістичну поетичну картину світу, де два модуси існування, мирний і воєнний, перебувають у стані іредуцибельної несумісності й водночас трагічної взаємопроникності. Ліричний суб'єкт у Максима Кривцова – це суб'єкт розщеплений: він одночасно належить до світу «до» (пам'ять про нормальність) і світу «після» (досвід травми). Ця розщепленість експлікується через низку моментів: а) зміну модальностей – від дескриптивної до деонтичної: «*нам треба їхати*» [Кривцов, 2024, «Він переїхав у Бучу...»]; б) чергування голосів – від особистого у «*Я люблю*» до колективного: «*ми всі пішли на Схід бо хто якщо не ми*», «*весь світ у ранах...*» у «*Жовтий скотч*» [Кривцов, 2024]; в) документальність і ліризм: поєднання радіообміну з медитативною рефлексією: «*В останні секунди життя // Хесус // видихав // літа й зими // університети й вулиці*» [Кривцов, 2024, «Марія» «Голгофі»]. Поетична картина світу структурується навколо апорії репрезентації: необхідності свідчити про те, що не піддається адекватній вербалізації. Звідси – фрагментарність, каталогізація, метонімічна деталізація як стратегії наближення до невимовного.

Танатологічний дискурс характеризується медіалізацією травми, коли війна мислиться як телевізійне шоу: «*Вітаємо всіх на найжахливішому ток-шоу // Війна // на телеканалі «Забуття»*» [Кривцов, 2024, «Вітаємо всіх на найжахливішому ток-шоу»]. Тим самим вибудовується іронічна дистанція як механізм подолання травми. Рекламна стилістика використовується як гротеск: «*обирайте // Дживанши з нотками крові, землі та вогню*», «*пігулки // Звичайне життя*», «*мікстуру «Байдужість» і льодяники «Втомився»*» [Кривцов, 2024, «Вітаємо всіх на найжахливішому ток-шоу»]. Тактильний контакт зі смертю актуалізується засобами синестезії як маркера дереалізації, а також досвіду через дотик: «*Пахне землею і пахне вогнем*» («Я йду по чорній вулиці»); «*притуляюсь до одного: // не дихає*» [Кривцов, 2024, «Я йду по чорній вулиці»]. Тиша значуща не як відсутність звуку, а як присутність смерті: «*пахло на вулицях // тишею жахаючою*» [Кривцов, 2024, «Вона мріяла про мандрівку»].

Травматичний досвід детермінує розщеплення суб'єктності: «*Я в розголосі потягів метро // я в галасі черги до лікаря / я кричу совою*» [Кривцов, 2024, «Я в розголосі потягів метро»], коли відбувається дисоціація «Я» на множинні фрагментовані ідентичності, регресія до преособистісних станів як спроба втечі від травми: «*Я повітря // я ліс // я дріжджове тісто // я долонька // я дитина*» [Кривцов, 2024, «Я в розголосі потягів метро»]. Сама фрагментація тіла в подальших тестах виступає як свідчення насильства: «*розбило голову // уламок глибоко проник у череп // розпороло живіт // і відірвало два пальці*» [Кривцов, 2024, «Марія» «Голгофі»].

Тілесність у тексті фрагментована, актуалізується дисоціація від власного тіла: «*Я шукаю черевки // я шукаю ноги*» [Кривцов, 2024, «Моє серце давно не б'ється»]. Тіло виступає як ансамбль потенційно втрачених частин: «*плескайте в долоньки, поки вони у вас є // тупотіть ніжками, поки вони у вас є*» [Кривцов, 2024, «Вітаємо всіх на найжахливішому ток-шоу»]. Емоційний стан особистості в рамках мікрокосму набуває глобальності шляхом переходу у макрокосм, що відтворюється засобами розпаду/розривання: «*Розривається світ // розривається серце // розривається міна*» [Кривцов, 2024, «Розривається світ»]. Тут же спостерігається паралелізм із вибухом. Ліричним героєм висловлюється бажання розчинення, що відчувається як танатологічний потяг: «*Чорні хвили // мертві тіні // вітре, забори мене // зливо, розчини мене*» [Кривцов, 2024, «Чорні хвили»]. Перманентна тривога передається через безсоння: «*Не чекатимеш не заснеш*» [Кривцов, 2024, «Там де ти панівна висота»]. Відбувається клаустрофобія суб'єктності: «*Так тісно у в'язниці // в камері власного серця*» [Кривцов, 2024, «А ти і кроку ступити не зможеш»].

Танатологічний дискурс Максима Кривцова характеризується документальною точністю та емоційною стриманістю, що створює ефект свідчення. Автор уникає патетики, натомість використовує: медичну термінологію як захисний механізм від травми: «*двоє 300*» (код поранених), «*час накладання турнікету тридцять третій*» [Кривцов, 2024, «Марія» «Голгофі»]; радіообмін як поетичну форму, засобами якої фрагментарність комунікації віддзеркалює фрагментованість досвіду: «*Марія» «Голгофі» // «Марія» «Голгофі»: // прийом. // «Голгофа» я «Марія» // «Голгофа» я «Марія»: // на прийомі*» [Кривцов, 2024, «Марія» «Голгофі»]; ейфемізацію через код: «*п'ять маленьких*» (п'ять хвилин до прибуття. – Т. С.) [Кривцов, 2024, «Марія» «Голгофі»], де мова функціонує як буфер між реальністю та її проголошенням; метафоричну економію, коли метафори не оздоблюють текст, а структурують розуміння:

«весь світ у ранах я візьму цей жовтий скотч» [Кривцов, 2024, «Весь світ у ранах...»], коли скотч працює як метафора недостатності будь-яких засобів «лагодження» світу. Сама Біблійна інтертекстуальність виступає як сакралізація профанного досвіду через християнську парадигму, розуміючись не як утеча від реальності, а як спроба надати їй екзистенційний сенс. Голгофа, Марія, Хесус, Розбійник – не алегорії, а конкретні учасники конкретних подій, чії позивні отримують сакральне навантаження *post factum*.

Взаємодія концептосфери життя та смерті з іншими семантичними домінантами включає: просторовість із її топографією межовості: «Поміж голосу // і поміж мовчання», «Поміж // важкого мороку // і мертвого світла», «в лабіринті окопів // із Мінотавром війни» [Кривцов, 2024, «Поміж голосу»]; при цьому урбаністичний простір може уособлюватись у страждуючому тілі: «Місто кричить», «місто лежить // по місту ходить Господь» [Кривцов, 2024, «Хто не помер сьогодні»]; темпоральність із руйнуванням лінійного часу: «Хто не помер сьогодні // народиться завтра зранку» [Кривцов, 2024, «Хто не помер сьогодні»]; чи втрату темпоральних орієнтирів через відсутність трансцендентного: «місяць не бачу Бога» [Кривцов, 2024, «Я набиваю стрічку «вогами»»]; або сезонну інверсію, коли страх перед зимою діє як метафора страху перед смертю/заморожуванням у травмі: «Я // не хочу стати зимою», «До весни» [Кривцов, 2024, «Падає ліс»].

Цікаво, що упізнавані біблійні образи, такі як апостольські фігури «Марія», «Херувими», «Серафими», «Іоан», «Матвій» [Кривцов, 2024, «На дорогах», «Хто не помер сьогодні»], тобто біблійні імена, що уособлюють код українського опору, співіснують разом із можливістю множинності Бога, характерному для язичництва: «Господь лісу», «Господь автоматичного гранатомета», «Господь сну» [Кривцов, 2024, «Господь лісу огортає м'якою»], у чому маніфестується політеїстична модель як спроба сакралізувати всі аспекти воєнного досвіду. І водночас присутня іронічна дистанція до трансцендентного: «справжній Господь – сміється» [Кривцов, 2024, «Господь лісу огортає м'якою»]. Вибудовується синкретизм християнства й язичництва: «під наглядом Бога // й Перуна» [Кривцов, 2024, «На дорогах»].

Понятійний компонент концепту СМЕРТЬ конститується через неминучість і буденність: «Війна це радіація <...> // Вона була завжди // і є завжди // і буде» [Кривцов, 2024, «Війна це радіація»]; «смерть як друг // що йде пліч-о-пліч» [Кривцов, 2024, «Не сумуй»]. Образний компонент концепту СМЕРТЬ реалізується через: соматичну дезінтеграцію та паралелізм тіла-вро-

жаю: «Хто збере // моє тіло // розірване // вибиратиме // наче // картоплю» [Кривцов, 2024, «На полі»]; медичну термінологію як поетичну мову: «Кри-ти-чна // кровотеча // часу», «Пневмоторакс // пам'яті», «Ампутація // простору» [Кривцов, 2024, «Кри-ти-чна»], де травматологічні метафори задіяні у імплікації емоційного стану; релігійну іконографію та сакралізації воєнного ландшафту: «рясні Голгофи за вугільними шахтами», «хрести-автомати», «Євангеліє землі твердої» [Кривцов, 2024, «Війна пахне словами»]; крематорійну образність: «на городах згорають тіла // дим з доріг забирає мла: // крематорій трави старої» [Кривцов, 2024, «Над дорогами дим-дим»], коли відбувається натуралізація спалення через сільськогосподарську практику. Ціннісний компонент концепту СМЕРТЬ амбівалентний: смерть як завершення наративу: «Ось і закінчилась моя історія» [Кривцов, 2024, «Хлопець пронизаний»] та водночас як неприйнятна фінальність: «сьогодні // я не буду ставити крапочку» [Кривцов, 2024, «Людина закінчується як закінчується хліб в магазині спального мікрорайону»].

Смерть асоційована із війною, а війна – із хворобою, природним лихом: «з нами, як ранок // як життя // як хвороба // сталась холодна // як крига // війна» [Кривцов, 2024, «Він узяв kota»]. Паралельна конструкція прирівнює війну до неминучих явищ: «ранок», «життя», «хвороба». Дієслово «сталась» (замість звичного «почалась» чи «прийшла») концептуалізує війну як подію-катастрофу, що трапляється раптово й незалежно від волі людини. Епітет «холодна як крига» через температурну метафору передає не лише фізичний холод, а й емоційну заморозку, зупинку життя. Сам же кіт виступає як символ дому та турботи: «Він узяв kota, схожого на тістечко // і сказав: коте, нам треба їхати» [Кривцов, 2024, «Він узяв kota»]. Кіт функціонує як метонімія дому та відповідальності. Повторення гастрономічних порівнянь («помадка на еклері», «тістечко») створює семантичне поле солодощів мирного життя. Діалог із котом маркує самотність героя після втрати коханої – тварина стає єдиним співрозмовником. Займенник «нам» свідчить про спробу зберегти відчуття спільності, сім'ї, навіть якщо це сім'я з людини та kota. Загальна концептуальна структура така: текст побудований на опозиції до/після, де межею є війна. Концептуальна тріада *дому* → *втрати* → *вимушеної мандрівки* репрезентує універсальний наратив війни як руйнування нормальності.

Понятійний компонент концепту ЖИТТЯ структурується навколо інтимності та турботи через образи захищеного простору: «притискуєш до тебе якомога щільніше // щоб бути //

твоїм спальником // твоїм куполом // твоєю траншеєю» [Кривцов, 2024, «Я стану»], де актуалізується мілітарна метафорика захисту як вираження любові. Образний компонент концепту ЖИТТЯ реалізується через: гіперболізовану прихильність героїчних зусиль заради коханої: «Я виточу мачете // зі своїх пальців», «виточу <...> // величезний дракар», «зроблю сто стрибків» [Кривцов, 2024, «Я стану»]; поетологічну самоіронію із самопониженням як проявом скромності: «Можливо // я вулиця // максимум // розбитий ліхтар // ну добре // хай буде // мах крила птаха» [Кривцов, 2024, «З неба падає»]; метафізичну множинність Бога: «може Господь то двірник // а може растафаріанець», «а може він тінь // а може він море // а може він булочка // із помадкою» [Кривцов, 2024, «Я ходив я ходив»]; «Господь київських вулиць» [Кривцов, 2024, «Скінчиться все»], коли відбувається зворотній процес і ми отримуємо десакралізацію через буденність.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. У результаті проведеного лінгвопоетичного аналізу збірки «Вірші з бійниці» Максима Кривцова встановлено, що дискурс межової ситуації у сучасній українській військовій ліриці формує поліфонічний простір взаємодії танатологічних та онтологічних смислів, у якому смерть і життя постають не як дихотомічні, а як взаємопроникні модули буття. Екзистенційний досвід війни детермінує переосмислення поетичного слова, що функціонує як механізм свідчення, сакралізації травми й відновлення ідентичності суб'єкта. Лексико-семантичні, метафоричні та інтертекстуальні стратегії текстів Кривцова репрезентують поетику фрагментарності, де документальна точність поєднується з метафізичною глибиною, а біблійно-міфологічна образність – із мовною економією військової комунікації. У концептосфері життя і смерті актуалізується дуалістична модель світосприйняття, у якій досвід близькості до смерті не знищує, а, навпаки, утверджує буттєву автентичність, перетворюючи акт мовлення на форму духовного спротиву небуттю. Таким чином, поетичний дискурс Максима Кривцова постає як лінгвопоетична парадигма межового існування, де естетичне осмислення військової травми набуває функції екзистенційного й аксіологічного свідчення.

Перспектива подальшого дослідження вбачається у розширенні аналітичного поля за рахунок порівняльного вивчення танатологічного та онтологічного дискурсів у поезії інших сучасних українських авторів, які репрезентують досвід війни, екзилу чи посттравматичного мовлення. Доцільним є також залучення когнітивно-дискурсивного та психолінгвістичного підходів для виявлення механізмів мовної репрезентації травматичного

досвіду та його естетичної сублімації. Подальший аналіз може бути спрямований на вивчення гендерних, аксіологічних та інтермедіальних аспектів воєнного поетичного дискурсу, а також на дослідження функціонування біблійних, міфологічних і народнорелігійних кодів у формуванні колективної пам'яті та культурної ідентичності в умовах межового буття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белєхова Л. І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект. Херсон : Айлант, 2002. 368 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0502U000372> (дата звернення: 22.10.2025).
2. Від Івана 1:1–18. URL: <https://ugcc.ua/library/bible/john/> (дата звернення: 22.10.2025).
3. Деркачова О. С. Homo viator у поезії Максима «Далі» Кривцова (на матеріалі збірки «Вірші з бійниці»). *Українська література: історичний досвід і перспективи*. 2025. № 5. С. 85–97. URL: <https://intranet.vspu.edu.ua/ukrlit/index.php/journal/article/view/50/46> (дата звернення: 17.10.2025).
4. Кагановіч О. Граматика поезії. Київ : Критика, 2003. 320 с.
5. Кривцов М. Вірші з бійниці. Київ : Наш формат, 2024. ISBN 978-617-8277-10-9. URL: https://nashformat.ua/reader/59830?utm_source=eSputnik-trigger&utm_medium=email&utm_campaign=&utm_content=3152651700&utm_term=aWikPWfHODgxYWEwLWE5ZDUtMTFmMC05MmEyLWZmOWQzODZjNDAwZiZjaWQ9MzE1MjY1MTcwMA== (дата звернення: 10.10.2025).
6. Матусяк Г. Міфологічні сценарії у збірці Максима Кривцова «Вірші з бійниці». *Причорноморські філологічні студії*. 2024. № 4. С. 69–74.
7. Feifel, H. *The Meaning of Death*. New York., McGraw-hill Book Company, Inc., 2017. URL: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.49696/mode/2up> (дата звернення: 20.10.2025).
8. Heidegger, M. *Being and Time*. Blackwell, 2021. URL: [https://altair.pw/pub/lib/Martin%20Heidegger%20-%20Being%20and%20Time%20\(translated%20by%20Macquarrie%20&%20Robinson\).pdf](https://altair.pw/pub/lib/Martin%20Heidegger%20-%20Being%20and%20Time%20(translated%20by%20Macquarrie%20&%20Robinson).pdf) (дата звернення: 20.10.2025).
9. Kastenbaum, R. *Death, Society, and Human Experience*. New York: Routledge, 2018. URL: <https://ru.scribd.com/document/891429064/Death-Society-and-Human-Experience-Robert-J-Kastenbaum-download> (дата звернення: 20.10.2025).
10. Jaspers K. *Philosophy*. Vol. 2. Chicago: University of Chicago Press, 1969. URL: <https://archive.org/>

org/details/philosophy0001jasp_h7m6/page/n5/mode/2up (дата звернення: 20.10.2025).

REFERENCES

1. Belechova, L. I. (2002). *Obraznyi prostir amerykanskoi poezii: linhvokohnityvnyi aspekt* [The Imagery Space of American Poetry: Linguocognitive Aspect]. Kherson: Aylant, 368 p. Retrieved from: <https://uacademic.info/ua/document/0502U000372> (accessed 22 October 2025) [in Ukrainian].
2. Vid Ivana 1:1Belechova18 [From John 1:1Belechova18]. Retrieved from: <https://ugcc.ua/library/bible/john/> (accessed 22 October 2025) [in Ukrainian].
3. Derkachova, O. S. (2025). Homo viator u poezii Maksyma «Dali» Kryvtsova (na materialakh zbirkky «Virshi z biinitsi») [Homo viator in Maksym Kryvtsov's poetry «Dali» (based on the collection «Poems from the Embrasure»)]. *Ukrainska literatura: istorychnyi dosvid i perspektyvy – Ukrainian Literature: Historical Experience and Perspectives*, 5, 85–97. Retrieved from: <https://intranet.vspu.edu.ua/ukrlit/index.php/journal/article/view/50/46> (accessed 17 October 2025) [in Ukrainian].
4. Kahanovich, O. (2003). *Gramatyka poezii* [Grammar of Poetry]. Kyiv: Krytyka, 320 p. [in Ukrainian].
5. Kryvtsov, M. (2024). *Virshi z biinitsi* [Poems from the Embrasure] [Electronic edition, no pagination]. Kyiv: Nash format. ISBN 978-617-8277-10-9. Retrieved from: [https://nashformat.ua/reader/59830?utm_source=eSputnik-](https://nashformat.ua/reader/59830?utm_source=eSputnik-trigger&utm_medium=email&utm_campaign=&utm_content=3152651700&utm_term=aWlkPWFhODgxYWEwLWE5ZDUtMTFmMC05MmEyLWZmOWQzODZjNDawZiZjaWQ9MzE1MjY1MTcwMA==)
6. Matusiak, H. (2024). *Mifolohichni stsenarii u zbirtsi Maksyma Kryvtsova «Virshi z biinitsi»* [Mythological Scenarios in Maksym Kryvtsov's Collection «Poems from the Embrasure»]. *Prychornomorski filolohichni studii – Black Sea Philological Studies*, 4, 69–74 [in Ukrainian].
7. Feifel, H. (2017). *The Meaning of Death*. New York: McGraw-Hill Book Company, Inc. Retrieved from: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.49696/mode/2up> (accessed 20 October 2025).
8. Heidegger, M. (2021). *Being and Time*. Blackwell. Retrieved from: [https://altair.pw/pub/lib/Martin%20Heidegger%20-%20Being%20and%20Time%20\(translated%20by%20Macquarrie%20&%20Robinson\).pdf](https://altair.pw/pub/lib/Martin%20Heidegger%20-%20Being%20and%20Time%20(translated%20by%20Macquarrie%20&%20Robinson).pdf) (accessed 20 October 2025).
9. Kastenbaum, R. (2018). *Death, Society, and Human Experience*. New York: Routledge. Retrieved from: <https://ru.scribd.com/document/891429064/Death-Society-and-Human-Experience-Robert-J-Kastenbaum-download> (accessed 20 October 2025).
10. Jaspers, K. (1969). *Philosophy*. Vol. 2. Chicago: University of Chicago Press. Retrieved from: https://archive.org/details/philosophy0001jasp_h7m6/page/n5/mode/2up (accessed 20 October 2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ПОЛІКОДОВИХ НАВЧАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ

Томчаковська Ю. О.

*доктор філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов
Національний університет «Одеська юридична академія»
Фонтанська дорога, 23, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0003-0117-2704
yuliya.tomchakovskaya@gmail.com*

Томчаковський О. Г.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики та літературознавства
Національний університет «Одеська юридична академія»
Фонтанська дорога, 23, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0001-6586-8095
alexander_tomchakovsky@yahoo.com*

Сташук Т. І.

*асистент кафедри іноземних мов
Національний університет «Одеська юридична академія»
Фонтанська дорога, 23, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-3475-6530
tetiana.stashuk10@gmail.com*

Ключові слова: *полікодовий текст, мультимодальний дискурс, навчальна комунікація, стилістичні особливості, вербальний і невербальний код.*

Статтю присвячено аналізу стилістичних особливостей англomовних полікодових навчальних матеріалів на платформі British Council у контексті сучасної лінгводидактики, що активно інтегрує мультимодальні підходи до навчання іноземних мов. Полікодовий текст розглядається як багаторівнева комунікативна система, у якій взаємодіють вербальні, візуальні, аудіальні й цифрові коди, що забезпечують цілісне сприйняття інформації та підвищують дидактичну ефективність навчального процесу. У дослідженні уточнено поняття полікодовості у межах навчального дискурсу та визначено її функціонально-комунікативні параметри. Матеріалом аналізу слугували автентичні ресурси British Council (LearnEnglish, TeachingEnglish, LearnEnglish Teens), які репрезентують сучасний формат мультимодального навчання. Виявлено, що структурно-стилістична організація цих матеріалів ґрунтується на принципах когерентності, функціональної прозорості та візуальної гармонійності. Вербальний компонент характеризується лаконічністю, інструктивною точністю та мотиваційною тональністю, тоді як невербальні засоби (колір, шрифт, просторове компонування, аудіо- й відеосупровід) створюють когнітивну динаміку і підтримують міжкультурну зрозумілість комунікації. Окрему увагу приділено стилістичним прийомам, що підсилюють педагогічну ефективність мультимодальних матеріалів. Робота зі шрифтом забезпечує логічну ієрархію тексту та виділення ключових смислів; колористичні рішення формують емоційний баланс (спокій/активність); просторове розміщення елементів сприяє когерентності сприйняття; позитивно марковані

епітети створюють атмосферу довіри й підтримки. Доведено, що така стилістична система сприяє гармонійному поєднанню когнітивного, емоційного й естетичного аспектів навчання, формуючи в учнів навички мультимодальної грамотності. Результати дослідження засвідчують, що мультимодальні ресурси British Council репрезентують ефективну модель сучасного навчального дискурсу, у якому текст, звук, зображення й інтерактив взаємодіють як єдиний механізм, спрямований на розвиток мовної компетентності, критичного мислення та міжкультурної комунікації.

STYLISTIC FEATURES OF ENGLISH MULTIMODAL EDUCATIONAL MATERIALS

Tomchakovska Yu. O.

*Doctor of Philology, Associate Professor,
Head of the Department of Foreign Languages
National University «Odesa Law Academy»
Fontanska Road, 23, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0003-0117-2704
yuliya.tomchakovskaya@gmail.com*

Tomchakovskiy O. H.

*PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Applied Linguistics and Literary Studies
National University «Odesa Law Academy»
Fontanska Road, 23, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6586-8095
alexander_tomchakovsky@yahoo.com*

Stashuk T. I.

*Assistant at the Department of Foreign Languages
National University «Odesa Law Academy»
Fontanska Road, 23, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3475-6530
tetiana.stashuk10@gmail.com*

Key words: *polycode text, multimodal discourse, educational communication, stylistic features, verbal and nonverbal code.*

The article focuses on the analysis of stylistic features of English multimodal (polycode) educational materials presented on the British Council platform within the context of modern linguodidactics, which actively integrates multimodal approaches into foreign language teaching. A polycode text is interpreted as a multi-level communicative system in which verbal, visual, auditory, and digital codes interact to ensure holistic information perception and enhance the didactic efficiency of the learning process. The study clarifies the concept of polycodality within educational discourse and defines its functional and communicative parameters. The material for analysis includes authentic British Council resources (LearnEnglish, TeachingEnglish, LearnEnglish Teens), which represent a contemporary model of multimodal learning. The structural and stylistic organization of these materials is found to rely on the principles of coherence, functional transparency, and visual harmony. The verbal component is characterized by conciseness, instructional precision, and motivational tone, while nonverbal means (color, font, spatial layout, audio, and video

support) create cognitive dynamics and maintain intercultural clarity of communication. Special attention is paid to stylistic devices that enhance the pedagogical effectiveness of multimodal materials. Typography provides logical text hierarchy and highlights key meanings; color solutions form emotional balance (calmness / activity); spatial organization ensures perceptual coherence; positively marked epithets build an atmosphere of trust and encouragement. The study proves that such a stylistic system promotes the harmonious integration of cognitive, emotional, and aesthetic aspects of learning, fostering students' multimodal literacy skills. The results demonstrate that British Council multimodal resources represent an effective model of modern educational discourse in which text, sound, image, and interactivity function as a unified mechanism aimed at developing language competence, critical thinking, and intercultural communication.

Постановка проблеми. Сучасна лінгводидактика дедалі активніше інтегрує мультимодальні та полікодові ресурси у процес навчання іноземних мов, що зумовлює трансформацію традиційних форм подання навчальної інформації. Полікодові навчальні матеріали, які поєднують вербальні, візуальні, аудіальні й цифрові коди, сприяють не лише інтенсифікації засвоєння мовного матеріалу, а й розвитку когнітивних, комунікативних та критично-аналітичних навичок студентів. Особливу роль у цьому процесі відіграють англomовні навчальні ресурси, створені на платформах провідних освітніх інституцій, серед яких *British Council* посідає провідне місце завдяки високому рівню методичної, лінгвістичної та візуально-комунікативної організації контенту.

Полікодовість таких матеріалів виявляється у взаємодії тексту, ілюстрацій, інфографіки, відео та аудіофрагментів, інтерактивних завдань, що забезпечують цілісне сприйняття навчальної інформації. Вивчення стилістичних особливостей цих матеріалів дає змогу з'ясувати, яким чином вербальні й невербальні компоненти створюють навчально-комунікативний ефект, формують тональність дискурсу та підтримують міжкультурну комунікацію.

Мета та завдання статті. Метою статті є комплексний аналіз стилістичних особливостей англomовних полікодових навчальних матеріалів на платформі *British Council*. Завдання дослідження полягають в уточненні поняття полікодовості у межах навчального дискурсу; визначенні структурно-стилістичних параметрів англomовних мультимодальних матеріалів; аналізі взаємодії вербального й невербального кодів у створенні навчальної комунікації; описі основних стилістичних прийомів, що підсилюють дидактичну ефективність навчальних текстів.

Матеріалом дослідження слугували автентичні англomовні навчальні матеріали *British Council* (електронні курси, онлайн-уроки, інтерактивні

платформи *LearnEnglish*, *TeachingEnglish* та *LearnEnglish Teens*), які репрезентують сучасний формат полікодового освітнього контенту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Полікодовий текст у сучасній лінгвістиці розглядається як багаторівнева структура, у якій поєднуються різні семіотичні системи: вербальна, візуальна, графічна, аудіальна, що функціонують як єдине ціле в межах комунікативного акту [Гуменюк, 2020]. У контексті навчання іноземних мов полікодовість набуває особливої значущості, оскільки забезпечує реалізацію текстоцентричної технології навчання, коли текст виступає ядром освітнього процесу, а візуальні та звукові компоненти сприяють кращому розумінню, запам'ятовуванню та інтерпретації навчального матеріалу.

Насамперед розглянемо теоретичні передумови вивчення полікодових текстів. Дослідження функціонально-стилістичних аспектів наукової комунікації підкреслюють, що у сучасних текстах відбувається постійне розширення функцій мовних засобів завдяки взаємодії з невербальними елементами [Непийвода, 1997]. Це зумовлює зміщення акценту з лінійного розуміння тексту до поліцентричного, де інформація кодується у кількох каналах одночасно. Вербальні одиниці, зображення, символи, схеми та графічні позначення створюють цілісну семіотичну структуру, у якій стилістичні особливості формуються на перетині мовної та візуальної комунікації.

Взаємодія вербальних і невербальних компонентів розглядається як ключовий чинник у формуванні смислу в сучасному англomовному дискурсі [Солощук, 2009]. Вона визначає композицію тексту, його прагматичні параметри, інтонаційну та когнітивну організацію. Особливу роль відіграє співвідношення інформаційного навантаження між модусами. Так, зображення може підсилювати, уточнювати або частково заміщати вербальний компонент, створюючи ефект когерентного сприйняття.

Постмодерна традиція інтерпретує полікодовий текст як динамічну систему знаків, де взаємодія кодів стає інструментом інтертекстуальності, гри з формами та створення нових смислових рівнів [Сподарик, 2012]. Для навчальних матеріалів англомовного середовища така динамічність означає відкритість до різних типів подання інформації – від друківаних текстів до інтерактивних електронних ресурсів.

Аналіз англомовних навчальних матеріалів засвідчує, що полікодовість реалізується через структурну організацію тексту, типографічні елементи, графічні схеми, візуальні підказки та аудіовізуальний супровід, які забезпечують ефективність засвоєння знань. Дослідження навчальних словників виявляють, що ілюстративні та візуальні засоби виступають стилістичними маркерами, що допомагають інтерпретувати значення слова, його прагматичні та культурні конотації [Томчак-ковський, 2022; Nesi, 1989; Tarp, 2009]. Полікодовий підхід у словникових та навчальних ресурсах сприяє підвищенню рівня інформативності, наочності та інтерпретаційної гнучкості англомовного матеріалу, що, своєю чергою, формує нові стандарти у створенні дидактичного контенту.

Англомовні мультимодальні навчальні матеріали платформи *British Council* являють собою інтегрований поліструктурний комплекс, у якому поєднуються текст, зображення, аудіо, відео, інфографіка, інтерактивні елементи та гіперпосилання. Така структура забезпечує багаторівневу подачу інформації, спрямовану на активізацію різних типів сприйняття: візуального, слухового та когнітивного. Кожен модус виконує власну функцію у створенні смислу, а їх взаємодія формує цілісний дидактичний дискурс.

Вербальний компонент мультимодальних матеріалів представлений у вигляді навчальних текстів, інструкцій, завдань і тестових форм, організованих за принципами лаконічності, когерентності та функціональної прозорості. Мова текстів відзначається високим ступенем стандартизації, уживанням інклюзивних форм, нейтральною або мотиваційною тональністю, що забезпечує легкість сприйняття та сприяє педагогічній інтеракції. Синтаксис характеризується переважанням коротких і чітких конструкцій, активних дієслів і модальних структур, що спонукають до дії.

Візуальний модус охоплює фотографії, ілюстрації, схеми, таблиці, кольорові маркери та піктограми, які відіграють організаційну і семантичну роль. Колористична гама матеріалів *British Council* витримана у спокійних тонах (білий, синій, бірюзовий), що асоціюються з довірою, відкритістю та академічністю. Візуальні елементи виконують не лише декоративну, а й когнітивну функцію: вони структурують зміст, виокремлюють ключові

смисли, полегшують запам'ятовування лексичних одиниць і граматичних моделей. Типографічно тексти вирізняються чіткою ієрархією. Так, заголовки, підзаголовки, підписи під ілюстраціями й текстові блоки мають різну вагу візуального виділення, що допомагає орієнтуватися у змісті.

Аудіальний та відеомодуси реалізуються через подкасти, відеоуроки, діалоги, фонетичні вправи, у яких поєднуються вербальні та паравербальні засоби. Інтонційна виразність, темп мовлення, акцентна чіткість і супровід субтитрами створюють ефект автентичної комунікації. У більшості відеоуроків застосовується стратегія *dual coding* – одночасне подання усної та письмової інформації, що підсилює когнітивну обробку матеріалу.

Інтерактивний компонент матеріалів реалізується через тестові форми, клікабельні елементи, завдання *drag-and-drop*, підказки й миттєвий зворотний зв'язок. Такі елементи стимулюють залученість, підтримують динаміку навчання й створюють відчуття діалогу між користувачем і цифровим ресурсом.

Стилістично мультимодальні матеріали *British Council* характеризуються дидактичною нейтральністю, простотою викладу, збалансованістю між інформативністю й емоційною привабливістю. Їхня стилістика поєднує елементи інструктивного, популярно-наукового та публіцистичного дискурсів, орієнтованих на міжкультурну зрозумілість. Функціонально вони реалізують освітню, мотиваційну та інтерактивну стратегії, де текст, звук і зображення співпрацюють задля досягнення комунікативної мети.

Англомовні мультимодальні матеріали *British Council* демонструють скоординовану взаємодію вербального й невербального коду, у якій смисл формується через узгодження тексту, зображення, аудіо, відео, типографіки та інтерактивних елементів. У відеорозділах вербальний зміст подається паралельно з динамічним візуальним рядом і супроводжується транскриптами та вправами, наприклад у добірці *Video zone* відео для рівнів B2–C1 інтегровані із завданнями на розуміння та роботу з лексику, що забезпечує одночасне опрацювання слухового й зорового каналів. Подібну модель реалізовано у *Video zone for Teens*, де до коротких відео додаються робочі аркуші й вправи, які поєднують вербальні інструкції з візуальними опорами та часовою сегментацією матеріалу.

Вербальний компонент у граматичних і лексичних розділах відзначається інструктивною точністю, когерентністю та емоційною нейтральністю. Він поєднує короткі пояснення, приклади, діалогічні фрагменти та тестові завдання, тоді як невербальні засоби керують увагою та структурують зміст. На сторінках граматичного довідника *LearnEnglish Grammar* одночасно присутні

пояснювальний текст, приклади, інтерактивні вправи та чітка типографічна ієрархія, що допомагає орієнтуватися у темі. Для початкових рівнів у серії *Grammar Snacks* граматичні явища подано через короткі відео з автентичними діалогами, після яких слідує вербальні пояснення та практичні вправи. У таких матеріалах аудіовізуальний приклад виконує роль смислового «якоря» для подальшої вербалізації правил.

Взаємодія вербального та невербального кодів простежується і в навчанні вимови. Інтерактивна *phonemic chart* поєднує зорове розміщення звуків та аудіосупровід, що створює прямий зв'язок між графічним символом і його акустичною реалізацією. Це дає змогу поєднати слуховий та візуальний канали сприйняття, сприяючи швидшому запам'ятовуванню фонемного складу.

У матеріалах для молодших користувачів (розділи *LearnEnglish Kids* і *LearnEnglish Teens*) невербальні елементи, наприклад ігрові інтерфейси, піктограми, кольорові маркери, супроводжуються короткими, чіткими вербальними інструкціями. Така взаємодія модусів знижує когнітивне навантаження, стимулює повторюваність і підтримує залученість учнів до гри та навчання.

Серед основних стилістичних прийомів, що посилюють дидактичну ефективність мультимодальних матеріалів *British Council*, виразно простежуються робота зі шрифтом, кольором, просторовим розміщенням, використання епітетів як засобів педагогічної стилістики.

Шрифт у навчальних текстах виконує не лише технічну, а й смислову функцію: зміна товщини, розміру і гарнітури підкреслює логічні та емоційні акценти. Так, у матеріалах *LearnEnglish Grammar* правила подано у нейтральному шрифті, а приклади виділено жирним або курсивом, що створює візуальний ритм сприйняття. Такий контрастний набір забезпечує динаміку між формальністю пояснення та живістю мовної практики.

Колір у навчальних ресурсах *British Council* має семантичне навантаження: блакитні й бірюзові тони викликають довіру, підкреслюють академічність, тоді як жовті або помаранчеві маркери додають енергії й позитивного емоційного відтінку. Контраст кольорів формує опозицію «спокій/активність», «теорія/практика», що виконує функцію педагогічної антитези. У поєднанні з чистими лініями та великими відступами це створює відчуття простору, ясності та когнітивного комфорту.

Просторове розміщення елементів у мультимодальних матеріалах сприяє когерентності сприйняття. У вправах типу *Match the Pictures and Words* текст і зображення розташовано на одній візуальній осі, що забезпечує миттєву асоціацію між вербальною й невербальною інформацією. Таким чином, простір сторінки перетворюється

на стилістичну площину, де композиція замінює традиційну пунктуацію, а макет стає синтаксисом навчального тексту.

Епітети у вербальному контенті виконують функцію емоційної підтримки та мотивації. Наприклад, у курсах *English for the Workplace* активно вживаються позитивно марковані прикметники на кшталт *clear, confident, friendly, effective*, які формують образ успішного й відкритого мовця. Така лексика створює емоційне поле співпраці, у якому навчання сприймається не як обов'язок, а як особистісне зростання.

Отже, шрифт, колір, просторове компонування й епітети виступають не лише елементами дизайну, а й функціональними стилістичними засобами, що керують увагою, створюють ритм і тональність комунікації.

Проведене дослідження підтверджує, що полікодовість та мультимодальність є визначальними характеристиками сучасного навчального курсу, у якому поєднання вербальних, візуальних, аудіальних і цифрових кодів забезпечує не лише ефективність засвоєння мовного матеріалу, а й формує нову якість освітньої комунікації. Аналіз англійських навчальних матеріалів *British Council* показав, що їхня структурно-стилістична організація ґрунтується на принципах узгодженості модусів, візуальної логічності та емоційної нейтральності, що створює умови для комфортного, цілеспрямованого навчання.

Вербальний компонент таких матеріалів реалізує інструктивність, чіткість і мотиваційність, тоді як невербальні засоби (колір, шрифт, просторове компонування, аудіо- й відеосупровід) формують когнітивну динаміку та стилістичну цілісність повідомлення. Поєднання цих кодів сприяє кращій рецепції інформації, активізує різні канали сприйняття та підтримує міжкультурну зрозумілість комунікації.

Виявлено, що стилістичні прийоми, а саме: робота зі шрифтом і кольором, ритмізація простору сторінки, використання позитивно маркованих епітетів і прийому антитези, виконують не лише декоративну, а й дидактичну функцію. Вони допомагають структурувати матеріал, підсилюють логічні акценти, створюють сприятливу емоційну атмосферу, забезпечуючи гармонійне поєднання когнітивного й естетичного аспектів навчання.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Таким чином, мультимодальні ресурси *British Council* демонструють ефективну модель сучасного полікодового навчального тексту як збалансованого, інтерактивного й візуально виразного матеріалу. Вони не лише передають мовний матеріал, а й формують нову педагогічну естетику, у якій навчання іноземної мови постає як інтегрований процес мислення, сприйняття й творчої комунікації.

Подальші студії можуть бути спрямовані на розширення корпусу аналізованих мультимодальних матеріалів, зокрема з інших освітніх платформ та видавництв, для порівняння стратегій поєднання кодів у навчальному дискурсі. Перспективним є також вивчення впливу окремих візуальних і аудіальних параметрів на когнітивне навантаження та рівень засвоєння матеріалу різними категоріями здобувачів. Доцільним є також застосування психолінгвістичних та експериментальних методів для встановлення ефективності використання стилістичних прийомів у навчальних матеріалах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуменюк І. Полікодовий текст як засіб реалізації текстоцентричної технології навчання. *Наука і освіта*. 2020. № 3. С. 97–103.
2. Непійвода Н. Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект) : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01. Київ, 1997. 421 с.
3. Солощук Л. В. Взаємодія вербальних і невербальних компонентів комунікації у сучасному англomовному дискурсі : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Київ, 2009. 469 с.
4. Сподарик О. В. Постмодерна характеристика полікодового художнього тексту. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. 2012. Вип. 27. С. 274–276.
5. Томчаківський О. Г. Комунікативна специфіка англomовних навчальних словників. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 17 червня 2022 р. Одеса : Гельветика, 2022. Т. 1. С. 783–785.
6. Nesi H. How Many Words is a Picture Worth? A Review of Illustrations in Dictionaries. *Learners' dictionary: state of the art* / Ed. by M. L. Tickoo. Singapore: Seameo regional language center, 1989. Anthology Series 23. P. 124–134.
7. Tarp S. The foundations of the theory of learners' dictionaries. *Lexicographica* / Edited by F. F. M. Dolezan and others. Berlin/NY: Niemeyer, 2009. № 25. P. 155–168.
8. British Council. URL: <https://learnenglish.britishcouncil.org/> (дата звернення: 15.09.2025).
1. Humeniuk, I. (2020). Polikodovyi tekst yak zasib realizatsii tekstotsentrychnoi tekhnolohii navchannia [Polycode text as a means of implementing the text-centered technology of teaching]. *Science and Education*, 3, 97–103.
2. Nepiyvoda, N. F. (1997). Mova ukrainскоi naukovo-tekhnichnoi literatury (funktsionalno-stylistychnyi aspekt) [Language of Ukrainian scientific and technical literature (functional and stylistic aspect)]. Dr. philol. sci. diss. Kyiv: Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine, 421 p.
3. Soloshchuk, L. V. (2009). Vzaiemodiia verbalnykh i neverbalnykh komponentiv komunikatsii u suchasnomu anhlo-movnomu dyskursi [Interaction of verbal and nonverbal components of communication in modern English discourse]. Dr. philol. sci. diss. Kyiv, 469 p.
4. Spodaryk, O. V. (2012). Postmoderna kharakterystyka polikodovoho khudozhnogo tekstu [Postmodern characteristics of polycode literary text]. *Scientific Notes. Philological Series*, 27, 274–276.
5. Tomchakovskiy, O. H. (2022). Komunikatyvna spetsyfika anhlo-movnykh navchalnykh slovnykiv [Communicative specifics of English-language educational dictionaries]. *Yevropeyskyi vybir Ukrainy, rozvytok nauky ta natsionalna bezpeka v realiiakh mashstabnoi viiskovoi ahresii ta hlobalnykh vyklykiv XXI stolittia (To the 25th Anniversary of the National University «Odesa Law Academy» and the 175th Anniversary of the Odesa School of Law): Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (Odesa, June 17, 2022)*, in 2 vols. Odesa: Helvetyka Publishing House, 1, 783–785.
6. Nesi, H. (1989). How Many Words is a Picture Worth? A Review of Illustrations in Dictionaries. In: Tickoo, M. L. (ed.) *Learners' Dictionary: State of the Art*. Singapore: SEAMEO Regional Language Center (Anthology Series 23), pp. 124–134.
7. Tarp, S. (2009). The foundations of the theory of learners' dictionaries. *Lexicographica*, 25, 155–168. Berlin / New York: Niemeyer.
8. British Council (2025). LearnEnglish – Official Educational Platform of the British Council. Retrieved from: <https://learnenglish.britishcouncil.org/> (accessed: 15 September 2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 17.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

SPRACHLICHES WELTBILD UND SPRACHKULTURELLE INTERPRETATION DER WIRKLICHKEIT

Khomyak L. V.

*Dozentin, Lehrstuhl für Theorie und Praxis der Übersetzung
Nationale Universität «Saporiszhzhyia Polytechnic»
Universytetska-Straße 64, Saporischschja, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5999-7165
lilyahomyak@ukr.net*

Yudina O. V.

*Kandidatin der Pädagogischen Wissenschaften, Dozentin,
Dozentin am Lehrstuhl für Wirtschaftskommunikation
Nationale Universität Saporischschja
Universytetska-Straße 66, Saporischschja, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5400-7695
olga_judina@ukr.net*

Vyazova R. V.

*Kandidatin der Philosophischen Wissenschaften, Dozentin,
Dozentin am Lehrstuhl für Wirtschaftskommunikation
Nationale Universität Saporischschja
Universytetska-Straße 66, Saporischschja, Ukraine
orcid.org/000-0003-2019-7085
ritakorn28@gmail.com*

Schlüsselwörter:

*Weltbild, sprachliches
Weltbild, konzeptionelles
Weltbild, Weltanschauung,
Weltwahrnehmung, sprachliche
Techniken, nationales
Selbstbewusstsein, nationale
Identität.*

Der Artikel ist der Untersuchung von Konzepten sowie dem sprachlichen und konzeptuellen Bild der Welt und ihrer Beziehung zur sprachlichen und kulturellen Interpretation der Realität gewidmet.

Die Sprache ist ein wichtiges Mittel zur Bildung und Bewahrung von Wissen über die Welt. Durch Widerspiegelung der realen Welt halten die Menschen mit Hilfe der sprachlichen Elemente im Prozess ihrer Aktivitäten die Ergebnisse ihres erworbenen Wissens und ihrer Lebenserfahrung fest. Die Gesamtheit dieses in der Sprache fixierten Wissens nennen wir die «sprachliche Zwischenwelt», das «sprachliche Weltmodell» oder das «sprachliche Weltbild». Der Begriff «sprachliches Weltbild» ist weit verbreitet. Die Frage nach der Widerspiegelung der objektiven Welt gehört zu den zentralen Problemen der kognitiven Linguistik. Im Rahmen dieser Problematik wird dem Konzept des sprachlichen Weltbildes große Aufmerksamkeit geschenkt.

Eines des Hauptproblems bei der Sicherung einer angemessenen Interpretation verschiedener Komponenten der semantischen Hierarchie und ihrer Implementierung ins allgemeine kulturelle semantische Gedächtnis ist das Problem der gegenseitigen Beeinflussung persönlicher Komponenten, die durch die Weltanschauung des Autors bestimmt werden, und soziokultureller konzeptioneller Elemente, die auf dem sprachlichen Weltbild der gesamten Sprach- und Kulturgemeinschaft basieren. Eine der umstrittensten Fragen in der modernen Weltanschauungsforschung ist die Frage nach der Intimität der Weltanschauungskomponenten in der individuellen Weltwahrnehmung, d. h. nach der funktionalen Belastung allgemein anerkannter Konventionen in der Weltanschauung.

Das sprachliche Weltbild als persönliche Form der Weltanschauung und des Weltverstehens ist in der modernen Philosophie und Soziologie stabil und die Intensivierung der persönlichen Komponente der Weltanschauung ist nur für die nationale Sprachkultur charakteristisch. In diesem Artikel wurde versucht, eine wissenschaftliche Analyse und kritisches Verständnis der Verwendung vom Konzept des «sprachlichen Weltbildes» in der Linguistik zu machen.

МОВНА КАРТИНА СВІТУ ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ДІЙНОСТІ

Хомяк Л. В.

*викладач кафедри теорії та практики перекладу
Національний університет «Запорізька політехніка»
вул. Університетська, 64, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0001-5999-7165
liliyahomyak@ukr.net*

Юдіна О. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри ділової комунікації
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0001-5400-7695
olga_judina@ukr.net*

Вязова Р. В.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри ділової комунікації
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/000-0003-2019-7085
ritakorn28@gmail.com*

Ключові слова: картина світу, мовна картина світу, концептуальна картина світу, світогляд, світорозуміння, лінгвістичні прийоми, національна самосвідомість, національна ідентичність.

Статтю присвячено вивченню таких понять, як «мовна» та «концептуальна» картина світу та їх взаємозв'язок із лінгвокультурною інтерпретацією дійсності.

Мова є важливим способом формування та збереження знань про світ. Відображаючи об'єктивний світ у процесі діяльності, за допомогою слів люди фіксують результати отриманих знань, життєвого досвіду. Сукупність цих знань, закріплених у мові, є те, що ми називаємо «лінгвістичним проміжним світом», «лінгвістичною моделлю світу» або «мовною картиною світу». Широко використовують поняття «мовна картина світу». Питання про відображення об'єктивного світу суб'єктивним належить до центральних проблем когнітивної лінгвістики. У межах цієї проблеми неабияка увага приділяється поняттю мовної картини світу (МКС).

Ключовим питанням забезпечення адекватної інтерпретації різних компонентів смислової ієрархії та впровадження їх у загальнокультурну семантичну пам'ять є проблема взаємовпливу особистісних компонентів, що зумовлюються авторським світосприйняттям, та соціокультурних концептуальних елементів, що базуються на мовній картині світу всієї лінгвокультурної спільноти. Одним із найбільш дискусійних у

сучасних дослідженнях картин світу є питання інтимізації світоглядних компонентів в індивідуальній картині світу, тобто функціональне навантаження загальноприйнятих конвенцій у світосприйнятті. Мовна картина світу як особистісна форма світогляду та розуміння є досить усталеною у сучасній філософії та соціології, причому інтенсифікація особистісного компонента світосприйняття властива лише вітчизняній лінгвокультурі. Мовна картина світу як особистісна форма світогляду та розуміння є досить усталеною у сучасній філософії та соціології, причому інтенсифікація особистісного компонента світосприйняття властива лише вітчизняній лінгвокультурі. У статті зроблено спробу наукового аналізу та критичного осмислення використання поняття «мовна картина світу» в лінгвістиці.

Problemstellung. Die Aktualität der Forschung wird durch das gestiegene Interesse an der Erforschung der Beziehung zwischen Kultur und Sprache geprägt, das verursachte am Ende des 20. Jahrhunderts die Entstehung eines neuen Zweiges der Linguistik – der Linguokulturologie. In den letzten Jahren haben Wissenschaftler im Bereich der Kultur-linguistik und der anthropologischen Linguistik ihre Aufmerksamkeit auf die Untersuchung der national-kulturellen Besonderheiten des Sprachbewusstseins von Vertretern bestimmter Sprachen geschenkt. Um den Zusammenhang zwischen Kultur und Sprache zu bestimmen, muss man das Universelle und Einzigartige in der Wahrnehmung der Realität durch Menschen identifizieren, die zu unterschiedlichen sprachlichen und kulturellen Traditionen gehören.

Ziel und Aufgaben des Artikels. Das Ziel des Artikels besteht in der wissenschaftlichen Analyse und kritischem Verständnis der Verwendung des Begriffs “sprachliches Weltbild” und verwandter Konzepte in der Linguistik. Zur Erreichung des gestellten Ziels sind folgende Aufgaben zu lösen: den inhaltlichen Umfang der Begriffe «sprachliches Weltbild» und «sprachkulturelle Wirklichkeitsdeutung» zu bestimmen, die Hauptbestandteile der analysierten Konzepte festzustellen, die Beziehung zwischen den untersuchten Konzepten zu beschreiben.

Gegenstand und Objekt der Forschung. Der Gegenstand der Forschung ist das sprachliche Weltbild und seine Beziehung zur sprachkulturellen Interpretation der Realität. Das Objekt der Forschung ist eine Reihe wissenschaftlicher Texte, die unter sprachkulturellen Aspekten betrachtet werden und der Untersuchung des sprachlichen Weltbildes gewidmet sind.

Forschungsanalyse. Die interdisziplinäre Ausrichtung der modernen Linguistik trägt zur Synthese linguistischer, kognitiver, kultureller und semiotischer Aspekte der Weltanschauungsforschung bei. Das Spektrum der Diskussionsprobleme umfasst das Konzept einer Weltanschauung, die Interaktion und Merkmale konzeptueller und linguistischer Weltanschauungen, ihre Organisation und Darstellungsmittel. Die linguistische Weltanschauung,

d. h. die Gesamtheit der in der Sprache ausgedrückten Vorstellungen von der Welt, die durch die historisch geprägte Art der Konzeptualisierung der Realität im Bewusstsein der ethnischen Gruppe bestimmt wird, hat die Aufmerksamkeit vieler Forscher auf sich gezogen. Dieses Problem wurde von vielen Wissenschaftlern erforscht, unter denen sind V. von Humboldt, E. Sapir, B. Whorf, V. Evans, V. V. Sokolovska, O. V. Zhayvoronok, I. A. Denisevich, A. Ya. Zhivitska, N. M. Serednytska, V. M. Kostusyak, Zh. V. Krasnobaeva-Chorna und andere.

Das Verständnis des Weltbildes ist in der modernen Wissenschaft äußerst variabel. Der Begriff wird in der Philosophie, Semiotik, Kulturwissenschaft, Psychologie, Literaturwissenschaft, Linguistik und in einigen Naturwissenschaften verwendet. Vom Weltbild wird im allgemeinen wissenschaftlichen Sinne gesprochen, wobei physikalisches, mathematisches, heliozentrisches, mythologisches, religiöses und künstlerisches Weltbildern ausgezeichnet werden.

Darlegung des Hauptmaterials. Es gibt noch keinen allgemein anerkannten Begriff für das sprachliche Weltbild. Die Grundlage dieser Forschung ist eine Sammlung wissenschaftlicher Texte, deren Autoren in- und ausländische Linguisten des späten 20. bis frühen 21. Jahrhunderts sind. Besondere Aufmerksamkeit wurde den wissenschaftlichen Ideen von W. von Humboldt (W. von Humboldts Konzept der sprachlichen Weltanschauung, W. von Humboldts Theorie der «inneren Form der Sprache»), E. Sapir, B. Whorf (Postulate der Hypothese der sprachlichen Relativität von E. Sapir und B. Whorf) geschenkt.

W. Humboldt behauptete, dass «jede natürliche Sprache eine nur für sie charakteristische Sicht auf die Welt hat». Nach der Meinung von W. Humboldt «Jede Sprache schafft tatsächlich ein Bild der Welt für die Menschen, die ihre Träger sind, indem die Sprache einzelne Objekte bezeichnet» [Hassler, 2020].

Die Ansichten W. Humboldts wurden von den Neo-Humboldtisten übernommen und weiterentwickelt. Eine große Rolle in der ukrainischen Linguistik spielten die Arbeiten von O. O. Potebnia, der die Ideen W. Humboldts weiterentwickelte und in gewissem Maße die ethnolinguistischen Ideen

nicht nur von E. Sapir und B. Whorf (die sogenannte Hypothese der sprachlichen Relativität), sondern auch einige Konzepte des deutschen Neohumboldtismus des 20. Jahrhunderts (L. Weisgerber und andere) vorwegnahm und sich gleichzeitig den Fragen der amerikanischen kognitiven Anthropologie näherte. Eine weitere Quelle der Idee einer «linguistischen Weltanschauung» ist die bereits erwähnte amerikanische Ethnolinguistik und ihre Sapir-Whorf-Hypothese der sprachlichen Relativität, wonach nicht nur der Typ der Sprache von der Art der Kultur abhängt, innerhalb derer sie entstanden ist, sondern auch der Typ der Kultur wird durch den Typ der Sprache geprägt, in der sie sich entwickelt hat und funktioniert.

Die Konzepte, die im konzeptuellen Weltbild vorhanden sind, bilden die Konzeptosphäre, während die Sprache sprachliche Zeichen verwendet, die einen sprachlichen (semantischen) Raum bilden.

Nach amerikanischen Kognitivisten wurde das sprachliche Weltbild auch als «Konzeptualisierung der Welt in der Sprache» bezeichnet. Um den Sinn des Begriffs und seinen Zweck zu verstehen, ist es sinnvoll, zunächst das Sprachkonzept in diesem Zusammenhang zu erfassen. W. von Humboldt vertrat die Auffassung, dass jede natürliche Sprache eine ihr eigentümliche Weltansicht in sich trägt. Die Mentalität und das Denken eines Volkes, seine Traditionen und Feste sowie der genetische Code der Nation – all diese Faktoren bilden das vollständige Bild der Weltwahrnehmung des Menschen. Doch eine der wichtigsten und einflussreichsten Komponenten ist gerade die Sprache. «Jede Sprache – schrieb W. von Humboldt – bezeichnet zwar einzelne Gegenstände, schafft in Wirklichkeit jedoch: sie formt für das Volk, das ihr Träger ist, ein Weltbild» [Hassler, 2020].

Die amerikanische Ethnolinguistik stellte die Hypothese der sprachlichen Relativität auf, die unter dem Namen Sapir-Whorf bekannt wurde (ein in den 1930er Jahren des 20. Jahrhunderts entwickeltes Konzept, demzufolge die Sprache das Denken und die Art der Welterkenntnis bestimmt). Nach dieser Hypothese hängt nicht nur die Sprache von der Kultur ab, sondern auch der Typ der Kultur ist eine Folge der Sprachentwicklung. Solche Phänomene ermöglichen die Schaffung eines Weltbildes nur durch die Wechselbeziehung von Sprache und Kultur.

Das sprachliche Weltbild ist eine «Art der Widerspiegelung der Realität im Bewusstsein des Menschen, die darin besteht, diese Realität durch das Prisma der sprachlichen sowie kultur- und nationalbedingten Besonderheiten wahrzunehmen, die einer bestimmten Sprachgemeinschaft eigen sind; eine Interpretation der umgebenden Welt nach nationalen konzeptuell-strukturellen Mustern» [Zhivitska, 2010, s. 20–25].

Welche Gemeinsamkeiten und Unterschiede bestehen zwischen dem sprachlichen und dem konzeptuellen Weltbild?

Wissenschaftler behaupten, dass das sprachliche Weltbild jedes Volkes bestimmte Besonderheiten aufweist. Das Sprachmodell ist seiner Natur nach sekundär gegenüber dem konzeptuellen Modell. Das konzeptuelle Weltbild verwandelt sich durch die Mittel der Sprache in ein sprachliches Modell. Sie unterscheiden sich durch die Mittel ihrer Konstitution: Das eine bezieht sich auf Vorstellungen und Konzepte, das andere auf sprachliche Einheiten. Im konzeptionellen Bild ist das Vorhandensein nichtverbaler Ausdrucksmittel und in der Sprache das Vorhandensein linguistischer Mittel zur Schaffung origineller, allgemeiner Züge sowie nationaler Nuancen ein grundlegender Unterschied zwischen ihnen.

Sprachwissenschaftler betonen, dass die Sprache vor allem der Befriedigung der Bedürfnisse der Gesellschaft nach Kommunikation und Sozialisation dient. Gerade auf die Verwirklichung dieser Aufgaben sind ihre wesentlichen Funktionen gerichtet. Dabei hilft das sprachliche Weltbild der Sprache, das ein direktes Produkt der Sprache und ihrer Sprecher ist. Emotionale Konnotationen, Mentalität, nationale Psychologie und Ideen, Alltag und Recht – all diese Elemente formen das sprachliche Weltbild. Im Gegensatz dazu ist das konzeptuelle Weltbild nicht an eine bestimmte Nation gebunden, sondern stellt eine universelle Idee der Menschheit dar. Jede Sprache und ihre Einheiten dienen der Erklärung der Weltanschauung und der Umwelt und fungieren somit als linguistische Beschreibung dieses Phänomens. Eine sprachliche Einheit wird zur Definition eines Phänomens, wodurch das Phänomen wiederum als dessen Interpretation dient, um die Bedeutung des Wortes zu erklären. Das konzeptuelle Weltbild wird als ein Informationssystem verstanden, das sich aus Wissen, Vorstellungen und Glaubenssätzen zusammensetzt und das Ergebnis der menschlichen Erkenntnis der Umwelt darstellt – ihrer Interpretation, sprachlichen Benennung und kognitiven Verankerung in Form eines Netzes von Begriffen, das in konzeptuelle Sphären gegliedert ist.

Das nationale konzeptuelle Weltbild findet seinen Ausdruck im jeweiligen sprachlichen Weltbild. Das sprachliche Weltbild stellt Objekte, Phänomene, Fakten, Situationen der Realität sowie Wertorientierungen, Lebensstrategien und Verhaltensmuster mittels sprachlicher Zeichen, Kategorien und sprachlicher Erscheinungen dar und ist das semiotische Ergebnis der konzeptuellen Abbildung der Wirklichkeit im ethnischen Bewusstsein. Vereinfacht gesagt, trägt die Muttersprache ein bestimmtes Bild der Welt in ihren Begriffen und gibt es an die Sprachgemeinschaft weiter. Das sprachliche Weltbild entsteht im Prozess der Nomination, und ihr zentrales Element ist das Wort.

Das sprachliche Weltbild dient als Werkzeug zur Erklärung des Wissens, das das konzeptuelle Weltbild gestaltet. Das sprachliche Weltbild steht nicht auf einer Ebene mit wissenschaftlichen Weltbildern (chemischem, physikalischem usw.), poetischem, philosophischem, religiösem, folkloristischem und anderen. Es geht ihnen voraus und formt sie, weil der Mensch die Welt und sich selbst nur durch die Sprache zu verstehen vermag. Das sprachliche Weltbild klassifiziert die Arten der Wahrnehmung auf eigene Weise; darin lassen sich eigene Gattungs- und Artbeziehungen erkennen. Konzeptuelle Weltbilder können sich bei verschiedenen Menschen derselben Nationalität unterscheiden – zum Beispiel bei Vertretern verschiedener Epochen, sozialer und Altersgruppen sowie unterschiedlicher wissenschaftlicher Disziplinen usw. Andererseits können Menschen, die verschiedene Sprachen sprechen, unter bestimmten Bedingungen ähnliche konzeptuelle Weltbilder haben. Im konzeptuellen Weltbild wirken also das Allgemeinmenschliche, das Nationale und das Individuelle zusammen. In dieser Hinsicht ist es weiter gefasst als das sprachliche Weltbild. Das sprachliche Weltbild ist ein Repräsentant der konzeptuellen Welt, und das System, das etwas repräsentiert, ist stets ärmer als das, was es repräsentiert – so wie eine Metasprache ärmer ist als die natürliche Sprache. Wir wissen jedoch, dass auch Mythologeme, Archetypen und Rituale, die eine Verbalisierung in Form von Sprichwörtern und Phraseologismen erfahren haben, Teil des sprachlichen Weltbildes sind. In diesem Fall greift das Gegensatzpaar ‚weiter – enger‘ zur Beschreibung des Verhältnisses dieser Weltbilder nicht, da sie sich nicht vollständig zur Deckung bringen lassen.

Konzeptuelles und sprachliches Weltbild sind also miteinander verbunden und haben keinen Sinn, unabhängig voneinander zu existieren. Daher ist es wichtig, beide Phänomene als unterschiedlich, aber eng miteinander verknüpft zu verstehen.

Die sprachliche Aneignung und Erkenntnis der Welt wird in der Psycholinguistik nach L. Weisberger als «Verbalisierung der Welt» bezeichnet. Die Sprache ermöglicht es dem Menschen, all seine Erfahrungen – einschließlich der historischen – zu einem einheitlichen Bild zu verbinden, und der Mensch ist gezwungen zu vergessen, wie er die Welt zuvor ohne Sprache wahrgenommen hat. Der Forscher betrachtete die Sprache als Schöpferin, als ein Instrument der Wahrnehmung der Welt im Bewusstsein und Unterbewusstsein des Menschen [Deutsher, 2020]. Diese Idee wurde von E. Sapir und B. Whorf in der Hypothese der sprachlichen Relativität weiterentwickelt, der zufolge der ethnischen Besonderheiten einer Sprache direkt die Weltwahrnehmung und das Denken beeinflussen. Sie behaupteten, dass gerade die Besonderheiten der Sprache beeinflussen, dass die Weltanschauung subjektiv wird [Liebsch, 2020].

Die Sprache wird zum Instrument der Wahrnehmung und Systematisierung von Erfahrungen, wobei sprachliche Konstruktionen und lexikalische Zusammenhänge eine entscheidende Rolle spielen. Daraus folgt, dass die sinnliche Wahrnehmung der Realität gerade durch die mentalen Fähigkeiten des Menschen bestimmt wird. Mentale Vorstellungen können in Abhängigkeit von kulturellen und sprachlichen Systemen sowie unterschiedlichen sozialen und psychologischen Bedingungen korrelieren.

Die Soziolinguistik untersucht die gegenseitige Beeinflussung sozialer extralinguistischer Faktoren auf das Sprachverhalten in verschiedenen Situationen und infolgedessen auf die Entwicklung der Sprache, ihre Struktur, ihr System und ihre Funktionsweise. Unter Berücksichtigung der Tatsache, dass die Sprache eine Widerspiegelung der gesellschaftlichen Entwicklung ist, betrachtet dieses Fachgebiet menschliche Unterschiede und Sprachunterschiede durch das Prisma sozialer Status und Rollen.

Das konzeptuelle Weltbild ist die Darstellung der Weltanschauung im menschlichen Bewusstsein nicht mithilfe von Wörtern, wie im sprachlichen Weltbild, sondern mithilfe eines Systems von Konzepten. Konzepte (kognitive Universalien) sind universelles, allgemeines Wissen über die umgebende Welt in Form abstrakter Begriffe. Wenn im sprachlichen Weltbild die Sprache als Instrument der Weltanschauung verwendet wird, so ist die Information hier nicht nur auf das Alphabet beschränkt. Konzepte hingegen sind eine Materie, die über die sprachlichen Fähigkeiten hinausgeht und verschiedene Möglichkeiten der Betrachtung der Welt einschließt. Das Verständnis des Unterschieds zwischen zwei Phänomenen ermöglicht es, deren Gemeinsamkeiten und Unterschiede herauszustellen. Die grundlegende Gemeinsamkeit besteht im Phänomen selbst. Sowohl aus sprachlicher als auch aus konzeptueller Sicht ist das Weltbild ein Urteil über die Außenwelt anhand bestimmter konkreter Aussagen. Doch hier lassen sich sofort einige Unterschiede herausstellen, die das Wesen der Differenz zwischen den Phänomenen erklären.

Wir stimmen Ž. P. Sokolowska zu, dass das konzeptuelle Weltbild sich ständig entwickelt und zusammen mit dem Menschen selbst evolviert, während das sprachliche Weltbild nicht nur eine wissenschaftliche Grundlage enthält, sondern auch alltägliches, umgangssprachliches Wissen sowie künstlerische Aberglauben, Mythen und Fantasien umfasst [Sokolowska, 2002, s. 87–91].

Der Begriffstyp basiert nicht auf der Sprache, die eine Person beherrscht, sondern das sprachliche Bild bleibt aufgrund seiner völlig anthropozentrischen Natur für jede Nationalität originell, da jede Sprache ihre eigenen, ursprünglichen Merkmale aufweist. Es enthält wertende Urteile und die Existenz eines

solchen Konzepts als sprachliches Stereotyp kann ein Beweis dafür sein. Das sprachliche Weltbild ist mehr traditionell und kann aufgrund übermäßiger Details manchmal sogar veraltet sein.

Im Gegensatz zum konzeptuellen Typ, der großräumig und objektiv ist, ist der linguistische Typ fest, d. h. alle grammatikalischen, lexikalischen, syntaktischen und interpunktionellen Gruppen sind festgelegt. Alle Bedeutungen von linguistischen Einheiten bilden einen kollektiven semantischen Raum, der die Antwort auf die Konzeptsphäre kognitiver Universalien darstellt.

V. V. Zhayvoronok vertritt ähnliche Ansichten: «Das sprachliche Bild der Welt ist eine mosaikartige Feldstruktur miteinander verbundener Spracheinheiten, die durch ein komplexes System phonetischer, lexikalisch-semantischer und grammatikalischer Bedeutungen sowie stilistischer Merkmale einen relativ objektiven Sachverhalt in der Umwelt und der inneren Welt eines Menschen widerspiegelt, also im Allgemeinen ein Bild (Modell) der Welt als solcher» [Zhayvoronok, 2007].

Es ist jedoch zu beachten, dass es erhebliche Unterschiede in der Einstellung zu diesem Konzept gibt. Einer Meinung zufolge wiederholt sich die Welt im menschlichen Bewusstsein in idealer Form, sodass das Weltbild eine ideale Darstellung der Gesamtheit miteinander verbundener objektiver Objekte und Prozesse ist, die dementsprechend im selben komplexen Beziehungsgeflecht in der Welt der Konzepte existieren [Zhayvoronok, 2007]. Andere glauben, dass das im menschlichen Bewusstsein reflektierte Weltbild eine sekundäre Existenz der objektiven Welt ist, die in einer Art materieller Form fixiert und realisiert wird.

Es gibt auch eine Tradition, die verbale Repräsentation der Welt «die Welt» zu nennen, da die Welt das Ergebnis der Verarbeitung von Informationen über die Umwelt und über die Person selbst ist. Daher werden «menschliche» Strukturen und Schemata oft sozusagen auf die Umwelt extrapoliert, die in der Sprache anthropozentrischer Konzepte beschrieben wird. Das sprachliche Bild der Welt kann als «semantisches Wesen» betrachtet werden, daß eine Zwischenposition zwischen objektiver Realität und Denken einnimmt [Zhayvoronok, 2007].

Die Begriffe sprachliches Weltbild, Modell des Universums, Weltbild, kognitive Karte, Weltbild werden in der Sprachwissenschaft verschiedener Richtungen häufig verwendet. Betrachtet man das Weltbild als Existenzform des menschlichen Bewusstseins, so kann man der Definition dieses Begriffs als ursprüngliches globales Weltbild zustimmen, das der Weltanschauung eines Menschen zugrunde liegt und das Ergebnis all seiner geistigen Aktivitäten ist. O. V. Denisevich schlägt vor, das sprachliche Weltbild als eine im System einer gegebenen Sprache ver-

ankerte konzeptionelle Struktur und damit in ihren grammatikalischen und lexikalischen Eigenschaften zu verstehen, die durch Texte (Aussagen) realisiert werden [Denisevich, 2016, s. 41–51].

Gleichzeitig ist ein populärer Ansatz zum Verständnis des sprachlichen Weltbildes, wonach es definiert wird als «ein System von Wertorientierungen, das in assoziativ-figurativen Komplexen sprachlicher Einheiten kodiert ist und durch die Interpretation dieser figurativen Grundlagen reproduziert wird, indem auf die Prototypen und Stereotypen der Weltanschauung der sprachlichen und kulturellen Gemeinschaft Bezug genommen wird, die sie geprägt haben» [Serednytska, 2016, S. 69–72].

Die Frage nach dem Wesen des sprachlichen Weltbildes wird in der modernen Linguistik unterschiedlich gelöst – von der maximalen Konvergenz von dem sprachlichen Weltbild und konzeptionellen Weltbild bis hin zur Anerkennung der Originalität der Widerspiegelung der Welt in jeder einzelnen Sprache. Bei der großen Vielfalt an Meinungen über das Wesen des Konzepts des sprachlichen Weltbildes ist es unbestreitbar, dass die sprachliche Zerlegung der Welt bei verschiedenen Völkern im Laufe ihrer Tätigkeit unterschiedlich ist. Das Weltbild, das sich im nationalen Bewusstsein widerspiegelt, wird von seinen Trägern in einem bestimmten integralen, zeitlich relativ stabilen Zustand bewahrt, der das Produkt einer langfristigen historischen Entwicklung und Gegenstand generationsübergreifender Erfahrungsweitergabe ist. Es weist universelle (universelle, flächenhafte) und nationalspezifische Merkmale auf.

Nationalspezifische Gefühle, die sich im Sprachgewebe materialisieren, führen zu jener sprachspezifischen Substanz, die in der modernen anthropozentrischen Linguistik als nationallinguistisches Weltbild bezeichnet wird. Zu den Faktoren, die sein Erscheinungsbild bestimmen, gehören: 1) die natürliche Umgebung und die materielle Kultur jenes Fragments der objektiven Welt, das dem Ethnos in seiner direkten Wahrnehmung gegeben ist; 2) ein Fragment der nationalen Denkweise, der nationalen Mentalität [Serednytska, 2016, s. 69–72].

Basierend auf der Wirkung dieser Faktoren kann der konzeptionell bedeutsame Wortschatz der Sprache in zwei große Gruppen unterteilt werden. Die erste Gruppe besteht aus Nomen realer Objekte der Außenwelt und Nomen von Konzepten des kollektiven ethnischen Bewusstseins. Die zweite Gruppe, initiiert durch die Besonderheiten der nationalen Mentalität, gliedert sich in drei Untergruppen: a) kulturell bedingte Wortkonzepte, Bezeichnungen abstrakter spezifischer Konzepte; b) Nomen mit einer wertenden konnotativen Komponente; c) Wörter, die den Bereich mythischer Kategorien «abdecken», die durch das kollektive Bewusstsein der ethnischen Gruppe erzeugt werden [Lysychenko, 2009].

Die Verbindung des Universellen mit dem Nationalen in der sprachlichen Substanz prägt das nationalsprachliche Weltbild und stellt es in sprachlichen Formen dar.

Schlussfolgerungen und Perspektiven für die weitere Entwicklung. Im Zuge der Analyse des theoretischen Materials wurde deutlich, dass das sprachliche Weltbild ein Schlüsselkonzept in der linguokognitiven Forschung nicht nur des Sprachsystems, sondern auch der Einheiten der Sprachebene ist. Basierend auf der Definition dieses Konzepts, das die universelle, individuelle, allgemein menschliche und nationale Spezifität von Sprache und Denken umfasst, können wir über die Verbindung jedes Kunstwerks, insbesondere der Folklore, mit nationalkulturellen Vorstellungen von der Welt einer bestimmten ethnischen Gruppe sprechen. Solche Vorstellungen werden in Konzepten umgesetzt, die trotz ihrer Universalität je nach den Besonderheiten von Sprache und Mentalität unterschiedlich interpretiert werden.

Somit ist die Weltanschauung ein System von Vorstellungen über die Realität als Ganzes (die Welt) und ihre einzelnen Komponenten (beliebige spezifische Situationen, Arten von Aktivitäten, Objekte in spezifischen Kontexten). Die Bildung einer Weltanschauung ist die Bildung einer mehrdimensionalen Version der Realität im Bewusstsein des Einzelnen, basierend auf universellen, gruppenbezogenen und individuellen Vorstellungen darüber.

LITERATUR

1. Hassler G. Humboldt's concept of a linguistic worldview and its position in the history of linguistic relativism : Studies in Philosophy of Literature, Aesthetics, and New Media Theories. Odradek, 2020. P. 21–64.
2. Живіцька І. А. Мовна картина світу як відображення реальності. *Науковий вісник Криво-різького державного педагогічного університету*. 2010. Вип. 4. С. 20–25.
3. Deutsher G. Through the language glass: why the world looks different in other languages. New York : United States, Metropolitan Books Henry Holt and Company LLC, 2010. 314 p.
4. Liebsch B. «Secular» perception and language. *Temporalized World. Treatises on philosophy*. Stuttgart, 2020. 189 p.
5. Бавус Т. Мовний образ як складник лінгвонаціонального та індивідуально-авторитарного світоглядів. *Вісник Львівського університету*. 2016. Вип. 63. С. 242–247.
6. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика. Київ : Довіра, 2007. 262 с.
7. Денисевич О. В. Вільний асоціативний експеримент як засіб дослідження соціального

портрету. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2010. С. 334–340.

8. Денисевич О. В. Типи вербальних зв'язків в асоціативних полях рекламної лексики. *Науковий журнал Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки*. 2016. № 1(5). С. 41–51.
9. Середницька А. Я. Відмінності між мовною і концептуальною картинами світу з погляду сучасного мовознавства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. Вип. 21(1). С. 69–72.
10. Лисиченко Л. А. Лексико-семантичний вимір мовної картини світу : монографія. Харків : Основа, 2009. 191 с.

REFERENCES

1. Hassler, G. (2020). Humboldt's concept of a linguistic worldview and its position in the history of linguistic relativism. *Studies in Philosophy of Literature, Aesthetics, and New Media Theories. Aesthetics and Politics in Wilhelm von Humboldt*. Odradek, 6(1), 21–64.
2. Zhyvcijka, I. A. (2010). Movna kartyna svitu jak vidobrazhennja realnosti [Linguistic picture of the world as a reflection of reality]. *Philological studies. Scientific bulletin of the Krivoy Rog State Pedagogical University*, 20–25.
3. Deutsher, G. (2010). Through the language glass : why the world looks different in other languages. 1st edition. New York: United States, Metropolitan Books Henry Holt and Company LLC, 314 p.
4. Liebsch, B. (2020). «Secular» perception and language. *Temporalized World. Treatises on philosophy*. J. B. Metzler. Stuttgart, 189 p.
5. Bavus, T. (2016). Movnyj obraz jak komponent movno-nacionaljnoji ta indyvidualjno-avtorskoji kartyn svitu [Language image as a component of linguistic-national and individual-authorial pictures of the world]. *Bulletin of Lviv University. Philological Series*, 63, 242–247.
6. Zhajvoronok, V. V. (2007). Ukrajinsjka etnolinghivistyka [Ukrainian ethnolinguistics]. Kyiv: Dovira, 262 p.
7. Denysevych, O. V. (2010). Viljnyj asociatyvnyj eksperyment jak zasib doslidzhennja socialnogho portretu [Free associative experiment as a means of studying social portrait]. *Volyn-Zhytomyr region. Zhytomyr: Publishing house of I. Franko ZhDU*, 334–340.
8. Denysevych, O. V. (2016). Typy verbalnykh zv'jazkiv v asociatyvnykh poljakh reklamnoji leksyky [Types of verbal connections in associative fields of advertising vocabulary]. *Typology and functions of language units: scientific journal*, 1(5), 41–51.

9. Serednycjka, A. Ja. (2016). Vidminnosti mizh movnoju i konceptualjnoju kartynamy svitu z pohljadu suchasnogho movoznavstva [Differences between linguistic and conceptual pictures of the world from the point of view of modern linguistics]. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Philology*, 21(1), 69–72.
10. Lysychenko, L. A. (2009) *Leksyko-semantychnyj vymir movnoji kartyny svitu* [Lexical-semantic dimension of the linguistic picture of the world]. Kharkiv: Publishing house group «Osnova», 191 p.

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 26.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

НАРАТИВНА СЕМІОТИЗАЦІЯ ЯК ФОРМА ВИЯВУ ІНТЕРМЕДІАЛЬНОСТІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОГО РОМАНУ Е.-Е. ШМІТТА «LA PART DE L'AUTRE»)

Чаюн І. О.

*аспірантка кафедри італійської і французької філології та перекладу
Київський національний лінгвістичний університет
вул. Велика Васильківська, 73, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-7452-0784
iryua.chaiun@knl.u.edu.ua*

Ключові слова:

інтермедіальність, наративна семіотизація, семіотичний патерн, кодування, декодування, художній текст.

Статтю присвячено аналізу феномену наративної семіотизації як форми вияву інтермедіальності художнього тексту на матеріалі французького роману Е.-Е. Шмітта «La Part de l'Autre». Дослідження зосереджено на механізмах формування інтермедіального простору, у якому художній наратив функціонує як семіотична система, що інтегрує вербальні, візуальні та ідеологічні коди.

Проаналізовано, що наративна семіотизація постає як процес кодування та декодування знакових систем різних мистецтв у межах тексту, що забезпечує формування багатопланового семіотичного простору та поліфонічної організації оповіді.

Мета статті полягає у з'ясуванні способів естетичного кодування та декодування дійсності, через які відбувається моделювання багатопланового художнього світу. Об'єктом дослідження виступає інтермедіальність художнього тексту, предметом – механізми наративної семіотизації у прозі Е.-Е. Шмітта. Теоретико-методологічну основу становлять праці з галузей семіотики, інтермедіальних студій та наратології (Ю. Крістевої, В. Вольф, І. Раєвські, М. Маклюєна, Ю. Мюллер).

У романі Шмітта художній текст розглядається як інтермедіальна модель реальності, у якій образотворче мистецтво набуває функції семіотичного медіатора. В альтернативній сюжетній лінії, де Гітлер постає як художник, реалізується естетична семіотизація – спроба осмислити буття через гармонію знаків та образів. У «реальній» лінії, навпаки, мистецтво зазнає процесу декодування: воно втрачає естетичну функцію і перетворюється на знак ідеології. Такий інтермедіальний контраст виявляє напруження між естетичним та ідеологічним кодами, між мистецтвом як засобом пізнання і мистецтвом як інструментом влади.

Доведено, що наративна семіотизація у романі «La Part de l'Autre» постає як динамічний процес перетворення знакових систем, який забезпечує поліфонічність художнього світу. Вона об'єднує словесне, візуальне та філософське начала, створюючи інтермедіальний простір діалогу між мистецтвами.

Таким чином, інтермедіальність виступає не лише формою репрезентації мистецтва у тексті, а й способом моделювання художньої реальності, де кожен знак виконує роль носія міжмистецького змісту.

NARRATIVE SEMIOSIS AS A FORM OF INTERMEDIALITY IN LITERARY TEXT (BASED ON E.-E. SCHMITT'S FRENCH NOVEL «LA PART DE L'AUTRE»)

Chaiun I. O.

*Postgraduate Student at the Department of Italian and French Philology
and Translation*

*Kyiv National Linguistic University
Velyka Vasylkivska str., 73, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-7452-0784
iryna.chaiun@knl.u.edu.ua*

Key words: *intermediality, narrative semiotization, semiotic pattern, encoding, decoding, literary text.*

The article is devoted to the analysis of the phenomenon of narrative semiotization as a form of intermediality in a literary text, based on the French novel «La Part de l'Autre» by Éric-Emmanuel Schmitt. The research focuses on the mechanisms of creating an intermedial space in which the literary narrative functions as a semiotic system integrating verbal, visual, and ideological codes. It demonstrates that narrative semiotization emerges as a process of encoding and decoding the sign systems of different arts within the text, ensuring the formation of a multilayered semiotic space and the polyphonic organization of the narrative.

The purpose of the article is to identify the ways of aesthetic encoding and decoding of reality through which the modeling of a multilayered artistic world takes place. The object of the research is the intermediality of the literary text, while the subject is the mechanisms of narrative semiotization in Schmitt's prose. The theoretical and methodological foundation relies on works in semiotics, intermedial studies, and narratology (J. Kristeva, W. Wolf, I. Rajewsky, M. McLuhan, J. Müller).

In Schmitt's novel, the literary text is interpreted as an intermedial model of reality, where visual art performs the function of a semiotic mediator. In the alternative storyline, where Hitler appears as an artist, aesthetic semiotization is realized – an attempt to comprehend existence through the harmony of signs and images. In the «real» storyline, by contrast, art undergoes a process of decoding: it loses its aesthetic function and becomes a sign of ideology. This intermedial contrast reveals the tension between aesthetic and ideological codes, between art as a means of cognition and art as an instrument of power. It has been proven that narrative semiotization in «La Part de l'Autre» functions as a dynamic process of transforming sign systems, ensuring the polyphony of the artistic world. It unites verbal, visual, and philosophical elements, creating an intermedial space of dialogue between the arts. Thus, intermediality appears not only as a form of artistic representation within the text but also as a way of modeling artistic reality, where each sign acts as a carrier of interartistic meaning.

Постановка проблеми. Сучасна гуманітарна парадигма характеризується зростанням інтересу до феноменів, що виникають на перетині різних мистецьких систем, зокрема до процесів взаємодії та взаємопроникнення медіа у художньому дискурсі. Відповідно, поняття *інтермедіальності* набуває статусу ключової категорії сучасного літературознавства, оскільки воно відображає закономірності міжсеміотичної комунікації та здатність художнього тексту інтегрувати ознаки інших мистецтв: живопису, музики, театру, кіно тощо. У цьому контексті особливої актуальності

набуває вивчення способів *нарративної семіотизації*, що постає як процес формування смислів через систему знаків, образів і сюжетних структур, спрямованих на відтворення інтермедіальних зв'язків.

Упродовж останніх років інтермедіальність як міждисциплінарна парадигма зазнала значних трансформацій, зокрема завдяки розвитку цифрових технологій та новітніх методів аналізу. Сучасні дослідження акцентують увагу на взаємодії між різними медіа та їхнім впливом на сприйняття літературних творів. Відомі науковці, такі

як В. Вольф, І. Раєвські, М. Маклюєна, Ю. Мюллер, здійснили вагомий внесок у розвиток теорії інтермедіальності та її дослідження в контексті літератури. Їхні праці висвітлюють різні аспекти взаємодії міжмистецьких кодів у художньому тексті та механізми їх нарративного втілення.

Застосування підходів цих авторів дає змогу більш глибоко зрозуміти, як нарративна семіотизація функціонує як форма вияву інтермедіальності художнього тексту, створюючи багатопланові смислові структури та поліфонічний нарративний простір.

Мета та завдання статті. Метою статті є аналіз механізмів нарративної семіотизації як форми вияву інтермедіальності у художньому тексті на прикладі французького роману Е.-Е. Шмітта «La Part de l'autre», а також визначення ролі міжмистецьких кодів у формуванні багатопланового семіотичного простору та поліфонічної структури нарративу.

Для досягнення цієї мети у статті поставлено такі завдання: визначити теоретичні підходи до поняття інтермедіальності та нарративної семіотизації у сучасній міждисциплінарній науці; проаналізувати інтермедіальні коди та їх функціонування у романі Е.-Е. Шмітта; розглянути форми реалізації патерну «семіотизація» (кодування, декодування) у нарративі; виявити лінгвальні та композиційні механізми, що забезпечують інтеграцію міжмистецьких кодів у художній текст, а також узагальнити закономірності та специфіку нарративної семіотизації як способу моделювання художнього світу і створення багатокодових смислових структур.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є інтермедіальні процеси у художньому тексті, що реалізуються через взаємодію різних мистецьких кодів та форм, зокрема вербальних, візуальних і аудіальних, у структурі нарративу французького роману Е.-Е. Шмітта «La Part de l'Autre». Предметом дослідження є механізми нарративної семіотизації, що забезпечують інтеграцію міжмистецьких кодів у художньому тексті, формують багатоплановий семіотичний простір та поліфонічну структуру нарративу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нарративна семіотизація розглядається не лише як текстотвірний, а й як когнітивно-естетичний механізм, який забезпечує інтерпретацію міжмистецьких кореляцій у межах художнього світу твору. Через оповідну організацію тексту реалізується перехід від вербального рівня до багаторівневої семіотичної структури, де слово взаємодіє з візуальними, аудіальними, просторовими чи кінематографічними кодами. Саме ця взаємодія створює *інтермедіальний ефект*, що формує нову якість художнього змісту – синтетичну, поліфо-

нічну, багатокодовість якої стає однією з ознак сучасного мистецтва слова.

Вивчення нарративної семіотизації як форми вияву інтермедіальності дає змогу не лише розширити уявлення про структурні механізми літературного тексту, а й простежити специфіку авторського мислення, способи відтворення художнього досвіду різних медіа у межах вербальної системи. Це визначає наукову новизну дослідження та відкриває перспективи подальшого аналізу інтермедіальних стратегій сучасної художньої прози.

Оскільки інтермедіальність ґрунтується на взаємодії та перехрещенні кодових систем різних видів мистецтва, кожен з яких функціонує у межах власної семіотичної моделі зі специфічними засобами виразності, одним із провідних напрямів нарративної реалізації цієї категорії у художньому тексті постає **семіотизація** [Kristeva, 1969, p. 167]. Вона передбачає не так пряме включення інтермедіальних ознак у семантику тексту, як акцентування знакової природи мистецьких форм і механізмів їх репрезентування у вербальній площині.

Виявлення нарративного патерну у структурі художнього твору відбувається через ідентифікацію лінгвальних маркерів інтермедіальності, які сигналізують про присутність у тексті міжмистецьких смислів, відтворених засобами мовної системи.

На вербальному рівні функцію нарративних маркерів патерну «**семіотизація**» виконують *ідентифікатори інтермедіальності* (такі як *art, peinture, musique* тощо). Вони становлять один зі складників засобів вербалізації відповідної моделі. Інший складник передбачає використання *лексем із семантикою знаковості* або споріднених дій і властивостей, що відтворюють процеси репрезентації та інтерпретації у межах художнього тексту [Wolf, 1999]. До таких належать слова на зразок *code, signe, marque, symbole, signification, symboliser, désigner* тощо, які фіксують мовне виявлення міжмистецьких смислів і сприяють формуванню семіотичного виміру оповіді.

Варто підкреслити, що нарративний патерн «**семіотизація**» реалізується у кількох варіативних формах, зумовлених типом знакової взаємодії у межах художнього тексту [Мочернюк, 2014, с. 294]. Зокрема, модель «**кодування**» відображає процес актуалізації знакової природи мистецьких форм та їх перетворення на вербальний еквівалент [Мочернюк, 2014, с. 293–294]. Варіація «**декодування**» імплікує процеси осмислення, інтерпретації й тлумачення цих форм у межах нарративної структури, тобто відтворює рецептивний аспект міжмистецької комунікації [Мочернюк, 2014, с. 293–294].

Функціональне наповнення зазначених варіацій патерна «семіотизація» виявляється на різних рівнях організації художнього тексту. **Кодування** виступає механізмом первинного відтворення естетичних смислів, коли автор трансформує елементи іншого виду мистецтва у мовно-образну структуру, надаючи їм вербальної форми. У такий спосіб створюється інтермедіальний простір тексту, у якому слово набуває властивостей живописного, музичного чи кінематографічного знаку [McLuhan, Fiore, Agel, 2005].

Декодування, своєю чергою, реалізує інтерпретаційний потенціал оповіді: читач або персонаж виступає як реципієнт, що розпізнає та осмислює знакову природу зображених мистецьких феноменів. Ця варіація забезпечує герменевтичний вимір інтермедіальності, оскільки спрямована на реконструкцію прихованих смислів і відтворення комунікативного зв'язку між мистецтвами [McLuhan, Fiore, Agel, 2005].

Реалізація патерна «семіотизація» у художньому тексті здійснюється через систему лінгвальних засобів, що забезпечують відтворення знакової природи мистецьких явищ і процесів [Rajewsky, 2005]. На мовному рівні це виявляється у використанні лексико-семантичних, граматичних та стилістичних структур, які сприяють формуванню інтермедіального змісту оповіді. Зокрема, мовна репрезентація мистецьких кодів відбувається шляхом екфразису, метафоризації, порівнянь, термінологічних номінацій та інших форм вербалізації зорових, слухових чи пластичних вражень.

Таким чином, лінгвальні механізми реалізації патерна «семіотизація» забезпечують перетворення художнього тексту на *мультикодовий простір*, у якому слово функціонує як універсальний медіум, здатний репрезентувати, інтерпретувати й трансформувати інші мистецькі системи [Rajewsky, 2005].

Наративна динаміка інтермедіальної семіотизації розгортається у взаємодії між структурними рівнями художнього тексту – персонажним, композиційним та смисловим. Саме через цю динаміку відбувається поступове перетворення міжмистецьких кодів на складники наративної організації, де кожен елемент оповіді набуває знакової функції. Таким чином, інтермедіальні смисли не лише включаються в текстову тканину, а й стають рушійною силою його сюжетного та семантичного розвитку.

Одним із ключових виявів такої динаміки є інтермедіальний сюжетний імпульс – момент, коли образ, мотив або предмет мистецтва ініціюють подієвий рух чи психологічну трансформацію персонажів. Твір мистецтва, музичний фрагмент або візуальний образ у межах оповіді постають своє-

рідним «медіатором» між зовнішнім світом і внутрішнім досвідом героїв. Завдяки цьому художній текст демонструє перехід від естетичного сприйняття до наративного осмислення, де семіотичний елемент стає структуротворчим чинником.

Отже, наративна динаміка інтермедіальної семіотизації відображає рух від споглядання до осмислення, від образу до знака, від естетичного до семіотичного рівня художнього тексту. Саме через цей процес інтермедіальність постає не як сукупність окремих відсилань до інших мистецтв, а як спосіб організації наративу, що формує поліфонічну, багатокодову структуру сучасного літературного твору.

У романі франко-бельгійського письменника Еріка-Емманюеля Шмітта «La Part de l'Autre» процес наративної семіотизації реалізується через інтеграцію мистецтва як знакової структури, що формує сюжетну динаміку та філософсько-екзистенційний вимір твору. Е.-Е. Шмітт вибудовує **бінарну наративну структуру**, що віддзеркалює можливий життєвий шлях Гітлера як художника й як диктатора. Саме у цій подвоєності проявляється перша варіація патерну – «**кодування**», тобто надання життю смислової форми через мистецтво.

В оповіді Гітлер постає як суб'єкт, який прагне через живопис віднайти гармонію, осмислити хаос буття за допомогою знаків, ліній, композиції – це спроба *семіотизації світу через естетичне кодування*:

«– Adolf H. : admis.

Une vague de chaleur inonda l'adolescent. Le flux du bonheur roulait en lui, inondait ses tempes, bourdonnait à ses oreilles, lui dilatait les poumons et lui chavirait le cœur. Ce fut un long instant, plein et tendu, muscles bandés, une crampe extatique, une pure jouissance comme le premier orgasme accidentel de ses treize ans.

Lorsque la vague s'éloigna et qu'il revint à lui, Adolf H. découvrit qu'il était trempé. Une sueur citronnée rendait ses vêtements poisseux. Il n'avait pas de linge de rechange. Mais peu importe : il était reçu!» [Schmitt, 2003, p. 6–7].

У наведеному вище фрагменті відтворюється момент екзистенційного піднесення Адольфа Гітлера після отримання, здавалося б, доленосного результату – слова *admis*, яке для нього символізує прийняття, підтвердження власного «я», легітимізацію його художнього покликання. Цей короткий вербальний знак набуває у тексті значення *семіотичного ядра*, навколо якого розгортається складна емоційно-символічна система. Реакція персонажа на слово (*une vague de chaleur, le flux du bonheur*) виявляє, що для нього знаковість і тілесність поєднані у процесі естетичного переживання.

Таким чином, у цьому епізоді простежується *інтермедіальне перенесення* – наратив літературного тексту імітує естетичний акт сприйняття живопису: від відчуття кольору (*vague de chaleur*), через композиційне напруження (*muscles bandés, une crampe extatique*), до гармонійного розрядження. Емоційна структура сцени уподібнена до художнього процесу – творення образу через лінії, ритм, пропорцію, що являє собою *естетичне кодування реальності*.

Отже, Шмітт через цей епізод репрезентує спробу семіотизації буття героєм, який прагне осмислити хаос через мистецький знак. Водночас письменник розкриває і драматизм цього процесу: здатність бачити світ як систему знаків не веде до гармонії, а лише маскує духовну дезорієнтацію. Така інтерпретація відображає ключову ідею роману – інтермедіальність як форма естетичного, морального та екзистенційного випробування, у якому мистецтво стає не лише засобом пізнання, а й потенційним джерелом спотворення смислів.

У протилежній сюжетній лінії (реальній історичній) відбувається *декодування мистецтва*, його руйнування – мистецтво перестає бути знаком істини і стає знаком ідеології.

«– Adolf Hitler : *recalé*.

Le verdict tomba comme une règle d'acier sur une main d'enfant.

– Adolf Hitler : *recalé*.

Rideau de fer. Terminé. On ne passe plus. Allez voir ailleurs. Dehors. Hitler regarda autour de lui. Des dizaines d'adolescents, oreilles cramoisies, mâchoire crispée, le corps tendu sur la pointe des pieds, les aisselles mouillées par l'effolement, écoutaient l'appariteur qui égrenait leur destin. Aucun ne faisait attention à lui. Personne n'avait remarqué l'énormité qu'on venait d'annoncer, la catastrophe qui venait de déchirer le hall de l'Académie des beaux-arts, la déflagration qui trouait l'univers : Adolf Hitler recalé.

Devant leur indifférence, Hitler en venait presque à douter d'avoir bien entendu. Je souffre. J'ai une épée glacée qui me déchire de la poitrine aux entrailles, je perds mon sang et personne ne s'en rend compte? Personne ne voit le malheur qui me plombe? Suis-je seul, sur cette terre, à vivre avec autant d'intensité ? Vivons-nous dans le même monde?» [Schmitt, 2003, p. 1].

Тож цей епізод із роману Е.-Е. Шмітта є семантичним антиподом попереднього – моментом декодування мистецтва, у якому руйнується його сакральна та естетична функція, а знак істини трансформується у знак травми, відчуження й майбутньої ідеологічної маніпуляції.

У сцені, де герой дізнається про провал («*Adolf Hitler: recalé*»), письменник моделює процес інверсії семіотичного коду. Якщо слово «*admis*»

у попередньому епізоді було знаком гармонії, актом прийняття в естетичний всесвіт, то «*recalé*» постає знаком виключення, символічного розриву між суб'єктом і світом культури. У наративній структурі відбувається зсув від естетичного кодування до його декодування – акт естетичної ініціації перетворюється на акт символічного вигнання.

Шмітт використовує образи *заліза, холоду, фізичного болю* («*règle d'acier*», «*épée glacée*»), щоб підкреслити руйнування внутрішнього зв'язку між красою та гармонією. Мова тіла, яка в попередньому фрагменті була виразом натхнення, тепер стає знаком страждання й відчуження. Це не просто емоційний контраст – це семіотичний злам, у якому знак мистецтва перестає позначати істину й красу, а набуває значення болю, поразки, розриву зі світом духовного.

Саме цей момент є поворотним у процесі семіотизації світу героя: він більше не прагне тлумачити реальність через гармонійний естетичний код, а починає формувати ідеологічну систему знаків, у якій краса підмінюється владою, а істина – фанатичною вірою в «чисту форму». Мистецтво, позбавлене гуманістичного змісту, стає знаряддям ідеології – знаком, який більше не відкриває сенс, а приховує його.

Так формується **інтермедіальний контраст**: живопис, який у структурі роману слугує метафорою творення, стає одночасно символом знищення. Шмітт трансформує художній акт у наративний знак морального вибору.

Завдяки цьому мистецтво постає не лише естетичною, а й етичною категорією, знак художності перетворюється на знак моральності, тобто на семіотичну константу оповіді.

Таким чином, у романі Е.-Е. Шмітта «*La Part de l'autre*» **семіотизація** реалізується через **дихотомію кодування – декодування**, де мистецтво виступає механізмом розуміння та водночас спотворення світу.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. У статті проаналізовано феномен наративної семіотизації як форму вияву інтермедіальності художнього тексту на прикладі роману Е.-Е. Шмітта «*La Part de l'autre*». Аналіз роботи показав, що інтермедіальність в нашому випадку реалізується через дві взаємопов'язані форми семіотизації: кодування та декодування. Кодування забезпечує первинне відтворення знакових систем мистецтв у вербальній площині, декодування формує процес інтерпретації та осмислення художніх образів.

Таким чином, наративна семіотизація виявляється ключовим механізмом реалізації інтермедіальності в художньому тексті: вона забезпечує взаємодію різних мистецьких кодів, моделює смислові структури наративу та ство-

рює поліфонічну, багатопланову систему семіотичних зв'язків.

Отримані результати відкривають низку можливих напрямів для подальших досліджень. Перспективним видається розширення аналізу наративної семіотизації на інші тексти Е.-Е. Шмітта, зокрема твори, де інтермедіальні коди музики, театру або живопису відіграють структуротворчу роль. Це дало б змогу зіставити різні моделі кодування та декодування мистецьких знакових систем у межах авторського стилю.

Подальше дослідження може бути спрямоване на поглиблений аналіз рецептивних аспектів наративної семіотизації, зокрема як різні інтермедіальні коди впливають на формування читачевої інтерпретації, емпатії та морально-філософського осмислення тексту. У цьому контексті цінним є міждисциплінарний підхід із залученням когнітивної поетики, психології сприйняття та теорії емоцій.

Отже, наративна семіотизація як механізм реалізації інтермедіальності не лише описує специфіку художнього тексту Е.-Е. Шмітта, а й задає широкий горизонт подальших наукових пошуків, що охоплюють порівняльну літературознавчу, когнітивну та медіальну перспективи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мочернюк Н. Проблеми художнього простору в екфрастичних описах. *Іноземна філологія*. 2014. Вип. 126. Ч. 1. С. 291–296. URL: http://old.lingua.lnu.edu.ua/Foreign_Philology/Foreign_Philology/Philology_126/Philology126_1/articles/37Mocherniuk.pdf (дата звернення: 26.10.2025).
2. Kristeva J. Le mot, le dialogue et le roman. *Sēmeiōtikē. Recherches pour une sémanalyse*. Paris : Seuil, 1969. P. 154–173.
3. McLuhan M., Fiore Q., Agel J. *The Medium is the Massage*. Gingko Press, 2005. 160 p.
4. Rajewsky I. O. Intermediality, Intertextuality, and Remediation : A Literary Perspective on Intermediality. *Intermédialités / Intermediality*. 2005. № 6. P. 40–64. URL: <https://doi.org/10.7202/1005505ar> (дата звернення: 26.10.2025).
5. Schmitt E.-E. *La Part de l'autre*. Paris : Albin Michel, 2003. 437 p.
6. Wolf W. *Musicalization of Fiction: A Study in the Theory and History of Intermediality*. Amsterdam : Rodopi, 1999. 272 p.

REFERENCES

1. Mocherniuk, N. (2014). *Problemy khudozhnoho prostoru v ekfrastychnykh opysakh* [Problems of artistic space in ekphrastic descriptions]. *Inozemna filolohiia*, (126, Pt. 1), 291–296. Retrieved October 26, 2025, from http://old.lingua.lnu.edu.ua/Foreign_Philology/Foreign_Philology/Philology_126/Philology126_1/articles/37Mocherniuk.pdf [in Ukrainian].
2. Kristeva, J. (1969). *Le mot, le dialogue et le roman*. In *Sēmeiōtikē: Recherches pour une sémanalyse*. Paris: Seuil, pp. 154–173.
3. McLuhan, M., Fiore, Q., & Agel, J. (2005). *The Medium is the Massage*. Gingko Press, 160 p.
4. Rajewsky, I. O. (2005). Intermediality, intertextuality, and remediation: A literary perspective on intermediality. *Intermédialités / Intermediality*, (6), 40–64. <https://doi.org/10.7202/1005505ar>.
5. Schmitt, E.-E. (2003). *La Part de l'Autre* [The Part of the Other]. Paris: Albin Michel.
6. Wolf, W. (1999). *Musicalization of Fiction: A Study in the Theory and History of Intermediality*. Amsterdam: Rodopi.

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 13.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

КОГНІТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ АКТУАЛІЗАЦІІ ТЕМАТИЧНИХ ВЕКТОРІВ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ДИТЯЧИХ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ВИДАНЬ

Черник М. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
докторант кафедри англійської філології та лінгводидактики
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-3666-0671
m.chernik@gf.sumdu.edu.ua*

Ключові слова: дитячий науково-популярний дискурс, тематичні вектори, когнітивно-прагматичні аспекти, дитяча картина світу, наративні стратегії, лексичні маркери.

У статті досліджено когнітивно-прагматичні аспекти актуалізації тематичних векторів в англійськомовних дитячих науково-популярних виданнях як важливого чинника формування дитячої картини світу. Дитячий науково-популярний дискурс розглянуто як багатофункціональний когнітивно-прагматичний простір, у межах якого наукове знання адаптується до вікових і когнітивних здібностей молодших читачів та інтегрується в їхній особистісний досвід.

Метою роботи є виявлення основних тематичних векторів, що організують зміст англійськомовних дитячих науково-популярних видань, та аналіз особливостей їх репрезентації з урахуванням когнітивних і прагматичних аспектів тексту. У процесі дослідження виокремлено універсальні, політематичні та монотематичні видання, що відрізняються обсягом і глибиною тематичної репрезентації.

Аналіз досліджуваного матеріалу дав змогу виявити ключові тематичні вектори дитячого науково-популярного дискурсу, а саме: пізнання навколишнього середовища, пізнання власної ідентичності, подолання проблем і страхів, мотивація до розвитку та просування цілей сталого розвитку. Ці вектори можуть бути як експліцитно представлені в назві й тематиці видань, так і імпліковані через опис життєвих ситуацій, емоційних станів та моделей поведінки. Особливу увагу приділено ролі лексичних маркерів, наративних стратегій, персоналізації та позитивної розв'язки, які посилюють прагматичний вплив текстів і сприяють формуванню ціннісних орієнтирів у дитини. Тематична організація досліджуваних видань постає як цілісна система взаємопов'язаних смислів, орієнтованих на комплексний розвиток дитячого адресата.

Отже, тематичні вектори виконують функцію смислових доміант, забезпечуючи інтеграцію наукового знання, виховного потенціалу та емоційної залученості, а також сприяють розвитку пізнавальних навичок, емоційної компетентності й соціальної відповідальності молодших читачів у процесі взаємодії з текстом.

COGNITIVE AND PRAGMATIC ASPECTS OF ACTUALISING THEMATIC VECTORS IN ENGLISH CHILDREN'S NONFICTION

Chernyk M. V.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Doctoral Student at the Department of English Philology and Linguodidactics
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3666-0671
m.chernik@gf.sumdu.edu.ua*

Key words: *children's nonfiction discourse, thematic vectors, cognitive and pragmatic aspects, children's worldview, narrative strategies, lexical markers.*

The article deals with the cognitive and pragmatic aspects of actualising thematic vectors in English nonfiction for children as an important factor in shaping children's worldview. Children's nonfiction discourse is considered as a multifunctional cognitive and pragmatic space within which scientific knowledge is adapted according to the age and cognitive abilities of younger readers and integrated into their personal experience.

The aim of the work is to identify the main thematic vectors that organise the content of English nonfiction for children and to analyse the features of their representation, taking into account the cognitive and pragmatic parameters of the text. In the course of the study, universal, multi-thematic, and mono-thematic publications were identified, differing in the scope and depth of thematic representation.

Analysis of the material under research revealed the key thematic vectors of children's nonfiction discourse, namely, learning about the environment, learning about one's own identity, overcoming problems and fears, motivation for development, and promoting sustainable development goals. It has been shown that these vectors can be either explicitly represented in the title and subject matter of publications or implied through the description of life situations, emotional states, and behaviour patterns. Particular attention is paid to the role of lexical markers, narrative strategies, personalisation, and positive outcomes, which enhance the pragmatic impact of texts and contribute to the formation of children's value orientations. The thematic organization of the publications under analysis appears as a coherent system of interrelated meanings focused on the comprehensive development of the children's audience.

Thus, thematic vectors perform the function of semantic dominants, ensuring the integration of scientific knowledge, educational potential, and emotional involvement, as well as contributing to the development of cognitive skills, emotional competence, and social responsibility of younger readers in the process of interacting with the text.

Постановка проблеми. Англійськомовні дитячі науково-популярні видання як когнітивно-прагматичний простір і засіб формування дитячої картини світу відображають систему цінностей, пізнавальних орієнтирів та комунікативних стратегій сучасного суспільства. Тематичні вектори дитячого науково-популярного дискурсу виконують роль смислових домінант, що визначають напрями концептуалізації знань і формують у дитини цілісну картину світу. Вони виконують не лише інформативну, а й виховну, мотиваційну та емотивно-оцінну функції, забезпечуючи інте-

грацію наукового знання у сферу особистісного досвіду молодших читачів.

Когнітивно-прагматичні аспекти актуалізації тематичних векторів в англійськомовних дитячих науково-популярних виданнях проявляються у спрямованості тексту на формування в дитини здатності осмислювати нову інформацію та поєднувати її з наявним досвідом. Завдяки доступному викладу, емоційній залученості й чіткій структурі такі видання полегшують засвоєння знань і стимулюють пізнавальну активність. Прагматична значущість тематичних векторів посилюється

застосуванням стратегій спрощення, персоналізації та мотивації, що дає змогу адаптувати складні наукові поняття до когнітивних можливостей молодших читачів та формує цілісне уявлення про світ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує інтерес лінгвістів до дитячої літератури (А. О. Цапів, Е. І. Огар, О. Папуша, В. Самойленко) та науково-популярного дискурсу (С. Ф. Соколовська, Г. Сивокінь, Т. М. Koroleva). Проте когнітивно-прагматичні аспекти актуалізації тематичних векторів у дитячих науково-популярних виданнях досліджено недостатньо, а наявні роботи здебільшого зосереджено на окремих мовних або стилістичних характеристиках текстів.

Мета і завдання статті. Метою роботи є виявлення когнітивно-прагматичних аспектів актуалізації тематичних векторів англійськомовних дитячих науково-популярних видань. Зазначена мета передбачає вирішення таких завдань: 1) окреслити зміст поняття «дитячий науково-популярний дискурс»; 2) визначити сутність та структурні характеристики тематичних векторів, що формують смислову організацію англійськомовного дитячого науково-популярного дискурсу; 3) проаналізувати особливості впливу тематичних векторів на формування пізнавальних навичок і ціннісних орієнтирів молодших читачів у процесі взаємодії з текстом.

Об'єктом дослідження є дитячі науково-популярні видання. **Предмет** дослідження – аналіз когнітивно-прагматичних аспектів репрезентації тематичних векторів у цих виданнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. В англійськомовному дитячому науково-популярному дискурсі як багатофункціональній єдності, яка концентрує інформацію про наукові факти, події та чинники, пов'язані з науковими реаліями, викладеними в доступній і зрозумілій для дітей

формі, актуалізується тематична полівекторність як один із ключових аспектів організації змісту видань. Тематична різноманітність досліджуваного типу дискурсу забезпечує репрезентацію знань різного рівня узагальнення та сприяє формуванню цілісної, структурованої картини світу в дитячій свідомості, адаптованої до вікових і когнітивних особливостей молодших читачів.

Англійськомовний дитячий науково-популярний дискурс представлений як широким тематичним спрямуванням видань, які охоплюють усі основні природні та антропогенні об'єкти та явища, так і тематиками вузького спрямування з більш детальною концентрацією на окремих доменах знань, які сприяють поглибленому формуванню знань і покращенню здатності категоризувати та систематизувати інформацію про навколишній світ. Така диференціація тематичної репрезентації дає змогу виокремити універсальні (охоплюють широкий спектр знань про світ і слугують базовим джерелом загальної інформації), політематичні (зосереджуються на кількох взаємопов'язаних темах, поглиблюючи знання в окремих галузях) та монотематичні (присвячені одній конкретній темі, забезпечують детальне опрацювання інформації) дитячі науково-популярні видання.

Прикладом широкого кола тематичної репрезентації англійськомовних дитячих науково-популярних видань є універсальні дитячі енциклопедичні видання, які охоплюють основні сфери пізнання навколишньої дійсності та людини в ній. Так, у енциклопедіях *Our World in Pictures: An Encyclopedia of Everything* (2022), *Eyewitness Encyclopedia of Everything: The Ultimate Guide to the World Around You* (2023), *Knowledge Encyclopedia: The World as You've Never Seen it Before* (2023) (рис. 1) тематичний спектр представлений такими концептуальними полями, як природний світ

Рис. 1. Універсальні дитячі енциклопедії

(*Space; Earth; Nature*), наука й технології (*Science; Technology*), людина та суспільство (*Human Body; History; Culture and Society*).

Політематичні дитячі науково-популярні видання, зосереджуючись на певній галузі знань, дають розгорнуту інформацію про основні концепти, які входять до концептуального поля цієї галузі. Прикладом таких видань є *Knowledge Encyclopedia Human Body!* (2017), *History Year by Year: The History of the World, from the Stone Age to the Digital Age* (2013), *Cars, Trains, Ships, and Planes: A Visual Encyclopedia of Every Vehicle* (2025), *Animal! The Animal Kingdom as You've Never Known Before* (2016) (рис. 2).

Монотематичні дитячі науково-популярні видання зосереджуються на вузькоспецифічній тематиці, забезпечуючи поглиблене, послідовне та систематизоване висвітлення відповідного поняття чи явища з урахуванням вікових і когнітивних особливостей дитячої аудиторії. Такий тип видань сприяє концентрації на тематично обмеженому матеріалі й дає змогу забезпечити його послідовне засвоєння. Прикладом таких видань є *My Book of Cats and Kittens: A Fact-Filled Guide to Your Feline Friends* (2023), *Hurricanes!* (2019), *Train: The Definitive Visual History* (2023) (рис. 3).

Аналіз англійськомовних дитячих науково-популярних видань дав змогу виявити актуалізацію таких тематичних векторів: пізнання навколишнього середовища, пізнання власної ідентичності, подолання проблем і страхів, мотивації до розвитку та просування цілей сталого розвитку. Ці тематичні вектори репрезентуються в назві й загальній тематиці видання, або ж імплікуються в інших тематиках через подачу суміжної інформації.

Тематичний вектор **пізнання навколишньої дійсності** реалізується через видання, у яких тематика сфокусована на концептах, пов'язаних із навколишньою дійсністю дитини, що містить *природні та антропогенні об'єкти та явища*. Зазвичай тематичні вектори пізнання навколишньої дійсності є експліцитними, відображеними в назві та тематиці й спрямовані на формування в дитини цілісної концептуальної картини світу, розвиток пізнавальної активності та розширення лексико-концептуальної компетенції, пов'язаної з об'єктами та явищами навколишнього світу.

Природні об'єкти та явища, що забезпечують пізнання навколишньої дійсності, в англійськомовних дитячих науково-популярних виданнях репрезентуються двома тематичними корпусами: корпусом пізнання навколишньої дійсно-

Рис. 2. Політематичні дитячі науково-популярні видання

Рис. 3. Монотематичні дитячі науково-популярні видання

сті та корпусом пізнання тіла людини. Корпус пізнання навколишньої дійсності містить такі тематичні блоки: астрономічні об'єкти та явища (*небесні тіла та космічні процеси*, наприклад *Hello, World! Solar System* (2016)), географічні поняття (*материки й океани, регіони, кліматичні пояси, ландшафтні зони*, наприклад *My First Big World Atlas* (2020)), рослинний і тваринний світ (*основні групи рослин і тварин та середовища їх існування*, наприклад *Animal! The Animal Kingdom as You've Never Known Before* (2016)), природні явища та процеси (*часові цикли природи (зміна пір року, добовий ритм), погодні явища, стихійні явища*, наприклад *Hurricanes!* (2019)), а також базові уявлення про фізичні властивості навколишнього середовища (*світло, звук, тепло тощо*, наприклад *Light: Shadows, Mirrors, and Rainbows (Amazing Science)* (2002)).

Корпус пізнання тіла людини представлений тематичними блоками будови тіла людини (*частини тіла та системи органів*, наприклад *Knowledge Encyclopedia Human Body!* (2017), *Look Inside What Happens When You Eat* (2019)) та ментальних процесів (*мислення, емоції, почуття*, наприклад *First Sticker Book Feelings* (2023)).

Антропогенні об'єкти та явища, що забезпечують пізнання навколишньої дійсності, в англійськомовних дитячих науково-популярних виданнях репрезентуються такими тематичними блоками: урбаністичний простір (*країни, міста, поселення, інфраструктура, громадські простори*, наприклад *How Cities Work* (2016)), транспортні засоби (*наземні, водні, повітряні, космічні*, наприклад *Hello, World! Planes and Other Flying Machines* (2022), *Hello, World! Cars and Trucks* (2021), *First 100 Trucks and Things That Go Lift-the-Flap* (2011), *Open the Garage Door* (2018)), винаходи (*експерименти, відкриття*, наприклад *See Inside How Things Work: A Usborne Flap Book Revealing Car Engines, Submarines, and Machines for Kids* (2023)), знакові системи (*цифри, букви*, наприклад *Baby Einstein: Shapes Flip Flap Book* (2006)), види людської діяльності (*освіта, культура, мистецтво, традиції, професії*, наприклад *The Arts: A Visual Encyclopedia* (2017), *Welcome to the Symphony: A Musical Exploration of the Orchestra Using Beethoven's Symphony No. 5* (2015)).

Тематичний вектор **пізнання власної ідентичності** реалізується у виданнях, спрямованих на висвітлення особливостей внутрішньої організації людини, як тілесної, так і ментальної та емоційної. Важливим аспектом таких видань є просування ідей толерантності та дивергентності, що сприяють гармонійному розвитку особистості, яка здатна розуміти свій внутрішній світ і сприймати розмаїття ідей і переконань людей, які її оточують. Такі концепти актуалізуються

лексемами *emotion, sad, happy, love, kind, scared, different, same* тощо. Тематичний вектор пізнання власної ідентичності реалізується як у виданнях із тематичним спрямуванням саме на цей вектор, так і імплікується в інших тематиках через подачу відповідних життєвих ситуацій.

Прикладом видань із тематичним вектором пізнання власної ідентичності є книжки *The Way I Act* (2011) та *The Way I Feel Too* (2000), у яких автори демонструють, як діти поведуться в різних життєвих ситуаціях, допомагаючи їм усвідомлювати власні емоції та дії. Книга сприяє розвитку самосвідомості, відповідальності, здатності до співпраці та емоційної регуляції. Також концепти пізнання власної ідентичності репрезентуються у виданнях *The Colors of Us* (2020), що висвітлює різноманітність кольору шкіри, *All Are Welcome* (2018), що демонструє інклюзивність і прийняття різних культур, а також *We're Different, We're the Same* (2017), що навчає дітей усвідомлювати подібності та відмінності між людьми і сприяє розвитку толерантності.

Тематичний вектор **подолання проблем і страхів** тісно пов'язаний із поняттям пізнання власної ідентичності, проте фокус уваги в ній спрямований саме на проблемні аспекти, такі як поганий настрій, страх темряви, небажання ходити до садочка або школи, привчання до гігієнічної рутини та порядку тощо. Такі концепти актуалізуються лексемами та лексичними комбінаціями *I don't want, scared, worry, brave, dark, alone, clean, sleep, potty, try again* тощо. Тематичний вектор подолання проблем і страхів реалізується за рахунок подачі відповідних життєвих ситуацій дітей або антропоморфних тварин у поєднанні з описом можливих варіантів дій у цих ситуаціях. У більшості видань наратив завершується позитивною розв'язкою, що моделює конструктивні стратегії поведінки та виконує мотиваційну функцію, сприяючи формуванню у читачів упевненості в можливості подолання власних труднощів.

Прикладом видань із тематичним вектором подолання проблем і страхів є серія з шести дитячих книжок *First Conversations*, присвячена чутливим тематикам (наприклад, раса, згода, тіло, емоції): *Our Skin: A First Conversation About Race* (2021) – знайомить дітей із різноманітністю рас та соціальною справедливістю, моделюючи стратегії реагування на дискримінацію та формуючи самоповагу й емпатію; *Being You: A First Conversation About Gender* (2021) – допомагає дітям усвідомити гендерну ідентичність і рольову різноманітність, створюючи безпечний простір для самовираження та розвитку самоповаги; *Yes! No!: A First Conversation About Consent* (2022) – уводить поняття згоди та поваги до власного тіла, демонструючи дітям способи прийняття рішень і вста-

новлення особистих кордонів; *Together: A First Conversation About Love* (2022) – знайомить із поняттями любові та дружби, моделюючи позитивні стратегії взаємодії й емоційної підтримки; *Every Body: A First Conversation About Bodies* (2023) – допомагає приймати різноманітність тіл, розвивати впевненість у собі та емпатію до інших; *Goodbye: A First Conversation About Grief* (2023) – підтримує дітей у переживанні втрати, демонструючи способи вираження суму та емоційної регуляції.

Прикладом видань, у яких тематичний вектор подолання проблем і страхів реалізується через моделювання типових для дитячого досвіду життєвих ситуацій, є книжки *On the First Day of Kindergarten* (2016), *My First Padded Book of Good Habits and Manners* (2018) та *My Tiny Temper: Struggling with Daily Tasks and Big Emotions* (2021). У цих текстах увагу зосереджено на подоланні тривожності, пов'язаної з новими соціальними обставинами (перший день у садочку або школі), формуванні навичок соціально прийнятної поведінки та привчання до щоденної корисної рутини, а також на усвідомленні й регуляції сильних емоцій, зокрема гніву та роздратування. Актуалізація лексем *afraid, nervous, try, share, wait, calm down, good habits, manners, big feelings* у відповідних контекстах сприяє формуванню у дітей уявлень про конструктивні стратегії поведінки в проблемних ситуаціях. Як і у виданнях серії *First Conversations*, наративи зазначених книжок завершуються позитивною розв'язкою, яка виконує мотиваційну функцію та формує у дитини навички подолання страхів та труднощів.

Тематичний вектор *мотивації до розвитку* представлений виданнями, сфокусованими на стимуляції пізнавальної, креативної та соціальної активності дитини. У таких текстах акцент робиться на розкритті потенціалу особистості, формуванні віри у власні можливості та заохоченні до самостійного пізнання світу. Такі концепти актуалізуються лексемами *learn, explore, build, create, imagine, dream, achieve, goal, success, curiosity, brave, old enough* тощо. Тематичний вектор мотивації до розвитку реалізується в біографічних виданнях через нарративні моделі, що демонструють поступове досягнення мети, подолання труднощів і усвідомлення цінності навчання та саморозвитку.

Аналіз досліджуваного матеріалу засвідчує, що тематичний вектор мотивації до розвитку в англійськомовних дитячих науково-популярних виданнях реалізується через ідеї доброти, соціальної активності, самовираження та віри у власні можливості. Зокрема, *Find the Kind: The Biggest Day in Kindness History* (2024), *ABCs of Kindness: Everyday Acts of Kindness, Inclusion and Generosity*

(2020), *Kindness Counts 123* (2020) та *Learning Kindness. My Feelings Sticker Book* (2023) поєднують пізнавальні й інтерактивні формати з актуалізацією концептів *learn, kindness, include, share, feel, encourage*, сприяючи розвитку емпатії, соціальної взаємодії та емоційної рефлексії. Мотиваційний потенціал цього тематичного вектора підсилюють також видання, зосереджені на активній громадянській позиції, інклюзії та самореалізації дитини. Так, книжка *Say Something!* (2019) заохочує до сміливого самовираження, книжка *Children Just Like Me* (2016) через біографічні та візуальні наративи демонструє різноманіття життєвих шляхів, культур і талантів (зокрема, дітей-фотографів). У сукупності ці тексти формують у читача уявлення про розвиток як безперервний процес пізнання, самовдосконалення й активної участі у соціальному житті.

Тематичний вектор *просування Цілей сталого розвитку* репрезентує гуманістичний та екологічно орієнтований складник англійськомовного дитячого науково-популярного дискурсу, спрямований на формування усвідомленого ставлення до довкілля, суспільства та глобальних проблем сучасності. У межах цього вектора відображаються 17 глобальних орієнтирів, ухвалених ООН у 2015 р. в межах Порядку денного сталого розвитку до 2030 р., спрямованих на забезпечення добробуту людей, збереження планети та підтримання миру: 1) подолання бідності; 2) подолання голоду; 3) міцне здоров'я і благополуччя; 4) якісна освіта; 5) гендерна рівність; 6) чиста вода та належні санітарні умови; 7) доступна та чиста енергія; 8) гідна праця та економічне зростання; 9) промисловість, інновації та інфраструктура; 10) скорочення нерівності; 11) сталий розвиток міст і громад; 12) відповідальне споживання та виробництво; 13) пом'якшення наслідків зміни клімату; 14) збереження морських ресурсів; 15) захист екосистем суші; 16) мир, справедливість та сильні інституції; 17) партнерство заради сталого розвитку. Такі концепти актуалізуються лексемами *planet, green, recycle, protect, peace, care, future, save water, together, kindness, respect* тощо. Тематичний вектор просування цілей сталого розвитку реалізується через тексти, що формують екологічне мислення, глобальну солідарність і готовність дитини діяти на благо довкілля та суспільства.

Тематичний вектор просування Цілей сталого розвитку реалізується через тексти, що демонструють екологічні ініціативи, соціальну взаємодію та прийняття різноманіття. Зокрема, видання *Bodies Are Cool* (2021) ознайомлює дітей із різноманітністю тіл і прийняттям себе, *You Know, Sex: Bodies, Gender, Puberty, and Other Things* (2022) розкриває питання тіла, гендеру та статевого розвитку,

сприяючи інклюзії й самосвідомості, а *We Are Water Protectors* (2020) моделює активні дії з охорони водних ресурсів і довкілля. Книги *Children Just Like Me: A Celebration of Children Around the World* (2016), *ABCs of Kindness: Everyday Acts of Kindness, Inclusion and Generosity from A to Z* (2020) та *Kindness Counts 123* (2020) формують уявлення про соціальну відповідальність, толерантність і доброту, тоді як *Young Photographers: Inspiring Stories of Creative Children* (2019) стимулює креативність та активну громадянську позицію, надихаючи дітей до дій на користь суспільства і планети.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Аналіз англійськомовних дитячих науково-популярних видань засвідчив, що їхня структура й зміст формуються навколо системи тематичних векторів, які виконують функцію смислових домінант і визначають напрями концептуалізації знань у дитячому науково-популярному дискурсі. Тематичні вектори пізнання навколишнього середовища, пізнання власної ідентичності, подолання проблем і страхів, мотивації до розвитку та просування Цілей сталого розвитку забезпечують інтеграцію наукового знання в особистісний досвід дитини та сприяють формуванню цілісної картини світу.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в поглибленому аналізі мультимодальних засобів актуалізації тематичних векторів, а також у вивченні динаміки тематичних векторів у контексті їхнього впливу на формування сучасної дитячої концептуальної картини світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Koroleva T. M. General characteristics of popular science discourse. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Серія «Лінгвістичні науки»*. 2017. № 24. С. 58–63.
2. Сивокінь Г., Мар'яно Я., Картель Т., Зайцева О. Епістемічна модальність у науково-популярному дискурсі щодо викладання навчального матеріалу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2016. № 842. С. 157–160.
3. Огар Е. І. Мова дитячого літературного дискурсу: функціонально-комунікативні аспекти дослідження. *Вісник Сумського державного університету*. 2006. № 3(87). С. 1–17.
4. Папуша О. Теоретичний дискурс дитячої літератури: у пошуках об'єкта. *Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія «Філологічна»*. 2004. Вип. 33. Ч. 2. С. 172–183.
5. Самойленко В. Дискурсивні особливості сучасних художніх творів для дітей. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 33. Т. 2. С. 149–155.
6. Соколовська С. Ф. Функціонально-комунікативний аспект науково-популярного дискурсу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006. Вип. 26. С. 204–208.
7. Цапів А. О. Поетика простоти у художніх текстах для дітей. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2019. Т. 30(69). № 1. Ч. 1. С. 106–110.
8. Tsapiv A. Multimodal imagery in picture books for children. *Cognition, communication, discourse*. 2022. Iss. 25. P. 79–88.
9. Zhao Y., Ou Yang L. (2024). Design Strategies for Children's Science Popularization Books Based on Interactive Narrative. In: Stephanidis, C., Antona, M., Ntoa, S., Salvendy, G. (eds) *HCI International 2024 Posters. HCII 2024. Communications in Computer and Information Science*. Vol 2117. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-61953-3_30

REFERENCES

1. Koroleva, T. M. (2017). General characteristics of popular science discourse. *Scientific bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky. Linguistic sciences*, 24, 58–63.
2. Ohar, E. I. (2006). The Language of Children's Literary Discourse: Functional and Communicative Aspects of the Study. *«Visnyk of Sumy State University»*, 3(87), 1–17.
3. Papusha, O. (2004). The Theoretical Discourse of Children's Literature: In Search of an Object. *Visnyk of Ivan Franko National University of Lviv. Series «Philological»*, 33(2), 172–183.
4. Samoilenko, V. (2020). Discursive Features of Contemporary Fiction for Children. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 33(2), 149–155.
5. Sokolovska, S. F. (2006). Functional and communicative aspect of popular science discourse. *Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University*, 26, 204–208.
6. Syvokin, H. (2016). Epistemic Modality in the Popular Science Discourse on Teaching Educational Material / H. Syvokin, Ya. Marianko, T. Kartel, O. Zaitseva. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series «Problems of Ukrainian terminology»*, 842, 157–160.
7. Tsapiv, A. (2022). Multimodal imagery in picture books for children. *Cognition, communication, discourse*, 25, 79–88.
8. Tsapiv, A. O. (2019). The Poetics of Simplicity in Fiction for Children. *Scientific Notes of Vernadsky National University. Series:*

Philology. Social communications, 30 (69), № 1. Part. 1, 106–110.

9. Zhao, Y., Ou Yang, L. (2024). Design Strategies for Children's Science Popularization Books Based on Interactive Narrative. In: Stephanidis, C., Antona, M., Ntoa, S., Salvendy, G. (eds) *HCI International 2024 Posters. HCII 2024. Communications in Computer and Information Science*. Vol 2117. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-61953-3_30
- ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ /
ILLUSTRATIVE MATERIAL**
1. Aigner-Clark, Julie. *Baby Einstein: Shapes*. Disney Press, 2006. 12 p.
 2. Bathie, Holly. *First Sticker Book Feelings*. Usborne Publishing Ltd, 2023. 32 p.
 3. Berger, Samantha. *ABCs of Kindness: Everyday Acts of Kindness, Inclusion and Generosity from A to Z*. Highlights Press, 2020. 26 p.
 4. Cain, Janan. *The Way I Feel Too*. Parenting Press, 2000. 32 p.
 5. Cain, Janan. *The Way I Feel Too*. Parenting Press, 2023. 32 p.
 6. *Children Just Like Me: A Celebration of Children Around the World*. DK Children, 2016. 80 p.
 7. Cole, Elizabeth. *Our Diversity Makes Us Stronger: Social Emotional Book for Kids about Diversity and Kindness* 2021. 32 p.
 8. *Encyclopedia of Everything*. Dorling Kindersley, 2023. 400 p.
 9. Feder, Tyler. *Bodies Are Cool*. Rocky Pond Books US, 2021. 32 p.
 10. Fequiere, Christopher. *My Tiny Temper: Struggling with Daily Tasks and Big Emotions*. A Brooklyn Home, 2021. 36 p.
 11. *Find the Kind: The Biggest Day in Kindness History*. Highlights Press, 2024. 32 p.
 12. Kates, Bobbi. *We're Different, We're the Same*. Random House Books for Young Readers, 2017. 41 p.
 13. Katz, Karen. *The Colors of Us*. Henry Holt and Company, 2020. 32 p.
 14. *Kids with Disabilities: Learn About Inclusion and Diversity*. Rockridge Press, 2020. 64 p.
 15. *Knowledge Encyclopedia: The World as You've Never Seen it Before*. Dorling Kindersley, 2013. 360 p.
 16. *Learning Kindness: My Feelings Sticker Book*. Highlights, 2023. 44 p.
 17. Lindstrom, Carole. *We Are Water Protectors*. Roaring Brook Press, 2020. 40 p.
 18. Madison, Megan & Ralli, Jessica. *Being You: A First Conversation About Gender*. Workman Kids, 2021. 32 p.
 19. Madison, Megan & Ralli, Jessica. *Every Body: A First Conversation About Bodies*. Workman Kids, 2023. 32 p.
 20. Madison, Megan & Ralli, Jessica. *Goodbye: A First Conversation About Grief*. Workman Kids, 2023. 32 p.
 21. Madison, Megan & Ralli, Jessica. *Our Skin: A First Conversation About Race*. Workman Kids, 2021. 32 p.
 22. Madison, Megan & Ralli, Jessica. *Together: A First Conversation About Love*. Workman Kids, 2022. 32 p.
 23. Madison, Megan & Ralli, Jessica. *Yes! No!: A First Conversation About Consent*. Workman Kids, 2022. 32 p.
 24. Metzger, Steve. *The Way I Act*. Parenting Press, 2011. 32 p.
 25. *My First Padded Book of Good Habits and Manners*. Wonder House Books, 2018. 26 p.
 26. Penfold, Alexandra. *All Are Welcome*. Knopf Books for Young Readers, 2018. 44 p.
 27. Priddy, Roger. *First 100 Trucks: And Things That Go*. Priddy Books US, 2011. 24 p.
 28. Reynolds, Peter H. *Say Something!* Orchard Books, 2019. 40 p.
 29. *Rising Sports Stars: Inspiring Stories of Young Athletes*. HMH Books for Young Readers, 2016. 48 p.
 30. Rosinsky, Natalie M. *Light: Shadows, Mirrors, and Rainbows (Amazing Science)*. Paperback. Picture Window Books, 2002. 24 p.
 31. Santoro, Christopher. *Open the Garage Door (Lift-the-Flap)*. Random House Children's Books US, 2018. 22 p.
 32. Scarry, Richard. *Richard Scarry's Cars and Trucks and Things That Go*. Golden Books, 1998. 72 p.
 33. Silverberg, Cory & Smyth, Fiona. *You Know, Sex: Bodies, Gender, Puberty, and Other Things*. Seven Stories Press, 2022. 432 p.
 34. Sloan, Carolyn. *Welcome to the Symphony: A Musical Exploration of the Orchestra Using Beethoven's Symphony No. 5*. Workman Kids, 2015. 32 p.
 35. Strong, R. A. *Kindness Counts 123*. Generic, 2020. 25 p.
 36. *The Arts: A Visual Encyclopedia*. DK Children, 2017. 304 p.
 37. *Young Photographers: Inspiring Stories of Creative Children*. DK Children, 2019. 96 p.

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 25.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ КОНЦЕПТУ «ВЛАДА» У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ

Шкворченко-Осадца Н. М.

*доктор філологічних наук, професор,
завідувачка кафедри романо-германської філології
та методики викладання іноземних мов
Міжнародний гуманітарний університет
вул. Фонтанська дорога, 33, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-7146-7244
nmshkvorchenko@gmail.com*

Ключові слова: *концепт, гендер, влада, політичний дискурс, медіа, англomовний дискурс, когнітивний аналіз, лінгвістичні маркери, соціальні стереотипи.*

У статті досліджується гендерний аспект концепту ВЛАДА в сучасному англomовному політичному медіадискурсі. Актуальність дослідження зумовлена тим, що політичний дискурс є важливим інструментом конструювання суспільних уявлень про владу та її розподіл, а гендерна перспектива дає змогу виявити приховані стереотипи та механізми дискримінації. Метою роботи є аналіз того, як представники різних статей, а також гендерно марковані категорії представлені у політичних медіа англomовного простору і визначення способів лінгвістичного конструювання ВЛАДИ через гендерні маркери. Методологічною основою дослідження стали методи когнітивного та дискурс-аналізу, що дають змогу виявити смислові та структурні характеристики концепту ВЛАДА в мовленні. Корпус матеріалу включав новинні публікації, аналітичні статті та соціальні медіапости англomовних політичних видань за останні сім років. Особливу увагу приділено лексико-семантичним одиницям, стилістичним засобам, а також контекстуальним маркерам, що відображають гендерні стереотипи або підкреслюють представництво жінок та чоловіків у політичному дискурсі.

Результати дослідження показали, що гендерні особливості концепту ВЛАДА в англomовному медіадискурсі проявляються через словникові вибори, використання метафор та евфемізмів, а також через структурні й жанрові особливості текстів. Жіночі образи влади часто асоціюються з емоційною компетентністю, соціальною відповідальністю та комунікативною чутливістю, тоді як чоловічі образи – із силою, авторитетом і домінуванням. Виявлено, що медіа активно конструюють певні гендерні наративи, що впливають на сприйняття суспільством ролі жінок і чоловіків у політиці. Стаття підкреслює необхідність включення гендерного компонента до аналізу політичного дискурсу, оскільки це дає змогу більш комплексно зрозуміти способи соціальної конструкції ВЛАДИ та вплив медіа на формування суспільних уявлень про гендерні ролі. Отже, дослідження підтверджує необхідність включення гендерного компонента до аналізу політичного дискурсу, оскільки це дає змогу більш комплексно зрозуміти способи соціальної конструкції ВЛАДИ та вплив медіа на формування суспільних уявлень про гендерні ролі. Результати роботи можуть бути використані у навчальному процесі, журналістських практиках, а також для розроблення комунікаційних стратегій у політичних і соціальних проектах.

GENDER ASPECT OF THE CONCEPT OF POWER IN CONTEMPORARY ENGLISH-LANGUAGE POLITICAL MEDIA DISCOURSE

Shkvorchenko-Osadtza N. M.

Doctor of Philology, Professor,

Head of the Department of Romance and Germanic Philology

and Foreign Language Teaching Methods

International Humanitarian University

Fontanska Road str., 33, Odesa, Ukraine

orcid.org/0000-0002-7146-7244

nshkvorchenko@gmail.com

Key words: *concept, gender, POWER, political discourse, media, English-language discourse, cognitive analysis, linguistic markers, social stereotypes.*

This article investigates the gender aspect of the concept POWER in contemporary English-language political media discourse. The relevance of the study is determined by the fact that political discourse is an important tool for constructing social representations of power and its distribution, while the gender perspective allows identifying hidden stereotypes and mechanisms of discrimination. The aim of the study is to analyze how representatives of different genders, as well as gender-marked categories, are presented in political media in the English-language context, and to determine the ways POWER is linguistically constructed through gender markers. The methodological basis of the research includes cognitive and discourse analysis methods, which make it possible to identify semantic and structural features of the concept POWER in speech. The corpus of materials included news publications, analytical articles, and social media posts from English-language political media over the past seven years. Special attention was paid to lexical-semantic units, stylistic devices, and contextual markers that reflect gender stereotypes or highlight the representation of women and men in political discourse. The results showed that gender features of the concept POWER in English-language media discourse manifest through lexical choices, the use of metaphors and euphemisms, as well as through structural and genre-specific features of texts. Female representations of power are often associated with emotional competence, social responsibility, and communicative sensitivity, while male representations are associated with strength, authority, and dominance. It was found that media actively construct certain gendered narratives, influencing public perception of the roles of women and men in politics. Thus, the article emphasizes the necessity of including a gender component in the analysis of political discourse, as it allows for a more comprehensive understanding of the ways POWER is socially constructed and the impact of media on shaping societal perceptions of gender roles. Thus, the study confirms the necessity of including a gender component in the analysis of political discourse, as it allows for a more comprehensive understanding of how POWER is socially constructed and the impact of media on shaping societal perceptions of gender roles. The results of the study can be applied in educational processes, journalistic practices, and in the development of communication strategies for political and social projects.

Постановка проблеми. Проблема дослідження гендерного аспекту концепту ВЛАДА у сучасному політичному медіадискурсі є надзвичайно актуальною, оскільки медіа виступають ключовими каналами формування суспільної свідомості та сприйняття політичних процесів. Політичний дискурс не лише передає інформацію про події, а й моделює соціальні уявлення про владу,

ролі чоловіків і жінок у політичній сфері та механізми прийняття рішень [Шкурко, 2019; Комов, 2019].

Попри значну кількість досліджень політичного дискурсу, проблема гендерного компоненту, зокрема аналіз концепту ВЛАДА в англійській мові, залишається недостатньо вивченою. Українські та закордонні дослідники відзначають,

що гендерні стереотипи активно конструюються через мовні засоби та стилістичні маркери, що впливає на формування уявлень про авторитет та соціальну роль політичних акторів [Ребенчак, 2020; Кузнецова та ін., 2023; Clifford, 2023].

Особливу увагу в наукових працях привертає використання медіа для відображення влади через призму гендеру. Так, дослідження показують, що жіночі образи влади часто пов'язуються з емоційною компетентністю, комунікативною чутливістю та соціальною відповідальністю, тоді як чоловічі – із силою, авторитетом та домінуванням [Jurado et al., 2023]. Незважаючи на це, механізми відображення ВЛАДИ у медіадискурсі залишаються багатограними й потребують детального лінгвістичного та когнітивного аналізу для виявлення закономірностей і стійких стереотипів.

Дослідження сучасного англomовного політичного дискурсу свідчить, що концепт POWER є не лише ключовим когнітивним утворенням, а й багаторівневою категорією, що інтегрує у собі соціальні, гендерні та культурні аспекти [Шкворченко, 2019; Kuznetsova et al., 2023]. Його вербалізація у медіа відображає як реальні владні відносини, так і символічні форми контролю, що проявляються через мову, наратив і комунікативні стратегії [Комов, 2019; Clifford, 2023]. Саме тому вивчення мовних і дискурсивних механізмів репрезентації влади є необхідною умовою для розуміння способів формування суспільної думки, ідеологічних установок і гендерних моделей поведінки у сучасному глобалізованому інформаційному просторі [Онищак, 2023; Jurado et al., 2023].

Отже, актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу політичного дискурсу з урахуванням гендерної перспективи, що дає змогу виявити приховані стереотипи, особливості конструювання влади та їхній вплив на суспільну свідомість. Водночас результати такого дослідження можуть бути використані для розроблення ефективних комунікаційних стратегій, навчальних програм та медіапрактик, спрямованих на більш збалансоване відображення ролей жінок і чоловіків у політиці [Луща, 2016; McKay, 2020].

Мета і завдання статті. Метою дослідження є всебічний аналіз гендерного аспекту концепту ВЛАДА у сучасному англomовному політичному медіадискурсі, визначення лінгвістичних і когнітивних механізмів його конструювання та виявлення гендерно забарвлених стереотипів у представленні політичної влади. Реалізація цієї мети дає змогу поглибити розуміння того, як медіа впливають на формування суспільних уявлень про роль жінок і чоловіків у політичній сфері та способи представлення влади у сучасному англomовному дискурсі [Комов, 2019; Кузнецова та ін., 2023].

Для досягнення поставленої мети були визначені такі завдання дослідження:

1. Проаналізувати лексико-семантичні та стилістичні особливості концепту ВЛАДА у сучасних англomовних політичних медіа [Ребенчак, 2020; Clifford, 2023].

2. Виявити гендерно марковані мовні засоби, що впливають на сприйняття ролі жінок і чоловіків у політиці [Шкурко, 2019; Jurado et al., 2023].

3. Дослідити, як структурні та жанрові особливості текстів медіа сприяють конструюванню концепту ВЛАДА [Онищак, 2023; Кос-Michalska et al., 2021].

4. Визначити когнітивні механізми, за допомогою яких медіа формують стійкі гендерні наративи у політичному дискурсі [McKay, 2020; Alexievich et al., 2025].

5. Узагальнити результати дослідження для можливості застосування їх у навчальних програмах, журналістських практиках та розробленні комунікаційних стратегій [Луща, 2016].

Реалізація цих завдань дає змогу комплексно оцінити, яким чином медіа конструюють концепт ВЛАДА, впливають на сприйняття політичної влади та сприяють формуванню гендерних стереотипів, а також визначити шляхи подолання цих стереотипів у медіа та освітньому просторі.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є сучасний англomовний політичний медіадискурс, у якому формується й транслюється концепт ВЛАДА, а також способи його сприйняття та інтерпретації суспільством. Особливу увагу приділено текстам різних жанрів включно з новинними публікаціями, аналітичними статтями та постами у соціальних мережах, які відображають гендерні аспекти політичної комунікації [Комов, 2019; Кузнецова та ін., 2023].

Предметом дослідження є лінгвістичні та когнітивні механізми конструювання концепту ВЛАДА, зокрема гендерно марковані мовні засоби, стилістичні й семантичні характеристики, які формують сприйняття влади в політичних медіа [Ребенчак, 2020; Clifford, 2023; Jurado et al., 2023]. Особлива увага приділяється виявленню гендерних стереотипів, способів представлення ролей чоловіків і жінок у політичній сфері, а також аналізу когнітивних стратегій, що використовуються журналістами та авторами медіа-текстів для конструювання наративів про владу [Онищак, 2023; McKay, 2020].

Таким чином, визначення об'єкта і предмета дослідження дає змогу чітко окреслити межі аналізу, забезпечити системний підхід до вивчення концепту ВЛАДА в англomовному політичному дискурсі та створити основу для подальшого дослідження його соціокультурних і гендерних вимірів [Alexievich et al., 2025].

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження концепту ВЛАДА в сучасному англomовному політичному медіадискурсі показало, що його конструювання здійснюється через поєднання лексико-семантичних, стилістичних та когнітивних механізмів. Аналіз матеріалу засвідчив, що медіа використовують специфічні лексичні одиниці, метафори та евфемізми для підкреслення авторитету та впливовості політичних акторів, водночас відтворюючи гендерні стереотипи.

У межах аналізу політичного медіадискурсу особливо показовим є використання синтаксичних конструкцій, що підсилюють смисловий акцент на домінуванні та авторитетності. Часте вживання пасивних структур, модальних дієслів та імперативних форм сприяє створенню образу влади як сили, здатної контролювати ситуацію, нав'язувати правила та визначати рамки суспільної поведінки [Fairclough, 2022; Clifford, 2023]. Водночас у текстах, орієнтованих на демократичні цінності, спостерігається тенденція до використання інклюзивних синтаксичних моделей, що репрезентують владу як процес спільного прийняття рішень, діалогу та узгодження позицій [Комов, 2019].

Окрім того, значну роль відіграє прагматичний аспект дискурсу – інтенції мовців, що реалізуються через стратегії переконання, маніпуляції чи солідаризації з аудиторією. Політичні актори активно використовують оцінні конструкції, апеляції до емоцій і моральних цінностей, що сприяє формуванню певного типу владної комунікації [Kuznetsova et al., 2023; Онищак, 2023]. У результаті мова стає не лише інструментом вираження влади, а й засобом її відтворення у свідомості реципієнтів, закріплюючи гендерно зумовлені уявлення про авторитет і лідерство [Шкворченко, 2019; Jurado et al., 2023].

Перший напрям дослідження стосувався лексико-семантичних засобів, через які конструюється концепт ВЛАДА в англomовних політичних медіа. Аналіз матеріалу показав, що медіа активно використовують метафори, евфемізми, емоційно забарвлену лексику та специфічні стилістичні маркери для відображення авторитету, впливовості та легітимності політичних акторів [Комов, 2019; Кузнецова та ін., 2023]. Лексичні вибори, що позначають владу, часто поєднуються з гендерними маркерами, що дає змогу виділити відмінності у представленнях чоловіків і жінок у політичній сфері.

Другий напрям стосувався аналізу гендерних стереотипів, які відтворюються через медіа. Результати показали, що жіночі образи влади найчастіше асоціюються з емоційною компетентністю, соціальною відповідальністю та комунікативною чутливістю. Чоловічі образи, навпаки,

репрезентують силу, авторитет і домінування [Ребенчак, 2020; Clifford, 2023; Jurado et al., 2023]. Це підтверджує висновки попередніх досліджень, які свідчать про наявність стійких гендерних наративів у політичному дискурсі, що впливають на суспільне сприйняття політичної влади та її представників.

Третій напрям дослідження пов'язаний зі структурно-жанровим аналізом текстів. Було встановлено, що жанр тексту визначає спосіб конструювання концепту ВЛАДА. У новинних матеріалах переважає нейтральний або формально-оцінний опис влади, тоді як в аналітичних статтях та соціальних медіа проявляються більш виразні оцінні й емоційні компоненти, що посилюють гендерну диференціацію ролей [Онищак, 2023; McKay, 2020]. Це дає змогу виділити різні стратегії медіа у представленні влади та впливу на сприйняття аудиторії.

Четвертий напрям включав когнітивний аналіз, який дав змогу виявити культурно зумовлені асоціації та когнітивні моделі, що використовуються для конструювання концепту ВЛАДА. Було встановлено, що медіа формують стійкі уявлення про легітимність влади, авторитет та компетентність політичних акторів через поєднання когнітивних схем і гендерних маркерів [Alexievich et al., 2025; Women's Political Power, 2023]. Ці механізми активно впливають на формування суспільних уявлень про політичну владу та гендерні ролі.

П'ятий напрям полягає у комплексному обґрунтуванні отриманих наукових результатів та практичних висновків. Дослідження засвідчило, що сучасні англomовні медіа не лише передають інформацію про політичні процеси, а й активно конструюють уявлення про ВЛАДУ, підкріплюючи або переосмислюючи гендерні стереотипи. Це відкриває перспективи для подальших досліджень у галузі медіалінгвістики, когнітивного аналізу та гендерних студій, а також може бути використано для розроблення ефективних комунікаційних стратегій, навчальних програм і журналістських практик [Комов, 2019; Jurado et al., 2023].

У ході аналізу англomовних медіатекстів було встановлено, що вербалізація концепту POWER часто супроводжується метафоричними моделями, які підкреслюють динаміку, боротьбу та вплив. Найпоширенішими виявилися метафори «влада як сила» та «влада як контроль», що реалізуються через дієслова із семантикою домінування або підпорядкування, а також через образи, які позначають простір, рух і висоту [Clifford, 2023; Fairclough, 2022]. Такі моделі не лише формують уявлення про політичну реальність, а й закріплюють ієрархічну структуру суспільних ролей, де гендер виступає одним із ключових чинників соціальної оцінки.

Особливу увагу привертає гендерна диференціація мовних засобів, за допомогою яких репрезентується влада. У дискурсі, орієнтованому на чоловічих політичних акторів, переважають лексеми з конотацією сили, рішучості та компетентності, тоді як жінки-політики частіше зображуються через емоційно забарвлену лексику, асоційовану з моральністю, турботою чи співпереживанням [Шкворченко, 2019; Онищак, 2023]. Такий підхід свідчить про збереження стереотипних уявлень про роль жінок у владних структурах, що узгоджується з попередніми дослідженнями у сфері когнітивної лінгвістики та медіадискурсу [Комов, 2019; Kuznetsova et al., 2023].

Важливою тенденцією сучасного медіапростору є поступова трансформація традиційних уявлень про владу під впливом соціальних рухів, цифрової комунікації та зміни ціннісних орієнтирів. Нові медіа, зокрема соціальні платформи, стають простором альтернативних наративів, у яких жіночі голоси набувають більшої видимості та впливу. Це сприяє деконструкції стереотипів і появі нових дискурсивних стратегій, що репрезентують владу як форму партнерства, співпраці та відповідальності, а не лише домінування [Jurado et al., 2023; Alexievich et al., 2025].

Отримані результати дослідження підтверджують, що гендерний аспект є невід'ємним складником конструювання концепту ВЛАДА в англomовних політичних медіа. Виявлено, що медіа активно впливають на суспільне сприйняття політичних ролей через поєднання мовних, когнітивних і стилістичних засобів. Це дає змогу не лише формувати позитивні чи негативні уявлення про владу, а й зміцнювати традиційні гендерні стереотипи, що має значення для розуміння соціокультурних процесів у політичному дискурсі [Шкворченко, 2019; Ребенчак, 2020; Clifford, 2023].

Дослідження підкреслює важливість комплексного підходу до аналізу політичного дискурсу з урахуванням гендерної перспективи. Результати можуть бути використані у навчальному процесі, журналістських практиках та розробленні комунікаційних стратегій для більш збалансованого відображення ролей жінок і чоловіків у політичній сфері. Окрім того, вони відкривають перспективи для подальших наукових досліджень у сфері медіалінгвістики та когнітивного аналізу, спрямованих на виявлення та подолання гендерних стереотипів у політичному дискурсі [Комов, 2019; Jurado et al., 2023; Alexievich et al., 2025].

Отже, результати проведеного аналізу дають підстави стверджувати, що репрезентація концепту POWER у сучасному англomовному політичному медіадискурсі є багатокомпонентною і відображає складну взаємодію між мовними засобами, соціальними цінностями та гендер-

ними стереотипами. Політичні тексти не лише відтворюють владні відносини, а й активно формують суспільне уявлення про роль влади, авторитету та лідерства, задаючи певні когнітивні рамки сприйняття реальності [Fairclough, 2022; Clifford, 2023; Шкворченко, 2019]. Таким чином, вивчення гендерного аспекту концепту POWER відкриває можливість глибшого розуміння процесів мовного моделювання політичного простору й сприяє подальшому розвитку когнітивно-дискурсивної парадигми аналізу медіатекстів [Комов, 2019; Kuznetsova et al., 2023; Jurado et al., 2023].

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Проведене дослідження підтвердило, що гендерний аспект є важливим чинником конструювання концепту ВЛАДА в сучасному англomовному політичному медіадискурсі. Виявлено, що медіа активно використовують лексико-семантичні, стилістичні та когнітивні засоби для формування образів влади, при цьому жіночі образи часто асоціюються з емоційною компетентністю та соціальною відповідальністю, а чоловічі – з авторитетом, силою та домінуванням [Ребенчак, 2020; Clifford, 2023].

Здійснений аналіз продемонстрував, що концепт POWER у сучасному англomовному політичному дискурсі функціонує як складна когнітивно-дискурсивна структура, у якій взаємодіють соціальні, емоційні та гендерні компоненти. Його репрезентація у медіа є динамічною і залежить від політичного контексту, позиції комунікатора та очікувань цільової аудиторії [Fairclough, 2022; Clifford, 2023]. Тож влада у сучасних медіа не лише описується, а й активно конструюється через мовні засоби, які створюють певну систему символів і значень, що формують уявлення про політичну реальність [Комов, 2019].

Окремої уваги заслуговує роль гендерного чинника у створенні владного дискурсу. Як показали результати дослідження, жінки-політики частіше стикаються з необхідністю балансувати між очікуваннями традиційних гендерних ролей і вимогами політичної комунікації [Шкворченко, 2019; Онищак, 2023]. Медіа, виступаючи ключовим посередником між владою та суспільством, часто підсилюють або, навпаки, нівелюють ці протиріччя, використовуючи різні стилістичні та риторичні засоби. Такий підхід дає змогу глибше зрозуміти механізми впливу гендерних стереотипів на політичний образ і комунікативні стратегії сучасних політичних акторів [Kuznetsova et al., 2023; Jurado et al., 2023].

Аналіз структурно-жанрових особливостей текстів показав, що жанр і форма подання матеріалу впливають на ступінь виразності гендерних маркерів. Наприклад, у новинних

матеріалах спостерігається більш нейтральне представлення влади, тоді як аналітичні статті та соціальні медіа використовують більш емоційно забарвлені та оцінні конструкції, що посилюють гендерні відмінності [McKay, 2020; Онищак, 2023].

Дослідження підтвердило наявність стійких гендерних наративів у політичному дискурсі, які формуються через когнітивні та культурні асоціації, що впливають на сприйняття ролей чоловіків і жінок у політиці. Це свідчить про важливість включення гендерного компоненту у вивчення політичного дискурсу для більш комплексного розуміння механізмів конструювання влади [Women's Political Power, 2023; Alexievich et al., 2025].

Отримані результати дають змогу сформулювати низку практичних рекомендацій: по-перше, для підвищення критичного сприйняття медіатекстів у навчальному процесі; по-друге, для вдосконалення журналістських практик і розроблення комунікаційних стратегій, які забезпечують більш збалансоване відображення ролей чоловіків і жінок; по-третє, для подальшого розвитку когнітивних і медіалінгвістичних досліджень у сфері політичного дискурсу [Комов, 2019; Jurado et al., 2023; Kuznetsova et al., 2023].

Перспектива подальших досліджень у цьому напрямі пов'язана з поглибленим аналізом гендерного аспекту у мультижанрових і міжкультурних медіадискурсах, дослідженням динаміки змін у гендерних наративах у довгостроковій перспективі, а також із упровадженням отриманих результатів у практику медіаосвіти та соціально-політичної комунікації. Це дасть змогу створювати більш об'єктивні, неупереджені та інклюзивні підходи до висвітлення влади у політичних медіа [Комов, 2019; Alexievich et al., 2025].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакуменко О., Кашаба О., Щербина І. Гендерна рівність в Україні: аналіз нормативних актів. *Питання політології*. 2019. № 35. С. 6–10. DOI: <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2019-35-06>
2. Ілуца Т. Гендерні особливості політичної сфери на локальному рівні України. *Соціологічні студії*. 2016. № 2. С. 99–103. DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2016-02-99-103>
3. Комов О. В. Стилiстичні особливості гендерного українського мовлення в комп'ютерному дискурсі. *Записки з українського мовознавства*. 2019. № 26. С. 181–190. DOI: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2019.26.181670>
4. Корнелаєва Є. В. Політичний дискурс: основні напрями та підходи. *Записки з романо-германської філології*. 2022. № 2(49). С. 5–14. DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2022.2\(49\).268194](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2022.2(49).268194)
5. Кузнєцова Г., Зінченко О., Сніховська І., Денисевич О., Велика А. Гендерні особливості сучасного англomовного політичного дискурсу. *World Journal of English Language*. 2023. Т. 13. № 6. С. 298–310. DOI: <https://doi.org/10.5430/wjel.v13n6p298>
6. Онищак Г. Особливості перекладу усного політичного дискурсу. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2023. № 23. С. 78–86. DOI: <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2023.23.78-86>
7. Ребенчак С. Гендерні особливості політичного дискурсу. *Молодий вчений*. 2020. № 11(87). С. 480–483. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-11-87-103>
8. Шкурко Н. В. Гендерний вимір української політики. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія «Філософія, філософія права, політологія, соціологія»*. 2019. Т. 2. № 41. С. 173–185. DOI: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.41.168323>
9. Alexievich S., et al. Decoding Gendered Political Communication on Facebook and Twitter/X Before and During Russia's 2022 Full-Scale Invasion of Ukraine. *Digital War*. 2025. Vol. 6. Art. 8. DOI: <https://doi.org/10.1057/s42984-025-00104-8>
10. Clifford S. J. Silent Masculinity: The Discursive Interplay of Gender and White Logic in Alberta's K-6 Draft Curriculum. *Politikon: The IAPSS Journal of Political Science*. 2023. Vol. 55. P. 44–62. DOI: <https://doi.org/10.22151/politikon.55.3>
11. Jurado T., Tretiakov A., Bensemman J. Symbolic Power, Discourse, and Underrepresentation of Women in IT. *Information Technology & People*. 2023. Vol. 36, No. 5. P. 1897–1917. DOI: <https://doi.org/10.1108/itp-01-2021-0060>
12. Koc-Michalska K., Schiffrin A., Lopez A., Boulianne S., Bimber B. From Online Political Posting to Mansplaining: The Gender Gap and Social Media in Political Discussion. *Social Science Computer Review*. 2021. Vol. 39, No. 5. P. 105–124. DOI: <https://doi.org/10.1177/0894439319870259>
13. McKay F. Gender and Media Representation: Politics and the «Double Bind». In: *Gender Equality in Changing Times*. Cham: Springer, 2020. P. 203–225. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-26570-0_10
14. Women's Political Power: Global Progress, Persistent Challenges. *Women's Studies International Forum*. 2023. Vol. 101. Art. 102818. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2023.102818>

REFERENCES

1. Bakumenko, O., Kashaba, O., & Shcherbyna, I. (2019). Henderna rivnist v Ukraini: analiz normatyvnykh aktiv [Gender Equality in Ukraine: Analysis of Legal Acts]. *Pytannia politykholohii*, 35, 6–10. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2019-35-06>
2. Ilutsa, T. (2016). Henderni osoblyvosti politychnoi sfery na lokalnomu rivni Ukrainy [Gender Features of the Political Sphere at the Local Level in Ukraine]. *Sotsiologichni studii*, (2), 99–103. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2016-02-99-103>
3. Komov, O. V. (2019). Stylistychni osoblyvosti hendernoho ukrainskoho movlennia v kompiuternomu dyskursi [Stylistic Features of Gendered Ukrainian Speech in Computer Discourse]. *Zapysky z ukrainskoho movoznavstva*, (26), 181–190. <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2019.26.181670>
4. Korneliaieva, E. V. (2022). Politychnyi dyskurs: osnovni napriamy ta pidkhody [Political Discourse: Main Directions and Approaches]. *Zapysky z romano-hermanskoj filolohii*, 2(49), 5–14. [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2022.2\(49\).268194](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2022.2(49).268194)
5. Kuznetsova, H., Zinchenko, O., Snikhovska, I., Denysevych, O., & Velyka, A. (2023). Henderni osoblyvosti suchasnoho anhlo-movnoho politychnoho dyskursu [Gender Peculiarities of Modern English-Language Political Discourse]. *World Journal of English Language*, 13(6), 298–310. <https://doi.org/10.5430/wjel.v13n6p298>
6. Onyshchak, H. (2023). Osoblyvosti perekladu usnoho politychnoho dyskursu [Features of Oral Political Discourse Translation]. *Suchasni doslidzhennia z inozemnoi filolohii*, 23, 78–86. <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2023.23.78-86>
7. Rebenchak, S. (2020). Henderni osoblyvosti politychnoho dyskursu [Gender Features of Political Discourse]. *Molodyi vchenyi*, 11(87), 480–483. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-11-87-103>
8. Shkurko, N. V. (2019). Hendernyi vymir ukrainskoi polityky [Gender Dimension of Ukrainian Politics]. *Visnyk Natsionalnoho yurydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mudroho. Serii: Filosofiia, filosofiia prava, politykholohiia, sotsiologiia*, 2(41), 173–185. <https://doi.org/10.21564/2075-7190.41.168323>
9. Alexievich, S., et al. (2025). Decoding gendered political communication on Facebook and Twitter/X before and during Russia's 2022 full-scale invasion of Ukraine. *Digital War*, 6, 8. <https://doi.org/10.1057/s42984-025-00104-8>
10. Clifford, S. J. (2023). Silent masculinity: The discursive interplay of gender and white logic in Alberta's K–6 draft curriculum. *Politikon: The IAPSS Journal of Political Science*, 55, 44–62. <https://doi.org/10.22151/politikon.55.3>
11. Jurado, T., Tretiakov, A., & Bensemann, J. (2023). Symbolic power, discourse, and underrepresentation of women in IT. *Information Technology & People*, 36(5), 1897–1917. <https://doi.org/10.1108/itp-01-2021-0060>
12. Koc-Michalska, K., Schiffrin, A., Lopez, A., Boulianne, S., & Bimber, B. (2021). From online political posting to mansplaining: The gender gap and social media in political discussion. *Social Science Computer Review*, 39(5), 105–124. <https://doi.org/10.1177/0894439319870259>
13. McKay, F. (2020). Gender and media representation: Politics and the “double bind”. In *Gender equality in changing times* (pp. 203–225). Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-26570-0_10
14. Women's Political Power: Global Progress, Persistent Challenges. (2023). *Women's Studies International Forum*, 101, 102818. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2023.102818>

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 20.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

ГЕОКРИТИКА ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ: ДО ПИТАННЯ ПРО МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ СИНТЕЗ В УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

Юферева О. В.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри філології та перекладу*

*Київський національний університет технологій та дизайну
вул. Мала Шияновська (Немировича-Данченка), 2, Київ, Україна
orcid.org/0000-0003-4700-8002
elena.yufereva@gmail.com*

Ключові слова: *геокритика,
теорія міжкультурної
комунікації, українське
літературознавство, простір,
місце.*

Статтю присвячено взаємодії геокритики та теорії міжкультурної комунікації у контексті сучасних літературознавчих досліджень простору. Мета роботи полягає у систематизації концептуальних зближень та відмінностей між геокритикою і теорією міжкультурної комунікації, визначенні їхнього аналітичного потенціалу для сучасного літературознавства та окресленні можливостей міждисциплінарного синтезу у вивченні художнього простору. Обидві галузі зосереджують увагу на досвіді Іншого та механізмах сприйняття, проте працюють із різними рівнями просторової реальності – матеріальною та репрезентованою. У міжкультурній комунікації простір розглядається як культурний код, що визначає способи поведінки, соціальні ролі, територіальність і режими взаємодії. Геокритика тлумачить простір як багатшарову наративну конструкцію, яка формується через співіснування реальних, уявних і художніх репрезентацій та актуалізує питання пам'яті, ідеології та символічної влади. У статті простежено, що найтісніше дисципліни взаємодіють у дослідженні таких категорій, як місце, мобільність, лімінальність і погляд Іншого, а також у вивченні інтермедіальності сучасних просторів, де образи місця функціонують між літературними текстами, картографією, візуальними медіа та цифровими платформами. Водночас визначено ключові методологічні розходження, пов'язані з об'єктом аналізу, дисциплінарними пріоритетами. Поєднання геокритики та міжкультурної комунікації створює продуктивний інструментарій для вивчення гібридної ідентичності, транзитних просторів і мультимедійних ландшафтів, у яких простір постає активним комунікативним агентом. Зроблено висновок про те, що міждисциплінарний синтез цих підходів відкриває нові перспективи для літературознавства, даючи змогу осмислювати простір як поліфонічну, культурно навантажену форму комунікації.

GEOCRITICISM AND INTERCULTURAL COMMUNICATION: TOWARDS THE INTERDISCIPLINARY SYNTHESIS IN UKRAINIAN LITERARY STUDIES

Yufereva O. V.

*Doctor of Philological Sciences,
Professor at the Department Philology and Translation,
Kyiv National University of Technologies and Design
Mala Shyianovska (Nemyrovycha-Danchenka) str., 2, Kyiv
orcid.org/0000-0003-4700-8002
elena.yufereva@gmail.com*

Key words: *geocriticism, intercultural communication theory, Ukrainian literary studies, space, place.*

This paper focuses on the interaction between geocriticism and the theory of intercultural communication within modern literary research into space. The article aims to identify conceptual convergences and divergences between geocriticism and the theory of intercultural communication, to determine their analytical potential for contemporary literary studies, and to outline the possibilities for interdisciplinary synthesis in the study of artistic space. Although these fields arise from different disciplinary traditions, both focus on the experience of the Other and on the mechanisms through which space shapes perception, identity, and cultural interaction. In intercultural communication, space serves as a cultural code that regulates behaviour, including proxemics, territoriality, and patterns of social interaction. Geocriticism, by contrast, conceptualises space as a multilayered narrative construct formed through the interplay of real, imagined, and textual representations, foregrounding questions of memory, ideology, and symbolic power. The study demonstrates that the strongest intersections occur in the analysis of place, mobility, liminality, and the outsider's gaze, as well as in the investigation of intermedial spatial forms where images of place circulate across literature, cartography, visual media, and digital platforms. At the same time, the article identifies essential methodological differences related to the nature of the research object, disciplinary goals, and temporal perspectives. The synthesis of geocritical and intercultural approaches is demonstrated to provide a productive analytical framework for examining hybrid identities, transitional spaces, and multimedia landscapes in which space functions as an active communicative agent. It is concluded that this interdisciplinary integration expands the methodological potential of literary studies by enabling a more nuanced interpretation of space as a culturally charged, polyphonic mode of communication.

Постановка проблеми. Сучасна гуманітаристика неодноразово поверталася до фундаментального питання простору, яке сьогодні остаточно перестало сприйматися як нейтральна «сцена» для подій. Натомість простір став визнаватися активним чинником культури, що динамічно формує соціальні й комунікаційні процеси. В умовах глобальної мобільності, міграційних процесів та мультимедійної взаємодії проблема міжкультурної комунікації набуває особливої гостроти.

У сучасних літературознавчих студіях простір перестає бути тлом подій і перетворюється на смислову категорію, що формує культурні практики, способи сприйняття та міжкультурні взаємодії. Цей чинник виштовхує дослідження літератури у міждисциплінарне поле, зумовлю-

ючи активне залучення як георитичних підходів, так і теорій міжкультурної комунікації. На перший погляд геокритика (як метод аналізу художнього тексту) і теорія міжкультурної комунікації (як соціально-психологічна дисципліна) можуть здаватися далекими. Проте їхній зв'язок є фундаментальним, адже обидві галузі працюють із проблемою «Іншого» у просторі. Геокритика сьогодні становить один із найдинамічніших напрямів просторових студій. Водночас теорія міжкультурної комунікації пропонує власний погляд на простір: не як географічну координату, а як структуру досвіду, у якій відбувається зустріч «свого» та «іншого». Ці дві традиції дедалі частіше зближуються у літературознавчому дискурсі.

Серед актуальних векторів українського літературознавства просторова аналітика посідає одне з провідних місць. Ще у 2018 р. Т. Бовсунівська зазначала: «Просторова критика робить свої перші кроки в Україні, та, сподіваюсь, попереду нас іще чекають неймовірні винаходи та територіальні одкровення, потужний перегляд усього українського письменства під кутом зору простору, який перебуває у вічному та невпинному становленні» [Бовсунівська, 2018, с. 15]. Сподівання авторитетної дослідниці справдилися: за останні декілька років сформувався щільний пласт розглянутих досліджень, які з кожним роком поглиблюють методологічний інструментарій, розширюючи горизонти просторового переосмислення літературного дискурсу. Яскравим свідченням цього є видання тематичних альманахів, наприклад «Геопоетичні студії», підготовлені в Національним університетом «Острозька академія» у 2020 р. З'являються монографії, націлені на переосмислення літератури з методологічних позицій, які синтезують геокритичні стратегії та теорії міжкультурної комунікації. Наприклад, М. Шимчишин у праці «Географії ідентичності в художній прозі початку XXI століття» резюмує: «<...>множинна реальність розширює саме розуміння простору – до фізичного чи уявного долучаються ще й гіперреальність, віртуальність, дискурсивність, гібридність, які руйнують традиційне бінарне тлумачення обширу. Така парадигмальна зміна позначає відхід від лінійного, застиглого, пасивного типу простору до ризоматичного, багатолікого, формотворчого та змістотворчого. Сьогодні вже зрозуміло, що простір не містить, а формує нашу свідомість, тілесність, мовлення, смаки й поведінку» [Шимчишин, 2020, с. 8].

У 2024 р. відбувся Міжнародний теоретичний семінар «Ландшафти минулого – ландшафти майбутнього: геокритичні читання» в Українському католицькому університеті. Цей форум акцентував увагу на геокритиці як сучасному підході до прочитання художніх і документальних текстів, що підкреслює динамічні відносини між літературою, культурою, географією та картографією.

Теорії міжкультурної комунікації також привертають увагу літературознавців. У деяких аналітичних студіях спостерігається розгляд невербальних стратегій тексту, таких як проксемика та кінесика [Вавринюк, 2016; Заболотна, 2023]. Інший напрям зумовлюється впливом постколоніальної методології на аналіз художнього тексту, і можна констатувати, що він розгорнувся в українському дискурсі найбільш повно, забезпечуючи інструментарій для аналізу колоніальної та гібридної ідентичності.

Отже, актуальність роботи зумовлюється трьома ключовими факторами: зміною парадигми

простору, міждисциплінарним запитом та потребою в систематизації українського дискурсу. Відповідно, представлена стаття має на меті виявити концептуальні зближення та відмінності між геокритикою і теорією міжкультурної комунікації, визначити їхній аналітичний потенціал для сучасного літературознавства та окреслити можливості міждисциплінарного синтезу у вивченні художнього простору. **Завданнями дослідження є:**

Проаналізувати теоретичні засади геокритики та міжкультурної комунікації, визначивши ключові концепти кожної дисципліни.

Окреслити спільні зони аналітичного інтересу, передусім у питаннях місця, мобільності, лімітованості та перспективи Іншого.

Установити методологічні відмінності між підходами, пов'язані з об'єктом, предметом і цілями дослідження простору.

Сформулювати можливі напрями міждисциплінарного синтезу, що дають змогу поглибити розуміння художнього простору як комунікативного й культурно навантаженого феномену.

Об'єктом дослідження є просторові уявлення та моделі комунікації, що формуються у гуманітарному дискурсі на перетині геокритики та теорії міжкультурної комунікації. **Предметом дослідження** виступають механізми конструювання простору, способи репрезентації місця та досвіду Іншого у геокритичній і міжкультурній теоріях, а також їхні методологічні точки перетину й розходження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема міжкультурної комунікації нерозривно пов'язана з простором, оскільки останній слугує медіатором у фундаментальних питаннях колективного буття, особливо у визначенні ідентичності, пам'яті, символічного володіння та видимості/невидимості. Ба більше, простір – це також спосіб говорити про владу. Він визначає, хто має право визначати, яким є місто, ландшафт, музей чи кордон. Міжкультурний діалог часто починається саме з того, як один народ «прочитує» простір іншого. Геокритика дає інструментарій для реконструкції цих різних просторових перспектив, даючи змогу виявити конфлікти (центр/периферія, місце/нелокальність) та аналізувати політичні або культурні «інтервенції» у простір, розуміючи, що такі дії є не просто фізичним актом, а насамперед комунікативним повідомленням.

У сучасному світі культурні контакти дедалі частіше відбуваються у мультимедійному середовищі, тому будь-який геокритичний аналіз простору неминуче набуває інтермедіального виміру. Простір перестає бути суто фізичною категорією або матеріальним середовищем – він існує як медіаційний продукт, сформований текстами,

образами, картографіями, туристичними наративами та цифровими платформами. Навіть те, що ми називаємо «реальним» місцем, уже завжди прочитане через наявні зображення, фото, відео чи попередні культурні уявлення. Іншими словами, здатність читати простір як наратив, що складається з численних медіальних шарів, стає ключем до розуміння того, як формуються стереотипи, упередження й культурні моделі сприйняття чужого місця.

Геокритика у формулюванні Б. Вестфала є завжди багатоголовою і поліфонічною [Westphal, 2011]. Це не просто новий метод, а комплексна вимога до дослідження, яка принципово відрізняє її від традиційного просторового аналізу. По-перше, геокритика вимагає мультифокальності, тобто необхідності розглядати одне й те ж місце з кількох різних поглядів. У контексті міжкультурної комунікації це означає, що чужий погляд (погляд іншого) стає рівноправним із поглядом резидента чи туриста, що дає змогу уникнути єдиної, центрованої інтерпретації простору. По-друге, Вестфал наполягає на статусній рівності художнього й нехудожнього дискурсів. Це означає, що літературний образ міста має таку ж аналітичну вагу, як і картографічне чи історичне описання. Такий підхід робить геокритику надзвичайно чутливою до міжкультурних контактів, адже кожен чужий погляд формує свій власний образ місця. По-третє, важливим елементом є стратиграфічний підхід, згідно з яким місце сприймається як палімпсест, що має історичні, культурні та символічні шари, які необхідно дешифрувати. Геокритика дає змогу бачити простір як перетин інтерпретацій, а не як суто матеріальний субстрат, перетворюючи його на активний текст, який вимагає міжкультурного читання.

У реалізації геокритичних підходів окреслилися два основні напрями: простороцентричний (Б. Вестфаль) та егоцентричний (Р. Таллі). Для першого методологічним фокусом геокритичного аналізу є простір, а не конкретний наратив або авторське бачення. Другий із зазначених вище підходів сприяє актуалізації досвіду іншого, аутсайдера, що є значущим чинником формування образу місця, виключення з поля зору якого може призвести до упередженої інтерпретації, проти якої застерігає Вестфаль. Згідно з Таллі, геокритична методологія мусить приділяти увагу «досвіду місця та переміщення, одночасно досліджуючи взаємозв'язки між живим досвідом і більш абстрактною або нерепрезентативною просторовою мережею, яка непомітно або безпосередньо формує його» [Tally, 2011, с. x]. У більш ранній роботі дослідник зазначає, що «геокритицизм може досліджувати, як способи нашого розташування у просторі визначають природу та якість

нашого існування у світі. За допомогою геокритики ми підкреслюємо цю притаманну просторовість, водночас зосереджуючи свій критичний погляд на тих аспектах літератури (та інших текстів, які не завжди вважаються літературними), котрі надають значення нашому просторовому відчуттю буття» [Tally, 2014, с. 8]. Для реалізації артикульованих позицій залучаються антропологічні концепції простору, про які буде сказано нижче.

В основі геокритики лежить припущення, що простір у художніх текстах має власну когнітивну архітектуру та здатний впливати на спосіб мислення і бачення світу. Найпомітніші теоретики пропонують різні інструменти для аналізу просторових уявлень, але всі наголошують: простір є не фізичною константою, а феноменом досвіду. І саме тут геокритичний підхід доповнює та уточнює підходи міжкультурної комунікації, адже виявляє, як культури бачать одна одну, як вони інтерпретують чужі місця, як місця перетворюються на тексти, а тексти на канали міжкультурного діалогу.

Концептуальна різниця між геокритикою та теорією міжкультурної комунікації криється у їхньому основному фокусі. Для міжкультурної комунікації центральною фігурою є суб'єкт, який рухається між культурними системами та інтерпретує середовище через власні когнітивні схеми. Простір у цьому разі постає як культурний код, тобто система невербальних і соціально зумовлених знаків. Спираючись на моделі Е. Гола (проксемика, територіальність) [Hall, 1976] та М. Беннетта (етноцентризм/етнорелятивізм) [Bennett, 1986], міжкультурні комунікації розглядають простір як повідомлення, що впливає на комунікацію не менше, ніж мова чи соціальні ролі. Г. Гофстед [Hofstede, 2010], Е. Гол [Hall, 1976] та В. Тернер [Turner, 1969] обстоюють спільну концептуальну думку: культура – це насамперед простір смислів, у якому діють правила доступу, інтерпретації, близькості та дистанції.

На перший погляд, міжкультурній комунікації ближчі поняття ідентичності, культурних моделей, комунікативних бар'єрів та когнітивних схем. Проте концепт простору тут так само ключовий, хоч і виражений у менш очевидний спосіб. Міжкультурна комунікація наголошує: сприйняття простору є так само культурно зумовленим, як і мова, соціальні ролі чи невербальна поведінка. Саме тому мандрівник завжди бачить не «простір як такий», а простір, опосередкований його культурними схемами. Ілюстраціями такого підходу, який активно задіяний у літературознавчих дослідженнях, є відомі концепції В. Тернера [Turner, 1969] та М. Л. Пратта [Pratt, 1992], у яких простір розглядається як зона культурного пере-

тину та трансформації, а не як фіксована культурна норма. Міжкультурна комунікація дедалі частіше відбувається у динамічних, «межових» (лімінальних) зонах, де традиційні культурні структури тимчасово призупинені або розмиті. Ці простори є зонами контакту, де культури зустрічаються, взаємодіють і трансформують одна одну, що робить їх місцями культурної гібридизації. Зіставлення лімінального простору з геокритичним поняттям не-місця (М. Оже) виявляє принципovu розбіжність підходів, яка має вирішальне значення для аналізу філософських основ цих теорій. Лімінальний простір, хоча й тимчасовий, сприяє інтенсивній комунікації та формуванню нової спільноти (*communitas*). Натомість не-місце пригнічує спілкування та відносини. Воно засноване на контракті та самотності (особиста ізоляція), а не на міжкультурному діалозі, про що яскраво свідчить твердження філософа: «Світ, де люди народжуються і помирають у лікарнях, де транзитні пункти та тимчасові місця проживання розмножуються в розкішних або нелюдських умовах (мережі готелів і сквотів, клуби відпочинку та табори для біженців, нетрі, яким загрожує знесення або приреченість на гнильне довголіття); де розвивається густа мережа транспортних засобів, які також є населеними просторами; де звичайний відвідувач супермаркетів, ігрових автоматів спілкується без слів, за допомогою жестів <...> Отже, світ відданий самотній індивідуальності, швидкоплинному, тимчасовому та ефемерному» [Auge, 1995, с. 87].

Тож якщо порівнювати імплементацію підходів теорій міжкультурної комунікації з геокритичними інструментами, то для перших важливим питанням є те, як простір керує взаємодією між людьми, для другий – що простір означає для буття людей. Для перших вагомими категоріями є межа, фронтір, дистанція, для других – досвід, місце у його різних значеннях.

Слід зазначити, що в контексті геокритики місце та простір не є синонімами. Їхня специфіка детально розглядається у працях таких дослідників, як Р. Фрістон та Е. Лю [Freestone, 2016], Дж. Данкан і Д. Лей [Duncan, 2005]. У 1970-ті роки обґрунтування відмінності між поняттями набуває чіткості через нове розуміння ролі соціальних і культурних практик, репрезентацій та уяви простору. Зокрема, з'являється робота Е. Рельфа «Місце та безмісцевість» («Place and Placelessness», 1976), у якій окреслюється антропологічний ракурс бачення та наукової інтерпретації ландшафту, що складається з місць, позначених міцною приналежністю («чуття місця») [Relph, 1976]. Просторові візії Рельфа відкривають перспективи вивчення простору і влади крізь взаємодію людини та місця. Власне, адвербіалізо-

ваний термін «*placelessness*», який дуже складно відтворити українською мовою, підкреслює розуміння місця як стану та відчуття, пов'язані з цим місцем.

Теоретичні конструкції Рельфа можуть доповнити поняття, яке є більш поширеним у літературній геокритиці, – «не-місце» М. Оже. Безмісцевість постає через викорінення характерних місць, репрезентує централізовану державну владу, яка диктує стандартизоване та безособове планування [Relph, 2016]. Безмісцевість має слабкий зв'язок із конкретною географічною специфікою місця. Їй бракує чутливості до особливостей місцевості, адже вона організується через імітацію абстрактних апіорних моделей. У пізніших працях Рельф працює над поняттям віртуальної топографії, у межах якої відбувається підтвердження кордонів, забезпечення норм і тлумачення сумнівних соціальних умовностей як безсумнівних соціальних фактів. На особливу увагу тут заслуговує спостереження Рельфа щодо значення імагінативних стратегій. Міркуючи про роль уяви у конструюванні віртуальних місць, Рельф підкреслює, що вони вимагають від реципієнта меншого її внеску, але більшої інтегрованості та залученості за встановленими наперед правилами або інструкціями [Relph, 2007, р. 24]. Залучення антропологічних концепцій, зокрема Рельфа, підкреслює, що простір є феноменом досвіду і «чуття місця» (*sense of place*) і ключовим для ідентифікації Іншого в літературі. Однак в українському літературознавстві антропологічна оптика досі не постала як окремий методологічний підхід. Водночас у такій перспективі геокритика дає інструменти для глибоких інтерпретацій влади у тексті (через центр/периферію, зонування, картографування). Зрозуміло, що до аналізу владного дискурсу дотична теорія міжкультурних комунікацій, актуалізуючи аспект відображення влади у комунікації та ідентичності. Влада у міжкультурних комунікаціях відбивається у дискурсах, стереотипах, монополії на визначення «норми», яка часто є результатом або об'єктом владних маніпуляцій. Класичним прикладом є концепція Е. Саїда [Said, 1979]. Стиль мислення, заснований на онтологічному та епістемологічному розрізненні Сходу (як «Іншого») та Заходу (як «Норми»). Влада конструювати та контролювати знання про цілі географічні регіони, перетворюючи їх на пасивний об'єкт вивчення, колонізації та комунікації.

Найтісніше геокритика та теорія міжкультурної комунікації перетинаються у точці, де простір постає посередником зустрічі з Іншим. Для обох дисциплін фундаментальним є питання про те, як простір формує сприйняття, поведінку, ідентичність і механізми інтерпретації. У міжкультурній комунікації це проявляється через аналіз поведін-

кових кодів, невербальних сигналів, дистанції, територіальності, тобто через те, як культурні моделі організують взаємодію у реальному фізичному середовищі. Геокритика ж зосереджується на тому, як ці ж механізми відображаються, трансформуються й множаться у тексті та медіа, створюючи мережу уявлень про місце. У цьому полягає їх найглибше зближення: обидві працюють із феноменом іншості, але одна – у площині живої комунікації, інша – у площині репрезентації та культурної пам'яті.

Суттєво зближує дисципліни й те, що для них місце ніколи не є нейтральним. Спільним для обох підходів також є сучасне розуміння простору як медіаційного продукту: те, що ми сприймаємо як «місце», формується у взаємодії текстових, візуальних, картографічних та цифрових репрезентацій, а отже, інтермедіальність стає природною точкою перетину дисциплін.

Водночас між геокритикою та міжкультурною комунікацією існують принципові розбіжності. Насамперед вони відрізняються об'єктом аналізу: міжкультурна комунікація працює з реальними суб'єктами, їхньою поведінкою та механізмами взаєморозуміння у конкретних соціальних ситуаціях, тоді як геокритика досліджує репрезентовані простори, художні, візуальні, картографічні, аналізуючи засоби конструювання уявлення про світ. Це зумовлює й відмінність у меті: міжкультурна комунікація переважно спрямована на подолання бар'єрів і оптимізацію культурного діалогу, тоді як геокритика прагне розкрити структуру простору, виявити ідеологічні, історичні та символічні нашарування, що формують спосіб бачення місця. Нарешті, між дисциплінами різняться й часові горизонти: міжкультурна комунікація зосереджена на актуальних практиках взаємодії, тоді як геокритика включає глибину історичної пам'яті та стратегії репрезентації, що формуються століттями.

Отже, точки їх перетину – це місце, мобільність, лімінальність та погляд Іншого, тоді як розходження полягає у тому, як вони витлумачують сам простір: як реальний режим комунікації або як нарративну структуру й культурний образ. Саме ця різниця й робить їх поєднання методологічно плідним: кожна з дисциплін компенсує сліпі плями іншої, даючи змогу побачити простір і досвід Іншого у ширшій, багатовимірній перспективі.

Геокритика і теорія міжкультурної комунікації пропонують конкретні методологічні інструменти, які суттєво збагачують міжкультурні студії та відкривають нові дослідницькі перспективи. Ці напрями варто розглядати як пріоритетні для подальшого наукового розвитку літературознавства. Фокус зміщується

з простого визначення «місця в літературі» на вивчення літературних уявлень як інструменту міжкультурного розуміння. Дослідження того, як кордони, міські ландшафти та «символічні центри» стають «мовою» конфлікту або примирення. Уже сьогодні ми бачимо посилену увагу українських дослідників до вивчення пам'яті через просторові наративи. Аналіз місць пам'яті, травматичних місць та стертих місць як ключових елементів міжкультурної самоідентифікації є актуальною та суспільно значущою проблематикою. Синтез геокритики та теорії міжкультурних комунікацій дає плідний інструментарій для реконструкції «погляду чужинця», що є особливо важливим для постколоніальних і мультикультурних студій, адже сприяє децентрації просторової перспективи, вияву гегемонних механізмів просторового опису, що залишилися від колоніальної доби. Геокритика допомагає усвідомити, як літературні та візуальні образи чужих місць досі формують ставлення до людей, що там живуть.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Між геокритикою та теорією міжкультурної комунікації існує фундаментальний зв'язок, оскільки обидві галузі працюють із проблемою «Іншого» у просторі. Міжкультурна комунікація – це завжди рух у просторі, реальному чи символічному. Геокритика дає змогу побачити ці рухи, прочитати їх у мультимедійному ландшафті і, зрештою, переосмислити механізми діалогу та конфлікту між культурами, відкриваючи шлях до глибшого міжкультурного розуміння. Хоча обидві дисципліни сформувалися у різних наукових традиціях та оперують різними аналітичними інструментами, їхні підходи зближує увага до того, як простір структурує взаємодію, ідентичність, пам'ять та культурне сприйняття.

Поєднання цих підходів дає змогу розглядати художній простір як динамічну площину міжкультурних взаємодій, де мобільність, лімінальність і мультифокальність стають ключовими категоріями аналізу. Особливо важливо, що геокритика надає інструменти для вивчення медіальних репрезентацій місця – від літературних описів до візуальних та цифрових картографій, які формують сучасний досвід простору. Саме інтермедіальність сьогодні визначає спосіб, у який культури «читають» одна одну, і тому стає центральною для міжкультурної інтерпретації. Синтез геокритичних і міжкультурних підходів відкриває нові дослідницькі можливості для літературознавства, даючи змогу описувати простір як складний комунікативний ландшафт, що зберігає сліди культурних контактів, конфліктів та трансформацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бовсунівська Т. Просторова критика у постнекласичну добу. *Літературознавчі студії*. 2018. Вип. 1(52). С. 10–16.
2. Вавринюк Т. І. Маркери невербальної поведінки в художніх текстах. *Філологічні студії. Науковий вісник КДПУ*. 2017. Вип. 16. С. 288–296.
3. Заболотна Т. Невербальні та вербальні компоненти спілкування як засоби вираження емоцій. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 61, Т. 1. С. 175–186.
4. Шимчишин М. Географії ідентичності в художній прозі початку XXI століття : монографія. Київ : КНЛУ, 2020. 148 с.
5. Auge M. *Non-Places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity*. London : Verso, 1995. 122 p.
6. Bennett M. Towards Ethnorelativism: A Developmental Model of Intercultural Sensitivity. *Intercultural Communication*. 1986. Vol. 10. P. 179–196.
7. Duncan J., Ley D. Introduction, Representing the Place of Culture. *Place/Culture/Representation*. J. Duncan, D. Ley (ed.). London, New York : Routledge, 2005. P. 1–25.
8. Freestone R., Liu E. Revisiting Place and Placeless. *Place and Placeless Revisited*. London, New York : Routledge, 2016. P. 1–20.
9. Jaworski A., Thurlow C. *Semiotic Landscapes. Language, Image, Space*. London : Continuum, 2010. 336 p.
10. Hofstede G., Hofstede G. J., Minkov, M. *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. Third Edition. New York : McGraw Hill, 2010. 576 p.
11. Hall E. T. *Beyond Culture*. New York : Anchor Books, 1976. 256 p.
12. Pratt M. L. *Imperial Eyes: Travel Writing and Transculturation*. London : Routledge, 1992. 272 p.
13. Relph E. *Place and Placelessness*. London : Pion, 1976. 233 p.
14. Relph E. Spirit of Place and Sense of Place in Virtual Realities. *Technè*. 2007. Vol. 10, № 3. P. 17–25.
15. Relph E. The Paradox of Place and the Evolution of Placelessness. *Place and Placeless. Revisited*. New York : Routledge, 2016. P. 20–35.
16. Tally R. T. Jr. Introduction: On Geocriticism. *Geocritical Explorations: Space, Place, and Mapping in Literary and Cultural Studies*. New York : Palgrave MacMillan, 2011. P. 1–9.
17. Tally R. T. Jr. Introduction: Mapping Narratives. *Literary Cartographies: Spatiality, Representation, and Narrative*. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2014. P. 1–19.
18. Turner V. *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Chicago : Aldine Publishing, 1969. 213 p.
19. Said E. W. *Orientalism*. New York : Vintage Books, 1979. 368 p.
20. Westphal B. *Geocriticism. Real and Fictional Spaces*. New York : Palgrave Macmillan, 2011. P. 1–7.

REFERENCES

1. Bovsunivska, T. (2018). Prostorova krytyka u postneklasichnu dobu [Spatial criticism in the post-non-classical era]. *Literaturoznavchi studii – Literary Studies*, 1 (52), 10–16 [in Ukrainian].
2. Vavryniuk, T. I. (2017). Markery neverbalnoi povedinky v khudozhnikh tekstakh [Markers of nonverbal behavior in literary texts]. *Filolohichni studii. Naukovyi visnyk KDPU: zb. nauk. prats – Philological Studies. Scientific Bulletin of KDPU: collection of scientific works*, 16, 288–296 [in Ukrainian].
3. Zabolotna, T. (2023). Neverbalni ta verbalni komponenty spilkuvannia yak zasoby vyrazhennia emotsii [Nonverbal and verbal components of communication as means of expressing emotions]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current Issues of Humanities*, 61 (1), 175–186 [in Ukrainian].
4. Shymchysyn, M. (2020). *Heohrafiia identychnosti v khudozhnii prozi pochatku XXI stolittia: monohrafiia* [Geographies of identity in the artistic prose of the early XXI century: monograph]. Kyiv: Vydavnychiy tsentr KNLU, 148 p. [in Ukrainian].
5. Auge, M. (1995). *Non-Places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity*. London: Verso.
6. Bennett, M. (1986). Towards Ethnorelativism: A Developmental Model of Intercultural Sensitivity. *Intercultural Communication*, 10, 179–196.
7. Duncan, J., & Ley, D. (2005). Introduction, Representing the Place of Culture. In J. Duncan & D. Ley (Eds.), *Place/Culture/Representation*. London, New York: Routledge, 1–25.
8. Freestone, R., & Liu, E. (2016). Revisiting Place and Placeless. In R. Freestone & E. Liu (Eds.), *Place and Placeless Revisited*. London, New York: Routledge, 1–20.
9. Jaworski, A., & Thurlow, C. (2010). *Semiotic Landscapes. Language, Image, Space*. London: Continuum.
10. Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010). *Cultures and Organizations: Software of the Mind* (3rd ed.). New York: McGraw Hill.
11. Hall, E. T. (1976). *Beyond Culture*. New York: Anchor Books.
12. Pratt, M. L. (1992). *Imperial Eyes: Travel Writing and Transculturation*. London: Routledge.

13. Relph, E. (1976). *Place and Placelessness*. London: Pion.
14. Relph, E. (2007). Spirit of Place and Sense of Place in Virtual Realities. *Technè*, 10 (3), 17–25.
15. Relph, E. (2016). The Paradox of Place and the Evolution of Placelessness. In R. Freestone & E. Liu (Eds.), *Place and Placeless Revisited*. New York: Routledge, 20–35.
16. Tally, R. T. Jr. (2011). Introduction: On Geocriticism. In R. T. Tally Jr. (Ed.), *Geocritical Explorations: Space, Place, and Mapping in Literary and Cultural Studies*. New York: Palgrave MacMillan, 1–9.
17. Tally, R. T. Jr. (2014). Introduction: Mapping Narratives. In R. T. Tally Jr. (Ed.), *Literary Cartographies: Spatiality, Representation, and Narrative*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1–19.
18. Turner, V. (1969). *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Chicago: Aldine Publishing.
19. Said, E. W. (1979). *Orientalism*. New York: Vintage Books.
20. Westphal, B. (2011). *Geocriticism. Real and Fictional Spaces*. New York: Palgrave Macmillan, 1–7.

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

НОМІНАТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ СКЛАДНОСУРЯДНОГО РЕЧЕННЯ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ)

Яценко П. І.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри німецької філології, перекладу та світової літератури
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-1489-0107
polina_kua@yahoo.com*

Ключові слова:

*публіцистичний дискурс,
складне речення,
складносурядне речення,
біном, поліном, конектор,
координативне сполучення,
пунктуаційні знаки.*

У статті досліджено номінативну організацію складносурядного речення сучасної німецької мови на матеріалі публіцистичного дискурсу, розглянуто важливі поняття синтаксису: «складне речення», «головне речення», «клауза», «конектор» тощо.

Складносурядне речення є різновидом складного речення, що складається з мінімум двох головних клауз, сполучених координативно. Таке реченнєве утворення може мати мінімальну структуру (біном) або бути побудованим трьома і більше головними клаузами (поліном).

Складносурядне речення являє собою комплексну структуру, що формується шляхом сполучення елементів одного рівня. Такі блоки утворюються переважно сполучниково із залученням пунктуаційного знаку (коми, тире, двокрапки, крапки – останнє у разі парцеляції речення). Уживання конектора призводить до чіткого встановлення семантико-синтаксичних відношень між клаузами. Безсполучниковий спосіб поєднання клауз є також дуже поширеним, для цього залучаються кома, крапка з комою, двокрапка та тире.

Базовий біном складносурядного речення часто підлягає змінам: ускладненню чи спрощенню. Найчастіше вживаний спосіб ускладнення бінома є додавання інших головних клауз (розгортання), також використовують інфінітивні чи партиципні звороти, вставні конструкції тощо. У разі додавання підрядного речення складносурядне речення перетворюється на сурядно-підрядний поліном.

Структура складносурядного речення може спрощуватися. При цьому часто скороченню підлягає сполучник (асиндезація), також може вилучатися окремий член речення (еліпсація) чи відокремлюватися частина речення в окремий парцелят (парцеляція).

Часто процеси ускладнення та спрощення відбуваються паралельно. Серед поширених комбінацій синтаксичних процесів у публіцистичному дискурсі виділяються розгортання та парцеляція чи асиндезація.

У семантико-синтаксичному аспекті складносурядне речення являє собою макроситуацію, що утворюється мінімум двома мікроситуаціями, котрі поєднуються предикатом-конектором, установлюючи семантико-синтаксичні відношення між ними: адитивні, адвезативні, імплікативні, диз'юнктивні.

NOMINATIVE ORGANISATION OF COMPOUND SENTENCE IN THE MODERN GERMAN LANGUAGE (BASED ON MEDIA DISCOURSE)

Yatsenko P. I.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of German Philology, Translation
and World Literature
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0003-1489-0107
polina_kua@yahoo.com*

Key words: *media discourse, complex clause, compound sentence, binome, polynome, conjunction, coordinating conjunction, punctuation marks.*

This article offers a nominative study of the compound sentence in the media discourse in modern German. Important terms of syntax, such as «complex clause», «main clause», «clause», «conjunction» and others are discussed here. The compound sentence is a kind of a complex clause, which consists of at least two main clauses that are connected coordinatively to each other. Such a sentence can have a structure of two kinds – minimal (binome) and can be built by three or more clauses (polynome).

The compound sentence is a complex unit, which is built by a junction of one level elements. Such blocks are constructed by conjunction and a punctuation mark (comma, dash, colon, period, the last element is used by parcellation of the sentence). The semantic-syntactic correlation between clauses is clear, when a conjunction is used. The asyndetic conjunction is very popular, such punctuation marks are used for it: comma, semicolon, colon and dash.

The basic binome is often changed: complicated or simplified. The most popular way of its complication is the addition of new clauses (expansion). Infinitive and participle constructions, parenthesis are also widely used. If a subordinate clause is added to the sentence, a coordinate-subordinate polynome appears.

The structure of the compound sentence can be simplified. A conjunction is often reduced (asyndeton), a part of a sentence can be taken out (ellipsis) or a part of the sentence can build a parcellat (parcellation).

Complication and simplification often happen parallel. Expansion and parcellation or asyndeton can be mentioned among popular combinations in the media discourse.

In the semantic-syntactic aspect the compound sentence is a macro-situation, which consists of at least two micro-situations connected by a predicate-connector. Semantic-syntactic relationships between them are additive, adversative, disjunctive or implicative.

Постановка проблеми. Життя сучасної людини значно відрізняється від буденності людини XVIII чи XIX ст. Кожен день представники будь-якої вікової групи (дитина, підліток чи дорослий) стикаються з безмежним інформаційним полем, що надає актуальну інформацію щодня, щосекунди. Існування кожного з нас майже неможливе без медіапростору та новин, отже, масмедіального чи «медійного» дискурсу, де розрізняють письмовий вид (газети, часописи), усний (радіо- та телекурс) та Інтернет-курс [Тирон, 2010, с. 106]. Тісний зв'язок між цим інформаційним полем та життям окремої людини вже не підлягає сумнівам, інформація звідусіль здійснює глибокий вплив на існування сучасного покоління.

Мовлення людини XXI ст. у будь-якому дискурсі характеризується прагненням сполучити різні елементи в одному місткому висловленні, в одній, доволі короткій реченнєвій сполучці. Таке поєднання кластерів інформації на номінативному рівні призводить до формування складного утворення, що традиційно називають «складним реченням» або «елементарним складним реченням» [Вихованець, 1993, с. 11; Вихованець, 2002, с. 72]. Найпростіший тип зв'язку елементів – сурядний зв'язок – установлює рівноправні відношення між складниками без утворення ієрархій. Такі прості біномні сполуки становлять базову модель складносурядного речення і можуть стати будівельним матеріалом для поліномних утворень

(складносурядних поліномів), що є характерними для мовлення сучасної людини.

На відміну від класичного опису складносурядного речення, де основна увага дослідників концентрується на художньому, науковому, офіційно-діловому дискурсі тощо (див. роботи А.М. Приходька [Приходько, 2002, с. 21]), складносурядні біноми і поліноми у публіцистичному дискурсі лишалися без належної уваги більшості науковців минулого століття або вчені обмежувалися лише коротким описом виключно центральних характеристик публіцистичного дискурсу без детального аналізу саме реченнєвих утворень у ньому (див. роботи Г. Ройс [Reus, 2020]). Вивчення складносурядного речення у сучасній публіцистиці допомогло б краще розібратися у механізмах його утворення та способах комбінації інформації у ньому.

У цій статті увага зосереджується виключно на письмовому виді медіамовлення, тобто публіцистичному дискурсі. Важливими характеристиками реченнєвих утворень у цьому дискурсі є виваженість, високий рівень аналізу матеріалу, що передбачає кількоразове переформулювання фраз та вдосконалення речення, а також експресивність, що привертає увагу читачів та призводить до популяризації певної інформації. У статтях часописів кожен кластер інформації додається мовцем виважено і не містить зайвих компонентів, усі уточнення необхідні. Експресивність уможливується різними засобами: порядком слів (винесення найбільше важливого на початок речення), розміром шрифту, його видом тощо. Зазначені візуальні засоби привертають увагу читача до сенсу матеріалу, до актуальної теми чи ситуації. Саме ці особливості публіцистичного дискурсу, незвичність мовленнєвої структури та відсутність детального опису її особливостей у номінативному аспекті у сучасній німецькій мові викликали зацікавленість авторки статті і допомогли зробити новий крок до вдосконалення знань щодо вживання складносурядних біномів та поліномів у публіцистичному дискурсі.

Актуальність роботи полягає у необхідності детального вивчення складносурядного речення (далі – ССР) у цілому та в публіцистичному дискурсі зокрема, адже у працях попередників не містилося вичерпного аналізу цього типу речення саме на матеріалі сучасної німецької мови XXI ст.

Метою дослідження є вивчення номінативної організації ССР сучасної німецької мови. Основні **завдання** статті:

- виявити та проаналізувати формально-граматичну організацію ССР;
- установити синтаксичні процеси, котрі впливають на будову речення;

– з'ясувати особливості семантико-синтаксичної організації ССР.

Об'єктом дослідження виступає **складносурядне речення** (ССР) – різновид складного речення, мінімальна модель якого утворюється сполученням двох клауз, серед яких обидві – головні, поєднані сурядним зв'язком між собою. У такому реченні з приматом сурядності підрядний зв'язок стає другорядним, він розширює головну частину, вводячи додатковий прошарок інформації у вигляді інфінітивних чи партиципних зворотів, але не підрядних речень. **Предмет дослідження** – номінативна організація складносурядного речення сучасної німецької мови на матеріалі публіцистичного дискурсу.

Матеріалом дослідження слугували 250 ССР зі статей публіцистичного дискурсу часопису «Spiegel» у 2014 р. ССР відібрано шляхом суцільної вибірки. Матеріал проаналізовано у формально-граматичному аспекті (наявність мінімальної двочленної структури – двох головних речень, засіб сполучення, способи ускладнення та спрощення) та семантико-синтаксичному аспекті (установлено семантико-синтаксичні відношення між клаузами у ССР). Усі дані були проаналізовані та описано в указаних аспектах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження складного речення як одиниці мови і мовлення торкається цілої низки ключових понять лінгвістики, серед яких – «головне речення», або «клауза», «тип зв'язку», «предикат-конектор» тощо. Задля кращого розуміння особливостей об'єкта дослідження слід розібратися в них також.

Під час опису складного речення у минулому традиційно його одиницею вважали головне речення (І.Р. Вихованець [Вихованець, 2002, с. 70]). Сьогодні найбільш придатним вважається термін «головна клауза» – «найменший предикативний формант» складного речення [Яценко, 2012, с. 32], що має повнозначне дієслово за свою вершину. У німецькій граматичній традиції таку одиницю називають ад'юнктом [Zifonun, 1997, с. 2392], що має два різновиди: кон'юнкти і суб'юнкти.

Сполучення клауз у складносурядному реченні відбувається завдяки сурядному зв'язку або «незалежній координації», в основі якої лежать відношення рівноправності, однофункціональності і незалежності елементів один від одного [Clément, 1996, с. 108; Eichler, 1994, с. 182]. Отже, сурядність уможливує поєднання конститuentів різної природи, утворюючи при цьому реченнєвий холонім.

Під час вивчення типів зв'язку між клаузами у ССР традиційно виділяються сполучниковий та безсполучниковий типи [Pittner, 2021, с. 105]. За сполучникового зв'язку встановлюються чіткі граматичні та семантичні відношення; у разі

виникнення безсполучникового зв'язку говоримо здебільшого про адитивне поєднання певних ситуацій, однак інших тлумачень пунктуаційних знаків виключати не можна.

У семантико-синтаксичному аспекті під час аналізу ССР слід говорити про утворення, у яких проявляється експланаторність, тобто тлумачення явищ дійсності [Longacre, 2000, с. 171], що пов'язано з максимою повноти інформації [Grice, 1996, с. 160] та принципом структурного балансу [Boretzky, 1994, с. 128]. ССР у цьому аспекті являє собою макроситуацію, яка формується мінімум двома (мікро)ситуаціями, поєднаними предикатом-конектором, що розуміється як головний член, конструктивна вершина складного речення [Приходько, 2002, с. 50; Dürr, 2006, с. 184]. Завдяки предикату-конектору встановлюються семантичні відношення між ситуаціями у реченні.

Усі вище зазначені зауваження, підходи та тлумачення понять говорять про складність вибраної теми та необхідність подальших досліджень у цій сфері. Вибраний об'єкт вивчення – ССР у публіцистичному дискурсі – являє собою реченнєве утворення, що використовується мовцем у монологічному письмовому мовленні [Heusinger, 1995, с. 21–39]. Такий вид речення зустрічається часто у матеріалах різного тематичного спрямування: у політичних, економічних, суспільно-політичних статтях тощо.

У формально-граматичному аспекті досліджені складні речення з домінантним координативним зв'язком поділяються на біноми (1) та

поліноми (2): (1) *Ich glaube nicht an Buddha, und für mich ist Religion kein Wohlfühlseminar* [Spiegel, 2014, с. 57]; (2) *In diesen Tagen ziehen wieder die ersten Abiturienten durch die Städte und begießen ihren Abschluss mit Alkohol; in Hamburg wurde eine Party von Polizei und Notärzten aufgelöst.* [Spiegel, 2014, с. 44]. Складносурядним біномом вважається складносурядне речення, утворене двома головними клаузами. До складносурядних поліномів належать речення, до складу яких увійшли три і більше головних клауз.

У проаналізованому матеріалі переважна більшість речень належить до біномів (77,6%), максимальна кількість клауз в одному ССР дорівнює шести (табл. 1).

Отримані результати дослідження унаочнюють загальну тенденцію, що спостерігається у публіцистичному дискурсі, а саме орієнтація матеріалів часописів на середньостатистичну дорослу людину. Це призводить до використання не дуже складних реченнєвих утворень, але водночас містких та ємних сполучень простих речень, де міститься достатньо інформації, щоб задовольнити цікавість читача.

За сполучення клауз традиційно вживаються різні типи зв'язку (табл. 2).

У проаналізованій вибірці сполучниковий тип зв'язку виявився найбільш популярним. Використання виключно сполучника відбувається лише у 22,8% випадків, уживання сполучника та пунктуаційного знаку більш притаманно реченням публіцистичного дискурсу (табл. 3).

Таблиця 1

Кількість головних речень у складносурядному реченні

Кількість головних	2	3	4	5	6	Разом
	194	44	10	-	2	250
Процентне співвідношення	77,6%	17,6%	4%	0%	0,8%	100%

Таблиця 2

Тип зв'язку	Кількість випадків	Процентне співвідношення
сполучниковий	167	51,9%
безсполучниковий	155	48,1%
Разом	322	100%

Таблиця 3

Сполучникове поєднання головних клауз у складносурядному реченні

Засіб сполучення	кома	крапка з комою	двокрапка	тире	три крапки	крапка	без знаку	Разом
Кількість сполучень	72	–	1	3	1	52	38	167
Процентне співвідношення	43,1%	0%	0,6%	1,8%	0,6%	31,1%	22,8%	100%

Сполучниковий тип зв'язку поєднує головні клаузи складного речення з установленням різних семантичних відношень: (3) *Wann nutzt mir verständliches Kleingedrucktes, und wann brauche ich das in Form von Bildsprache und Piktogrammen?* [Spiegel, 2014, s. 66]; (4) *Zumindest denken sie das, denn sie zahlen die Beratung über die Provisionen am Ende doch.* [Spiegel, 2014, s. 67]; (5) «*Man soll von hier aus angeblich den Kölner Dom sehen können. Aber den sehe ich nicht*», sagt sie. [Spiegel, 2014, s. 51]; (6) *Sein Fahrschein wird nicht entwertet – und könnte damit für eine weitere Reise genutzt werden.* [Spiegel, 2014, s. 42]. Так, у (3) автор поєднує кілька питань в одному реченні, використовуючи кому та

сполучник. У (4) спостерігається пояснення першої головної клаузи теж за поєднання сполучника «denn» та коми. Цікавим є приклад (5), де бачимо протиставлення бажаної ситуації реальній, проте частини ССР розділено не лише сполучником, а й крапкою, що призводить до більшої експресивності у прямій мові. У (6) протиставлення клауз відображається візуально, залученням тире.

Поєднання клауз безсполучниково використовується майже так часто, як і сполучниковий тип зв'язку (див. табл. 2). Серед усіх пунктуаційних знаків центральне місце посідають кома (85,2%) та кома з крапкою (8,3%). Інші знаки вживаються спорадично (табл. 4).

Таблиця 4

Безсполучникове поєднання головних клауз у складносурядному реченні

Засіб сполучення	кома	крапка з комою	двокрапка	тире	три крапки	Разом
Кількість сполучень	132	13	6	4	–	155
Процентне співвідношення	85,2%	8,3%	3,9%	2,6%	0%	100%

За сполучення клауз пунктуаційно мовець робить більший акцент на внутрішньому зв'язку між частинами складного утворення: (7) «*Kommt rein, ich zeige euch was Besonderes*» [Spiegel, 2014, s. 55]; (8) *Fast 50 Grenzfälle werden hier erstmals im Detail geregelt; die fachliche Vorarbeit leistete die Europäische Union* [Spiegel, 2014, s. 46]; (9) *Nur ein paar Relikte ihrer Lebensform haben sie zwischen den Ruinen hinterlassen: «Rindfleischlyoner» steht auf einer runden Aluminiumdose, daneben liegen die Getränkpulvermischung «Exotic» und ein paar Scheiben Vollkornbrot im Dreck* [Spiegel, 2014, s. 26]; (10) *Die beiden fürchteten weniger die RAF – der mutige Franke hatte einst während des «Dritten Reichs» als Widerstandskämpfer im Zuchthaus gegessen* [Spiegel, 2014, s. 48].

Так, у (7) мовець сполучає дві клаузи комою, одна дія відбувається після іншої. У (8) обидві клаузи вводять два факти, що поєднуються крапкою з комою. Цей пунктуаційний знак створює більшу дистанцію між частинами складного речення, але вона не достатня, щоб розірвати каузальний зв'язок між ними. У реченні (9) клаузи сполучаються двокрапкою, що вказує на подальше пояснення ідеї, висловленої у першій клаузі. ССР (10) містить пояснення, що вводиться лише тире.

Додавання певних кластерів інформації у клаузах, відсікання надлишкових фрагментів постійно відбувається у реченневих утвореннях, ССР не є винятком (табл. 5).

Синтаксичні процеси, що відбуваються у ССР публіцистичного дискурсу, можна розділити на дві центральні групи: ускладнення та спрощення.

Таблиця 5
Синтаксичні процеси у складносурядному реченні

Розгорнення	Ускладнення		Спрощення		
	включення		Еліipsis	Парцеляція	Асиндезація
	Парантеза	відокремлення			
		Інфінітивний зворот	Партиципний зворот		

До перших належать процеси, під час яких певний прошарок інформації додається до базової клаузи чи бінома. Серед них у проаналізованому матеріалі помічені розгорнення, тобто додавання головних клауз (2, 11), парантеза (вставні конструкції) (11), інфінітивні (11) та партиципні звороти (12): (11) *Sie werden, das legen Studien nahe, von ihren Söhnen und Töchtern häufig als besonders unterstützend wahrgenommen^{K1}; sie zeigen größere Gelassenheit^{K2} – auch weil sie im Umgang mit Problemen, schwierigen Mitmenschen oder sich selbst erfahrener sind. Und sie erliegen – sie haben ja schon einiges erlebt – seltener dem Gefühl, bei nächtlichem Geschrei und Windelwechsel Bedeutsames zu verpassen^{K3}* [Spiegel, 2014, s. 35]; (12) *Geschäftsführer Paskert hat bislang kein einziges Gramm der Seltenen Erden aufgetrieben^{K1}, auch gibt*

*es noch keine Beteiligung an einer Mine, wie einst angedacht*⁴² [Spiegel, 2014, s. 65]. Так, речення (11) являє собою поліном, що утворено трьома клаузами, отже, базовий біном підлягав розгорненню. Одночасно із цим інформація додавалася у вигляді парантези (у прикладі виділено прямою лінією), котра відокремлюється від основного прошарку тексту комами чи тире. Окрім того остання клауза поширена інфінітивним зворотом, котрий функціонує як означення. У (12) друга клауза поширена партиципним зворотом, що, по суті, є скороченою окремою клаузою.

Доволі часто ССР підлягають не лише ускладненню, а й одночасному спрощенню. До способів спрощення реченнєвого утворення у проаналізованому матеріалі належать еліпсис (13), парцеляція (11) та асиндезація (11): (13) *Ihr Vorgänger Gerd Billen geht genau den anderen Weg und ist als Staatssekretär ins Bundesjustizministerium gewechselt* [Spiegel, 2014, s. 66]. Так, у другій клаузі речення (13) відсутній підмет, що є спільним для обох клауз. У (11) парцелюється третя клауза, а між клаузами 1 та 2 вживається крапка з комою без будь-якого сполучника (асиндетон). У проаналізованому матеріалі помічено багато прикладів співіснування розгорнення та парцеляції чи асиндезації у ССР. Таким чином, мовець знаходить баланс під час створення речення.

Зазначені вище синтаксичні процеси здійснюють значний вплив на семантико-синтаксичну організацію речення. Так, під час аналізу ССР у цьому аспекті було виявлено, що через складність окремих мікроситуацій вони переважно поєднуються адитивно (1–3, 6–13). У реченні (1) *Ich glaube nicht an Buddha, und für mich ist Religion kein Wohlfühlseminar* [Spiegel, 2014, s. 57] перша мікроситуація вказує на негативне відношення до окремого релігійного напрямку, а у другій ця ідея розширюється уточненням автора, що він негативно ставиться до релігії в цілому. Таким чином, розкривається точка зору мовця. Предикат-конектор «und» стягує мікроситуації, утворюючи доволі тісний зв'язок між ними. Макроситуація у такому разі розкриває обставини глибше.

Менш поширеними виявилися ССР, де мікроситуації сполучаються адверзативно: (14) *Im Koalitionsvertrag ist das eine oder andere dafür vorgesehen, aber eine öffentliche Debatte über diese Defizite Deutschlands scheut die Regierung* [Spiegel, 2014, s. 22]; (15) *Ihre Karriere hat sie gelehrt, selbst minimale Chancen mit Ausdauer, Disziplin und Strategie zu nutzen. Doch das Risiko zu scheitern ist auch bei höchstem Einsatz groß* [Spiegel, 2014, s. 36]. У такому варіанті поєднання ситуацій перша розкриває певні обставини, а друга мікроситуація протиставляється їй, уточнюючи окремі аспекти. У (15) завдяки парцелюванню автор

робить акцент на протиставних відношеннях між ситуаціями і чітко розмежує їх.

Інші види сполучення мікроситуацій є не такими розповсюдженими: (16) *Zumindest denken sie das, denn sie zahlen die Beratung über die Provisionen am Ende doch* [Spiegel, 2014, s. 67]; (17) *Der digitale Wandel macht viele Arbeiten einfacher, er kann sie aber auch verdichten oder überflüssig machen* [Spiegel, 2014, s. 72]. Так, у (4, 16) містяться імплікативні відношення між мікроситуаціями, у (17) другу пару ситуацій сполучено диз'юнктивно.

Під час формування складносурядних поліномів утворюються холоніми, котрі містять кілька мікроситуацій, поєднаних різноманітно: (18) *Wir können die Verstorbenen jedoch nur mit dicken Gummihandschuhen berühren, müssen sie desinfizieren und in einem speziellen Leichensack einpacken* [Spiegel, 2014, s. 15]; (19) *Das macht Krieg denkbar, macht ihn möglich. Deshalb ist es so erschreckend, nun so häufig von Panzern zu lesen* [Spiegel, 2014, s. 17]. Так, у (18) усі ситуації сполучено адитивно, у (17) – адверзативно та диз'юнктивно, а у (19) – адитивно та імплікативно.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. У результаті проведеного дослідження встановлено, що ССР як реченнєве утворення номінативного рівня характеризується низкою ознак, серед яких виділяються складність базової моделі (бінома) та похідної (полінома). Такий холонім здатен сполучати конституенти різної природи. ССР підлягає різноманітним процесам ускладнення (розширення, парантеза, інфінітивні та партиципні звороти) та спрощення (парцеляція, еліпсис, асиндезація) реченнєвої структури.

Складність ССР проявляється і на семантико-синтаксичному рівні, де кілька мікроситуацій сполучаються предикатом-конектором, утворюючи макроситуацію. Переважна більшість біномів сполучається адитивно. У складносурядних поліномах устанавлюються як однакові (переважно адитивні), так і різні (адитивні та імплікативні, адверзативні та диз'юнктивні) відношення між конститuentами.

Уже за першого наближення до об'єкта аналізу стає очевидним, що вивчення особливостей складносурядного речення у публіцистичному дискурсі є актуальним питанням сучасної германістики, а наведені міркування можуть дати поштовх до вивчення цього виду складного речення в перспективі, де особливої вагомості набуває аналіз комунікативної організації складносурядного речення у публіцистичному дискурсі, а також порівняльний аналіз складносурядного речення публіцистичного дискурсу німецької та, наприклад, англійської мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис. Київ : Київський ун-т, 1993. 368 с.
2. Вихованець І. Р. Типи синтаксичних одиниць. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2002. № 6. Кн. 1. С. 70–76.
3. Приходько А. М. Складносурядне речення в сучасній німецькій мові. Запоріжжя : Запоріж. держ. ун-т, 2002. 292 с.
4. Яценко П.І. Когнітивно-комунікативна організація сурядно-підрядного полінома в сучасній німецькій мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2012. 310 с.
5. Тирон І. В. Особливості структурно-семантичної організації медійного дискурсу (на матеріалі газетних та журнальних медіатекстів). *Нова філологія*. 2010. Вип. 38. С. 105–110.
6. Boretzky N., Igl B. Interferenz und Sprachwandel. *Sprachdynamik. Auf dem Weg zu einer Typologie sprachlichen Wandels* : [in 3 Bdn.]. Bochum : Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer, 1994. Bd. 3. S. 7–138.
7. Clément D. Linguistisches Grundwissen: eine Einführung für zukünftige Deutschlehrer. Opladen : Westdt. Verl., 1996. 264 s.
8. Dürr M., Schlobinski P. Deskriptive Linguistik: Grundlagen und Methoden. [3., überarb. Aufl.]. Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 2006. 9 S. (Studienbücher zur Linguistik, Bd. 11).
9. Eichler W., K.-D. Bunting. Deutsche Grammatik. Athenäum: BELTZ, 1994. 313 s.
10. Grammatik der deutschen Sprache / [in 3 Bd.]. / Zifonun G. u.a. B., N. Y. : Walter de Gruyter, 1997. 2569 S. Bd. 3. 1997. S. 1683–2569.
11. Grice H. P. Logic and Conversation. *The Philosophy of Language*. N.Y., Oxford, 1996. P. 156–167.
12. Heusinger S. Pragmalinguistik : Texterzeugung, Textanalyse ; Stilgestaltung und Stilwirkungen in der sprachlichen Kommunikation : Ein Lehr- und Übungsbuch. Frankfurt-am-Main : Haag und Herchen, 1995. 162 s.
13. Longacre R. E. Some hermeneutic observations on textlinguistics and text theory in the humanities. *Functional approaches to language, culture and cognition: Papers in honor of S. M. Lamb* / [ed. D. G. Lockwood, P. H. Fries, J. E. Copeland]. Amsterdam / Philadelphia : J. Benjamins publishing company, 2000. P. 169–183. (Amsterdam studies in the theory and history of linguistic science / [general ed. E. F. K. Koerner]. Series IV. Current issues in linguistic theory. Vol. 163).
14. Pittner K., Berman J. Deutsche Syntax. Ein Arbeitsbuch. Tübingen : Narr Francke Attempto, 2021. S. 225.
15. Reus G. Sprache in den Medien. Wiesbaden: Springer, 2020. S. 98.

ПЕРЕЛІК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Der Spiegel. Berlin: Spiegel, 2014. Vol. 17. S. 142

REFERENCES

1. Vykhovanets, I. R. (1993). Hramatyka ukrainkoi movy. Syntaksys. [Grammar of the Ukrainian language. Syntax], 368 p.
2. Vykhovanets, I. R. (2002). Typy syntaksychnykh odynyts [Types of syntactic units]. *Linguistic and conceptual worldview: Collection of scientific works*, 6(1), 70–76.
3. Prykhodko, A. M. (2002). Skladnosuriadne rechennia v suchasni nimetskii movi. [Compound sentence in the modern German language], 292 p.
4. Yatsenko, P. I. (2012). Kohnityvno-komunikatyvna orhanizatsiia suriadno-pidriadnoho polinoma v suchasni nimetskii movi [Cognitive and communicative organization of coordinate-cubordinate polynome in the modern German language]. dys. kand, 310 p.
5. Tyron, I. V. (2010). Osoblyvosti strukturo-semantychnoi orhanizatsii mediinoho dyskursu (na materialy hazetnykh ta zhurnalnykh media-tekstiv) [Features of structural-semantic organization of media discourse (on the basic of newspapers' and journals' media-texts)]. *Nova filohiia* : Collection of scientific works, 38, 105–110.
6. Boretzky N., Igl B. (1994). Interferenz und Sprachwandel. *Sprachdynamik. Auf dem Weg zu einer Typologie sprachlichen Wandels* : [in 3 Bdn.], 3, 7–138.
7. Clément, D. (1996). Linguistisches Grundwissen: eine Einführung für zukünftige Deutschlehrer, 264 p.
8. Dürr, M., Schlobinski, P. (2006) Deskriptive Linguistik: Grundlagen und Methoden. *Studienbücher zur Linguistik*, 11, 301 p.
9. Eichler, W., K.-D. Bunting. Deutsche Grammatik, 313 p.
10. Grammatik der deutschen Sprache (1997). [in 3 Vol.]. / [Zifonun G., Hoffmann L., Strecker B. u.a.], 3, 1683–2569.
11. Grice, H. P. (1996). Logic and Conversation. *The Philosophy of Language*, 156–167.
12. Heusinger, S. (1995). Pragmalinguistik : Texterzeugung, Textanalyse ; Stilgestaltung und

Stilwirkungen in der sprachlichen Kommunikation:
Ein Lehr- und Übungsbuch. Frankfurt-am-Main,
162 p.

13. Longacre, R. E. (2000). Some hermeneutic observations on textlinguistics and text theory in the humanities. *Functional approaches to language, culture and cognition: Papers in honor of S. M. Lamb*. pp. 169–183. (Amsterdam studies in the theory and history of linguistic science /

[general ed. E. F. K. Koerner]. Series IV. Current issues in linguistic theory. Vol. 163).

14. Pittner, K., Berman, J. (2021). *Deutsche Syntax. Ein Arbeitsbuch*, 225 p.
15. Reus, G. (2020). *Sprache in den Medien*, 98 p.

REFERENCES TO ILLUSTRATIVE RESOURCES

1. *Der Spiegel* (2014). Vol. 17. S. 142.

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025

НОТАТКИ

Збірник наукових праць

НОВА ФІЛОЛОГІЯ

№ 100, 2025

Комп'ютерна верстка – О.І. Молодецька
Коректура – Я.І. Вишнякова

Підписано до друку: 30.12.2025.
Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 29,99.
Замов. № 0126/053. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.